ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ
ΓΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2013

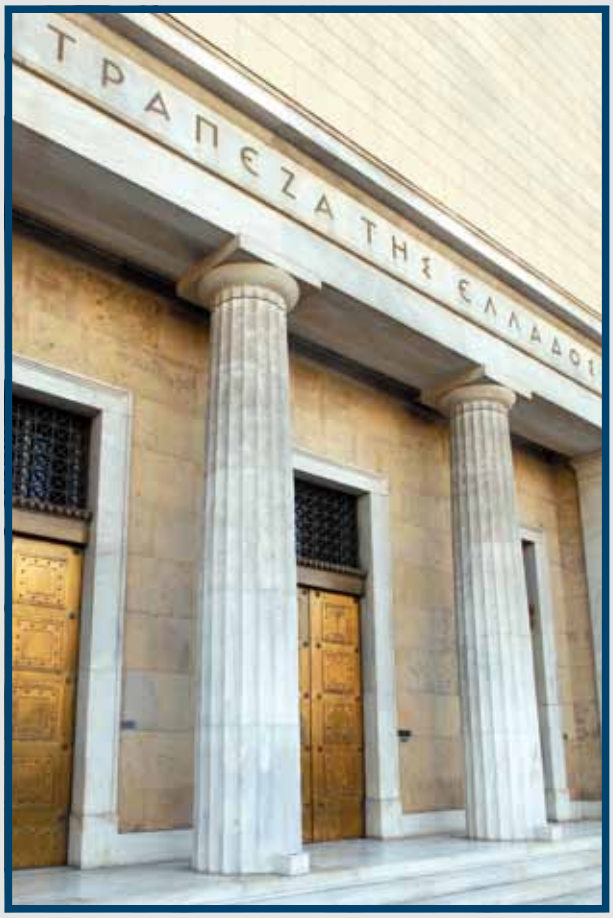

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2014

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ

ΓΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2013

ΠΡΟΣ ΤΗΝ 81η ΕΤΗΣΙΑ ΤΑΚΤΙΚΗ
ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ
ΣΤΙΣ 27 ΦΕΒΡΟΥΑΡΊΟΥ 2014

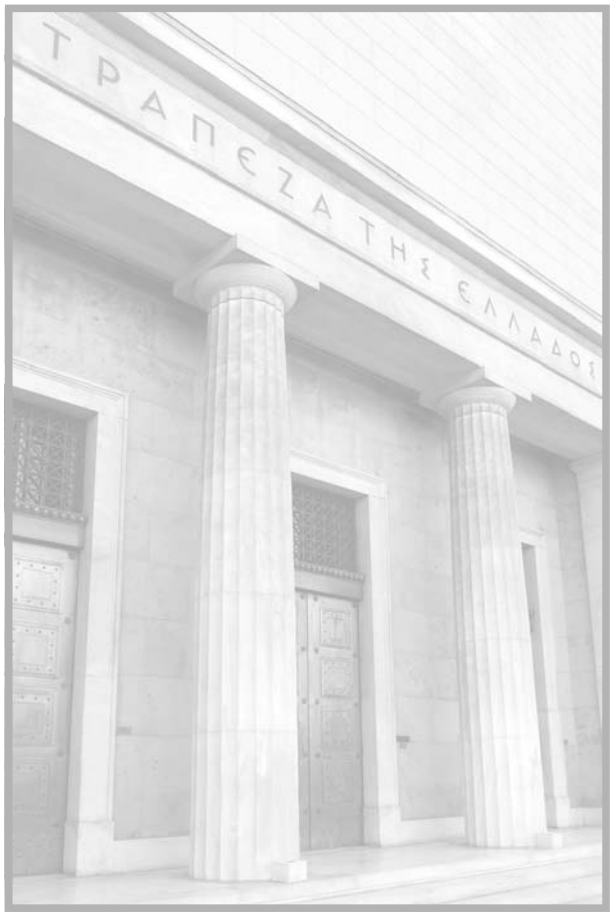

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2014

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Διεύθυνση
Ελ. Βενιζέλου 21
102 50 Αθήνα

Δικτυακός τόπος
http://www.bankofgreece.gr

Τηλέφωνο
+30 210 320.2393

Fax
+30 210 323.3025

Τυπώθηκε στο
Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών
της Τράπεζας της Ελλάδος

ISSN 1105 - 0497

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Γεώργιος Α. Προβόπουλος	**Πρόεδρος – Διοικητής**	
Ελένη Δ. Δενδρινού – Λουρή	**Υποδιοικητής**	
Ιωάννης Μ. Παπαδάκης	**Υποδιοικητής**	
Ηλίας Σ. Πλασκοβίτης	Μέλος Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής και Σύμβουλος	
Χαράλαμπος Κ. Σταματόπουλος	»	
Γεώργιος-Σπυρίδων Δ. Ταβλάς*	»	
Ανδρέας Α. Ανδρεάδης	Σύμβουλος	*Λήξη θητείας 2014***
Δημήτριος Β. Ασημακόπουλος	»	*Λήξη θητείας 2014****
Ευάγγελος Δ. Γερανιωτάκης	»	
Γεώργιος Α. Μυλωνάς	»	*Λήξη θητείας 2014****
Χρήστος Σ. Πολυζωγόπουλος	»	
Μιχαήλ Δ. Χανδρής	»	*Λήξη θητείας 2014****
Παρίσταται:		
Παναγιώτης Α. Καρακούσης	Επίτροπος του Κράτους	

* Με το από 13.6.2013 Προεδρικό Διάταγμα (ΦΕΚ ΥΟΔΔ 283/19.6.2013) διορίστηκε ο κ. Γεώργιος-Σπυρίδων Δ. Ταβλάς ως μέλος του Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής, και συνακόλουθα του Γενικού Συμβουλίου, με διάρκεια θητείας έως τις 10.4.2020, σύμφωνα με το άρθρο 35Α του Καταστατικού.

** Στη Γενική Συνέλευση του έτους 2014 λήγει η θητεία του κ. Ανδρέα Α. Ανδρεάδη, ο οποίος, με την από 26.4.2013 (Συν. 5) απόφαση του Γενικού Συμβουλίου, εκλέχθηκε Αναπληρωτής Σύμβουλος στη θέση του εκλιπόντος Γεωργίου Ν. Κασιμάτη, μέχρι την παρούσα Γενική Συνέλευση, σύμφωνα με το άρθρο 22 του Καταστατικού της Τράπεζας.

*** Στη Γενική Συνέλευση του έτους 2014 λήγει επίσης η θητεία του κ. Δημητρίου Β. Ασημακόπουλου, του κ. Γεωργίου Α. Μυλωνά και του κ. Μιχαήλ Δ. Χανδρή, οι οποίοι εκλέχθηκαν Σύμβουλοι από την Ετήσια Τακτική Γενική Συνέλευση των Μετόχων της 18.4.2011, σύμφωνα με το άρθρο 21 του Καταστατικού.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΧΡΗΣΕΩΣ 2013

1 Αποτελέσματα χρήσεως 2013 13
2 Οργάνωση και λειτουργία της Τράπεζας της Ελλάδος 15
3 Λήξη θητείας μελών του Γενικού Συμβουλίου 18

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ
ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΧΡΟΝΙΩΝ ΑΝΙΣΟΡΡΟΠΙΩΝ ΤΟ 2013 – ΕΞΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΥΠΟ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟ 2014

1 Ισχυροποιούνται οι πιθανότητες το 2013 να είναι ο τελευταίος χρόνος της ύφεσης 19
2 Το 2013 είναι έτος καμπής, καθώς εξαλείφθηκαν τα δίδυμα ελλείμματα και αποκαταστάθηκε η ανταγωνιστικότητα κόστους της οικονομίας 19
3 Την περίοδο 2010-2013 υλοποιήθηκαν διαρθρωτικές αλλαγές που ήταν αναγκαίες εδώ και δεκαετίες 20
4 Παράλληλα, με την υποστήριξη της Πολιτείας και τη μέριμνα της Τράπεζας της Ελλάδος διασφαλίστηκε η χρηματοπιστωτική σταθερότητα 21
5 Την ίδια περίοδο δρομολογήθηκαν σημαντικές θεσμικές αλλαγές που ενδυνάμωσαν την οικονομική διακυβέρνηση στην ΕΕ 22
6 Προϋποθέσεις για να επαληθευθεί η πρόβλεψη ανάκαμψης το 2014 23
7 Χρηματοδότηση και οικονομική ανάκαμψη 24
8 Μια πολιτική που θα επιταχύνει την αναδιάρθρωση της οικονομίας και τη βιώσιμη ανάπτυξη 25
9 Οι προκλήσεις και ο ρόλος του τραπεζικού συστήματος σήμερα 26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ
ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

1 Οικονομικές εξελίξεις και προοπτικές διεθνώς και στη ζώνη του ευρώ και παρεμβάσεις πολιτικής 29
1.1 Εξελίξεις την τελευταία τετραετία 29
1.2 Εξελίξεις το 2013 και προοπτικές για το 2014 33
2 Οι οικονομίες της νοτιανατολικής Ευρώπης 44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV
Η ΕΝΙΑΙΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ 51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V
ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1 Εξελίξεις και προοπτικές της οικονομικής δραστηριότητας 60
2 Εξελίξεις και προοπτικές στην αγορά ακινήτων 69
3 Εξελίξεις και προοπτικές της απασχόλησης και της ανεργίας 72
4 Εξελίξεις και προοπτικές του πληθωρισμού, του κόστους εργασίας και των κερδών 74
4.1 Πληθωρισμός 74
4.2 Κόστος εργασίας 77
4.3 Κέρδη επιχειρήσεων 79
5 Ανταγωνιστικότητα 80
6 Εξελίξεις και προοπτικές του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών 82
6.1 Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών 82
6.2 Ισοζύγιο κεφαλαιακών μεταβιβάσεων 86
6.3 Ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών 87
7 Διεθνής επενδυτική θέση και ακαθάριστο εξωτερικό χρέος 89

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI
ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

1 Σύνοψη εξελίξεων και προοπτικών 103
2 Τρέχουσες δημοσιονομικές εξελίξεις (Ιανουάριος-Δεκέμβριος 2013) 107
3 Προϋπολογισμός 2014 116
4 Κυριότερα μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής και θεσμικές δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις 117

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ VI
ΜΕΤΡΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ 130

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII
ΑΓΟΡΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΣ, ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

1 Τραπεζικές καταθέσεις 139
2 Τραπεζικά επιτόκια και κόστος αναχρηματοδότησης των πιστωτικών ιδρυμάτων από την Τράπεζα της Ελλάδος 142
3 Πιστωτικά μεγέθη 144
4 Η αγορά ομολόγων 148
5 Η αγορά μετοχών 150
6 Εξελίξεις στον τραπεζικό τομέα 151
7 Η αγορά ιδιωτικής ασφάλισης 156

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

1 Η έρευνα για την κλιματική αλλαγή και η πολιτική για την αντιμετώπισή της: διεθνείς εξελίξεις 159
1.1 Επιστημονικά ευρήματα και εκθέσεις το τελευταίο δωδεκάμηνο **159**
1.2 Διεθνείς αποφάσεις – κατευθύνσεις πολιτικής **160**
2 Πρόσφατα στοιχεία για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου στην ΕΕ και στην Ελλάδα (2011-2012) και αλλαγές στο σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής 164
2.1 Τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία για τις εκπομπές **164**
2.2 Οι αλλαγές στο σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής και οι ενδεχόμενες οικονομικές επιπτώσεις τους στην ελληνική βιομηχανία **167**
3 Πρόσφατη νομοθεσία στην Ελλάδα και άλλα μέτρα σε θέματα περιβάλλοντος, ενέργειας και κλιματικής αλλαγής – Περιβαλλοντικά βιώσιμη ανταγωνιστικότητα 169
3.1 Κυριότερες νομοθετικές και διοικητικές ρυθμίσεις **169**
3.2 Η φορολογία του πετρελαίου θέρμανσης, το πρόβλημα της αιθαλομίχλης και η ενεργειακή απόδοση των κτιρίων **170**
3.3 Ένας νέος δείκτης περιβαλλοντικά βιώσιμης ανταγωνιστικότητας **171**
4 Επενδύσεις στον τομέα της ενέργειας 171
5 Το έργο της Επιτροπής Μελέτης Επιπτώσεων Κλιματικής Αλλαγής (ΕΜΕΚΑ) το 2013 172
5.1 Η δεύτερη φάση των εργασιών **172**
5.2 Ελληνικός τουρισμός και κλιματική αλλαγή: πολιτικές προσαρμογής και νέα στρατηγική ανάπτυξης **172**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Π1

ΠΙΝΑΚΕΣ

III.1 Βασικά μακροοικονομικά μεγέθη της παγκόσμιας οικονομίας **33**
III.2 Βασικοί μακροοικονομικοί και τραπεζικοί δείκτες των χωρών της ΝΑ Ευρώπης **46**
V.1 Ζήτηση και ΑΕΠ **61**
V.2 Δείκτες καταναλωτικής ζήτησης **61**
V.3 Δείκτες επενδυτικής ζήτησης **64**
V.4 Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε βασικές τιμές και ΑΕΠ σε αγοραίες τιμές **65**
V.5 Δείκτες δραστηριότητας στον τομέα των υπηρεσιών **66**
V.6 Δείκτες δραστηριότητας στη βιομηχανία **67**
V.7 Βιομηχανική παραγωγή **68**
V.8 Η εξέλιξη των τιμών στην Ελλάδα και τη ζώνη του ευρώ **76**
V.9 Δείκτες τιμών **77**
V.10 Αποδοχές και κόστος εργασίας **78**
V.11 Μέσες αποδοχές και κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας: Ελλάδα και ζώνη του ευρώ **79**
V.12 Ελλάδα: Δείκτες ονομαστικής και πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας (ΣΣΙ) **81**
V.13 Ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών **83**
V.14 Μεταβιβάσεις από την ΕΕ **87**
V.15 Διεθνής επενδυτική θέση ανά είδος επένδυσης και τομέα επενδυτή **88**

V.16 Ακαθάριστο εξωτερικό χρέος (τρέχουσες τιμές) 89

VI.1 Αποτελέσματα γενικής κυβέρνησης και κρατικού προϋπολογισμού 104
VI.2 Αποτελέσματα κρατικού προϋπολογισμού 108
VI.3 Έσοδα κρατικού προϋπολογισμού 109
VI.4 Δαπάνες τακτικού προϋπολογισμού και προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων 111
VI.5 Έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού σε ταμειακή βάση 113
VI.6 Πηγές κάλυψης ταμειακού ελλείμματος κρατικού προϋπολογισμού 114
VI.7 Ενοποιημένο χρέος γενικής κυβέρνησης 115
VI.8 Ανάλυση των μεταβολών του λόγου του χρέους της γενικής κυβέρνησης προς το ΑΕΠ 116

VII.1 Καταθέσεις στην Ελλάδα (εκτός καταθέσεων κεντρικής κυβέρνησης και μη κατοίκων) 140

VIII.1 Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου 2011-2012 και στόχοι του Πρωτοκόλλου του Κιότο 165
VIII.2 Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου ανά κατηγορία σε ΕΕ-27, ΕΕ-15 και Ελλάδα 166

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

III.1 Παγκόσμια οικονομία: πραγματικό ΑΕΠ 29
III.2 Προηγμένες οικονομίες: δημοσιονομικό αποτέλεσμα ως % του ΑΕΠ 31
III.3 Διεθνείς τιμές βασικών εμπορευμάτων 35
III.4 Βασικά επιτόκια κεντρικών τραπεζών 37
III.5 Πραγματικό ΑΕΠ χωρών ΝΑ Ευρώπης 44
III.6 Τραπεζικές πιστώσεις προς τον ιδιωτικό τομέα σε χώρες της ΝΑ Ευρώπης 45
III.7 Δημοσιονομικό αποτέλεσμα και δημόσιο χρέος χωρών ΝΑ Ευρώπης 45

IV.1 Euribor 3 μηνών και διαφορά Euribor 3 μηνών και Eurepo 3 μηνών στη ζώνη του ευρώ 52
IV.2 Προσαρμογές των βασικών επιτοκίων του Ευρωσυστήματος και επιτόκιο ΕΟΝΙΑ 53

V.1 Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή του ΑΕΠ και δείκτης οικονομικού κλίματος 59
V.2 Μεταβολή στο βαθμό ανταπόκρισης στις συστάσεις του ΟΟΣΑ 59
V.3 Δείκτες επιχειρηματικού περιβάλλοντος 60
V.4 Ιδιωτική κατανάλωση ως % του ΑΕΠ 62
V.5 Διαχρονική εξέλιξη της καταναλωτικής δαπάνης 62
V.6 Αξία εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών προς αξία εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών 63
V.7 Ποσοστό επενδύσεων ανά είδος στο σύνολο των επενδύσεων 63
V.8 Απασχόληση 73
V.9 Διάρθρωση της απασχόλησης - % απασχολουμένων σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα ανάλογα με τη θέση στην επιχείρηση 73
V.10 Ποσοστά ανεργίας 74
V.11 Κατανομή των ανέργων, με και χωρίς προηγούμενη εργασιακή εμπειρία, ανάλογα με τη διάρκεια αναζήτησης εργασίας 74
V.12 Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) και πυρήνας του πληθωρισμού Ελλάδος και ζώνης του ευρώ 75
V.13 Εξέλιξη τιμών καυσίμων του ΔΤΚ και του ΔΤΠ και της τιμής του αργού πετρελαίου σε ευρώ 75

V.14 Εξέλιξη δεικτών ναύλων πλοίων ξηρού φορτίου (BDI) και πετρελαιοφόρων (BDTI) 82
V.15 Γεωγραφική κατανομή των ελληνικών εξαγωγών αγαθών 84
V.16 Διάρθρωση των εξαγωγών αγαθών κατά κλάδο 84
V.17 Εξαγωγές ως % του ΑΕΠ και εξελίξεις των μεριδίων στις παγκόσμιες εξαγωγές 84
V.18 Διάρθρωση των εξαγωγών αγαθών ανάλογα με το τεχνολογικό περιεχόμενο 85
V.19 Διάρθρωση των εισαγωγών αγαθών ανάλογα με τη χρήση 85
V.20 Διεθνής επενδυτική θέση ανά είδος επένδυσης 89
V.21 Χρέος γενικής κυβέρνησης από το Μηχανισμό Στήριξης 90

VI.1 Διαρθρωτικό πρωτογενές αποτέλεσμα της γενικής κυβέρνησης 103
VI.2 Καθαρές δανειακές ανάγκες της κεντρικής κυβέρνησης σε ταμειακή βάση 114

VII.1 Χρηματοδότηση από τα ΝΧΙ της Ελλάδος προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά 144
VII.2 Χρηματοδότηση από τα ΝΧΙ της Ελλάδος προς τη γενική κυβέρνηση 145
VII.3 Αποδόσεις δεκαετών ομολόγων του Ελληνικού και του Γερμανικού Δημοσίου 149
VII.4 Γενικός δείκτης τιμών μετοχών Χρηματιστηρίου Αθηνών και αξία συναλλαγών 150
VII.5 Ποσοστιαία διάρθρωση του παθητικού των ελληνικών τραπεζικών ομίλων 152
VII.6 Δείκτης χορηγήσεων προς καταθέσεις ελληνικών εμπορικών τραπεζών και τραπεζών στις χώρες της ζώνης του ευρώ 153
VII.7 Εξέλιξη του λόγου των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των δανείων, ανά κατηγορία δανείων 153
VII.8 Εξέλιξη των κερδών μετά από φόρους των ελληνικών τραπεζικών ομίλων 154
VII.9 Ανάλυση των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων και εξέλιξη της κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών εμπορικών τραπεζών 155

ΠΛΑΙΣΙΑ

III.1 Το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2014-2020 της ΕΕ και η κατανομή των κονδυλίων για την Ελλάδα 38
ΠΙΝΑΚΑΣ Η κατανομή των κονδυλίων των Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων για την Ελλάδα 40
III.2 Κυριότερες αποφάσεις και μηχανισμοί για την αντιμετώπιση της κρίσης και την πορεία προς μια ουσιαστική Οικονομική και Νομισματική Ένωση 41
III.3 Αποτελέσματα του Συμποσίου με θέμα "Growth challenges and economic integration in South-Eastern Europe" 47

V.1 Η κρίση ευνοεί τη στροφή προς δραστηριότητες παραγωγής εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών 90
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α Τιμές εμπορεύσιμων και μη εμπορεύσιμων 91
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Β Καθαρό περιθώριο κέρδους σε εμπορεύσιμα και μη εμπορεύσιμα 93
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Γ Εξωστρεφής διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας 94
V.2 Φτώχεια, ανισότητα και κοινωνική συνοχή: τάσεις και προκλήσεις κατά την περίοδο της κρίσης 96
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α Κίνδυνος σχετικής και απόλυτης φτώχειας στην περίοδο της κρίσης 98
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Β Δείκτες ανισοκατανομής του εισοδήματος στην περίοδο της κρίσης 99
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Γ Μεταβολές του κινδύνου σχετικής φτώχειας σε επιλεγμένες ομάδες 100

VI.1 Οι δημοσιονομικές εξελίξεις κατά την περίοδο 2010-2012 120
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α Έλλειμμα, πρωτογενές έλλειμμα και χρέος γενικής κυβέρνησης 121
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Β Φορολογική επιβάρυνση 122
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Γ Μεταβολή του λόγου του χρέους της γενικής κυβέρνησης προς το ΑΕΠ 124

VI.2 Ο ρόλος των προσδοκιών των αγορών κεφαλαίων στην προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής 125

VI.3 Ανεξάρτητα δημοσιονομικά ιδρύματα και δημοσιονομικές επιδόσεις 126

VII.1 Οι επιταγές ως μέσο εμπορικών πιστώσεων τα τελευταία έτη 146
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Αξία επιταγών και ονομαστικό ΑΕΠ 147

ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ
κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΠΡΟΒΟΠΟΥΛΟΥ
ΜΕ ΕΝΤΟΛΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΕΠΙ ΤΟΥ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΤΗΣ 31ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2013
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΤΗΣΙΑ ΤΑΚΤΙΚΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ

Ι ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΧΡΗΣΕΩΣ 2013

Ι ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΧΡΗΣΕΩΣ 2013

Τα κέρδη της Τράπεζας στη χρήση 2013 διαμορφώθηκαν σε 831,1 εκατ. ευρώ, έναντι 318,6 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση.

Τα συνολικά καθαρά έσοδα της Τράπεζας για τη χρήση 2013 μειώθηκαν κατά 46,6%. Παράλληλα, συνεχίστηκε για μια ακόμη χρονιά η μείωση των λειτουργικών εξόδων πλην προβλέψεων, κατά 10,1%. Σημαντική συμβολή στη μείωση των λειτουργικών εξόδων είχαν οι δαπάνες προσωπικού, που μειώθηκαν κατά 7,1%.

Οι προβλέψεις που σχηματίστηκαν ανήλθαν σε 468,8 εκατ. ευρώ, έναντι 2.342,7 εκατ. ευρώ το 2012.

Σύμφωνα με το άρθρο 71 του Καταστατικού και μετά από σχετική απόφαση του Γενικού Συμβουλίου, προτείνεται στη Γενική Συνέλευση από τα κέρδη της χρήσεως 2013 να διατεθούν για καταβολή μερίσματος 13,3 εκατ. ευρώ, ποσό που αντιστοιχεί στο 12% του μετοχικού κεφαλαίου της Τράπεζας. Το υπόλοιπο των κερδών, ύψους 817,8 εκατ. ευρώ, περιέρχεται στο Ελληνικό Δημόσιο.

Αναλυτικά, τα έσοδα και τα έξοδα της Τράπεζας στη χρήση 2013 διαμορφώθηκαν ως εξής:

Έσοδα

Τα συνολικά καθαρά έσοδα της Τράπεζας από την άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, τους τόκους των χαρτοφυλακίων, καθώς και τις προμήθειες και τα λοιπά έσοδα από εργασίες εσωτερικού και εξωτερικού, ανήλθαν σε 1.600,3 εκατ. ευρώ, έναντι 2.995,4 εκατ. ευρώ στη χρήση 2012, σημειώνοντας μείωση κατά 46,6%. Η μείωση αυτή οφείλεται κυρίως στη μειωμένη προσφυγή των τραπεζών σε έκτακτη χρηματοδότηση από την Τράπεζα της Ελλάδος, λόγω της βελτίωσης του οικονομικού κλίματος και της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών.

Ειδικότερα:

Τα καθαρά έσοδα από τόκους, χρηματοοικονομικές πράξεις και την αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος του Ευρωσυστήματος ανήλθαν σε 1.465,8 εκατ. ευρώ, έναντι 2.888,9 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση, σημειώνοντας μείωση κατά 49,3%.

Το καθαρό αποτέλεσμα από χρηματοοικονομικές πράξεις παρουσίασε μείωση κατά 39,5 εκατ. ευρώ και διαμορφώθηκε σε 26,8 εκατ. ευρώ, έναντι 66,3 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση. Τα καθαρά έσοδα από αμοιβές και προμήθειες μειώθηκαν οριακά σε 70,2 εκατ. ευρώ, από 71,8 εκατ. ευρώ στη χρήση 2012.

Τα έσοδα από μετοχές και συμμετοχές αυξήθηκαν κατά 34,1 εκατ. ευρώ και διαμορφώθηκαν σε 54,2 εκατ. ευρώ, έναντι 20,1 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση. Το μεγαλύτερο μέρος της αύξησης οφείλεται στα αυξημένα έσοδα από την ενδιάμεση διανομή κερδών της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για τη χρήση 2013.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) με απόφαση του Διοικητικού της Συμβουλίου προχώρησε σε ενδιάμεση διανομή κερδών ύψους 1.370 εκατ. ευρώ στις εθνικές κεντρικές τράπεζες (ΕθνΚΤ) του Ευρωσυστήματος στις 31 Ιανουαρίου 2014. Η Τράπεζα της Ελλάδος εισέπραξε το αναλογούν σε αυτήν ποσό, ύψους 38,4 εκατ. ευρώ. Το υπόλοιπο των κερδών της ΕΚΤ διανεμήθηκε στις ΕθνΚΤ στις 21 Φεβρουαρίου 2014 και το αναλογούν στην Τράπεζα ποσό θα ωφελήσει τη χρήση 2014.

Τέλος, τα λοιπά έσοδα μειώθηκαν κατά 30,8% και ανήλθαν σε 10,1 εκατ. ευρώ, έναντι 14,6

εκατ. ευρώ το 2012. Αφορούν κυρίως έσοδα από τις εργασίες του Ιδρύματος Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών (ΙΕΤΑ) για λογαριασμό του Ελληνικού Δημοσίου.

Έξοδα

Τα συνολικά έξοδα στη χρήση 2013 μειώθηκαν κατά 1.907,6 εκατ. ευρώ και διαμορφώθηκαν σε 769,2 εκατ. ευρώ, έναντι 2.676,8 εκατ. ευρώ στη χρήση 2012. Η μείωση οφείλεται κυρίως στον περιορισμό των προβλέψεων (468,8 εκατ. ευρώ το 2013, έναντι 2.342,7 εκατ. ευρώ το 2012). Στη μείωση των συνολικών εξόδων συνέβαλε και η περαιτέρω συγκράτηση των δαπανών για αμοιβές προσωπικού και συνταξιοδοτικές παροχές.

Ειδικότερα:

Τα λειτουργικά έξοδα της Τράπεζας πλην προβλέψεων (δαπάνες προσωπικού, συντάξεις, αποσβέσεις, λοιπά έξοδα) μειώθηκαν κατά 33,7 εκατ. ευρώ (-10,1%) και διαμορφώθηκαν σε 300,4 εκατ. ευρώ, έναντι 334,1 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση, παρά την επιβάρυνση με έκτακτες δαπάνες ύψους 4,3 εκατ. ευρώ για τον έλεγχο του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Ο περιορισμός των λειτουργικών εξόδων οφείλεται κυρίως στη μείωση των δαπανών προσωπικού κατά 11,2 εκατ. ευρώ (-7,1%, δηλ. 146,7 εκατ. ευρώ το 2013, έναντι 157,9 εκατ. ευρώ το 2012). Επίσης, σημειώθηκε σημαντικός περιορισμός στις δαπάνες για συνταξιοδοτικές παροχές, οι οποίες διαμορφώθηκαν σε 98,4 εκατ. ευρώ, έναντι 112,2 εκατ. ευρώ το 2012, μειωμένες κατά 13,8 εκατ. ευρώ (-12,3%) σε σχέση με την προηγούμενη χρήση.

Οι παραπάνω μειώσεις αποτυπώνουν τη συνεχιζόμενη προσπάθεια της Τράπεζας και του προσωπικού της για συγκράτηση των δαπανών μέσω υλοποίησης συγκεκριμένων μέτρων και πρωτοβουλιών, όπως η ισχύουσα τριετής επιχειρησιακή συλλογική σύμβαση εργασίας (2012-2015), που υπογράφηκε τον Απρίλιο του 2012 με το Σύλλογο των Υπαλλήλων (ΣΥΤΕ).

Η γενικότερη προσπάθεια εξορθολογισμού των δαπανών της Τράπεζας είχε ως αποτέλεσμα, τα τέσσερα τελευταία χρόνια, τα λειτουργικά έξοδα πλην προβλέψεων να μειωθούν κατά 138,7 εκατ. ευρώ (-31,6%). Στη μείωση αυτή σημαντική συμβολή είχε η μείωση των δαπανών προσωπικού κατά 60,3 εκατ. ευρώ (-29,1%).

Κατά την κλειόμενη χρήση οι δαπάνες για τον έλεγχο του χρηματοπιστωτικού συστήματος περιορίστηκαν σε 4,3 εκατ. ευρώ, έναντι 10,3 εκατ. ευρώ που απαιτήθηκαν κατά το 2012.

Οι μειώσεις των λειτουργικών εξόδων πραγματοποιήθηκαν παρά τις αυξημένες υποχρεώσεις της Τράπεζας για τη διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος (διενέργεια ελέγχων, εργασίες για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών κ.λπ.), για την εποπτεία των ασφαλιστικών εταιριών, καθώς και τις υποχρεώσεις που ανέλαβε στο πλαίσιο του μηχανισμού στήριξης της χώρας μας.

Οι λοιπές δαπάνες διαχείρισης παρουσιάζουν μείωση κατά 7,7% σε σχέση με την προηγούμενη χρήση και διαμορφώθηκαν σε 37 εκατ. ευρώ, έναντι 40,1 εκατ. ευρώ το 2012.

Ο σχηματισμός προβλέψεων για την κάλυψη κινδύνων και υποχρεώσεων της Τράπεζας συνεχίστηκε και στη χρήση 2013, με την ενίσχυσή τους κατά 468,8 εκατ. ευρώ. Το σωρευτικό ύψος των προβλέψεων στις 31.12.2013 ανέρχεται σε 6.651,8 εκατ. ευρώ.

Η πρακτική σχηματισμού υψηλών προβλέψεων ακολουθείται στο πλαίσιο της εφαρμοζόμενης από την ΕΚΤ και τις ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος αρχής της συντηρητικότητας. Μέσω της διενέργειας προβλέψεων αφενός ισχυροποιείται η οικονομική θέση της Τράπεζας της Ελλάδος, ώστε αυτή να αντεπεξέρχεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στα καθήκοντα που της έχουν ανατεθεί, και αφετέρου ενισχύεται η δυνατότητά της να καλύπτει τους κινδύνους που αναλαμβάνει.

2 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οργανωτική αναδιάρθρωση

Η συγχώνευση ή κατάργηση υπηρεσιακών μονάδων και η ανακατανομή του έργου τους συνεχίστηκε το 2013, με στόχο την εκμετάλλευση συνεργειών, την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση του υφιστάμενου ανθρώπινου δυναμικού (που έχει μειωθεί κατά 865 άτομα την τελευταία εξαετία), τη βελτίωση της εποπτείας του χρηματοπιστωτικού συστήματος και της εφαρμογής της νομισματικής πολιτικής, την αποφυγή επικαλύψεων, καθώς και τη μείωση του λειτουργικού κόστους και κινδύνου.

Συγκεκριμένα, σημαντικές αναδιαρθρώσεις πραγματοποιήθηκαν στις Διευθύνσεις Χρηματοοικονομικών Δραστηριοτήτων, Ανθρώπινου Δυναμικού και Οργάνωσης, Γενικού Λογιστηρίου, Τεχνικής και Διοικητικής Υποστήριξης και Ταμείων, ενώ οργανωτικές προσαρμογές έγιναν και σε Τμήματα των Διευθύνσεων Εσωτερικής Επιθεώρησης, Εποπτείας Ιδιωτικής Ασφάλισης και Εποπτείας Πιστωτικού Συστήματος. Στο πλαίσιο της μακροπροληπτικής αρμοδιότητας της Τράπεζας, κρίθηκε απαραίτητη η ανάθεση νέου εργασιακού αντικειμένου στο Τμήμα Μακροπροληπτικής Πολιτικής της Διεύθυνσης Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Επίσης, διευρύνθηκε το έργο της Μονάδας Εξυγίανσης Πιστωτικών Ιδρυμάτων, η οποία έχει ως κύριο αντικείμενο την υποβολή εισηγήσεων προς την Επιτροπή Μέτρων Εξυγίανσης για τη λήψη μέτρων εξυγίανσης ή την αναγκαιότητα διορισμού Επιτρόπου στα πιστωτικά ιδρύματα βάσει της παρακολούθησης της κατάστασής τους.

Τέλος, στο πλαίσιο της αρμοδιότητας της Τράπεζας της Ελλάδος ως εποπτεύουσας αρχής των ειδικών εκκαθαρίσεων πιστωτικών και εποπτευόμενων χρηματοδοτικών ιδρυμάτων, οριοθετήθηκε το πεδίο εποπτείας και ελέγχου και συστάθηκε η Επιτροπή Ειδικών Εκκαθαρίσεων.

Σύμβουλος Δεοντολογίας

Την 1η Μαρτίου 2013 η Διοίκηση όρισε Σύμβουλο Δεοντολογίας, σε εκπλήρωση σχετικής απαίτησης του Κώδικα Δεοντολογίας της Τράπεζας, ο οποίος θεσπίστηκε με την από 1.6.2012 απόφαση του Γενικού Συμβουλίου. Ο Σύμβουλος παρέχει τις υπηρεσίες του προς όλο το προσωπικό της Τράπεζας σχετικά με την εφαρμογή του Κώδικα σε θέματα υπηρεσιακής και επαγγελματικής δεοντολογίας, συμπεριφοράς, υποχρεώσεων και δικαιωμάτων.

Λειτουργία του δικτύου των περιφερειακών Μονάδων της Τράπεζας

Οι οργανωτικές αναδιαρθρώσεις για την ορθολογικότερη λειτουργία του δικτύου των περιφερειακών Μονάδων συνεχίστηκαν και μέσα στο έτος 2013, με σκοπό την περαιτέρω μείωση του λειτουργικού κόστους και του κόστους της διακίνησης χρηματικού. Οργανωτικές αλλαγές υλοποιήθηκαν στο Υποκατάστημα Θεσσαλονίκης. Επίσης, διακόπηκε η λειτουργία των Πρακτορείων της Τράπεζας στο Λαύριο, στη Σητεία, στη Λήμνο και στον Πόρο, καθώς και των αντίστοιχων Ταμειακών Αποθεμάτων (ΤΑΤΕ) σε Καταστήματα της ΕΤΕ που τα εξυπηρετούσαν. Οι εργασίες των παραπάνω Πρακτορείων μεταφέρθηκαν σε παρακείμενες Μονάδες.

Εκπόνηση Κανονισμών Εργασιών Υπηρεσιακών Μονάδων της Τράπεζας

Για τον εκσυγχρονισμό του κανονιστικού πλαισίου λειτουργίας των Υπηρεσιακών Μονάδων της Τράπεζας και την προσαρμογή τους στα νέα δεδομένα, συνεχίζεται η εκπόνηση Κανονισμών Εργασιών και η οριστικοποίησή τους από το Γενικό Συμβούλιο, ώστε να διευκολυνθεί η εύρυθμη λειτουργία, καθώς και η αποτελεσματικότερη εποπτεία και ο έλεγχος των Υπηρεσιακών Μονάδων. Κατά τη διάρκεια του 2013 εγκρίθηκαν από το Γενικό Συμβούλιο της Τράπεζας τριάντα Κανονισμοί Εργασιών Τμημάτων.

Δράσεις συντονισμού για θέματα Ευρωσυστήματος/ΕΣΚΤ και διαχείρισης ευαίσθητων πληροφοριών

Με στόχο την αποτελεσματική διαχείριση του συνεχώς αυξανόμενου όγκου εργασίας αναφορικά με θέματα του Ευρωσυστήματος/ΕΣΚΤ, ορίστηκαν νέες διαδικασίες συντονισμού των ενεργειών που απαιτούνται για τη συμμετοχή της Τράπεζας σε έργα του Ευρωσυστήματος/ΕΣΚΤ και τέθηκε σε πιλοτική λειτουργία μια εσωτερική δικτυακή πύλη (portal) για την άμεση ανταλλαγή πληροφοριών και τη συνεργασία μεταξύ των εκπροσώπων της Τράπεζας στο Ευρωσύστημα/ ΕΣΚΤ.

Επίσης, η Τράπεζα διοργάνωσε σειρά επιμορφωτικών σεμιναρίων για την ευαισθητοποίηση του προσωπικού της σε ζητήματα ασφαλούς διαχείρισης ευαίσθητων πληροφοριών, με αναφορά στους σχετικούς κανόνες και διαδικασίες που έχουν θεσπιστεί από την Τράπεζα και το Ευρωσύστημα/ΕΣΚΤ και ανάλυση πρακτικών συμβουλών για την πρόληψη και αντιμετώπιση των κινδύνων.

Κτίρια και τεχνικές εργασίες

Όσον αφορά τις εγκαταστάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, το έτος 2013 η Διεύθυνση Τεχνικής και Διοικητικής Υποστήριξης συνέχισε το πρόγραμμα συντήρησης των κτιρίων και αναδιαρρύθμισης των χώρων όπου στεγάζονται υπηρεσίες της Τράπεζας, τόσο στο λεκανοπέδιο της Αττικής όσο και στην περιφέρεια (Υποκαταστήματα και Θυρίδες), με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας, την προσαρμογή των χώρων στις νέες οργανωτικές δομές, την ενίσχυση του βαθμού ασφαλείας των εγκαταστάσεων και των συναλλαγών και την υλοποίηση περιβαλλοντικά ήπιων εφαρμογών.

Με σκοπό την ενίσχυση της ασφάλειας των κτιρίων της Τράπεζας, αποφασίστηκε η δημιουργία ενός κεντρικού, πλήρους, σύγχρονου, αξιόπιστου και επεκτάσιμου συστήματος ασφαλείας για τις εγκαταστάσεις της Τράπεζας στο Χαλάνδρι και η διαχείρισή του μέσω του υπό μελέτη ενιαίου κέντρου λήψης σημάτων, το οποίο θα έχει προδιαγραφές υψηλής τεχνολογίας και θα δύναται να αναβαθμίζεται σταδιακά. Επίσης, για την ενίσχυση των μέτρων ασφαλείας των χρηματαποστολών, παρελήφθησαν εντός του 2013 και δόθηκαν σε χρήση πέντε (5) νέα θωρακισμένα φορτηγά αυτοκίνητα για να εξυπηρετούν τις μεταφορές χρηματικού.

Ερευνητικές δραστηριότητες

Στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης οικονομικής έρευνας για θέματα που αφορούν την ελληνική και ευρωπαϊκή οικονομία, η Τράπεζα συμμετείχε στις ερευνητικές δραστηριότητες του Ευρωσυστήματος. Ερευνητές από την Τράπεζα της Ελλάδος συμμετείχαν στην Έρευνα για την Οικονομική Κατάσταση των Νοικοκυριών (Household Finance and Consumption Survey), στην ομάδα εργασίας για τη Μακροπροληπτική Εποπτεία (Macroprudential Research Network), καθώς και στο Δίκτυο για τη Δυναμική των Μισθών (Wage Dynamics Network), στο πλαίσιο του οποίου θα διενεργηθεί έρευνα επιχειρήσεων για την αξιολόγηση των αντιδράσεων της αγοράς εργασίας στην κρίση (για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα ερευνητικά δίκτυα, βλ. http://www.ecb.europa.eu/home/html/researcher.en.html).

Το 2013 δημοσιεύθηκαν είκοσι δοκίμια εργασίας (Working Papers) και εκδόθηκε ένα τεύχος του Οικονομικού Δελτίου της Τράπεζας της Ελλάδος. Συνεχίστηκε το πρόγραμμα επιστημονικής συνεργασίας, με την από κοινού εκπόνηση μελετών από ερευνητές της Τράπεζας και ακαδημαϊκών ιδρυμάτων της Ελλάδος και του εξωτερικού και με τη συμμετοχή μεταπτυχιακών φοιτητών από ελληνικά πανεπιστήμια, σε θέματα που αφορούν τον ανταγωνισμό στην αγορά προϊόντων, τους μισθούς και την εργασία, υποδείγματα αβεβαιότητας στον τραπεζικό τομέα, τη διαφθορά και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα, την προσομοίωση μακροκλαδικού υποδείγματος για την ανάλυση των επιπτώσεων της κρίσης στην Ελλάδα και, τέλος, τη μετανάστευση και την εγκληματικότητα.

Στις 23-24 Μαΐου 2013 η Τράπεζα της Ελλάδος διοργάνωσε συνέδριο με θέμα την κρίση στη ζώνη του ευρώ ("The crisis in the euro area"), με κεντρικό ομιλητή τον κ. Vitor Constâncio, Αντιπρόεδρο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Οι εισηγήσεις που έγιναν στο συνέδριο είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα της Τράπεζας ως Ειδικά Δοκίμια Εργασίας (Special Conference Papers) και θα δημοσιευθούν σε ειδικό τεύχος του *Journal of Macroeconomics* τον Απρίλιο του 2014.

Στις 13 Δεκεμβρίου 2013 η Τράπεζα της Ελλάδος, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD), διοργάνωσε διεθνές συμπόσιο για τις οικονομίες της νοτιοανατολικής (ΝΑ) Ευρώπης με θέμα "Η πρόκληση της ανάπτυξης και η οικονομική ολοκλήρωση των χωρών της ΝΑ Ευρώπης". Το συμπόσιο επικεντρώθηκε στο ρόλο της οικονομικής ολοκλήρωσης για τον εντοπισμό νέων μοχλών ανάπτυξης που θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν την επίτευξη διατηρήσιμης ανάπτυξης στις χώρες της περιοχής. Στο συμπόσιο συμμετείχαν ο Υπουργός Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, ο Πρόεδρος της EBRD, διοικητές κεντρικών τραπεζών της περιοχής, μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, καθώς και πρώην κυβερνητικοί αξιωματούχοι από χώρες της ΝΑ Ευρώπης.

Επίσης, πραγματοποιήθηκε ημερίδα με θέμα τον ελληνικό τουρισμό και την κλιματική αλλαγή (αναλυτικότερα βλ. παρακάτω), καθώς και δώδεκα σεμινάρια, διαλέξεις και ερευνητικά εργαστήρια με ομιλητές από την Ελλάδα και το εξωτερικό, με στόχο την ενημέρωση των οικονομολόγων της Τράπεζας και της ακαδημαϊκής κοινότητας σχετικά με τις τελευταίες εξελίξεις στην έρευνα.

Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης

Το Μάρτιο του 2013 η Διοίκηση προχώρησε στη σύσταση του Κέντρου Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης, το οποίο αποτελείται από τέσσερις Μονάδες: (α) Μουσείου και Συλλογών, (β) Βιβλιοθήκης, (γ) Ιστορικού Αρχείου και (δ) Έρευνας, Εκδόσεων και Διοικητικής Υποστήριξης. Έργο του Κέντρου Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης είναι η ανάδειξη της συμβολής της Τράπεζας της Ελλάδος στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας, μέσω της λειτουργίας του Μουσείου και της Βιβλιοθήκης, της οργάνωσης και ανάδειξης του ιστορικού αρχείου, της διαχείρισης και του εμπλουτισμού των συλλογών και της πραγματοποίησης εκδόσεων και ερευνών, εκθέσεων, πολιτιστικών εκδηλώσεων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων, συνεδρίων και σεμιναρίων.

Στο πλαίσιο της προσπάθειας εκπαίδευσης του κοινού σε χρηματοπιστωτικά θέματα, συνεχίστηκε η λειτουργία του Μουσείου της Τράπεζας. Από τα τέλη του 2010 που ξεκίνησε η λειτουργία του, οι επισκέπτες ξεπέρασαν τους 12.000, στην πλειονότητά τους μαθητές λυκείου και φοιτητές. Το 2013 εξακολούθησε να φιλοξενείται στο Μουσείο η δεύτερη περιοδική έκθεση με τίτλο "Παραγωγή[2]", αντικείμενο της οποίας είναι τόσο η παραγωγή τραπεζογραμματίων και νομισμάτων όσο και η απεικόνιση της πραγματικής παραγωγής πάνω σε αυτά.

Επιτροπή Μελέτης Επιπτώσεων Κλιματικής Αλλαγής (ΕΜΕΚΑ)

Το 2013 η Επιτροπή Μελέτης Επιπτώσεων Κλιματικής Αλλαγής (ΕΜΕΚΑ), συνεχίζοντας το έργο της διαμόρφωσης προτάσεων επί των πολιτικών προσαρμογής για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, επικεντρώθηκε στον τομέα του τουρισμού, ο οποίος αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, λόγω της υψηλής συμμετοχής του στο ΑΕΠ της χώρας και της ακόμη υψηλότερης συμμετοχής του στην απασχόληση. Στο πλαίσιο αυτό, διοργάνωσε ημερίδα, με τη συμμετοχή καταξιωμένων επιστημόνων συναφών κλάδων, επικεφαλής τουριστικών φορέων και οργανώσεων, καθώς και τον Γ.Γ. του Υπουργείου Τουρισμού και τον Γ.Γ. Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής. Σχετικές πληροφορίες έχουν αναρτηθεί στην ιστοσελίδα της Τράπεζας, ενώ αναλυτικά τα αποτελέσματα της ημερίδας και της σχετι-

κής έρευνας της ΕΜΕΚΑ θα δημοσιευθούν στην υπό έκδοση έκθεση: "Ελληνικός τουρισμός και κλιματική αλλαγή: πολιτικές προσαρμογής και νέα στρατηγική ανάπτυξης".

3 ΛΗΞΗ ΘΗΤΕΙΑΣ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Με το από 13.6.2013 Προεδρικό Διάταγμα (ΦΕΚ ΥΟΔΔ 283/19.6.2013) διορίστηκε ο κ. Γεώργιος-Σπυρίδων Δ. Ταβλάς ως μέλος του Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής, και συνακόλουθα του Γενικού Συμβουλίου, με διάρκεια θητείας έως τις 10.4.2020, σύμφωνα με το άρθρο 35Α του Καταστατικού.

Στην παρούσα Τακτική Γενική Συνέλευση λήγει η θητεία του κ. Δημητρίου Β. Ασημακόπουλου, του κ. Γεωργίου Α. Μυλωνά και του κ. Μιχαήλ Δ. Χανδρή, οι οποίοι εκλέχθηκαν Σύμβουλοι από την Ετήσια Τακτική Γενική Συνέλευση των Μετόχων της 18.4.2011, σύμφωνα με το άρθρο 21 του Καταστατικού. Για το λόγο αυτό, η Γενική Συνέλευση θα κληθεί να εκλέξει στη θέση τους τρεις νέους Συμβούλους για μία τριετία.

Επίσης, η Γενική Συνέλευση θα κληθεί να εκλέξει έναν ακόμη Σύμβουλο για τρία χρόνια στη θέση του κ. Ανδρέα Α. Ανδρεάδη, ο οποίος, με την από 26.4.2013 (Συν. 5) απόφαση του Γενικού Συμβουλίου, εκλέχθηκε Αναπληρωτής Σύμβουλος στη θέση του εκλιπόντος Γεωργίου Ν. Κασιμάτη μέχρι την παρούσα Γενική Συνέλευση, σύμφωνα με το άρθρο 22 του Καταστατικού της Τράπεζας. Οι απερχόμενοι Σύμβουλοι είναι επανεκλέξιμοι.

II ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΧΡΟΝΙΩΝ ΑΝΙΣΟΡΡΟΠΙΩΝ ΤΟ 2013 – ΕΞΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΥΠΟ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟ 2014

1 ΙΣΧΥΡΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΕΣ ΤΟ 2013 ΝΑ ΕΙΝΑΙ Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΤΗΣ ΥΦΕΣΗΣ

Στην προηγούμενη Γενική Συνέλευση της Τράπεζας της Ελλάδος, το Φεβρουάριο του 2013, διατυπώθηκε η εκτίμηση ότι η οικονομία είχε διανύσει μεγάλο τμήμα της διαδρομής προς τη σταθεροποίηση. Είχε επίσης προβλεφθεί τότε ότι η ύφεση θα περιορίζεται σταδιακά έως το τέλος του 2013 και ότι το 2014 θα αρχίσουν να καταγράφονται θετικοί ρυθμοί μεταβολής του ΑΕΠ. Οι εξελίξεις στο χρόνο που πέρασε επιβεβαίωσαν τις εκτιμήσεις και ισχυροποίησαν την πρόβλεψη ανάκαμψης το 2014.

Συγκεκριμένα, στο διάστημα αυτό:

Πρώτον, η οικονομική πολιτική παρέμεινε προσηλωμένη στην εφαρμογή του προγράμματος σταθεροποίησης. Η συνέπεια στην εφαρμογή του προγράμματος τόνωσε την εμπιστοσύνη στο εσωτερικό και στις διεθνείς αγορές:

- Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ήταν σημαντικά αυξημένος σε σχέση με το 2012 και τα τρία προηγούμενα χρόνια.

- Ο δείκτης τιμών του Χρηματιστηρίου Αθηνών κινήθηκε σε επίπεδα αισθητά υψηλότερα από εκείνα του 2012, χάρη στη βελτίωση της εμπιστοσύνης στις προοπτικές της οικονομίας και του τραπεζικού συστήματος.

- Η διαφορά αποδόσεων μεταξύ του ελληνικού και του γερμανικού δεκαετούς κρατικού ομολόγου περιορίστηκε σε 655 μονάδες βάσης στο τέλος του 2013 (προσεγγίζοντας τα επίπεδα του Ιουνίου 2010), σε σύγκριση με 1.000 μονάδες βάσης στο τέλος του 2012.

Δεύτερον, η βελτίωση της εμπιστοσύνης μεταφέρεται σταδιακά και στην πραγματική οικονομία:

- Ο Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών στη βιομηχανία (PMI) κατέγραψε ιστορικά υψηλά τετραετίας τους τελευταίους μήνες του 2013 και πρόσφατα ξεπέρασε το επίπεδο που σηματοδοτεί αύξηση της παραγωγής.

- Επιταχύνθηκε ο ρυθμός προσλήψεων στην αγορά εργασίας και επιβραδύνθηκε ο ρυθμός απολύσεων, με αποτέλεσμα το ισοζύγιο προσλήψεων-απολύσεων να βελτιωθεί σημαντικά στη διάρκεια του έτους.

- Η ύφεση εκτιμάται ότι ήταν σημαντικά βραδύτερη τόσο σε σχέση με το 2012 όσο και με την πρόβλεψη στις αρχές του έτους. Συγκεκριμένα, οι πρώτες εκτιμήσεις κάνουν λόγο για ετήσια μείωση του ΑΕΠ κατά 3,7% το 2013. Η εξέλιξη αυτή αποδίδεται κυρίως στην καλύτερη πορεία των εξαγωγών και ειδικά του τουρισμού, αλλά και στη βραδύτερη υποχώρηση της κατανάλωσης και των επενδύσεων.

Τρίτον, στη διάρκεια του χρόνου αποσοβήθηκαν κίνδυνοι που θα μπορούσαν να ανατρέψουν την πορεία της σταθεροποίησης. Κορυφαίο γεγονός ήταν η κυπριακή κρίση, η οποία αντιμετωπίστηκε άμεσα και αποτελεσματικά, χωρίς να πλήξει την εμπιστοσύνη στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα.

Τέταρτον, ολοκληρώθηκε επιτυχώς η ανακεφαλαιοποίηση των τεσσάρων συστημικών τραπεζών και έγιναν μεγάλα βήματα στην αναδιάταξη και αναδιάρθρωση του τραπεζικού τομέα. Η ριζική αυτή αλλαγή πραγματοποιήθηκε απολύτως ομαλά, χωρίς να θιγούν η ασφάλεια των καταθέσεων και η χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Αυτό συνέβαλε καθοριστικά στη σταδιακή αποκατάσταση της εμπιστοσύνης και τη βελτίωση του κλίματος.

2 ΤΟ 2013 ΕΙΝΑΙ ΕΤΟΣ ΚΑΜΠΗΣ, ΚΑΘΩΣ ΕΞΑΛΕΙΦΘΗΚΑΝ ΤΑ ΔΙΔΥΜΑ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΘΗΚΕ Η ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΟΣΤΟΥΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Οι συνθήκες που διαμορφώθηκαν στη διάρκεια του χρόνου εξασφάλισαν σταθερότητα και επέτρεψαν ορατές βελτιώσεις των δημοσιονομικών και μακροοικονομικών δεδομένων:

Η *πρώτη* σημαντική εξέλιξη που πρέπει να τονιστεί είναι η εκτιμώμενη επίτευξη πρωτο-

γενούς πλεονάσματος το 2013 για πρώτη φορά μετά το 2002. Έπειτα από μια δημοσιονομική προσαρμογή πρωτοφανή για τα διεθνή δεδομένα, το πρωτογενές αποτέλεσμα της Γενικής Κυβέρνησης προβλέπεται να διαμορφωθεί σε πλεόνασμα μεγαλύτερο από 0,4% του ΑΕΠ το 2013 και να βελτιωθεί κατά περισσότερο από 11 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ σε σύγκριση με το 2009. Αυτό αποτελεί σημαντικό επίτευγμα, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη το μέγεθος της ύφεσης.

Δεύτερον, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών εκτιμάται ότι θα παρουσιάσει μικρό πλεόνασμα το 2013 για πρώτη φορά στη μεταπολεμική περίοδο. Η σημαντική βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών κατά περίπου 16% του ΑΕΠ την τελευταία πενταετία οφείλεται τόσο στον περιορισμό των εισαγωγών, ως αποτέλεσμα της ύφεσης, όσο και στην αύξηση των εξαγωγών, ως αποτέλεσμα της αποκατάστασης της ανταγωνιστικότητας κόστους της οικονομίας. Ειδικότερα, την περίοδο 2010-2013 οι εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών συρρικνώθηκαν σε ονομαστικούς όρους κατά 15%, ενώ οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 21%.

Τρίτον, έπειτα από περισσότερο από δύο δεκαετίες σχεδόν συνεχούς απώλειας διεθνούς ανταγωνιστικότητας έως το 2009, η Ελλάδα το 2013 ανέκτησε πλήρως την απώλεια της ανταγωνιστικότητας κόστους έναντι των εμπορικών της εταίρων. Η ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας κόστους επιτεύχθηκε κυρίως μέσω της μείωσης του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, λόγω της βαθιάς ύφεσης και της αλματώδους αύξησης της ανεργίας, αλλά και της μεγαλύτερης ευελιξίας στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας σε όρους τιμών δεν έχει αποκατασταθεί πλήρως, καθώς το μέσο επίπεδο του πληθωρισμού άρχισε να ανταποκρίνεται στον περιορισμό της ζήτησης και στη μείωση του κόστους εργασίας μόλις το 2013. Το γεγονός ότι ο πληθωρισμός διαμορφώθηκε σε αρνητικά επίπεδα (-0,9%) το 2013 συμβάλλει στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τιμών της οικονομίας και σε σχετική σταθεροποίηση του πραγματικού εισοδήματος.

3 ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2010-2013 ΥΛΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ ΗΤΑΝ ΑΝΑΓΚΑΙΕΣ ΕΔΩ ΚΑΙ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ

Πέρα από την εξάλειψη των εσωτερικών και εξωτερικών μακροοικονομικών ανισορροπιών της ελληνικής οικονομίας, την περίοδο 2010-2013 δρομολογήθηκε και υλοποιήθηκε πλήθος διαρθρωτικών αλλαγών στις αγορές εργασίας και προϊόντων και στη λειτουργία του κράτους.

Διαρθρωτικές αλλαγές στις αγορές εργασίας και προϊόντων

Στην αγορά εργασίας υιοθετήθηκαν σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές με βασικό στόχο τη βελτίωση της αντιστοίχισης μεταξύ των μεταβολών στους μισθούς και τις οικονομικές επιδόσεις των επιχειρήσεων, καθώς και την ενίσχυση της κινητικότητας των εργαζομένων μεταξύ κλάδων. Ωστόσο, οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών προχώρησαν με λιγότερο ταχύ ρυθμό από τις μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας. Παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΟΟΣΑ, η Ελλάδα ανταποκρίθηκε περισσότερο από όλες τις χώρες στις συστάσεις διαρθρωτικών αλλαγών που είχε απευθύνει ο Οργανισμός.

Θεσμικές αλλαγές στο κράτος

Οι βασικές δημοσιονομικές παρεμβάσεις την περίοδο 2010-2013 είχαν στόχο την ταχύτερη δυνατή βελτίωση του δημοσιονομικού αποτελέσματος και γι' αυτό βασίστηκαν κατά κύριο λόγο σε αυξήσεις άμεσων και έμμεσων φόρων, ενώ από την πλευρά των δαπανών επιβλήθηκαν περικοπές μισθών, συντάξεων και επιδομάτων.

Ωστόσο, στο εν λόγω διάστημα έλαβαν χώρα και σημαντικές θεσμικές αλλαγές με στόχο τον εξορθολογισμό της λειτουργίας και τη μείωση του μεγέθους του κράτους, όπως:

- η καθιέρωση του ενιαίου μισθολογίου και η ίδρυση της Ενιαίας Αρχής Πληρωμών,

- η περιορισμένη αναπλήρωση των αποχωρούντων δημοσίων υπαλλήλων,

- η κατάρτιση οργανογραμμάτων στα Υπουργεία,

- η ενεργοποίηση του προγράμματος κινητικότητας-διαθεσιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων,

- η ενεργοποίηση του Εθνικού Συστήματος Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων,

- η εξυγίανση της λειτουργίας των ΟΤΑ με το πρόγραμμα "Καλλικράτης",

- η αναδιάρθρωση δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών,

- ο περιορισμός της δημόσιας ιατροφαρμακευτικής δαπάνης και η εξυγίανση της λειτουργίας των νοσοκομείων,

- η ενοποίηση των ασφαλιστικών ταμείων και η ασφαλιστική μεταρρύθμιση του Ιουλίου του 2010, που οδήγησαν σε εξορθολογισμό της λειτουργίας του ασφαλιστικού συστήματος, περιορίζοντας σημαντικά τη μελλοντική συνταξιοδοτική δαπάνη ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Παράλληλα υλοποιήθηκαν σημαντικές θεσμικές αλλαγές που έθεσαν τις βάσεις για τη βελτίωση του συστήματος κατάρτισης και παρακολούθησης του προϋπολογισμού, τον καλύτερο έλεγχο των δημόσιων δαπανών, τη δυνατότητα αναπροσαρμογής των ορίων δαπανών ανάλογα με την πορεία των εσόδων, τη λήψη διορθωτικών μέτρων και την κατάρτιση μεσοπρόθεσμων προγραμμάτων δημοσιονομικής πολιτικής.

Παρά τις προαναφερθείσες παρεμβάσεις, πολλές απαιτούμενες αλλαγές, όπως η διοικητική μεταρρύθμιση και η αναδιάρθρωση δημόσιων φορέων με συγχώνευση ή με παύση λειτουργίας, δεν προχώρησαν με γρήγορους ρυθμούς, καθυστερώντας την ουσιαστική αναδιάρθρωση του κράτους και τη βελτίωση των παρεχόμενων δημόσιων υπηρεσιών.

Σοβαρές προσπάθειες έγιναν και για την ενίσχυση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού. Όμως, παρά τα απτά βήματα προόδου, έως τώρα δεν έχει επιτευχθεί αξιόλογη πρόοδος στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και εισφοροδιαφυγής. Έτσι, επιβάλλονται κατά καιρούς αυξήσεις φόρων και επιπλέον φορολογικές ρυθμίσεις, οι οποίες επιβαρύνουν κατά κανόνα τους ήδη συνεπείς φορολογουμένους.

4 ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ, ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗ ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΤΗΚΕ Η ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ

Ως αποτέλεσμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 και της μετεξέλιξής της σε δημοσιονομική κρίση το 2009, οι ελληνικές τράπεζες αποκόπηκαν πλήρως από τις διεθνείς αγορές και μέχρι τον Ιούνιο του 2012 καταγράφηκε πρωτοφανής σε έκταση και διάρκεια εκροή καταθέσεων, η οποία ανήλθε σε 90 δισεκ. ευρώ περίπου, που αντιπροσωπεύουν το 1/3 της καταθετικής βάσης. Για να αντεπεξέλθουν στα προβλήματα αυτά, οι τράπεζες προσέφευγαν με συνεχώς μεγαλύτερη ένταση στην άντληση βραχυπρόθεσμης χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στο απόγειο της κρίσης, τον Ιούνιο του 2012, το ύψος αυτής της χρηματοδότησης προσέγγισε τα 140 δισεκ. ευρώ.

Επίσης, μολονότι οι ελληνικές τράπεζες είχαν εισέλθει στην κρίση με ικανοποιητικούς δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας, οι ζημίες από το 2010 και μετά και κυρίως η επίπτωση του PSI είχαν ως αποτέλεσμα οι περισσότερες τράπεζες να βρεθούν στο τέλος του 2011 με έλλειμμα κεφαλαίων, γεγονός που κατέστησε επιτακτική την ανάγκη ανακεφαλαιοποίησής τους ώστε να παραμένουν πλήρως διασφαλισμένοι οι καταθέτες.

Εν μέσω της δυσμενούς συγκυρίας, η Πολιτεία και η Τράπεζα της Ελλάδος προέβησαν σε σειρά αποφασιστικών ενεργειών που αποσκοπούσαν στη διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και την προστασία των

καταθέσεων. Μεταξύ των ενεργειών αυτών, κρίσιμη σημασία είχαν:

- η αδιάλειπτη κάλυψη των βραχυπρόθεσμων αναγκών ρευστότητας των τραπεζών και της ζήτησης τραπεζογραμματίων εκ μέρους του κοινού,

- η διασφάλιση της επάρκειας των δημόσιων πόρων που προορίζονταν για την κάλυψη κεφαλαιακών αναγκών και του κόστους αναδιάταξης του ελληνικού τραπεζικού τομέα,

- η εξυγίανση αδύναμων τραπεζών, βάσει νέου νομικού πλαισίου, και

- η ανακεφαλαιοποίηση των συστημικών τραπεζών.

Η διαμόρφωση του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου για την εξυγίανση των πιστωτικών ιδρυμάτων επέτρεψε την εύρυθμη αναδιάταξη του τραπεζικού τομέα. Μέχρι το τέλος του 2013 είχαν εξυγιανθεί έξι εμπορικές και έξι συνεταιριστικές τράπεζες είτε με τη μεταφορά των υγιών στοιχείων ενεργητικού τους σε άλλη τράπεζα είτε με τη σύσταση μεταβατικού πιστωτικού ιδρύματος. Επίσης, διασφαλίστηκε, κατόπιν διαγωνιστικής διαδικασίας, η ομαλή μεταβίβαση των λειτουργιών των κυπριακών υποκαταστημάτων σε εγχώρια τράπεζα.

Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας ανακεφαλαιοποίησης, στο τέλος του πρώτου εξαμήνου του 2013, οι δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών τραπεζών αποκαταστάθηκαν. Πλέον, το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας είναι ο σημαντικότερος μέτοχος των τεσσάρων συστημικών τραπεζών, ενώ διατηρεί απόθεμα ασφαλείας ύψους άνω των 8 δισεκ. ευρώ, το οποίο θα ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθεί σε περίπτωση που ορισμένες τράπεζες χρειαστούν περαιτέρω ενίσχυση κεφαλαίων. Θετική επίσης εξέλιξη αποτελεί και η βελτίωση της ποιότητας των κεφαλαίων, τα οποία αποτελούνται πλέον σχεδόν αποκλειστικά από Βασικά Ίδια Κεφάλαια, σε αντίθεση με το 2008, όταν τα Συμπληρωματικά Ίδια Κεφαλαία αποτελούσαν το 1/5 του συνόλου των κεφαλαίων τους.

Σήμερα η δομή του τραπεζικού τοπίου είναι εντελώς διαφορετική από εκείνη που επικρατούσε στην αρχή της κρίσης. Έχει εξαλειφθεί σε μεγάλο βαθμό η πλεονάζουσα δυναμικότητα και λειτουργούν λιγότερες αλλά ισχυρότερες τράπεζες, ενώ τα πρώτα οφέλη από την αξιοποίηση συνεργειών είναι ήδη ορατά.

Η Τράπεζα της Ελλάδος, ως εποπτική αρχή, είχε επανειλημμένα υποστηρίξει ότι το μέγεθος της ελληνικής οικονομίας και η παρούσα οικονομική συγκυρία απαιτούν λιγότερες σε αριθμό και πιο εύρωστες τράπεζες, επομένως και περισσότερο ανθεκτικές στις οικονομικές αναταράξεις.

5 ΤΗΝ ΙΔΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟ ΔΡΟΜΟΛΟΓΗΘΗΚΑΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΑΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΕ

Η κρίση δημόσιου χρέους υπήρξε ο καταλύτης για τη βελτίωση της οικονομικής διακυβέρνησης στην ΕΕ και ιδίως στη ζώνη του ευρώ, με τη δημιουργία και ενεργοποίηση μηχανισμών στήριξης, την ενίσχυση της εποπτείας και του συντονισμού των οικονομικών και δημοσιονομικών πολιτικών με την υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, καθώς και με τις δέσμες των έξι και δύο μέτρων για την ενίσχυση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης και το Δημοσιονομικό Σύμφωνο που τέθηκε σε ισχύ τον Ιανουάριο του 2013.

Το νέο δημοσιονομικό πλαίσιο, που καθορίζεται από το Δημοσιονομικό Σύμφωνο, προβλέπει την υιοθέτηση από όλα τα συμβαλλόμενα κράτη εθνικών δημοσιονομικών κανόνων που περιορίζουν το ετήσιο διαρθρωτικό έλλειμμα σε 0,5% του ΑΕΠ, καθώς και ένα διορθωτικό μηχανισμό, ο οποίος θα τίθεται αυτομάτως σε λειτουργία σε περίπτωση που παρατηρούνται σημαντικές αποκλίσεις από το μεσοπρόθεσμο στόχο ή την πορεία προσαρμογής προς αυτόν. Όπως προβλέπει το Δημοσιονομικό Σύμφωνο, η επιτήρηση της δημοσιονομικής πορείας όσον αφορά την τήρηση των στόχων και την ενεργοποίηση του

διορθωτικού μηχανισμού θα πρέπει να ανατεθεί σε ανεξάρτητα εθνικά δημοσιονομικά συμβούλια.

Επιπλέον, στην ΕΕ ελήφθησαν σημαντικές αποφάσεις με σκοπό την ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου και της εποπτείας του χρηματοπιστωτικού τομέα και τη διασφάλιση της χρηματοοικονομικής σταθερότητας της ζώνης του ευρώ. Σημαντική ήταν η προτεραιότητα που δόθηκε στη δημιουργία της Τραπεζικής Ένωσης. Η έγκριση του Ενιαίου Εποπτικού Μηχανισμού, ο οποίος θα τεθεί σε πλήρη λειτουργία έως το Νοέμβριο του 2014, καθώς και η γενική προσέγγιση στην οποία κατέληξε πρόσφατα το Συμβούλιο της ΕΕ όσον αφορά τον Ενιαίο Μηχανισμό Εξυγίανσης αποτελούν ένα σημαντικό βήμα προς την ολοκλήρωση της τραπεζικής ένωσης. Το 2013 επήλθε επίσης τελική συμφωνία σχετικά με την Οδηγία για το σύστημα εγγύησης των καταθέσεων και την Οδηγία για την ανάκαμψη και την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων.

Συνολικά, η ενδυνάμωση της οικονομικής διακυβέρνησης στην ΟΝΕ αναμένεται να ενισχύσει τη σταθερότητα της ζώνης του ευρώ με τον έγκαιρο εντοπισμό και τη διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών και την ενεργοποίηση αποτελεσματικών μηχανισμών διαχείρισης κρίσεων. Όσον αφορά την Ελλάδα, οι θεσμικές βελτιώσεις στην ΟΝΕ θα διασφαλίσουν ότι δεν θα επαναληφθούν τα λάθη του παρελθόντος στη δημοσιονομική διαχείριση και θα συμβάλουν μακροχρόνια στην οικονομική σταθερότητα, ενώ η τραπεζική ένωση αναμένεται να ενισχύσει την εμπιστοσύνη στο τραπεζικό σύστημα.

6 ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΝΑ ΕΠΑΛΗΘΕΥΘΕΙ Η ΠΡΟΒΛΕΨΗ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΤΟ 2014

Συνεκτιμώντας όλα τα διαθέσιμα δεδομένα, μπορεί βάσιμα να προβλεφθεί ότι το 2013 ήταν ο τελευταίος χρόνος της ύφεσης. Για να επαληθευθεί όμως η παρούσα πρόβλεψη, πρέπει όχι μόνο να μη διαταραχθούν οι συνθήκες που επέτρεψαν τις βελτιώσεις, αλλά αντίθετα να ισχυροποιηθούν καθ' οδόν. Απαιτούνται συνεπώς:

- Αποφασιστικότητα και συνέπεια στην εφαρμογή του προγράμματος σταθεροποίησης. Τα έως τώρα θετικά αποτελέσματα δεν αφήνουν περιθώρια εφησυχασμού, ο οποίος θα οδηγούσε σε χαλάρωση της δημοσιονομικής πολιτικής. Αντίθετα, επιτάσσουν συνέχιση της δημοσιονομικής προσαρμογής για να διατηρηθεί και να διευρυνθεί το πρωτογενές πλεόνασμα, να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα του χρέους και να εμπεδωθεί κλίμα εμπιστοσύνης.

- Αποσόβηση ή έστω ελαχιστοποίηση των κινδύνων και των αβεβαιοτήτων που θα ήταν δυνατόν να προκύψουν από επιδείνωση του κοινωνικοπολιτικού κλίματος, λόγω των συνήθων αντιπαραθέσεων και της πόλωσης εν όψει των επικείμενων εκλογικών αναμετρήσεων για το Ευρωκοινοβούλιο και την τοπική αυτοδιοίκηση.

Σήμερα, καθώς προσεγγίζουμε το τέλος μιας μακράς περιόδου ύφεσης, απαιτείται μια εθνική πολιτική που θα οδηγήσει οριστικά στην έξοδο από την κρίση και στη βιώσιμη ανάπτυξη. Η πολιτική αυτή, για να είναι αποτελεσματική, χρειάζεται συνεννόηση και συγκερασμό απόψεων, που είναι δύσκολο να επιτευχθούν μέσα σε κλίμα πόλωσης, το οποίο μεγεθύνει τις διαφορές και απαξιώνει τις συγκλίσεις.

Προαπαιτούμενο για την εφαρμογή μιας πολιτικής για την ανάπτυξη είναι η συνέχιση της δημοσιονομικής προσαρμογής και η αναδιάρθρωση του δημόσιου τομέα.

Η επιτυχής υλοποίηση του Προϋπολογισμού το 2014 θα αποτελέσει ισχυρή ένδειξη ότι η δημοσιονομική προσαρμογή είναι διατηρήσιμη και ότι, σε συνδυασμό με την επανεκκίνηση της αναπτυξιακής πορείας της οικονομίας, μπορεί να οδηγήσει στην οριστική έξοδο της χώρας από την κρίση.

Βασικές προτεραιότητες για την επίτευξη των μελλοντικών δημοσιονομικών στόχων θα πρέπει να αποτελέσουν:

• η βελτίωση της φορολογικής διοίκησης και του φοροεισπρακτικού μηχανισμού,

• η ταχύτερη διευθέτηση των φορολογικών υποθέσεων από τη δικαιοσύνη, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η φοροδιαφυγή,

• η βελτίωση των βασικών υπηρεσιών που παρέχονται στους πολίτες,

• η αξιολόγηση της αποδοτικότητας των δημοσίων υπηρεσιών και των δημοσίων υπαλλήλων μέσω διαφανών και αντικειμενικών κριτηρίων.

Απαιτούνται επίσης αποτελεσματικότερη παρακολούθηση και έλεγχος των δαπανών και ενίσχυση των εσόδων μέσω καταπολέμησης της εισφοροδιαφυγής, προκειμένου να αποφευχθεί η συσσώρευση ληξιπρόθεσμων οφειλών, ειδικά των ασφαλιστικών ταμείων και του ΕΟΠΥΥ. Η συσσώρευση ληξιπρόθεσμων οφειλών της Γενικής Κυβέρνησης και η υστέρηση εσόδων έναντι των στόχων των ιδιωτικοποιήσεων αποτελούν παράγοντες κινδύνου για τη ρευστότητα της οικονομίας, την ανάπτυξη και την κάλυψη των μελλοντικών χρηματοδοτικών αναγκών του κράτους.

Η περαιτέρω ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου κατάρτισης, εκτέλεσης και παρακολούθησης του προϋπολογισμού με τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου δημοσιονομικού συμβουλίου θα διασφαλίσει περαιτέρω τη διατηρησιμότητα της βελτίωσης του δημοσιονομικού αποτελέσματος στη μετά το Μνημόνιο εποχή.

7 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΚΑΜΨΗ

Η ανεπάρκεια χρηματοδοτικών πόρων αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της οικονομίας σήμερα. Η ανεπάρκεια όμως αυτή δεν προέρχεται μόνον από τον περιορισμό της τραπεζικής χρηματοδότησης. Οφείλεται σε συνδυασμό παραγόντων, πολλοί από τους οποίους προϋπήρχαν της κρίσης και είχαν διαμορφώσει ένα πρότυπο ανάπτυξης που στηριζόταν σε υπέρμετρο βαθμό στον τραπεζικό δανεισμό. Το τραπεζικό σύστημα σε γενικές γραμμές ακολούθησε τις τάσεις που επικρατούσαν στην οικονομία και την κοινωνία για να ικανοποιήσει την αυξανόμενη ζήτηση δανειακών κεφαλαίων από επιχειρήσεις και νοικοκυριά.

Από την άλλη πλευρά, οι επιχειρήσεις δεν εκμεταλλεύθηκαν τις συνθήκες επαναλαμβανόμενης κερδοφορίας για να βελτιώσουν τη χρηματοδοτική τους δομή και να μειώσουν την εξάρτηση από τον τραπεζικό δανεισμό. Άλλωστε, δεν είχαν και ισχυρό κίνητρο να το κάνουν, όσο διατηρούσαν πρόσβαση σε σχετικά φθηνό χρήμα.

Με την έναρξη της δημοσιονομικής κρίσης το 2009 και τη μεγάλη ύφεση που επακολούθησε, μειώθηκαν δραστικά τόσο η ζήτηση όσο και η προσφορά δανειακών κεφαλαίων. Μέσα στις συνθήκες αυτές η εξασθένηση της πιστοδοτικής ικανότητας των τραπεζών ήταν αναπόφευκτη, καθώς η δημοσιονομική κρίση επέδρασε έντονα στην πιστοληπτική ικανότητα της χώρας και κατ' επέκταση του εγχώριου τραπεζικού συστήματος. Έτσι, η τραπεζική χρηματοδότηση προς τον ιδιωτικό τομέα και ειδικότερα προς τις επιχειρήσεις περιορίστηκε σταδιακά, με αποτέλεσμα ένας σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων να αντιμετωπίζει δυσχέρειες στη χρηματοδότηση της παραγωγικής δραστηριότητας.

Σήμερα το τραπεζικό τοπίο στην Ελλάδα έχει πλέον αλλάξει. Η ανακεφαλαιοποίηση και η αναδιάταξη του τραπεζικού συστήματος αποκαθιστούν σταδιακά την εμπιστοσύνη και δημιουργούν τις προϋποθέσεις για να ενισχυθεί μεσοπρόθεσμα η χορήγηση νέων πιστώσεων στην οικονομία. Ωστόσο, εξακολουθούν να επιδρούν πολλοί παράγοντες ώστε οι χορηγήσεις νέων δανείων να παραμένουν, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, περιορισμένες. Οι κυριότεροι από αυτούς είναι:

Πρώτον, οι καθαρές εισροές καταθέσεων, κρίσιμο μέγεθος για τη δυνατότητα των τρα-

πεζών να διοχετεύουν πόρους στην οικονομία, παραμένουν χαμηλές.

Δεύτερον, ο λόγος δανείων προς καταθέσεις είναι ανάγκη να διατηρείται σε συντηρητικό ύψος. Και ο λόγος αυτός έχει διαταραχθεί από την απώλεια καταθέσεων κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Τρίτον, συγκριτικά με άλλες χώρες η βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση που λαμβάνουν οι ελληνικές τράπεζες από το Ευρωσύστημα παραμένει υψηλή και θα πρέπει σταδιακά να περιοριστεί σε πιο λογικά επίπεδα.

Τέταρτον, η τόνωση της εμπιστοσύνης, την οποία πέτυχε η ανακεφαλαιοποίηση, αμβλύνεται από την ανησυχία που προκαλεί η συσσώρευση δανείων σε καθυστέρηση. Η εξέλιξη αυτή αποθαρρύνει τη χορήγηση νέων πιστώσεων, καθώς σηματοδοτεί ότι ο πιστωτικός κίνδυνος είναι πολύ αυξημένος, αποστερεί τις τράπεζες από πόρους τους οποίους θα μπορούσαν να διοχετεύσουν σε νέα δάνεια και δημιουργεί το ενδεχόμενο μελλοντικών απομειώσεων της κεφαλαιακής βάσης των τραπεζών, συντηρώντας έτσι την ανάγκη δέσμευσης κεφαλαίων για σχηματισμό προβλέψεων.

Το ζήτημα λοιπόν των προβληματικών δανείων προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά πρέπει τώρα να αντιμετωπιστεί συστηματικά. Ήδη γίνονται σημαντικές ενέργειες από την πλευρά των τραπεζών, αλλά και της Πολιτείας προς την κατεύθυνση αυτή.

Η βελτίωση των μακροοικονομικών συνθηκών, εφόσον συνεχιστεί, θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη προς τη χώρα και το τραπεζικό της σύστημα και θα επιτρέψει τη σταδιακή εξομάλυνση της πιστωτικής επέκτασης μεσοπρόθεσμα.

Βραχυχρόνια ωστόσο, οι δυνατότητες για πιστωτική επέκταση θα παραμένουν περιορισμένες. Το έλλειμμα αυτό μπορεί να αντισταθμιστεί με την άντληση πόρων από άλλες πηγές, όπως είναι η εσωτερική χρηματοδότηση των επιχειρήσεων, οι αγορές ομολόγων, μετοχών, ιδιωτικών τοποθετήσεων και άλλων σύγχρονων χρηματοοικονομικών εργαλείων, καθώς και η άντληση πόρων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

8 ΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΟΥ ΘΑ ΕΠΙΤΑΧΥΝΕΙ ΤΗΝ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Βασική επιδίωξη σήμερα είναι η ενδυνάμωση των παραγωγικών δυνατοτήτων της οικονομίας, έτσι ώστε η διαφαινόμενη ανάκαμψη να αποτελέσει απαρχή ταχείας ανόδου τα επόμενα χρόνια. Η οικονομία βρίσκεται σε μια διαδικασία μετάβασης από ένα πρότυπο ανάπτυξης που έχει εξαντλήσει τα όριά του σ' ένα νέο, που θα εξασφαλίσει ταχείς και αυτοδύναμους ρυθμούς ανάπτυξης στο μέλλον. Όπως επανειλημμένα έχει επισημάνει η Τράπεζα της Ελλάδος, αυτό το νέο πρότυπο ανάπτυξης πρέπει να στηρίζεται στη μετάβαση:

- από την παραγωγή μη διεθνώς εμπορεύσιμων στην παραγωγή διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών,

- από την κατανάλωση στην αποταμίευση και την επένδυση.

Είναι γεγονός ότι, ενώ το παλιό πρότυπο ανάπτυξης απαξιώνεται βίαια και γοργά, η ανάδειξη του νέου καθυστερεί. Η αλλαγή αυτή είναι βεβαίως από τη φύση της βραδεία και επίπονη, καθώς συνεπάγεται απαξίωση δραστηριοτήτων, ανάδειξη νέων πόλων έλξης κεφαλαίων, καινοτόμες επενδύσεις, αναπροσανατολισμό της λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος και δημιουργική επιχειρηματικότητα. Όπως αναλύεται στην παρούσα Έκθεση, η αναδιάρθρωση της οικονομίας προς την κατεύθυνση της παραγωγής διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών έχει ξεκινήσει, όμως παραμένει ασθενής, καθώς συντελείται μέσα σε περιβάλλον ύφεσης και αβεβαιότητας. Μπορεί όμως να επιταχυνθεί με μια οικονομική πολιτική που θα θέτει στην κορυφή των προτεραιοτήτων τη δημιουργία προϋποθέ-

σεων που ευνοούν ή τουλάχιστον δεν εμποδίζουν την ανάπτυξη.

Η πολιτική αυτή περιλαμβάνει:

• Εύρυθμη λειτουργία των αγορών προϊόντων, εργασίας και κεφαλαίων. Μέχρι σήμερα οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στις αγορές προϊόντων προχώρησαν βραδύτερα από τις μεταβολές στην αγορά εργασίας. Στον τομέα αυτό πρέπει τώρα να προχωρήσουμε με πολύ ταχύτερους ρυθμούς.

• Ένα επιχειρηματικό περιβάλλον στα πρότυπα των βέλτιστων πρακτικών, με χαμηλό γραφειοκρατικό κόστος για τις επιχειρήσεις και αποτελεσματικό δημόσιο τομέα. Οι θεσμικές ελλείψεις στα πεδία αυτά και τα οφέλη από την υιοθέτηση των βέλτιστων πρακτικών έχουν επισημανθεί σε μια σειρά από μελέτες διεθνών οργανισμών. Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι τα οφέλη από την εύρυθμη λειτουργία των αγορών αγαθών και υπηρεσιών αφορούν όχι μόνο τη διακλαδική ανακατανομή των πόρων, αλλά και την ενδοκλαδική αναδιάρθρωση προς τις πλέον παραγωγικές μονάδες μέσω συγχωνεύσεων και εξαγορών.

• Σταθερό φορολογικό πλαίσιο με σαφή προσανατολισμό προς τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης επιχειρήσεων και φυσικών προσώπων. Η μείωση των φόρων αφενός θα κάνει ελκυστικότερες τις επενδύσεις και αφετέρου θα διευρύνει τους διαθέσιμους χρηματοδοτικούς πόρους. Προϋπόθεση γι' αυτό είναι η διεύρυνση της φορολογικής βάσης με την αποτελεσματική καταπολέμηση της φοροδιαφυγής.

• Προσέλκυση ξένων επενδύσεων με την ταχύτερη πρόοδο των αποκρατικοποιήσεων και με την ενίσχυση των θεσμών που διέπουν την προστασία των επενδυτών. Η ενίσχυση του ρόλου των κεφαλαιαγορών στη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων είναι κρίσιμη και επιτακτικά αναγκαία, καθώς το ζητούμενο στην παρούσα φάση είναι η μεγιστοποίηση των χρηματοδοτικών πόρων που θα είναι διαθέσιμοι για τη στήριξη της ανάκαμψης.

• Παραγωγική αξιοποίηση των προγραμμάτων συγχρηματοδότησης δανείων και εγγυοδοσίας με πόρους των Διαρθρωτικών Ταμείων της ΕΕ και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων.

• Ενεργό ρόλο του τραπεζικού συστήματος στην ανασύνταξη των λοιπών τομέων της οικονομίας, με συγκεκριμένες δράσεις που θα στοχεύουν στην ενίσχυση των πραγματικά βιώσιμων επιχειρήσεων, νέων και παλαιών, και στην ενθάρρυνση επιχειρηματικών πρωτοβουλιών προς την κατεύθυνση γενναίας κλαδικής αναδιάρθρωσης. Ένας τέτοιος προσανατολισμός των τραπεζών μπορεί να προωθήσει αποτελεσματικά τη μετάβαση στο νέο πρότυπο ανάπτυξης που χρειάζεται η χώρα.

9 ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΗΜΕΡΑ

Το τραπεζικό σύστημα μπορεί σήμερα να παίξει ένα νέο ρόλο και να αποτελέσει μοχλό για την αναδιάρθρωση του επιχειρηματικού τομέα, καθώς είναι ο μόνος κλάδος της οικονομίας που έχει αναδιαταχθεί-ανακεφαλαιοποιηθεί πλήρως. Και φυσικά δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι τέτοιας έκτασης μετασχηματισμός δεν θα μπορούσε να μην έχει σοβαρό κόστος, ιδίως για τους μετόχους. Μέσα από τη διαδικασία αυτή όμως εξαλείφθηκε σε μεγάλο βαθμό η πλεονάζουσα παραγωγική δυναμικότητα και το νέο τραπεζικό σύστημα στηρίζεται σε πιο στέρεες βάσεις, σύμφωνα με τις ανάγκες του νέου μοντέλου ανάπτυξης. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε κανέναν άλλο κλάδο δεν έχει γίνει τέτοιας ή παρόμοιας κλίμακας αναδιάρθρωση, παρά το γεγονός ότι οι πρωτόγνωρες συνθήκες οικονομικής κρίσης το καθιστούσαν αναγκαίο. Αυτή η εμπειρία των τραπεζών μπορεί να αποδειχθεί πολύτιμη και για τις επιχειρήσεις των λοιπών τομέων και κλάδων της οικονομίας μας.

Καλούνται λοιπόν σήμερα οι τράπεζες να συμβάλουν ουσιαστικά σε μία προσπάθεια ανασυγκρότησης του παραγωγικού δυναμικού για τη δημιουργία του νέου υποδείγματος βιώσιμης

ανάπτυξης, που τόσο έχει ανάγκη η χώρα. Σήμερα η παροχή της περιορισμένης τραπεζικής ρευστότητας θα πρέπει να κατευθύνεται στην πραγματική οικονομία με τρόπο που μεγιστοποιεί τις αναπτυξιακές της δυνατότητες.

Οι πολιτικές των τραπεζών θα πρέπει να προσανατολιστούν σε ένα νέο πλαίσιο παροχής πιστώσεων και διαχείρισης κινδύνων. Έτσι, θα αποφευχθούν οι τάσεις που παρατηρήθηκαν κατά την προηγούμενη δεκαετία, όταν ένα μεγάλο μέρος των πιστώσεων κατευθύνθηκε προς επενδύσεις σε κατοικίες και κατανάλωση. Αυτό σημαίνει ότι οι νέες πιστώσεις θα πρέπει να κατευθύνονται τώρα σε δυναμικές επιχειρήσεις με υψηλό βαθμό εξωστρέφειας και ευοίωνες προοπτικές ανάπτυξης. Εξυπακούεται βεβαίως ότι μέσα σε έναν τέτοιο προσανατολισμό του τραπεζικού συστήματος θα ήταν ανώφελο και επικίνδυνο αδύναμες και μη βιώσιμες επιχειρήσεις και υπερκορεσμένοι κλάδοι να αφεθούν να λειτουργούν με τους όρους του παρελθόντος. Ακόμη και αν τα περιθώρια τραπεζικού δανεισμού ήταν θεωρητικώς μεγάλα, η παροχή ρευστότητας σε αυτές τις μονάδες δεν θα βοηθούσε την οικονομία να αναπτυχθεί υγιώς, αλλά ούτε και αυτές τις μονάδες να επιβιώσουν μακροπρόθεσμα.

Επιπρόσθετα, θα πρέπει να επιδιώκεται η ενδυνάμωση των επιχειρήσεων μέσω συνενώσεων και μάλιστα με στήριξη από τις εμπλεκόμενες τράπεζες, ιδιαίτερα στο βαθμό που πολλοί πιστούχοι τους είναι κοινοί. Παράλληλα, οι ίδιες οι επιχειρήσεις πρέπει να αναλάβουν πρωτοβουλίες αναδιάρθρωσης και οργανωτικής ανασύνταξης και να αξιοποιήσουν συνέργειες και δίκτυα που διευκολύνουν τον έλεγχο του κόστους και τον προσανατολισμό προς αγορές του εξωτερικού.

***

Μετά από πέντε χρόνια μεγάλης ύφεσης, η ελληνική οικονομία δείχνει ότι μπορεί να ανακάμψει. Μπροστά μας τώρα βρίσκεται η μεγάλη πρόκληση να μετατρέψουμε την υπό εξέλιξη σταθεροποίηση σε δυναμική ανάπτυξη πάνω σε στέρεες βάσεις. Αυτή είναι σήμερα η κύρια εθνική επιδίωξη, ο μόνος τρόπος που θα εξασφαλίσει ότι οι θυσίες των τελευταίων ετών δεν θα πάνε χαμένες. Στην προσπάθεια αυτή θα πρωτοστατήσουν οι επιχειρήσεις και οι τομείς που θα προσανατολιστούν σε νέα προϊόντα και αγορές και θα συμπαρασύρουν όλη την οικονομία σε έναν ενάρετο κύκλο ανάπτυξης. Καθήκον της οικονομικής πολιτικής είναι να διευκολύνει με όλα τα μέσα αυτή την προσπάθεια. Στη δύσκολη αυτή πορεία, το τραπεζικό σύστημα μπορεί και πρέπει να στηρίξει αποτελεσματικά την αναδιάρθρωση της οικονομίας προς ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο. Η Τράπεζα της Ελλάδος, ως επόπτης του τραπεζικού συστήματος, θα επιδιώξει τη διαμόρφωση των προϋποθέσεων που θα το επιτρέψουν.

III ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

I ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΔΙΕΘΝΩΣ ΚΑΙ ΣΤΗ ΖΩΝΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

I.I ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΤΕΤΡΑΕΤΙΑ

Η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2007-2008 κατέδειξε την ανάγκη βελτίωσης του ρυθμιστικού πλαισίου και της εποπτείας του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος και οδήγησε στη στήριξη και αναδιάρθρωση του χρηματοπιστωτικού τομέα σε πολλές χώρες. Στην ΕΕ, ελήφθησαν σημαντικές αποφάσεις με σκοπό την ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου και της εποπτείας του χρηματοπιστωτικού τομέα και τη διασφάλιση της χρηματοοικονομικής σταθερότητας της ζώνης του ευρώ.

Η χρηματοοικονομική κρίση και η κρίση δημόσιου χρέους υπήρξαν επίσης ο καταλύτης για τη βελτίωση της οικονομικής διακυβέρνησης στην ΕΕ και ιδιαίτερα στη ζώνη του ευρώ με τη δημιουργία και ενεργοποίηση μηχανισμών στήριξης, την ενίσχυση της εποπτείας και του συντονισμού των οικονομικών και δημοσιονομικών πολιτικών και με την πρόοδο προς μία "Ουσιαστική Οικονομική Διακυβέρνηση στην ΟΝΕ", με προτεραιότητα τη δημιουργία Τραπεζικής Ένωσης.

Η βελτίωση της οικονομικής διακυβέρνησης αναμένεται να ενισχύσει τη σταθερότητα της ζώνης του ευρώ με τον έγκαιρο εντοπισμό και τη διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών και την ενεργοποίηση αποτελεσματικών μηχανισμών διαχείρισης κρίσεων, εάν υπάρξει ανάγκη. Ήδη έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος, καθώς τα δημοσιονομικά και εξωτερικά ελλείμματα στις αδύναμες χώρες-μέλη έχουν μειωθεί σημαντικά. Ωστόσο, η οικονομική κρίση δεν έχει ακόμη ξεπεραστεί και οι προσπάθειες για τη συμπλήρωση της αρχιτεκτονικής της ΟΝΕ και την οικονομική προσαρμογή στις επιμέρους χώρες συνεχίζονται από πιο στέρεη πλέον βάση.

Η κρίση δημόσιου χρέους στη ζώνη του ευρώ και η δημιουργία και ενεργοποίηση μηχανισμών στήριξης

Διάγραμμα III.I Παγκόσμια οικονομία: πραγματικό ΑΕΠ

(ετήσια εκατοστιαία μεταβολή)

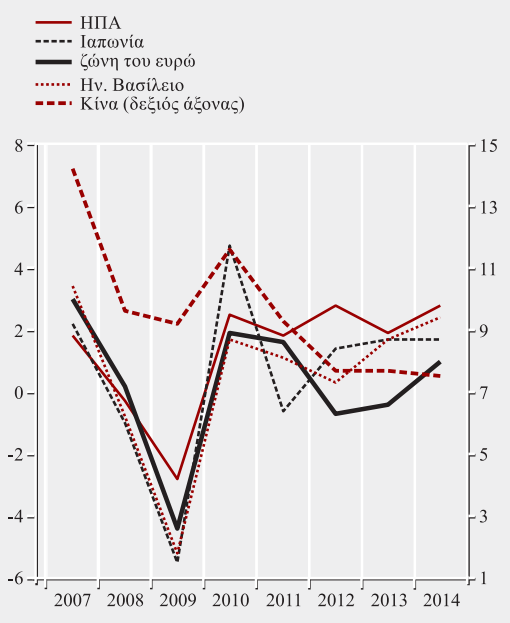

Πηγή: ΔΝΤ, *World Economic Outlook Update,* Ιανουάριος 2014.
Σημείωση: Για το 2013 εκτιμήσεις και για το 2014 προβλέψεις.

Η χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία εκδηλώθηκε αρχικά στις ΗΠΑ το 2007 και επιδεινώθηκε ραγδαία το φθινόπωρο του 2008 με την κατάρρευση της επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers, εξελίχθηκε σε παγκόσμια οικονομική κρίση, προκαλώντας τη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση από τη δεκαετία του 1930 και σοβαρή δημοσιονομική επιδείνωση στις περισσότερες προηγμένες οικονομίες (βλ. Διαγράμματα III.1 και III.2).

Το 2010, η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση μετατράπηκε σε κρίση δημόσιου χρέους στη ζώνη του ευρώ, απειλώντας τη σταθερότητα της οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Η **Ελλάδα** βρέθηκε στο επίκεντρο, ως η πιο αδύναμη οικονομία της ζώνης του ευρώ, με μεγάλα ελλείμματα (δημοσιονομικό και τρεχουσών συναλλαγών), υψηλό δημόσιο χρέος και σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα. Εν όψει της επιδεινούμενης κρίσης, οι αρχηγοί κρατών της ζώνης του ευρώ ανακοίνωσαν το Μάρτιο του 2010 την ετοιμότητά τους να παράσχουν οικονομική βοήθεια στην Ελλάδα, εάν χρειαστεί.

Πράγματι, στις αρχές Μαΐου του 2010 αποφασίστηκε η στήριξη της ελληνικής οικονομίας μέσω διμερών δανείων από τα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ και από το ΔΝΤ, συνολικού ύψους 110 δισεκ. ευρώ, ύστερα από αίτημα της ελληνικής κυβέρνησης και μετά την κατάρτιση προγράμματος οικονομικής προσαρμογής.

Ταυτόχρονα, το Μάιο του 2010, αποφασίστηκε η θέσπιση ενός προσωρινού **Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας** (EFSF) με χρηματοδοτική δυνατότητα ύψους 440 δισεκ. ευρώ (ένα πρόσθετο ποσό 60 δισεκ. ευρώ είναι επίσης διαθέσιμο με την εγγύηση του προϋπολογισμού της ΕΕ), προκειμένου να αντιμετωπιστούν ανάλογες κρίσεις στο μέλλον και να προστατευθεί η σταθερότητα της ζώνης του ευρώ. Μερικούς μήνες αργότερα, τον Οκτώβριο του 2010, οι Ευρωπαίοι ηγέτες αποφάσισαν τη δημιουργία ενός μόνιμου μηχανισμού αντιμετώπισης κρίσεων, του **Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας**, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ το Σεπτέμβριο του 2012, επιβεβαιώνοντας τη βούλησή τους να προβούν σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες προκειμένου να διασφαλιστεί η σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα και της ζώνης του ευρώ γενικότερα (βλ. Πλαίσιο ΙΙΙ.2).

Η **Ιρλανδία**, το Δεκέμβριο του 2010, η **Πορτογαλία**, το 2011, και η **Κύπρος**, το 2013, ζήτησαν και έλαβαν οικονομική βοήθεια από τους ευρωπαϊκούς μηχανισμούς και από το ΔΝΤ στο πλαίσιο της εφαρμογής οικονομικών προγραμμάτων, ενώ η **Ισπανία** έλαβε οικονομική βοήθεια μόνο από την ΕΕ, το 2012, για την αναδιάρθρωση του τραπεζικού της συστήματος. Όσον αφορά την **Ελλάδα**, στις 26 Οκτωβρίου 2011 η σύνοδος κορυφής της ζώνης του ευρώ ενέκρινε ένα νέο χρηματοδοτικό πακέτο, ύψους 109 δισεκ. ευρώ, καθώς και την απομείωση του δημόσιου χρέους με συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα (PSI).

Ενίσχυση της εποπτείας και του συντονισμού των δημοσιονομικών και οικονομικών πολιτικών

Οι μακροοικονομικές επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης επιβεβαίωσαν την αλληλεξάρτηση των οικονομιών της ΕΕ, ιδιαίτερα των χωρών της ζώνης του ευρώ, και την ανάγκη στενότερου συντονισμού των οικονομικών και των δημοσιονομικών πολιτικών τους. Έτσι, για πρώτη φορά, τέθηκε το θέμα μιας "ευρωπαϊκής οικονομικής διακυβέρνησης", με σκοπό τη διαμόρφωση κοινής οικονομικής ατζέντας και ενός ισχυρού πλαισίου για όλα τα κράτη-μέλη, ιδίως όσον αφορά τη δημοσιονομική πειθαρχία και την εστίαση της οικονομικής πολιτικής στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας.

Το Μάιο του 2010 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε μια στρατηγική για την ενίσχυση της οικονομικής διακυβέρνησης, εισάγοντας το θεσμικό πλαίσιο του **"ευρωπαϊκού εξαμήνου"**, μέσω του οποίου επιδιώκεται ο συγχρονισμός των δημοσιονομικών και των διαρθρωτικών πολιτικών των κρατών-μελών και ενδυναμώνεται η συμμόρφωσή τους με τους κανόνες του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Σημαντικό μέρος των προτάσεων αφορούσε την ενίσχυση της μακροοικονομικής εποπτείας, με τη θεσμοθέτηση διαδικασιών προκειμένου να εντοπίζονται και να διορθώνονται εγκαίρως οι μακροοικονομικές ανισορροπίες. Η στρατηγική αυτή αποτυπώθηκε το Σεπτέμβριο του 2010 σε έξι νομοθετικές προτάσεις, γνωστές ως **"δέσμη έξι μέτρων"**. Το νέο θεσμικό πλαίσιο το οποίο ενσωματώνει τις προτάσεις αυτές υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τέθηκε σε ισχύ στις 13.12.2011. Σύμφωνα με το νέο πλαίσιο:

1. Η δημοσιονομική πειθαρχία και οι προβλεπόμενες ποινές σε περίπτωση μη συμμόρφωσης λαμβάνουν υπόψη τόσο το δημοσιονομικό έλλειμμα όσο και το δημόσιο χρέος,

2. Απλοποιείται η διαδικασία λήψης αποφάσεων με την εισαγωγή της αντίστροφης ειδικής πλειοψηφίας (δηλ. η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υιοθετείται, εκτός εάν απορριφθεί από την ειδική πλειοψηφία των κρατών-μελών) και

3. Δημιουργείται ένας πίνακας οικονομικών δεικτών (scoreboard) για την ποσοτική παρακολούθηση των μακροοικονομικών ανισορροπιών και εισάγεται η διαδικασία "Υπερβολικών Μακροοικονομικών Ανισορροπιών".

Το 2012 έτος καμπής για την ΕΕ και τη ζώνη του ευρώ – το κλίμα βελτιώνεται σταδιακά

Το 2012 υπήρξε έτος καμπής για την αντιμετώπιση της κρίσης, καθώς εντάθηκαν οι θεσμικές πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της οικονομικής διακυβέρνησης και υποχώρησε η αβεβαιότητα για την πορεία και το μέλλον της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Οι ανησυχίες για το ενδεχόμενο διάλυσης της ζώνης του ευρώ, που είχαν κορυφωθεί το πρώτο εξάμηνο του έτους, σταδιακά υποχώρησαν, καθώς εντείνονταν οι προσπάθειες για μια ουσιαστική ολοκλήρωση της ΟΝΕ.

Το Μάρτιο του 2012 υπογράφηκε από τους ηγέτες 25 κρατών-μελών της ΕΕ (εκτός του Ηνωμένου Βασιλείου και της Τσεχίας) η **"Συνθήκη για τη Σταθερότητα, το Συντονισμό και τη Διακυβέρνηση της ΟΝΕ"**, γνωστή ως "Δημοσιονομικό Σύμφωνο" όσον αφορά τις δημοσιονομικές της διατάξεις, η οποία τέθηκε σε ισχύ τον Ιανουάριο του 2013. Τα συμβαλλόμενα μέρη υποχρεούνται να εισαγάγουν στο εθνικό τους δίκαιο δημοσιονομικό κανόνα για ισοσκελισμένο ή πλεονασματικό προϋπολογισμό, καθώς και ένα διορθωτικό μηχανισμό, ο οποίος θα τίθεται αυτομάτως σε λειτουργία σε περίπτωση που παρατηρούνται σημαντικές αποκλίσεις από το μεσοπρόθεσμο στόχο ή την πορεία προσαρμογής προς αυτόν.

Η εμπιστοσύνη των αγορών στη ζώνη του ευρώ ενισχύθηκε περαιτέρω από μία σειρά άλλων γεγονότων στη διάρκεια του 2012, όπως η προσήλωση της νέας ελληνικής κυβέρνησης (Ιούνιος) στην υλοποίηση των στόχων του οικονομικού προγράμματος, η μερική επιστροφή της Ιρλανδίας στις διεθνείς αγορές κεφαλαίων (Ιούλιος) και η νέα συμφωνία του Eurogroup για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του ελληνικού χρέους (Νοέμβριος).

Διάγραμμα ΙΙΙ.2 Προηγμένες οικονομίες: δημοσιονομικό αποτέλεσμα ως % του ΑΕΠ

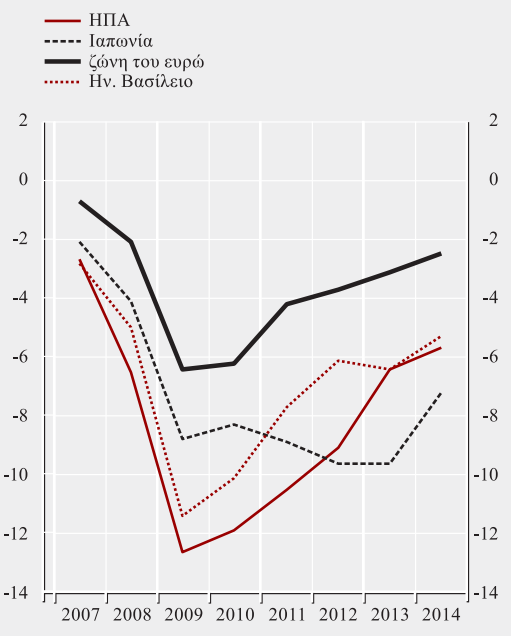

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *European Economic Forecasts*, Νοέμβριος 2013.
Σημείωση: Για το 2013 εκτιμήσεις και για το 2014 προβλέψεις.

Καταλυτική επίδραση στην ανάκτηση της εμπιστοσύνης και στην απομάκρυνση του κινδύνου διάλυσης της ζώνης του ευρώ άσκησε η απόφαση της ΕΚΤ, στις 6 Σεπτεμβρίου 2012, για τη δυνατότητα ενεργοποίησης ενός νέου προγράμματος αγοράς κρατικών ομολόγων, των **Οριστικών Νομισματικών Συναλλαγών** (Outright Monetary Transactions), μέσω του οποίου μπορεί να δίνεται απεριόριστη, αλλά υπό ορισμένες προϋποθέσεις (όπως η εφαρμογή κατάλληλου οικονομικού προγράμματος), στήριξη σε χώρες που βρίσκονται υπό την πίεση των αγορών.[1]

Καθώς η κρίση κατέδειξε ότι δυσκολίες σε μία χώρα της ζώνης του ευρώ μπορούν να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στις άλλες χώρες-μέλη, κρίθηκε απαραίτητη η ενισχυ-

1 Πριν από αυτή την απόφαση της ΕΚΤ προηγήθηκε δήλωση του Προέδρου της, M. Draghi, σε ομιλία του στο Λονδίνο τον Αύγουστο του 2012, ότι "η ΕΚΤ θα κάνει ό,τι απαιτείται για να διασφαλίσει το ευρώ", την οποία υποδέχθηκαν θετικά τα διεθνή μέσα ενημέρωσης και οι αγορές.

μένη οικονομική και δημοσιονομική εποπτεία, ώστε να προλαμβάνονται τα προβλήματα προτού αποκτήσουν συστημικό χαρακτήρα. Αυτός υπήρξε ο σκοπός της **"δέσμης δύο μέτρων"**, τα οποία τέθηκαν σε εφαρμογή στις 30 Μαΐου 2013 και εισάγουν ένα νέο κύκλο εποπτείας για τη ζώνη του ευρώ, με την υποβολή από τις χώρες-μέλη[2] σχεδίων για τον προϋπολογισμό του επόμενου έτους, επί των οποίων η Επιτροπή εκφέρει γνώμη και μπορεί να ζητήσει την υποβολή αναθεωρημένου σχεδίου εάν διαπιστώσει σοβαρές αποκλίσεις από τις υποχρεώσεις που έχουν αναληφθεί από τις χώρες-μέλη. Σε καθεστώς ενισχυμένης εποπτείας τίθενται επίσης χώρες-μέλη οι οποίες αντιμετωπίζουν δυσκολίες χρηματοδότησης ή εφαρμόζουν πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής. Ακόμη, χώρες-μέλη οι οποίες εξήλθαν από την εφαρμογή οικονομικών προγραμμάτων θα εξακολουθούν να ευρίσκονται υπό "μεταπρογραμματική εποπτεία", ενόσω παραμένει ανεξόφλητο το 75% των δανείων τα οποία έχουν λάβει στο πλαίσιο οικονομικής στήριξης.

Οδικός χάρτης "προς μία ουσιαστική ΟΝΕ" - προτεραιότητα στην Τραπεζική Ένωση

Με την υιοθέτηση από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Δεκέμβριο του 2012, των προτάσεων της έκθεσης "Προς μία Ουσιαστική ΟΝΕ", η ζώνη του ευρώ απέκτησε μία αξιόπιστη πρόταση για τη μακροχρόνια στρατηγική της κατεύθυνση. Η έκθεση αυτή, καθώς και το "Σχέδιο στρατηγικής για μια βαθιά και ουσιαστική Οικονομική και Νομισματική Ένωση" της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, περιγράφουν τα βήματα για τη δημιουργία μιας εύρωστης και σταθερής αρχιτεκτονικής στο χρηματοπιστωτικό, το δημοσιονομικό, τον οικονομικό και τον πολιτικό τομέα, προκειμένου να διασφαλιστεί η σταθερότητα του ευρώ και της ΕΕ ως συνόλου. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προωθεί επίσης πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη της **κοινωνικής διάστασης της ΟΝΕ** και στο πλαίσιο αυτό η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε τον Οκτώβριο του 2013 πρόταση για ενισχυμένη παρακολούθηση και εναρμόνιση των πολιτικών σε θέματα απασχόλησης και κοινωνικών προβλημάτων.

Παράλληλα με την άμεση προτεραιότητα της ολοκλήρωσης και εφαρμογής του πλαισίου για ισχυρότερη οικονομική διακυβέρνηση, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπογράμμισε ότι είναι εξίσου επείγουσα ανάγκη να σημειωθεί πρόοδος προς ένα περισσότερο ενοποιημένο χρηματοοικονομικό πλαίσιο και να σπάσει ο φαύλος κύκλος μεταξύ των τραπεζικών και των δημοσιονομικών επιδόσεων και προοπτικών. Στην επίτευξη των στόχων αυτών θα συμβάλει η δυνατότητα, με συντεταγμένες διαδικασίες λήψης αποφάσεων, της **άμεσης ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών** από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας όταν θεσπιστεί και λειτουργήσει ο ενιαίος εποπτικός μηχανισμός (βλ. παρακάτω). Τον Ιούνιο του 2013, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τόνισε ότι η τραπεζική ένωση είναι πολύ σημαντική για τη διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, τη μείωση του κατακερματισμού των χρηματοπιστωτικών αγορών και την αποκατάσταση της ομαλής ροής πιστώσεων στην οικονομία.

Σημαντικές εξελίξεις προς αυτή την κατεύθυνση ήταν η έγκριση του **Ενιαίου Εποπτικού Μηχανισμού**, ο οποίος θα τεθεί σε πλήρη λειτουργία έως το Νοέμβριο του 2014, καθώς και η γενική προσέγγιση στην οποία κατέληξε πρόσφατα το Συμβούλιο της ΕΕ όσον αφορά τον **Ενιαίο Μηχανισμό Εξυγίανσης**, ο οποίος μαζί με τον ενιαίο εποπτικό μηχανισμό θα αποτελέσουν σημαντικό βήμα προς την ολοκλήρωση της τραπεζικής ένωσης. Σύμφωνα με την ΕΚΤ,[3] είναι ουσιώδες να δημιουργηθεί ένας ισχυρός Ενιαίος Μηχανισμός Εξυγίανσης ο οποίος θα είναι ενιαίος στην πράξη και όχι μόνο κατ' όνομα, θα διαθέτει επαρκείς χρηματοδοτικούς πόρους και η διαδικασία λήψεως αποφάσεων δεν θα είναι υπέρμετρα περίπλοκη.

2 Εκτός από τις χώρες-μέλη που ακολουθούν πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής, ώστε να αποφευχθεί επικάλυψη διαδικασιών, ελέγχων και εκθέσεων.

3 Βλ. M. Draghi, "Hearing at the Committee on Economic and Monetary Affairs of the European Parliament", 16.12.2013.

Πίνακας ΙΙΙ.1 Βασικά μακροοικονομικά μεγέθη της παγκόσμιας οικονομίας

	Αριθμός κρατών	% Μερίδιο στο ΑΕΠ[1]	ΑΕΠ (ετήσιες % μεταβολές όγκου)			Πληθωρισμός[2] (ετήσιες % μεταβολές)			Δημοσιονομικό αποτέλεσμα (% του ΑΕΠ)			Ακαθάριστο δημόσιο χρέος (% του ΑΕΠ)			Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (% του ΑΕΠ)		
			2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Παγκόσμιο σύνολο	**189**	**100,0**	**3,1**	**3,0**	**3,7**				**-4,3**	**-3,7**	**-3,0**	**80,8**	**79,7**	**79,6**			
1. Προηγμένες οικονομίες	*35*	*50,4*	*1,4*	*1,3*	*2,2*	*2,0*	*1,4*	*1,7*	*-5,9*	*-4,5*	*-3,6*	*108,7*	*108,5*	*109,2*	*-0,1*	*0,1*	*0,2*
ΗΠΑ		19,5	2,8	1,9	2,8	2,1	1,2	1,6	-9,3	-6,5	-5,8	102,1	104,1	106,3	-2,7	-2,5	-2,9
Ιαπωνία		5,5	1,4	1,7	1,7	0,0	0,2	2,3	-9,5	-10,0	-8,5	218,8	227,2	231,9	1,0	0,9	1,2
Ην. Βασίλειο		2,8	0,3	1,7	2,4	2,8	2,6	2,3	-6,1	-6,4	-5,3	88,7	94,3	96,9	-3,6	-4,1	-4,2
Ζώνη του ευρώ	18	13,5	-0,7	-0,4	1,0	2,5	1,4	1,2	-3,7	-3,1	-2,5	92,6	95,5	95,9	1,9	2,9	3,0
2. Αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες	*154*	*49,6*	*4,9*	*4,7*	*5,1*	*6,1*	*6,2*	*6,2*	*-2,1*	*-2,7*	*-2,5*	*36,5*	*35,3*	*34,1*	*1,4*	*0,8*	*0,8*
Κίνα		14,7	7,7	7,7	7,5	2,7	2,5	2,4	-2,2	-2,5	-2,1	26,1	22,9	20,9	2,3	2,5	2,7
Ρωσία		3,0	3,4	1,5	2,0	5,1	6,7	5,7	0,4	-0,7	-0,3	12,5	14,1	14,6	3,7	2,9	2,3

Πηγές: ΔΝΤ, *World Economic Outlook*, Οκτώβριος 2013, *WEO Update*, Ιανουάριος 2014, *Fiscal Monitor*, Οκτώβριος 2013, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *European Economic Forecast, Autumn 2013*, Νοέμβριος 2013 και ΟΟΣΑ, *Economic Outlook*, No 94, Νοέμβριος 2013 .
Σημείωση: Για το 2013 εκτιμήσεις και για το 2014 προβλέψεις.
1 Ποσοστό συμμετοχής στο παγκόσμιο ΑΕΠ το 2012, με βάση τις ισοτιμίες αγοραστικών δυνάμεων (PPP).
2 ΕνΔΤΚ για τη ζώνη του ευρώ και το Ην. Βασίλειο και ΔΤΚ για τις λοιπές περιπτώσεις. Μέσα επίπεδα έτους.

Ι.2 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΟ 2013 ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ 2014[4]

Ο ρυθμός ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας προβλέπουμε ότι θα επιταχυνθεί το 2014 σε 3,5% έναντι 3,0% το 2013, παράλληλα με την επιτάχυνση της ανόδου του διεθνούς εμπορίου, η οποία όμως εκτιμούμε ότι θα είναι μικρότερη των πρόσφατων προβλέψεων του ΔΝΤ λόγω της πρόσφατης αναταραχής στις αγορές κεφαλαίων και συναλλάγματος σε πολλές αναδυόμενες οικονομίες. Στην ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας θετική αναμένεται να είναι η συμβολή της οικονομίας της ζώνης του ευρώ, η οποία προβλέπεται να αναπτυχθεί με ρυθμό γύρω στο 1% το 2014, έναντι αρνητικού ρυθμού, -0,4%, το 2013, καθώς η εμπιστοσύνη σταδιακά αποκαθίσταται και σημειώνεται πρόοδος στις θεσμικές μεταρρυθμίσεις, αλλά και βελτίωση των οικονομικών δεικτών, όπως ο δείκτης παραγγελιών και παραγωγής στη μεταποίηση (PMI) σε όλες σχεδόν τις χώρες της ζώνης του ευρώ, συμπεριλαμβανόμενης της Ελλάδος.

Η **παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα** παρέμεινε υποτονική και ο ρυθμός ανόδου του παγκόσμιου ΑΕΠ σχεδόν αμετάβλητος το 2013 (3,0% από 3,1% το 2012), ενώ το κλίμα βελτιώθηκε σημαντικά το τελευταίο τρίμηνο του έτους. Οι μέτριοι ρυθμοί ανόδου του παγκόσμιου ΑΕΠ οφείλονταν στην εξασθενημένη εγχώρια ζήτηση σε πολλές οικονομίες, ως αποτέλεσμα της εντεινόμενης άρσης των επεκτατικών δημοσιονομικών μέτρων στις προηγμένες οικονομίες και της περιοριστικότερης νομισματικής πολιτικής στις αναδυόμενες οικονομίες. Οι επιδόσεις των μεγαλύτερων οικονομιών υπήρξαν αρκετά διαφοροποιημένες, καθώς η καθεμία αντιμετωπίζει διαφορετικό μίγμα προκλήσεων (βλ. Πίνακα ΙΙΙ.1).

Ο ρυθμός ανόδου **του όγκου του παγκόσμιου εμπορίου** αγαθών και υπηρεσιών, αφού παρέμεινε χαμηλός και αμετάβλητος το 2012

4 Κύριες πηγές στοιχείων: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, *World Economic Outlook*, Οκτ. 2013 και *WEO Update*, 21 Ιανουαρίου 2014, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *European Economic Forecast: Autumn*, Νοέμ. 2013, ΟΟΣΑ, *Economic Outlook*, Νοέμ. 2013.

και το 2013 (άνοδος κατά 2,7%), κυρίως λόγω της υποτονικής διεθνούς ζήτησης αλλά και των δυσκολιών χρηματοδότησης των εξαγωγικών επιχειρήσεων στις προηγμένες οικονομίες, προβλέπεται ότι το 2014 θα επιταχυνθεί στο 4,5%, παραμένοντας ωστόσο κάτω του μακροχρόνιου μέσου όρου (5,6% την περίοδο 1980-2012).

Στις **προηγμένες οικονομίες** ως σύνολο ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ επιβραδύνθηκε περαιτέρω (στο 1,3% από 1,4% το 2012), ως αποτέλεσμα κυρίως της μείωσης της δημόσιας κατανάλωσης και της επιβράδυνσης των επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου. Η εντονότερη σε σχέση με τα προηγούμενα έτη εφαρμογή των προγραμμάτων δημοσιονομικής προσαρμογής (σε όλες τις προηγμένες οικονομίες πλην της Ιαπωνίας) και η αναγκαία απομόχλευση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και του υπερδανεισμένου ιδιωτικού τομέα, αν και λειτούργησαν ανασχετικά στην ανάκαμψη το 2013, συνέβαλαν παράλληλα στη σταδιακή αποκατάσταση της εμπιστοσύνης —η οποία είχε πληγεί σοβαρά το 2012, κυρίως στη ζώνη του ευρώ— και τελικά στη βελτίωση των προσδοκιών για μια πιο ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη μεσοπρόθεσμα.

Η επιβράδυνση στις προηγμένες οικονομίες ως σύνολο εμπεριέχει εξαιρετικά διαφοροποιημένες εξελίξεις στις επιμέρους χώρες. Η άνοδος του ΑΕΠ των **ΗΠΑ** επιβραδύνθηκε (στο 1,9% από 2,8% το 2012) υπό το βάρος της έντονης δημοσιονομικής περιστολής, παρά τη συνέχιση της έντονα επεκτατικής νομισματικής πολιτικής και της ευφορίας στις χρηματιστηριακές αγορές. Ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ της **Ιαπωνίας** επιταχύνθηκε (1,7% από 1,4%), υποβοηθούμενος από την εφαρμογή μιας εξαιρετικά επεκτατικής δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής, καθώς και από τη βελτίωση του εξωτερικού της ισοζυγίου. Στο **Ηνωμένο Βασίλειο** το ΑΕΠ ανέκαμψε ταχύτερα, με ρυθμό 1,7% από 0,3% το 2012, και το ποσοστό ανεργίας κινείται πτωτικά ήδη από το 2012.

Η οικονομία της **ζώνης του ευρώ**, μετά από 6 συνεχή τρίμηνα υποχώρησης του πραγματικού ΑΕΠ, βγήκε από την ύφεση το β′ τρίμηνο του 2013 και συνέχισε να αναπτύσσεται στο δεύτερο εξάμηνο του έτους, ενώ η οικονομική δραστηριότητα εμφάνισε σημάδια σταθεροποίησης στις οικονομίες που αντιμετωπίζουν τις περισσότερες δυσχέρειες. Σε μέσα επίπεδα έτους όμως, η ζώνη του ευρώ κατέγραψε και πάλι μείωση του ΑΕΠ, μολονότι μικρότερη εκείνης του 2012 (-0,4% έναντι -0,7%).

Οι πρωτοβουλίες των θεσμικών οργάνων της ΕΕ για την αντιμετώπιση της κρίσης χρέους και των μακροοικονομικών ανισορροπιών εντός της ζώνης του ευρώ, καθώς και η διευκολυντική νομισματική πολιτική της ΕΚΤ, συνέβαλαν στη μείωση της υψηλής αβεβαιότητας και την αποτροπή ακραίων σεναρίων, όπως του κινδύνου διάλυσης της ευρωζώνης, ο οποίος είχε γίνει απτός την άνοιξη του 2012.[5] Ωστόσο, η πιστωτική στενότητα και η υψηλή ανεργία σε αρκετές χώρες-μέλη συνεχίζουν βραχυπρόθεσμα να δρουν ανασχετικά στην ανάκαμψη της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Οι εξελίξεις διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των επιμέρους οικονομιών της ζώνης του ευρώ, παρότι οι διαφορές στις οικονομικές τους επιδόσεις σμικρύνθηκαν. Σε ύφεση βρέθηκαν οκτώ χώρες της ζώνης του ευρώ το 2013, έναντι δέκα χωρών το προηγούμενο έτος. Ορισμένες χώρες του πυρήνα της ζώνης του ευρώ, όπως η Γερμανία, η Γαλλία και η Αυστρία, συνέχισαν να σημειώνουν πολύ χαμηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης, ενώ άλλες συνέχισαν να είναι σε ύφεση, όπως η Ολλανδία και η Φινλανδία. Από τις χώρες που αντιμετώπισαν σοβαρές μακροοικονομικές ανισορροπίες κατά τη διάρκεια της κρίσης, η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Ιταλία εξακολούθησαν να βρίσκονται σε ύφεση αλλά μικρότερης έντασης το 2013, ενώ η Ιρλανδία, η οποία το Νοέμβριο ολοκλήρωσε το πρόγραμμα προσαρμογής, συνεχίζει να σημειώνει χαμηλούς, αλλά θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Η ύφεση, η πιστωτική στενότητα και η απομόχλευση του ιδιωτικού τομέα οδήγησαν σε

5 Βλ. Editorial, European Commission, *European Economic Forecast: Autumn*, Νοέμ. 2013.

περαιτέρω αύξηση του **ποσοστού ανεργίας στη ζώνη του ευρώ**, ενώ στις χώρες με τις σοβαρότερες εσωτερικές και εξωτερικές ανισορροπίες το ποσοστό ανεργίας έφθασε πλέον σε πολύ υψηλά επίπεδα.

Ο **πληθωρισμός** στις προηγμένες οικονομίες υποχώρησε περαιτέρω το 2013 (1,4% από 2,0% το 2012), ως συνέπεια του υψηλού και αυξημένου σε σχέση με το προηγούμενο έτος παραγωγικού κενού (3,2% του δυνητικού ΑΕΠ, από 3,0% το 2012), της επιβράδυνσης της ανόδου του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος και της μικρής υποχώρησης των διεθνών τιμών του αργού πετρελαίου και των λοιπών βασικών εμπορευμάτων (βλ. Διάγραμμα III.3). Για το 2014 ο πληθωρισμός στις προηγμένες οικονομίες προβλέπεται ότι θα αυξηθεί ελαφρά στο 1,7%, παρά την προσδοκώμενη ελαφρά υποχώρηση των διεθνών τιμών των βασικών εμπορευμάτων (κατά 0,3% του αργού πετρελαίου και κατά 6,1% των λοιπών βασικών εμπορευμάτων), κυρίως λόγω της σμίκρυνσης του παραγωγικού κενού και της επιτάχυνσης του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στις προηγμένες οικονομίες πλην της ζώνης του ευρώ. Στη ζώνη του ευρώ, ο πληθωρισμός προβλέπεται να διαμορφωθεί στο 1,1% το 2014 (έναντι 1,4% το 2013), σύμφωνα με τις προβολές των εμπειρογνωμόνων του Ευρωσυστήματος. Η διαμόρφωση του πληθωρισμού σε χαμηλά επίπεδα θα επιτρέψει τη συνέχιση της **έντονα επεκτατικής νομισματικής πολιτικής** στις προηγμένες οικονομίες, προκειμένου να διευκολυνθούν η οικονομική ανάκαμψη και η βελτίωση της χρηματοοικονομικής κατάστασης του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα.

Το **ποσοστό ανεργίας** εκτιμάται ότι συνέχισε να υποχωρεί για τέταρτο συνεχές έτος το 2013 στις ΗΠΑ (στο 7,5%) και για τρίτο στην Ιαπωνία (στο 4,0%), ως αποτέλεσμα κυρίως της έντονα επεκτατικής νομισματικής και δημοσιονομικής, αντιστοίχως, πολιτικής στις δύο χώρες. Αντιθέτως στη ζώνη του ευρώ, όπου σημειώθηκε ύφεση, το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε περαιτέρω στο 12,2%, δηλ. διαμορφώθηκε σε 5,6 μονάδες πάνω από το ιστορικό χαμηλό του

Διάγραμμα III.3 Διεθνείς τιμές βασικών εμπορευμάτων (Ιανουάριος 2004-Δεκέμβριος 2013)

(δείκτες αγοραίων τιμών,[1] μέσες μηνιαίες τιμές, 2005=100)

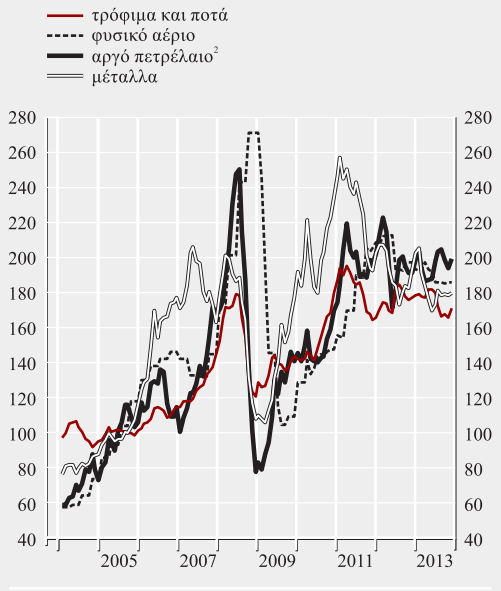

Πηγή: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.
1 Τελευταία παρατήρηση: Δεκέμβριος 2013.
2 Μέση διεθνής τιμή τριών τύπων (UK Brent, West Texas Intermediate και Dubai).

2007 και 2008 (7,6%). Για το 2014 προβλέπεται ότι το ποσοστό ανεργίας στη ζώνη του ευρώ θα σταθεροποιηθεί στο 12,1% και θα αρχίσει να υποχωρεί από το 2015 και μετά, ενώ προβλέπεται περαιτέρω υποχώρησή του στις ΗΠΑ στο 6,9% και στην Ιαπωνία στο 3,9%.

Στις **αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες**, το ΑΕΠ επιβραδύνθηκε περαιτέρω στο 4,7% το 2013 από 4,9% το 2012, κυρίως λόγω της σταθεροποίησης ή και υποχώρησης των διεθνών τιμών των βασικών εμπορευμάτων των οποίων είναι εξαγωγείς, της περιοριστικότερης νομισματικής πολιτικής και του χαμηλότερου ρυθμού πιστωτικής επέκτασης. Η διαφαινόμενη σταθεροποίηση της ανόδου του ΑΕΠ ορισμένων από τις αναδυόμενες οικονομίες σε ρυθμούς χαμηλότερους από ό,τι στο παρελθόν,[6] καθώς και η μεταβολή της νομισματικής πολιτικής και η άνοδος των μακρο-

6 Βλ. Box 1.2: "What Explains the Slowdown in the BRICS?", IMF, *World Economic Outlook*, Οκτ. 2013.

πρόθεσμων επιτοκίων στις ΗΠΑ, έχουν προκαλέσει σε πολλές αναδυόμενες οικονομίες από τα μέσα του 2013 και κυρίως στις αρχές του 2014, εκροή κεφαλαίων, υποχώρηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών και αύξηση των βασικών επιτοκίων τους.

Για το **2014** προβλέπεται επιτάχυνση του ρυθμού ανόδου του παγκόσμιου ΑΕΠ στο 3,5% από 3,0% το 2013, δηλ. μικρότερη από τις πρόσφατες προβλέψεις του ΔΝΤ, καθώς οι επιπτώσεις στην εξωτερική ζήτηση και το παγκόσμιο εμπόριο από την πρόσφατη συναλλαγματική αναταραχή σε πολλές αναδυόμενες οικονομίες εκτιμούμε ότι θα είναι τελικά σοβαρότερες για όλες τις οικονομικές περιοχές. Οι νέοι κίνδυνοι για την ανάπτυξη που εμφανίστηκαν στις αναδυόμενες οικονομίες, κυκλικής και διαρθρωτικής φύσεως, έχουν ήδη από το 2013 ως συνέπεια τη μικρή εξισορρόπηση της σύνθεσης της ανόδου του παγκόσμιου ΑΕΠ υπέρ των προηγμένων οικονομιών. Το 2014 ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ προβλέπουμε ότι θα επιταχυνθεί στο 2,0% στις προηγμένες οικονομίες και στο 4,9% στις αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες. Οι σημαντικότεροι **κίνδυνοι** που περιβάλλουν τις προβλέψεις αυτές αφορούν κυρίως το ενδεχόμενο εμφάνισης υπερβολικών αποτιμήσεων στις αγορές περιουσιακών στοιχείων, λόγω της διατήρησης επί μακρόν εξαιρετικά χαμηλών βασικών επιτοκίων στις προηγμένες οικονομίες, ή τον πιθανό εγκλωβισμό τους σε "παγίδα ρευστότητας". Οι επιπτώσεις της προηγούμενης υπερχρέωσης του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα και, στην περίπτωση της ζώνης του ευρώ, της πολυδιάσπασης των χρηματοπιστωτικών αγορών ενδέχεται να συνεχίσουν να λειτουργούν ως τροχοπέδη στο μηχανισμό μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής. Το ΔΝΤ, στην πρόσφατη επικαιροποίηση των προβλέψεών του για την παγκόσμια οικονομία, επισημαίνει τους κινδύνους που απορρέουν από τον πολύ χαμηλό πληθωρισμό στις ανεπτυγμένες οικονομίες, ιδιαίτερα στη ζώνη του ευρώ.

Η προβλεπόμενη ανάκαμψη της **ζώνης του ευρώ**, με άνοδο του ΑΕΠ κατά 1,0%, θα έχει σημαντική συμβολή στην ανάκαμψη του διεθνούς εμπορίου. Στη μείωση της αβεβαιότητας και τη βελτίωση του οικονομικού κλίματος και των προσδοκιών στη ζώνη του ευρώ για το 2014 αναμφίβολα συνέβαλαν το τελευταίο δίμηνο του 2013 τόσο η ανακοίνωση εξόδου της **Ισπανίας** και της **Ιρλανδίας** από τα προγράμματα προσαρμογής όσο και η προοπτική επίτευξης πρωτογενών δημοσιονομικών πλεονασμάτων στην **Ελλάδα** για το 2013 και για το 2014, αλλά και η συνεχής υποχώρηση των αποδόσεων των κρατικών ομολόγων των χωρών αυτών καθώς και της Πορτογαλίας.

Στις **ΗΠΑ**, παρά την προβλεπόμενη περαιτέρω δημοσιονομική προσαρμογή και τη λιγότερο επεκτατική νομισματική πολιτική, προβλέπεται επιτάχυνση του ρυθμού ανόδου του ΑΕΠ το 2014 στο 2,8% και περαιτέρω υποχώρηση του ποσοστού ανεργίας, κυρίως λόγω ανάκαμψης της εγχώριας ζήτησης σε περιβάλλον χαμηλού πληθωρισμού. Στην **Ιαπωνία** προβλέπεται σταθερός ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ, καθώς η θετική επίδραση από την επεκτατική δημοσιονομική και νομισματική πολιτική που αποφασίστηκε το Δεκέμβριο του 2012 θα αντισταθμιστεί από τις επιπτώσεις της προγραμματισμένης αύξησης του φόρου κατανάλωσης από το 5% στο 8% το β΄ τρίμηνο του 2014. Στην **Κίνα** υπάρχουν ενδείξεις για περισσότερο διαρθρωτικού χαρακτήρα επιβράδυνση της ανάπτυξης και ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ προβλέπεται ότι θα επιβραδυνθεί σε 7,5% το 2014, εξέλιξη με σημαντικές και ευρύτερες επιπτώσεις στο διεθνές εμπόριο, τις διεθνείς τιμές των βασικών εμπορευμάτων, αλλά και την ελληνική ναυτιλία.

Η **δημοσιονομική πολιτική** στις προηγμένες οικονομίες συνέχισε να λειτουργεί περιοριστικά. Τα διαρθρωτικά ελλείμματα μειώθηκαν για τρίτο συνεχόμενο έτος το 2013 – με εξαίρεση την Ιαπωνία – με στόχο την εξάλειψη των κινδύνων τους οποίους εγκυμονεί το εξαιρετικά υψηλό και αυξανόμενο δημόσιο χρέος, ως ποσοστό του ΑΕΠ, σε πολλές από αυτές. Σε όλες σχεδόν τις οικονομίες της ζώνης του ευρώ συνεχίστηκε με προσήλωση η πολιτική περιορισμού των δημοσιονομικών

ελλειμμάτων για την εξάλειψη των κινδύνων από τα δημόσια οικονομικά και τη ρήξη του φαύλου κύκλου μεταξύ δημόσιων οικονομικών, πραγματικής οικονομίας και χρηματοπιστωτικού τομέα. Το πρωτογενές δημοσιονομικό έλλειμμα στο σύνολο της ζώνης του ευρώ εκτιμάται ότι σχεδόν εξαλείφθηκε το 2013, φθάνοντας στο 0,1% του ΑΕΠ, από 0,6% το προηγούμενο έτος, ενώ προβλέπεται ότι θα μετατραπεί σε πλεόνασμα 0,5% το 2014. Το συνολικό έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης (περιλαμβανομένων των δαπανών για τόκους) εκτιμάται ότι υποχώρησε στο 3,1% του ΑΕΠ το 2013 από 3,7% το 2012, ενώ προβλέπεται περαιτέρω υποχώρησή του στο 2,5% το 2014. Το ακαθάριστο δημόσιο χρέος αυξήθηκε κατά σχεδόν 3 εκατοστιαίες μονάδες στο 95,5% του ΑΕΠ το 2013, ενώ προβλέπεται ότι θα αρχίσει να υποχωρεί από το 2015.

Στις ΗΠΑ, αν και το "δημοσιονομικό βάραθρο" στις αρχές του 2013 αποφεύχθηκε τελικά, η περιστολή του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης υπήρξε δραστική, στο 6,5% του ΑΕΠ το 2013 από 9,5% το 2012, ενώ η δημοσιονομική προσαρμογή αναμένεται να συνεχιστεί ηπιότερα, για πέμπτο συνεχόμενο έτος και το 2014. Στην Ιαπωνία, η απόφαση για συνέχιση της δημοσιονομικής επέκτασης αύξησε το ήδη εξαιρετικά υψηλό έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης, το οποίο εκτιμάται στο 10,0% του ΑΕΠ το 2013 και 8,5% το 2014.

Η **νομισματική πολιτική**, με συμβατικά και μη μέτρα, συνεχίζει να είναι εξαιρετικά χαλαρή στις προηγμένες οικονομίες, υποστηρίζοντας αποφασιστικά τις προσπάθειες ανάκαμψης από τη μεγάλη ύφεση (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.4), ενώ αποκτά περιοριστική κατεύθυνση σε αρκετές αναδυόμενες οικονομίες προκειμένου να αντιμετωπιστούν προβλήματα υπερθέρμανσης ή εκροής κεφαλαίων. Στη ζώνη του ευρώ, όπου ο πληθωρισμός βρίσκεται σημαντικά κάτω από το μεσοπρόθεσμο στόχο, η ΕΚΤ συνέχισε τις πράξεις πιο μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης, ενώ μείωσε περαιτέρω το βασικό επιτόκιο αναχρηματοδότησης δύο φορές, στις 8 Μαΐου και στις 13 Νοεμβρίου 2013, καθορίζοντάς το πλέον στο 0,25%. Στις ΗΠΑ, η ισχυρότερη των προσδοκιών ανάκαμψη και η συνεχιζόμενη τάση μείωσης του ποσοστού ανεργίας οδήγησε την Ομοσπονδιακή Τράπεζα να ανακοινώσει μειώσεις του ανώτατου μηνιαίου ύψους αγοράς ομολόγων από το τρίτο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης (QE3) κατά 20 δισεκ. δολάρια συνολικά (με δύο διαδοχικές αποφάσεις με ισχύ από τις αρχές του Ιανουαρίου και του Φεβρουαρίου του 2014) στα 65 δισεκ. δολάρια. Στην Ιαπωνία, η νέα στόχευση της Τράπεζας της Ιαπωνίας για επίτευξη πληθωρισμού 2% μέσω διπλασιασμού της νομισματικής βάσης εκτιμάται ότι έχει συμβάλει στη βελτίωση του οικονομικού κλίματος και του εμπορικού ισοζυγίου μέσω της σημαντικής εξασθένησης της ισοτιμίας του γιεν από τον Αύγουστο του 2012 και μετά.

Διάγραμμα ΙΙΙ.4 Βασικά επιτόκια κεντρικών τραπεζών (Ιανουάριος 2000 - 1η Φεβρουαρίου 2014)

(ποσοστά % ετησίως, ημερήσια στοιχεία)

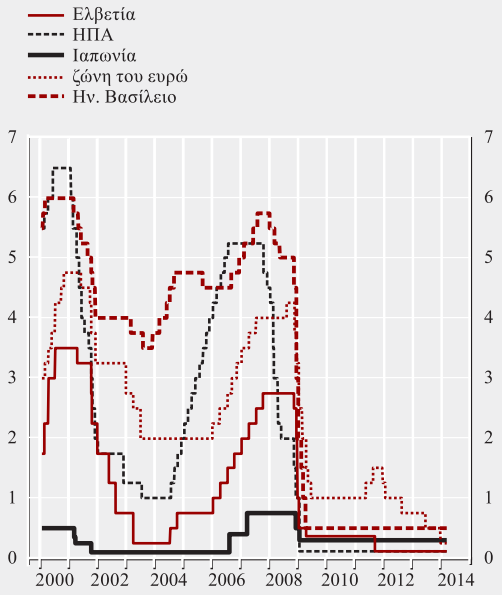

Πηγές: Ζώνη του ευρώ: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης. ΗΠΑ: Ομοσπονδιακή Τράπεζα ΗΠΑ, επιτόκιο-στόχος για τα ομοσπονδιακά κεφάλαια. Ιαπωνία: Τράπεζα της Ιαπωνίας, επίσημο προεξοφλητικό επιτόκιο. Ην. Βασίλειο: Τράπεζα της Αγγλίας, επιτόκιο συμφωνιών επαναγοράς. Ελβετία: κεντρική τράπεζα της Ελβετίας, μέσος ορίων στόχου για το τριμηνιαίο επιτόκιο Libor.

ΤΟ ΠΟΛΥΕΤΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ 2014-2020 ΤΗΣ ΕΕ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΚΟΝΔΥΛΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ) της περιόδου 2014-2020

Στις 2 Δεκεμβρίου 2013, μετά από μακρά διαπραγματευτική διαδικασία που διήρκησε δυόμισι έτη, οριστικοποιήθηκε το ΠΔΠ της ΕΕ για την περίοδο 2014-2020 με την τελική υιοθέτησή του από το Συμβούλιο. Το ΠΔΠ 2014-2020 προβλέπει ανώτατα συνολικά όρια ύψους 960 δισεκ. ευρώ, δηλ. 1,00% του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος (ΑΕΕ) της ΕΕ, για πιστώσεις αναλήψεων υποχρεώσεων και 908,4 δισεκ. ευρώ (0,95% του ΑΕΕ της ΕΕ) για πιστώσεις πληρωμών.[1] Ειδικότερα, καθορίζει τα επιμέρους ανώτατα όρια για τα Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία της ΕΕ,[2] τις εσωτερικές υποθέσεις (προστασία των συνόρων, μετανάστευση, προστασία των καταναλωτών κ.ά.), την εξωτερική δράση της ΕΕ και τις διοικητικές εργασίες των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων. Η χρηματοδότηση του ΠΔΠ γίνεται μέσω ιδίων πόρων της ΕΕ από την επιβολή δασμών σε εισαγωγές από χώρες εκτός ΕΕ και ΦΠΑ και από τη συνεισφορά κάθε κράτους-μέλους με βάση ένα σταθερό ποσοστό επί του ΑΕΕ.

Τα ανώτατα όρια δαπανών για τα Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία σχεδιάστηκαν με γνώμονα τις προτεραιότητες της αναπτυξιακής στρατηγικής **"Ευρώπη 2020"** για βιώσιμη, έξυπνη ανάπτυξη, χωρίς αποκλεισμούς, υποστηρίζοντας τους έντεκα θεματικούς στόχους της στρατηγικής, καθώς και την ευρωπαϊκή επιδίωξη για επίτευξη οικονομικής και κοινωνικής συνοχής.[3]

Σε σχέση με το ΠΔΠ της περιόδου 2007-2014, το σημερινό πλαίσιο είναι περιορισμένο κατά 35 δισεκ. ευρώ και αποτελεί το 1% του ευρωπαϊκού ΑΕΕ, έναντι 1,25% για το ΠΔΠ 2007-2014.[4] Ειδικότερα, το σύνολο των κονδυλίων χρηματοδότησης για τους στόχους για έξυπνη, βιώσιμη ανάπτυξη, χωρίς αποκλεισμούς (κατηγορίες 1 και 2 του ΠΔΠ, δηλαδή οι κατηγορίες που αφορούν τα Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία) είναι μειωμένο σε 824 δισεκ. ευρώ από 867 δισεκ. ευρώ στο ΠΔΠ 2007-2014. Ο προσανατολισμός του νέου ΠΔΠ στις πολιτικές της στρατηγικής "Ευρώπη 2020" διαφαίνεται ωστόσο από την αύξηση των κονδυλίων των προγραμμάτων ανταγωνιστικότητας για την ανάπτυξη και την απασχόληση, από 91,5 δισεκ. ευρώ (ή 9% των συνολικών ορίων δαπανών) σε 125,6 δισεκ. ευρώ (ή 13% των συνολικών ορίων).[5]

Τα Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία της περιόδου 2014-2020

Ειδικότερα για τα Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία, το ΠΔΠ 2014-2020 προβλέπει: για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο συνολικά

1 Οι "πιστώσεις αναλήψεων υποχρεώσεων" είναι υποχρεώσεις νομικού χαρακτήρα για την πραγματοποίηση πληρωμών, η καταβολή των οποίων μπορεί να επεκταθεί σε σειρά δημοσιονομικών ετών. Οι "πιστώσεις πληρωμών" είναι τα πραγματικά ποσά που πρέπει να καταβληθούν εντός συγκεκριμένου έτους. Τα ποσά είναι εκφρασμένα σε τιμές του 2011.

2 Τα Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία αποτελούνται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), το Ταμείο Συνοχής (ΤΣ), το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο για την Αγροτική Ανάπτυξη (ΕΓΤΑΑ) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ).

3 Οι έντεκα θεματικοί στόχοι της στρατηγικής "Ευρώπη 2020" είναι: 1. Ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας, 2. Ενίσχυση της πρόσβασης, χρήσης και ποιότητας των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, 3. Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, του γεωργικού τομέα (για το ΕΓΤΑΑ), και της αλιείας και των υδατοκαλλιεργειών (για το ΕΤΘΑ), 4. Ενίσχυση της μετάβασης προς την οικονομία χαμηλών εκπομπών ρύπων σε όλους τους τομείς, 5. Προώθηση της προσαρμογής στις κλιματικές αλλαγές, της πρόληψης και της διαχείρισης του κινδύνου, 6. Προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων, 7. Προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και απομάκρυνση των σημείων συμφόρησης σε σημαντικά δίκτυα υποδομών, 8. Προώθηση της απασχόλησης και υποστήριξη της κινητικότητας των εργαζομένων, 9. Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της καταπολέμησης της φτώχειας, 10. Επένδυση στην εκπαίδευση, τις δεξιότητες και στη διά βίου μάθηση και 11. Βελτίωση της θεσμικής επάρκειας και της αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης.

4 Σε όρους αναλήψεων υποχρεώσεων και τιμές του 2011.

5 Δελτίο τύπου Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το δημοσιονομικό πλαίσιο 2014-2020, 19.11.2013.

288,8 δισεκ. ευρώ, για το Ταμείο Συνοχής 74,9 δισεκ. ευρώ, για το Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (πυλώνας ΙΙ της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής – ΚΑΠ) 95,6 δισεκ. ευρώ και για το Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας 7,4 δισεκ. ευρώ. Επίσης προβλέπονται 3 δισεκ. ευρώ για ένα νεοσύστατο Ταμείο για την Απασχόληση των Νέων (συνολικού προϋπολογισμού 6 δισεκ. ευρώ, στα οποία συμβάλλει με 3 δισεκ. ευρώ το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο), καθώς και 74,9 δισεκ. ευρώ για αγροτικές επιδοτήσεις στο πλαίσιο του πυλώνα Ι της ΚΑΠ.[6]

Επιπλέον, με το ΠΔΠ 2014-2020 εισάγονται ορισμένες διαρθρωτικές καινοτομίες με στόχο τη μεγιστοποίηση της απόδοσης των επενδύσεων που πραγματοποιούνται μέσω των ευρωπαϊκών κονδυλίων. Μεταξύ άλλων, καταρτίζεται για πρώτη φορά κοινή στρατηγική για όλα τα Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία με στόχο το συντονισμό των πολιτικών και την ελαχιστοποίηση των επικαλύψεων μεταξύ των ταμείων. Επίσης, με το νέο ΠΔΠ γίνεται σαφής καθορισμός μετρήσιμων βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων στόχων και καθιερώνεται ένα αποθεματικό αποτελούμενο από το 6% της εθνικής κατανομής, το οποίο θα διοχετευθεί στα προγράμματα με την καλύτερη επίδοση βάσει προκαθορισμένων στόχων. Η εκταμίευση των κονδυλίων θα γίνεται πλέον με την προϋπόθεση της εκπλήρωσης συγκεκριμένων όρων, ώστε να διασφαλιστεί ότι προωθείται η υλοποίηση των σημαντικότερων θεματικών προτεραιοτήτων με τον αποτελεσματικότερο τρόπο. Παράλληλα, ενισχύεται η διασύνδεση των διαρθρωτικών και επενδυτικών προγραμμάτων με την ευρύτερη οικονομική διακυβέρνηση της ΕΕ.[7] Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορεί να ζητήσει την αναθεώρηση των εθνικών επιχειρησιακών προγραμμάτων που στηρίζονται από το ΠΔΠ στην περίπτωση που κρίνει ότι πρέπει να αντιμετωπιστούν συγκεκριμένες μακροοικονομικές ανισορροπίες ή όταν ένα κράτος-μέλος βρίσκεται σε πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής. Επίσης, μπορεί να προτείνει και την αναστολή μέρους ή όλων των υποχρεώσεων ή πληρωμών στην περίπτωση που το κράτος-μέλος δεν λάβει τα απαραίτητα διορθωτικά μέτρα στο πλαίσιο της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος ή της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών ή δεν έχει εφαρμόσει επαρκώς το πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής. Τέλος, μέσω κοινών κανόνων για όλα τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά ταμεία και εντατικότερης χρήσης της ψηφιακής τεχνολογίας απλουστεύονται οι διαδικασίες και μειώνεται η γραφειοκρατία για την υλοποίηση των επενδύσεων μέσω των ταμείων.

Οι πόροι για την Ελλάδα από τα Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία

Μέσω του ΠΔΠ 2014-2020, στην **Ελλάδα** θα διοχετευθούν έως 20,8 δισεκ. ευρώ από τα Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία, σε σύγκριση με 24,3 δισεκ. ευρώ την προηγούμενη προγραμματική περίοδο 2007-2013 (βλ. τον πίνακα).[8] Σε αυτά θα πρέπει να προστεθούν περίπου 2 δισεκ. ευρώ το 2016, τα οποία αναμένεται να προκύψουν λόγω της αναθεώρησης των κατανομών με βάση νεότερα στοιχεία για το ΑΕΠ των κρατών-μελών.

Η αξιοποίηση των πόρων από τα Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία θα πραγματοποιηθεί μέσω ενός εθνικού σχεδίου με την έγκριση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία αναμένεται στα τέλη Φεβρουαρίου 2014. Το εθνικό σχέδιο για την περίοδο 2014-2020 ενσωματώνει τους έντεκα θεμα-

6 Σε τρέχουσες τιμές.

7 Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1303/2013, 17.12.2013, Επίσημη Εφημερίδα L 347/320, 20.12.2013, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περί καθορισμού κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ταμείο Συνοχής, το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας, τα οποία καλύπτονται από το κοινό στρατηγικό πλαίσιο, περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής και για την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1083/2006.

8 Στο ποσό αυτό περιλαμβάνονται τα κονδύλια από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), το Ταμείο Συνοχής (ΤΣ), το Ταμείο Υποδομών, το Ταμείο για την Εδαφική Συνεργασία, το Ταμείο για την Απασχόληση των Νέων, το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ), βλ. παρουσίαση "Το Νέο ΕΣΠΑ 2014-2020 – Προτεραιότητες και Αρχιτεκτονική", ΥΠΟΙΑΝ, 9.12.2013.

Η κατανομή των κονδυλίων των Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων για την Ελλάδα

(δισεκ. ευρώ)

	ΕΣΠΑ 2007-2013	ΕΣΠΑ 2014-2020
Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης	12,2	8,3
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο	4,3	3,8
Ταμείο Συνοχής	3,7	3,3
Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης	3,7	4,2
Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας	0,3	0,3
Ταμείο Υποδομών		0,6
Εδαφική Συνεργασία	0,2	0,2
Απασχόληση Νέων		0,2
Σύνολο κονδυλίων	**24,3**	**20,8**
Εκτίμηση Δημόσιας Δαπάνης*		23,1

Πηγή: Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας.
* Περιλαμβάνει και την εθνική συμμετοχή του Δημοσίου.

τικούς στόχους της στρατηγικής "Ευρώπη 2020" και τις εθνικές προτεραιότητες για οικονομική ανάπτυξη και περιορισμό των συνεπειών της κρίσης και προβλέπει τέσσερα εθνικά επιχειρησιακά προγράμματα: (α) Το πρόγραμμα **"Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα"**, προϋπολογισμού 3,8 δισεκ. ευρώ ή 25% του προϋπολογισμού των Διαρθρωτικών Ταμείων. Μέσω του προγράμματος αυτού δίνεται έμφαση σε κλάδους της οικονομίας που διαθέτουν συγκριτικά πλεονεκτήματα και μπορούν να δώσουν αναπτυξιακή ώθηση στην ελληνική οικονομία.[9] Επίσης, στηρίζεται η καινοτομία με αύξηση των δαπανών σε 8% του συνόλου του προϋπολογισμού, από 4% την προηγούμενη περίοδο, και δίνεται έμφαση στην υποστήριξη των εξωστρεφών επιχειρήσεων, β) Το πρόγραμμα **"Μεταρρύθμιση του Δημοσίου"**, προϋπολογισμού 0,4 δισεκ. ευρώ (3% του συνολικού προϋπολογισμού), το οποίο στοχεύει στην αντιμετώπιση προβλημάτων οργάνωσης και διαχείρισης και τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης, γ) Το πρόγραμμα **"Περιβάλλον-Μεταφορές"**, προϋπολογισμού 3,7 δισεκ. ευρώ (περίπου 24% του συνολικού προϋπολογισμού), με στόχο την ολοκλήρωση νέων υποδομών αλλά και έργων του προηγούμενου ΕΣΠΑ που βρίσκονται σε εξέλιξη, όπως το διευρωπαϊκό οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο, δ) Το πρόγραμμα **"Εκπαίδευση, Κατάρτιση, Απασχόληση"**, προϋπολογισμού 2 δισεκ. ευρώ (13% του συνολικού προϋπολογισμού), για την κοινωνική συνοχή, την απασχόληση και την κατάρτιση και για την ποιοτική αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος.

Πέραν των τεσσάρων εθνικών επιχειρησιακών προγραμμάτων, προβλέπονται επίσης 13 περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα, συνολικού προϋπολογισμού 5,4 δισεκ. ευρώ (35% των πόρων των Διαρθρωτικών Ταμείων).[10]

9 Η επιλογή των κλάδων προτεραιότητας έγινε με βάση μελέτη της McKinsey ("Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά") και αποτελούνται από: τον τουρισμό, τον αγροδιατροφικό τομέα, τα logistics, την περιβαλλοντική βιομηχανία, τον τομέα της υγείας, τον τομέα παραγωγής και εξοικονόμησης ενέργειας, τις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών και τις δημιουργικές βιομηχανίες (π.χ. ελληνικό design).

10 Στα κονδύλια από τα Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία δεν περιλαμβάνονται οι αγροτικές επιδοτήσεις του πυλώνα Ι της ΚΑΠ, από τον οποίο η Ελλάδα εκτιμάται ότι θα λάβει περίπου 2 δισεκ. ευρώ ανά έτος από το 2015, βλ. Κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 1307/2013, 17.12.2013, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, Επίσημη Εφημερίδα L 347/608, 20.12.2013. Το 2014 για τις άμεσες επιδοτήσεις ισχύει το προηγούμενο πλαίσιο, βλ. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου, 19.1.2009, Επίσημη Εφημερίδα L 30/16, 31.1.2009.

Επιπλέον, με το νέο εθνικό σχέδιο προγραμματίζεται να υπάρξει ουσιαστική απλοποίηση του συστήματος διαχείρισης των κονδυλίων μέσω εξορθολογισμού των διαδικασιών.[11]

Τα κονδύλια που είναι διαθέσιμα από τα Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία της ΕΕ μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην οικονομική ανάκαμψη και την ενίσχυση της απασχόλησης, ειδικά σε μία περίοδο που η παροχή νέων δανείων από τις τράπεζες είναι περιορισμένη. Η αποτελεσματική απορρόφηση των κοινοτικών πόρων θα συνεισφέρει στην αντιμετώπιση των κοινωνικών επιπτώσεων της κρίσης, καθώς επίσης και στην υλοποίηση των διαρθρωτικών δράσεων του Μνημονίου.[12] Επιπλέον, ο προσανατολισμός των κονδυλίων της νέας προγραμματικής περιόδου προς εξωστρεφείς κλάδους με συγκριτικό πλεονέκτημα θα ενισχύσει τον αναπροσανατολισμό των διαθέσιμων πόρων προς κλάδους που παράγουν διεθνώς ανταγωνιστικά προϊόντα και υπηρεσίες, διευκολύνοντας έτσι τη μετάβαση προς το επιζητούμενο νέο και υγιές πρότυπο βιώσιμης ανάπτυξης. Με την ταυτόχρονη ενεργοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων, τα Διαρθρωτικά Ταμεία μπορούν να αποφέρουν σημαντικά μακροπρόθεσμα οφέλη όσον αφορά την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.[13]

11 Ομιλία Υπουργού Ανάπτυξης για το Νέο ΕΣΠΑ, 9.12.2013.
12 Βλ. και Τράπεζα της Ελλάδος, *Έκθεση του Διοικητή για το 2012*, Φεβρουάριος 2013.
13 Για τις επιδράσεις των εισροών από την ΕΕ στην ελληνική οικονομία, βλ. μελέτη του ΕΛΙΑΜΕΠ κατ' ανάθεση από την Τράπεζα της Ελλάδος, "Αξιολόγηση των επιδράσεων που έχουν ασκήσει στην πορεία της ελληνικής οικονομίας οι πολιτικές που χρηματοδοτούνται από τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης", Δεκέμβριος 2013 (υπό έκδοση).

Πλαίσιο III.2

ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Στην παγκόσμια οικονομική κρίση και την κρίση δημόσιου χρέους τα θεσμικά όργανα της ΕΕ απάντησαν με τη δημιουργία και ενεργοποίηση μηχανισμών στήριξης οικονομιών της ζώνης του ευρώ οι οποίες αντιμετώπισαν σοβαρές χρηματοδοτικές δυσκολίες, καθώς και με τη λήψη μιας σειράς αποφάσεων για την ενίσχυση της εποπτείας και του συντονισμού των δημοσιονομικών και οικονομικών πολιτικών στην ΕΕ και ιδιαίτερα στη ζώνη του ευρώ. Πιο πρόσφατα, προτεραιότητα δόθηκε στη δημιουργία της Τραπεζικής Ένωσης ως πρώτου σημαντικού βήματος στην πορεία προς μία ουσιαστική ΟΝΕ, σύμφωνα με τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Οι κυριότερες μεταρρυθμίσεις είναι οι ακόλουθες.

I. ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΧΩΡΩΝ-ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩ[1]

Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF-ΕΤΧΣ)

Το ΕΤΧΣ ιδρύθηκε στις 7 Ιουνίου 2010 ως ανώνυμη εταιρία με έδρα το Λουξεμβούργο[2] και μετόχους τα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ. Χρηματοδοτείται μέσω της έκδοσης ομολόγων στις χρηματοπιστωτικές αγορές με την εγγύηση των κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ και σκοπός του είναι

1 Εκτός από τους μηχανισμούς που δημιουργήθηκαν ως επακόλουθο της κρίσης, η Συνθήκη της ΕΕ (άρθρο 122(2)) προέβλεπε ήδη τη δυνατότητα χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης, περιορισμένου ύψους και σε εξαιρετικές συνθήκες, σε χώρες της ζώνης του ευρώ. Το 2010 η δυνατότητα αυτή έγινε περισσότερο λειτουργική μέσω της δημιουργίας του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης (EFSM-ΕΜΧΣ, Κανονισμός της ΕΕ αριθ. 407/2010, 1 Μαΐου 2010), Επίσημη Εφημερίδα L 118/1, 12.5.2010). Ο ΕΜΧΣ, ο οποίος είναι πολύ μικρότερου μεγέθους από το ΕΤΧΣ (EFSF) και από τον ΕΜΣ (ESM), ενεργοποιήθηκε στην οικονομική στήριξη προς την Ιρλανδία και την Πορτογαλία, ως συμπληρωματική χρηματοδότηση στο πλαίσιο των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής των δύο χωρών.
2 Βλ. συμφωνία ιδρύσεως του ΕΤΧΣ (EFSF Framework Agreement) μεταξύ των κρατών-μελών της ευρωζώνης http://www.efsf.europa.eu/attachments/20111019_efsf_framework_agreement_en.pdf . Ίδρυση της ανώνυμης εταιρείας, Service Central de Legislation Luxembourg C –N° 1189, 8 Ιουνίου 2010.

η χρηματοδοτική στήριξη των κρατών-μελών που εισέρχονται σε πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής. Η συνολική διαθέσιμη χρηματοδοτική στήριξη από το ΕΤΧΣ φθάνει τα 440 δισεκ. ευρώ. Έως σήμερα έχουν εκταμιευθεί μέσω του ΕΤΧΣ 176,1 δισεκ. ευρώ στην Ιρλανδία, την Πορτογαλία και την Ελλάδα.[3] Από τον Ιούνιο του 2013 το ΕΤΧΣ δεν συμμετέχει σε νέα προγράμματα, ωστόσο εξακολουθεί να βρίσκεται σε λειτουργία και να εξυπηρετεί τα υπάρχοντα προγράμματα.

Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ESM-ΕΜΣ)

Ο ΕΜΣ αποτελεί έναν μόνιμο διεθνή διακρατικό οργανισμό[4] με στόχο τη διατήρηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας στη ζώνη του ευρώ και αποτελεί, από τον Οκτώβριο του 2012 που τέθηκε σε ισχύ, τον κύριο μηχανισμό στήριξης των κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ. Χρηματοδοτείται μέσω της έκδοσης ομολόγων στις χρηματοπιστωτικές αγορές και, αντίθετα από το ΕΤΧΣ το οποίο στηρίζεται σε εγγυήσεις, διαθέτει εγγεγραμμένο κεφάλαιο ύψους 700 δισεκ. ευρώ από τις χώρες τις ζώνης του ευρώ και ικανότητα χρηματοδοτικής στήριξης έως 500 δισεκ. ευρώ. Ο ΕΜΣ παρέχει δάνεια σε χώρες της ζώνης του ευρώ που αντιμετωπίζουν χρηματοδοτική στενότητα, επεμβαίνει στην πρωτογενή και δευτερογενή αγορά χρεογράφων, δρα στο πλαίσιο προληπτικών προγραμμάτων και παρέχει δάνεια στις εθνικές αρχές με σκοπό την ανακεφαλαιοποίηση χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Έως σήμερα ο ΕΜΣ έχει αναλάβει πρόγραμμα για την Κύπρο συνολικού ύψους 9 δισεκ. ευρώ (από τα οποία έχουν εκταμιευθεί τα 4,6 δισεκ. ευρώ) και πρόγραμμα ύψους 41,3 δισεκ. ευρώ για την ανακεφαλαιοποίηση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων της Ισπανίας.[5]

2. ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Ευρωπαϊκό Εξάμηνο

Το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο αποτελεί έναν ετήσιο κύκλο συντονισμού της αξιολόγησης τόσο των δημοσιονομικών όσο και των οικονομικών πολιτικών με στόχο τη διασφάλιση της συνοχής μεταξύ των αλληλένδετων στόχων της δημοσιονομικής πειθαρχίας και της ανάπτυξης.

Δέσμη έξι μέτρων – ενίσχυση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης

Μέσω της "δέσμης έξι μέτρων" (πέντε κανονισμών και μίας οδηγίας), που υιοθετήθηκε το 2011, ενισχύθηκε το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) και η εφαρμογή των δημοσιονομικών κανόνων – δημοσιονομικό έλλειμμα έως 3%, χρέος έως 60% του ΑΕΠ. Υιοθετήθηκε η δυνατότητα έναρξης διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος στην περίπτωση υψηλού χρέους που δεν μειώνεται με ικανοποιητικό ρυθμό και διαδικασίας υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών, καθώς και η σταδιακή εφαρμογή οικονομικών κυρώσεων στην περίπτωση μη συμμόρφωσης με τους κανόνες του ΣΣΑ.[6]

3 Σύμφωνα με τα προγράμματα που έχουν υπογραφεί με τον ΕΜΧΣ, απομένουν 1,2 δισεκ. ευρώ προς εκταμίευση για την Πορτογαλία και 10,1 δισεκ. ευρώ για την Ελλάδα. Το πρόγραμμα της Ιρλανδίας έληξε επισήμως στις 8 Δεκεμβρίου 2013.

4 Κυρωτικός νόμος της διακρατικής συμφωνίας δημιουργίας του ΕΜΣ και της Συνθήκης για τη Σταθερότητα, το Συντονισμό και την Οικονομική Διακυβέρνηση στην ΟΝΕ από την ελληνική Βουλή, Ν. 4063, ΦΕΚ Α΄ 71/30.3.2012.

5 Το πρόγραμμα της Ισπανίας έληξε στις 31 Δεκεμβρίου 2013.

6 Οι νομοθετικές πράξεις της δέσμης έξι μέτρων είναι οι εξής: (α) Κανονισμός του Συμβουλίου (ΕΕ) αριθ. 1177/2011 (8 Νοεμβρίου 2011) για την επιτάχυνση και τη διασαφήνιση της εφαρμογής της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος που τροποποιεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1466/97, (β) Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ) αριθ. 1176/2011 (16 Νοεμβρίου 2011) σχετικά με την πρόληψη και τη διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών που τροποποιεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1467/97, (γ) Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ) αριθ. 1175/2011 (16 Νοεμβρίου 2011) για την ενίσχυση της εποπτείας της δημοσιονομικής κατάστασης και την εποπτεία και τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών που τροποποιεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1467/97, (δ) Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ) αριθ. 1174/2011 (16 Νοεμβρίου 2011) σχετικά με κατασταλτικά μέτρα για τη διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών στην ευρωζώνη, (ε) Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ) αριθ. 1173/2011 (16 Νοεμβρίου 2011) σχετικά με κατασταλτικά μέτρα για την αποτελεσματική επιβολή της δημοσιονομικής εποπτείας στη ζώνη του ευρώ, (στ) Οδηγία του Συμβουλίου 2011/85/ΕΕ (8 Νοεμβρίου 2011) σχετικά με τις απαιτήσεις για τα δημοσιονομικά πλαίσια των κρατών μελών, L 306 23.11.2011.

Σύμφωνο Ευρώ+

Το Σύμφωνο Ευρώ+ συνομολογήθηκε μεταξύ των κρατών-μελών της ευρωζώνης καθώς και της Βουλγαρίας, της Δανίας, της Λεττονίας, της Λιθουανίας, της Πολωνίας και της Ρουμανίας το Μάρτιο του 2011.[7] Τα συμβαλλόμενα κράτη δεσμεύονται να εφαρμόσουν συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις, συμπληρωματικές των μεταρρυθμίσεων της κύριας ευρωπαϊκής στρατηγικής "Ευρώπη 2020",[8] με έμφαση στους τομείς: ανταγωνιστικότητα, απασχόληση, βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών και ενίσχυση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.

Συνθήκη για τη Σταθερότητα, το Συντονισμό και τη Διακυβέρνηση της ΟΝΕ ("Δημοσιονομικό Σύμφωνο")

Η Συνθήκη υπογράφηκε μεταξύ των χωρών της ζώνης του ευρώ και άλλων οκτώ κρατών-μελών της ΕΕ[9] στις 2 Μαρτίου 2012 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2013.[10] Προβλέπει την υιοθέτηση από όλα τα συμβαλλόμενα κράτη δημοσιονομικών κανόνων που περιορίζουν το ετήσιο διαρθρωτικό έλλειμμα σε 0,5% του ΑΕΠ, καθώς και το σχεδιασμό αυτόματων διορθωτικών μηχανισμών μείωσης του ελλείμματος σε περίπτωση απόκλισης.

Δέσμη δύο μέτρων

Η "δέσμη δύο μέτρων" αποτελείται από δύο κανονισμούς[11] για την ενίσχυση της παρακολούθησης και της εποπτείας για τα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ, ενισχύοντας περαιτέρω το ΣΣΑ σε συνέχεια της μεταρρύθμισης που επέφερε η δέσμη έξι μέτρων. Οι κανονισμοί προβλέπουν συντονισμένη αξιολόγηση των σχεδίων των προϋπολογισμών των κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου πριν από την οριστικοποίησή τους. Τα κράτη-μέλη που αντιμετωπίζουν ή απειλούνται από σοβαρές οικονομικές δυσχέρειες υποβάλλονται σε ενισχυμένη εποπτεία, η οποία περιλαμβάνει την έγκαιρη παροχή όλων των απαιτούμενων πληροφοριών και την τακτική υποβολή εκθέσεων, καθώς επίσης και την εφαρμογή μέτρων για την έγκαιρη αντιμετώπιση των εν λόγω δυσχερειών.

3. ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΜΙΑ "ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ" – ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Σε συνέχεια των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Δεκεμβρίου 2012 και των προτάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, έχουν υιοθετηθεί ή βρίσκονται στη διαδικασία διαβούλευσης στα αρμόδια όργανα της ΕΕ τα εξής νομοθετικά κείμενα που αφορούν την τραπεζική ένωση:

Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός

Με την υιοθέτηση δύο κανονισμών τον Οκτώβριο του 2013,[12] ιδρύθηκε ο Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός για τις τράπεζες των κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ υπό την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σε συνεργασία με τις εθνικές εποπτικές αρχές. Ο Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός αποτελεί το πρώτο σημαντικό βήμα προς την Τραπεζική Ένωση.

7 Συμπεράσματα των αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων των κρατών-μελών της ευρωζώνης, 11 Μαρτίου 2011.
8 Ευρώπη 2020, η στρατηγική της ΕΕ για έξυπνη, βιώσιμη ανάπτυξη, χωρίς αποκλεισμούς, βλ. http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm.
9 Βουλγαρία, Δανία, Λεττονία, Λιθουανία, Ουγγαρία, Πολωνία, Ρουμανία και Σουηδία.
10 Βλ. υποσημείωση 4.
11 Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου αριθ. 473/2013 (21 Μαΐου 2013) σχετικά με κοινές διατάξεις για την παρακολούθηση και την εκτίμηση των σχεδίων δημοσιονομικών προγραμμάτων και τη διασφάλιση της διόρθωσης του υπερβολικού ελλείμματος των κρατών μελών στη ζώνη του ευρώ και Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου αριθ. 472/2013 (21 Μαΐου 2013) για την ενίσχυση της οικονομικής και δημοσιονομικής εποπτείας των κρατών μελών στη ζώνη του ευρώ τα οποία αντιμετωπίζουν ή απειλούνται με σοβαρές δυσκολίες αναφορικά με τη χρηματοοικονομική τους σταθερότητα, L 140 27.05.2013.
12 Κανονισμός του Συμβουλίου (ΕΕ) αριθ. 1024/2013 (15 Οκτωβρίου 2013) για την ανάθεση ειδικών καθηκόντων στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σχετικά με τις πολιτικές που αφορούν την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων και Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ) αριθ. 1022/2013 (22 Οκτωβρίου 2013) για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1093/2010 σχετικά με τη σύσταση Ευρωπαϊκής Εποπτικής Αρχής (Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών) όσον αφορά την ανάθεση ειδικών καθηκόντων στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 1024/2013 του Συμβουλίου, L 287 29.10.2013.

Ενιαίος Μηχανισμός Εξυγίανσης

Το Συμβούλιο της ΕΕ κατέληξε σε συμφωνία σχετικά με τις γενικές παραμέτρους ενός Ενιαίου Μηχανισμού Εξυγίανσης στις 18 Δεκεμβρίου 2013,[13] με στόχο την επίτευξη συμφωνίας με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έως το Μάιο του 2014. Στο πλαίσιο αυτό προβλέπεται η σύνταξη, έως την 1η Μαρτίου 2014, διακρατικής συμφωνίας η οποία θα διέπει τον Ενιαίο Μηχανισμό Εξυγίανσης.

Το 2013 επιτεύχθηκε επίσης τελική συμφωνία σχετικά με την οδηγία για το σύστημα εγγύησης των καταθέσεων και την οδηγία για την ανάκαμψη και την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων.

13 Βλ. Δελτίο τύπου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου 17602/13, 18.12.2013.

2 ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Οι οικονομικές εξελίξεις στις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης μετά την κρίση του 2008[7]

Την περίοδο πριν από την οικονομική κρίση του 2008, οι οικονομίες της νοτιοανατολικής Ευρώπης κατέγραψαν ιδιαίτερα υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, οι οποίοι όμως αποδείχθηκαν μη διατηρήσιμοι. Ειδικότερα, η μεγάλη άνοδος της πιστωτικής επέκτασης, ιδίως μετά το 2003, η οποία χρηματοδοτήθηκε πρωτίστως από τη ραγδαία εισροή κεφαλαίων, οδήγησε σε μεγάλη αύξηση της εγχώριας ζήτησης και στη δημιουργία σημαντικών εσωτερικών και εξωτερικών ανισορροπιών.

Πιο συγκεκριμένα, πολλές χώρες αντιμετώπιζαν αυξανόμενο ρυθμό πληθωρισμού και έντονη τάση ανατίμησης της συναλλαγματικής ισοτιμίας, με αποτέλεσμα την απώλεια ανταγωνιστικότητας και την εμφάνιση μεγάλων ελλειμμάτων στον εξωτερικό τομέα. Επιπρόσθετα, σε αρκετές χώρες η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική οδήγησε στην εμφάνιση σημαντικών διαρθρωτικών ελλειμμάτων στο δημόσιο τομέα. Η χρηματοδότηση των ελλειμμάτων μέσω εισροών κεφαλαίων και το αυξανόμενο μερίδιο του δανεισμού σε ξένο νόμισμα (κυρίως σε ευρώ) συνέβαλαν και στην αύξηση του εξωτερικού χρέους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, κατά το ξέσπασμα της κρίσης, τόσο το επίπεδο του εξωτερικού χρέους όσο και οι ανάγκες εξωτερικής χρηματοδότησης να βρίσκονται σε ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο, καθιστώντας τις χώρες ιδιαίτερα ευάλωτες. Η μεγάλη κάμψη στις εισροές κεφαλαίων που επακολούθησε είχε συνέπεια τη δημιουργία βαθιάς ύφεσης. Οι χώρες με τα μεγαλύτερα ελλείμματα ήταν αυτές που επλήγησαν περισσότερο.

Διάγραμμα III.5 Πραγματικό ΑΕΠ χωρών ΝΑ Ευρώπης

(μέση ετήσια μεταβολή %)

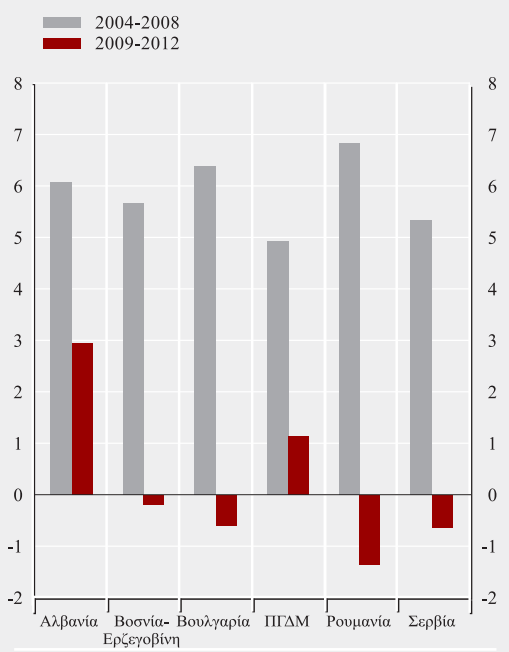

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

7 Η ανάλυση περιλαμβάνει τις εξής χώρες: Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ), Ρουμανία και Σερβία.

Μετά την κρίση του 2008 και τη μεγάλη ύφεση του 2009, οι περισσότερες χώρες επανήλθαν σε θετικούς, αλλά αρκετά χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης (βλ. Διάγραμμα III.5). Η κρίση χρέους της ζώνης του ευρώ αποτελεί μια σημαντική αιτία για την υποχώρηση των ρυθμών ανάπτυξης. Ειδικότερα, η επίδρασή της μεταφέρθηκε στην περιοχή μέσω δύο βασικών διαύλων. Ο πρώτος αναφέρεται στη μείωση των εξαγωγών, καθώς το ποσοστό τους με προορισμό τις ευρωπαϊκές χώρες ήταν ιδιαίτερα υψηλό. Ο δεύτερος συνδέεται με τη σημαντική μείωση των εισροών κεφαλαίων, η οποία αντανακλά πρωτίστως την κάμψη της παροχής χρηματοδότησης από τους ευρωπαϊκούς τραπεζικούς ομίλους προς τις θυγατρικές τους στην περιοχή.

Η μείωση αυτή της χρηματοδότησης προς τις θυγατρικές είχε ως αποτέλεσμα την κάμψη της πιστωτικής επέκτασης. Πράγματι, στις περισσότερες χώρες ο ρυθμός πιστωτικής επέκτασης παραμένει ιδιαίτερα χαμηλός ή και αρνητικός (βλ. Διάγραμμα III.6). Επιπρόσθετα, η χαμηλή πιστωτική επέκταση συνδέεται και με τη μεγάλη αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων σε όλες σχεδόν τις χώρες της περιοχής. Ο υψηλός δανεισμός κατά την περίοδο πριν από την κρίση, σε συνδυασμό με τους χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, οδήγησε σε εντυπωσιακή άνοδο τον όγκο των μη εξυπηρετούμενων δανείων (βλ. Πίνακα III.2). Αυτό καθιστά τις τράπεζες ιδιαίτερα επιφυλακτικές στη χορήγηση νέων δανείων, καθηλώνοντας το ρυθμό πιστωτικής επέκτασης σε χαμηλά επίπεδα.

Η προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής επίσης συνετέλεσε στη διαμόρφωση χαμηλών ρυθμών ανάπτυξης. Το δημοσιονομικό έλλειμμα έχει μειωθεί σημαντικά μετά το 2009, αλλά σε αρκετές χώρες παραμένει σχετικά υψηλό. Επιπρόσθετα, σε αρκετές χώρες το δημόσιο χρέος έχει υπερβεί το 40% του ΑΕΠ (βλ. Διάγραμμα III.7). Η ανάγκη συγκράτησης της ανοδικής πορείας του δημόσιου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ αποτελεί επιπρόσθετο λόγο περιορισμού των δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

Διάγραμμα III.6 Τραπεζικές πιστώσεις προς τον ιδιωτικό τομέα σε χώρες της ΝΑ Ευρώπης

(ετήσια μεταβολή %)

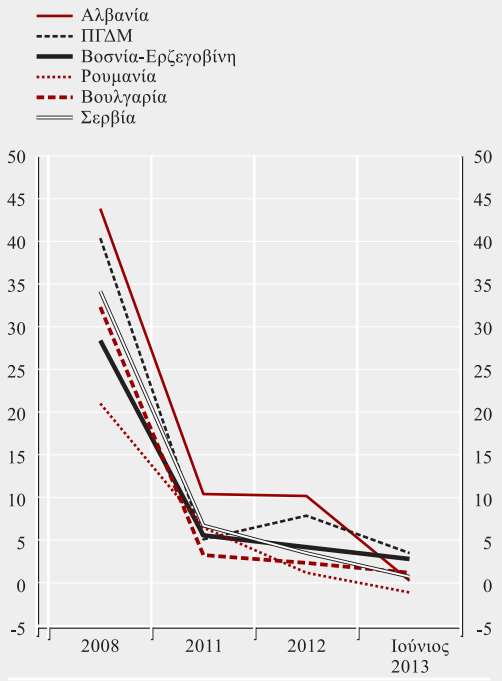

Πηγή: Εθνικές κεντρικές τράπεζες.

Διάγραμμα III.7 Δημοσιονομικό αποτέλεσμα και δημόσιο χρέος χωρών ΝΑ Ευρώπης

(% του ΑΕΠ)

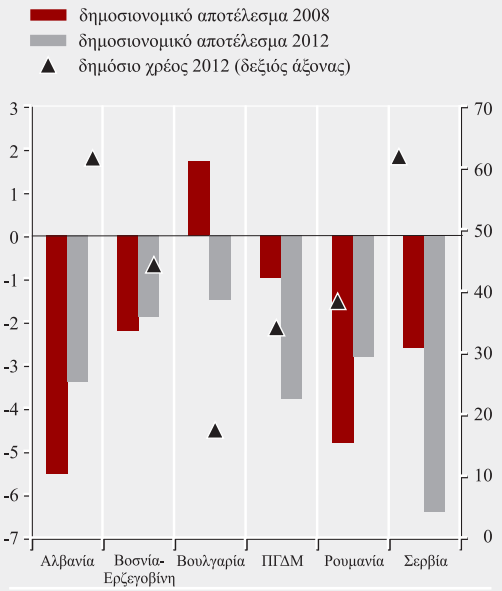

Πηγές: Ευρωπαϊκή Επιτροπή και Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης.

Πίνακας III.2 Βασικοί μακροοικονομικοί και τραπεζικοί δείκτες των χωρών της ΝΑ Ευρώπης

	ΑΕΠ (ετήσιες μεταβολές %)				Πληθωρισμός (μέσος, ετήσιες μεταβολές %)				Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (% του ΑΕΠ)				Δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (%)		Λόγος δανείων προς καταθέσεις (%)		Δάνεια σε καθυστέρηση (%)	
Χώρα	2012	γ΄ τρ. 2013	2013	2014	2012	Οκτ. 2013	2013	2014	2012	β΄ τρ. 2013	2013	2014	2012	Σεπτ. 2013	2012	Οκτ. 2013	2012	Σεπτ. 2013
Αλβανία[1]	1,6	-2,3	1,8	2,5	2,0	2,1	2,2	2,7	-10,8	-10,4	-9,4	-9,0	16,2	17,8	58,3	54,6	21,7	24,2
Βοσνία-Ερζεγοβίνη[1]	-0,9	-	0,5	2,0	2,1	0,7	1,8	1,8	-9,2	-7,5	-8,7	-7,9	14,1	14,6	119,6	115,5	12,7	14,9
Βουλγαρία	0,8	1,5	0,5	1,5	2,4	1,9	0,5	1,4	-1,3	0,6	0,3	0,0	16,6	16,9	97,7	89,1	16,6	17,2
Μαυροβούνιο	-2,5	3,4[2]	1,9	2,3	4,1	3,5	2,0	2,1	-18,6	-16,1	-16,9	-16,3	14,7	13,4[3]	118,2	117,6	17,6	18,8[3]
ΠΓΔΜ	-0,4	4,1	2,1	2,5	3,3	3,4	3,0	2,7	-3,0	-3,4	-4,5	-5,3	17,1	17,3	89,4	89,0	10,1	11,5
Ρουμανία	0,7	4,1	2,2	2,1	3,4	4,5	3,3	2,5	-4,0	-	-1,2	-1,5	14,6	13,9	114,5	106,3	18,2	21,6
Σερβία	-1,7	3,4	1,7	1,5	7,3	9,6	8,2	4,9	-10,2	-6,8	-4,9	-4,7	19,9	20,2	129,0	119,6	18,6	19,9
Τουρκία	2,2	4,4	3,5	3,0	9,0	7,3	7,7	7,2	-5,8	-6,6	-7,0	-6,6	17,9	15,7	103,0	110,1	3,2	2,7

Πηγές: European Commission, *European Economic Forecasts, Autumn 2013, EU Candidate & Pre-accession Countries Economic Quarterly, CCEQ*, 3/2013 και εθνικές κεντρικές τράπεζες.
Σημείωση: Για το 2013 εκτιμήσεις και για το 2014 προβλέψεις.
1 Οι προβλέψεις 2013-2014 για την Αλβανία και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη προέρχονται από το IMF, *World Economic Outlook*, April 2013.
2 Τα στοιχεία αναφέρονται στο β΄ τρίμηνο του 2013.
3 Τα στοιχεία αναφέρονται στον Ιούνιο του 2013.

Γενικότερα, για να επιτύχουν οι χώρες της περιοχής πιο ισορροπημένη και διατηρήσιμη ανάπτυξη, θα πρέπει να περιορίσουν περαιτέρω τα ελλείμματα στον εξωτερικό και στο δημόσιο τομέα, να επιταχύνουν τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και να αποκαταστήσουν την ανταγωνιστικότητα των οικονομιών τους. Αν και υπάρχει σαφής τάση μείωσης των ανισορροπιών της προ κρίσης περιόδου (κυρίως σε ό,τι αφορά τον εξωτερικό τομέα και τον πληθωρισμό, βλ. Πίνακα III.2), η επίτευξη διατηρήσιμης ανάπτυξης προϋποθέτει επιπλέον αποτελεσματικότερη προσπάθεια προσέλκυσης ξένων άμεσων επενδύσεων και μεταφοράς πόρων προς τους πιο παραγωγικούς κλάδους.

Εξελίξεις το 2013 και προοπτικές για το 2014

Το 2013, σε αντίθεση με το προηγούμενο έτος, αποτέλεσε έτος οικονομικής ανάκαμψης[8] για την περιοχή (βλ. Πίνακα III.2). Οι παράγοντες που οδήγησαν σε τροχιά ανάκαμψης κάθε χώρα δεν είναι ομοιόμορφοι. Στη Σερβία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία η ανάπτυξη έχει στηριχθεί στις εξαγωγικές επιδόσεις, ενώ στην Αλβανία στις δημόσιες δαπάνες και στην Τουρκία στην ιδιωτική κατανάλωση. Το γ΄ τρίμηνο του 2013, συνεχίζοντας στην κατεύθυνση του πρώτου εξαμήνου, οι χώρες της ΝΑ Ευρώπης παρουσίασαν θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, με εξαίρεση την Αλβανία όπου το ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 2% έναντι του προηγούμενου τριμήνου.

Ο πληθωρισμός στις περισσότερες χώρες συνεχίζει να παρουσιάζει πτωτική τάση, κυρίως λόγω της υποτονικής εγχώριας ζήτησης, αλλά και της υποχώρησης των διεθνών τιμών του πετρελαίου και των πρώτων υλών.

Το πρώτο εξάμηνο του 2013 τα ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών μειώθηκαν χάρη στην υποτονικότητα της εγχώριας κατανάλωσης, που περιόρισε τις εισαγωγές, σε συνδυασμό με τη σχετική ανάκαμψη της εξωτερικής ζήτησης, που βελτίωσε τις εξαγωγές

8 Συνέπεια της αύξησης του προϊόντος, αν και με σχετική υστέρηση τις περισσότερες φορές, είναι και η τάση βελτίωσης ή τουλάχιστον σταθεροποίησης στον τομέα της απασχόλησης που καταγράφεται σε όλες τις χώρες, με εξαίρεση ίσως τη Σερβία.

(βλ. Πίνακα ΙΙΙ.2). Η τάση αυτή συνεχίστηκε και το γ′ τρίμηνο του έτους.[9] Αντίθετα με τη γενική τάση στις χώρες της περιοχής, στην Τουρκία φαίνεται να διευρύνεται και πάλι το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών και εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί σε 7,0% του ΑΕΠ το 2013, έναντι 5,8% το προηγούμενο έτος.

Στο μέτωπο των δημόσιων οικονομικών, οι σοβαρές αποκλίσεις από τους ετήσιους στόχους έχουν οδηγήσει σε αρκετές περιπτώσεις σε αναθεώρηση των ετήσιων προϋπολογισμών. Στην ΠΓΔΜ η αναθεώρηση (από 3,6% σε 3,9% του ΑΕΠ) κρίθηκε αναγκαία μετά την υπέρβαση, σε ποσοστό άνω του 80%, του στόχου για το ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα από τον Αύγουστο. Στην Αλβανία ο στόχος του αρχικού κρατικού προϋπολογισμού είχε ξεπεραστεί κατά 11% τον Αύγουστο, λόγω των αυξημένων κρατικών δαπανών σε συνδυασμό με μειωμένα έσοδα (τυπική προεκλογική χρονιά). Στη Σερβία και το Μαυροβούνιο τα δημόσια ελλείμματα βρέθηκαν αρκετά νωρίς εκτός τροχιάς, με αποτέλεσμα να υπάρξουν αναθεωρήσεις προς τα άνω. Η εικόνα διαφοροποιείται στην Τουρκία και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, όπου, ιδιαίτερα στη δεύτερη, ο προϋπολογισμός παρουσίασε πλεόνασμα το πρώτο εξάμηνο του 2013 ίσο με 0,4% του ΑΕΠ (έναντι στόχου για έλλειμμα 2,0% του ΑΕΠ για το σύνολο του έτους).

Με εξαίρεση την Τουρκία, οι ρυθμοί πιστωτικής επέκτασης στην περιοχή παραμένουν χαμηλοί, λόγω του υψηλού ποσοστού μη εξυπηρετούμενων δανείων και της μερικής απόσυρσης κεφαλαίων των μητρικών των τραπεζικών ομίλων από την περιοχή.[10]

Όλες οι ενδείξεις[11] συγκλίνουν στην εκδοχή ότι η πορεία ανάκαμψης των οικονομιών της περιοχής θα συνεχιστεί και το 2014 και στις περισσότερες των περιπτώσεων προμηνύεται ενισχυμένη. Σημαντικός παράγοντας των εξελίξεων θα είναι ο βαθμός και η ταχύτητα ομαλοποίησης των εξωτερικών αγορών και ιδιαίτερα αυτών της ζώνης του ευρώ, η οποία είναι ο κύριος εμπορικός εταίρος των χωρών της περιοχής. Η συνέχιση των χαμηλών πληθωριστικών πιέσεων και της συρρίκνωσης των εξωτερικών ελλειμμάτων (με εξαίρεση την Τουρκία) φαίνεται να είναι το κυρίαρχο σενάριο και για το επόμενο έτος. Το πρόβλημα της αδύναμης πιστωτικής επέκτασης σε συνδυασμό με τα υψηλά ποσοστά μη εξυπηρετούμενων δανείων (με εξαίρεση την Τουρκία) θα συνεχίσουν να λειτουργούν ανασχετικά, περιορίζοντας τη δυναμική ανάπτυξης των οικονομιών τους και διευρύνοντας τα περιθώρια για νομισματική χαλάρωση. Ήδη από το 2013, στην πλειονότητα των χωρών εφαρμόζονται πολιτικές ποσοτικής χαλάρωσης και μείωσης των βασικών επιτοκίων[12] με στόχο την υποβοήθηση της οικονομικής ανάκαμψης.

9 Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, παρά την επιβράδυνση ή ύφεση που καταγράφεται σε κάποιες χώρες (της ευρωζώνης) που αποτελούν σημαντικούς εμπορικούς εταίρους των εν λόγω χωρών, πολλές χώρες της περιοχής βελτίωσαν σημαντικά τις εξαγωγικές τους επιδόσεις ενισχύοντας εναλλακτικούς εμπορικούς δρόμους.

10 Οι τάσεις απόσυρσης κεφαλαίων φαίνεται να συνεχίζονται, αλλά με ιδιαίτερα χαμηλούς ρυθμούς και λαμβάνουν μάλλον επιλεκτικό χαρακτήρα, καθώς οι ευρωπαϊκοί όμιλοι διαφοροποιούν τη στρατηγική τους από χώρα σε χώρα. Τελευταίες έρευνες επιβεβαιώνουν τη βασική τους επιλογή για συνέχιση της δραστηριοποίησής τους στην περιοχή και μάλιστα με στόχο την ενδυνάμωση της παρουσίας τους σε ορισμένες χώρες (Monitoring Deleveraging and Credit in CESEE, Klingen C. (IMF) & Revoltela, D. (EIB), Vienna Initiative II Forum, October 2013).

11 Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (βλ. Πίνακα ΙΙΙ.2).

12 Υπήρξαν κατ' επανάληψη αποφάσεις μείωσης των βασικών επιτοκίων από τις νομισματικές αρχές της Σερβίας, της Ρουμανίας, της Αλβανίας και της ΠΓΔΜ.

Πλαίσιο ΙΙΙ.3

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ ΜΕ ΘΕΜΑ "GROWTH CHALLENGES AND ECONOMIC INTEGRATION IN SOUTH-EASTERN EUROPE"[1]

Οι οικονομίες της νοτιοανατολικής Ευρώπης επλήγησαν ιδιαίτερα από την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008. Οι περισσότερες υπέστησαν τις συνέπειες μιας μεγάλης ύφεσης και πολύ

1 Το Συμπόσιο συνδιοργανώθηκε από την Τράπεζα της Ελλάδος και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης στις 13.12.2013 στην Αθήνα.

λίγες κατάφεραν να ανακάμψουν πλήρως μέχρι το τέλος του 2013. Η πρόοδος των μεταρρυθμίσεων επιβραδύνθηκε σημαντικά, ενώ οι επενδύσεις, ο ρυθμός πιστωτικής επέκτασης και ο δείκτης εμπιστοσύνης του καταναλωτικού κοινού και των επιχειρήσεων παραμένουν σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα. Η διαδικασία πραγματικής σύγκλισης των οικονομιών της περιοχής φαίνεται να βρίσκεται σε στασιμότητα.

Είναι πλέον αποδεκτό από το σύνολο των φορέων πολιτικής ότι η περίοδος της μεγάλης πιστωτικής επέκτασης χρηματοδοτούμενης από μαζικές εισροές κεφαλαίων δύσκολα θα επανέλθει, ενώ και ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως βασικού πυλώνα της αναπτυξιακής προοπτικής έχει περιοριστεί, κυρίως εξαιτίας της κρίσης στην ευρωζώνη. Επομένως, οι χώρες της περιοχής θα πρέπει παράλληλα να στηριχθούν περισσότερο στους δικούς τους παραγωγικούς πόρους και να φροντίσουν για την επιτάχυνση των διαρθρωτικών αλλαγών ώστε να δημιουργηθούν επενδυτικές ευκαιρίες σε παραγωγικές και εξαγωγικές δραστηριότητες που θα συμβάλουν στην επίτευξη διατηρήσιμης ανάπτυξης.

Αυτό όμως προϋποθέτει την ενίσχυση της ενδοπεριφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης, η οποία μεταξύ άλλων θα μπορούσε να λειτουργήσει ως αντίβαρο στο δυσμενές διεθνές περιβάλλον. Πράγματι, ένα σημαντικό εμπόδιο στην προοπτική ανάπτυξης συνδέεται με το χαμηλό βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης των χωρών της περιοχής. Το ενδοπεριφερειακό εμπόριο, για παράδειγμα, παρέμεινε μικρότερο του 10% του ΑΕΠ το 2012. Εκτός από παράγοντες που συνδέονται με ιστορικούς λόγους και εθνικιστικές διαφορές, υπάρχουν σημαντικά διοικητικά εμπόδια και ανεπαρκείς υποδομές που διατηρούν χαμηλό το βαθμό ενδοπεριφερειακής ολοκλήρωσης. Το ρυθμιστικό πλαίσιο των διασυνοριακών συναλλαγών αποτελεί σοβαρό ανασταλτικό παράγοντα, ενώ και οι πρακτικές διαφθοράς είναι μέρος του προβλήματος.

Ο στόχος του Συμποσίου ήταν η ανάδειξη νέων δυνητικών μοχλών ανάπτυξης για τις χώρες της περιοχής. Ειδικότερα, έμφαση δόθηκε κυρίως στην αξιοποίηση τριών βασικών μοχλών ανάπτυξης μέσω της ενίσχυσης της ενδοπεριφερειακής ολοκλήρωσης. Αυτοί συνδέονται με: (α) τη δημιουργία συνεργασιών στον τομέα της ενέργειας, (β) τη βελτίωση των υποδομών σε ό,τι αφορά τις τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνιών, καθώς και τις συγκοινωνίες, και (γ) την περαιτέρω ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού τομέα και την ενίσχυση του τραπεζικού συστήματος.

Αναφορικά με την αγορά ενέργειας, η ενίσχυση της ενδοπεριφερειακής ολοκλήρωσης και συνεργασίας θα οδηγήσει σε πιο αποτελεσματική χρήση των υφιστάμενων υποδομών, καλύπτοντας τις διαφορές σε αποθέματα ενεργειακών πόρων, ενώ παράλληλα θα συμβάλει στην ανάπτυξη του ενδοπεριφερειακού εμπορίου και τη δημιουργία νέων αγορών ενέργειας (για ανανεώσιμες πηγές και φυσικό αέριο). Η εξασφάλιση χαμηλού κόστους ενέργειας αποτελεί κρίσιμο παράγοντα που ενισχύει την ανταγωνιστικότητα, κυρίως στους κλάδους της μεταποίησης.

Η βελτίωση της ποιότητας των συγκοινωνιακών κόμβων, σε συνδυασμό με τους νέους εμπορικούς προορισμούς που αναπτύσσονται, αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την ενδυνάμωση της προοπτικής ανάπτυξης. Παρά την πρόοδο, πρέπει να γίνουν ακόμη πολλά αναφορικά με την ανάπτυξη πανευρωπαϊκών οδικών δικτύων ώστε να αντιμετωπιστεί η απομόνωση των εγχώριων αγορών. Ο εκσυγχρονισμός λιμένων και αεροδρομίων επίσης θα συμβάλει προς την κατεύθυνση αυτή. Αναμφίβολα, η διαμόρφωση συνεργειών ανάμεσα στις χώρες θα επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό την αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος.

Η διάχυση της γνώσης δημιουργεί αξία, βελτιώνει την παραγωγικότητα και ενισχύει την ανάπτυξη. Ωστόσο, σε ό,τι αφορά τις τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνιών, οι χώρες εξακολουθούν να υφίστανται τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης του 2008, καθώς αντιμετωπίζουν προβλήματα που σχετίζονται με ελλείψεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο, τον εκσυγχρονισμό των υποδομών και την προσέλκυση επενδύσεων. Η ενδοπεριφερειακή ολοκλήρωση συμβάλλει στην ενίσχυση του κλάδου, παρέχοντας τη δυνατότητα επέκτασης των δικτύων και δημιουργίας μεγαλύτερων αγορών που επιτρέπουν την παροχή υπηρεσιών υψηλότερης ποιότητας.

Η βελτίωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος για την επαρκή χρηματοδότηση της οικονομίας επίσης αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση για την ενίσχυση της ανάπτυξης. Η περαιτέρω ανάπτυξη εγχώριων αγορών κεφαλαίων για την ενίσχυση της αποταμίευσης και του δανεισμού σε εγχώριο νόμισμα αποτελεί βασική προτεραιότητα για όλες τις χώρες. Μάλιστα, η ανάπτυξη αγοράς κεφαλαίων σε περιφερειακό επίπεδο θα αποτελούσε ιδανική εξέλιξη.

Επιπλέον, βελτίωση των συνθηκών χρηματοδότησης σημαίνει πιο αποτελεσματικές τράπεζες και πιο υγιή τραπεζικά συστήματα. Σ' αυτό μπορεί να συμβάλει η αύξηση του βαθμού συγκέντρωσης του τραπεζικού τομέα και η συνεπαγόμενη ενίσχυση της κερδοφορίας τους, με αποτέλεσμα η χρηματοπιστωτική σταθερότητα να καθίσταται λιγότερο ευάλωτη σε μακροοικονομικές διαταραχές και προβλήματα ρευστότητας που προέρχονται από το εξωτερικό. Η μείωση του αριθμού των τραπεζών, μέσω της ενθάρρυνσης των μικρότερων από αυτές να επιδιώξουν συνέργειες και αξιοποίηση οικονομιών κλίμακας, μπορεί να οδηγήσει σε πιο αποτελεσματική διαμεσολάβηση, χωρίς απαραίτητα να επηρεάσει δυσμενώς τη ζήτηση και προσφορά τραπεζικών πιστώσεων. Για την επιτυχή αναδιάρθρωση των τραπεζικών συστημάτων, σημαντικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσει η συνεργασία με διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (όπως η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης), τα οποία διαθέτουν τα κατάλληλα εργαλεία για την ομαλή υλοποίηση της διαδικασίας και τη διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.[2]

Γενικότερα, οι χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης βρίσκονται σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι, καθώς είναι αντιμέτωπες με σημαντικές αβεβαιότητες. Τα συμπεράσματα του Συμποσίου επισήμαναν την ανάγκη ενίσχυσης του βαθμού ενδοπεριφερειακής ολοκλήρωσης και συνεργασίας ως σημαντικής διεξόδου που μπορεί να συμβάλει στην επίτευξη υψηλής και διατηρήσιμης ανάπτυξης. Η περιοχή διαθέτει σημαντικές δυνατότητες σε αρκετούς κλάδους, οι οποίες, για να αξιοποιηθούν επαρκώς, απαιτούν κοινή προσπάθεια και στρατηγική.

2 Άλλωστε, υπάρχει η προηγούμενη εμπειρία με την "πρωτοβουλία της Βιέννης", η οποία αποδείχθηκε ιδιαίτερα αποτελεσματική στην αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων των τραπεζικών συστημάτων της περιοχής.

IV Η ΕΝΙΑΙΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Οι αναταράξεις στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές που ξεκίνησαν το 2007 κατέστησαν αναγκαία την εφαρμογή μη συμβατικών μέτρων νομισματικής πολιτικής από το Ευρωσύστημα, ενώ στο βαθμό που συνδέθηκαν με υποχώρηση των πληθωριστικών πιέσεων (καθώς συνέβαλαν σε εξασθένηση της οικονομικής δραστηριότητας) κατέστησαν επίσης αναγκαίο να μειωθούν τα βασικά επιτόκια. Στην παρούσα συγκυρία, εξακολουθεί ο κατακερματισμός των χρηματοπιστωτικών αγορών στη ζώνη του ευρώ, ενώ το Ευρωσύστημα αναμένει ότι θα διατηρήσει τα βασικά επιτόκια στα πολύ χαμηλά επίπεδα στα οποία βρίσκονται ή και θα τα μειώσει περαιτέρω, δεδομένης της υποχώρησης των πληθωριστικών πιέσεων.

Από το β′ εξάμηνο του 2007 η ενιαία νομισματική πολιτική ασκήθηκε εν μέσω εντάσεων στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Στο μέτρο που οι κλυδωνισμοί επηρέαζαν δυσμενώς τη διαθεσιμότητα και το κόστος χρηματοδότησης για τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά και άρα συνέβαλαν σε υποχώρηση των πληθωριστικών πιέσεων στη ζώνη του ευρώ, η αντίδραση του Ευρωσυστήματος συνίστατο σε μείωση των βασικών επιτοκίων. Συνολικά την περίοδο από τον Αύγουστο του 2007 (οπότε η αγορά χρήματος στη ζώνη του ευρώ άρχισε να επηρεάζεται από την κρίση των στεγαστικών δανείων προς νοικοκυριά μειωμένης φερεγγυότητας στις ΗΠΑ) μέχρι το τέλος του 2013, το επιτόκιο στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης μειώθηκε 12 φορές, κατά 3 ¾ εκατοστιαίες μονάδες συνολικά. Τα βασικά επιτόκια δεν μεταβλήθηκαν μέχρι στιγμής το 2014.

Οι κλυδωνισμοί στις χρηματοπιστωτικές αγορές επηρέαζαν επιπροσθέτως τη λειτουργία του μηχανισμού μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής και συνεπώς τις δυνατότητες του Ευρωσυστήματος να επιτύχει τον πρωταρχικό σκοπό της διατήρησης της σταθερότητας των τιμών στη ζώνη του ευρώ μεσοπρόθεσμα. Προκειμένου να περιορίσει τις συνέπειες αυτής της επίδρασης, το Ευρωσύστημα εφάρμοσε σειρά μη συμβατικών μέτρων νομισματικής πολιτικής, τα οποία ως επί το πλείστον είχαν ως άμεσο αποτέλεσμα τη βελτίωση της διαθεσιμότητας και του κόστους άντλησης ρευστών διαθεσίμων για τα πιστωτικά ιδρύματα. Τα μη συμβατικά μέτρα περιέλαβαν τη διεύρυνση της ποικιλίας των πράξεων ανοικτής αγοράς, την υιοθέτηση σταθερού επιτοκίου σε όλες τις πράξεις και τη χορήγηση ρευστότητας χωρίς ποσοτικό περιορισμό. Περιέλαβαν επίσης τη διεύρυνση των στοιχείων που γίνονται αποδεκτά ως εξασφαλίσεις, τη μείωση του συντελεστή υποχρεωτικών καταθέσεων κ.ά.

Στην παρούσα συγκυρία, οι εντάσεις στις χρηματοπιστωτικές αγορές από την κρίση δημόσιου χρέους έχουν αμβλυνθεί, αλλά ο κατακερματισμός των εν λόγω αγορών σε εθνική βάση παραμένει. Η βραδύτητα της ανάκαμψης, όπως επίσης και της νομισματικής και πιστωτικής επέκτασης, δικαιολογεί την προσδοκία ότι τα βασικά επιτόκια θα παραμείνουν στα παρόντα επίπεδα επί μακρόν ή και θα μειωθούν περαιτέρω.

Η διεθνής χρηματοπιστωτική αναταραχή σήμανε ριζική αλλαγή του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ασκείται η ενιαία νομισματική πολιτική και κατέστησε αναγκαία τη χρησιμοποίηση καινοτόμων τακτικών από το Ευρωσύστημα ώστε να αντισταθμιστούν οι δυσμενείς επιδράσεις των αναταράξεων στις χρηματοπιστωτικές αγορές.

Οι πρώτοι κλυδωνισμοί παρατηρήθηκαν ήδη στις αρχές του 2007, όμως η αναταραχή εντάθηκε από το καλοκαίρι εκείνης της χρονιάς και μετά, καθώς οι εταιρίες πιστοληπτικής αξιολόγησης υποβάθμισαν τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα που σχετίζονταν με στεγαστικά δάνεια προς νοικοκυριά μειωμένης φερεγγυότητας στις ΗΠΑ, λόγω αύξησης των επισφαλειών στα εν λόγω δάνεια.

Η ενιαία αγορά χρήματος άρχισε να επηρεάζεται τον Αύγουστο του 2007, οπότε σημειώθηκαν έλλειψη ρευστότητας και ανοδικές πιέσεις στα επιτόκια. Πολλά πιστωτικά ιδρύματα απέφευγαν να χορηγούν διατραπεζικά δάνεια, φοβούμενα ότι οι δυνητικοί αντισυμβαλλόμενοι διακρατούσαν σημαντικά ποσά

Διάγραμμα IV.1 Euribor 3 μηνών και διαφορά Euribor 3 μηνών και Eurepo 3 μηνών στη ζώνη του ευρώ (Ιανουάριος 2007-14 Φεβρουαρίου 2014)

(ποσοστά % ετησίως και διαφορά σε εκατοστιαίες μονάδες, ημερήσια στοιχεία)

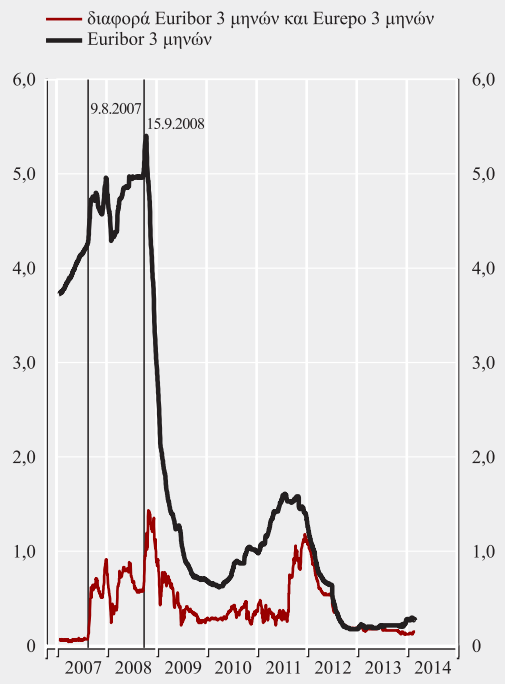

Πηγές: ΕΚΤ και European Banking Federation.
Οι κάθετες γραμμές απεικονίζουν: (α) στις 9.8.2007, την έναρξη επηρεασμού της διατραπεζικής αγοράς από την κρίση στεγαστικών δανείων προς νοικοκυριά μειωμένης φερεγγυότητας στις ΗΠΑ και (β) στις 15.9.2008, την κατάρρευση της Lehman Brothers.

τιτλοποιημένων στεγαστικών δανείων προς νοικοκυριά χαμηλής πιστοληπτικής ικανότητας. Καταγράφηκε διεύρυνση της διαφοράς μεταξύ αφενός του επιτοκίου Euribor και αφετέρου (α) του σταθερού επιτοκίου στις συμφωνίες ανταλλαγής του επιτοκίου μίας ημέρας[1] (overnight index swaps) και (β) του επιτοκίου στα διατραπεζικά δάνεια έναντι εξασφαλίσεων (Eurepo) – βλ. Διάγραμμα IV.1.

Διενεργώντας έκτακτες πράξεις ανοικτής αγοράς, το Ευρωσύστημα κατάφερε να σταθεροποιήσει το επιτόκιο μίας ημέρας στη διατραπεζική αγορά (ΕΟΝΙΑ) γύρω από το επιτόκιο στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης. Αντίθετα, τα επιτόκια Euribor ακολούθησαν ανοδική πορεία μέχρι τα τέλη του 2008. Έγινε εμφανές ότι η χρηματοπιστωτική αναταραχή παρεμπόδιζε τη λειτουργία του μηχανισμού μετάδοσης των επιδράσεων της νομισματικής πολιτικής.

Συγκεκριμένα, η κατεύθυνση της νομισματικής πολιτικής καθοριζόταν από το επιτόκιο στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης, το οποίο επηρέαζε άμεσα το επιτόκιο ΕΟΝΙΑ. Ωστόσο, η εξέλιξη των βραχυπρόθεσμων επιτοκίων των τραπεζών για δάνεια προς επιχειρήσεις και νοικοκυριά συνδεόταν στενά με την πορεία του επιτοκίου Euribor 3 μηνών. Στο βαθμό που η εξέλιξη του επιτοκίου Euribor άρχισε να αποκλίνει από εκείνη του επιτοκίου ΕΟΝΙΑ, οι αποφάσεις νομισματικής πολιτικής δεν ασκούσαν την επιθυμητή επίδραση στην οικονομική δραστηριότητα.

Αν και το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ εκτιμούσε κατά τους τελευταίους μήνες του 2007 ότι οι κίνδυνοι για τη σταθερότητα των τιμών στη ζώνη του ευρώ ήταν αυξημένοι, η ενίσχυση της αβεβαιότητας για τις οικονομικές προοπτικές λόγω της αναταραχής απέτρεψε την αύξηση των βασικών επιτοκίων (βλ. Διάγραμμα IV.2). Οι πληθωριστικές πιέσεις συνέχισαν να εντείνονται το α′ εξάμηνο του 2008, λόγω ανόδου των διεθνών τιμών των βασικών εμπορευμάτων σε συνδυασμό με το υψηλό επίπεδο απασχόλησης του εργατικού και του εργοστασιακού δυναμικού στη ζώνη του ευρώ που καθιστούσε πιθανή την εκδήλωση δευτερογενών επιδράσεων στους μισθούς, ενώ η νομισματική επέκταση ήταν ταχεία. Κατά συνέπεια, το Ευρωσύστημα αύξησε τα βασικά επιτόκια κατά 25 μονάδες βάσης τον Ιούλιο του 2008.

Όμως στη διάρκεια του 2008 πολλά γεγονότα επέτειναν τις αναταράξεις, όπως η παρ' ολίγον κατάρρευση της τράπεζας Bear Sterns στις ΗΠΑ στα μέσα Μαρτίου και η εξασθένηση της χρηματοοικονομικής ευρωστίας των ειδικών οργανισμών στεγαστικής πίστης υπό την αιγίδα της αμερικανικής κυβέρνησης. Η αναταραχή κορυφώθηκε το β′ δεκαπενθήμερο του Σεπτεμβρίου του 2008 κατόπιν της

1 Διάρκειας αντίστοιχης με το διατραπεζικό δάνειο.

Διάγραμμα IV.2 Προσαρμογές των βασικών επιτοκίων του Ευρωσυστήματος και επιτόκιο EONIA (Ιανουάριος 2007-14 Φεβρουαρίου 2014)

(ποσοστά % ετησίως)

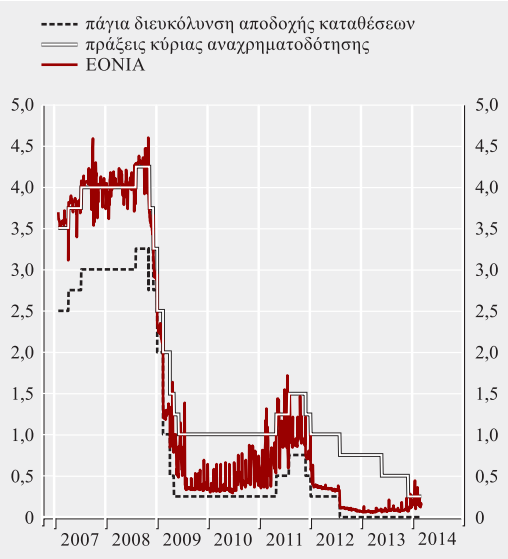

Πηγές: ΕΚΤ και European Banking Federation.

πτώχευσης της τράπεζας Lehman Brothers, που αποτέλεσε το έναυσμα για την εκδήλωση προβλημάτων στο τραπεζικό σύστημα σε πολλές χώρες.

Ο περιορισμός της διαθεσιμότητας και η αύξηση του κόστους χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, που κορυφώθηκε με την κατάρρευση της Lehman Brothers, καθώς επίσης και η υποχώρηση της εμπιστοσύνης γρήγορα επηρέασαν την οικονομική δραστηριότητα, η οποία σημείωσε ραγδαία πτώση παγκοσμίως. Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ διαπίστωσε ότι οι πληθωριστικές πιέσεις στη ζώνη του ευρώ υποχωρούσαν και γι' αυτό μείωσε το επιτόκιο στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης συνολικά κατά 175 μονάδες βάσης από τον Οκτώβριο του 2008 μέχρι το τέλος του έτους.

Προκειμένου να αντιμετωπίσει την αναταραχή, τον Οκτώβριο του 2008 το Ευρωσύστημα άρχισε να χορηγεί μέσω όλων των πράξεων ανοικτής αγοράς χρηματοδότηση με σταθερό επιτόκιο και χωρίς ποσοτικό περιορισμό, εφόσον τα πιστωτικά ιδρύματα παρείχαν επαρκείς εξασφαλίσεις. Αύξησε επίσης τη συχνότητα των πράξεων πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης ώστε, κατά τα επόμενα δύο έτη, κάθε μήνα να διεξάγονται μία πράξη με μηνιαία διάρκεια, δύο πράξεις με τρίμηνη διάρκεια και μία πράξη με εξάμηνη διάρκεια. Επίσης, το Ευρωσύστημα διεύρυνε την ποικιλία των τίτλων που αποδέχεται ως εξασφαλίσεις έναντι της παροχής ρευστότητας. Στις εξασφαλίσεις περιλήφθηκαν (μέχρι το τέλος του 2010) κατηγορίες χρεογράφων οι οποίες προηγουμένως δεν γίνονταν αποδεκτές και μειώθηκε η ελάχιστη πιστωτική διαβάθμιση η οποία απαιτείτο για τις εξασφαλίσεις.[2]

Η διαφορά μεταξύ του επιτοκίου της πάγιας διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και του επιτοκίου της πάγιας διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων, δηλ. το εύρος του "διαδρόμου" που ορίζουν αυτά τα δύο επιτόκια, μειώθηκε προσωρινά κατά 100 μονάδες βάσης, ώστε να περιοριστεί αντιστοίχως η διακύμανση των πολύ βραχυπρόθεσμων επιτοκίων στην αγορά χρήματος.

Πολλές τράπεζες που εδρεύουν στη ζώνη του ευρώ πραγματοποιούν αγοραπωλησίες τίτλων σε δολάρια ή και δραστηριοποιούνται στην αγορά δανείων στις ΗΠΑ. Αυτά τα στοιχεία ενεργητικού χρηματοδοτούνται μέσω τακτικά ανανεούμενης άντλησης βραχυπρόθεσμων διαθεσίμων σε δολάρια ΗΠΑ, ώστε οι τράπεζες να μην αναλαμβάνουν συναλλαγματικό κίνδυνο. Πριν από την κρίση τα πιστωτικά ιδρύματα στη ζώνη του ευρώ αντλούσαν δολάρια από αντισυμβαλλομένους στις ΗΠΑ. Όμως στο πλαίσιο της κρίσης η άντληση αυτή συνάντησε δυσχέρειες, ενώ και η διεθνής αγορά ανταλλαγών νομισμάτων δυσλειτουργούσε. Έτσι, δημιουργήθηκε η ανάγκη να ληφθούν μέτρα για την αύξηση της διαθεσιμότητας και τη μείωση του κόστους χρηματοδότησης σε δολάρια για τα ευρωπαϊκά πιστωτικά ιδρύματα.

2 Η ελάχιστη πιστωτική διαβάθμιση η οποία εφαρμόζεται στην περίπτωση τίτλων που εκδίδονται έναντι κατεχόμενων περιουσιακών στοιχείων (ABS) δεν μεταβλήθηκε τότε.

Πράγματι, από τα τέλη του 2007 το Ευρωσύστημα, σε συνεργασία με την Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ, χορηγούσε ρευστότητα σε δολάρια – από τα τέλη του 2008, χωρίς ποσοτικό περιορισμό (έναντι των εξασφαλίσεων που είναι αποδεκτές στις πράξεις νομισματικής πολιτικής) και με σταθερό επιτόκιο. Μετά την πτώχευση της Lehman Brothers, ο όγκος των διατραπεζικών συναλλαγών (όχι μόνο μεταξύ ζώνης του ευρώ και άλλων νομισματικών περιοχών, αλλά και εσωτερικά στη ζώνη του ευρώ) συρρικνώθηκε.[3] Όσα πιστωτικά ιδρύματα είχαν πλεονάζοντα ρευστά διαθέσιμα απέφευγαν να χορηγήσουν διατραπεζικά δάνεια. Προτιμούσαν αντίθετα να τοποθετούν τα ρευστά διαθέσιμά τους στην πάγια διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων του Ευρωσυστήματος, με αποτέλεσμα το υπόλοιπο των καταθέσεων στο πλαίσιο αυτής της διευκόλυνσης να παραμείνει σε υψηλά επίπεδα από τα τέλη του 2008, αν και μετά τα μέσα του 2012 το υπόλοιπο ακολουθεί καθοδική τάση.

Οι τράπεζες που είχαν ανάγκη να συγκεντρώσουν πρόσθετα διαθέσιμα δεν είχαν άλλη επιλογή[4] παρά να προσφύγουν στις πράξεις ανοικτής αγοράς του Ευρωσυστήματος. Έτσι, το Ευρωσύστημα ανέλαβε ρόλο χρηματοπιστωτικού διαμεσολαβητή μεταξύ τραπεζών που είχαν πλεόνασμα ρευστών διαθεσίμων και τραπεζών που είχαν ανάγκη για πρόσθετη ρευστότητα. Η εξέλιξη αυτή αποτυπώνεται στην έντονα ανοδική τάση που ακολούθησε το συνολικό ενεργητικό του Ευρωσυστήματος από την πτώχευση της Lehman Brothers μέχρι τα μέσα του 2012. Συγκεκριμένα, το ενεργητικό του Ευρωσυστήματος ανήλθε από 1 περίπου τρισεκ. ευρώ στα μέσα του 2008 σε 2,6 τρισεκ. ευρώ τον Ιούνιο του 2012. Έκτοτε υποχώρησε σε 1,9 τρισεκ. ευρώ περίπου στα τέλη του 2013.

Δεδομένου ότι όλες οι προσφορές των αντισυμβαλλομένων του Ευρωσυστήματος γίνονταν αποδεκτές στις πράξεις ανοικτής αγοράς, το ύψος της ρευστότητας στο τραπεζικό σύστημα καθοριζόταν άμεσα από τη ζήτηση εκ μέρους των τραπεζών και ακολούθησε ανοδική τάση. Καθώς δημιουργήθηκαν συνθήκες πλεονάζουσας ρευστότητας στη διατραπεζική αγορά, το επιτόκιο ΕΟΝΙΑ δεν διαμορφωνόταν πλέον σε στενή συσχέτιση με το επιτόκιο στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης, αλλά προσέγγισε το επιτόκιο στη διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων.[5]

Τα μέτρα τα οποία λάμβανε το Ευρωσύστημα (εκτός των μειώσεων επιτοκίων), ξεκινώντας κατ' ουσίαν από το θέρος του 2007, χαρακτηρίστηκαν ως "μη συμβατικά", διότι συνδέονταν με τροποποιήσεις στα μέσα και τις διαδικασίες για την εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής. Είχαν ως στόχο να αντιστρέψουν την προαναφερθείσα χειροτέρευση των συνθηκών χρηματοδότησης με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα από ό,τι ήταν δυνατόν να επιτευχθεί αποκλειστικά και μόνο με μειώσεις των βασικών επιτοκίων. Ήταν αναγκαίο να ενισχυθεί η παροχή ρευστότητας προς τα πιστωτικά ιδρύματα, πρώτον, για να μην κλονιστεί η σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος και, δεύτερον, για να συνεχίσουν οι τράπεζες να χορηγούν επαρκείς πιστώσεις προς την πραγματική οικονομία με όρους συμβατούς με την κατεύθυνση της νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος. Τα βασικά επιτόκια συνέχισαν να προσδιορίζονται από το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ με μοναδικό γνώμονα την επίτευξη του πρωταρχικού σκοπού του Ευρωσυστήματος, δηλ. της σταθερότητας των τιμών (και όχι τη διαχείριση των εντάσεων στις χρηματοπιστωτικές αγορές).

Με τη βοήθεια των μη συμβατικών μέτρων, των μειώσεων των βασικών επιτοκίων, αλλά και των μέτρων στήριξης του χρηματοπιστωτικού συστήματος που θέσπισαν τα κράτη-

3 Στα χρόνια που ακολούθησαν, ο όγκος των συναλλαγών παρέμεινε μειωμένος και υπήρξε στροφή προς πράξεις σχετικά βραχύτερης διάρκειας και έναντι εξασφαλίσεων.

4 Σε ένα χρονικό ορίζοντα όπου δεν ήταν δυνατή η προσέλκυση ικανών καταθέσεων από νοικοκυριά και επιχειρήσεις ή διότι το επιχειρηματικό τους υπόδειγμα συνεπαγόταν μεγάλη εξάρτηση από τις αγορές χονδρικής.

5 Με εξαίρεση περιορισμένα διαστήματα κατά τα επόμενα έτη όπως το β' εξάμηνο του 2010 και το α' εξάμηνο του 2011, όταν δηλαδή το πλεόνασμα ρευστότητας υποχωρούσε.

μέλη της Νομισματικής Ένωσης,[6] όπως και άλλες χώρες, από τον Οκτώβριο του 2008 και εξής, τα επιτόκια Euribor αποκλιμακώθηκαν μέχρι τα τέλη του α΄ τριμήνου του 2010. Επιτεύχθηκαν σημαντικές μειώσεις των επιτοκίων των τραπεζικών δανείων προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά.

Ωστόσο, το 2009 η οικονομική ύφεση βάθυνε στη ζώνη του ευρώ. Οι πληθωριστικές πιέσεις εξασθένησαν, όπως εξάλλου ήταν δυνατόν να επιβεβαιωθεί και από την επιβράδυνση των ρυθμών νομισματικής επέκτασης. Έτσι, το Ευρωσύστημα συνέχισε να μειώνει τα βασικά επιτόκια. Η συνολική μείωση του επιτοκίου κύριας αναχρηματοδότησης έφθασε τις 150 μονάδες, ενώ μειώθηκε και το εύρος του "διαδρόμου" κατά 50 μονάδες βάσης.

Το 2009, το Ευρωσύστημα διεξήγαγε για πρώτη φορά πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης διάρκειας ενός έτους και άρχισε να πραγματοποιεί αγορές καλυμμένων τραπεζικών ομολογιών με στόχο να διευκολυνθεί η συγκέντρωση αποταμιευτικών πόρων από τις τράπεζες με την έκδοση τέτοιων χρεογράφων.

Στα τέλη του έτους δρομολογήθηκε η πολιτική εξόδου, δηλ. η σταδιακή άρση ορισμένων μη συμβατικών μέτρων, δεδομένου ότι επί πολλούς μήνες είχε καταγραφεί ομαλοποίηση των συνθηκών στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Όμως στα τέλη του 2009 είχαν μόλις αρχίσει να επηρεάζουν τις εν λόγω αγορές οι ανησυχίες σχετικά με τη δημοσιονομική κατάσταση σε ορισμένα κράτη-μέλη, ιδίως στην Ελλάδα. Η επίδραση αυτή προοδευτικά εντάθηκε και στις αρχές Μαΐου του 2010 κορυφώθηκε, καθώς ορισμένες αγορές κρατικών τίτλων επιπλέον της ελληνικής παρουσίασαν απότομη αύξηση των αποδόσεων και συρρίκνωση του όγκου των συναλλαγών. Τότε το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ επανενεργοποίησε ορισμένα μη συμβατικά μέτρα[7] και υιοθέτησε το Πρόγραμμα για τις Αγορές Τίτλων.

Στο πλαίσιο του Προγράμματος, το Ευρωσύστημα αγόραζε χρεόγραφα ώστε να εξασφαλίσει επαρκές βάθος στις αγορές τίτλων που παρουσίαζαν δυσλειτουργίες. Τούτο θεωρήθηκε αναγκαίο, καθώς ετίθετο σε κίνδυνο η λειτουργία του μηχανισμού μετάδοσης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής και ως εκ τούτου η επίτευξη του πρωταρχικού της σκοπού. Η τιμολόγηση πολλών δανείων και ιδιωτικών ομολόγων επηρεάζεται άμεσα από την εξέλιξη των αποδόσεων των κρατικών ομολόγων. Έτσι, η άνοδος των αποδόσεων προκαλούσε ανοδική πίεση στο κόστος χρηματοδότησης σε ορισμένα κράτη-μέλη, παρά το γεγονός ότι η κατεύθυνση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής δεν είχε μεταβληθεί. Η απόκτηση χρεογράφων εκ μέρους του Ευρωσυστήματος συνεπαγόταν κατ' αρχάς αύξηση της συνολικής ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος, η οποία όμως ακολούθως απορροφήθηκε με τη βοήθεια δημοπρασιών για τη συγκέντρωση καταθέσεων στο Ευρωσύστημα που ανανεώνονται κάθε εβδομάδα μέχρι σήμερα.

Η ανοδική πορεία των επιτοκίων Euribor το 2010 και το α΄ εξάμηνο του 2011 αποδίδεται μεταξύ άλλων στη διόγκωση του ασφαλίστρου έναντι του κινδύνου αντισυμβαλλομένου. Ανησυχίες προκαλούσε η έκθεση πολλών τραπεζών, λόγω των δανειοδοτήσεων και των χαρτοφυλακίων τίτλων τους, σε κράτη-μέλη με δημοσιονομικά προβλήματα. Ιδίως στις χώρες για τη διατηρησιμότητα της δημοσιονομικής κατάστασης των οποίων υπήρχαν αμφιβολίες, τα πιστωτικά ιδρύματα με έλλειμμα ρευστότητας δυσκολεύονταν (όταν δεν προσέφεραν εξασφαλίσεις ή προσέφεραν ως εξασφαλίσεις εγχώρια κρατικά ομόλογα) να προσελκύσουν διατραπεζικές καταθέσεις από πιστωτικά ιδρύματα με πλεονάσματα ρευστότητας σε άλλα κράτη-μέλη.

Το 2011 οι πληθωριστικές πιέσεις ενισχύθηκαν λόγω ανόδου των τιμών των βασικών

6 Τα μέτρα αποσκοπούσαν στην ενίσχυση της κεφαλαιακής βάσης των τραπεζών με την αγορά από τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης νεοεκδιδόμενων προνομιούχων μετοχών. Επίσης, παρασχέθηκαν εγγυήσεις από τις κυβερνήσεις για νέες εκδόσεις τραπεζικών ομολόγων, ενώ ενισχύθηκαν τα συστήματα εγγύησης καταθέσεων.

7 Π.χ. ξανάρχισε η τακτική χορήγηση χρηματοδότησης στα πιστωτικά ιδρύματα σε δολάρια ΗΠΑ έναντι εξασφαλίσεων, η οποία είχε διακοπεί στις αρχές του 2010.

εμπορευμάτων. Εξαιτίας της πολυετούς εφαρμογής μη συμβατικών μέτρων είχε συσσωρευθεί άφθονη ρευστότητα στη ζώνη του ευρώ, γεγονός που ήταν δυνατόν να διευκολύνει την υλοποίηση δευτερογενών επιδράσεων. Κατά συνέπεια, το Ευρωσύστημα αύξησε τα βασικά επιτόκια τον Απρίλιο και τον Ιούλιο, συνολικά κατά 50 μονάδες βάσης. Οι αυξήσεις αυτές γρήγορα θα γινόταν αναγκαίο να αντιστραφούν. Πράγματι, το καλοκαίρι του 2011 οι αγορές κρατικών ομολόγων σε ορισμένα κράτη-μέλη επηρεάστηκαν εκ νέου από εντάσεις, ενώ δυσλειτουργίες παρουσιάστηκαν και στη διατραπεζική αγορά. Οι εξελίξεις αυτές είχαν δυσμενή επίπτωση στις συνθήκες χρηματοδότησης της πραγματικής οικονομίας, γεγονός που αποτέλεσε τη βάση για την απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ να μειώσει τα επιτόκια το Νοέμβριο και το Δεκέμβριο, κατά 50 μονάδες βάσης συνολικά.

Προς τα τέλη του 2011 δρομολογήθηκε νέο πρόγραμμα αγοράς καλυμμένων τραπεζικών ομολογιών. Το κόστος με το οποίο επιβαρύνονται τα πιστωτικά ιδρύματα για την άντληση ρευστότητας σε δολάρια ΗΠΑ μειώθηκε. Επίσης, διευρύνθηκε η διαθεσιμότητα για τα πιστωτικά ιδρύματα εξασφαλίσεων έναντι των οποίων επιτρέπεται να αντλήσουν χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα, δεδομένου ότι οι εντάσεις στις χρηματοπιστωτικές αγορές είχαν ως συνέπεια τη μείωση της αξίας πολλών από τους τίτλους που χρησιμοποιούσαν ως ασφάλειες.

Συγκεκριμένα, μειώθηκε η κατώτατη επιτρεπτή πιστωτική διαβάθμιση για τους τίτλους οι οποίοι έχουν εκδοθεί έναντι ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων ή χορηγήσεων προς επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους και επιτράπηκε στις εθνικές κεντρικές τράπεζες να αποδέχονται με ευθύνη τους πρόσθετα ενήμερα μη τιτλοποιημένα τραπεζικά δάνεια ως εξασφαλίσεις.

Τέλος, πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά πράξη ανοικτής αγοράς για τη χορήγηση χρηματοδότησης διάρκειας 36 μηνών, ενώ, με στόχο την αύξηση των συναλλαγών μεταξύ των τραπεζών, διακόπηκε η συγκέντρωση εκ μέρους του Ευρωσυστήματος καταθέσεων από τα πιστωτικά ιδρύματα μέσω δημοπρασίας την τελευταία ημέρα κάθε περιόδου τήρησης.

Στις αρχές του 2012 υποδιπλασιάστηκε ο συντελεστής υποχρεωτικών καταθέσεων από 2% σε 1%. Πολλά πιστωτικά ιδρύματα εξευρίσκουν τα αναγκαία διαθέσιμα για τροφοδότηση των υποχρεωτικών καταθέσεων αντλώντας χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα. Προκειμένου να αντλήσουν χρηματοδότηση, είναι αναγκαίο να προσκομίσουν εξασφαλίσεις στην οικεία εθνική κεντρική τράπεζα. Έτσι, η μείωση του ύψους των υποχρεωτικών καταθέσεων απελευθέρωσε αποδεκτές εξασφαλίσεις (για τις οποίες παρατηρείτο στενότητα) για άλλες χρήσεις (π.χ. στην αγορά διατραπεζικών repos). Η μείωση του συντελεστή συνέβαλε σε τόνωση των συναλλαγών στην αγορά χρήματος και στο μέτρο που κάποια πιστωτικά ιδρύματα διοχέτευσαν σε διατραπεζικά δάνεια τα διαθέσιμα που δεν δεσμεύονταν πλέον σε υποχρεωτική κατάθεση.

Παρά το ότι για μέρος του 2012 σημειώθηκε άνοδος των τιμών της ενέργειας, ενώ αυξάνονταν καθ' όλο το έτος οι έμμεσοι φόροι σε πολλά κράτη-μέλη στο πλαίσιο της δημοσιονομικής εξυγίανσης, οι πληθωριστικές πιέσεις παρέμειναν συγκρατημένες λόγω της αδύναμης οικονομικής δραστηριότητας, γεγονός το οποίο επιβεβαιωνόταν και από το ότι η πιστωτική επέκταση ήταν υποτονική. Μάλιστα, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ έκρινε ότι, προκειμένου να αντισταθμιστεί η συσταλτική επίδραση που ασκούσαν στην οικονομική δραστηριότητα οι εντάσεις λόγω της κρίσης δημόσιου χρέους, ήταν αναγκαία η μείωση των βασικών επιτοκίων κατά 25 μονάδες βάσης τον Ιούλιο.

Η μείωση αυτή όπως και οι προηγηθείσες μειώσεις των βασικών επιτοκίων τους δύο τελευταίους μήνες του 2011, η σημαντική αύξηση της υπερβάλλουσας ρευστότητας στη διατραπεζική αγορά, αλλά και η προοδευτική υπο-

χώρηση του ασφαλίστρου έναντι του κινδύνου αντισυμβαλλομένου μετά τη διεξαγωγή των πράξεων ανοικτής αγοράς διάρκειας 36 μηνών, συνέβαλαν σε σημαντική υποχώρηση του αντιπροσωπευτικού διατραπεζικού επιτοκίου Euribor τριών μηνών από τα τέλη του 2011 μέχρι τα τέλη του 2012. Έκτοτε το επιτόκιο αυτό παρέμεινε κατ' ουσίαν σταθερό.[8]

Εξάλλου, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ διαπίστωσε και βελτίωση της λειτουργίας του μηχανισμού μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής. Σε αυτές τις ευνοϊκές εξελίξεις συνέβαλε η πρόοδος ως προς τον περιορισμό των δημοσιονομικών ανισορροπιών και την εφαρμογή διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων σε πολλά κράτη-μέλη, αλλά και η θέσπιση ενός ενισχυμένου πλαισίου για την οικονομική διακυβέρνηση στη ζώνη του ευρώ.

Ο μηδενισμός του επιτοκίου στη διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων από τις αρχές Ιουλίου 2012 είχε ως συνέπεια να καταγραφεί πτωτική πορεία των καταθέσεων εκ μέρους των πιστωτικών ιδρυμάτων στο πλαίσιο της διευκόλυνσης. Ωστόσο, πολλά πιστωτικά ιδρύματα, αντί να διοχετεύσουν τα διαθέσιμα που έπαυσαν να τοποθετούν στην πάγια διευκόλυνση σε διατραπεζικά δάνεια ή χορηγήσεις προς την πραγματική οικονομία, προτίμησαν να τα αφήσουν να συσσωρεύονται στους λογαριασμούς υποχρεωτικών καταθέσεων (ώστε το υπόλοιπο σε αυτούς τους λογαριασμούς να υπερβαίνει σημαντικά το απαιτούμενο ύψος (excess reserves)) από το β΄ εξάμηνο του 2012 και εξής.

Το καλοκαίρι του 2012 το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ εκτίμησε ότι η άνοδος των αποδόσεων στις αγορές ομολόγων ορισμένων κρατών-μελών (όπως η Ιταλία και η Ισπανία) υποδήλωνε ενσωμάτωση ασφαλίστρου συναλλαγματικού κινδύνου λόγω ενδεχόμενης αποχώρησης από τη ζώνη του ευρώ. Το Διοικητικό Συμβούλιο χαρακτήρισε την εξέλιξη αυτή ως αδικαιολόγητη και έκρινε ότι η ενσωμάτωση υπερβολικών ασφαλίστρων στις αποδόσεις έπρεπε να αποτραπεί με άμεσο τρόπο, καθώς η αποτελεσματική λειτουργία της νομισματικής πολιτικής δυσχεραίνεται από τον συνακόλουθο κατακερματισμό των χρηματοπιστωτικών αγορών. Φαινόμενα κατακερματισμού αποτελούν ο περιορισμός των διασυνοριακών διατραπεζικών συναλλαγών, ο οποίος έχει ως συνέπεια σημαντικές αποκλίσεις των επιτοκίων των τραπεζικών δανείων προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά μεταξύ των χωρών της Νομισματικής Ένωσης.

Προκειμένου να περιοριστούν οι δυσλειτουργίες του μηχανισμού μετάδοσης, το Ευρωσύστημα ανακοίνωσε ότι θα πραγματοποιεί Οριστικές Νομισματικές Συναλλαγές, δηλ. οριστικές αγορές βραχυπρόθεσμων κρατικών τίτλων επαρκούς ύψους ώστε να εξομαλύνονται οι συνθήκες στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Η θεσμοθέτηση καθαυτή των Οριστικών Νομισματικών Συναλλαγών (σε αντιδιαστολή με την ενεργοποίησή τους, η οποία ακόμη δεν έχει πραγματοποιηθεί διότι δεν έχουν συντρέξει οι προϋποθέσεις) συνέβαλε στον περιορισμό των εντάσεων στις αγορές κρατικών ομολόγων, συμπεριλαμβανομένης της αποκατάστασης της πρόσβασης στην πρωτογενή αγορά εκ μέρους κυβερνήσεων που είχαν προσωρινά αποκοπεί —κάτι ανάλογο εξάλλου συνέβη και με ορισμένες τράπεζες— και σε επιστροφή κεφαλαίων στις χώρες της περιφέρειας της ζώνης του ευρώ και αντίστοιχη αύξηση του υπολοίπου των καταθέσεων στις τράπεζες σε αυτά τα κράτη-μέλη. Ωστόσο, δεν έχει εξαλειφθεί ακόμη η κατάτμηση των χρηματοπιστωτικών αγορών σε εθνική βάση.

Όσον αφορά το σύνολο των αποδεκτών εξασφαλίσεων, στα μέσα του 2012 μειώθηκε εκ νέου η κατώτατη επιτρεπτή πιστωτική διαβάθμιση για τίτλους οι οποίοι έχουν εκδοθεί έναντι διαφόρων κατηγοριών κατεχόμενων περιουσιακών στοιχείων (ενυπόθηκων δανείων που χρηματοδοτούν την απόκτηση κατοικιών ή εμπορικών ακινήτων, χορηγήσεων προς επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου

8 Παρατηρήθηκαν διακυμάνσεις του επιτοκίου Euribor τριών μηνών στη διάρκεια του 2013 και στις αρχές του 2014, το εύρος των οποίων δεν υπερέβη τις 12 μονάδες βάσης.

μεγέθους, καταναλωτικών δανείων και συμβάσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης).

Λίγο αργότερα ανακοινώθηκε ότι αίρεται η εφαρμογή της ελάχιστης πιστωτικής διαβάθμισης στην περίπτωση χρεογράφων που έχουν εκδώσει ή εγγυηθεί κεντρικές κυβερνήσεις κρατών-μελών τα οποία ακολουθούν προγράμματα οικονομικής προσαρμογής με τη χρηματοδοτική στήριξη από κοινού της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΔΝΤ, εφόσον τα κράτη-μέλη συμμορφώνονται με τους όρους των εν λόγω προγραμμάτων.

Το 2013 το Ευρωσύστημα μείωσε το επιτόκιο στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης κατά 50 μονάδες βάσης συνολικά, καθώς οι αρνητικοί ρυθμοί μεταβολής του ΑΕΠ επί πολλά τρίμηνα στο πρόσφατο παρελθόν και η διατήρηση της νομισματικής και πιστωτικής επέκτασης σε πολύ χαμηλά επίπεδα συνέβαλαν σε περιορισμό των πληθωριστικών πιέσεων. Επιπροσθέτως, το εύρος του "διαδρόμου" μειώθηκε κατά 75 μονάδες βάσης προκειμένου να περιοριστεί η μεταβλητότητα του επιτοκίου μίας ημέρας. Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ ανακοίνωσε ότι δεδομένων των μακροοικονομικών συνθηκών τα βασικά επιτόκια θα παραμείνουν στα παρόντα πολύ χαμηλά επίπεδα επί μακρόν ή και θα μειωθούν περαιτέρω.

Όσον αφορά τον κατακερματισμό των χρηματοπιστωτικών αγορών στη ζώνη του ευρώ, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ, αφού σημείωσε την πρόοδο που έχει επιτελεστεί ως προς τις δυνατότητες των τραπεζών να αντλήσουν χρηματοδοτικούς πόρους από τις αγορές λιανικής και χονδρικής, υπογράμμισε την εν γένει συμβολή της πορείας προς την εγκαθίδρυση Τραπεζικής Ένωσης στον περιορισμό του φαινομένου του κατακερματισμού. Πιο πρόσφατα υπογράμμισε τη συμβολή ειδικότερα της συνολικής αξιολόγησης των σημαντικών πιστωτικών ιδρυμάτων στη ζώνη του ευρώ την οποία διενεργεί η ΕΚΤ, ώστε να εντοπιστεί πού είναι αναγκαία η εφαρμογή διορθωτικών μέτρων, καθ' οδόν προς την ενεργοποίηση του Ενιαίου Εποπτικού Μηχανισμού.

Τέλος, το 2013 (όπως εξάλλου και στις αρχές του 2014) περιορίστηκε η πλεονάζουσα ρευστότητα στη διατραπεζική αγορά, καθώς τα πιστωτικά ιδρύματα άσκησαν το δικαίωμα για πρόωρη εξόφληση της χρηματοδότησης με αρχική διάρκεια 36 μηνών που είχαν αντλήσει τα προηγούμενα έτη. Η εξέλιξη αυτή φανερώνει διεύρυνση των δυνατοτήτων άντλησης πόρων από την αγορά, λόγω της προαναφερθείσας εξομάλυνσης των συνθηκών κατόπιν της θεσμοθέτησης των Οριστικών Νομισματικών Συναλλαγών.

V ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η τετραετία 2010-2013 χαρακτηρίζεται από σωρευτική υποχώρηση (σε σταθερές τιμές) του ΑΕΠ κατά 20,4% και του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών κατά περισσότερο από 30%. Η συρρίκνωση αυτή, ανάλογη της οποίας σε μέγεθος δεν έχει καταγραφεί μεταπολεμικά σε άλλη οικονομία του ΟΟΣΑ, έλαβε χώρα ταυτόχρονα με την προσπάθεια για εξάλειψη των εκτεταμένων ανισορροπιών στο δημοσιονομικό αποτέλεσμα της γενικής κυβέρνησης και στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών, οι οποίες υπήρξαν και οι αφορμές για την εκδήλωση της κρίσης. Η προσπάθεια αυτή συντελέστηκε σε περιβάλλον περιορισμένης τραπεζικής χρηματοδότησης μέσα σε κλίμα μεγάλης αβεβαιότητας, το οποίο επέτεινε την ύφεση που προκλήθηκε (βλ. Διάγραμμα V.1).

Η οικονομική πολιτική για την εξάλειψη των ανισορροπιών στηρίχθηκε σε μέτρα άμεσης απόδοσης (π.χ. μειώσεις στους μισθούς και στις συντάξεις, επιβολή έκτακτων φόρων κ.ά.), αλλά και σε μέτρα με στόχο την ανα-

Διάγραμμα V.1 Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή του ΑΕΠ και δείκτης οικονομικού κλίματος (α΄τρίμ. 2008 - δ΄τρίμ. 2013)

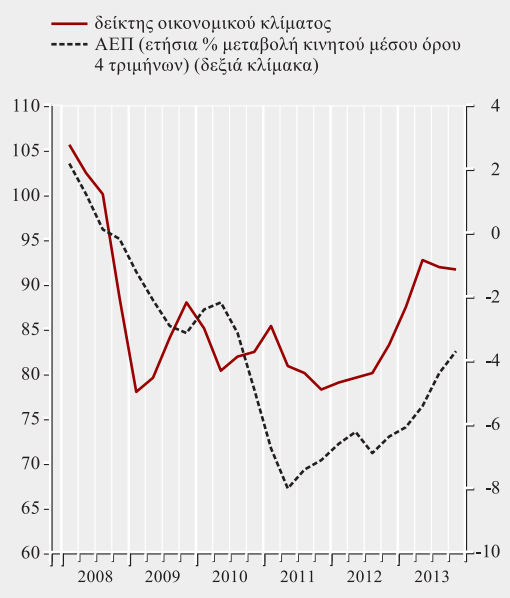

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, Εθνικοί Λογαριασμοί, και ΙΟΒΕ/Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας.

Διάγραμμα V.2 Μεταβολή στο βαθμό ανταπόκρισης στις συστάσεις του ΟΟΣΑ[1]

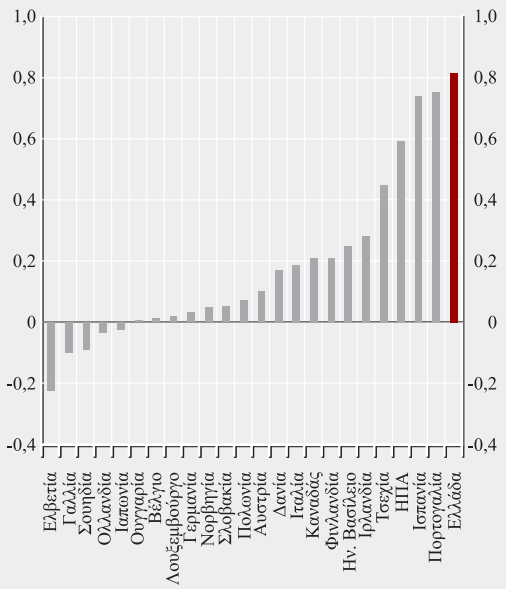

Πηγή: ΟΟΣΑ (2013), *Economic Policy Reforms: Going for Growth*, OECD Publishing (Διάγραμμα 1.2B).
1 Ο δείκτης μετρά τη μεταβολή μεταξύ 2010 και 2012 στο βαθμό ανταπόκρισης στις συστάσεις του ΟΟΣΑ για διαρθρωτικές αλλαγές. Ο δείκτης στηρίζεται σε μια σειρά δυαδικών μεταβλητών που καταγράφουν τη λήψη ή μη πρωτοβουλιών σε συγκεκριμένες πολιτικές. Οι πολιτικές έχουν σταθμιστεί ανάλογα με τη δυσκολία εφαρμογής τους.

διάρθρωση της οικονομίας και επομένως τη μακροχρόνια διατηρήσιμη ανάπτυξη. Τα μέτρα άμεσης απόδοσης οδήγησαν σε επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος της γενικής κυβέρνησης το 2013, σε σημαντική μείωση του κόστους ανά μονάδα προϊόντος και σε ανάκτηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας κόστους που είχε απολεστεί κατά το διάστημα 2000-2009. Στην αγορά εργασίας πραγματοποιήθηκαν σημαντικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις με βασικό στόχο τη βελτίωση της αντιστοίχισης μεταξύ των μεταβολών στους μισθούς και τις οικονομικές επιδόσεις των επιχειρήσεων, καθώς και την ενίσχυση της κινητικότητας πόρων μεταξύ κλάδων. Με λιγότερο ταχύ ρυθμό σε σχέση με τις μεταβολές στην αγορά εργασίας προχώρησαν οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στις αγορές προϊόντων. Ωστόσο, σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΟΟΣΑ, η Ελλάδα βελτίωσε περισσότερο από όλες τις χώρες το βαθμό ανταπόκρισης

στις συστάσεις διαρθρωτικών αλλαγών που είχε απευθύνει ο Οργανισμός (βλ. Διάγραμμα V.2), καθώς έγιναν σημαντικά βήματα για την απλοποίηση της έναρξης επιχειρηματικής δραστηριότητας και την άρση των περιορισμών στη δραστηριότητα επαγγελματιών και επιχειρήσεων (π.χ. άνοιγμα των κλειστών επαγγελμάτων, ενίσχυση της προστασίας του ανταγωνισμού). Η προσπάθεια ωστόσο πρέπει να συνεχιστεί, με κύριους στόχους, πρώτον, την ουσιαστική βελτίωση της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης και όχι μόνο την περικοπή του κόστους λειτουργίας της, και δεύτερον, την αναβάθμιση του θεσμικού πλαισίου μέσα στο οποίο λειτουργεί η οικονομία.

I ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Στο διάστημα 2000-2010 η ελληνική οικονομία χαρακτηριζόταν από αυξανόμενο έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης, επιδεινούμενο έλλειμμα στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών, πληθωρισμό που υπερέβαινε εκείνον της ζώνης του ευρώ και υψηλό ποσοστό ανεργίας, ενώ η παραγωγικότητα ανά ώρα εργασίας ανερχόταν μόλις στο 56% του αντίστοιχου μέσου επιπέδου της ζώνης του ευρώ.

Οι ανισορροπίες αυτές αντανακλούσαν μεταξύ άλλων:

Πρώτον, την υψηλή ιδιωτική κατανάλωση η οποία το 2000-2010 αντιστοιχούσε στο 71,4% του ΑΕΠ (ή άνω του 90% του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών), όταν το αντίστοιχο ποσοστό στη ζώνη του ευρώ ήταν μόλις 57,0%.

Δεύτερον, το υψηλό ποσοστό των επενδύσεων σε κατοικίες (37,2% του συνόλου των επενδύσεων το 2000-2010).

Τρίτον, την πολύ χαμηλή κάλυψη των εισαγωγών από εξαγωγές. Το διάστημα 2000-2010 ο λόγος εξαγωγών προς εισαγωγές διαμορφώθηκε σε 65,2%.

Διάγραμμα V.3 Δείκτες επιχειρηματικού περιβάλλοντος

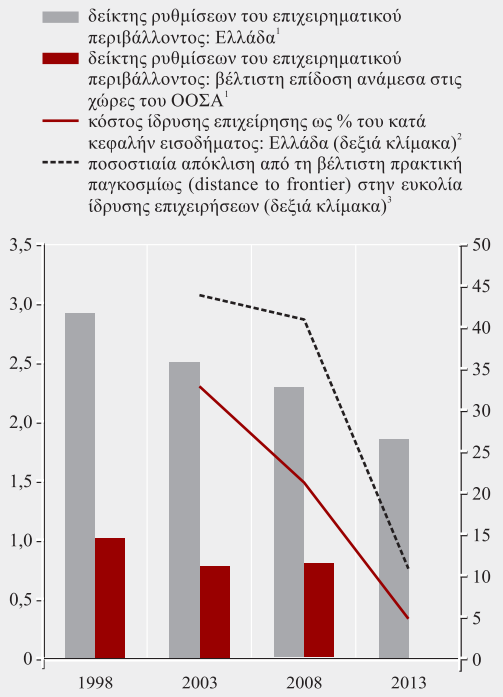

Πηγές: ΟΟΣΑ (Product Market Regulation Database και *Economic Surveys: Greece*) και Παγκόσμια Τράπεζα (*Doing Business*).
1 Ο δείκτης ρυθμίσεων του επιχειρηματικού περιβάλλοντος (Product Market Regulation - PMR) του ΟΟΣΑ μετρά τους περιορισμούς στην επιχειρηματική δραστηριότητα στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών και κυμαίνεται από 0 έως 6 με το 6 να δηλώνει περιορισμούς.
2 Αναφέρεται στο κόστος ίδρυσης ΕΠΕ.
3 Σύμφωνα με τους δείκτες "ευχέρειας προς το επιχειρείν" (Ease of doing business) της Παγκόσμιας Τράπεζας *(Doing Business Report)*.

Τέταρτον, τις χαμηλές αξιολογήσεις της ελληνικής οικονομίας όσον αφορά τη διαρθρωτική της επάρκεια (όπως φαίνεται π.χ. από τους δείκτες που αποτυπώνουν την ευχέρεια επιχειρηματικής δραστηριότητας, βλ. Διάγραμμα V.3).

Εξελίξεις από την πλευρά της ζήτησης

Μεταξύ του εννεαμήνου του 2010 και του εννεαμήνου του 2013 η **ιδιωτική κατανάλωση** σε σταθερές τιμές έχει υποχωρήσει (βλ. Πίνακες V.1 και V.2) με ρυθμό περίπου 23%. Η υποχώρηση της ιδιωτικής κατανάλωσης αποδίδεται (α) στη δημοσιονομική προσαρμογή (που συνεπαγόταν μείωση των μισθών στο

Πίνακας V.1 Ζήτηση και ΑΕΠ

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές και συμβολές στο ΑΕΠ σε εκατοστιαίες μονάδες, σε σταθερές αγοραίες τιμές 2005)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013 εννεάμηνο
Ιδιωτική κατανάλωση	4,3 (2,9)	-1,6 (-1,2)	-6,2 (-4,4)	-7,7 (-5,6)	-9,1 (-6,5)	-7,7 (-5,5)
Δημόσια κατανάλωση	-2,6 (-0,5)	4,9 (0,9)	-8,7 (-1,7)	-5,2 (-0,9)	-4,2 (-0,8)	-5,2 (-1,0)
Ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	-14,3 (-3,9)	-13,7 (-3,2)	-15 (-3,0)	-19,6 (-3,6)	-19,2 (-3,0)	-11,6 (-1,6)
Επενδύσεις σε κατοικίες	-33,60 (-4,2)	-20,70 (-1,7)	-21,60 (-1,5)	-18,00 (-1,0)	-32,90 (-1,6)	-36,80 (-1,3)
Εγχώρια τελική ζήτηση[1]	-1,2 (-1,4)	-3,0 (-3,5)	-8,3 (-9,1)	-9,3 (-10,2)	-9,8 (-10,4)	-7,8 (-8,1)
Αποθέματα και στατιστικές διαφορές (ως % του ΑΕΠ)	1,1	-1,8	-0,3	0,4	0,8	1,1
Εγχώρια ζήτηση	-0,2 (-0,3)	-5,4 (-6,2)	-7,1 (-7,8)	-8,7 (-9,5)	-9,4 (-10,1)	5,9 (-6,1)
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	1,7 (0,4)	-19,4 (-4,7)	5,2 (1,0)	0,3 (0,1)	-2,4 (-0,6)	2,0 (0,5)
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	0,9 (-0,3)	-20,2 (7,7)	-6,2 (1,9)	-7,3 (2,3)	-13,8 (4,2)	-5,5 (1,6)
Εξωτερική ζήτηση	... (0,1)	... (3,1)	... (2,9)	... (2,4)	... (3,7)	... (2,1)
Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε τιμές αγοράς[2]	-0,2	-3,1	-4,9	-7,1	-6,4	-4,0

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Εθνικοί Λογαριασμοί, Δεκέμβριος 2013.
Σημείωση: Εντός παρενθέσεως, συμβολή στο ΑΕΠ σε εκατοστιαίες μονάδες.
1 Δεν περιλαμβάνονται αποθέματα και στατιστικές διαφορές.
2 Με βάση τις προκαταρκτικές εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ για το δ΄ τρίμηνο (που ανακοινώθηκαν στις 14.2.2014), το 2013 συνολικά η ύφεση ήταν της τάξεως του 3,7%.

Πίνακας V.2 Δείκτες καταναλωτικής ζήτησης (2009-2013)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

	2009	2010	2011	2012	2013 (διαθέσιμη περίοδος)
Όγκος λιανικού εμπορίου (γενικός δείκτης)	-11,4	-6,2	-10,2	-12,2	-8,3 (Ιαν.-Νοέμ.)
Όγκος λιανικού εμπορίου (εκτός καυσίμων και λιπαντικών)	-9,3	-6,9	-8,7	-11,8	-8,6 (» »)
Είδη διατροφής-ποτά-καπνός[1]	-6,1	-5,5	-6,0	-8,9	-9,4 (» »)
Ένδυση-υπόδηση	1,4	-11,4	-18,8	-20,4	-2,0 (» »)
Έπιπλα-ηλεκτρικά είδη-οικιακός εξοπλισμός	-15,3	-12,7	-15,7	-16,3	-6,1 (» »)
Βιβλία-χαρτικά-λοιπά είδη	-24,0	-4,3	-5,2	-12,0	-0,8 (» »)
Έσοδα από ΦΠΑ (σταθερές τιμές)	-10,2	0,1	-5,9	-12,8	-6,6 (Ιαν.-Δεκ.)
Δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στο λιανικό εμπόριο	-21,4	-26,4	-0,5	-3,1	22,9 (» »)[4]
Νέες κυκλοφορίες Ι.Χ. επιβατικών αυτοκινήτων	-17,4	-37,2	-29,8	-41,7	3,1 (» »)[5]
Φορολογικά έσοδα από τέλη κινητής τηλεφωνίας[2]	13,2	37,1	-16,8	-7,9	-12,8 (» »)
Τραπεζική χρηματοδότηση της κατανάλωσης[3]	1,8	-4,2	-6,4	-5,1	-3,9 (» »)

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (λιανικό εμπόριο, αυτοκίνητα), Υπουργείο Οικονομικών (έσοδα ΦΠΑ, τέλη κινητής τηλεφωνίας), ΙΟΒΕ (προσδοκίες) και Τράπεζα της Ελλάδος (χρηματοδότηση κατανάλωσης).
1 Περιλαμβάνει τα μεγάλα καταστήματα τροφίμων και τα ειδικευμένα καταστήματα τροφίμων-ποτών-καπνού.
2 Πάγια μηνιαία τέλη ανά σύνδεση έως τον Ιούλιο του 2009. Από τον Αύγουστο του 2009 νέο κλιμακούμενο τέλος συνδρομητών κινητής τηλεφωνίας και τέλος καρτοκινητής τηλεφωνίας.
3 Περιλαμβάνονται τα δάνεια και τα τιτλοποιημένα δάνεια. Οι ρυθμοί μεταβολής υπολογίζονται αφού ληφθούν υπόψη οι αναταξινομήσεις δανείων, οι διαγραφές δανείων, οι διακυμάνσεις συναλλαγματικών ισοτιμιών και η μεταβίβαση δανείων σε εγχώρια θυγατρική εταιρία παροχής πιστώσεων το 2009.
4 Η μεταβολή του δείκτη τον Ιανουάριο του 2014 ανέρχεται σε 27,6%.
5 Η μεταβολή για τον Ιανουάριο του 2014 ανέρχεται σε 16,2%.

Διάγραμμα V.4 Ιδιωτική κατανάλωση ως % του ΑΕΠ (α΄τρίμ. 2009-γ΄τρίμ. 2013)

(ποσοστά %, κινητός μέσος όρος 4 τριμήνων)

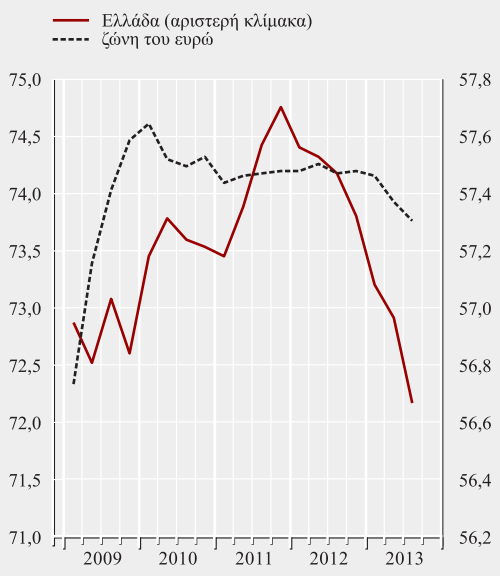

Πηγή: Eurostat.

Διάγραμμα V.5 Διαχρονική εξέλιξη της καταναλωτικής δαπάνης

(% συμμετοχή στο σύνολο)

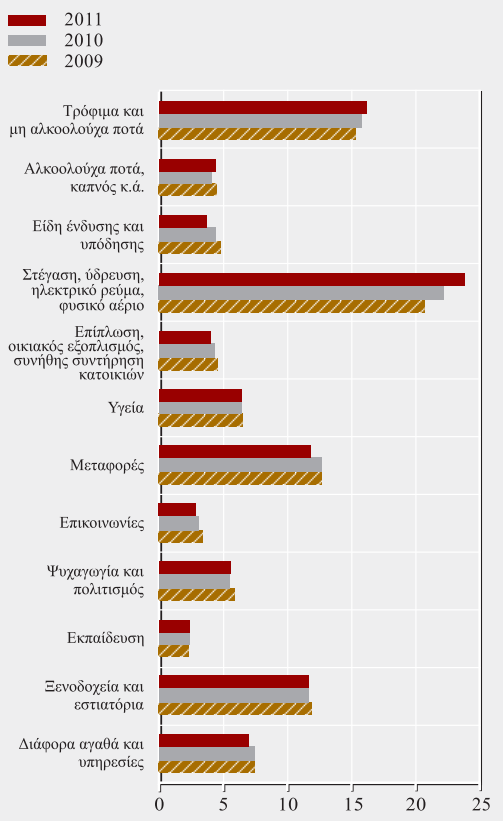

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, εγχώρια τελική καταναλωτική δαπάνη νοικοκυριών κατά λειτουργικό σκοπό: περιλαμβάνει τις καταναλωτικές δαπάνες των νοικοκυριών (μόνιμων και μη μόνιμων κατοίκων) στην οικονομική επικράτεια, ενώ δεν περιλαμβάνει τις δαπάνες των νοικοκυριών-μόνιμων κατοίκων στην αλλοδαπή.

δημόσιο τομέα και αύξηση των φόρων), (β) τη μείωση του αριθμού των απασχολουμένων, (γ) την υποχώρηση των αμοιβών στην υπόλοιπη οικονομία και (δ) τον περιορισμό του εισοδήματος από περιουσία. Στο διάστημα αυτό ο λόγος ιδιωτικής κατανάλωσης προς ΑΕΠ υποχώρησε αλλά όχι σημαντικά και εξακολουθεί να είναι πολύ υψηλότερος από ό,τι στη ζώνη του ευρώ (βλ. Διάγραμμα V.4).

Αν και η μεταβολή των καταναλωτικών προτύπων είναι εν γένει αργή, παρατηρείται κάποια αλλαγή του καταναλωτικού προτύπου, με κύριο χαρακτηριστικό την αύξηση του ποσοστού συμμετοχής των δαπανών που διατίθενται για την κάλυψη των βασικών αναγκών (τρόφιμα και δαπάνες για στέγαση και υπηρεσίες δικτύων) στο σύνολο των καταναλωτικών δαπανών και την αντίστοιχη μείωση των δαπανών για κάλυψη μη βασικών αναγκών (βλ. Διάγραμμα V.5).

Η υποχώρηση της κατανάλωσης και των επενδύσεων είχε αποτέλεσμα τη συρρίκνωση των **εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών** (-29,3% σε εθνικολογιστική βάση μεταξύ 2010 και 2013). Οι **εξαγωγές αγαθών**, οι οποίες αντιπροσωπεύουν το ήμισυ των συνολικών εξαγωγών, αυξήθηκαν κατά περίπου 16% μέσα σε αυτό το διάστημα, ενώ οι **εξαγωγές υπηρεσιών** υποχώρησαν κατά 4,4%. Ως αποτέλεσμα, οι συνολικές εξαγωγές σε σταθερές τιμές αυξήθηκαν κατά 4,7% μεταξύ 2010 και 2013. Έτσι, ενώ το 2009 τα έσοδα από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών κάλυπταν μόνο το 66% των δαπανών για εισαγωγές, το 2013 το ποσοστό αυτό είναι πάνω από 90%, κυρίως λόγω της σημαντικής υποχώρησης των εισαγωγών (βλ. Διάγραμμα V.6).

Το 2014 η μείωση της κατανάλωσης αναμένεται να συνεχιστεί, αλλά με πολύ πιο ήπιο ρυθμό, όπως φαίνεται και από τα στοιχεία του διμήνου Οκτωβρίου-Νοεμβρίου 2013 που δείχνουν άνοδο, έστω και οριακή, του όγκου του λιανικού εμπορίου (+0,8%), έναντι υποχώρησης 10,0% το εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2013. Σε αυτό συνηγορούν και τα στοιχεία για τις πωλήσεις αυτοκινήτων του Ιανουαρίου 2014 τα οποία δείχνουν αύξηση των πωλήσεων σε ετήσια βάση για πέμπτο συνεχή μήνα, καθώς και οι προθέσεις των καταναλωτών για αγορές αυτοκινήτων και επισκευές σπιτιών στη διάρκεια του 2014, όπως αυτές αποτυπώνονται τον Ιανουάριο του 2014 στην Έρευνα Καταναλωτών ΙΟΒΕ-Ευρωπαϊκής Επιτροπής και οι οποίες είναι λιγότερο αρνητικές σε σύγκριση με προηγούμενα τρίμηνα. Λιγότερο απαισιόδοξη είναι και η εικόνα που παρουσιάζουν τον Ιανουάριο του 2014 οι επιχειρηματικές προσδοκίες στο λιανικό εμπόριο (βλ. Πίνακα V.2).

Στο διάστημα 2010-2013 οι δαπάνες για **επενδύσεις** σε σταθερές τιμές υποχώρησαν κατά 51% περίπου (βλ. Πίνακα V.1).[1] Περίπου το 47% αυτής της υποχώρησης (24 εκατοστιαίες μονάδες) προέρχεται από τη μείωση των επενδύσεων σε κατοικίες, το 17% (10 εκατοστιαίες μονάδες) από τη μείωση των επενδύσεων σε λοιπές κατασκευές —αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, της περικοπής του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ)— ενώ το υπόλοιπο αποδίδεται στη συρρίκνωση των δαπανών για επιχειρηματικές επενδύσεις (μηχανήματα, εξοπλισμό μεταφορών). Ως αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων, η σύνθεση των επενδύσεων έχει μεταβληθεί: το ποσοστό των επενδύσεων σε κατοικίες έχει υποχωρήσει και το αντίστροφο έχει συμβεί για τις επιχειρηματικές επενδύσεις (επενδύσεις σε μηχανήματα και εξοπλισμό) και τις κατασκευές (βλ. Διάγραμμα V.7). Η μείωση των επενδύσεων σε κατοικίες, η οποία αναλύεται στην ενότητα 2 του παρόντος κεφαλαίου, επηρέασε αναμφίβολα τη ζήτηση, τις πάγιες επενδύσεις και την απασχόληση σε μια σειρά κλάδους της οικονομίας που είναι συνδεδεμένοι με την οικοδομή (όπως η τσιμεντοβιομηχανία και τα δομικά υλικά), αλλά ταυτόχρονα απελευθέρωσε πόρους για

Διάγραμμα V.6 Αξία εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών προς αξία εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών (α΄τρίμ. 2009 - γ΄τρίμ. 2013)

(ποσοστά %, κινητός μέσος όρος 4 τριμήνων)

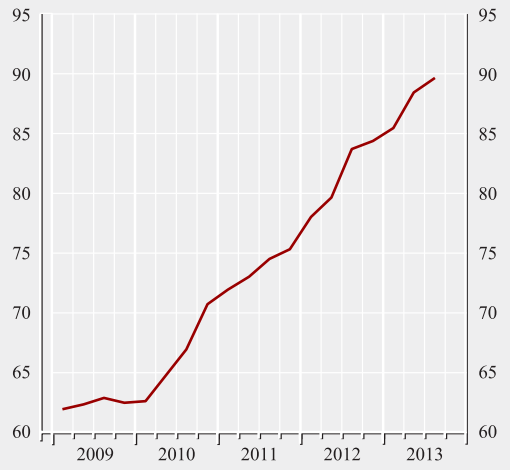

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Εθνικοί Λογαριασμοί.

Διάγραμμα V.7 Ποσοστό επενδύσεων ανά είδος στο σύνολο των επενδύσεων (α΄τρίμ. 2009 - γ΄τρίμ. 2013)

(ποσοστά %, κινητός μέσος όρος 4 τριμήνων)

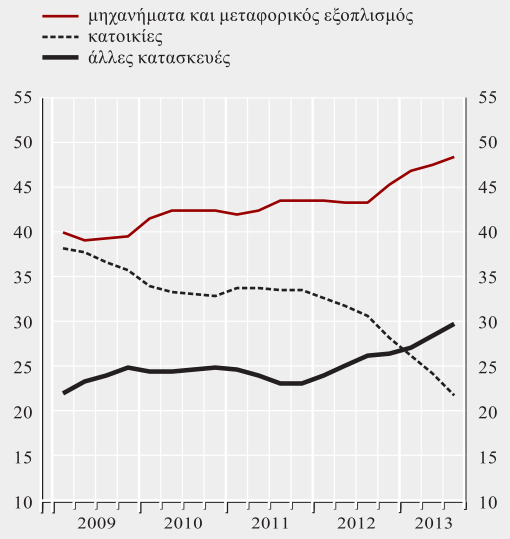

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Εθνικοί Λογαριασμοί.

1 Η υποχώρηση των επενδύσεων από το 2008 και μετά ήταν βεβαίως πολύ μεγαλύτερη και προσέγγισε το 65%. Την περίοδο αυτή, τα 2/3 της κατάρρευσης των επενδύσεων αφορούσαν την κατασκευή κατοικιών (βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, *Νομισματική Πολιτική – Ενδιάμεση Έκθεση*, Δεκέμβριος 2013, Ειδικό Θέμα III.1, σελ. 64-72).

Πίνακας V.3 Δείκτες επενδυτικής ζήτησης (2009-2013)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές[1])

	2009	2010	2011	2012	2013 (διαθέσιμη περίοδος)	2014 (διαθέσιμη περίοδος)
Παραγωγή κεφαλαιακών αγαθών	-22,5	-22,1	-9,7	-16,4	-11,8 (Ιαν.-Νοέμ.)	...
Βαθμός χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού στη βιομηχανία παραγωγής κεφαλαιακών αγαθών	73,4	66,1	62,7	58,2	61,4 (2013)	60,4 (Ιαν.)
Τραπεζική χρηματοδότηση των εγχώριων επιχειρήσεων[2]	5,1	1,1	-2,0	-4,4	-4,9	...
Εκταμιεύσεις Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ)[3]	-2,8	-11,3	...	-10,5	14,5 (2013)	...
Δείκτης παραγωγής στις κατασκευές (σταθερές τιμές)	-17,5	-29,2	-28,1	-26,1	-6,9 (Ιαν.-Σεπτ.)	...
Όγκος νέων οικοδομών και προσθηκών βάσει αδειών	-26,5	-23,3	-37,7	-30,6	-29,4 (Ιαν.-Οκτ.)	...
Παραγωγή τσιμέντου	-21,4	-14,3	-37,8	-12,8	4,6 (Ιαν.-Νοέμ.)	...
Δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στις κατασκευές	-31,4	-27,4	-27,8	26,1	50,6 (2013)	95,3 (Ιαν.)
Τραπεζική χρηματοδότηση του οικισμού[4]	3,7	-0,3	-2,9	-3,4	-3,3	...

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (παραγωγή κεφαλαιακών αγαθών, όγκος οικοδομών, παραγωγή τσιμέντου, παραγωγή στις κατασκευές), ΙΟΒΕ (βαθμός χρησιμοποίησης, προσδοκίες) και Τράπεζα της Ελλάδος (χρηματοδότηση επιχειρήσεων, οικισμού και εκταμιεύσεις ΠΔΕ).
1 Με εξαίρεση το βαθμό χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού στη βιομηχανία παραγωγής κεφαλαιακών αγαθών (ποσοστά %).
2 Περιλαμβάνονται τα δάνεια, τα εταιρικά ομόλογα, καθώς και τα τιτλοποιημένα δάνεια και τα τιτλοποιημένα εταιρικά ομόλογα. Από τον Ιούνιο του 2010 δεν περιλαμβάνονται τα δάνεια προς τους ελεύθερους επαγγελματίες, τους αγρότες και τις ατομικές επιχειρήσεις. Οι ρυθμοί μεταβολής υπολογίζονται αφού ληφθούν υπόψη οι αναταξινομήσεις δανείων, οι διαγραφές δανείων, οι διακυμάνσεις συναλλαγματικών ισοτιμιών, καθώς και τα εταιρικά ομόλογα και δάνεια που μεταβίβασαν τα πιστωτικά ιδρύματα σε θυγατρικές τους τράπεζες εκτός Ελλάδος και σε εγχώρια θυγατρική εταιρία παροχής πιστώσεων το 2009.
3 Από τον Ιανουάριο του 2012 τα στοιχεία αφορούν πραγματικές πληρωμές και όχι πιστώσεις του λογαριασμού δημοσίων επενδύσεων.
4 Περιλαμβάνονται τα δάνεια και τα τιτλοποιημένα δάνεια. Οι ρυθμοί μεταβολής υπολογίζονται αφού ληφθούν υπόψη οι αναταξινομήσεις δανείων, οι διαγραφές δανείων, οι διακυμάνσεις συναλλαγματικών ισοτιμιών και η μεταβίβαση δανείων σε εγχώρια θυγατρική εταιρία παροχής πιστώσεων το 2009.

επενδύσεις σε τομείς παραγωγής διεθνώς εμπορεύσιμων εξαγώγιμων προϊόντων και υπηρεσιών (βλ. Πλαίσιο V.1). Από την άλλη, το γεγονός ότι αυξήθηκε το μερίδιο των επιχειρηματικών επενδύσεων στο σύνολο της επενδυτικής δαπάνης αντανακλά απλώς την ταχύτερη αποεπένδυση στον τομέα της κατοικίας, παρά το ότι οι επενδύσεις σε μηχανήματα και μεταφορικό εξοπλισμό έχουν μειωθεί σημαντικά και μάλιστα ταχύτερα από το ΑΕΠ (περίπου 42% σε τρέχουσες και σε σταθερές τιμές μεταξύ του εννεαμήνου του 2009 και του εννεαμήνου του 2013). Οι επιχειρήσεις, σύμφωνα με τις Έρευνες Συγκυρίας ΙΟΒΕ/ Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αποδίδουν τη μείωση των επιχειρηματικών επενδύσεων στη διάχυτη αβεβαιότητα, στην ανεπάρκεια κεφαλαίων και στην υψηλή φορολόγηση των κερδών.

Εντός του 2014 αναμένεται ότι οι επιχειρηματικές επενδύσεις θα ανακάμψουν, καθώς οι επιχειρήσεις θα κινηθούν για να αντικαταστήσουν ή και να επεκτείνουν τα πάγιά τους – κίνηση απαραίτητη για την επιβίωσή τους. Ήδη το δεύτερο εξάμηνο του 2013 παρατηρήθηκε αύξηση έναντι του πρώτου εξαμήνου του 2013, κατά 57,1%, των επενδυτικών σχεδίων που υποβάλλονται προς επιδότηση βάσει του αναπτυξιακού νόμου. Στη διαμόρφωση θετικών προοπτικών για το 2014 συμβάλλουν: πρώτον, η θέσπιση νέου πλαισίου έγκρισης και ελέγχου των επιδοτούμενων επενδύσεων (Ν. 4146/2013) και, δεύτερον, η ταυτόχρονη χρηματοδότηση τόσο από το ΕΣΠΑ (2007-2013) όσο και από το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (2014-2020). Ειδικότερα, το α΄ τρίμηνο του 2014 αναμένεται μεταξύ άλλων η επανεκκίνηση των έργων των τεσσάρων μεγάλων αυτοκινητοδρόμων (Ολυμπία οδός, Ε65, Ιονία οδός, Αυτοκινητόδρομος Αιγαίου). Ο επιχειρηματικός τομέας θα ωφεληθεί τόσο άμεσα όσο και έμμεσα από τις επενδύσεις

Πίνακας V.4 Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε βασικές τιμές και ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε αγοραίες τιμές (2008-2012 και εννεάμηνο 2013)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές και συμβολές στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά κλάδο, σε σταθερές τιμές έτους 2005)

	Ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013 εννεάμηνο
1. Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	**2,0 (0,1)**	**5,2 (0,2)**	**5,5 (0,2)**	**-5,4 (-0,2)**	**-3,2 (-0,1)**	**-2,9 (-0,1)**
2. Δευτερογενής τομέας	**-10,2 (-2,1)**	**-8,5 (-1,5)**	**-9,9 (-1,7)**	**-12,6 (-2)**	**-4,5 (-0,7)**	**-3,9 (-0,6)**
2.1 Βιομηχανία συμπεριλαμβανομένης της ενέργειας	-9,7 (-1,2)	2,0 (0,2)	0,9 (0,1)	-7,4 (-0,9)	-1,7 (-0,2)	-1,7 (-0,2)
2.2 Κατασκευές	-11,0 (-0,9)	-24,6 (-1,8)	-32,3 (-1,8)	-28,4 (-1,1)	-15,6 (-0,5)	-13,8 (-0,4)
3. Τριτογενής τομέας	**2,8 (2,1)**	**-1,2 (-1)**	**-4,9 (-3,7)**	**-5,7 (-4,6)**	**-6,8 (-5,4)**	**-4,1 (-3,3)**
3.1 Εμπόριο, ξενοδοχεία και εστιατόρια, μεταφορές και αποθήκευση	-1,5 (-0,4)	-9,2 (-2,5)	-3,8 (-0,9)	-10,9 (-2,8)	-13,3 (-3,2)	-7,8 (-1,8)
3.2 Ενημέρωση και επικοινωνία	17,2 (0,7)	7,6 (0,4)	-10,3 (-0,6)	-8,1 (-0,4)	-5,7 (-0,3)	-10,3 (-0,5)
3.3 Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	11,6 (0,6)	-2,5 (-0,1)	-1,0 (-0,1)	-8,0 (-0,5)	-9,4 (-0,5)	-7,9 (-0,5)
3.4 Δραστηριότητες σχετικές με την ακίνητη περιουσία	7,8 (0,9)	2,3 (0,3)	-8,1 (-1,1)	2,4 (0,3)	0,3 (0)	0,1 (0)
3.5 Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	-3,6 (-0,2)	7,4 (0,4)	-14,1 (-0,9)	-18,1 (-1)	-4,0 (-0,2)	-6,9 (-0,3)
3.6 Δημόσια διοίκηση και άμυνα	3,8 (0,7)	1,1 (0,2)	-1,5 (-0,3)	-0,8 (-0,2)	-3,2 (-0,7)	-0,6 (-0,2)
3.7 Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	-4,1 (-0,2)	8,8 (0,3)	-0,7 (0)	-0,2 (0)	-11,4 (-0,5)	-0,9 (0)
4. Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε βασικές τιμές	**0,0**	**-2,2**	**-5,2**	**-6,6**	**-6,2**	**-3,9**

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, Δεκέμβριος 2013, μη εποχικώς διορθωμένα στοιχεία.
Σημείωση: Εντός παρενθέσεως, συμβολή στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε εκατοστιαίες μονάδες.

αυτές καθώς δημιουργούν θετική επίδραση σε συνδεδεμένους κλάδους (δομικά υλικά, μεταφορικά μέσα, υποστηρικτικές υπηρεσίες).

Θετικές εξελίξεις αποτελούν επίσης οι ανακοινώσεις μεγάλων ξένων πολυεθνικών εταιριών που εκδηλώνουν ενδιαφέρον για να εγκαταστήσουν στη χώρα μας μέρος της παραγωγικής τους διαδικασίας ή κέντρα διανομής, καθώς και η συνέχιση του προγράμματος των ιδιωτικοποιήσεων. Μια σειρά σημαντικοί διαγωνισμοί βρίσκονται τη στιγμή αυτή σε εξέλιξη (μεταξύ άλλων, τα περιφερειακά αεροδρόμια, 1η ομάδα από 4 τουριστικές μαρίνες, ΤΡΑΙΝΟΣΕ-ROSCO) και ταυτόχρονα προετοιμάζεται, στο αμέσως επόμενο διάστημα, η έναρξη των διαδικασιών για μείζονες αποκρατικοποιήσεις όπως των ΟΛΠ-ΟΛΘ, του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών και της έκτασης του Ελληνικού. Εκτιμάται, με βάση την προεργασία που έχει πραγματοποιηθεί αλλά και το εκδηλωμένο ενδιαφέρον αλλοδαπών επενδυτών, ότι είναι δυνατή η επιτάχυνση του προγράμματος των ιδιωτικοποιήσεων εντός του 2014, παρά το γεγονός ότι η ολοκλήρωση των σχετικών διαδικασιών είναι χρονοβόρα και επηρεάζεται από εξωγενείς παράγοντες, όπως η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου περί ανταγωνισμού και επιδοτήσεων. Πάντως, η εξέλιξη της επενδυτικής ζήτησης θα πρέπει να θεωρείται στενά συνδεδεμένη με την αποτελεσματικότητα του προγράμματος των ιδιωτικοποιήσεων, όχι μόνο από την άποψη της διαμόρφωσης θετικού επενδυτικού κλίματος αλλά και με την έννοια της δέσμευσης επιπλέον επενδυτικών πόρων από τους επενδυτές (π.χ. απαιτούμενες επενδύσεις συντήρησης ύψους 239 εκατ. ευρώ για τα 3 πρώτα έτη της παρα-

Πίνακας V.5 Δείκτες δραστηριότητας στον τομέα των υπηρεσιών (2009-2013)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

	2009	2010	2011	2012	2013 (διαθέσιμη περίοδος)
Α. Δείκτες κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες					
1. Εμπόριο					
Χονδρικό εμπόριο	-8,9	-5,9	-13,5	-12,2	-11,6 (Ιαν.-Σεπτ.)
Λιανικό εμπόριο	-10,2	-1,1	-7,2	-11,0	-8,7 (Ιαν.-Νοέμ.)
Εμπορία και επισκευή αυτοκινήτων-μοτοσικλετών	-15,7	-36,5	-26,5	-29,3	-6,2 (Ιαν.-Σεπτ.)
2. Μεταφορές					
Χερσαίες μεταφορές	-31,5	-18,1	-1,7	-3,3	-8,1 (» »)
Θαλάσσιες και ακτοπλοϊκές μεταφορές	-22,8	-8,5	-2,7	-15,3	-7,6 (» »)
Αεροπορικές μεταφορές	-11,7	-7,0	-0,9	-1,1	18,2 (» »)
Αποθήκευση και υποστηρικτικές προς τη μεταφορά δραστηριότητες	-32,2	-10,8	-7,9	-4,8	-6,7 (» »)
3. Ξενοδοχεία και εστιατόρια					
Υπηρεσίες παροχής καταλύματος και εστίασης	-9,1	-8,2	-7,4	-17,2	-0,2 (» »)
4. Ενημέρωση και επικοινωνία					
Τηλεπικοινωνίες	-8,9	-11,3	-8,9	-5,1	-13,2 (» »)
Παραγωγή κιν/κών ταινιών-βίντεο-τηλ/κών προγραμμάτων - ηχογραφήσεις και μουσικές εκδόσεις	1,4	-6,6	-28,4	-4,9	-14,9 (» »)
Δραστηριότητες προγραμματισμού και ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών	-6,7	-2,1	-27,1	-16,3	-13,8 (» »)
5. Επαγγελματικές-επιστημονικές-τεχνικές δραστηριότητες					
Νομικές-λογιστικές δραστηριότητες και υπηρεσίες παροχής συμβουλών διαχείρισης	-12,4	-7,3	-0,3	4,5	7,7 (» »)
Δραστηριότητες αρχιτεκτόνων-μηχανικών	-18,6	-20,4	-19,6	-12,3	-11,4 (» »)
Υπηρεσίες διαφήμισης και έρευνας αγοράς	-18,4	-23,8	-21,2	-16,7	-20,7 (» »)
Ταξιδιωτικά πρακτορεία και λοιπές δραστηριότητες	-9,9	-24,5	-35,3	-26,9	6,9 (» »)
Β. Επιβατική κίνηση					
Επιβάτες Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών (ΔΑΑ)	-1,5	-5,0	-6,3	-10,4	-3,2 (Ιαν.-Δεκ.)
Επιβάτες Aegean Airlines[1]	9,9	-5,1	4,2	-5,8	9,0 (Ιαν.-Σεπτ.)
Επιβατική κίνηση Οργανισμού Λιμένος Πειραιώς (ΟΛΠ)	-3,8	-6,0	-0,8	-17,5	1,0 (Ιαν.-Δεκ.)
Γ. Δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στις υπηρεσίες	**-28,3**	**-9,3**	**-2,9**	**-11,2**	**28,4 (» »)**

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (δείκτες κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες), ΔΑΑ, Aegean Airlines, ΟΛΠ και ΙΟΒΕ (προσδοκίες).
1 Περιλαμβάνονται και οι ναυλωμένες πτήσεις (charter).

χώρησης των περιφερειακών αεροδρομίων, δέσμευση για επενδύσεις 500 εκατ. ευρώ εντός της πενταετίας για τον ΟΛΠ).

Η εξέλιξη του ΠΔΕ στη διάρκεια του 2013 χαρακτηρίζεται ικανοποιητική. Οι πληρωμές του Προγράμματος εμφανίζονται αυξημένες κατά 14,5% σε σχέση με το 2012 (βλ. Πίνακα V.3). Για το 2014, ο στόχος είναι τα 7 δισεκ. ευρώ που αποτελεί μικρή αύξηση από τα 6,65 δισεκ. ευρώ (εκτίμηση της υλοποίησης το 2013). Η υλοποίηση του στόχου για το 2014 εξαρτάται από τους περιορισμούς της δημοσιονομικής προσαρμογής.

Μεταξύ του εννεαμήνου του 2009 και του εννεαμήνου του 2013 η **ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της οικονομίας** σε σταθερές τιμές υποχώρησε κατά περίπου 20% (βλ. Πίνακα V.4). Σε ορισμένους κλάδους (κατασκευα-

στικός κλάδος, εμπόριο) η υποχώρηση ήταν σημαντικά υψηλότερη (65% και 29% αντίστοιχα), με αποτέλεσμα το ποσοστό συμμετοχής των κλάδων αυτών στη συνολική οικονομική δραστηριότητα να έχει υποχωρήσει αισθητά. Στο διάστημα 2000-2009 η προστιθέμενη αξία του κατασκευαστικού κλάδου αντιστοιχούσε στο 7,4% της συνολικής προστιθέμενης αξίας της οικονομίας, ενώ στο διάστημα 2010-2013 το ποσοστό αυτό περιορίστηκε στο 3,1%. Το μερίδιο του κλάδου του **εμπορίου, των ξενοδοχείων και εστιατορίων και των μεταφορών και αποθήκευσης** στη συνολική προστιθέμενη αξία υποχώρησε οριακά, από 25,5% σε 24,0%, στο ίδιο διάστημα (βλ. Πίνακα V.5). Το μερίδιο της βιομηχανίας στη συνολική προστιθέμενη αξία έχει παραμείνει σταθερό (κοντά στο 13%), αν και έχουν συντελεστεί μεγάλες ανακατατάξεις εντός της βιομηχανίας (βλ. Πίνακες V.6 και V.7) και ιδιαίτερα στον τομέα της μεταποίησης. Παραδοσιακοί κλάδοι (κλωστοϋφαντουργία, είδη ένδυσης, βιομηχανία κατεργασίας δέρματος) έχουν μειώσει την παραγωγή τους στο μισό ή λιγότερο. Άλλοι παραδοσιακοί αλλά δυναμικοί κλάδοι έχουν μειώσει την παραγωγή τους κατά περίπου 10% (τρόφιμα, καπνός) ή την έχουν αυξήσει οριακά (μέταλλα: άνοδος 6%). Τέλος, κλάδοι με έντονα εξαγωγικό προσανατολισμό (διύλιση πετρελαίων, φαρμακευτι-

Πίνακας V.6 Δείκτες δραστηριότητας στη βιομηχανία (2009-2013)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)[1]

	2009	2010	2011	2012	2013 (διαθέσιμη περίοδος)	2014 (διαθέσιμη περίοδος)
1. Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής (γενικός)	**-9,4**	**-5,9**	**-7,8**	**-3,4**	**-3,9 (Ιαν.-Νοέμ.)**	...
Μεταποίηση	-11,2	-5,1	-8,5	-4,2	-1,9 (» »)	...
Ορυχεία-λατομεία	-11,8	-6,5	0,6	0,7	-10,5 (» »)	...
Ηλεκτρισμός	-4,2	-9,2	-8,8	-3,0	-8,2 (» »)	...
Βασικές ομάδες αγαθών						
Ενέργεια	-2,9	-4,9	-8,4	5,3	-4,3 (» »)	...
Ενδιάμεσα αγαθά	-18,4	-0,9	-8,8	-10,6	-3,3 (» »)	...
Κεφαλαιακά αγαθά	-22,5	-22,1	-9,7	-16,4	-11,8 (» »)	...
Διαρκή καταναλωτικά αγαθά	-20,7	-13,4	-15,6	-18,4	-15,1 (» »)	...
Μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά	-4,1	-7,2	-4,8	-6,0	-2,0 (» »)	...
2. Δείκτης κύκλου εργασιών στη βιομηχανία[2]	**-23,2**	**6,0**	**7,1**	**3,0**	**-5,8 (» »)**	...
Εγχώρια αγορά	-22,2	-0,7	-2,3	-6,4	-11,0 (» »)	...
Εξωτερική αγορά	-25,6	29,3	21,6	20,2	1,4 (» »)	...
3. Δείκτης νέων παραγγελιών στη βιομηχανία[3]	**-28,1**	**4,2**	**1,8**	**-8,1**	**-6,8 (» »)**	...
Εγχώρια αγορά	-23,4	-3,4	-23,7	-11,9	-6,8 (» »)	...
Εξωτερική αγορά	-34,7	28,2	22,3	-4,6	-7,3 (» »)	...
4. Δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στη βιομηχανία	**-21,5**	**5,1**	**1,4**	**0,4**	**13,7 (2013)**	**1,3 (Ιαν.)**
5. Βαθμός χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού στη βιομηχανία	**70,5**	**68,5**	**67,6**	**64,4**	**65,9 (2013)**	**65,9 (Ιαν.)**
6. Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών για τη μεταποίηση (PMI)[4]	**45,3**	**43,8**	**43,6**	**41,2**	**49,6 (2013)**	**51,2 (Ιαν.)**

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (δείκτης βιομηχανικής παραγωγής, δείκτες κύκλου εργασιών και νέων παραγγελιών στη βιομηχανία), ΙΟΒΕ (επιχειρηματικές προσδοκίες, βαθμός χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού) και Markit Economics και Ελληνικό Ινστιτούτο Προμηθειών (PMI).
1 Με εξαίρεση το βαθμό χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού στη βιομηχανία (%) και το Δείκτη Υπευθύνων Προμηθειών για τη μεταποίηση (PMI).
2 Αφορά τις πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών των βιομηχανικών επιχειρήσεων σε όρους αξίας.
3 Παρακολουθεί την εξέλιξη της ζήτησης βιομηχανικών προϊόντων σε όρους αξίας.
4 Εποχικά διορθωμένος δείκτης, τιμή άνω του 50 υποδηλώνει άνοδο.

Πίνακας V.7 Βιομηχανική παραγωγή

(2005=100)

	Συντελεστές στάθμισης έτους 2005		Επίπεδο 2009 (2005=100)	Ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές μέσου επιπέδου δεικτών 2010	2011	2012	2013	Επίπεδο 2013 (2005=100)
Βιομηχανία	**100,0**		**89,7**	**-5,9**	**-7,8**	**-3,4**	**-3,6**	**72,5**
1. Ορυχεία-Λατομεία	***6,1***	***100,0***	***81,5***	***-6,5***	***0,6***	***0,7***	***-9,8***	***69,6***
Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη		56,6	92,9	-13,1	5,9	8,6	-14,7	79,1
Άντληση αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου		1,9	82,7	42,5	-24,3	-2,2	-7,9	80,3
Εξόρυξη μεταλλευμάτων		9,1	63,9	16,2	18,5	-13,9	-0,1	75,7
Άλλες εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες		32,4	66,6	-0,1	-13,7	-13,6	2,0	50,6
2. Μεταποίηση	***69,8***	***100,0***	***88,2***	***-5,1***	***-8,5***	***-4,2***	***-2,0***	***71,9***
Τρόφιμα		18,2	100,8	-4,1	-0,9	-3,4	-5,0	87,9
Ποτά		6,0	104,2	-7,6	-9,3	-8,3	-2,2	78,4
Καπνός		1,9	90,4	-17,5	10,5	-8,9	2,7	77,1
Κλωστοϋφαντουργικές ύλες		3,1	52,8	-20,6	-22,0	-19,8	-14,8	22,3
Είδη ένδυσης		3,4	62,9	-23,1	-25,2	-6,9	-4,1	32,2
Δέρμα-είδη υπόδησης		0,6	79,2	-36,9	-15,6	-31,7	-1,2	28,5
Ξύλο και φελλός		1,2	55,2	9,4	24,9	-29,5	-24,8	40,0
Χαρτί και προϊόντα από χαρτί		2,3	97,4	-3,4	-8,9	-10,8	2,5	78,3
Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων		1,9	88,1	-14,1	-24,5	-20,7	-9,9	40,8
Παράγωγα πετρελαίου και άνθρακα		11,3	104,8	5,7	-14,5	24,3	4,3	122,9
Χημικά προϊόντα		5,3	83,4	1,5	-4,4	-12,2	2,1	72,6
Βασικά φαρμακευτικά προϊόντα και σκευάσματα		2,5	149,9	2,4	-0,4	-5,2	13,4	164,4
Προϊόντα από ελαστική και πλαστική ύλη		4,2	91,8	-7,0	-7,7	-9,2	1,4	72,6
Μη μεταλλικά ορυκτά		10,3	69,3	-14,2	-35,7	-15,8	-1,7	31,6
Βασικά μέταλλα		8,0	82,7	12,0	6,4	-6,2	-5,6	87,2
Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων		5,1	79,6	0,2	-4,4	-10,4	-13,1	59,3
Ηλεκτρονικοί υπολογιστές, ηλεκτρονικά και οπτικά προϊόντα		1,2	41,7	-26,6	-23,6	-6,9	31,2	28,6
Ηλεκτρολογικός εξοπλισμός		3,0	82,4	-4,1	-11,0	-6,1	-12,5	57,8
Μηχανήματα και είδη εξοπλισμού		2,1	82,1	-21,0	-8,0	-11,3	2,1	54,0
Μηχανοκίνητα οχήματα, ρυμουλκούμενα, ημιρυμουλκούμενα		0,8	72,8	-1,6	-30,5	-13,8	-2,4	41,9
Λοιπός εξοπλισμός μεταφορών		1,6	84,4	-35,1	-32,4	-41,9	-10,2	19,3
Έπιπλα		1,5	77,6	-19,0	-22,1	-29,9	-18,0	28,1
Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες		0,5	72,0	-10,5	-13,3	-12,7	-5,1	46,3
Επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού		4,1	75,2	-22,8	-1,4	-14,6	-14,8	41,6
3. Ηλεκτρισμός	***20,8***	***100,0***	***94,7***	***-9,2***	***-8,8***	***-3,0***	***-6,9***	***70,8***
4. Παροχή νερού	***3,3***	***100,0***	***103,0***	***0,7***	***-1,6***	***1,0***	***-2,8***	***100,1***
Βιομηχανία	**100,0**		**89,7**	**-5,9**	**-7,8**	**-3,4**	**-3,6**	**72,5**
Βασικές ομάδες αγαθών								
Ενέργεια	36,8		97,5	-4,9	-8,4	5,3	-4,0	85,9
Ενδιάμεσα αγαθά	28,0		78,5	-0,9	-8,8	-10,6	-3,1	61,5
Κεφαλαιακά αγαθά	8,6		71,5	-22,1	-9,7	-16,4	-12,2	36,9
Διαρκή καταναλωτικά αγαθά	2,3		77,6	-13,4	-15,6	-18,4	-14,6	39,5
Μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά	24,3		98,4	-7,2	-4,8	-6,0	-1,4	80,6

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

κές εταιρίες) έχουν αυξήσει την παραγωγή τους με διψήφιους ρυθμούς.

Η σημασία της αναδιάρθρωσης της οικονομίας με τη μετατόπιση πόρων προς πιο εξωστρεφείς δραστηριότητες είναι μεγάλη. Η έκταση στην οποία η στροφή αυτή έχει πραγματοποιηθεί είναι ακόμη περιορισμένη (βλ. Πλαίσιο V.1). Ωστόσο, οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιήθηκαν τα προηγούμενα χρόνια και οι οποίες συνεχίζονται τόσο στην αγορά εργασίας όσο και στις αγορές προϊόντων θα ενισχύσουν την ανάπτυξη, επειδή μεταξύ άλλων διευκολύνουν τη μεταφορά πόρων μεταξύ κλάδων. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ,[2] τα οφέλη από τις μεταρρυθμίσεις που έχουν γίνει μπορεί να είναι σημαντικά. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, με βάση εκτιμήσεις του ΟΟΣΑ, μεταρρυθμίσεις που βελτιώνουν το δείκτη περιορισμών στις αγορές προϊόντων (δείκτης PMR) κατά 0,8 περίπου της μονάδας οδηγούν σε αύξηση του ετήσιου ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ κατά περίπου 0,7 της εκατοστιαίας μονάδας για πάνω από 10 χρόνια, μέσω της βελτίωσης της συνολικής παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής. Στην Ελλάδα ο δείκτης PMR βελτιώθηκε κατά περίπου 0,4 της μονάδας μεταξύ 2008 και 2013. Αν συνυπολογιστεί και η βελτίωση στη λειτουργία της αγοράς εργασίας, τότε η θετική επίδραση στο ρυθμό ανάπτυξης θα είναι ακόμη μεγαλύτερη.

Το 2014 αναμένεται να είναι το πρώτο έτος θετικών ρυθμών ανάπτυξης. Η ώθηση θα προέλθει από την άνοδο των επιχειρηματικών επενδύσεων και των εξαγωγών, η οποία θα υπεραντισταθμίσει την αρνητική επίδραση της συνεχιζόμενης υποχώρησης της κατανάλωσης. Η μείωση των αποδοχών προβλέπεται να είναι πολύ περιορισμένη σε σύγκριση με την τελευταία διετία, ενώ η απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα αναμένεται να εμφανίσει σημάδια ανάκαμψης και η ανεργία να αρχίσει να αποκλιμακώνεται. Η ενίσχυση της εμπιστοσύνης στις προοπτικές της χώρας, η συνέχιση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και η αποκατάσταση της χρηματοδότησης της οικονομίας αποτελούν τις μεγαλύτερες προκλήσεις για το τρέχον έτος.

2 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΑΚΙΝΗΤΩΝ

Το διάστημα 2010-2013 οι εντεινόμενες πιέσεις στις εμπορικές αξίες, τις τιμές και τα μισθώματα τόσο των οικιστικών όσο και των επαγγελματικών ακινήτων ήταν το βασικό χαρακτηριστικό της αγοράς ακινήτων, καθώς η σημαντική υποχώρηση της ζήτησης δημιούργησε υπερβάλλουσα προσφορά. Η πτώση της ζήτησης μπορεί να αποδοθεί κυρίως στη δραματική αύξηση της ανεργίας και τη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, στην αύξηση της φορολογίας των ακινήτων και την, έως πρόσφατα τουλάχιστον, σημαντική αστάθεια του φορολογικού πλαισίου, καθώς και στην έλλειψη ρευστότητας με δεδομένους τους αυστηρότερους όρους τραπεζικής χρηματοδότησης. Επιπλέον, οι προσδοκίες για περαιτέρω αποκλιμάκωση των τιμών είχαν και έχουν δυσμενή αντίκτυπο στην ελληνική κτηματαγορά.

Στην **αγορά των κατοικιών**, η μείωση των τιμών συνεχίστηκε με υψηλούς ρυθμούς από το 2011 και μετά.[3] Στοιχεία που συλλέγονται από τα πιστωτικά ιδρύματα δείχνουν ότι οι τιμές των διαμερισμάτων υποχώρησαν σωρευτικά από το 2008 (μέσο επίπεδο) έως το τελευταίο τρίμηνο του 2013 κατά 33,4%. Τα στοιχεία που συγκεντρώνονται από τα κτηματομεσιτικά γραφεία δείχνουν ακόμη μεγαλύτερη μείωση. Η υποχώρηση των τιμών ήταν εντονότερη στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα: -35,8% και Θεσσαλονίκη: -37,1%) έναντι των άλλων μεγάλων πόλεων (-30,9%) και των λοιπών περιοχών (-29,4%), καθώς και για τα μεγαλύτερου εμβαδού ακίνητα στις σχετικά ακριβότερες περιοχές της χώρας.

2 OECD (2013), *Economic Outlook*, Vol. 2013/2, OECD Publishing (http://dx.doi.org/10.1787/eco_outlook-v2013-2-en).

3 Έως το τέλος του 2011 οι τιμές των διαμερισμάτων και κυρίως των νεόδμητων, που διατίθενται προς πώληση κυρίως από κατασκευαστές, χαρακτηρίζονταν από σχετική ανθεκτικότητα, στην οποία εκτιμάται ότι συνέβαλαν το υψηλό ποσοστό ιδιοκατοίκησης, ο μεγάλος αριθμός των πολύ μικρών επιχειρήσεων οικογενειακού χαρακτήρα που δραστηριοποιούνται στην κατασκευή κατοικιών, η υψηλή κερδοφορία των επιχειρήσεων αυτών πριν από την τρέχουσα κρίση και η μικρή εξάρτησή τους από τον τραπεζικό δανεισμό, το υψηλό κόστος συναλλαγών (φορολογία μεταβιβάσεων, συμβολαιογραφικά και δικηγορικά έξοδα κ.λπ.), το αυξανόμενο κόστος κατασκευής που δυσχεραίνει την αντικατάσταση του διαθέσιμου αποθέματος κατοικιών, η αυξημένη εμπιστοσύνη των ελληνικών νοικοκυριών προς την ακίνητη περιουσία κ.ά.

Κατά την περίοδο της κρίσης καταγράφεται στροφή του αγοραστικού ενδιαφέροντος των νοικοκυριών προς παλαιότερα ακίνητα, μικρότερου εμβαδού και χαμηλότερης αξίας, σε μεσαίου κόστους περιοχές. Σημειώνεται επίσης αύξηση του ποσοστού των συναλλαγών με μετρητά και του μεριδίου των μετρητών στη συνολική χρηματοδότηση της απόκτησης ακινήτων. Τα αποτελέσματα της τριμηνιαίας έρευνας κτηματομεσιτικών γραφείων και συμβούλων ακίνητης περιουσίας από την Τράπεζα της Ελλάδος δείχνουν ότι το 2013 μόλις το 17% των συναλλαγών πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχή τραπεζικού δανεισμού (έναντι 82% στις αρχές του 2009), ενώ το μέσο ποσοστό δανειοδότησης ανήλθε σε περίπου 35% επί της συνολικής αξίας του ακινήτου (έναντι 70% στις αρχές του 2009). Επιπλέον, η μέση περίοδος αναμονής για τη διάθεση των προσφερόμενων προς πώληση ακινήτων υπερδιπλασιάστηκε στην περίοδο της κρίσης (από περίπου 5 μήνες στις αρχές του 2009 σε περίπου ένα έτος το 2013), ενώ αυξήθηκε σημαντικά το μέσο ποσοστό της έκπτωσης επί της αρχικής τιμής (από 12,6% σε 20,7% αντίστοιχα).[4]

Ο **κλάδος των επαγγελματικών ακινήτων** εμφανίζει επίσης δραματική συρρίκνωση τα τελευταία έτη, με σημαντικές πιέσεις για επαναδιαπραγμάτευση και μείωση των ενοικίων, ιδίως σε συνοικιακά εμπορικά ακίνητα, σε αποθηκευτικούς χώρους και σε λιγότερο πλεονεκτικά κτίρια γραφείων. Τόσο οι μισθωτικές όσο και οι αγοραίες αξίες συρρικνώθηκαν περαιτέρω το 2013, με μέσο ετήσιο ρυθμό -16,3% και -16,9% αντίστοιχα (στοιχεία από την έρευνα κτηματομεσιτικών γραφείων). Αμυδρά σημάδια σταθεροποίησης καταγράφονται στην αγορά των καταστημάτων, η οποία έχει υποστεί και τις μεγαλύτερες πιέσεις από την αρχή της τρέχουσας κρίσης. Θετικές προσδοκίες καταγράφονται για τον τομέα των τουριστικών ακινήτων και της παραθεριστικής κατοικίας, ενώ ορισμένες ενδείξεις κινητοποίησης ξένων επενδυτικών κεφαλαίων προκύπτουν από τη συμμετοχή τους στο μετοχικό κεφάλαιο ελληνικών Ανωνύμων Εταιριών Επενδύσεων Ακίνητης Περιουσίας (ΑΕΕΑΠ).

Σε όλη την περίοδο της τρέχουσας κρίσης, παράλληλα με την έντονη συρρίκνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας καταγράφεται μειούμενη ζήτηση επαγγελματικών ακινήτων και στροφή των επιχειρήσεων προς φθηνότερη επαγγελματική στέγη. Έτσι, η αγορά χαρακτηρίζεται από υπερβάλλουσα προσφορά, με αύξηση των κενών εμπορικών καταστημάτων και γραφείων, δραματική μείωση των συναλλαγών και πτωτική τάση των τιμών. Οι περιορισμοί από την πλευρά της χρηματοδότησης, σε συνδυασμό με την αβεβαιότητα στο οικονομικό περιβάλλον, συντηρούν τη σχετική επιφυλακτικότητα των επενδυτών. Πάντως, κατά τη διάρκεια του 2013 έγιναν μεμονωμένες συμφωνίες αγοραπωλησίας ακινήτων μεγάλης αξίας, με τις οποίες υπολογίζεται ότι τοποθετήθηκαν στην ελληνική αγορά επαγγελματικών ακινήτων περισσότερα από 1 δισεκ. ευρώ. Δραστήριες αποδείχθηκαν και οι ΑΕΕΑΠ, καθώς το νέο θεσμικό πλαίσιο για τις ΑΕΕΑΠ (Ν. 4141/2013) εισήγαγε σημαντικές βελτιώσεις και έδωσε πρόσθετα κίνητρα. Τα κίνητρα αυτά αναμένεται να δώσουν περαιτέρω ώθηση στο θεσμό και να προκαλέσουν το επενδυτικό ενδιαφέρον, ενώ είναι πιθανόν να οδηγήσουν και στην εμφάνιση νέων σχημάτων.

Μετά από καθυστερήσεις πολλών ετών, γίνονται πλέον αξιόλογες προσπάθειες για την **αξιοποίηση σημαντικών εκτάσεων και ακινήτων του Δημοσίου**, αν και ο ρυθμός υλοποίησης του σχετικού προγράμματος παραμένει βραδύς και τα ταμειακά έσοδα χαμηλά. Οι σημαντικότερες συμφωνίες που έχουν ολοκληρωθεί μέχρι σήμερα περιλαμβάνουν την αξιοποίηση του Διεθνούς Κέντρου Ραδιοτηλεόρασης (IBC) στο Δήμο Αμαρουσίου, την έκταση της Κασσιόπης στην Κέρκυρα, την πώληση των πέντε ακινήτων του εξωτερικού (Λονδίνο, Βρυξέλλες, Τασκένδη, Βελιγράδι και Λευκωσία), ενώ υπό οριστικοποίηση βρίσκεται και η συμφωνία για την αξιοποίηση των ακινήτων στο Παλιούρι της Χαλκιδικής. Η πιο σημα-

4 Βλ. αποτελέσματα τριμηνιαίας έρευνας κτηματομεσιτικών γραφείων και συμβούλων ακίνητης περιουσίας στο δικτυακό τόπο της Τράπεζας της Ελλάδος, http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/realestate/publications.aspx.

ντική πάντως από τις αξιοποιήσεις που έχουν δρομολογηθεί σχετίζεται με την πρόσφατη συμφωνία για την εκμετάλλευση και ανάπτυξη της έκτασης του Αστέρα Βουλιαγμένης, η οποία εκτιμάται ότι θα δημιουργήσει σημαντικού ύψους προστιθέμενη αξία.

Η ταχεία ολοκλήρωση των επιμέρους διαδικασιών αξιοποίησης δημόσιων εκτάσεων και ακινήτων που έχουν δρομολογηθεί (έκταση του πρώην αεροδρομίου του Ελληνικού, περιφερειακά αεροδρόμια και λιμάνια κ.ά.) έχει πολύ μεγάλη σημασία, καθώς οι εν λόγω συμφωνίες αναμένεται να προσελκύσουν πρόσθετα κεφάλαια και κυρίως να δώσουν το κατάλληλο θετικό μήνυμα προς τους διεθνείς επενδυτές και τις αγορές.

Η ενίσχυση της ζήτησης και του επενδυτικού ενδιαφέροντος για την ελληνική αγορά ακινήτων προϋποθέτει ωστόσο και μια σειρά παρεμβάσεων για τον περιορισμό της γραφειοκρατίας και της πολυπλοκότητας του υφιστάμενου πολεοδομικού θεσμικού πλαισίου. Η γραφειοκρατία που χαρακτηρίζει την ελληνική κτηματαγορά, ο μεγάλος αριθμός υποχρεωτικών από το νόμο διαδικασιών και επιβαρύνσεων (παράσταση δικηγόρων παρά την πρόσφατη μερική άρση της υποχρεωτικότητας, αμοιβές συμβολαιογράφων, πιστοποιητικό μηχανικού, ενεργειακό πιστοποιητικό και, πρόσφατα, πιστοποιητικό Ενιαίου Φόρου Ιδιοκτησίας Ακινήτων κ.λπ.), σε συνδυασμό με την ασάφεια των πολεοδομικών κανονισμών και τις πολλαπλές παραβάσεις του, την έλλειψη ενός σταθερού και σαφούς πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού και χρήσεων γης, καθώς και την ανυπαρξία πλήρους και ακριβούς κτηματολογίου, αποτελούν ορισμένους ακόμη παράγοντες που αποθαρρύνουν τη ζήτηση και συχνά αποτρέπουν την ολοκλήρωση επενδυτικών συμφωνιών με ενδιαφερόμενους επενδυτές από το εξωτερικό. Πολλά από τα προβλήματα αυτά, σε συνδυασμό με την ελλιπή καταγραφή των ακινήτων του Δημοσίου, δυσχεραίνουν και την αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας του τελευταίου.

Η προοπτική ανάκαμψης της ελληνικής κτηματαγοράς εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από την περαιτέρω βελτίωση των προσδοκιών των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, τη βελτίωση των συνθηκών χρηματοδότησης από το τραπεζικό σύστημα, καθώς και από τον περιορισμό της αβεβαιότητας και την ενίσχυση των προοπτικών ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας. Η φορολογική επιβάρυνση της ακίνητης περιουσίας στη διάρκεια της τρέχουσας κρίσης έχει επιτείνει την ύφεση στην αγορά ακινήτων και έχει αποθαρρύνει σημαντικά τη ζήτηση. Μάλιστα, η στρέβλωση, η οποία προκαλείται από την ύπαρξη αντικειμενικών αξιών που σε πολλές περιπτώσεις (π.χ. ακίνητα μεγάλου μεγέθους σε "ακριβές" περιοχές, υποβαθμισμένες περιοχές του κέντρου της Αθήνας κ.ά.) υπερβαίνουν σημαντικά τις εμπορικές αξίες των ακινήτων, οδηγεί σε **τεχνητή υπερφορολόγηση της ακίνητης περιουσίας** και σε περαιτέρω, μη ορθολογική πλέον, συμπίεση των αξιών.

Οι πρόσφατες νομοθετικές ρυθμίσεις σε σχέση με τη φορολόγηση της ακίνητης περιουσίας έχουν περιορίσει την αβεβαιότητα ως προς το φορολογικό καθεστώς των ακινήτων, ενώ η σημαντική μείωση του φόρου μεταβιβάσεων (στο 3%) εκτιμάται ότι θα συντελέσει στην αύξηση της πολύ χαμηλής συχνότητας συναλλαγών στην εγχώρια αγορά ακινήτων.[5] Επιπλέον, εκτιμάται ότι στη σταθεροποίηση της αγοράς θα συμβάλει η ρύθμιση για μερική παράταση της αναστολής των πλειστηριασμών για την πρώτη κατοικία το 2014, σε συνδυασμό

5 Οι πιο σημαντικές αλλαγές στη φορολογία ακινήτων που τέθηκαν σε εφαρμογή από τις αρχές του 2014 αφορούν: (α) την εισαγωγή του Ενιαίου Φόρου Ιδιοκτησίας Ακινήτων (ΕΝΦΙΑ – επιβάλλεται πλέον σε όλα τα είδη ακινήτων συμπεριλαμβανομένων οικοπέδων και αγροτεμαχίων) και του συμπληρωματικού φόρου που επιβαρύνει πρόσθετα όσους έχουν ακίνητη περιουσία άνω των 300.000 ευρώ, σε αντικατάσταση του Έκτακτου Ειδικού Τέλους Ακινήτων (όπως μετονομάστηκε το Έκτακτο Ειδικό Τέλος Ηλεκτροδοτούμενων Δομημένων Επιφανειών – ΕΕΤΗΔΕ) και του Φόρου Ακίνητης Περιουσίας (ΦΑΠ), (β) την εφαρμογή του Φόρου Υπεραξίας ο οποίος επιβαρύνει τους ιδιοκτήτες που θα προβούν σε πώληση ακινήτου (15% επί της διαφοράς μεταξύ της αξίας πώλησης και της αξίας κτήσης με απομείωση ανάλογα με τα έτη διακράτησης του ακινήτου), (γ) την ειδική πλέον φορολόγηση στα εισοδήματα από ακίνητα με συντελεστή 11% (χωρίς αφορολόγητο όριο) για εισοδήματα έως 12.000 ευρώ και 33% για εισοδήματα άνω των 12.000 ευρώ και (δ) το Φόρο Μεταβίβασης Ακινήτων ο οποίος μειώθηκε σημαντικά (σε 3%, από 8% για αξία έως 20.000 ευρώ και από 10% για μεγαλύτερης αξίας ακίνητα). Επιπλέον, επανέρχεται το "πόθεν έσχες" για την αγορά ή την κατασκευή ακινήτων. Επισημαίνεται ότι η εφαρμογή του Φόρου Υπεραξίας αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα, με αποτέλεσμα την αναστολή σημαντικού αριθμού μεταβιβάσεων κατά το α' δίμηνο του 2014.

με την ουσιαστική επανασύνδεση με το τραπεζικό σύστημα των νοικοκυριών που αδυνατούσαν να εξυπηρετούν τα δάνειά τους και την εισαγωγή της δυνατότητας πληρωμής σημαντικά μικρότερων και ανάλογα με τις δυνατότητές τους δόσεων.

Οι πτωτικές τάσεις στις τιμές των κατοικιών είναι πιθανόν να συνεχιστούν και τα επόμενα τρίμηνα, αλλά με σχετικά πιο συγκρατημένους ρυθμούς, καθώς οι υψηλοί ρυθμοί μείωσης των τιμών που είχαν καταγραφεί το 2012 και το πρώτο εξάμηνο του 2013 έδειξαν να αμβλύνονται τα δύο επόμενα τρίμηνα.

3 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Το **κόστος της ύφεσης σε όρους θέσεων απασχόλησης** είναι τεράστιο. Μεταξύ του γ′ τριμήνου του 2009 και του γ′ τριμήνου του 2013 χάθηκαν 904,2 χιλιάδες θέσεις εργασίας (-19,9%). Ως αποτέλεσμα, το **ποσοστό απασχόλησης** του πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών μειώθηκε στο 53,3% το εννεάμηνο του 2013, από 64,4% το εννεάμηνο του 2010 και έναντι 70% που αποτελεί τον ελληνικό στόχο για το 2020 (ο στόχος είναι 75% για την ΕΕ-28 ως σύνολο).

Η έκταση της υποχώρησης της απασχόλησης δεν ήταν ίδια καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Η απασχόληση μειωνόταν με διαρκώς εντεινόμενο ρυθμό από το 2010 μέχρι το γ′ τρίμηνο του 2012, ενώ έκτοτε η απασχόληση, τόσο των μισθωτών όσο και των αυτοαπασχολουμένων, υποχωρεί με φθίνοντα ρυθμό (βλ. Διάγραμμα V.8). Η εξασθένηση του ρυθμού μείωσης της απασχόλησης προήλθε, όπως φαίνεται από τα στοιχεία των ροών μισθωτής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα (Πληροφοριακό Σύστημα "Εργάνη") από άνοδο των προσλήψεων και όχι τόσο από μείωση των καταγγελιών συμβάσεων εργασίας. Αν και από το Σεπτέμβριο του 2013 είναι πιθανόν τα μεγέθη αυτά να επηρεάστηκαν εν μέρει και από την αυστηροποίηση των προστίμων για την αδήλωτη εργασία (βλ. δελτίο τύπου Εργάνη, 6.1.2014), εντούτοις η τάση αυτή είχε αρχίσει να καταγράφεται αρκετά νωρίτερα και μπορεί να αποδοθεί και στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας. Η έκταση των μεταρρυθμίσεων αποτυπώνεται και στο δείκτη Employment Protection Legislation του ΟΟΣΑ, ο οποίος μετρά την έκταση στην οποία η αγορά εργασίας υπόκειται σε διοικητικούς περιορισμούς. Ο δείκτης αυτός έχει βελτιωθεί για την Ελλάδα, συγκλίνοντας προς το μέσο επίπεδο των χωρών του ΟΟΣΑ.

Η μείωση του αριθμού των απασχολουμένων προέκυψε τόσο από την οριστική παύση της λειτουργίας μεγάλου αριθμού επιχειρήσεων (σύμφωνα με τα στοιχεία του ΙΚΑ, περίπου 75,6 χιλιάδες επιχειρήσεις —δηλ. 30% των επιχειρήσεων— διέκοψαν τη δραστηριότητά τους) όσο και από τη μείωση του προσωπικού των επιχειρήσεων που συνέχισαν να λειτουργούν. Ο **αριθμός των επιχειρήσεων** μειώθηκε περισσότερο στο εμπόριο, τη μεταποίηση, τις κατασκευές, τα ξενοδοχεία και εστιατόρια και την εκπαίδευση. Ο αριθμός των μικρών επιχειρήσεων μειώθηκε, σε όλους τους κλάδους, με εξαίρεση τη μεταποίηση, περισσότερο από ό,τι ο αριθμός των μεγάλων και έτσι ο μέσος αριθμός απασχολουμένων ανά επιχείρηση αυξήθηκε.

Τα **επαγγέλματα** τα οποία επλήγησαν περισσότερο είναι οι ανειδίκευτοι εργάτες, οι πωλητές, οι χειριστές μηχανημάτων, αλλά και οι υπάλληλοι γραφείου.

Η χρήση του θεσμού της **μερικής απασχόλησης** επεκτάθηκε σημαντικά, ιδίως στον ιδιωτικό τομέα. Το ποσοστό των μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα που είναι μερικώς απασχολούμενοι αυξήθηκε κατά 5,2 εκατοστιαίες μονάδες, από 7,7% το εννεάμηνο του 2010 σε 12,9% το αντίστοιχο διάστημα του 2013, αντανακλώντας την αυξημένη προσφυγή σε συμβάσεις μερικής απασχόλησης σε πολλούς κλάδους, αλλά και την αναδιάρθρωση της απασχόλησης προς κλάδους στους οποίους η μερική απασχόληση είναι συνήθως πιο διαδεδομένη (λιανικό εμπόριο). Το ποσοστό των απασχολουμένων με **συμβάσεις ορισμένου χρόνου** μειώθηκε, εξέ-

λιξη στην οποία πιθανώς συνέβαλαν και οι αλλαγές στις προϋποθέσεις για αποζημίωση σε περίπτωση καταγγελίας συμβάσεων, καθώς σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης ορισμένου χρόνου πριν από την παρέλευση έτους η αποζημίωση που πρέπει να καταβάλει ο εργοδότης είναι υψηλότερη από ό,τι αν η σύμβαση ήταν αορίστου χρόνου.

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω μεταβολών, ορισμένα **διαρθρωτικά χαρακτηριστικά** της αγοράς εργασίας έχουν τώρα διαφοροποιηθεί. Η διάρθρωση ανά επάγγελμα έχει μεταβληθεί υπέρ των πιο ειδικευμένων, ενώ το ποσοστό απασχόλησης στο δευτερογενή τομέα έχει υποχωρήσει – κυρίως λόγω της σημαντικής υποχώρησης της απασχόλησης στις κατασκευές, αλλά και λόγω της μείωσης της απασχόλησης στη μεταποίηση – σε αντίθεση με το ποσοστό απασχόλησης στον τριτογενή και στον πρωτογενή τομέα. Παρότι η απασχόληση υποχώρησε τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, το εννεάμηνο του 2013 το ποσοστό των απασχολουμένων στο δημόσιο τομέα είναι ελαφρά υψηλότερο από ό,τι το εννεάμηνο του 2009 (23,1% το 2013 από 22,1%) (βλ. Διάγραμμα V.9). Μεταξύ 2010 και 2013 το ποσοστό των μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα έχει μειωθεί, ενώ αντίθετα έχει αυξηθεί το ποσοστό των αυτοαπασχολουμένων χωρίς προσωπικό (βλ. Διάγραμμα V.9).

Ο **αριθμός των ανέργων** αυξήθηκε κατά 880,3 χιλ. άτομα μεταξύ του γ′ τριμήνου του 2009 και του αντίστοιχου τριμήνου του 2013 και το ποσοστό ανεργίας μεταβλήθηκε από 9,3% το γ′ τρίμηνο του 2009 και 12,4% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2010 σε 27,0% το γ′ τρίμηνο του 2013 (βλ. Διάγραμμα V.10). Το **ποσοστό ανεργίας** το γ′ τρίμηνο του 2013 είναι το υψηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 28. Έπεται εκείνο της Ισπανίας, κατά περίπου μια εκατοστιαία μονάδα χαμηλότερο, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΕΔ).

Από τα άτομα τα οποία είναι άνεργα το 2013, περίπου το 1/5 είναι άνεργα από το 2009. Η πολύ μεγάλη αυτή διάρκεια της ανεργίας απαντάται συχνότερα ανάμεσα σε άτομα

Διάγραμμα V.8 Απασχόληση (α' τρίμ. 2009-γ' τρίμ. 2013)

(εκατοστιαίες μεταβολές έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του προηγούμενου έτους)

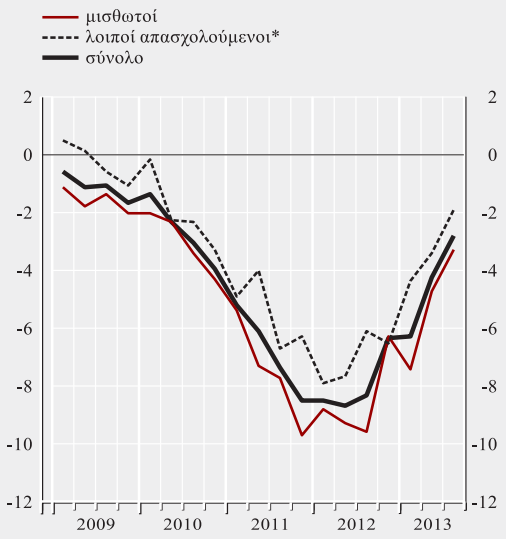

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.
* Λοιποί απασχολούμενοι = αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό (εργοδότες) + αυτοαπασχολούμενοι χωρίς προσωπικό + βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση.

Διάγραμμα V.9 Διάρθρωση της απασχόλησης - % απασχολούμενων σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα ανάλογα με τη θέση στην επιχείρηση

(ποσοστό %)

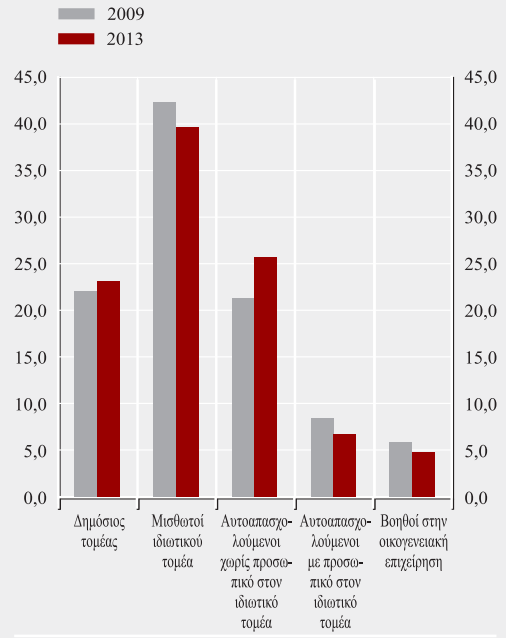

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

Διάγραμμα V.10 Ποσοστά ανεργίας (α΄τρίμ. 2009 - γ΄τρίμ. 2013)

(ποσοστό % του εργατικού δυναμικού)

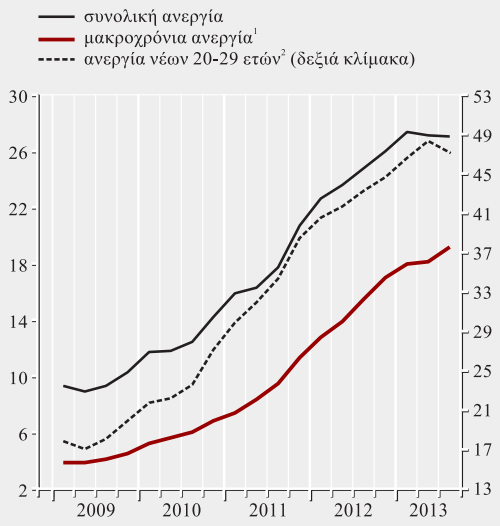

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.
1 Για διάστημα άνω των δώδεκα μηνών.
2 Ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού αυτής της ηλικιακής ομάδας.

Διάγραμμα V.11 Κατανομή των ανέργων, με και χωρίς προηγούμενη εργασιακή εμπειρία, ανάλογα με τη διάρκεια αναζήτησης εργασίας (γ΄τρίμ. 2013)

(ποσοστό %)

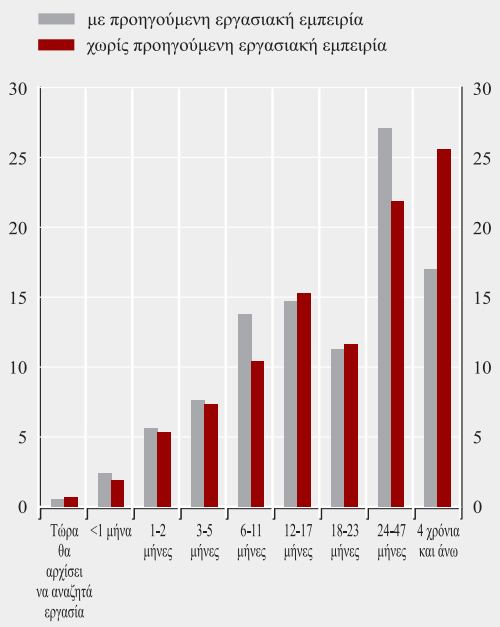

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

μεγαλύτερης ηλικίας και ανάμεσα σε άτομα χωρίς εργασιακή εμπειρία (βλ. Διάγραμμα V.11). Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι από εκείνους που δηλώνουν άνεργοι τα τελευταία 4 χρόνια, περίπου το 30% δεν έχει εργαστεί στο παρελθόν.

Το υψηλό ποσοστό των **μακροχρόνια ανέργων** (βλ. Διάγραμμα V.10) γεννά ανησυχίες ότι, όταν θα ξεκινήσει η ανάπτυξη, θα υπάρχει έλλειψη ατόμων με τις ειδικότητες που απαιτούνται και θα προκληθούν ανοδικές πιέσεις στους μισθούς. Ωστόσο, η ανησυχία αυτή είναι υπερβολική, καθώς η προσφορά εργασίας είναι μεγάλη, όπως φαίνεται τόσο από τον αριθμό των ανέργων όσο και από τον υψηλό αριθμό των μερικώς απασχολουμένων, ακόμη και ειδικευμένων, που θα ήθελαν να εργάζονται περισσότερες ώρες.

Το 2014 το ποσοστό ανεργίας αναμένεται να υποχωρήσει. Μέσα στο 2014 αναμένεται ελαφρά άνοδος τόσο του αριθμού των μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα όσο και του αριθμού των αυτοαπασχολουμένων. Στην κατεύθυνση αυτή θα συμβάλουν και τα προγράμματα απασχόλησης και κατάρτισης του ΟΑΕΔ (πρόσφατα ανακοινώθηκε η εντατικοποίησή τους), τα οποία στην τρέχουσα συγκυρία είναι απαραίτητα, καθώς έχουν στόχο να μην απαξιωθούν οι δεξιότητες όσων δεν εργάζονται.

4 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ, ΤΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΕΡΔΩΝ

4.1 ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

Στο διάστημα 2010-2013 ο μέσος ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού, με βάση τον Εναρμονισμένο Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ), ήταν 2%. Ωστόσο, ο ρυθμός πληθωρισμού εμφάνισε μεγάλες διακυμάνσεις στο διάστημα αυτό (βλ. Πίνακα V.8 και Διάγραμμα V.12): το 2010 και το 2011 υπερέβη σημαντικά το 2% (4,7% και 3,1% αντίστοιχα), ενώ το 2012 περιορίστηκε αισθητά στο 1,0% και το 2013 διαμορφώθηκε σε αρνητικά επίπεδα (-0,9%).

Διάγραμμα V.12 Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) και πυρήνας του πληθωρισμού Ελλάδος και ζώνης του ευρώ (Ιανουάριος 2012-Δεκέμβριος 2013)

(εκατοστιαία μεταβολή έναντι του ίδιου μηνός του προηγούμενου έτους)

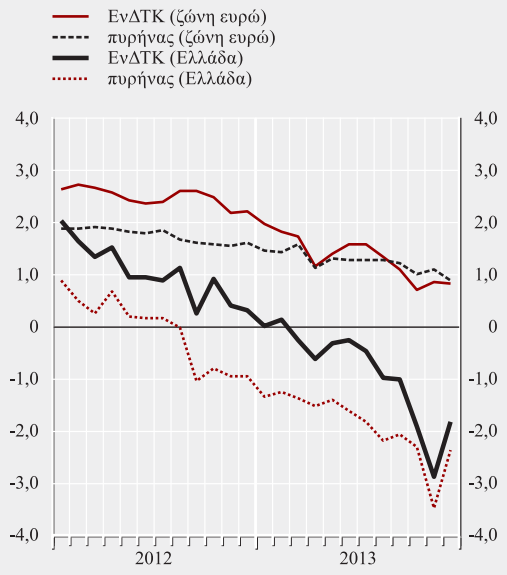

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ και Eurostat.

Διάγραμμα V.13 Εξέλιξη τιμών καυσίμων του ΔΤΚ και του ΔΤΠ και της τιμής του αργού πετρελαίου σε ευρώ (Ιανουάριος 2012 - Δεκέμβριος 2013)

(εκατοστιαία μεταβολή έναντι του ίδιου μηνός του προηγούμενου έτους)

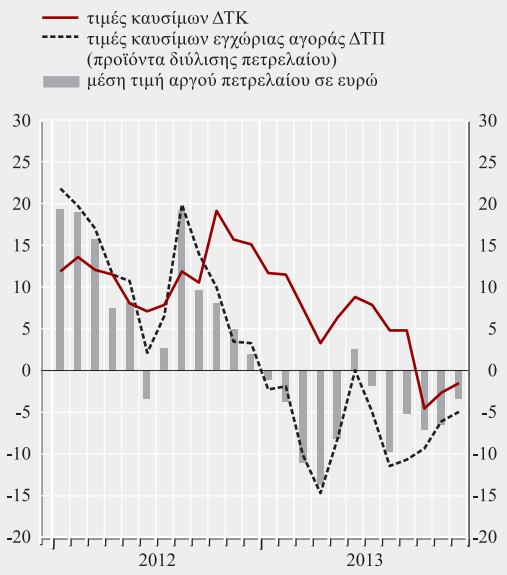

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ και στοιχείων της ΕΚΤ για τις τιμές του αργού πετρελαίου (UK Brent).

Οι εξελίξεις των τιμών καταναλωτή αντανακλούν τις μεταβολές στους συντελεστές του ΦΠΑ (το Μάρτιο και τον Ιούλιο του 2010 και τον Ιανουάριο του 2011), στους Ειδικούς Φόρους Κατανάλωσης (με την πιο πρόσφατη αύξηση στο πετρέλαιο θέρμανσης τον Οκτώβριο του 2012), τις μεταβολές στις τιμές των καυσίμων, καθώς και την αναιμική ζήτηση. Ενδεικτικό της συμβολής της έμμεσης φορολογίας στη μεταβολή του ΕνΔΤΚ είναι ότι χωρίς την επίπτωση της έμμεσης φορολογίας ο μέσος ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού εκτιμάται ότι διαμορφώθηκε στο 1,3% στο διάστημα 2010-2011, ενώ το 2012 ήταν μόλις 0,1%.

Στους υψηλούς ρυθμούς πληθωρισμού το 2010 και το 2011 συνέβαλε σημαντικά η μεγάλη άνοδος των διεθνών τιμών των καυσίμων, των οποίων οι τιμές συνέχισαν να αυξάνονται με διψήφιους ρυθμούς (βλ. Διάγραμμα V.13), ενώ το 2011 συνέβαλε και η άνοδος των τιμών των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής. Έτσι, το διάστημα 2010-2012 το μέσο ετήσιο επίπεδο του πυρήνα του πληθωρισμού —που δεν περιλαμβάνει τις τιμές της ενέργειας και των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής— ήταν κατά μέσο όρο 1,4 μονάδα χαμηλότερο από εκείνο του συνολικού ΕνΔΤΚ. Οι τιμές των καυσίμων επέδρασαν επιβαρυντικά και στις τιμές των βιομηχανικών αγαθών (βλ. Πίνακα V.9). Για τους παραπάνω λόγους οι αυξήσεις των τιμών των αγαθών ήταν υψηλότερες από ό,τι των τιμών των υπηρεσιών.

Ειδικότερα, όσον αφορά τη διαμόρφωση των τιμών στα νωπά οπωροκηπευτικά, πρόσφατη μελέτη της Επιτροπής Ανταγωνισμού (Δεκ. 2013)[6] που εξετάζει τη διαμόρφωση των τιμών 7 προϊόντων καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, πρώτον, το κόστος παραγωγής των προϊόντων αυτών είναι υψηλότερο από ό,τι σε άλλες χώρες κυρίως λόγω του μικρού μεγέθους των επιμέρους παραγωγικών μονάδων και, δεύτερον, ότι οι χονδρέμποροι, οι οποίοι επίσης

6 www.epant.gr/img/x2/news/news598_1_1386157505.pdf.

Πίνακας V.8 Η εξέλιξη των τιμών στην Ελλάδα και τη ζώνη του ευρώ

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

	2009	2010	2011	2012	2013
Α. Ζώνη ευρώ					
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) και συνιστώσες του					
Γενικός δείκτης	**0,3**	**1,6**	**2,7**	**2,5**	**1,4**
Αγαθά	-0,9	1,8	3,3	3,0	1,3
Είδη διατροφής	0,7	1,1	2,7	3,1	2,7
Επεξεργασμένα είδη διατροφής[1]	1,1	0,9	3,3	3,1	2,2
Μη επεξεργασμένα είδη διατροφής	0,2	1,3	1,8	3,0	3,5
Βιομηχανικά αγαθά	-1,7	2,2	3,7	3,0	0,6
Βιομηχανικά αγαθά εκτός ενέργειας	0,6	0,5	0,8	1,2	0,6
Ενέργεια	-8,1	7,4	11,9	7,6	0,6
Υπηρεσίες	2,0	1,4	1,8	1,8	1,4
Τιμές παραγωγού στη βιομηχανία	***-4,8***	***2,7***	***5,7***	***2,8***	***-0,2***
Β. Ελλάδα					
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) και συνιστώσες του					
Γενικός δείκτης	**1,3**	**4,7**	**3,1**	**1,0**	**-0,9**
Αγαθά	-0,1	5,9	4,0	1,9	0,7
Είδη διατροφής	2,5	3,1	4,2	1,3	0,9
Επεξεργασμένα είδη διατροφής[1]	1,6	5,0	4,7	1,2	0,7
Μη επεξεργασμένα είδη διατροφής	3,9	0,2	3,4	1,4	1,3
Βιομηχανικά αγαθά	-1,7	7,7	3,9	2,3	0,4
Βιομηχανικά αγαθά εκτός ενέργειας	0,8	1,9	-0,2	-0,6	-1,7
Ενέργεια	-12,1	30,4	16,7	12,6	6,3
Υπηρεσίες	3,2	3,1	1,9	-0,2	-2,9
Τιμές παραγωγού στη βιομηχανία	***-5,8***	***6,1***	***7,4***	***4,9***	***-0,7***

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat και ΕΛΣΤΑΤ.
1 Περιλαμβάνονται τα αλκοολούχα ποτά και ο καπνός.

είναι οργανωμένοι σε πολύ μεγάλο αριθμό μικρών επιχειρήσεων, έχουν μεγάλη διαπραγματευτική ισχύ έναντι των παραγωγών. Οι χονδρέμποροι και οι έμποροι λιανικής δεν μετακυλίουν στον τελικό καταναλωτή τις μειώσεις στις τιμές ορισμένων προϊόντων με την ίδια ταχύτητα με την οποία μετακυλίουν τις αυξήσεις.

Το 2013 η συμπλήρωση του ετήσιου κύκλου των παλαιοτέρων αυξήσεων των έμμεσων φόρων, σε συνδυασμό με την υποχώρηση του μοναδιαίου κόστους εργασίας, που σωρευτικά ήταν της τάξεως του 18% περίπου κατά την τετραετία 2010-2013 (στο σύνολο της οικονομίας), τις δραστικές μειώσεις του διαθέσιμου εισοδήματος και τη συνακόλουθη κατακόρυφη πτώση της ζήτησης, οδήγησαν το μέσο γενικό πληθωρισμό σε αρνητικούς ετήσιους ρυθμούς από το Μάρτιο του 2013, οι οποίοι εντάθηκαν κατά το τελευταίο τρίμηνο του έτους. Στους σαφώς αρνητικούς ετήσιους ρυθμούς του πληθωρισμού προς το τέλος του 2013 συνέβαλαν επίσης η μείωση του συντελεστή του ΦΠΑ στην εστίαση στο 13% από 23%, η συμπλήρωση του ετήσιου κύκλου από την αύξηση του ΕΦΚ στο πετρέλαιο θέρμανσης τον Οκτώβριο του 2012, αλλά και ο νέος θεσμός των ενδιάμεσων εκπτώσεων που εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το πρώτο

Πίνακας V.9 Δείκτες τιμών

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

Έτη	Δείκτης τιμών καταναλωτή							
		Ειδικοί δείκτες						
	Γενικός	Αγαθά	Υπηρεσίες	ΔΤΚ χωρίς νωπά οπωροκηπευτικά & καύσιμα	ΔΤΚ χωρίς είδη διατροφής & καύσιμα	Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά	Νωπά οπωροκηπευτικά	Καύσιμα
2009	1,2	-0,5	3,6	2,4	2,6	1,9	5,3	-15,7
2010	4,7	5,6	3,6	3,0	3,4	0,1	-4,3	36,2
2011	3,3	4,2	2,3	1,5	1,3	3,1	5,1	18,8
2012	1,5	2,2	0,5	0,3	0,1	1,5	1,5	12,0
2013	-0,9	0,1	-2,2	-1,7	-1,9	0,0	3,0	4,6

Έτη	Δείκτης τιμών παραγωγού στη βιομηχανία					Δείκτης τιμών εισαγωγών στη βιομηχανία	
	Εγχώρια αγορά				Εξωτερική αγορά		
		Ειδικοί δείκτες					
	Γενικός	Γενικός χωρίς τιμές ενέργειας	Ενδιάμεσα αγαθά	Καταναλωτικά αγαθά	Γενικός	Γενικός	Γενικός χωρίς τιμές ενέργειας
2009	-5,8	-0,1	-1,2	0,9	-6,0	-1,8	0,5
2010	6,1	0,9	2,3	-0,3	8,8	6,6	1,4
2011	7,4	2,7	4,8	1,1	8,8	7,6	1,5
2012	4,9	0,8	0,6	1,1	4,1	4,5	0,6
2013	-0,7	0,0	-1,1	1,1	-1,7	-2,7	-0,4

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ και επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ.

δεκαήμερο του Νοεμβρίου. Έτσι, το μέσο επίπεδο του πληθωρισμού υποχώρησε από 4,7% το 2010 σε 3,1% το 2011, 1,0% το 2012 και -0,9% το 2013. Κατ' αντιστοιχία, το μέσο επίπεδο του πυρήνα του πληθωρισμού (ΕνΔΤΚ χωρίς την ενέργεια και τα μη επεξεργασμένα είδη διατροφής) επίσης υποχώρησε από 3,0% το 2010 σε 1,7% το 2011, -0,1% το 2012 και -1,9% το 2013.

Το 2014 ο ρυθμός του πληθωρισμού αναμένεται να διατηρηθεί περίπου στα ίδια επίπεδα με το 2013. Ο πυρήνας του πληθωρισμού ωστόσο αναμένεται να μειωθεί με σημαντικά ηπιότερο ρυθμό από εκείνον του 2013.

4.2 ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η τετραετία 2010-2013 χαρακτηρίζεται από μεγάλη σωρευτική μείωση των μέσων ακαθάριστων αποδοχών στο σύνολο της οικονομίας (-18,9%),[7] η οποία οφειλόταν (α) στη δημοσιονομική προσαρμογή (που συνεπαγόταν μείωση των μισθών στο δημόσιο τομέα), (β) στις θεσμικές ρυθμίσεις για την ενίσχυση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας και (γ) στις συνθήκες οικονομικής ύφεσης, που επηρέαζαν όλο και περισσότερο τη διαπραγματευτική ισχύ των μισθωτών. Επίσης, οι ονομαστικές *κατώτατες αποδοχές* μειώθηκαν σωρευτικά κατά 19,9%. Η σωρευτική μείωση των μέσων ακαθάριστων αποδοχών οδήγησε:

– πρώτον, σε συνδυασμό με την αύξηση της παραγωγικότητας (ΑΕΠ ανά απασχολούμενο) κατά 1,3%, σε μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος κατά 18,2% στο σύνολο της οικονομίας και ακόμη περισσό-

7 Εξάλλου, σύμφωνα με το Δείκτη Μισθών στο σύνολο της οικονομίας της ΕΛΣΤΑΤ (και αν υποτεθεί ότι η ετήσια μεταβολή του εννεαμήνου Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2013 αποτελεί ένδειξη για τη μέση ετήσια μεταβολή ολόκληρου του 2013), προκύπτει σωρευτική μείωση 18,7% την τετραετία 2010-2013, ενώ η σωρευτική μείωση κατά την πενταετία έως και το γ' τρίμηνο του 2013 (δηλ. σύγκριση γ' τριμήνου 2013 προς γ' τρίμηνο 2009) φθάνει το 23,0%.

Πίνακας V.10 Αποδοχές και κόστος εργασίας (2007-2014)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Σωρευτική μεταβολή 4ετίας 2010-2013	2014 (προβλ.)
Ελλάδα									
Μέσες ακαθάριστες αποδοχές (ονομαστικές)									
– στο σύνολο της οικονομίας	*5,2*	*6,2*	*4,6*	*-4,6*	*-1,7*	*-6,6*	*-7,4*	*-18,9*	*-1,5*
– στο Δημόσιο[1]	3,8	7,1	5,2	-7,7	-0,5	-3,8	-4,8	-15,9	0,0
– στις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας	7,1	8,2	7,7	-5,5	-7,9	-9,5	-10,0	-29,1	0,0
– στις τράπεζες	8,9	0,0	3,7	-1,8	0,1	-7,5	-10,0	-18,2	-6,3
– στο μη τραπεζικό ιδιωτικό τομέα	6,1	6,5	2,8	-2,9	-1,7	-9,3	-8,0	-20,4	-1,4
Κατώτατες αποδοχές	**5,4**	**6,2**	**5,7**	**1,7**	**0,9**	**-19,6[3]**	**-2,9[3]**	**-19,9**	**0,0**
Μέσες ακαθάριστες αποδοχές (πραγματικές)	**2,2**	**1,9**	**3,3**	**-8,9**	**-4,7**	**-7,6**	**-6,7**	**-25,2**	**...**
Συνολική δαπάνη για αποδοχές και εργοδοτικές εισφορές	**8,2**	**8,5**	**3,2**	**-6,9**	**-8,1**	**-14,0**	**-11,5**	**-34,9**	**-1,2**
Δαπάνη για αποδοχές και εργοδοτικές εισφορές ανά μισθωτό	**5,6**	**6,8**	**4,9**	**-4,0**	**-0,7**	**-6,0**	**-7,5**	**-17,1**	**-0,8**
Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος									
– στο σύνολο της οικονομίας	4,5	8,7	6,4	-2,1	-1,1	-8,1	-8,1	-18,2	-1,7
– στον επιχειρηματικό τομέα[2]	5,3	7,9	4,4	-1,1	-3,5	-12,3	-9,0	-23,9	-2,2

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (ΑΕΠ 2007-2012) και εκτιμήσεις-προβλέψεις της Τράπεζας της Ελλάδος για το ΑΕΠ το 2013-2014 και για τα υπόλοιπα ετήσια μεγέθη το 2007-2014.
1 Μέση μισθολογική δαπάνη.
2 Ο επιχειρηματικός τομέας περιλαμβάνει τις ιδιωτικές και δημόσιες επιχειρήσεις και τις τράπεζες.
3 Μέση ετήσια μεταβολή το 2012 και μεταφερόμενη επιβάρυνση το 2013, με βάση τη μείωση από 15.2.2012 των κατώτατων αποδοχών κατά 22% (για άτομα ηλικίας 25 ετών και άνω) έως 32% (για άτομα κάτω των 25 ετών).

τερο (κατά 23,9%) στον επιχειρηματικό τομέα (λόγω μεγαλύτερης μείωσης των αποδοχών, αλλά και μεγαλύτερης ανόδου της παραγωγικότητας), εξέλιξη που συνετέλεσε στην ανάκτηση της απώλειας της διεθνούς ανταγωνιστικότητας κόστους κατά την προηγηθείσα εννεαετία, και

– δεύτερον, σε συνδυασμό με τη μείωση του αριθμού των απασχολούμενων μισθωτών κατά 20,8%, σε μείωση της συνολικής δαπάνης για αποδοχές και εργοδοτικές εισφορές κατά 34,9%, εξέλιξη που συνετέλεσε αποφασιστικά στη μεγάλη υποχώρηση της καταναλωτικής ζήτησης, καθώς η αγοραστική δύναμη των μέσων ακαθάριστων αποδοχών στο σύνολο της οικονομίας μειώθηκε κατά 25,2%.

Ανάμεσα στις θεσμικές αλλαγές που υιοθετήθηκαν, προβλέπεται η δυνατότητα σύναψης επιχειρησιακών συλλογικών συμβάσεων και από ενώσεις προσώπων, ενώ επιτρέπεται επίσης να συμφωνείται μεταξύ των μερών αμοιβή που υπολείπεται εκείνης που προβλέπει η κλαδική συλλογική σύμβαση – όχι όμως και του γενικού κατώτατου μισθού. Έτσι, από τα τέλη Οκτωβρίου του 2011 (όταν με τον Ν. 4024 τροποποιήθηκε το σχετικό νομικό πλαίσιο) μέχρι τις αρχές Φεβρουαρίου του 2014 υπογράφηκαν περίπου 1.445 συλλογικές επιχειρησιακές συμβάσεις (409 το 2013). Οι συμβάσεις αυτές κατά κανόνα προβλέπουν "πάγωμα" αποδοχών ή προς τα κάτω προσαρμογή τους κατά 10%-40%. Υπολογίζεται ότι από τα τέλη του 2011 έως τα τέλη του 2013 οι μειώσεις μισθών μέσω επιχειρησιακών και ατομικών συμβάσεων αφορούσαν τουλάχιστον το 29% των μισθωτών του επιχειρηματικού τομέα. Μειώσεις προέβλεπαν επίσης και οι κλαδικές και ομοιοεπαγγελματικές συλλογικές συμβάσεις, οι οποίες αφορούσαν το 27,5% των μισθωτών του επιχειρηματικού τομέα, ενώ οι μειώσεις αποδοχών μέσω μετατροπής συμβάσεων πλήρους απασχόλησης σε

Πίνακας V.11 Μέσες αποδοχές και κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας: Ελλάδα και ζώνη του ευρώ (2001-2014)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

	Μέσες αποδοχές		Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος	
Έτος	Ελλάδα	Ζώνη του ευρώ	Ελλάδα	Ζώνη του ευρώ
2001	4,7	2,8	3,9	2,4
2002	6,6	2,7	5,5	2,5
2003	5,6	2,9	2,3	2,2
2004	7,2	2,6	4,3	1,0
2005	4,4	2,2	3,4	1,3
2006	5,7	2,5	2,2	1,1
2007	5,2	2,5	4,5	1,4
2008	6,2	3,4	8,7	3,8
2009	4,6	1,8	6,4	4,3
2010	-4,6	2,0	-2,1	-0,6
2011	-1,7	2,2	-1,1	0,8
2012	-6,6	1,8	-8,1	1,9
2013 (εκτιμ.)	-7,4	1,8	-8,1	1,1
2014 (προβλ.)	-1,5	1,8	-1,7	0,7

Πηγές: Για την Ελλάδα: εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος. Για τη ζώνη του ευρώ: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Economic Forecast, Autumn 2013.*

μερική ή εκ περιτροπής απασχόληση αφορούσαν αντίστοιχα το 8,4%.

Το 2013 καταγράφηκε ο υψηλότερος ρυθμός μείωσης των αποδοχών κατά την τελευταία τετραετία. Η Τράπεζα της Ελλάδος εκτιμά ότι οι μέσες αποδοχές στο σύνολο της οικονομίας μειώθηκαν κατά 7,4%[8] (2012: -6,6%).

Το 2013 εκτιμάται ότι το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος μειώθηκε κατά 8,1% στο σύνολο της οικονομίας και κατά 9,0% στον επιχειρηματικό τομέα (βλ. Πίνακες V.10 και V.11).

Το 2014 αναμένεται ότι η μέση μείωση των αποδοχών θα είναι πολύ περιορισμένη σε σύγκριση με την τελευταία διετία, για ορισμένες μάλιστα κατηγορίες εργαζομένων το επίπεδο των μισθών θα παραμείνει σταθερό, ενώ ο μέσος χρόνος εργασίας στον ιδιωτικό τομέα, που μειωνόταν από το 2008, ενδέχεται να αρχίσει να αυξάνεται σταδιακά. Το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος προβλέπεται ότι θα μειωθεί κατά 1,7% στο σύνολο της οικονομίας και κατά 2,0% στον επιχειρηματικό τομέα το 2014, αντανακλώντας και την ελαφρώς ταχύτερη άνοδο της παραγωγικότητας, καθώς θα αρχίσει να ανακάμπτει η οικονομία. Συνέπεια των ανωτέρω θα είναι η υπερακόντιση του στόχου του 2ου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής (Φεβρ. 2012) για μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος την τριετία 2012-2014 κατά 15%, καθώς η σωρευτική μείωση την εν λόγω τριετία θα φθάσει το 22,0%.

4.3 ΚΕΡΔΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Αν ληφθούν υπόψη τα δημοσιευμένα στοιχεία των εισηγμένων στο ΧΑ επιχειρήσεων του μη

8 Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, σε εθνικολογιστική βάση οι αμοιβές εργαζομένων μειώθηκαν με ετήσιο ρυθμό 12,1% και οι αμοιβές εργαζομένων ανά μισθωτό με ετήσιο ρυθμό 7,4% το εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2013, ενώ με βάση τους μη χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς των θεσμικών τομέων οι αμοιβές εργαζομένων του τομέα της γενικής κυβέρνησης (στις οποίες περιλαμβάνεται και η δαπάνη για συντάξεις δημοσίων υπαλλήλων) μειώθηκαν με ετήσιο ρυθμό 7,7% το ίδιο διάστημα και οι αμοιβές εργαζομένων του επιχειρηματικού τομέα κατά 14,8%. Εξάλλου, ο Δείκτης Μισθών στο σύνολο της οικονομίας (εκτός από τον πρωτογενή τομέα και τις δραστηριότητες των νοικοκυριών – μη εποχικώς διορθωμένα στοιχεία) μειώθηκε με ετήσιο ρυθμό 8,5% το εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2013. Τέλος, σύμφωνα με στοιχεία του ΣΕΠΕ και του πληροφοριακού συστήματος Εργάνη του Υπουργείου Εργασίας, στις επιχειρησιακές συμβάσεις που υπογράφηκαν στη διάρκεια του 2013 στον επιχειρηματικό τομέα η μείωση μισθών ήταν 5,6%.

χρηματοπιστωτικού τομέα (εκτός των δύο διυλιστηρίων), κατά την τετραετία 2010-2013 παρατηρείται συνεχής μείωση των μικτών κερδών. Τα καθαρά κέρδη μειώθηκαν το 2010 και το 2013, ενώ το 2011 και το 2012 καταγράφηκαν καθαρές ζημίες. Συνολικά, εξάλλου, η περίοδος χαρακτηρίζεται από μείωση των περιθωρίων κέρδους, καθώς και από μείωση της αποδοτικότητας των ιδίων και των συνολικών κεφαλαίων.

Το εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2013 εξακολούθησε να καταγράφεται μείωση των περιθωρίων μικτού και καθαρού κέρδους[9] των εισηγμένων στο ΧΑ επιχειρήσεων του μη χρηματοπιστωτικού τομέα (δηλαδή του λόγου των κερδών προς τον κύκλο εργασιών). Σύμφωνα με τις δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις 164 εισηγμένων στο ΧΑ επιχειρήσεων[10] εκτός του χρηματοπιστωτικού τομέα, οι πωλήσεις μειώθηκαν κατά 7,5%, τα μικτά κέρδη κατά 11,0% και τα καθαρά κέρδη προ φόρων κατά 52,2%. Έτσι, το περιθώριο μικτού κέρδους μειώθηκε κατά 0,6 της εκατοστιαίας μονάδας (στο 14,1%, από 14,7% το εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2012) και το περιθώριο καθαρού κέρδους κατά 1,8 εκατ. μονάδα (σε 1,9%, από 3,7%). Η αποδοτικότητα τόσο των ιδίων όσο και των συνολικών κεφαλαίων μειώθηκε (στο 1,5% από 3,2% και στο 0,7% από 1,3%, αντίστοιχα). Ενδείξεις για σημαντική υποχώρηση των κερδών των μη χρηματοοικονομικών εταιριών προκύπτουν και από τους μη χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς των θεσμικών τομέων της ΕΛΣΤΑΤ, που δείχνουν ότι το εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2013 το καθαρό λειτουργικό πλεόνασμα των μη χρηματοοικονομικών εταιριών μειώθηκε με ετήσιο ρυθμό 21,8%. Διαφορετική εικόνα για την εξέλιξη του περιθωρίου κέρδους στην οικονομία προκύπτει ωστόσο από σύγκριση της μεταβολής του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας (ετήσια εκτίμηση: -8,1%) με τη μεταβολή του αποπληθωριστή του ΑΕΠ (-2,6% το 2013, σύμφωνα με προσωρινές εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ), η οποία υποδηλώνει κατ' αρχήν ότι το περιθώριο κέρδους στο σύνολο της οικονομίας αυξήθηκε.[11] Ωστόσο, η σύγκριση αυτή λαμβάνει υπόψη μόνο το κόστος εργασίας, ενώ αγνοεί το κόστος των άλλων εισροών (πρώτων υλών και ενδιάμεσων προϊόντων, κατανάλωσης ενέργειας), το χρηματοοικονομικό κόστος και τη φορολογική επιβάρυνση των επιχειρήσεων.

5 ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η μείωση του κόστους εργασίας έχει οδηγήσει σε βελτίωση της ανταγωνιστικότητας κόστους. Σύμφωνα με τους διαθέσιμους δείκτες της Τράπεζας της Ελλάδος και των διεθνών οργανισμών, η ελληνική οικονομία, έπειτα από περισσότερο από δύο δεκαετίες σχεδόν συνεχούς απώλειας διεθνούς ανταγωνιστικότητας ως προς τις τιμές και το κόστος εργασίας, από το 2010 και μετά ανακτά σημαντικό τμήμα των απωλειών αυτών.

Βάσει των δεικτών της πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας που στηρίζονται στο σχετικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας, η Τράπεζα της Ελλάδος εκτιμά ότι η βελτίωση του 2013, η οποία ήταν 7,8%, προστιθέμενη στη βελτίωση των αμέσως προηγούμενων ετών, οδήγησε σε πλήρη ανάκτηση της απώλειας ανταγωνιστικότητας της περιόδου 2001-2009 (βλ. Πίνακα V.12). Βάσει των δεικτών που στηρίζονται στις σχετικές τιμές καταναλωτή, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας την περίοδο 2010-2013 είναι μικρότερη, τόσο λόγω των αυξήσεων των έμμεσων φόρων και του ενεργειακού κόστους που επιβάρυναν ιδιαιτέρως τις εγχώριες τιμές όσο και λόγω των στρεβλώσεων που εξακολουθούν να χαρακτηρίζουν τις εγχώριες αγορές αγαθών και υπηρεσιών. Παρά τη σημαντική ονομαστική ανατίμηση του ευρώ από τα τέλη του 2012, η

9 Το μικρό περιθώριο κέρδους υπολογίζεται ως ο λόγος των μικτών κερδών προ φόρων προς τις πωλήσεις, ενώ το καθαρό περιθώριο υπολογίζεται ως ο λόγος των καθαρών κερδών προ φόρων προς τις πωλήσεις.

10 Στις 164 επιχειρήσεις δεν έχουν περιληφθεί τα δύο διυλιστήρια.

11 Ο λόγος του αποπληθωριστή του ΑΕΠ προς το δείκτη του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος συχνά χρησιμοποιείται ως δείκτης του περιθωρίου κέρδους στην οικονομία.

Πίνακας V.12 Ελλάδα: Δείκτες ονομαστικής και πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας (ΣΣΙ)[1]

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές μέσου επιπέδου έτους)

		Πραγματική ΣΣΙ	
	Ονομαστική ΣΣΙ	Με βάση τις σχετικές τιμές καταναλωτή	Με βάση το σχετικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας
2000	-6,3	-6,9	-5,0
2001	1,7	1,1	0,7
2002	2,3	2,6	4,0
2003	5,0	5,5	4,0
2004	1,7	1,9	4,3
2005	-1,0	-0,1	0,5
2006	0,0	0,8	0,8
2007	1,3	1,6	3,6
2008	2,4	2,5	7,1
2009	1,2	1,6	3,3
2010	-2,8	-0,5	-5,1
2011	0,5	0,4	-2,3
2012	-2,0	-3,7	-12,2
2013*	2,0	-0,6	-7,8
Σωρευτική εκατοστιαία μεταβολή περιόδου 2001-2013	12,7	13,5	-1,0

Πηγές: Συναλλαγματικές ισοτιμίες: ΕΚΤ, ισοτιμίες αναφοράς του ευρώ. Τιμές καταναλωτή: ΔΤΚ: ΕΚΤ, εναρμονισμένος ΔΤΚ όπου υπάρχει. Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας: για την Ελλάδα εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, για τις άλλες χώρες ΕΚΤ.
* Προσωρινά στοιχεία.
1 Οι δείκτες καταρτίζονται από την Τράπεζα της Ελλάδος και περιλαμβάνουν τους 28 κυριότερους εμπορικούς εταίρους της Ελλάδος. Οι συντελεστές στάθμισης υπολογίστηκαν εκ νέου με βάση τις εισαγωγές και εξαγωγές των προϊόντων της μεταποίησης (κατηγορίες 5-8 της Τυποποιημένης Ταξινόμησης Διεθνούς Εμπορίου – SITC 5-8) κατά την τριετία 1998-2000 για την περίοδο 1993-2000 και κατά την τριετία 2004-2006 για την περίοδο 2001-2013, λαμβανομένου υπόψη και του ανταγωνισμού στις τρίτες αγορές.

Τράπεζα της Ελλάδος εκτιμά ότι το 2013 επιτεύχθηκε βελτίωση της πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας κατά 0,6%. Αυτό οφείλεται στον αρνητικό πληθωρισμό στην Ελλάδα και στην αξιόλογη αρνητική διαφορά πληθωρισμού μεταξύ της Ελλάδος και των εμπορικών εταίρων της. Έτσι, η σωρευτική απώλεια της περιόδου 2001-2009 μειώθηκε από 18,7% στο 13,5% το 2013. Επίσης, προβλέπεται περαιτέρω βελτίωση τη ανταγωνιστικότητας τιμών, καθώς η διαφορά πληθωρισμού της Ελλάδος και των κυριότερων εμπορικών της εταίρων θα παραμείνει σημαντική και το 2014.

Ως προς τη διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα της Ελλάδος, επίσης σημειώνεται πρόοδος, ωστόσο αυτή είναι βραδεία και από εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το δείκτη "ευχέρειας προς το επιχειρείν" (Ease of Doing Business) της Παγκόσμιας Τράπεζας (Οκτώβριος 2013), σημειώνεται βελτίωση στην κατάταξη της χώρας από την 89η στην 72η θέση μεταξύ 189 χωρών. Σύμφωνα με το δείκτη παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας του World Economic Forum (Σεπτέμβριος 2013), η Ελλάδα κατατάσσεται 91η μεταξύ 148 χωρών (ενώ ήταν 96η πέρυσι), ενώ το IMD World Competitiveness Scoreboard (Μάιος 2013) τοποθετεί την Ελλάδα στην 54η θέση μεταξύ 60 χωρών, τέσσερις θέσεις υψηλότερα σε σχέση με την περυσινή κατάταξη. Παρά το ότι η Ελλάδα είναι η χώρα που έχει ανταποκριθεί στον καλύτερο

δυνατό βαθμό στις συστάσεις του ΟΟΣΑ για την υιοθέτηση διαθρωτικών μεταρρυθμίσεων (βλ. Διάγραμμα V.2), εντούτοις σύμφωνα με τους σύνθετους δείκτες συνολικής ανταγωνιστικότητας εξακολουθεί να κατατάσσεται στην τελευταία θέση μεταξύ των προηγμένων οικονομιών.

6 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

Κατά την τελευταία πενταετία, η ελληνική οικονομία κατόρθωσε να μειώσει το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών κατά περίπου 16 ποσοστιαίες μονάδες σε όρους ΑΕΠ και να δημιουργήσει πλεόνασμα το 2013 (βλ. Πίνακα V.13). Λόγω της ύφεσης, περιορίστηκαν σημαντικά οι δαπάνες για εισαγωγές τόσο καταναλωτικών όσο και επενδυτικών αγαθών. Οι εξαγωγές αγαθών, περιλαμβανομένων των πετρελαιοειδών, επωφελήθηκαν από την ανάκαμψη της ευρωπαϊκής οικονομίας έως τα μέσα του 2011, την επέκταση σε αγορές εκτός της ζώνης του ευρώ, αλλά και από τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας κόστους από το 2010 και μετά. Αντίθετα, οι εξαγωγικές εισπράξεις από υπηρεσίες, κυρίως ταξιδιωτικές και μεταφορικές, επηρεάστηκαν αρνητικά από την κατά καιρούς αυξημένη αβεβαιότητα στην Ελλάδα, αλλά και από την επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης του διεθνούς εμπορίου η οποία πίεσε τους ναύλους (βλ. Διάγραμμα V.14). Στην αποκατάσταση της ισορροπίας στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών συνέβαλε ωστόσο σημαντικά η μείωση των καθαρών πληρωμών τόκων επί του δημόσιου χρέους, αφενός λόγω της εφαρμογής του PSI και αφετέρου λόγω της χρονικής μετάθεσης της καταβολής των τόκων που αφορούν δάνεια του Μηχανισμού Στήριξης. Αποτέλεσμα των εξελίξεων αυτών ήταν η κατά 6,5 δισεκ. ευρώ μείωση των πληρωμών τόκων για το έτος 2012, η οποία σε συνδυασμό με τον κατά 7,5 δισεκ. ευρώ περιορισμό του εμπορικού ελλείμματος συνέβαλε κατά 90% περίπου στη μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών για το 2012.

Διάγραμμα V.14 Εξέλιξη δεικτών ναύλων πλοίων ξηρού φορτίου (BDI) και πετρελαιοφόρων (BDTI)

(τριμηνιαία στοιχεία)

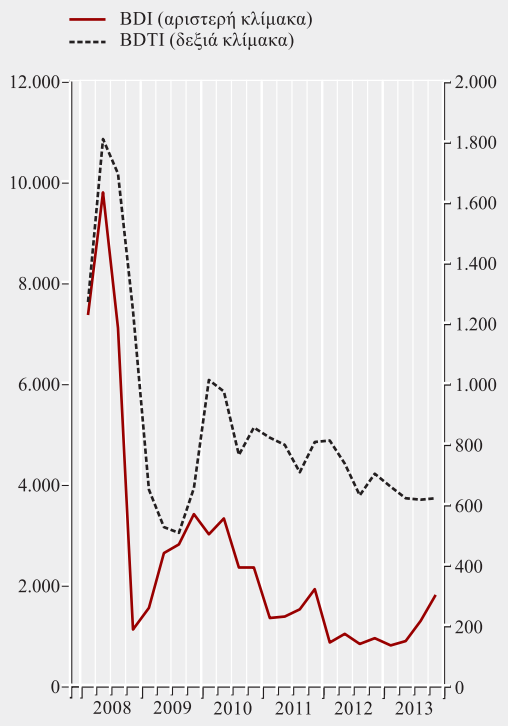

Πηγή: Clarkson Research Services.

6.1 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

6.1.1 ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ

Η δραστική μείωση του εμπορικού ελλείμματος αντιπροσωπεύει περίπου το μισό της συνολικής βελτίωσης του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών το διάστημα 2010-2013. Η εξέλιξη αυτή αντανακλά τον περιορισμό του ελλείμματος εκτός καυσίμων, ενώ ήδη από το 2012 η συνεχιζόμενη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου αντανακλά σε μεγάλο βαθμό τη σημαντική υποχώρηση των καθαρών πληρωμών για εισαγωγές καυσίμων.

Το 2013 οι εισπράξεις από εξαγωγές ξεπέρασαν, σε τρέχουσες τιμές, το επίπεδο του 2008, εξέλιξη η οποία συνοδεύθηκε από άνοδο των μεριδίων αγοράς των ελληνικών προϊόντων στις αγορές του εξωτερικού, κυρίως εκτός της

Πίνακας V.13 Ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών

(εκατ. ευρώ)

	Ιανουάριος-Δεκέμβριος			
	2010	2011	2012	2013
I ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ (Ι.Α+Ι.Β+Ι.Γ+Ι.Δ)	**-22.506,0**	**-20.633,5**	**-4.615,0**	**1.244,7**
Ι.Α Εμπορικό ισοζύγιο (Ι.Α.1–Ι.Α.2)	**-28.279,6**	**-27.229,1**	**-19.619,0**	**-17.229,4**
Ισοζύγιο καυσίμων	-8.627,2	-11.126,9	-10.220,0	-7.697,5
Εμπορικό ισοζύγιο χωρίς καύσιμα	-19.652,4	-16.102,1	-9.399,1	-9.531,9
Ισοζύγιο πλοίων	-3.621,3	-3.261,2	-1.042,6	-1.483,3
Εμπορικό ισοζύγιο χωρίς καύσιμα και πλοία	-16.031,1	-12.840,9	-8.356,4	-8.048,7
Ι.Α.1 Εξαγωγές αγαθών	*17.081,5*	*20.230,6*	*22.020,6*	*22.534,8*
Καύσιμα	4.950,0	6.187,7	7.426,4	7.941,2
Πλοία (εισπράξεις)	798,6	754,7	737,8	443,0
Λοιπά αγαθά	11.332,9	13.288,2	13.856,5	14.150,7
Ι.Α.2 Εισαγωγές αγαθών	*45.361,0*	*47.459,6*	*41.639,7*	*39.764,2*
Καύσιμα	13.577,1	17.314,6	17.646,3	15.638,7
Πλοία (πληρωμές)	4.419,9	4.015,9	1.780,4	1.926,2
Λοιπά αγαθά	27.364,0	26.129,2	22.213,0	22.199,3
Ι.Β Ισοζύγιο υπηρεσιών (Ι.Β.1–Ι.Β.2)	**13.248,5**	**14.629,6**	**15.138,9**	**16.817,4**
Ι.Β.1 Εισπράξεις	*28.477,8*	*28.609,2*	*27.526,4*	*27.802,1*
Ταξιδιωτικό	9.611,3	10.504,7	10.442,5	11.994,8
Μεταφορές	15.418,4	14.096,6	13.287,4	12.089,9
Λοιπές υπηρεσίες	3.448,1	4.007,9	3.796,5	3.717,4
Ι.Β.2 Πληρωμές	*15.229,4*	*13.979,6*	*12.387,4*	*10.984,8*
Ταξιδιωτικό	2.156,0	2.266,5	1.843,9	1.839,3
Μεταφορές	8.155,4	7.234,4	6.328,0	5.553,0
Λοιπές υπηρεσίες	4.917,9	4.478,7	4.215,5	3.592,4
Ι.Γ Ισοζύγιο εισοδημάτων (Ι.Γ.1–Ι.Γ.2)	**-7.673,8**	**-8.594,8**	**-1.566,4**	**-2.819,0**
Ι.Γ.1 Εισπράξεις	*4.009,3*	*3.322,1*	*3.832,2*	*3.542,4*
Αμοιβές, μισθοί	199,7	188,0	200,8	209,3
Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	3.809,6	3.134,1	3.631,4	3.333,1
Ι.Γ.2 Πληρωμές	*11.683,1*	*11.916,9*	*5.398,6*	*6.361,4*
Αμοιβές, μισθοί	377,6	470,0	468,0	453,0
Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	11.305,5	11.447,0	4.930,7	5.908,4
Ι.Δ Ισοζύγιο τρεχουσών μεταβιβάσεων (Ι.Δ.1–Ι.Δ.2)	**198,9**	**560,8**	**1.431,5**	**4.475,8**
Ι.Δ.1 Εισπράξεις	*4.654,3*	*4.435,0*	*5.125,6*	*7.687,8*
Γενική κυβέρνηση (κυρίως μεταβιβάσεις από ΕΕ)	3.188,5	3.254,9	4.060,2	6.410,6
Λοιποί τομείς (μεταναστευτικά εμβάσματα κ.λπ.)	1.465,8	1.180,1	1.065,4	1.277,3
Ι.Δ.2 Πληρωμές	*4.455,4*	*3.874,2*	*3.694,1*	*3.212,1*
Γενική κυβέρνηση (κυρίως πληρωμές προς ΕΕ)	2.860,4	2.485,4	2.647,9	2.433,0
Λοιποί τομείς	1.595,0	1.388,8	1.046,2	779,0
II ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (ΙΙ.1–ΙΙ.2)	**2.071,5**	**2.671,8**	**2.327,6**	**3.040,8**
ΙΙ.1 Εισπράξεις	**2.356,2**	**2.932,7**	**2.564,6**	**3.380,6**
Γενική κυβέρνηση (κυρίως μεταβιβάσεις από ΕΕ)	2.239,3	2.798,5	2.486,0	3.298,9
Λοιποί τομείς	116,9	134,2	78,6	81,7
ΙΙ.2 Πληρωμές	**284,7**	**260,8**	**237,1**	**339,8**
Γενική κυβέρνηση (κυρίως πληρωμές προς ΕΕ)	15,8	12,7	13,7	9,7
Λοιποί τομείς	268,9	248,1	223,3	330,1
III ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (Ι+ΙΙ)	**-20.434,5**	**-17.961,7**	**-2.287,5**	**4.285,5**
IV ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜ/ΚΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (IV.Α+IV.Β+IV.Γ+IV.Δ)	**20.853,9**	**17.838,1**	**2.658,2**	**-3.608,9**
IV.Α Άμεσες επενδύσεις[1]	**-927,0**	**-452,6**	**827,1**	**2.405,5**
Κατοίκων στο εξωτερικό	-1.176,2	-1.274,9	-527,3	469,0
Μη κατοίκων στην Ελλάδα	249,2	822,3	1.354,3	1.936,5
IV.Β Επενδύσεις χαρτοφυλακίου[1]	**-20.855,0**	**-19.778,3**	**-99.903,9**	**-6.583,1**
Απαιτήσεις	13.278,7	4.139,0	-58.086,1	1.023,6
Υποχρεώσεις	-34.133,6	-23.917,3	-41.817,8	-7.606,7
IV.Γ Λοιπές επενδύσεις[1]	**42.538,8**	**38.050,0**	**101.744,1**	**675,8**
Απαιτήσεις	7.658,7	7.638,7	13.863,4	17.491,9
Υποχρεώσεις	34.880,2	30.411,3	87.880,7	-16.816,1
(Δάνεια γενικής κυβέρνησης)	29.978,2	39.873,9	109.093,9	30.061,21
IV.Δ Μεταβολή συναλλαγματικών διαθεσίμων[2]	**97,0**	**19,0**	**-9,0**	**-107,0**
V ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	**-419,4**	**123,6**	**-370,8**	**-676,7**
ΥΨΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ	**4.777**	**5.332**	**5.500**	**4.172**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.
* Προσωρινά στοιχεία.
1 (+) καθαρή εισροή, (-) καθαρή εκροή.
2 (+) μείωση, (-) αύξηση.

Διάγραμμα V.15 Γεωγραφική κατανομή των ελληνικών εξαγωγών αγαθών

(% της συνολικής αξίας των εξαγωγών χωρίς καύσιμα και πλοία)

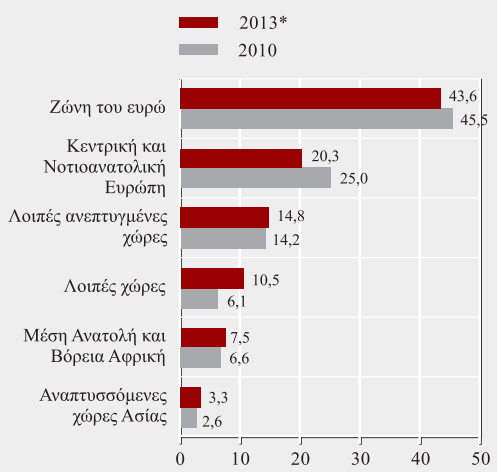

Πηγή: Eurostat, COMEXT database.
* Στοιχεία για την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου.

Διάγραμμα V.16 Διάρθρωση των εξαγωγών αγαθών κατά κλάδο

(% του συνόλου των εισπράξεων από εξαγωγές χωρίς καύσιμα και πλοία*)

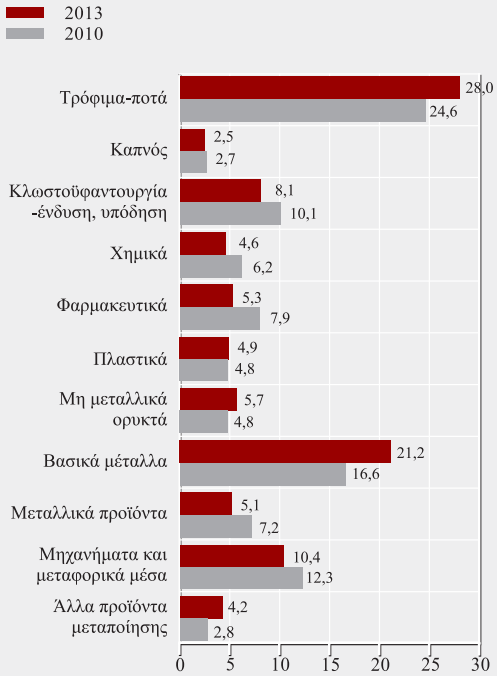

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Στατιστική ισοζυγίου πληρωμών.
* Συναλλαγές που είναι δυνατόν να ταξινομηθούν, καθώς υπερβαίνουν το όριο πέραν του οποίου είναι υποχρεωτική η δήλωση του κωδικού προϊόντος.

Διάγραμμα V.17 Εξαγωγές αγαθών ως % του ΑΕΠ και εξελίξεις των μεριδίων στις παγκόσμιες εξαγωγές

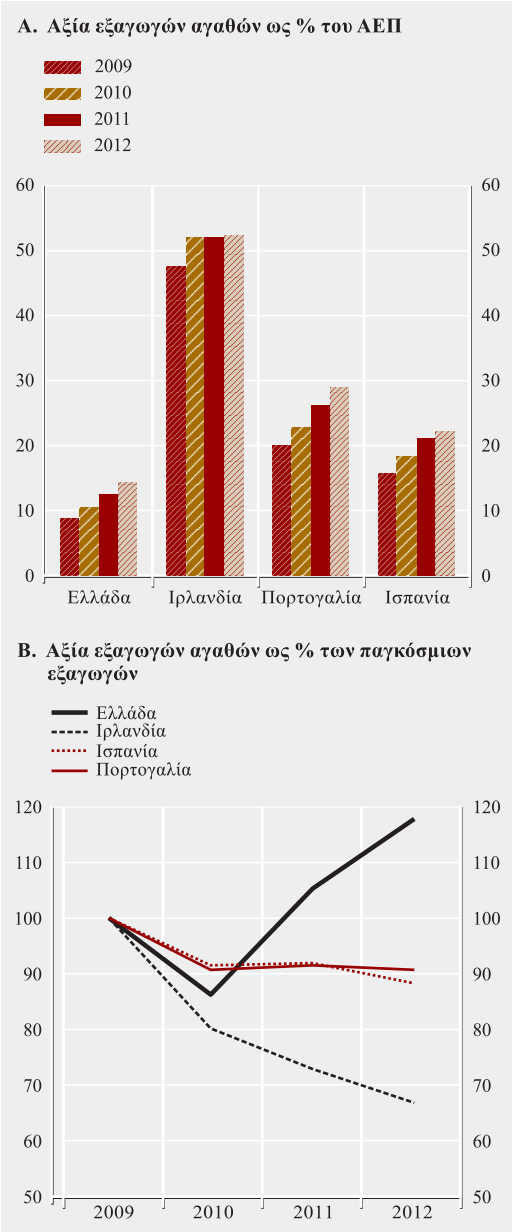

Πηγή: Eurostat - National Accounts για τις εξαγωγές ως % του ΑΕΠ και IMF - Direction of trade statistics για τα μερίδια στις παγκόσμιες εξαγωγές.

ΕΕ. Ωστόσο, η στροφή αυτή, η οποία εντάθηκε το 2012 και συντήρησε το θετικό ρυθμό ανόδου των συνολικών εξαγωγών, δεν διατηρήθηκε το 2013, καθώς οι ελληνικές εξαγωγές προς τις

Διάγραμμα V.18 Διάρθρωση των εξαγωγών αγαθών ανάλογα με το τεχνολογικό περιεχόμενο

(% του συνόλου των εισπράξεων εκτός καυσίμων*)

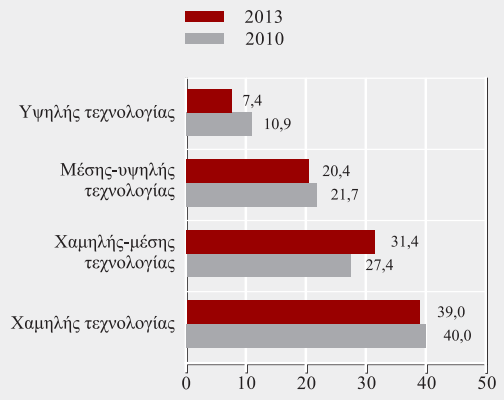

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Στατιστική ισοζυγίου πληρωμών.
* Εισπράξεις που μπορούν να ταξινομηθούν, δηλ. συναλλαγές που υπερβαίνουν το όριο πέραν του οποίου είναι υποχρεωτική η δήλωση του κωδικού προϊόντος.

Διάγραμμα V.19 Διάρθρωση των εισαγωγών αγαθών ανάλογα με τη χρήση

(% του συνόλου των πληρωμών εκτός καυσίμων και πλοίων*)

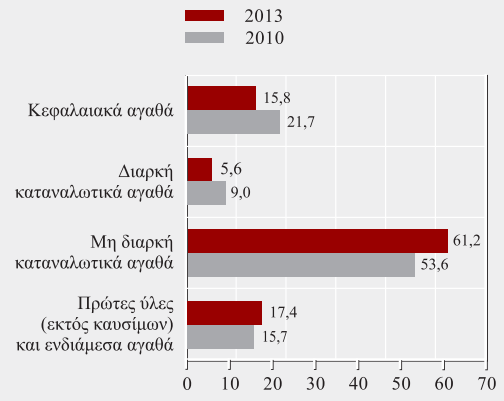

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Στατιστική ισοζυγίου πληρωμών.
* Πληρωμές που μπορούν να ταξινομηθούν, δηλ. συναλλαγές που υπερβαίνουν το όριο πέραν του οποίου είναι υποχρεωτική η δήλωση του κωδικού προϊόντος.

παραδοσιακές αγορές της ΕΕ εμφανίζουν σημεία ανάκαμψης (βλ. Διάγραμμα V.15).

Στην αύξηση των εισπράξεων από εξαγωγές συνέβαλε, κατά 50% περίπου, ο κλάδος των καυσίμων, λόγω της ανόδου τόσο των τιμών του πετρελαίου όσο και του όγκου των εξαγωγών. Αξιόλογη συμβολή στην άνοδο των εισπράξεων από εξαγωγές είχαν και οι κλάδοι των τροφίμων και ποτών, των μετάλλων και μεταλλικών προϊόντων, των μη μεταλλικών ορυκτών και των πλαστικών (βλ. Διάγραμμα V.16). Σημειώνεται ότι οι εξαγωγές ως ποσοστό του ΑΕΠ και τα μερίδια αγοράς των ελληνικών προϊόντων αυξήθηκαν ταχύτερα από ό,τι σε άλλες χώρες, όπως η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Ιρλανδία (βλ. Διάγραμμα V.17). Παρά ταύτα, η εξωστρέφεια της ελληνικής οικονομίας, όπως μετράται με το ποσοστό των εξαγωγών στο ΑΕΠ, παραμένει σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα από εκείνα των χωρών αυτών, ενώ υψηλό ποσοστό των εξαγωγών αφορά προϊόντα χαμηλής τεχνολογίας (βλ. Διάγραμμα V.18).

Η μείωση του εμπορικού ελλείμματος όμως σε μεγάλο βαθμό οφείλεται και στη μείωση της δαπάνης για εισαγωγές. Η συνεχιζόμενη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και η επιδείνωση των συνθηκών ρευστότητας των επιχειρήσεων συνέβαλαν στην επιτάχυνση, τα τελευταία χρόνια, του ρυθμού μείωσης της δαπάνης για εισαγωγές (βλ. Διάγραμμα V.19).

6.1.2 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Στο διάστημα 2010-2013 το ισοζύγιο υπηρεσιών παρουσιάζει πλεόνασμα κατά μέσο όρο 15 δισεκ. ευρώ περίπου, με μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης άνω του 7%, συμβάλλοντας καθοριστικά στον περιορισμό του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου κατά 70% περίπου. Ειδικότερα, οι καθαρές εισπράξεις από την παροχή ταξιδιωτικών υπηρεσιών τη συγκεκριμένη περίοδο αντιπροσωπεύουν, κατά μέσο όρο, σχεδόν το 60% του συνόλου των καθαρών εισπράξεων από υπηρεσίες (4,3% του ΑΕΠ) και χρηματοδοτούν άνω του 40% του εμπορικού ελλείμματος. Ο κύριος όγκος των εισπράξεων από την παροχή ταξιδιωτικών υπηρεσιών αφορά επισκέπτες προερχόμενους από χώρες της ΕΕ-27, ενώ ανοδική τάση τα τελευταία έτη παρουσιάζει και ο αριθμός των επισκεπτών από τη Ρωσία. Το ίδιο χρονικό διάστημα, οι καθαρές εισπράξεις από την παροχή υπηρεσιών μεταφορών αντιπροσώπευαν το 3,4% του ΑΕΠ και χρηματοδότησαν άνω του 30% του

εμπορικού ελλείμματος. Ωστόσο, οι καθαρές εισπράξεις άρχισαν να μειώνονται από το 2011, λόγω της σημαντικής πτώσης που παρουσίασε κυρίως ο δείκτης ναύλων για πλοία μεταφοράς ξηρού φορτίου BDI, η οποία συνδέεται πρωτίστως με το ότι η μεταφορική ικανότητα του παγκόσμιου στόλου αυξήθηκε ταχύτερα από τον όγκο του παγκόσμιου εμπορίου.

Το ισοζύγιο υπηρεσιών το 2013 παρουσίασε πλεόνασμα 16,8 δισεκ. ευρώ, αυξημένο κατά 11,1% σε σχέση με το 2012. Η άνοδος αυτή οφείλεται κυρίως στην άνοδο των καθαρών εισπράξεων από ταξιδιωτικές υπηρεσίες, η οποία αντιστάθμισε τη μείωση των καθαρών εισπράξεων από υπηρεσίες μεταφορών.

Οι προοπτικές για το ταξιδιωτικό ισοζύγιο το 2014 είναι ευοίωνες, καθώς σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΣΕΤΕ οι αφίξεις θα υπερβούν τα 18 εκατομμύρια και οι τουριστικές εισπράξεις τα 13 δισεκ. ευρώ. Ευοίωνες είναι επίσης οι προοπτικές για τη ναυτιλία το 2014, δεδομένου ότι οι προβλέψεις για τον όγκο του παγκόσμιου εμπορίου εμφανίζουν ανοδική τάση,[12] ενώ το ήμισυ περίπου της αναμενόμενης αύξησης των ναύλων[13] εκτιμάται ότι θα μεταφραστεί σε αύξηση των ναυτιλιακών εισπράξεων.[14]

6.1.3 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ

Η επιβάρυνση του ισοζυγίου εισοδημάτων προ της εφαρμογής του PSI, κυρίως λόγω των πληρωμών τόκων επί των τίτλων του Δημοσίου που διακρατούν κάτοικοι του εξωτερικού, υπερέβαινε το 5% του ΑΕΠ έως το 2012. Το 2012 ωστόσο, το ποσοστό αυτό μειώθηκε περίπου κατά το ήμισυ, μετά το σημαντικό περιορισμό των καθαρών πληρωμών για τόκους της συγκεκριμένης κατηγορίας τίτλων του Δημοσίου λόγω της εφαρμογής του PSI, καθώς και μετά τη χρονική μετάθεση της καταβολής των τόκων που αφορούν δάνεια του Μηχανισμού Στήριξης, λόγω αναπροσαρμογής του επιτοκίου. Για το 2013 το έλλειμμα του ισοζυγίου εισοδημάτων ανήλθε σε 1,5% του ΑΕΠ, έναντι 0,8% του ΑΕΠ για το 2012. Η εξέλιξη αυτή είναι αποτέλεσμα της ανόδου των καθαρών πληρωμών για τόκους, μερίσματα και κέρδη μετά τη μείωση των καθαρών εισπράξεων από επανεπενδυθέντα κέρδη, κυρίως λόγω της πώλησης ζημιογόνων θυγατρικών τραπεζών από μη κατοίκους.

6.1.4 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ

Το 2013 το ισοζύγιο τρεχουσών μεταβιβάσεων παρουσίασε πλεόνασμα 4,5 δισεκ. ευρώ, μεγαλύτερο κατά 3,0 δισεκ. ευρώ από το 2012, κυρίως λόγω της αύξησης των τρεχουσών μεταβιβαστικών εισπράξεων της γενικής κυβέρνησης (κυρίως από την ΕΕ). Οι καθαρές τρέχουσες μεταβιβάσεις από την ΕΕ ανήλθαν σε 3,9 το 2013, έναντι 1,4 δισεκ. ευρώ το 2012 (βλ. Πίνακα V.14). Η εξέλιξη αυτή προέρχεται κυρίως από την αύξηση των τρεχουσών μεταβιβαστικών εισπράξεων, λόγω της μεταφοράς εσόδων των εθνικών κεντρικών τραπεζών της ζώνης του ευρώ ύψους 2,4 δισεκ. ευρώ, κατ' εφαρμογή των αποφάσεων του Eurogroup στις 21.2.2012 και στις 27.11.2012. Ταυτόχρονα, το 2013 βελτιώθηκε η απορρόφηση των κονδυλίων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου σε σχέση με τα προηγούμενα έτη, ενώ οι εισπράξεις από την εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) παρέμειναν στα μέσα επίπεδα των προηγούμενων ετών. Τα επόμενα έτη, οι καθαρές τρέχουσες μεταβιβάσεις από την ΕΕ αναμένεται να παραμείνουν υψηλές, κυρίως λόγω της μεταφοράς εσόδων των εθνικών κεντρικών τραπεζών των χωρών-μελών της ζώνης του ευρώ.[15]

6.2 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ

Το 2013 το ισοζύγιο κεφαλαιακών μεταβιβάσεων (κυρίως μεταβιβάσεις από την ΕΕ) παρουσίασε πλεόνασμα 3 δισεκ. ευρώ, έναντι 2,3 δισεκ. ευρώ το 2012. Όσον αφορά τις καθαρές κεφαλαιακές μεταβιβάσεις, το 2013 ανέρχονται σε 3,3 δισεκ. ευρώ, λόγω της σημαντικής επιτάχυνσης της απορρόφησης των

12 IMF, *World Economic Outlook*, October 2013.
13 Moody's Investors Service, *Global Credit Research*, 13.6.2013.
14 Βλ. Μπραγουδάκης και Παναγιώτου (2010), "Προσδιοριστικοί παράγοντες των εισπράξεων από θαλάσσιες μεταφορές: Η περίπτωση της Ελλάδος", Τράπεζα της Ελλάδος, *Οικονομικό Δελτίο*, τεύχος 34, σελ. 43-58.
15 Το 2014 αναμένονται 2 δισεκ. ευρώ και το 2015 1,6 δισεκ. ευρώ κατ' εφαρμογή των αποφάσεων του Eurogroup στις 21.2.2012 και στις 27.11.2012.

Πίνακας V.14 Μεταβιβάσεις από την ΕΕ

		Εκατ. ευρώ						% του ΑΕΠ					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
A.1	Τρέχουσες εισπράξεις	4.679	3.528	3.189	3.255	4.060	6.411	2,0%	1,5%	1,4%	1,6%	2,1%	3,5%
A.2	Τρέχουσες πληρωμές	2.718	2.680	2.860	2.485	2.648	2.433	1,2%	1,2%	1,3%	1,2%	1,4%	1,3%
Α	**Καθαρές τρέχουσες μεταβιβάσεις**	**1.961**	**848**	**329**	**770**	**1.412**	**3.978**	**0,8%**	**0,4%**	**0,1%**	**0,4%**	**0,7%**	**2,2%**
B.1	Κεφαλαιακές εισπράξεις	4.242	2.133	2.239	2.799	2.486	3.299	1,8%	0,9%	1,0%	1,3%	1,3%	1,8%
B.2	Κεφαλαιακές πληρωμές	192	14	16	13	14	10	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Β	**Καθαρές κεφαλαιακές μεταβιβάσεις**	**4.050**	**2.119**	**2.223**	**2.786**	**2.472**	**3.289**	**1,7%**	**0,9%**	**1,0%**	**1,3%**	**1,3%**	**1,8%**
Γ	**Συνολικές καθαρές μεταβιβάσεις**	**6.011**	**2.967**	**2.552**	**3.556**	**3.884**	**7.267**	**2,6%**	**1,3%**	**1,1%**	**1,7%**	**2,0%**	**4,0%**
Δ	**Συνολικές καθαρές μεταβιβάσεις εκτός εσόδων κατ' εφαρμογή των αποφάσεων του Eurogroup**	**6.011**	**2.967**	**2.552**	**3.556**	**3.535**	**4.881**	**2,6%**	**1,3%**	**1,1%**	**1,7%**	**1,8%**	**2,7%**

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Τράπεζας της Ελλάδος, AMECO και ΕΛΣΤΑΤ.

διαρθρωτικών κονδυλίων το πρώτο εξάμηνο του 2013 (βλ. Πίνακα V.14). Το ποσοστό απορρόφησης των διαρθρωτικών κονδυλίων από το 2007 ανέρχεται στο 69% και η Ελλάδα βρίσκεται στην 4η θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών όσον αφορά την απορρόφηση κονδυλίων.[16] Το επόμενο διάστημα, η απορρόφηση των κονδυλίων θα εξαρτηθεί από την ομαλή μετάβαση στο πλαίσιο της νέας προγραμματικής περιόδου 2014-2020, την υλοποίηση των επιχειρησιακών προγραμμάτων και την εντατικοποίηση των προσπαθειών για απορρόφηση των κονδυλίων που απομένουν από τις προηγούμενες περιόδους.[17]

6.3 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

Το ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών το 2013 παρουσίασε καθαρή εκροή 3,6 δισεκ ευρώ, έναντι καθαρής εισροής 2,6 δισεκ. ευρώ το 2012. Ειδικότερα, καθαρή εκροή εμφάνισε η κατηγορία των επενδύσεων χαρτοφυλακίου, ύψους 6,6 δισεκ. ευρώ, κυρίως λόγω των μειωμένων τοποθετήσεων μη κατοίκων Ελλάδος σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του Ελληνικού Δημοσίου, ενώ καθαρή εισροή εμφάνισαν τόσο η κατηγορία των λοιπών[18] όσο και αυτή των άμεσων επενδύσεων (0,7 και 2,4 δισεκ. ευρώ αντίστοιχα).

Οι άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα από μη κατοίκους εμφάνισαν καθαρή εισροή ύψους 1,9 δισεκ. ευρώ (έναντι εισροής 1,3 δισεκ. ευρώ το 2012).[19] Οι άμεσες επενδύσεις στο

16 Συνέντευξη τύπου του Υπουργού Ανάπτυξης, 1.7.2013.

17 Σύμφωνα με προσωρινές εκτιμήσεις των υπηρεσιών της Τράπεζας της Ελλάδος, οι καθαρές κεφαλαιακές μεταβιβάσεις από την ΕΕ θα ανέλθουν σε περίπου 4 δισεκ. ευρώ το 2014 και το 2015.

18 Στην κατηγορία των "λοιπών" επενδύσεων καταγράφηκε καθαρή εισροή ύψους 676 εκατ. ευρώ (έναντι καθαρής εισροής 101,7 δισεκ. ευρώ το αντίστοιχο διάστημα του 2012), η οποία οφείλεται κυρίως στον καθαρό δανεισμό του τομέα της γενικής κυβέρνησης, ύψους 30,1 δισεκ. ευρώ, που αντιστοιχεί σε ακαθάριστο δανεισμό 31,6 δισεκ. ευρώ από το EFSF και το ΔΝΤ.

19 Οι κυριότερες εισροές της κατηγορίας αυτής αφορούσαν α) την εισροή 622 εκατ. ευρώ από την πώληση μετοχών του ΟΠΑΠ που κατείχε το ΤΑΙΠΕΔ στην Emma Delta Ltd. (Κύπρος), (β) την εισροή 585 εκατ. ευρώ για την αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Εμπορικής Τράπεζας από την μητρική Crédit Agricole (Γαλλία) και (γ) την εισροή 615 εκατ. ευρώ από την Invel Real Estate Partners (Ολλανδία) για αγορά μετοχών της Εθνικής Πανγαίας.

εξωτερικό από κατοίκους Ελλάδος εμφάνισαν εισροή (αποεπένδυση) ύψους 0,5 δισεκ. ευρώ, έναντι εκροής 0,5 δισεκ. ευρώ το 2012.[20]

Στο τέλος του 2013 τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας διαμορφώθηκαν σε 4,2 δισεκ. ευρώ, έναντι 5,5 δισεκ. ευρώ στο τέλος του 2012.

20 Οι σημαντικότερες συναλλαγές αφορούν α) την εισροή 208 εκατ. ευρώ από την πώληση της θυγατρικής του OTE Hellas SAT (Κύπρος) στην ArabSat (Σαουδική Αραβία), β) την εισροή 640 εκατ. ευρώ από την πώληση δύο θυγατρικών της Cosmote στη Βουλγαρία, της Cosmo Bulgaria Mobile EAD (Globul) και της Germanos Telecom Bulgaria και γ) εισροή 615 εκατ. ευρώ από την Invel Real Estate Partners (Ολλανδία) για αγορά μετοχών της Εθνικής Πανγαίας.

Πίνακας V.15 Διεθνής επενδυτική θέση ανά είδος επένδυσης και τομέα επενδυτή

(εκατ. ευρώ)

	2010	2011	2012[1]	2013[2]
I. ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	**5.686**	**14.672**	**15.310**	**13.495**
1.1 Κατοίκων στο εξωτερικό	31.899	37.131	34.080	33.610
1.2 Μη κατοίκων στην Ελλάδα	26.213	22.459	18.770	20.115
II. ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ	**-86.767**	**-15.612**	**55.401**	**54.425**
1. Γενική κυβέρνηση	**-141.416**	**-73.152**	**-35.202**	**-30.791**
1.1 Απαιτήσεις	0	165	14.865	14.771
1.2 Υποχρεώσεις	141.416	73.317	50.067	45.562
2. Τράπεζα της Ελλάδος	**16.122**	**14.475**	**15.749**	**16.727**
2.1 Απαιτήσεις	16.122	14.475	15.749	16.727
2.2 Υποχρεώσεις	0	0	0	0
3. Λοιπά πιστωτικά ιδρύματα	**33.105**	**31.162**	**63.568**	**61.521**
3.1 Απαιτήσεις	36.444	31.708	64.084	63.624
3.2 Υποχρεώσεις	3.339	546	516	2.103
4. Λοιποί τομείς	**5.422**	**11.903**	**11.286**	**6.968**
4.1 Απαιτήσεις	20.668	19.676	20.415	17.109
4.2 Υποχρεώσεις	15.246	7.773	9.129	10.141
III. ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	**-142.328**	**-180.504**	**-287.064**	**-288.927**
1. Γενική κυβέρνηση	**-40.486**	**-83.678**	**-191.656**	**-220.503**
1.1 Απαιτήσεις	0	0	946	1.757
1.2 Υποχρεώσεις	40.486	83.678	192.602	222.260
2. Τράπεζα της Ελλάδος	**-85.922**	**-103.504**	**-97.080**	**-50.252**
2.1 Απαιτήσεις	1.166	1.246	1.275	1.354
2.2 Υποχρεώσεις	87.088	104.750	98.355	51.606
3. Λοιπά πιστωτικά ιδρύματα	**-30.088**	**-18.846**	**-23.719**	**-35.597**
3.1 Απαιτήσεις	86.334	72.345	51.783	35.150
3.2 Υποχρεώσεις	116.422	91.191	75.502	70.747
4. Λοιποί τομείς	**14.168**	**25.524**	**25.391**	**17.425**
4.1 Απαιτήσεις	25.076	32.684	37.143	34.330
4.2 Υποχρεώσεις	10.908	7.160	11.752	16.905
IV. ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ	**4.777**	**5.332**	**5.500**	**4.172**
ΚΑΘΑΡΗ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΗ ΘΕΣΗ (I+II+III+IV)	**-218.632**	**-176.112**	**-210.853**	**-216.835**
ΑΕΠ[3]	**222.151**	**208.532**	**193.749**	**181.710**
% του ΑΕΠ	**-98,4%**	**-84,5%**	**-108,8%**	**-119,3%**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.
1 Αναθεωρημένα στοιχεία.
2 Για το έτος 2013, τα στοιχεία αφορούν εκτιμήσεις της ΤτΕ με βάση τα προσωρινά στοιχεία του Ισοζυγίου Πληρωμών και της ΔΕΘ.
3 Προκαταρκτικές εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ, 14.2.2014.

Διάγραμμα V.20 Διεθνής επενδυτική θέση ανά είδος επένδυσης

(εκατ. ευρώ)

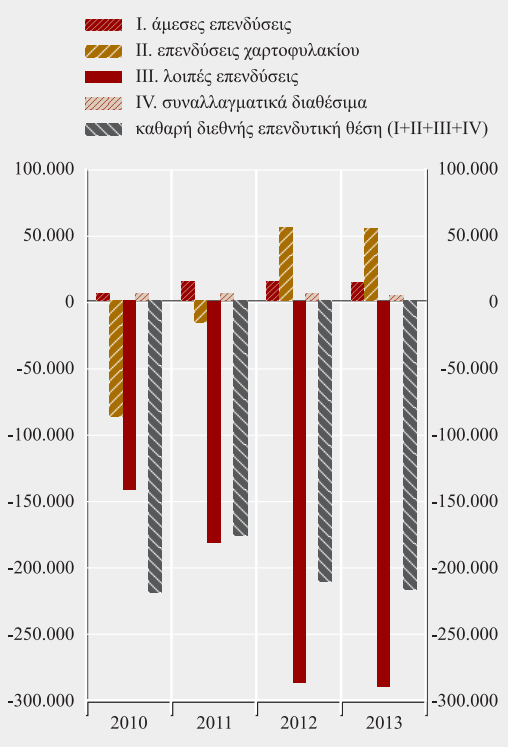

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

7 ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΗ ΘΕΣΗ ΚΑΙ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ

Το 2013 οι καθαρές υποχρεώσεις της χώρας αυξήθηκαν κατά 6,0 δισεκ. ευρώ σε σχέση με το 2012 και η Διεθνής Επενδυτική Θέση (ΔΕΘ)[21] κατέγραψε αρνητικό υπόλοιπο, φθάνοντας στο τέλος του 2013 τα 216,8 δισεκ. ευρώ (119,3% του ΑΕΠ), έναντι αρνητικού υπολοίπου 210,8 δισεκ. ευρώ το 2012 (βλ. Πίνακα V.15 και Διάγραμμα V.20). Η ΔΕΘ επηρεάστηκε αρνητικά κυρίως από: πρώτον, την αύξηση κατά 29,6 δισεκ. ευρώ των υποχρεώσεων της γενικής κυβέρνησης με δάνεια από το Μηχανισμό Στήριξης, δεύτερον, τη μείωση κατά 16,6 δισεκ. ευρώ των απαιτήσεων σε καταθέσεις στο εξωτερικό των εγχώριων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και, τρίτον, τη μείωση των απαιτήσεων των "λοιπών τομέων" κατά 2,8 δισεκ. ευρώ, η οποία οφείλεται

21 Η Διεθνής Επενδυτική Θέση (ΔΕΘ) συνοψίζει τις καθαρές υποχρεώσεις της χώρας έναντι μη κατοίκων και λαμβάνει υπόψη τις άμεσες επενδύσεις, τις επενδύσεις χαρτοφυλακίου, τις λοιπές επενδύσεις και το ύψος των συναλλαγματικών διαθεσίμων. Σημειώνεται ότι, σύμφωνα με τους διεθνείς κανονισμούς, η καταγραφή των μεγεθών που αφορούν τις άμεσες επενδύσεις, τα ομόλογα και τις μετοχές πρέπει να γίνεται σε αγοραίες τιμές όπως ισχύουν την τελευταία ημέρα της περιόδου αναφοράς.

Πίνακας V.16 Ακαθάριστο εξωτερικό χρέος (τρέχουσες τιμές)

(εκατ. ευρώ)

	2010	2011	2012[1]	2013[2]
Α. Γενική κυβέρνηση	**181.902**	**156.995**	**242.669**	**267.822**
Β. Τράπεζα της Ελλάδος	**87.088**	**104.750**	**98.355**	**51.606**
Γ. Λοιπά πιστωτικά ιδρύματα	**116.422**	**91.191**	**75.502**	**70.747**
Δ. Λοιποί τομείς	**16.691**	**9.698**	**13.521**	**19.505**
Ε. Άμεσες επενδύσεις	**5.072**	**7.548**	**7.411**	**7.315**
Υποχρεώσεις προς θυγατρικές εταιρίες	1.635	1.847	2.097	2.064
Υποχρεώσεις προς άμεσους επενδυτές	3.437	5.654	5.314	5.251
Ακαθάριστο εξωτερικό χρέος (ΑΕΧ) (Α+Β+Γ+Δ+Ε)	**407.175**	**370.182**	**437.458**	**416.995**
ΑΕΠ[3]	**222.151**	**208.532**	**193.749**	**181.710**
Συνολικό ακαθάριστο εξωτερικό χρέος ως % του ΑΕΠ[3]	**183,29%**	**177,52%**	**225,79%**	**229,48%**
Ακαθάριστο εξωτερικό χρέος γενικής κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ[3]	**81,88%**	**75,29%**	**125,25%**	**147,39%**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.
1 Αναθεωρημένα στοιχεία.
2 Για το έτος 2013, τα στοιχεία αφορούν εκτιμήσεις της ΤτΕ με βάση τα προσωρινά στοιχεία του Ισοζυγίου Πληρωμών και της ΔΕΘ.
3 Προκαταρκτικές εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ, 14.2.2014.

Διάγραμμα V.21 Χρέος γενικής κυβέρνησης από το Μηχανισμό Στήριξης (υπόλοιπα)

(εκατ. ευρώ)

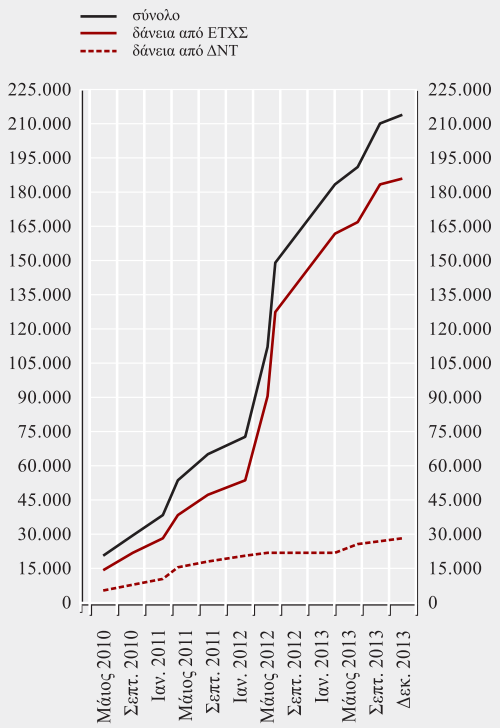

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

κυρίως σε επιστροφή καταθέσεων ιδιωτών και επιχειρήσεων στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Η ΔΕΘ επηρεάστηκε θετικά από τη μείωση των υποχρεώσεων της χώρας μέσω του λογαριασμού TARGET κατά 46,7 δισεκ. ευρώ. Η εξέλιξη αυτή προκλήθηκε από τον περιορισμό της έκτακτης χρηματοδότησης των ελληνικών τραπεζών από την Τράπεζα της Ελλάδος (ELA).

Το 2013 το Ακαθάριστο Εξωτερικό Χρέος, το οποίο προκύπτει αν από τις υποχρεώσεις της ΔΕΘ εξαιρεθούν οι υποχρεώσεις σε μετοχές και χρηματοοικονομικά παράγωγα, μειώθηκε κατά 20,5 δισεκ. ευρώ, φθάνοντας τα 416,9 δισεκ. ευρώ, έναντι 437,4 δισεκ. ευρώ στο τέλος του 2012 (βλ. Πίνακα V.16). Η μεταβολή αυτή αντανακλά την υποχώρηση των υποχρεώσεων της χώρας μέσω του λογαριασμού TARGET, που αναφέρθηκε παραπάνω, και την αύξηση των υποχρεώσεων του τομέα της γενικής κυβέρνησης (σε ομόλογα και δάνεια) κατά 25,1 δισεκ. ευρώ. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αύξηση αυτή, η οποία επηρεάζει και τη Διεθνή Επενδυτική Θέση, δεν είναι μόνο αποτέλεσμα καθαρού δανεισμού (μέσω του Μηχανισμού Στήριξης – βλ. Διάγραμμα V.21), αλλά οφείλεται κατά ένα μέρος και στην αύξηση της αποτίμησης των διαπραγματεύσιμων ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου που έχουν ακόμη στην κατοχή τους μη κάτοικοι.

Πλαίσιο V.1

Η ΚΡΙΣΗ ΕΥΝΟΕΙ ΤΗ ΣΤΡΟΦΗ ΠΡΟΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΜΠΟΡΕΥΣΙΜΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Τα οφέλη από την ενίσχυση της εξωστρέφειας της παραγωγής

Η διατήρηση και η αύξηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας για μια μικρή ανοικτή οικονομία που συμμετέχει σε ζώνη κοινού νομίσματος, όπως η Ελλάδα, είναι αναγκαίες για τη διασφάλιση και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου της.

Η διεθνής ανταγωνιστικότητα εξαρτάται και από την εγχώρια κατανομή πόρων μεταξύ δραστηριοτήτων που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες (“τομέας εμπορεύσιμων”) και αυτών που παράγουν μη εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες (“τομέας μη εμπορεύσιμων”). Πρόσφατες μελέτες[1] αναγνωρίζουν ότι ένας από τους παράγοντες που συνετέλεσαν στην απώλεια διεθνούς ανταγωνιστικότητας στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου ήταν η μεγάλη επέκταση του τομέα των μη εμπορεύσιμων στις χώρες αυτές (κυρίως του κατασκευαστικού κλάδου) πριν

1 Βλ. European Commission 2013α και 2013β, Malliaropulos and Anastasatos 2011 και 2013.

από το 2008. Η απώλεια παραγωγικότητας οφείλεται στο ότι η μεγέθυνση του τομέα των μη εμπορεύσιμων στερεί παραγωγικούς πόρους από τον τομέα των εμπορεύσιμων, ο οποίος είναι σχετικά υψηλής παραγωγικότητας. Η απώλεια αυτή είναι μεγαλύτερη στο βαθμό που οι μη εμπορεύσιμες δραστηριότητες χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερες στρεβλώσεις στον ανταγωνισμό. Παράλληλα, η μεγέθυνση του τομέα των μη εμπορεύσιμων προκαλεί την αύξηση της ζήτησης για παραγωγικές εισροές, με αποτέλεσμα την αύξηση μισθών και αμοιβών κεφαλαίου στο σύνολο της οικονομίας. Επιπλέον, προκαλεί αύξηση των τιμών των μη εμπορεύσιμων που χρησιμοποιούνται και για την παραγωγή των εμπορεύσιμων. Ως αποτέλεσμα, μειώνεται η ανταγωνιστικότητα κόστους των δραστηριοτήτων που αντιμετωπίζουν διεθνή ανταγωνισμό.

Διάγραμμα Α Τιμές εμπορεύσιμων και μη εμπορεύσιμων

(% ετήσια μεταβολή σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους)

1. Σχετικές τιμές εμπορεύσιμων

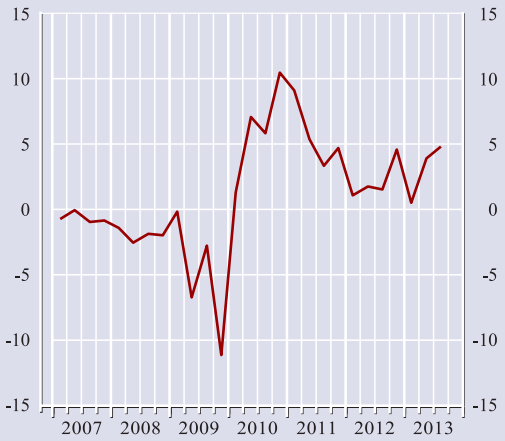

(% ετήσια μεταβολή)

2. Τιμές εμπορεύσιμων και μη εμπορεύσιμων

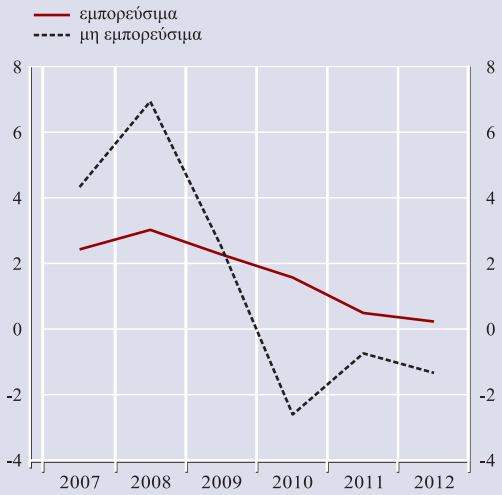

Πηγές: Eurostat, Τριμηνιαίοι και Ετήσιοι Εθνικοί Λογαριασμοί στα Α1 και Α2 αντίστοιχα και υπολογισμοί της ΤτΕ.

Αν ως εμπορεύσιμα οριστούν τα προϊόντα του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα, οι τουριστικές υπηρεσίες (εστίαση, στέγαση και μεταφορικές υπηρεσίες), οι υπηρεσίες του χρηματοπιστωτικού κλάδου, των τηλεπικοινωνιών και της πληροφόρησης και οι επαγγελματικές υπηρεσίες, υπολογίζεται ότι η προστιθέμενη αξία των εμπορεύσιμων στην ελληνική οικονομία αντιστοιχεί σε λίγο πάνω από το μισό της συνολικής προστιθέμενης αξίας (51,2% το 2009).[2]

Η παραγωγικότητα στους κλάδους αυτούς είναι σημαντικά μεγαλύτερη από την παραγωγικότητα στους κλάδους των μη εμπορεύσιμων αγαθών.[3] Επομένως, η ανακατανομή των πόρων προς τον τομέα των εμπορεύσιμων θα αποφέρει σημαντικά οφέλη στην ελληνική οικονομία σε όρους παρα-

2 Ελλείψει τυποποιημένου ορισμού, στην παρούσα ανάλυση ο τομέας των εμπορεύσιμων νοείται ότι αποτελείται από εν γένει (π.χ. μεταποίηση) ή εν δυνάμει (π.χ. επαγγελματικές υπηρεσίες) εμπορεύσιμες δραστηριότητες. Εξαιρείται ο κλάδος "διαχείριση ακίνητης περιουσίας" από τον υπολογισμό της συνολικής προστιθέμενης αξίας (βλ. Gibson and Malley 2008). Εναλλακτικοί ορισμοί του κλάδου των εμπορεύσιμων (π.χ. με εξαίρεση τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και τις υπηρεσίες επικοινωνίας και πληροφόρησης) δεν επηρεάζουν τα βασικά ποιοτικά συμπεράσματα της παρούσας ανάλυσης.

3 Την περίοδο 2006-2011 η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο (σταθερές τιμές 2005) του τομέα των εμπορεύσιμων ήταν κατά μέσο όρο έως 29% μεγαλύτερη αυτής των εμπορεύσιμων. Βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.6Α, σελ. 49, Τράπεζα της Ελλάδος, *Νομισματική Πολιτική – Ενδιάμεση Έκθεση*, Δεκέμβριος 2013.

γωγικότητας και συνεπώς βιοτικού επιπέδου. Μάλιστα, στις συνθήκες έντονης ύφεσης και υποχώρησης της εγχώριας ζήτησης των τελευταίων τεσσάρων χρόνων, η στροφή προς τις διεθνείς αγορές προσφέρει στις εγχώριες επιχειρήσεις διέξοδο επιβίωσης βραχυπρόθεσμα και ευκαιρίες επέκτασης.

Ο μηχανισμός που υποστηρίζει την αναδιάρθρωση προς την παραγωγή εμπορεύσιμων

Σε μία οικονομία όπου λειτουργούν απρόσκοπτα οι κανόνες της αγοράς, οι παραγωγικοί πόροι (κεφάλαιο και εργασία) κατανέμονται στις επιμέρους παραγωγικές δραστηριότητες ανάλογα με τις αμοιβές τους. Συνεπώς, η άνοδος των τιμών των εμπορεύσιμων σε σχέση με τις τιμές των μη εμπορεύσιμων ευνοεί την αναδιάρθρωση της παραγωγής της ελληνικής οικονομίας προς εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες.

Οι σχετικές τιμές των εμπορεύσιμων έχουν αυξηθεί μετά το 2009. Το Διάγραμμα Α.1 παρουσιάζει την εξέλιξη σε ετήσια βάση στις σχετικές τιμές των εμπορεύσιμων για κάθε τρίμηνο μετά το 2007.[4]

Ενώ ο μέσος όρος αυτών των μεταβολών έως το 2010 ήταν αρνητικός (-2,6%), η εικόνα αυτή αντιστράφηκε από το α′ τρίμηνο του 2010 και παραμένει θετικός έως και το γ′ τρίμηνο του 2013 (μέση ετήσια μεταβολή 4,3%). Το Διάγραμμα Α.2 δείχνει ότι ο θετικός ρυθμός μεταβολής των σχετικών τιμών των εμπορεύσιμων οφείλεται στη μεγαλύτερη υποχώρηση του ρυθμού μεταβολής των τιμών των μη εμπορεύσιμων έναντι εκείνου των εμπορεύσιμων από το 2008 και μετά, καθώς και στο ότι ο ρυθμός μεταβολής των τιμών των μη εμπορεύσιμων ήταν αρνητικός για την περίοδο 2010-2012 (-1,6%). Η υποχώρηση στις τιμές των μη εμπορεύσιμων αποδίδεται κυρίως στη μείωση των μισθολογικών δαπανών του Δημοσίου.

Η εξέλιξη των τιμών στις επιμέρους δραστηριότητες παραγωγής εμπορεύσιμων και μη εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών μετά το 2010 δεν ήταν ομοιογενής. Η πτώση των τιμών μετά το 2010 για το σύνολο των μη εμπορεύσιμων οφείλεται εκτός από τις εξελίξεις στη δημόσια διοίκηση και στη σημαντική υποχώρηση των τιμών στις κατασκευές. Η μέση ετήσια μεταβολή των τιμών ήταν αρνητική και σε επιμέρους εμπορεύσιμες δραστηριότητες, όπως ο πρωτογενής τομέας και οι επαγγελματικές υπηρεσίες. Ωστόσο, οι δραστηριότητες αυτές έχουν μικρό μερίδιο στο σύνολο της προστιθέμενης αξίας εμπορεύσιμων και συνεπώς μικρή συμβολή στο ρυθμό μεταβολής των τιμών για το σύνολο των εμπορεύσιμων.

Η εξέλιξη στις συνθήκες κόστους παραγωγής ήταν διαφορετική στους τομείς εμπορεύσιμων και μη εμπορεύσιμων, καθώς οι δραστηριότητες παραγωγής εμπορεύσιμων είναι μεγαλύτερης έντασης κεφαλαίου και ενέργειας σε σύγκριση με τις δραστηριότητες παραγωγής μη εμπορεύσιμων.[5] Δεδομένου του πολύ μικρού μεριδίου κόστους της ενέργειας και στους δύο τομείς, οι εξελίξεις στις συνθήκες κόστους μετά το 2010 κυριαρχούνται από τη μείωση του μισθολογικού κόστους και ήταν ευνοϊκές και για τους δύο τομείς.[6]

4 Οι τιμές σε επίπεδο τομέα εμπορεύσιμων και μη εμπορεύσιμων υπολογίζονται ως σταθμισμένος μέσος όρος των δεικτών τιμών ανά κλάδο, όπου οι σταθμίσεις γίνονται με βάση το μερίδιο κάθε κλάδου στην αξία παραγωγής του συνόλου του κλάδου (Πηγή: Eurostat, Εθνικοί Λογαριασμοί). Στα τριμηνιαία στοιχεία που είναι διαθέσιμα σε ανάλυση κατά μονοψήφιο κωδικό της NACE 2 (10 κλάδων), ο κλάδος του εμπορίου συμπεριλαμβάνεται στα εμπορεύσιμα. Στα ετήσια στοιχεία, ο ρυθμός μεταβολής των τιμών στους κλάδους των μεταφορών και του εμπορίου βασίζεται σε υπολογισμούς και εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος.

5 Το μερίδιο της εργασίας και της ενέργειας στο συνολικό κόστος παραγωγής του τομέα των εμπορεύσιμων είναι 17,4% και 5%, έναντι 36,9% και 1,5%, αντίστοιχα για τον τομέα των μη εμπορεύσιμων (επεξεργασία στοιχείων Πίνακα Εισροών-Εκροών της ΕΛΣΤΑΤ για το 2010).

6 Σωρευτικά το μισθολογικό κόστος έχει μειωθεί κατά 20% έως και το 2013 (εκτίμηση Τράπεζας της Ελλάδος για το 2013). Η σωρευτική αύξηση της τιμής της ενέργειας (βάσει του ΕνΔΤΚ χωρίς την επίπτωση ΕΦΚ και ΦΠΑ) την περίοδο 2010-2012 ήταν υπερδιπλάσια της μείωσης του μισθολογικού κόστους (βλ. Καράμπαλης και Κοντέλης 2013). Ωστόσο, το μερίδιο του κόστους ενέργειας στην παραγωγή είναι 3% για το σύνολο της ελληνικής οικονομίας (επεξεργασία στοιχείων Πίνακα Εισροών-Εκροών της ΕΛΣΤΑΤ για το 2010).

Συνολικά, μετά το 2009 σημειώθηκε έντονη υποχώρηση του περιθωρίου καθαρού κέρδους του τομέα των μη εμπορεύσιμων (βλ. Διάγραμμα Β).[7] Την ίδια περίοδο το περιθώριο καθαρού κέρδους στον τομέα των εμπορεύσιμων έμεινε σχεδόν αμετάβλητο, βελτιώνοντας έτσι τις συνθήκες για τη μεταφορά παραγωγικών πόρων προς τον τομέα των εμπορεύσιμων.[8]

Διάγραμμα Β Καθαρό περιθώριο κέρδους σε εμπορεύσιμα και μη εμπορεύσιμα*

(% εκατοστιαίες μονάδες)

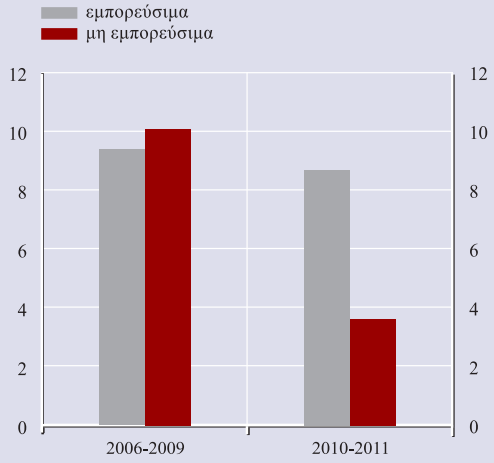

Πηγές: Eurostat, Ετήσιοι Εθνικοί Λογαριασμοί και υπολογισμοί της ΤτΕ.
* Το καθαρό περιθώριο κέρδους ορίζεται ως το ποσοστό καθαρού λειτουργικού κέρδους σην αξία της παραγωγής. Από το καθαρό λειτουργικό κέρδος έχει αφαιρεθεί η αμοιβή των αυτοπασχολουμένων.

Η έκταση της αναδιάρθρωσης προς εξωστρεφείς δραστηριότητες στη συγκυρία της κρίσης

Οι εξελίξεις στον κατασκευαστικό τομέα σε αντιπαραβολή με αυτές στη βιομηχανία αποτελούν ένδειξη της συντελούμενης αναδιάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας.

Αν και η υποχώρηση του κατασκευαστικού κλάδου είχε αρχίσει από τα μέσα της δεκαετίας του 2000,[9] η ύφεση εντάθηκε μετά το 2010. Οι τιμές των κατοικιών υποχώρησαν με ιδιαίτερη ένταση την περίοδο 2010-2012 (-21,9% σωρευτικά),[10] ενώ το κόστος παραγωγής νέων κατοικιών[11] παρουσίασε μόνο οριακή υποχώρηση. Ως αποτέλεσμα, το περιθώριο κέρδους στον κατασκευαστικό κλάδο υποχώρησε έντονα, διαμορφώνοντας συνθήκες που ευνοούν την έξοδο παραγωγικών πόρων από τον κλάδο των κατασκευών. Το 2008 ο κλάδος είχε μερίδιο 7,8% στη συνολική προστιθέμενη αξία και μερίδιο 7,9% στη συνολική απασχόληση, ενώ το 2012 τα αντίστοιχα μερίδια ήταν 2,5% και 5% αντίστοιχα.

Την ίδια περίοδο η βιομηχανία έχει κερδίσει έδαφος στο σύνολο της εγχώριας παραγωγής (από 14,3% της συνολικής προστιθέμενης αξίας το 2008 στο 17,2% το 2012). Η σημαντική βελτίωση που παρουσίασε ο δείκτης τιμών παραγωγού στη βιομηχανία (19,1% σωρευτικά την περίοδο 2010-2012) και οι εξελίξεις στο κόστος λειτουργίας των επιχειρήσεων επέτρεψαν τη βελτίωση του περιθωρίου καθαρού κέρδους του κλάδου.[12]

Η διαχρονική εξέλιξη της παραγωγικής διάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας ως προς τους τομείς των εμπορεύσιμων και μη εμπορεύσιμων αποτυπώνεται στο Διάγραμμα Γ. Το διάγραμμα

7 Σε εθνικολογική βάση ορίζεται ως το ποσοστό του καθαρού (χωρίς αποσβέσεις) λειτουργικού πλεονάσματος επί της αξίας παραγωγής. Το λειτουργικό πλεόνασμα που χρησιμοποιείται εδώ δεν περιλαμβάνει το μικτό εισόδημα των αυτοαπασχολουμένων. Το εισόδημα των τελευταίων, το οποίο έχει υπολογιστεί με βάση τη μέση αμοιβή των μισθωτών, έχει αφαιρεθεί από το λειτουργικό πλεόνασμα.

8 Η συντήρηση του περιθωρίου κέρδους του τομέα των εμπορεύσιμων ευνοείται και από την περιορισμένη μετακύλιση (limited pass-through) των μεταβολών του μισθολογικού κόστους στις μεταβολές των τελικών τιμών ιδιαίτερα των εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών (βλ. European Commission 2013β).

9 Η αποκλιμάκωση της κατασκευαστικής δραστηριότητας μετά το 2005 αντανακλά και την ολοκλήρωση των έργων που συνδέονταν με τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

10 Στοιχεία Τράπεζας της Ελλάδος (βλ. Πίνακα Ι.6, Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας).

11 Δείκτης Τιμών Παραγωγού στις Κατασκευές, ΕΛΣΤΑΤ.

12 Από 7,9% το 2008 σε 9,8% το 2011 (τελευταίο έτος με διαθέσιμα στοιχεία). Υπολογισμοί σε εθνικολογιστική βάση για το σύνολο της βιομηχανίας (ορυχεία και λατομεία, μεταποίηση και παραγωγή ενέργειας). Η ανάλυση λογιστικών καταστάσεων των επιχειρήσεων του βιομηχανικού κλάδου δείχνει πτώση των δεικτών κερδοφορίας μετά το 2009, αν και σε μικρότερο βαθμό σωρευτικά σε σύγκριση με τον κατασκευαστικό κλάδο (π.χ. βλ. τις εκδόσεις του ΣΕΒ: "Ανάλυση Αποτελεσμάτων και Απασχόλησης Ελληνικών Επιχειρήσεων", για διάφορα έτη χρήσης).

παρουσιάζει δείκτες[13] που αφορούν την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε τρέχουσες και σταθερές (2005) τιμές, την απασχόληση και το δείκτη τιμών για τον τομέα των εμπορεύσιμων σε σχέση με τον τομέα των μη εμπορεύσιμων.

Οι σχετικές τιμές των εμπορεύσιμων μεταβάλλονται προς την ίδια κατεύθυνση με την παραγωγή τους, αν και με χαμηλότερο ρυθμό.[14] Την περίοδο 2000-2004 είναι φανερή η αναδιάρθρωση της παραγωγής εις βάρος των εμπορεύσιμων. Συνολικά, κατά την περίοδο αυτή ο κλάδος των εμπορεύσιμων συρρικνώνεται κατά 8,6% σε όρους παραγωγής και κατά 16% σε όρους απασχόλησης.

Η εικόνα αυτή αντιστρέφεται μετά το 2007, καθώς σημειώνεται αύξηση του όγκου παραγωγής των εμπορεύσιμων σε σχέση με τα μη εμπορεύσιμα. Την περίοδο 2008-2012, κατά την οποία επικρατούν συνθήκες ύφεσης στο σύνολο των παραγωγικών κλάδων, παρατηρείται άνοδος των σχετικών τιμών των εμπορεύσιμων και αύξηση του τομέα των εμπορεύσιμων σε σχέση με τα μη εμπορεύσιμα ως προς τον όγκο παραγωγής του κατά 5,4% και ως προς την απασχόληση κατά 5,7%. Το σχετικό ποσοστό επενδύσεων στον τομέα αυτό έχει παραμείνει σχεδόν αμετάβλητο.

Διάγραμμα Γ Εξωστρεφής διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας

(δείκτες, έτος βάσης 2005=1)*

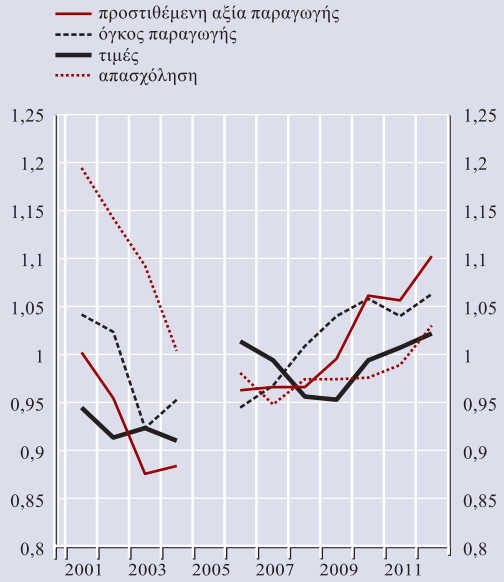

Πηγές: Eurostat, Εθνικοί Λογαριασμοί και υπολογισμοί της ΤτΕ.
* Οι δείκτες αφορούν τα επιμέρους μεγέθη για τον τομέα των εμπορεύσιμων σε σχέση με τον τομέα των μη εμπορεύσιμων.

Συμπερασματικά, καθώς έχουν βελτιωθεί τα σχετικά περιθώρια κέρδους εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών, ο τομέας αυτός εμφανίζει ευνοϊκές προοπτικές ανάπτυξης. Η αναδιάρθρωση της παραγωγής προς όφελος της παραγωγής εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών έχει ξεκινήσει, όμως παραμένει ιδιαίτερα ασθενής, καθώς συντελείται σε συνθήκες ύφεσης της οικονομίας (βλ. και συμπεράσματα σε European Commission 2013β και OECD 2013). Η διαδικασία αναδιάρθρωσης της παραγωγής αναμένεται να επιταχυνθεί όταν η οικονομία εισέλθει σε αναπτυξιακή τροχιά και ανακάμψουν οι επενδύσεις.

Προοπτικές και περιθώρια ανάληψης πρωτοβουλιών πολιτικής

Με βάση ενδείξεις που αφορούν τις προσδοκίες απασχόλησης και επένδυσης στον επιχειρηματικό τομέα, η διαδικασία αναδιάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας υπέρ του τομέα των εμπορεύσιμων αναμένεται να ενισχυθεί το 2014. Το τελευταίο τρίμηνο του 2013 οι δείκτες οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το α′ τρίμηνο του 2014 υποδηλώνουν ότι οι προοπτικές της ζήτησης και της απασχόλησης είναι πιο ευνοϊκές για τη μεταποίηση[15] σε σχέση με τις (ιδιωτικές) κατασκευές. Μάλιστα, οι καλύτερες προσδοκίες ζήτησης υποστηρίζονται από τις προσδοκίες για την εξέλιξη της ζήτησης στις διεθνείς αγορές. Οι ευμενέστερες προοπτικές για τις επιχειρήσεις

13 Λαμβάνουν την τιμή 1 το 2005, έτος με διακοπή στη χρονολογική σειρά.
14 Το γεγονός αυτό υποδηλώνει χαμηλή ελαστικότητα υποκατάστασης μεταξύ εμπορεύσιμων και μη εμπορεύσιμων (βλ. Corsetti, Dedola and Viani 2011).
15 Βλ. και δείκτη PMI (Markit) για τις πραγματοποιηθείσες θετικές εξελίξεις στη μεταποίηση το τελευταίο τρίμηνο του 2013.

με εξαγωγική δραστηριότητα σε σχέση με τις μη εξαγωγικές προκύπτουν και από τα συμπεράσματα των πρόσφατων ερευνών συγκυρίας σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) (Εθνική Τράπεζα, Μάρτιος και Δεκέμβριος 2013), καθώς και έρευνας στις μεγαλύτερες ελληνικές επιχειρήσεις (ΙΟΒΕ-ΕΜΠ 2013).[16]

Προκειμένου οι παραγωγικοί πόροι να ανακατανεμηθούν προς τους πιο παραγωγικούς εξωστρεφείς κλάδους, είναι απαραίτητη η εύρυθμη λειτουργία των αγορών προϊόντων, εργασίας και κεφαλαίων. Για τη διασφάλισή της, υπάρχουν σημαντικά περιθώρια ανάληψης πρωτοβουλιών πολιτικής.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission 2013β) επισημαίνει την αδυναμία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στην τρέχουσα συγκυρία να καλύψει τις λειτουργικές και επενδυτικές ανάγκες του τομέα των εμπορεύσιμων. Συνεπώς, πέραν της αναγκαιότητας να συνεχιστεί η αντιμετώπιση των προβλημάτων στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, χρειάζονται πρόσθετες δράσεις για την άμεση αποκατάσταση της ρευστότητας εξωστρεφών επιχειρήσεων (π.χ. αυξημένη χρηματοδότηση από τις κεφαλαιαγορές, καλύτερη αξιοποίηση ευρωπαϊκών πόρων).

Όσον αφορά την αγορά εργασίας, οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις ευνοούν την απρόσκοπτη ανακατανομή της απασχόλησης εντός και μεταξύ των οικονομικών μονάδων. Ωστόσο, χρειάζονται συμπληρωματικές πολιτικές για να βελτιωθεί ο μηχανισμός αντιστοίχισης των δεξιοτήτων των εργαζομένων με τις ανάγκες των επιχειρήσεων, όπως η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, η αναβάθμιση του ρόλου της επιχειρησιακής κατάρτισης και ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης.

Την ανακατανομή των πόρων ευνοεί επίσης ένα επιχειρηματικό περιβάλλον κατά τα πρότυπα των βέλτιστων πρακτικών, με χαμηλό γραφειοκρατικό κόστος για τις επιχειρήσεις, αποτελεσματικό δημόσιο τομέα και σταθερό φορολογικό πλαίσιο. Οι θεσμικές ελλείψεις στα πεδία αυτά και τα οφέλη από την υιοθέτηση των βέλτιστων πρακτικών έχουν επισημανθεί σε μια σειρά από μελέτες διεθνών οργανισμών (π.χ. OECD 2013α, 2013β, και World Bank 2013).

Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι τα οφέλη από την εύρυθμη λειτουργία των αγορών αγαθών και υπηρεσιών αφορούν όχι μόνο τη διακλαδική ανακατανομή των πόρων, αλλά και την ενδοκλαδική αναδιάρθρωση προς τις πλέον παραγωγικές μονάδες μέσω συγχωνεύσεων και εξαγορών. Ακόμη, η αναδιάρθρωση της εγχώριας παραγωγής προς τις πιο εξωστρεφείς δραστηριότητες και τις πλέον παραγωγικές μονάδες είναι αναγκαία, αλλά όχι ικανή συνθήκη για τη διασφάλιση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας. Για το λόγο αυτό, είναι σημαντική μεταξύ άλλων η προώθηση της έρευνας και καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας.

16 Βλ. http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/erevna_pa_17122013.pdf και http://www.liee-ntua.gr/wp-content/uploads/2013/12/Press_17_12_2013_tsak_final.pdf.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Corsetti, G., L. Dedola and F. Viani (2011), “Traded and Nontraded Goods Prices, and International Risk Sharing: An Empirical Investigation”, παρουσίαση στο συνέδριο ISOM στη Μάλτα.

Εθνική Τράπεζα (2013), *Μικρομεσαίες επιχειρήσεις: Έρευνα Συγκυρίας*, Μάρτιος και Δεκέμβριος.

European Commission (2013α), "Labour Costs Pass-through, Profits and Rebalancing in Vulnerable Member States", *Quarterly Report on the Euro Area*, Vol. 12 (3).

European Commission (2013β), "Economic Activity and Finance: Main Challenges at the Current Juncture", *Product Market Review 2013.*

Gibson, H. and J. Malley (2008), "The Contribution of Sectoral Productivity Differentials to Inflation in Greece", *Open Economies Review*, Springer, vol. 19(5), 629-650.

ΙΟΒΕ και ΕΜΠ – Εργαστήριο Βιομηχανικής και Ενεργειακής Οικονομίας (2013), *Χαρτογράφηση του επιχειρηματικού τομέα στην Ελλάδα: Έρευνα σε 2.000 Επιχειρήσεις*, Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών.

Καράμπαλης, Ν. και Ε. Κοντέλης (2013), "Οι αυξήσεις των έμμεσων φόρων και η επίπτωσή τους στον πληθωρισμό κατά την περίοδο 2010-2012", Τράπεζα της Ελλάδος, *Οικονομικό Δελτίο*, τεύχος 38, Νοέμβριος.

Malliaropulos, D. and T. Anastasatos (2011), "Competitiveness, External Deficit and Externals Debt of the Greek Economy", Eurobank, *Economy & Markets*, April.

Malliaropulos, D. and T. Anastasatos (2013), "The Improvement in the Competitive Position of the Greek Economy and Prospects for an Export-led Growth Model", Eurobank, *Economy & Markets*, January.

OECD (2013α), *Economic Surveys: Greece 2013.*

OECD (2013β), *Competition Assessment Report.*

World Bank (2013), *Doing Business 2014.*

Πλαίσιο V.2

ΦΤΩΧΕΙΑ, ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ: ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Η εξέταση των ζητημάτων της ανισότητας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού έχει αυτονόητη σημασία, η σπουδαιότητά της μάλιστα αυξάνεται σε συγκυρίες όπως η τωρινή, που χαρακτηρίζεται από βαθιά ύφεση και από πρωτόγνωρα υψηλή και παρατεταμένη ανεργία. Τα ευρήματα των διαθέσιμων συναφών ερευνών μπορούν να βοηθήσουν σημαντικά στο δημόσιο πολιτικό και κοινωνικό διάλογο σχετικά με τη λήψη μέτρων οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής που είναι απαραίτητα για τη διασφάλιση και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Επιπλέον, όπως έχουν καταδείξει σχετικές μελέτες, σε περιόδους δημοσιονομικής κρίσης και προσαρμογής η στοχευμένη υποστήριξη προς τις πιο αδύναμες κοινωνικές ομάδες, πρώτον, συντελεί στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής, που είναι απαραίτητη για τη σταθερότητα και την ανάπτυξη, και, δεύτερον, είναι κρίσιμος παράγοντας για την επιτυχία του ίδιου του προγράμματος, δηλ. τη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και την αποκλιμάκωση του δημόσιου χρέους. Στη συνέχεια, συνοψίζονται οι σημαντικότερες διαπιστώσεις κυρίως όσον αφορά τις διαστάσεις της ανισότητας και της φτώχειας στην Ελλάδα και τη μεταβολή των αντίστοιχων δεικτών κατά την πρόσφατη περίοδο της χρηματοπιστωτικής και δημοσιονομικής κρίσης. Παρουσιάζονται επίσης οι μεταβολές στο καταναλωτικό πρότυπο των νοικοκυριών την ίδια περίοδο.

• Με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία της δειγματοληπτικής Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC)[1] για το 2012 που ανακοινώθηκαν από την ΕΛΣΤΑΤ και λαμβάνουν υπόψη τα εισοδήματα του 2011, το 23,1% του πληθυσμού της χώρας ή 914.873 νοικοκυριά με συνολικό αριθμό μελών 2.535.700 άτομα βρίσκονται κάτω από το χρηματικό όριο της σχετικής φτώχειας.[2] Ο **δείκτης του κινδύνου σχετικής φτώχειας** για την Ελλάδα είναι πλέον σημαντικά υψηλότερος από ό,τι σε όλες τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ (ΕΕ-28: μέσος όρος 17,2%), καθώς τα δύο τελευταία έτη η σχετική θέση της Ελλάδος χειροτέρευσε έναντι των έξι χωρών στις οποίες η έρευνα του 2010 είχε καταγράψει υψηλότερο κίνδυνο (Βουλγαρία, Ισπανία, Κροατία, Λεττονία, Λιθουανία και Ρουμανία). Το μέσο ετήσιο διαθέσιμο εισόδημα του συνόλου των νοικοκυριών για την Ελλάδα, που αποτελεί τη βάση για να υπολογιστεί το χρηματικό όριο (γραμμή ή κατώφλι) της σχετικής φτώχειας, ανήλθε το 2011 σε 17.977 ευρώ και ήταν μειωμένο κατά 16,7% και 25,8%, έναντι του 2010 και του 2009 αντίστοιχα.[3]

• Ακόμη υψηλότερο σε σύγκριση με το σύνολο της ΕΕ είναι το ποσοστό του πληθυσμού της Ελλάδος που βρίσκεται είτε σε κίνδυνο φτώχειας είτε σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού, δηλαδή ζει με υλικές στερήσεις ή διαβιοί σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας. Στην έρευνα για το 2012, το εν λόγω ποσοστό ανέρχεται σε 34,6%, αντιστοιχώντας σε 3.795.100 άτομα, και είναι υψηλότερο από ό,τι στις άλλες χώρες τις ΕΕ (ΕΕ-28: 25,1%) με εξαίρεση τη Βουλγαρία (49,3%), τη Ρουμανία (41,7%) και τη Λεττονία (36,6%).[4]

• Και άλλοι όμως δείκτες σχετικής φτώχειας οδηγούν σε παρόμοια συμπεράσματα όσον αφορά τις διαστάσεις του φαινομένου στη χώρα μας και τη σχετική θέση της Ελλάδος έναντι των άλλων χωρών της ΕΕ. Το **χάσμα ή βάθος της σχετικής φτώχειας**, το οποίο μετρά την απόσταση του ορίου της φτώχειας (για το σύνολο του πληθυσμού) από τη διάμεσο του ισοδύναμου εισοδήματος των ατόμων που βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας, ως ποσοστό του ορίου της φτώχειας, υπολογίζεται σε 29,9% το 2012 στην Ελλάδα (ΕΕ-28: 24,1%). *Αυτό σημαίνει ότι 50% των φτωχών έχουν εισόδημα μικρότερο από το 70,1% της γραμμής φτώχειας, δηλαδή κάτω από 4.000 ευρώ ετησίως ανά άτομο.* Επιπλέον, ο πληθυσμός που διαβιοί σε νοικοκυριά στα οποία δεν εργάζεται κανένα μέλος ή εργάζεται λιγότερο από 3 μήνες συνολικά το χρόνο ανέρχεται σε 1.010.900 άτομα ή σε 16,1% του πληθυσμού ηλικίας 18-59 ετών, ενώ το 2011 και το 2010 ήταν 837.300 και 544.800 άτομα αντίστοιχα.

• Όπως προκύπτει από τα διαθέσιμα στοιχεία, όλοι οι δείκτες του κινδύνου σχετικής φτώχειας αυξήθηκαν σημαντικά για την Ελλάδα κατά τα τρία πρώτα έτη της τρέχουσας κρίσης. Πράγματι,

1 Η EU-SILC αποτελεί τη βασική πηγή των συγκριτικών στατιστικών για την κατανομή του εισοδήματος, τον κίνδυνο φτώχειας και τον κοινωνικό αποκλεισμό στις χώρες της ΕΕ. Επισημαίνεται πάντως ότι στον ερευνώμενο πληθυσμό δεν περιλαμβάνονται ομάδες πληθυσμού που είναι κατά τεκμήριο φτωχές, όπως άστεγοι, διαβιούντες σε ιδρύματα, μεγάλος αριθμός παράνομων οικονομικών μεταναστών, Ρομά κ.ά. Βλ. δελτίο τύπου ΕΛΣΤΑΤ, 29.11.2013, "Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών 2012".

2 Σύμφωνα με τη *σχετική* προσέγγιση, η γραμμή φτώχειας μεταβάλλεται κατ' αναλογία προς το μέσο βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού, ενώ σύμφωνα με την *απόλυτη* προσέγγιση η γραμμή φτώχειας διατηρείται σταθερή διαχρονικά σε όρους πραγματικής αγοραστικής δύναμης. Το χρηματικό όριο της σχετικής φτώχειας ορίζεται στο 60% της διαμέσου του συνολικού διαθέσιμου ισοδύναμου εισοδήματος για το σύνολο των νοικοκυριών (ορισμός Eurostat). Για τον υπολογισμό του ισοδύναμου εισοδήματος του νοικοκυριού, ο αρχηγός του λαμβάνει συντελεστή στάθμισης 1, τα άλλα ενήλικα μέλη 0,5 και τα παιδιά κάτω των 14 ετών 0,3. Με τον τρόπο αυτό λαμβάνονται υπόψη τόσο οι οικονομίες κλίμακας στην κατανάλωση των νοικοκυριών όσο και η σύνθεση του νοικοκυριού και οι διαφορετικές ανάγκες ενηλίκων και παιδιών.

3 Στην έρευνα του 2012 το χρηματικό όριο της σχετικής φτώχειας για ένα μονομελές νοικοκυριό ήταν 5.708 ευρώ (έναντι 6.591 και 7.178 ευρώ στην έρευνα του 2011 και του 2010 αντίστοιχα), ενώ για ένα τετραμελές νοικοκυριό με δύο ενήλικες και δύο παιδιά ηλικίας κάτω των 14 ετών ήταν 11.986 ευρώ (2011: 13.842 ευρώ, 2010: 15.073 ευρώ).

4 Για τον ορισμό αυτό λαμβάνονται υπόψη τρεις δείκτες: (α) το ποσοστό ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας (βλ. υποσημείωση 2), (β) το ποσοστό ατόμων με υλικές στερήσεις, δηλ. το ποσοστό του πληθυσμού που στερείται τουλάχιστον 4 από ένα κατάλογο 9 αγαθών και υπηρεσιών (τηλέφωνο, έγχρωμη τηλεόραση, πλυντήριο ρούχων, ΙΧ επιβατηγό αυτοκίνητο, ικανοποιητική θέρμανση κ.ά.) και (γ) το ποσοστό του πληθυσμού που διαβιοί σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας, δηλ. το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 18-59 που διαβιούν σε νοικοκυριά των οποίων τα μέλη εργάστηκαν λιγότερο από το 20% της συνήθους απασχόλησης κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους.

Διάγραμμα Α Κίνδυνος σχετικής και απόλυτης φτώχειας στην περίοδο της κρίσης

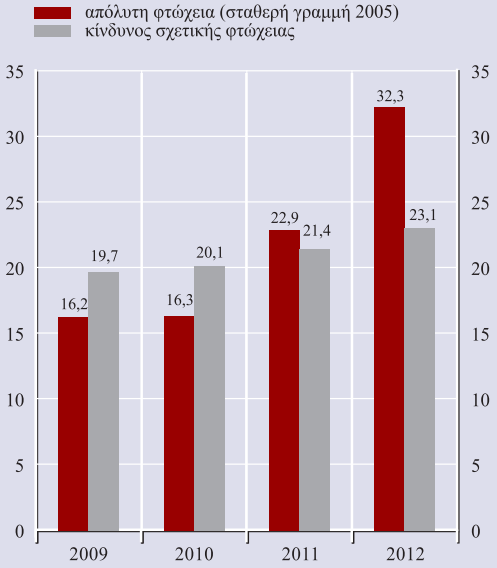

Πηγή: Eurostat.

το ποσοστό της σχετικής φτώχειας αυξήθηκε κατά 3,4 εκατοστιαίες μονάδες ή 17,3% (εισοδήματα 2008: 19,7%, 2011: 23,1%), το χάσμα της φτώχειας αυξήθηκε κατά 5,8 εκατοστιαίες μονάδες ή 24,1%, ενώ ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού αυξήθηκε κατά 7,0 εκατοστιαίες μονάδες ή 25,4%. Ωστόσο, εξαιρετικά πιο δραματική είναι η επιδείνωση των δεικτών φτώχειας στην περίοδο της τρέχουσας κρίσης, σε *απόλυτους* όρους, δηλ. όταν η γραμμή της φτώχειας παραμένει διαχρονικά σταθερή σε όρους πραγματικής αγοραστικής δύναμης. Πράγματι, το ποσοστό φτώχειας για το έτος 2010 υπολογιζόμενο με το κατώφλι φτώχειας του έτους 2005 (60% του διάμεσου εισοδήματος του 2005 εκφρασμένου σε τιμές του 2010 με βάση τον Εναρμονισμένο Δείκτη Τιμών Καταναλωτή) ήταν 16,3%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το επόμενο έτος της έρευνας (2011) έφθασε στο 22,9% και για το 2012 στο 32,3%. Με άλλα λόγια, στην περίοδο της τρέχουσας κρίσης και μέσα στα δύο μόλις τελευταία έτη για τα οποία υπάρχουν στοιχεία σχεδόν διπλασιάστηκαν οι διαστάσεις της φτώχειας σε απόλυτους όρους (αύξηση κατά 16 εκατοστιαίες μονάδες ή 98,2%, βλ. Διάγραμμα Α).[5]

• Λιγότερο δυσμενείς είναι για τη χώρα μας στην περίοδο της τρέχουσας κρίσης οι **εξελίξεις σε όρους εισοδηματικής ανισότητας**. Ωστόσο, από τα ίδια στοιχεία (EU-SILC 2012, εισοδήματα 2011) προκύπτει ότι σε όρους ανισότητας η Ελλάδα βρίσκεται στις υψηλότερες θέσεις μεταξύ των χωρών της ΕΕ (συντελεστής Gini, Ελλάδα: 34,3, ΕΕ-28: 30,4) με εξαίρεση την Ισπανία (35,0), τη Λεττονία (35,9) και την Πορτογαλία (34,5). Επιπλέον, το πλουσιότερο 20% των νοικοκυριών στη χώρα μας κατέχει 6,6 φορές μεγαλύτερο μερίδιο εισοδήματος από ό,τι το φτωχότερο 20% (δείκτης S80/S20), ενώ ο αντίστοιχος λόγος λαμβάνει τιμή 5,1 για το σύνολο των χωρών της ΕΕ-28. Πάντως, τα τρία πρώτα έτη της τρέχουσας κρίσης για τα οποία υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, οι ανωτέρω δείκτες ανισότητας (συντελεστής Gini και S80/S20) διατηρήθηκαν σχεδόν σταθεροί το πρώτο έτος (εισοδήματα 2009), ενώ αυξήθηκαν συγκρατημένα το επόμενο έτος (2010, κατά 1,8% και 7,1% αντίστοιχα) και πιο σημαντικά το τελευταίο διαθέσιμο έτος (2011, κατά 2,4% και 10,0% αντίστοιχα, βλ. Διάγραμμα Β).

5 Ανάλογα συμπεράσματα προκύπτουν και από τις πρόσφατες μελέτες ερευνητών του Οικονομικού Πανεπιστημίου. Βλ. Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ενημερωτικό Δελτίο 5/2013, Μάνος Ματσαγγάνης και Χρύσα Λεβέντη, "Η ανατομία στη φτώχεια της Ελλάδας του 2013", καθώς και Ενημερωτικό Δελτίο 6/2013, Μάνος Ματσαγγάνης, "Η πολιτική κατά της φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης". Στις μελέτες αυτές γίνονται εναλλακτικοί υπολογισμοί των ποσοστών σχετικής και απόλυτης φτώχειας για τα έτη 2012 και 2013. Ως δείκτες χρησιμοποιούνται το κυμαινόμενο όριο σχετικής φτώχειας (ίσο με το 60% του διάμεσου εισοδήματος), το σταθερό όριο σχετικής φτώχειας (ίσο με 60% του διάμεσου εισοδήματος του 2009, σε σταθερές τιμές) και το όριο ακραίας φτώχειας (ίσο με το κόστος ενός βασικού καλαθιού αγαθών απαραίτητου για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης). Οι μελέτες διαπιστώνουν ότι το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα χαμηλότερο από το συμβατικό όριο σχετικής φτώχειας αυξάνεται αργά αλλά σταθερά, από 19,4% το 2009 σε 21,4% το 2012 και 22,3% το 2013. Εναλλακτικά, με βάση ένα σταθερό όριο (το τιμαριθμικά αναπροσαρμοσμένο όριο φτώχειας του 2009), καταγράφεται δραματική αύξηση της φτώχειας, από 19,4% το 2009 σε 38,9% το 2012 και 44,3% το 2013. Επιπλέον, εκτιμάται ότι ένα στα επτά άτομα έχει το 2013 εισόδημα κάτω από το όριο ακραίας φτώχειας (από ένα στα εννέα το 2012 και μόλις ένα στα 45 το 2009).

• **Ομάδες υψηλού κινδύνου φτώχειας** στην Ελλάδα κατά την περίοδο της τρέχουσας κρίσης είναι κυρίως οι άνεργοι (για τους οποίους στην έρευνα του 2012 το ποσοστό σχετικής φτώχειας φθάνει το 45,8%, έναντι 38,5% στην έρευνα του 2010) και ιδίως οι άνεργοι άνδρες (52,1%, έναντι 48,4%), τα μονογονεϊκά νοικοκυριά με τουλάχιστον ένα εξαρτώμενο παιδί (66,0% έναντι 33,4%), τα πολυμελή νοικοκυριά με δύο ενήλικες και τρία ή περισσότερα εξαρτώμενα παιδιά (36,8% έναντι 26,7%), οι μη οικονομικά ενεργοί εκτός των συνταξιούχων (νοικοκυρές κ.λπ., 32,9% έναντι 27,6%), τα νοικοκυριά που διαμένουν σε ενοικιασμένη κατοικία (29,6% έναντι 27,2%), αλλά και τα παιδιά ηλικίας έως 17 ετών (26,9% έναντι 23,0%) και κυρίως τα παιδιά των μεταναστών (44,4% έναντι 46,4%). *Ωστόσο, τα τελευταία έτη στην Ελλάδα η φτώχεια φαίνεται να μετατοπίζεται ταχύτατα από την ομάδα των ηλικιωμένων προς την ομάδα των νεότερων ζευγαριών με παιδιά, αλλά και προς τους νέους εργαζομένους και κυρίως τους ανέργους* (βλ. Διάγραμμα Γ).[6] **Το πρόβλημα της προστασίας των παιδιών και των ανέργων από τις χειρότερες συνέπειες της οικονομικής κρίσης θα πρέπει πλέον να αντιμετωπιστεί ως ένα από τα πιο επείγοντα ζητήματα δημόσιας πολιτικής στην Ελλάδα.**[7]

Διάγραμμα Β Δείκτες ανισοκατανομής του εισοδήματος στην περίοδο της κρίσης

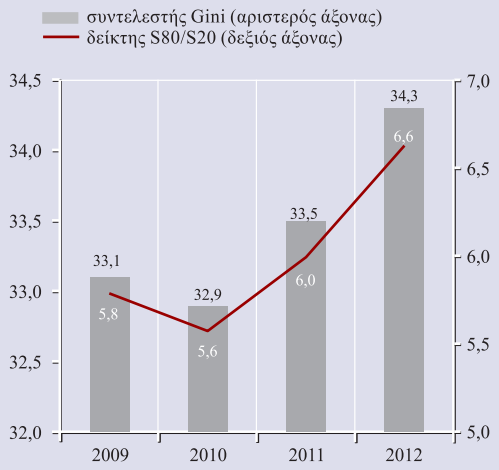

Πηγή: Eurostat.

• Από την εξέταση των δεικτών για τις **συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού** στην Ελλάδα προκύπτει ότι κατά τη διάρκεια της τρέχουσας κρίσης υπάρχει σημαντική επιδείνωση (δυσκολία ικανοποίησης βασικών αναγκών, ανεπαρκείς συνθήκες στέγασης, επιβάρυνση από τις δαπάνες στέγασης, αδυναμία πληρωμής υφιστάμενων δανείων ή αγορών με δόσεις, δυσκολίες στην πληρωμή πάγιων λογαριασμών, χαμηλή/υποβαθμισμένη ποιότητα ζωής) και αύξηση της υλικής στέρησης βασικών αγαθών και υπηρεσιών.[8] Για παράδειγμα, το ποσοστό του πληθυσμού που αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες με αποτέλεσμα να στερείται τουλάχιστον τέσσερις από τις εννέα συνολικά διαστάσεις της υλικής στέρησης ανέρχεται σε 19,5% το 2012, ενώ το ποσοστό αυτό ήταν 15,2% το 2011 και 11,6% το 2010.[9] Επιπλέον, η στέρηση βασικών αγαθών και υπηρεσιών δεν αφορά μόνο το φτωχό πληθυσμό, αλλά και σημαντικό μέρος του μη φτωχού πληθυσμού.

6 Η σημαντική μείωση του κινδύνου φτώχειας των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω, από 23,6% στην έρευνα του 2011 σε 17,2% στην έρευνα του 2012, οφείλεται στη μείωση του κατωφλίου του κινδύνου φτώχειας κατά 13,4% (από 6.591 ευρώ το 2011 σε 5.708 ευρώ το 2012), χωρίς αντίστοιχη μείωση των συντάξεων κάτω των 1.000 ευρώ το μήνα, κατά το έτος αναφοράς του εισοδήματος 2011, με αποτέλεσμα μέρος των ηλικιωμένων αυτών να βρίσκεται πλέον πάνω από το νέο κατώφλι του κινδύνου φτώχειας.

7 Ανάλογες συστάσεις γίνονται και στο ειδικό κεφάλαιο "A fair sharing of the costs and benefits of adjustment" της πρόσφατης έκθεσης του ΟΟΣΑ, OECD *Economic Surveys: Greece 2013*, Νοέμβριος 2013. Ειδικότερα, για ένα πιο αποτελεσματικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας, μεταξύ άλλων, προτείνονται ενίσχυση της διακυβέρνησης των κοινωνικών προγραμμάτων με την επιτάχυνση της ενοποίησης της διαχείρισής τους, εντατικοποίηση των ελέγχων στους δικαιούχους των παροχών κοινωνικής πρόνοιας (ιδίως των παροχών αναπηρίας), στοχευμένες παροχές για την αποτελεσματική προστασία των πιο ευάλωτων, εισαγωγή ενός προγράμματος ελάχιστου εισοδήματος για όλους και ενός εθνικού προγράμματος επιδοτούμενων σχολικών γευμάτων για τα παιδιά, αύξηση κατά ένα έτος της διάρκειας των παροχών κατά της ανεργίας, εναρμόνιση των συνταξιοδοτικών εισφορών και εισφορών υγείας, επέκταση των μέτρων για την εξασφάλιση της πρόσβασης των πιο ευάλωτων ομάδων στην περίθαλψη και περαιτέρω μέτρα για την προστασία της δημόσιας υγείας. Βλ. επίσης *Greece: Reforms of Social Welfare Programmes*, OECD, July 2013.

8 Βλ. ενδεικτικά και Δήμος Αθηναίων: "Τι δείχνει η έρευνα για τη φτώχεια και την κοινωνική συνοχή στην Αθήνα", δελτίο τύπου 16.10.2013.

9 Στις σοβαρές οικονομικές δυσκολίες που συνεπάγονται ότι τα άτομα στερούνται βασικά αγαθά και υπηρεσίες περιλαμβάνονται δυσκολίες στην πληρωμή πάγιων λογαριασμών, για διατροφή που να περιλαμβάνει κάθε δεύτερη ημέρα κοτόπουλο ή κρέας ή ψάρι ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας, οικονομική αδυναμία να διαθέτουν τηλέφωνο, έγχρωμη τηλεόραση, πλυντήριο ρούχων, IX επιβατηγό αυτοκίνητο, για πληρωμή μιας εβδομάδας διακοπών, για αντιμετώπιση έκτακτων αλλά αναγκαίων δαπανών και τέλος για ικανοποιητική θέρμανση.

• Η μέση μηνιαία δαπάνη των νοικοκυριών, στην Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών (ΕΟΠ) της ΕΛΣΤΑΤ για το 2012, ανήλθε στα 1.637 ευρώ, καταγράφοντας ονομαστική μείωση κατά 10,2% (ή 11,6% σε πραγματικούς όρους) σε σύγκριση με το 2011. Το μεγαλύτερο μερίδιο των δαπανών του μέσου προϋπολογισμού των νοικοκυριών αφορά τα είδη διατροφής (20,1%) και ακολουθούν η στέγαση (13,9%) και οι μεταφορές (12,8%), ενώ οι υπηρεσίες της εκπαίδευσης αποτελούν το μικρότερο μερίδιο των δαπανών (3,5%). Από τη σύγκριση των αποτελεσμάτων της ΕΟΠ 2012 με εκείνα των προηγούμενων ερευνών καταγράφεται σημαντική μείωση της μέσης μηνιαίας δαπάνης των νοικοκυριών από 2.113 ευρώ το 2010 (σε σταθερές τιμές 2012) σε 1.637 ευρώ το 2012, η οποία αντιστοιχεί σε μείωση κατά 22,5%. Την περίοδο 2010-2012 παρατηρείται επίσης συνεχής **μεταβολή του καταναλωτικού προτύπου των νοικοκυριών** με μετατόπιση των δαπανών από τις κατηγορίες ξενοδοχεία και εστιατόρια, ένδυση-υπόδηση, μεταφορές, αναψυχή, διαρκή αγαθά και διάφορα αγαθά και υπηρεσίες προς τις δαπάνες που αφορούν κυρίως τη στέγαση, τη διατροφή, τα αλκοολούχα ποτά και τον καπνό, τις επικοινωνίες και την εκπαίδευση (βλ. Διάγραμμα V.5 στο κυρίως κείμενο). Ειδικότερα, ως ποσοστό του οικογενειακού προϋπολογισμού, οι δαπάνες για είδη ένδυσης και υπόδησης μειώθηκαν από 7,2% το 2010 σε 5,8% το 2012, για διαρκή αγαθά από 6,7% σε 5,8%, για ξενοδοχεία-εστιατόρια από 10,7% σε 9,8% και για μεταφορές από 13,5% σε 12,8%. Αντίθετα, την ίδια περίοδο σημαντική αύξηση κατέγραψε το μερίδιο των δαπανών για στέγαση από 11,7% σε 13,9%, καθώς και το μερίδιο για είδη διατροφής από 18,0% σε 20,1%.[10]

Διάγραμμα Γ Μεταβολές του κινδύνου σχετικής φτώχειας σε επιλεγμένες ομάδες

(ποσοστό % φτώχειας)

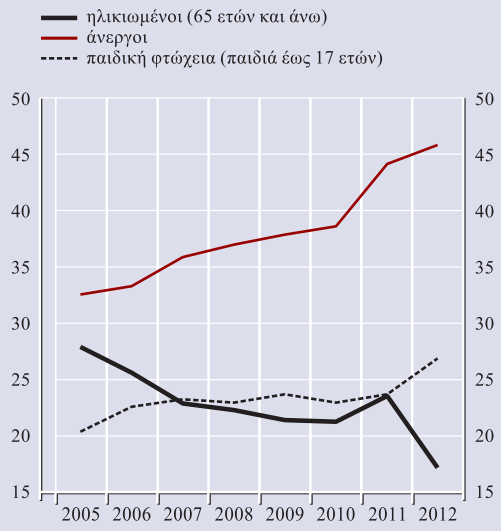

Πηγή: Eurostat.

• Συνοψίζοντας, ο κύριος μηχανισμός διεύρυνσης της φτώχειας στην περίοδο της τρέχουσας κρίσης είναι η κατακόρυφη αύξηση του αριθμού των ανέργων (από 355 χιλιάδες το γ΄ τρίμηνο του 2008 σε 1.345 χιλιάδες το γ΄ τρίμηνο του 2013) και της διάρκειας της ανεργίας (οι μακροχρόνια άνεργοι αυξήθηκαν από 185,4 χιλιάδες σε 955,6 χιλιάδες αντίστοιχα), σε συνδυασμό με τα σημαντικά κενά που παρουσιάζει το δημόσιο κοινωνικό δίχτυ ασφαλείας στη χώρα μας. Η σύνθεση του φτωχού πληθυσμού και το καταναλωτικό πρότυπο όλων των νοικοκυριών άλλαξαν σημαντικά, ενώ η απότομη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και τα μέτρα που ελήφθησαν στο πλαίσιο της προσπάθειας για δημοσιονομική προσαρμογή είναι βέβαιο ότι οδήγησαν σε επιδείνωση των κοινωνικών δεικτών της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας, της εισοδηματικής ανισότητας και κυρίως της απόλυτης φτώχειας (όπως υπολογίζεται όταν η γραμμή φτώχειας παραμένει σταθερή στα επίπεδα που ήταν πριν από την τρέχουσα κρίση). Στη συγκυρία αυτή, είναι προφανές ότι οι παρεμβάσεις πολιτικής θα πρέπει να στοχεύουν στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των περιορισμένων κοινωνικών δαπανών, δίνοντας προτεραιότητα στην

10 Μεταξύ των ΕΟΠ 2011 και 2012 μειώθηκε σημαντικά ο αριθμός των νοικοκυριών που χρησιμοποιούν την κεντρική θέρμανση ως κύρια πηγή θέρμανσης (-22,6%), κατέχουν ή νοικιάζουν δευτερεύουσες ή εξοχικές κατοικίες (-2,8%) και διαθέτουν τουλάχιστον ένα επιβατηγό αυτοκίνητο ΙΧ (-0,6%, ενώ ο αριθμός των αυτοκινήτων μειώθηκε κατά 3,1%). Βλ. δελτίο τύπου ΕΛΣΤΑΤ, 29.11.2013, "Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2012".

εξάλειψη ακραίων φαινομένων φτώχειας σε οικογένειες με παιδιά, χωρίς κανέναν εργαζόμενο, χωρίς επίδομα ανεργίας ή άλλη εισοδηματική ενίσχυση και συχνά χωρίς πρόσβαση στην κοινωνική ασφάλιση. Ορισμένα πρόσφατα μέτρα εισοδηματικής στήριξης φαίνεται να κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση. Μεταξύ αυτών είναι η χορήγηση ενιαίου επιδόματος στήριξης τέκνων με εισοδηματικά κριτήρια, η χορήγηση βοηθήματος ανεργίας αυτοαπασχολουμένων, η διεύρυνση των κριτηρίων επιλεξιμότητας του επιδόματος μακροχρόνιας ανεργίας (το οποίο εξακολουθεί όμως να αφορά σχετικά μικρό ποσοστό του συνόλου των μακροχρόνια ανέργων), καθώς και η πιλοτική εφαρμογή του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, η οποία βρίσκεται ακόμη στο στάδιο της μελέτης.

VI ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Τα τελευταία τέσσερα έτη έχει επιτευχθεί δημοσιονομική προσαρμογή πρωτοφανής για τα διεθνή δεδομένα, με συνέπεια να είναι πλέον ορατή η επίτευξη σημαντικού πρωτογενούς πλεονάσματος σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης (ΓΚ) το 2013. Το πρωτογενές αποτέλεσμα της ΓΚ, σύμφωνα με τη μεθοδολογία του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής (ΠΟΠ), προβλέπεται να διαμορφωθεί σε πλεόνασμα μεγαλύτερο από 0,4% του ΑΕΠ το 2013 που προβλέπει ο Προϋπολογισμός του 2014 και να βελτιωθεί κατά περισσότερο από 11 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ σε σύγκριση με το 2009. Το διαρθρωτικό πρωτογενές αποτέλεσμα της ΓΚ εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί σε πλεόνασμα μεγαλύτερο από 4,4% του δυνητικού ΑΕΠ το 2013, εμφανίζοντας έτσι συνολική εκτιμώμενη βελτίωση κατά περισσότερο από 19,0 εκατοστιαίες μονάδες του δυνητικού ΑΕΠ την περίοδο 2010-2013. Η επιτυχής υλοποίηση του Προϋπολογισμού το 2014 θα σηματοδοτήσει την επίτευξη διατηρήσιμης δημοσιονομικής προσαρμογής, η οποία σε συνδυασμό με την επανεκκίνηση της αναπτυξιακής πορείας της οικονομίας θα συμβάλει στην οριστική έξοδο της χώρας από την κρίση.

1 ΣΥΝΟΨΗ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ[1]

Οι δημοσιονομικές επιδόσεις του 2013 σηματοδοτούν την έλευση μιας νέας εποχής για τα δημόσια οικονομικά της χώρας. Μετά από τέσσερα χρόνια έντονης προσπάθειας δημοσιονομικής προσαρμογής, υπό αντίξοες μακροοικονομικές συνθήκες, είναι πλέον ορατή η διαμόρφωση σημαντικού πρωτογενούς πλεονάσματος, σύμφωνα με τη μεθοδολογία του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής (ΠΟΠ),[2] σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης (ΓΚ) το 2013.

Τα διαθέσιμα στοιχεία της περιόδου Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2013 για την εκτέλεση του κρατικού προϋπολογισμού και για το ταμειακό αποτέλεσμα της γενικής κυβέρνησης υποδηλώνουν ότι το εθνικολογιστικό πρωτογενές πλεόνασμα, βάσει της μεθοδολογίας του ΠΟΠ, θα είναι μεγαλύτερο του 0,4% του ΑΕΠ που προβλέπει ο Προϋπολογισμός του 2014. Συνεπώς, το πρωτογενές αποτέλεσμα προβλέπεται ότι θα βελτιωθεί κατά περισσότερο από 1,9 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ σε σύγκριση με το 2012 και συνολικά περισσότερο από 11 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ σε σύγκριση με το 2009 (βλ. Πίνακα VI.1). Το πρωτογενές πλεόνασμα το 2013, που θα πρέπει να επικυρωθεί από την Eurostat τον Απρίλιο του 2014, αποτελεί, σύμφωνα με τις αποφάσεις του Eurogroup στις 26-27 Νοεμβρίου και 13 Δεκεμβρίου 2012, προαπαιτούμενο για ανάληψη επιπλέον δράσεων από την ευρωζώνη προκειμένου να διασφαλιστεί ότι το

Διάγραμμα VI.1 Διαρθρωτικό πρωτογενές αποτέλεσμα της γενικής κυβέρνησης

(ως % του δυνητικού ΑΕΠ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.
* Πρόβλεψη.
Σημείωση: Το διαρθρωτικό πρωτογενές αποτέλεσμα της γενικής κυβέρνησης υπολογίζεται βάσει μεθοδολογίας του Ευρωσυστήματος.

1 Στο κεφάλαιο αυτό έχουν ληφθεί υπόψη στοιχεία και πληροφορίες που είχαν δημοσιευθεί έως τις 11 Φεβρουαρίου 2014.

2 Η μεθοδολογία του ΠΟΠ διαφέρει από τη μεθοδολογία κατά ESA 95, καθώς ειδικότερα για το 2013 δεν συμπεριλαμβάνει στο αποτέλεσμα της ΓΚ: α) την επίπτωση της υποστήριξης προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, β) τα έσοδα ANFA, δηλαδή την εκχώρηση στο Ελληνικό Δημόσιο εκ μέρους των εθνικών κεντρικών τραπεζών του Ευρωσυστήματος των κερδών τους από τη διακράτηση τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου (που δεν συμμετείχαν στο PSI), γ) τα έσοδα SMP, δηλαδή τη μεταφορά των αποδόσεων ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου από τις κεντρικές τράπεζες του Ευρωσυστήματος και δ) την αναδρομική μείωση του επιτοκίου των δανείων του πρώτου προγράμματος δανεισμού (Greek Loan Facility), ενώ συμπεριλαμβάνει το μέρος των εσόδων από το Έκτακτο Ειδικό Τέλος Ηλεκτροδοτημένων Δομημένων Επιφανειών που εισπράχθηκε το β΄ τρίμηνο του 2013 και που ενώ έχει υπολογιστεί στο εθνικολογιστικό αποτέλεσμα του 2012 περιλαμβάνεται στους δημοσιονομικούς στόχους του 2013.

Πίνακας VI.1 Αποτελέσματα γενικής κυβέρνησης και κρατικού προϋπολογισμού

(ως % του ΑΕΠ)

	2009	2010	2011	2012	2013
Αποτέλεσμα γενικής κυβέρνησης[1] *(στοιχεία εθνικών λογαριασμών – κριτήριο σύγκλισης)*	**-15,7**	**-10,7**	**-9,5**	**-9,0**	**-12,6***
– Κεντρική κυβέρνηση	-15,4	-11,8	-9,0	-8,2	-
– Ασφαλιστικοί οργανισμοί, οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης και ΝΠΔΔ	-0,3	1,1	-0,5	-0,8	-
Αποτέλεσμα γενικής κυβέρνησης διορθωμένο ως προς την καθαρή κρατική υποστήριξη προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα[1]	-15,8	-11,1	-9,8	-6,2	-2,2*
Πρωτογενές αποτέλεσμα γενικής κυβέρνησης διορθωμένο ως προς την καθαρή κρατική υποστήριξη προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα[1]	-10,6	-5,3	-2,7	-1,2	2,1*
Πρωτογενές αποτέλεσμα γενικής κυβέρνησης (Πρόγραμμα Οικονομικής Πολιτικής)[2]				-1,5	0,4*
Αποτέλεσμα κρατικού προϋπολογισμού					
Δημοσιονομικά στοιχεία[2]	**-14,6**	**-10,0**	**-10,9**	**-8,1**	**-3,0**
Ταμειακά στοιχεία[3]	**-14,1**	**-10,5**	**-11,1**	**-5,5[4]**	**-7,0[5]**

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος, Υπουργείο Οικονομικών και ΕΛΣΤΑΤ.
* Προσωρινά στοιχεία (ΓΛΚ, Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού του 2014).
1 Στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ, όπως γνωστοποιούνται στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος). Το άθροισμα των επιμέρους στοιχείων ενδέχεται να μη συμφωνεί με το σύνολο λόγω στρογγυλοποίησης.
2 Στοιχεία Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους (Δελτία Εκτέλεσης ΚΠ και Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού του 2014).
3 Στοιχεία Τράπεζας της Ελλάδος. Τα στοιχεία αυτά αφορούν μόνο το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού σε ταμειακή βάση χωρίς την κίνηση του λογαριασμού του ΟΠΕΚΕΠΕ.
4 Δεν περιλαμβάνονται δεδουλευμένοι τόκοι ύψους 4.751 εκατ. ευρώ για τα ομόλογα που συμμετείχαν στο PSI, καθώς και τόκοι ύψους 519 εκατ. ευρώ λόγω της επαναγοράς χρέους, που καταβλήθηκαν με τη μορφή βραχυχρόνιων τίτλων του EFSF.
5 Δεν περιλαμβάνονται έσοδα ύψους 2,0 δισεκ. ευρώ από τη μεταφορά των αποδόσεων των ελληνικών ομολόγων από τις κεντρικές τράπεζες του Ευρωσυστήματος (Securities Markets Programme – SMP). Περιλαμβάνονται δαπάνες ύψους περίπου 6.155 εκατ. ευρώ που αφορούν την αποπληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών.

δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ θα διαμορφωθεί σε 124% το 2020 και σημαντικά χαμηλότερο του 110% το 2022.

Αφαιρώντας την επίδραση του οικονομικού κύκλου στα έσοδα και στις δαπάνες του Δημοσίου, καθώς και προσωρινών παρεμβάσεων, η βελτίωση του διαρθρωτικού[3] πρωτογενούς αποτελέσματος της ΓΚ την περίοδο 2010-2013 εκτιμάται βάσει μεθοδολογίας του Ευρωσυστήματος σε περισσότερο από 19,0 εκατοστιαίες μονάδες του δυνητικού ΑΕΠ, οπότε το διαρθρωτικό πρωτογενές αποτέλεσμα εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί σε πλεόνασμα άνω του 4,4% του δυνητικού ΑΕΠ το 2013 (βλ. Διάγραμμα VI.1).

Αντίθετα με την περίοδο 2010-2012 όπου η προσαρμογή είχε βασιστεί κυρίως σε αύξηση εσόδων, η δημοσιονομική προσαρμογή το 2013 στηρίχθηκε κατά κύριο λόγο σε μέτρα περιορισμού και εξορθολογισμού των κοινωνικών δαπανών, των δαπανών προσωπικού και της καταναλωτικής δαπάνης του Δημοσίου μέσω της εφαρμογής των μέτρων που προβλέπονταν στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (ΜΠΔΣ) 2013-2016 (βλ. Πλαίσιο VI.1). Θετική συμβολή στην αύξηση των εσόδων το 2013, σε κυκλικά προσαρμοσμένους όρους, είχαν οι νομοθετικές παρεμβάσεις στον τομέα των κοινωνικών εισφορών και των έμμεσων φόρων που περιλαμβάνονταν στα ΜΠΔΣ 2012-2015 και 2013-2016. Συνολικά, την περίοδο 2010-2013 εκτιμάται ότι έχουν ληφθεί μέτρα αρχικής απόδοσης ύψους 73,4 δισεκ. ευρώ, ή 36,2% του ΑΕΠ, τα οποία επιμερίζονται ισόποσα σε αύξηση εσόδων και περικοπή δαπανών.

3 Το διαρθρωτικό αποτέλεσμα απομονώνει τη συνιστώσα του κυκλικά προσαρμοσμένου αποτελέσματος αφαιρώντας την επίδραση παραγόντων προσωρινού χαρακτήρα (π.χ. μη επαναλαμβανόμενες δαπάνες ενίσχυσης του τραπεζικού κλάδου). Αποτελεί θεωρητική έννοια και η εκτίμησή του μπορεί να διαφέρει σημαντικά, ανάλογα με τη μέθοδο ποσοτικοποίησης.

Τα έως τώρα θετικά αποτελέσματα δεν δημιουργούν περιθώρια εφησυχασμού. Η δημοσιονομική προσαρμογή θα πρέπει να συνεχιστεί και τα επόμενα χρόνια, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η πτωτική πορεία του δημόσιου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ και να υλοποιηθεί η σταδιακή επιστροφή της χώρας στις διεθνείς αγορές κεφαλαίων.

Ο Προϋπολογισμός του 2014 θέτει ως στόχο την επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης ύψους 1,6% του ΑΕΠ, σύμφωνα με τη μεθοδολογία του ΠΟΠ, που είναι οριακά υψηλότερος από τους στόχους του δευτέρου ΠΟΠ (1,5% του ΑΕΠ) για το 2014. Η επιτυχής υλοποίηση του Προϋπολογισμού το 2014 θα σηματοδοτήσει την επίτευξη διατηρήσιμης δημοσιονομικής προσαρμογής, η οποία σε συνδυασμό με την επανεκκίνηση της αναπτυξιακής πορείας της οικονομίας θα συμβάλει στην αποκατάσταση της αξιοπιστίας της χώρας, στην τόνωση της εμπιστοσύνης και στην οριστική έξοδο από την κρίση (βλ. Πλαίσιο VI.2). Οι επαναλαμβανόμενες όμως καθυστερήσεις στην υλοποίηση προαπαιτούμενων, ήδη συμφωνηθεισών, δράσεων στο πλαίσιο του ΠΟΠ, αποτελούν παράγοντα αβεβαιότητας, όπως επίσης και οι εντεινόμενες πολιτικές αντιπαραθέσεις εν όψει των προσεχών εκλογικών αναμετρήσεων.

Ωστόσο, για να είναι τα δημοσιονομικά επιτεύγματα διατηρήσιμα σε μεσομακροπρόθεσμο ορίζοντα, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η βελτίωση του μακροοικονομικού περιβάλλοντος και η επιστροφή της χώρας σε αναπτυξιακή τροχιά το 2014. Η ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας θα επιτρέψει την ταχύτερη αποκλιμάκωση του λόγου του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ, καθώς θα αναστρέψει την ιδιαίτερα επιβαρυντική επίπτωση της σχέσης ονομαστικού επιτοκίου-ονομαστικού ρυθμού μεγέθυνσης του ΑΕΠ (snowball effect), η οποία την περίοδο 2010-2013 συνέβαλε κατά περίπου 59,7 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ στην αύξηση του δημόσιου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ.

Επιπλέον, η βελτίωση του μακροοικονομικού περιβάλλοντος και η μείωση της αβεβαιότητας θα συμβάλουν στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων και στην επιτάχυνση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων. Κάτι τέτοιο θα οδηγήσει σε περαιτέρω αποκλιμάκωση του δημόσιου χρέους και θα βελτιώσει τις μεσομακροπρόθεσμες προοπτικές της ελληνικής οικονομίας.

Βασικές προτεραιότητες για την επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων τα επόμενα χρόνια θα πρέπει να αποτελέσουν η βελτίωση της φορολογικής διοίκησης και του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, καθώς και η πιο γρήγορη διευθέτηση των φορολογικών υποθέσεων από τη δικαιοσύνη προκειμένου να αντιμετωπιστούν η φοροδιαφυγή και η εισφοροδιαφυγή. Η πρόοδος σε αυτούς τους τομείς θα συμβάλει στη διεύρυνση της φορολογικής βάσης, συνεισφέροντας με αυτό τον τρόπο στην αύξηση των εσόδων, αλλά και στην ενίσχυση του αισθήματος κοινωνικής δικαιοσύνης εφόσον όλοι θα συμμετέχουν στη δημοσιονομική προσπάθεια ανάλογα με τις δυνάμεις τους. Κάτι τέτοιο θα ενισχύσει και τη φορολογική συμμόρφωση των πολιτών, διευκολύνοντας τη συνέχιση της δημοσιονομικής προσπάθειας και την επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων τα επόμενα χρόνια.

Παρά τα απτά βήματα προόδου σε σημαντικούς τομείς (εντατικοποίηση των φορολογικών ελέγχων ειδικά σε ομάδες υψηλού κινδύνου, αύξηση της αυτονομίας των φορολογικών αρχών, καλύτερη στοχοθέτηση όσον αφορά τα προσδοκώμενα δημόσια έσοδα κ.λπ.), έως τώρα δεν έχει επιτευχθεί η προσδοκώμενη πρόοδος στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και εισφοροδιαφυγής. Κατά συνέπεια, επιβάλλονται συνήθως νέες αυξήσεις φόρων και επιπλέον φορολογικές ρυθμίσεις, οι οποίες επιβαρύνουν τους ήδη συνεπείς φορολογουμένους. Είναι ενδεικτικό ότι, ενώ το πρώτο ΠΟΠ του Μαΐου του 2010 προέβλεπε ότι το 2013 θα υπάρξουν έσοδα από την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, τελικά κάτι τέτοιο έχει πλέον μετατεθεί για την περίοδο 2014-2016. Συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι η βελτίωση της φορολογικής διοίκησης θα συμβάλει στα έσοδα κατά 0,4% του ΑΕΠ το 2014 και έως

1,5% του ΑΕΠ σωρευτικά έως το 2016.

Η πρόοδος σε αυτόν τον τομέα είναι προαπαιτούμενο για να είναι διατηρήσιμη η δημοσιονομική προσαρμογή. Σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση του ΟΟΣΑ (2013),[4] αν η Ελλάδα επιτύγχανε τους μέσους όρους των χωρών του ΟΟΣΑ το 2011 στη φορολογική αποδοτικότητα του ΦΠΑ και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης (με τους ισχύοντες συντελεστές), τότε τα δημόσια έσοδα θα ήταν υψηλότερα κατά 6 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ. Δηλαδή θα υπερκαλυπτόταν το όποιο δημοσιονομικό κενό της περιόδου 2014-2016. Όπως όμως αναφέρει η έκθεση του ΟΟΣΑ (2013) και έχει επισημάνει και η Τράπεζα της Ελλάδος στην Έκθεση Νομισματικής Πολιτικής το Μάιο του 2013,[5] η φορολογική αποδοτικότητα φθίνει σε περιόδους ύφεσης. Στην περίπτωση της φορολογικής αποδοτικότητας του ΦΠΑ, αυτό ενδεχομένως αντανακλά την αύξηση της φοροδιαφυγής και τη στροφή της καταναλωτικής δαπάνης προς αγαθά πρώτης ανάγκης, τα οποία επιβαρύνονται με χαμηλότερο συντελεστή ΦΠΑ. Συνεπώς, η προσδοκώμενη άνοδος της οικονομικής δραστηριότητας και η ενίσχυση των φορολογικών μηχανισμών αναμένεται να βελτιώσουν τη φορολογική αποδοτικότητα και να ενισχύσουν τα δημόσια έσοδα τα επόμενα χρόνια.

Παρά την ορατή πρόοδο στον περιορισμό του μεγέθους του κράτους, μέσω της μείωσης του αριθμού των δημοσίων υπαλλήλων με την εφαρμογή του κανόνα "1 πρόσληψη για κάθε 5 αποχωρήσεις", θα πρέπει να συνεχιστεί η προσπάθεια καταπολέμησης της σπατάλης μέσω της αναδιάρθρωσης και του εξορθολογισμού της λειτουργίας του, προκειμένου να επιτευχθούν οι δημοσιονομικοί στόχοι, να μειωθούν η γραφειοκρατία και το διοικητικό βάρος για τον ιδιωτικό τομέα, αλλά και να βελτιωθούν οι βασικές δημόσιες υπηρεσίες που παρέχονται στους πολίτες.

Επιπλέον, όπως προτείνει και η έκθεση του ΟΟΣΑ (2013), η αποδοτικότητα της δημόσιας διοίκησης θα μπορούσε να βελτιωθεί περαιτέρω με την επέκταση σε όλους τους τομείς επικοινωνίας/επαφής με τους πολίτες πρακτικών και διαδικασιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (e-government). Παράλληλα, προϋπόθεση για τη βελτίωση του παραγόμενου αποτελέσματος αποτελεί η επιτάχυνση της υλοποίησης της διοικητικής μεταρρύθμισης (η οποία έχει καθυστερήσει) με την αξιολόγηση της αποδοτικότητας των δημοσίων υπηρεσιών και των δημοσίων υπαλλήλων μέσω διαφανών και αντικειμενικών κριτηρίων. Απαιτείται επίσης καλύτερη παρακολούθηση και έλεγχος των δαπανών, προκειμένου να αποφευχθεί η συνεχής συσσώρευση ληξιπρόθεσμων οφειλών ειδικά στα ασφαλιστικά ταμεία και τον ΕΟΠΥΥ. Η συσσώρευση ληξιπρόθεσμων οφειλών και η υστέρηση εσόδων έναντι των στόχων των ιδιωτικοποιήσεων αποτελούν παράγοντες κινδύνου για τη ρευστότητα της οικονομίας, την ανάπτυξη και την κάλυψη των μελλοντικών χρηματοδοτικών αναγκών του κράτους.

Η περαιτέρω ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου κατάρτισης, εκτέλεσης και παρακολούθησης του προϋπολογισμού με τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου δημοσιονομικού συμβουλίου θα διασφαλίσει περαιτέρω τη διατηρησιμότητα της δημοσιονομικής προσπάθειας στη μετά το Μνημόνιο εποχή (βλ. Πλαίσιο VI.3).

Συνολικά, η λειτουργία της δημόσιας διοίκησης θα πρέπει να γίνει πιο αποτελεσματική, προκειμένου να μπορέσει να φέρει εις πέρας τις απαιτούμενες διαρθρωτικές αλλαγές, όπως για παράδειγμα την εφαρμογή των Καλυτέρων Κανονιστικών Αρχών του ΟΟΣΑ για τη μείωση του διοικητικού βάρους κατά 25% σε 13 τομείς της ελληνικής οικονομίας (π.χ. ενέργεια, δημόσιες προμήθειες, εταιρική νομοθεσία, ΦΠΑ και περιβάλλον). Ωστόσο, προαπαιτούμενο για την υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων είναι η καλύτερη εποπτεία επί της εφαρμογής των απαιτούμενων διαρθρωτικών αλλαγών. Προς το σκοπό αυτό, απαιτείται καλύτερος συντονισμός μεταξύ των αρμόδιων υπηρεσιών, ενώ, όπως προτείνει και ο ΟΟΣΑ,

4 OECD (2013), *Economic Surveys: Greece*, Νοέμβριος.
5 Τράπεζα της Ελλάδος (2013), *Νομισματική Πολιτική 2012-2013*, Μάιος, Πλαίσιο IV.2, σελ. 78-80.

η αρμοδιότητα αυτή θα μπορούσε να ανατεθεί σε μια ανεξάρτητη αρχή.

2 ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ (ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2013)

Γενική κυβέρνηση (στοιχεία Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους)

Σύμφωνα με τα στοιχεία της γενικής κυβέρνησης που συλλέγει το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους (ΓΛΚ), το 2013 το αποτέλεσμα της ΓΚ διαμορφώθηκε σε έλλειμμα 3,9% του ΑΕΠ, έναντι ελλείμματος 7,0% του ΑΕΠ το 2012. Το πρωτογενές αποτέλεσμα της ΓΚ το 2013 διαμορφώθηκε σε έλλειμμα 0,2% του ΑΕΠ, έναντι ελλείμματος 0,4% του ΑΕΠ το 2012. Η βελτίωση του αποτελέσματος σε σχέση με το 2012 οφείλεται πρωτίστως στη μείωση των δαπανών για τόκους, των μισθολογικών και συνταξιοδοτικών δαπανών και στα έσοδα από το SMP, ενώ έχει επηρεαστεί αρνητικά από την πληρωμή των ληξιπρόθεσμων οφειλών, οι οποίες όμως δεν θα επηρεάσουν το εθνικολογιστικό αποτέλεσμα του 2013 διότι αφορούν προηγούμενες χρήσεις.

Κρατικός Προϋπολογισμός (δημοσιονομικά στοιχεία)

Την περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2013 ο Κρατικός Προϋπολογισμός (ΚΠ) εκτελέστηκε καλύτερα από τους αναθεωρημένους στόχους και παρουσίασε έλλειμμα 3,0% του ΑΕΠ, έναντι ελλείμματος 8,1% του ΑΕΠ το αντίστοιχο διάστημα του 2012 (βλ. Πίνακα VI.2). Το πρωτογενές αποτέλεσμα του ΚΠ διαμορφώθηκε σε πλεόνασμα 0,3% του ΑΕΠ, έναντι ελλείμματος 1,8% του ΑΕΠ το αντίστοιχο διάστημα του 2012 και είναι βελτιωμένο κατά περίπου 600 εκατ. ευρώ σε σχέση με τους αναθεωρημένους στόχους περιόδου του Υπουργείου Οικονομικών.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η βελτίωση εντοπίζεται εξ ολοκλήρου στον Τακτικό Προϋπολογισμό (ΤΠ), το έλλειμμα του οποίου διαμορφώθηκε μικρότερο κατά 1,1 δισεκ. ευρώ από τους αναθεωρημένους στόχους, και μάλιστα προκύπτει τόσο από το σκέλος των εσόδων όσο και από το σκέλος των δαπανών.

Έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού

Το 2013 τα έσοδα του ΤΠ (προ μείωσης επιστροφών[6]) παρουσίασαν για πρώτη φορά μετά το 2010 ελαφρά θετικό ρυθμό μεταβολής (0,1%) (βλ. Πίνακα VI.3). Η εξέλιξη αυτή υποδηλώνει υπερκάλυψη κατά 521 εκατ. ευρώ του αναθεωρημένου στόχου (για μείωση 1%) που περιλαμβανόταν στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2014. Η βελτιωμένη απόδοση των εσόδων οφείλεται πρωτίστως στις εισπράξεις από το τέλος ακινήτων μέσω της ΔΕΗ, από την πληρωμή του Φόρου Ακίνητης Περιουσίας (ΦΑΠ) (2011, 2012, 2013) και τα έσοδα από ANFA και SMP.

Τα έσοδα από την άμεση φορολογία παρουσίασαν μείωση κατά 4,9% σε σχέση με το 2012. Ωστόσο, εξαιτίας της καλύτερης στοχοθεσίας εκ μέρους του ΓΛΚ, κινήθηκαν οριακά υψηλότερα από ό,τι αναμενόταν (181 εκατ. ευρώ). Οι εισπράξεις στην εν λόγω κατηγορία ενισχύθηκαν σημαντικά από το ειδικό τέλος στα ηλεκτροδοτούμενα ακίνητα του 2012 και του 2013 και τους φόρους της περιουσίας. Ειδικότερα:

- Τα έσοδα από τη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων παρουσίασαν σημαντική μείωση (-20,0%) σε σχέση με το 2012, που οφείλεται κυρίως στη μειωμένη παρακράτηση λόγω της μείωσης της απασχόλησης και των μισθών. Επιπλέον, το 2012 η εν λόγω κατηγορία ήταν ενισχυμένη από την ειδική εισφορά αλληλεγγύης των φυσικών προσώπων για τα εισοδήματα του 2012.[7] Σημειώνεται ότι η εν λόγω κατηγορία έχει ενισχυθεί από τα επι-

6 Συμπεριλαμβάνονται τα ειδικά έσοδα από εκχώρηση αδειών και δικαιωμάτων του Δημοσίου.

7 Το 2012 είχε επιβληθεί διπλή ειδική εισφορά αλληλεγγύης για τα εισοδήματα του 2011 και του 2012. Η εισφορά που αφορούσε τα εισοδήματα του 2011 περιλήφθηκε στους λοιπούς άμεσους φόρους. Η εισφορά που αφορούσε τα εισοδήματα του 2012 παρακρατήθηκε ανά μήνα και κατανεμήθηκε σε όλους τους μήνες του 2012, όπως ακριβώς και η μηνιαία παρακράτηση.

Πίνακας VI.2 Αποτελέσματα κρατικού προϋπολογισμού

(εκατ. ευρώ)

	Ετήσια στοιχεία					Εκατοστιαίες μεταβολές			
	2011	2012	2013		2014	2012/2011	2013/2012		2014/2013
			Εκτιμήσεις πραγματο-ποιήσεων	Εκτέλεση	Προϋπ/σμός		Εκτιμήσεις πραγματο-ποιήσεων	Εκτέλεση*	Προϋπ./ Εκτέλεση*
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6=2:1)	(7=3:2)	(8=4:2)	(9=5:4)
I. Έσοδα	**53.932**	**51.925**	**53.242**	**53.018**	**54.695**	**-3,7**	**2,5**	**2,1**	**3,2**
1. Τακτικός προϋπολογισμός - καθαρά έσοδα	50.159	48.325	48.106	48.423	49.693	-3,7	-0,5	0,2	2,6
Έσοδα προ επιστροφών φόρων	*54.285*	*51.482*	*50.921*	*51.442*	*52.252*	*-5,2*	*-1,1*	*-0,1*	*1,6*
Ειδικά έσοδα εκχώρησης αδειών Δημοσίου	*1.157*	*15*	*86*	*86*	*230*				
Επιστροφές φόρων	*5.283*	*3.172*	*2.901*	*3.105*	*2.789*	*-40,0*	*-8,5*	*-2,1*	*-10,2*
2. Προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων	3.773	3.601	5.136	4.595	5.002	-4,6	42,6	27,6	8,9
–Ίδια έσοδα	147	166	200	76	200	12,9	20,5	-54,2	163,2
–Έσοδα από ΕΕ	3.626	3.434	4.936	4.520	4.802	-5,3	43,7	31,6	6,2
II. Δαπάνες	**76.705**	**67.614**	**59.327**	**58.459**	**56.248**	**-11,9**	**-12,3**	**-13,5**	**-3,8**
(Πρωτογενείς δαπάνες ΚΠ)	60.357	55.391	53.227	52.415	50.098	-8,2	-3,9	-5,4	-4,4
1. Τακτικός προϋπολογισμός	70.146	61.499	52.677	51.809	49.448	-12,3	-14,3	-15,8	-4,6
– Τόκοι	16.348	12.223	6.100	6.044	6.150	-25,2	-50,1	-50,6	1,8
– Πρωτογενείς δαπάνες τακτικού προϋπολογισμού	51.996	47.529	44.831	44.230	41.946	-8,6	-5,7	-6,9	-5,2
– Εξοπλιστικά προγράμματα	360	410	650	529	583				
– Καταπτώσεις εγγυήσεων φορέων *εκ των οποίων:*	1.442	796	956	879	699				
εντός γενικής κυβέρνησης	1.249	679	522	514	466				
εκτός γενικής κυβέρνησης	193	117	434	365	233				
– Προμήθεια εκταμίευσης δανείων στο EFSF	0	541	140	127	70				
2. Προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων	6.559	6.114	6.650	6.650	6.800	-6,8	8,8	8,8	2,3
III. Αποτέλεσμα κρατικού προϋπολογισμού (ΚΠ)	**-22.773**	**-15.688**	**-6.085**	**-5.441**	**-1.553**	**-31,1**	**-61,2**	**-65,3**	**-71,5**
% του ΑΕΠ	**-10,9**	**-8,1**	**-3,3**	**-3,0**	**-0,8**				
1. Τακτικός προϋπολογισμός	-19.987	-13.174	-4.571	-3.386	245				
2. Προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων	-2.786	-2.513	-1.514	-2.055	-1.798				
IV. Πρωτογενές αποτέλεσμα ΚΠ	**-6.425**	**-3.465**	**15**	**603**	**4.597**	**-46,1**	**-100,4**	**-117,4**	**662,4**
% του ΑΕΠ	**-3,1**	**-1,8**	**0,0**	**0,3**	**2,5**				
Χρεολύσια	28.843	23.905	12.755	12.755	24.930	-17,1	-46,6	-46,6	95,5
ΑΕΠ (τρέχουσες τιμές)	208.532	193.749	182.911	182.911	183.089	-7,1	-5,6	-5,6	0,1

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών.
* Προσωρινά στοιχεία.

Πίνακας VI.3 Έσοδα τακτικού προϋπολογισμού

(εκατ. ευρώ)

	2010	2011	2012	2013*	Εκατοστιαίες μεταβολές 2011/2010	2012/2011	2013*/2012
I. Άμεσοι φόροι	**20.224**	**20.318**	**21.096**	**20.065**	**0,5**	**3,8**	**-4,9**
1. Φόρος εισοδήματος	14.287	12.933	13.311	11.496	-9,5	2,9	-13,6
– Φυσικών προσώπων	9.398	8.285	9.968	7.979	-11,8	20,3	-20,0
– Νομικών προσώπων	3.149	2.760	1.715	1.681	-12,4	-37,9	-2,0
– Ειδικές κατηγορίες φόρων εισοδήματος	1.670	1.888	1.628	1.837	13,1	-13,8	12,8
2. Φόροι κληρονομιών, δωρεών, γονικών παροχών και ακίνητης περιουσίας	487	1.172	2.857	2.991	140,7	143,8	4,7
3. Άμεσοι φόροι παρελθόντων οικονομικών ετών	2.874	1.911	1.812	2.826	-33,5	-5,2	56,0
4. Έκτακτοι και λοιποί άμεσοι φόροι	2.576	4.302	3.116	2.752	67,0	-27,6	-11,7
II. Έμμεσοι φόροι	**31.042**	**28.632**	**26.082**	**24.548**	**-7,8**	**-8,9**	**-5,9**
1. Δασμοί και ειδικές εισφορές εισαγωγών-εξαγωγών	217	198	154	146	-8,8	-22,2	-5,2
2. Φόροι κατανάλωσης στα εισαγόμενα	2.046	1.910	1.433	1.378	-6,6	-25,0	-3,8
– ΦΠΑ	1.796	1.810	1.380	1.322	0,8	-23,8	-4,2
– Ειδικός φόρος κατανάλωσης αυτοκινήτων	226	89	44	45	-60,6	-50,6	2,3
3. Φόροι κατανάλωσης εγχωρίων	27.150	25.106	23.147	21.462	-7,5	-7,8	-7,3
– ΦΠΑ	15.578	15.077	13.575	12.526	-3,2	-10,0	-7,7
– Καύσιμα	5.698	4.653	4.464	4.228	-18,3	-4,1	-5,3
– Καπνά	2.913	3.045	2.707	2.503	4,5	-11,1	-7,5
– Τέλη κυκλοφορίας	1.591	1.117	1.305	1.183	-29,8	16,8	-9,3
– Ειδικά τέλη και εισφορές αυτοκινήτων	52	42	36	35	-19,2	-14,3	-2,8
– Λοιποί	1.317	1.172	1.059	987	-11,0	-9,6	-6,8
4. Φόροι συναλλαγών	1.120	905	733	819	-19,2	-19,0	11,7
– Μεταβίβαση κεφαλαίων	702	509	387	503	-27,5	-24,0	30,0
– Τέλη χαρτοσήμου	414	393	342	313	-5,1	-13,0	-8,5
5. Λοιποί έμμεσοι φόροι	509	513	614	743	0,8	19,7	21,0
III. Σύνολο φορολογικών εσόδων	**51.266**	**48.951**	**47.178**	**44.614**	**-4,5**	**-3,6**	**-5,4**
IV. Μη φορολογικά έσοδα[1]	**4.912**	**6.490**	**4.318**	**6.915**	**32,1**	**-33,5**	**60,1**
– Μεταφορά αποδόσεων από τη διακράτηση ομολόγων του Ε.Δ. στα χαρτοφυλάκια των κεντρικών τραπεζών του Ευρωσυστήματος (ANFA και SMP)			303	2.715	-	-	-
V. Σύνολο εσόδων προ μείωσης επιστροφών[1]	**56.179**	**55.442**	**51.497**	**51.528**	**-1,3**	**-7,1**	**0,1**

Πηγή: Γενικό Λογιστήριο του Κράτους.
* Προσωρινά στοιχεία.
1 Συμπεριλαμβάνονται τα ειδικά έσοδα από εκχώρηση αδειών και δικαιωμάτων του Δημοσίου.

πλέον φορολογικά μέτρα που ελήφθησαν στις αρχές του 2013.[8]

• Τα έσοδα από τη φορολογία εισοδήματος νομικών προσώπων παρουσίασαν μείωση σε σχέση με το 2012 (-2,0%). Η κάμψη αυτή οφείλεται στο ότι το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων, μεταξύ των οποίων και οι τράπεζες, εμφάνισαν σημαντικές ζημίες το 2012.

8 Ο φορολογικός νόμος 4110/2013 μεταξύ άλλων προβλέπει για τη χρήση 2013 την κατάργηση του αφορολόγητου ορίου των 5.000 ευρώ, την κατάργηση των περισσότερων φοροαπαλλαγών και την αναμόρφωση της φορολογικής κλίμακας για μισθωτούς και συνταξιούχους.

Επιπλέον, λόγω της παράτασης που δόθηκε στην προθεσμία υποβολής φορολογικών δηλώσεων, μία δόση του οφειλόμενου φόρου εισπράχθηκε τον Ιανουάριο του 2014.

• Στις ειδικές κατηγορίες φόρων εισοδήματος, παρατηρείται αύξηση (12,8%) σε σχέση με το 2012. Αυτό εν μέρει οφείλεται στις αυξημένες εισπράξεις του φόρου επί των καταθέσεων, λόγω της αύξησης του συντελεστή από 10% σε 15% από 1.1.2013.

• Οι εισπράξεις από τη φορολογία κληρονομιών, δωρεών, γονικών παροχών και ακίνητης περιουσίας παρουσίασαν αύξηση (4,7%) σε σχέση με το 2012, λόγω είσπραξης των τελευταίων δόσεων του ειδικού τέλους ακινήτων για το 2012 και τριών δόσεων για το 2013. Η εξόφληση του ειδικού τέλους ακινήτων του 2013 θα γίνει σε πέντε διμηνιαίες δόσεις και αναμένεται να ολοκληρωθεί τους πρώτους μήνες του 2014. Σημειώνεται ότι το τέλος είναι μειωμένο κατά 15% σε σχέση με το 2012.

• Τα έσοδα παρελθόντων οικονομικών ετών παρουσίασαν σημαντική αύξηση (56%) σε σχέση με το 2012. Η εν λόγω κατηγορία έχει ενισχυθεί από τις εισπράξεις του ΦΑΠ του 2010.[9] Επιπλέον, περιλαμβάνονται οι εισπράξεις από την αποπληρωμή δόσεων του ΦΑΠ του 2011, του 2012 και του 2013. Η είσπραξή τους αναμένεται να ολοκληρωθεί το Φεβρουάριο του 2014. Τέλος, η εν λόγω κατηγορία έχει ενισχυθεί και από τις δύο τελευταίες δόσεις του φόρου εισοδήματος του 2012.

• Οι λοιποί άμεσοι φόροι παρουσίασαν πτώση (-11,7%) σε σχέση με το προηγούμενο έτος, κυρίως λόγω των μειωμένων εισπράξεων από την ειδική εισφορά αλληλεγγύης σε σχέση με το 2012.[10]

Οι εισπράξεις από την έμμεση φορολογία παρουσίασαν πτώση για τρίτο συνεχές έτος κατά 5,9%, καθώς οι περισσότερες κατηγορίες έμμεσων φόρων μειώθηκαν. Ωστόσο, εξαιτίας της καλύτερης στοχοθεσίας εκ μέρους του ΓΛΚ, κινήθηκαν οριακά υψηλότερα από ό,τι αναμενόταν (29 εκατ. ευρώ). Αναλυτικότερα:

• Οι εισπράξεις από τον ΦΠΑ, παρότι παρουσίασαν μείωση (-7,4%) σε σχέση με το 2012 λόγω της συνεχιζόμενης κάμψης της οικονομικής δραστηριότητας, διαμορφώθηκαν σε σημαντικά υψηλότερο επίπεδο από ό,τι αναμενόταν (υπέρβαση στόχου: 204 εκατ. ευρώ).[11] Σημειώνεται ότι από 1.8.2013[12] ο ΦΠΑ στην εστίαση μειώθηκε από 23% σε 13%.

• Μειωμένα (-5,3%) σε σχέση με το 2012 και τους στόχους του 2013 ήταν τα έσοδα από τη φορολογία υγρών καυσίμων, παρά τη σημαντική αύξηση του ειδικού φόρου κατανάλωσης (ΕΦΚ) στο πετρέλαιο θέρμανσης.[13] Η εξέλιξη αυτή συνδέεται με την κάμψη της κατανάλωσης υγρών καυσίμων,[14] λόγω της αυξημένης τιμής στο πετρέλαιο θέρμανσης, αλλά και της παρατεταμένης ύφεσης της οικονομίας.

• Τμήμα των ανωτέρω αποκλίσεων καλύφθηκε από τις αυξημένες εισπράξεις (30%) φόρων μεταβίβασης κεφαλαίων, λόγω του φόρου στη συγκέντρωση κεφαλαίων που προήλθε από την αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου των τραπεζών.

Τα μη φορολογικά έσοδα παρουσίασαν σημαντική αύξηση (60,1%), κυρίως λόγω των εσόδων ANFA (682 εκατ. ευρώ) και SMP (2.033 εκατ. ευρώ).

Τέλος, το 2013 οι επιστροφές φόρων κινήθηκαν περίπου στα ίδια επίπεδα με πέρυσι και ανήλθαν σε 3.105 εκατ. ευρώ, υπερβαίνοντας τον αναθεωρημένο ετήσιο στόχο κατά 204 εκατ. ευρώ.

Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού

Οι δαπάνες του ΤΠ το 2013 παρουσίασαν περαιτέρω μείωση (-15,8%) από το 2012, και

9 Η αποστολή του ΦΑΠ 2010 ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2012 και ολοκληρώθηκε στο τέλος του έτους, ενώ η πληρωμή των δόσεων ολοκληρώθηκε μέσα στο α΄ τρίμηνο του 2013.

10 Η εν λόγω κατηγορία για το 2012 περιλάμβανε την έκτακτη εισφορά αλληλεγγύης για το 2011, βλ. υποσημείωση 7.

11 Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, ο δείκτης κύκλου εργασιών την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2014 μειώθηκε κατά 9,5%.

12 Ν. 4172/2013.

13 Με τον Ν. 4092/2012 επήλθε εξίσωση του ΕΦΚ στο πετρέλαιο θέρμανσης και κίνησης.

14 Σύμφωνα με τα στοιχεία κατανάλωσης δεκαμήνου, το σύνολο των υγρών καυσίμων παρουσίασε μείωση κατά 13,4%.

Πίνακας VI.4 Δαπάνες τακτικού προϋπολογισμού και προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων

(εκατ. ευρώ)

	Ετήσια στοιχεία					Εκατοστιαίες μεταβολές			
	2011	2012	2013*		2014	2012/11	2013*/12		2014/13
			Εκτιμήσεις πραγ-ματοποιήσεων	Εκτέλεση	Προϋπολογισμός				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6=2:1)	(7=3:2)	(8=4:2)	(9=5:4)
Ι. Δαπάνες τακτικού προϋπολογισμού	**70.146**	**61.499**	**52.677**	**51.809**	**49.448**	**-12,3**	**-14,3**	**-15,8**	**-4,6**
1. Αποδοχές και συντάξεις	21.818	20.511	18.543	18.422	18.412	-6,0	-9,6	-10,2	-0,1
εκ των οποίων: μισθοί	15.246	13.947	12.745	12.572	12.372	-8,5	-8,6	-9,9	-1,6
συντάξεις	6.572	6.564	5.798	5.850	6.040	-0,1	-11,7	-10,9	3,2
2. Ασφάλιση και περίθαλψη	18.150	17.134	15.935	15.922	13.271	-5,6	-7,0	-7,1	-16,6
εκ των οποίων: επιχορηγήσεις ασφαλιστικών ταμείων	15.153	14.466	12.650	12.740	10.622	-4,5	-12,6	-11,9	-16,6
επιχορήγηση νοσηλευτικών ιδρυμάτων για εξόφληση μέρους παλαιών οφειλών τους	435	400	400	400	400	-8,0	0,0	0,0	0,0
3. Λειτουργικές και λοιπές δαπάνες	7.027	6.408	6.624	6.337	5.369	-8,8	3,4	-1,1	-15,3
εκ των οποίων: καταναλωτικές δαπάνες και δαπάνες υπό κατανομή	2.153	2.064	2.175	1.732	1.754	-4,1	5,4	-16,1	1,3
4. Αποδιδόμενοι πόροι	5.001	3.474	3.526	3.549	3.774	-30,5	1,5	2,2	6,3
5. Αποθεματικό			203	0	1.120				
6. Τόκοι	16.348	12.224	6.100	6.044	6.150	-25,2	-50,1	-50,6	1,8
7. Εξοπλιστικά προγράμματα Υπουργείου Εθνικής Άμυνας	360	410	650	529	583	13,9	58,5	29,0	10,2
8. Καταπτώσεις εγγυήσεων (φορέων εντός γενικής κυβέρνησης)	1.249	679	522	514	466	-45,6	-23,1	-24,3	-9,3
9. Καταπτώσεις εγγυήσεων (φορέων εκτός γενικής κυβέρνησης)	193	117	434	365	233				
10. Προμήθεια εκταμίευσης δανείων στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF)	0	541	140	127	70	-	-74,1	-76,5	-44,9
ΙΙ. Δαπάνες προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων	**6.559**	**6.114**	**6.650**	**6.650**	**6.800**	**-6,8**	**8,8**	**8,8**	**2,3**
1. Εκτέλεση έργων	1.500	1.500	...	...	...				
2. Επιχορηγήσεις	5.016	4.570	...	...	...				
3. Διοικητικές δαπάνες	43	44	...	...	...				
ΙΙΙ. Δαπάνες κρατικού προϋπ/σμού (Ι+ΙΙ)	**76.705**	**67.614**	**59.327**	**58.459**	**56.248**	**-11,9**	**-12,3**	**-13,5**	**-3,8**
Πρωτογενείς δαπάνες κρατικού προϋπ/σμού (ΙΙΙ-Ι6)	60.357	55.390	53.227	52.415	50.098	-8,2	-3,9	-5,4	-4,4
Πρωτογενείς δαπάνες τακτικού προϋπ/σμού (Ι1+Ι2+Ι3+Ι4+Ι5)	51.996	47.529	44.831	44.230	41.946	-8,6	-5,7	-6,9	-5,2
Χρεολύσια	28.843	23.905	12.755	12.755	24.930	-17,1	-46,6	-46,6	95,5

Πηγή: Γενικό Λογιστήριο του Κράτους.
* Προσωρινά στοιχεία.

μάλιστα περισσότερο απ' ό,τι είχε εκτιμηθεί στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού 2014, χάρη κυρίως στη μεγάλη προσπάθεια για συγκράτηση των πρωτογενών δαπανών του ΤΠ, ενώ και οι δαπάνες για τόκους παρουσίασαν σημαντική μείωση έναντι του 2012 (βλ. Πίνακα VI.4).

Βάσει των διαθέσιμων αναλυτικών στοιχείων, η εξέλιξη των κυριότερων κατηγοριών δαπανών του ΤΠ έχει ως εξής:

- Οι δαπάνες για αποδοχές και συντάξεις παρουσίασαν περαιτέρω μείωση (-10,2%) το 2013 και διαμορφώθηκαν χαμηλότερα του στόχου, ως αποτέλεσμα της υλοποίησης των μέτρων που έχουν ληφθεί μέχρι σήμερα για τον περιορισμό της μισθολογικής και συνταξιοδοτικής δαπάνης. Η καλύτερη του αναμενόμενου εξέλιξη οφείλεται στη μεγαλύτερη συγκράτηση των δαπανών για μισθούς, καθώς η συνταξιοδοτική δαπάνη, παρότι μειώθηκε, απέκλινε του στόχου λόγω του αυξημένου αριθμού συνταξιοδοτήσεων. Ειδικότερα, το 2013 οι κυριότερες νέες παρεμβάσεις που υλοποιήθηκαν στον τομέα των αποδοχών και συντάξεων αφορούσαν τον εξορθολογισμό των ειδικών μισθολογίων, την επέκταση του ενιαίου μισθολογίου και σε άλλες κατηγορίες προσωπικού του Δημοσίου, την πλήρη κατάργηση των επιδομάτων εορτών και αδείας των δημοσίων υπαλλήλων και των συνταξιούχων, τη μείωση του προσωπικού σε ΑΕΙ/ΤΕΙ, την αύξηση του ορίου συνταξιοδότησης κατά δύο έτη, την περαιτέρω προσαρμογή των κύριων και επικουρικών συντάξεων και τον αυστηρό έλεγχο και διασταύρωση στοιχείων για την εφαρμογή των κριτηρίων παροχής συνταξιοδοτικών παροχών και επιδομάτων.

- Οι δαπάνες για ασφάλιση και περίθαλψη παρουσίασαν επίσης μείωση (-7,1%) το 2013 σύμφωνα με τον αναθεωρημένο ετήσιο στόχο, λόγω της εφαρμογής των μέτρων εξορθολογισμού τους. Εντούτοις, οι δαπάνες για επιχορηγήσεις ασφαλιστικών οργανισμών, αν και μειώθηκαν (-11,9%), παρουσίασαν μικρή απόκλιση (υπέρβαση κατά 90 εκατ. ευρώ) από το στόχο, λόγω κυρίως αυξημένης χρηματοδότησης προς το ΙΚΑ και τη ΔΕΗ.

- Οι λειτουργικές και λοιπές δαπάνες παρουσίασαν επίσης μείωση (-1,1%) το 2013, παρά τον αναθεωρημένο στόχο τους για αύξηση έναντι του 2012, λόγω της σημαντικά μεγαλύτερης συγκράτησης των καταναλωτικών δαπανών.

- Οι δαπάνες για αποδιδόμενους πόρους αυξήθηκαν (+2,2%) το 2013 έναντι του 2012, ενώ διαμορφώθηκαν ελαφρώς υψηλότερα (23 εκατ. ευρώ) από τον αναθεωρημένο στόχο.

- Τέλος, οι δαπάνες για τόκους μειώθηκαν σημαντικά (-50,6%) το 2013, συνεχίζοντας την πτωτική πορεία που ξεκίνησε το 2012. Η μείωση των δαπανών για τόκους από το 2012 και μετά οφείλεται στη μείωση του ύψους του δημόσιου χρέους μετά την ανταλλαγή των ομολόγων (PSI) του Μαρτίου 2012 και την επαναγορά του Δεκεμβρίου 2012, τη μείωση του περιθωρίου επιτοκίου των δανείων του Μηχανισμού Στήριξης και την αναβολή καταβολής τόκων για τα δάνεια που χορηγήθηκαν από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (αποφάσεις Eurogroup της 27.11.2012).

Ο Προϋπολογισμός Δημοσίων Επενδύσεων

Το έλλειμμα του ΠΔΕ το 2013 απέκλινε του αναθεωρημένου στόχου στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2014 κατά 541 εκατ. ευρώ εξαιτίας καθυστερήσεων πληρωμών από τα Ευρωπαϊκά Κοινοτικά Ταμεία. Αντίθετα, οι δαπάνες δημοσίων επενδύσεων πραγματοποιήθηκαν σύμφωνα με τον αναθεωρημένο στόχο, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 8,8% έναντι του 2012. Η αύξηση αυτή είναι η πρώτη μετά το 2009 και αποτελεί ιδιαίτερα θετική εξέλιξη.

Οι εξελίξεις του Κρατικού Προϋπολογισμού σε ταμειακή βάση

Το 2013 το ταμειακό έλλειμμα (δανειακές ανάγκες) του κρατικού προϋπολογισμού[15]

15 Δεν περιλαμβάνεται η κίνηση του λογαριασμού ΟΠΕΚΕΠΕ.

Πίνακας VI.5 Έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού σε ταμειακή βάση[1,2]

(εκατ. ευρώ)

	Ετήσια στοιχεία				
	2009	2010	2011	2012	2013*
Κρατικός προϋπολογισμός	**32.622**	**23.396**	**23.144**	**10.697**	**12.794**
% του ΑΕΠ	14,1	10,5	11,1	5,5	7,0
– Τακτικός προϋπολογισμός[3]	25.318[4]	18.333[5]	20.462[6]	8.503[7]	10.785[8]
– Προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων	7.304	5.063	2.682	2.194	2.009

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.
* Προσωρινά στοιχεία.
1 Όπως προκύπτει από την κίνηση των σχετικών λογαριασμών στην Τράπεζα της Ελλάδος και στα πιστωτικά ιδρύματα.
2 Δεν περιλαμβάνεται η κίνηση του λογαριασμού του Οργανισμού Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΟΠΕΚΕΠΕ).
3 Συμπεριλαμβάνεται η κίνηση των λογαριασμών διαχείρισης δημόσιου χρέους.
4 Δεν περιλαμβάνεται δαπάνη ύψους 3.769 εκατ. ευρώ για αγορά προνομιούχων μετοχών από ελληνικές τράπεζες, στο πλαίσιο της κεφαλαιακής τους ενίσχυσης (Ν. 3723/2008), καθώς και δαπάνη ύψους 1.500 εκατ. ευρώ για την κάλυψη της αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου του Ταμείου Εγγυοδοσίας Μικρών και πολύ Μικρών Επιχειρήσεων Α.Ε. με έκδοση ομολόγων. Αντίθετα περιλαμβάνεται ποσό 673,6 εκατ. ευρώ από πώληση μετοχών του ΟΤΕ, ποσό 72,3 εκατ.ευρώ από την αποκρατικοποίηση της Ολυμπιακής, καθώς και ομολογιακό δάνειο ύψους 531 εκατ. ευρώ το προϊόν του οποίου δόθηκε στον ΟΓΑ για κάλυψη υποχρεώσεων του Ελληνικού Δημοσίου.
5 Περιλαμβάνεται δαπάνη: α) για κάλυψη υποχρεώσεων παρελθόντων ετών του Ελληνικού Δημοσίου προς το ΙΚΑ (επανέκδοση ομολογιακού δανείου) ύψους 297,9 εκατ. ευρώ και β) για την καλύψη από το Ελληνικό Δημόσιο υποχρεώσεων παρελθόντων ετών προς ΕΛΠΕ ΑΕ, ΕΓΝΑΤΙΑ ΑΕ και ΑΤΕ (έκδοση ομολογιακού δανείου) ύψους 714,7 εκατ. ευρώ. Δεν περιλαμβάνεται δαπάνη: α) για κάλυψη από το Ελληνικό Δημόσιο οφειλών των νοσοκομείων παρελθόντων ετών (επανέκδοση ομολ. δανείου) ύψους 849,2 εκατ. ευρώ βάσει των διατάξεων του άρθρου 27 του Ν. 3867/2010 καθώς οι εν λόγω οφειλές επιβαρύνουν το χρέος του 2010 και β) για κάλυψη από το Ελληνικό Δημόσιο υποχρεώσεων του ΕΛΓΑ (έκδοση ομολ. δανείου) ύψους 424,3 εκατ. ευρώ αφού πρόκειται για αντικατάσταση προηγούμενου δανείου με όμοιους όρους. Επίσης, δεν περιλαμβάνεται καταβολή κεφαλαίου στο Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας ύψους 1.500 εκατ. ευρώ.
6 Δεν περιλαμβάνονται έσοδα: α) από ΑΤΕ ύψους 675 εκατ. ευρώ λόγω εξαγοράς προνομιούχων μετοχών της από το Ε.Δ. και β) από ΤΠ&Δ ύψους 250 εκατ. ευρώ λόγω μείωσης του αποθεματικού του. Αντίθετα, περιλαμβάνονται έσοδα από αποκρατικοποιήσεις ύψους 1.536 εκατ. ευρώ. Δεν περιλαμβάνεται δαπάνη: α) για κάλυψη από το Ε.Δ. οφειλών των νοσοκομείων παρελθόντων ετών (επανέκδοση ομολ. δανείου) ύψους 4.011 εκατ. ευρώ βάσει των διατάξεων του άρθρου 27 του Ν. 3867/2010 καθώς οι εν λόγω οφειλές επιβαρύνουν το χρέος του 2011, β) για κάλυψη από το Ε.Δ. υποχρεώσεων του ΕΛΓΑ (έκδοση ομολ. δανείου) ύψους 350 εκατ. ευρώ αφού πρόκειται για αντικατάσταση προηγούμενου δανείου με όμοιους όρους και γ) δαπάνη για κάλυψη οφειλών του Ε.Δ. προς τους απολυμένους της Ολυμπιακής (έκδοση ομολ. δανείου) ύψους 140,2 εκατ. ευρώ. Επίσης, δεν περιλαμβάνεται δαπάνη ύψους 1.551,8 εκατ. ευρώ από τη συμμετοχή του Ελληνικού Δημοσίου σε αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου, εκ των οποίων ποσό ύψους 1.434,5 εκατ. ευρώ αφορά την αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της ΑΤΕ, καθώς και το προϊόν ομολογιακού δανείου (επανέκδοση) ύψους 1.380 εκατ. ευρώ που διατέθηκε για την αγορά από το Ε.Δ. προνομιούχων μετοχών της ΕΤΕ και της Τράπεζας Πειραιώς.
7 Περιλαμβάνονται έσοδα: α) 303 εκατ. ευρώ που αφορούν επιστροφές ANFA και β) 10,6 εκατ. ευρώ από αποκρατικοποιήσεις. Δεν περιλαμβάνεται δαπάνη: α) για τόκους ύψους 4.751 εκ. ευρώ για τα ομόλογα που συμμετείχαν στο PSI, καθώς και τόκους ύψους 519 εκατ. ευρώ λόγω της επαναγοράς χρέους, που καταβλήθηκαν με τη μορφή βραχυπρόθεσμων τίτλων του EFSF, β) για κάλυψη από το Ε.Δ. οφειλών προς την Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσ/κης (με έκδοση ομολ. δανείου) ύψους 9,9 εκατ. ευρώ και γ) για συμμετοχές του Ε.Δ. ύψους 73 εκατ. ευρώ σε αυξήσεις μετοχικών κεφαλαίων (ΟΔΙΕ ΑΕ, ΕΛΒΟ ΑΕ, Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα ΑΕ κ.ά.). Περιλαμβάνεται δαπάνη 901,3 εκατ. ευρώ που αφορά τη συμμετοχή μας στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας.
8 Περιλαμβάνονται έσοδα: α) 682 εκατ. ευρώ που αφορούν επιστροφές ANFA και β) 998 εκατ. ευρώ από αποκρατικοποιήσεις (πώληση κτιρίου IBC κ.ά.). Δεν περιλαμβάνονται έσοδα ύψους 2,0 δισεκ. ευρώ από τη μεταφορά των αποδόσεων των ελληνικών ομολόγων από τις κεντρικές τράπεζες του Ευρωσυστήματος (Securities Markets Programme – SMP). Δεν περιλαμβάνονται συμμετοχές του Ε.Δ. ύψους 37,6 εκατ. ευρώ σε αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου των Ελληνικών Αμυντικών Συστημάτων ΑΕ κ.ά. Περιλαμβάνονται δαπάνες ύψους περίπου 6.155 εκατ. ευρώ που αφορούν την αποπληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών, καθώς και 901,3 εκατ. ευρώ που αφορούν τη συμμετοχή μας στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας.

αυξήθηκε έναντι του 2012 κατά 1,5% του ΑΕΠ (βλ. Πίνακα VI.5 και Διάγραμμα VI.2). Η εικόνα αυτή κυρίως προκύπτει από το γεγονός ότι οι πρωτογενείς δαπάνες έχουν επηρεαστεί από την πληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών και τα έσοδα από επιστροφές ANFA και από αποκρατικοποιήσεις. Συνεπώς, εάν γίνουν οι απαραίτητες προσαρμογές, τότε το ταμειακό αποτέλεσμα του 2013 παρουσιάζει βελτίωση κατά 0,8% του ΑΕΠ έναντι του 2012.

Η χρηματοδότηση των δανειακών αναγκών του Κρατικού Προϋπολογισμού και η αποπληρωμή χρεολυσίων έγινε αποκλειστικά με δανεισμό από το Μηχανισμό Στήριξης, το ήμισυ περίπου του οποίου χρησιμοποιήθηκε για την εξόφληση υποχρεώσεων του Δημοσίου (έντοκα γραμμάτια, εξωτερικός δανεισμός κ.λπ., βλ. Πίνακα VI.6), καθώς και για αποπληρωμή ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων παρελθόντων οικονομικών ετών.

Διάγραμμα VI.2 Καθαρές δανειακές ανάγκες της κεντρικής κυβέρνησης σε ταμειακή βάση (Ιανουάριος 2012-Δεκέμβριος 2013)

(ως % του ΑΕΠ)

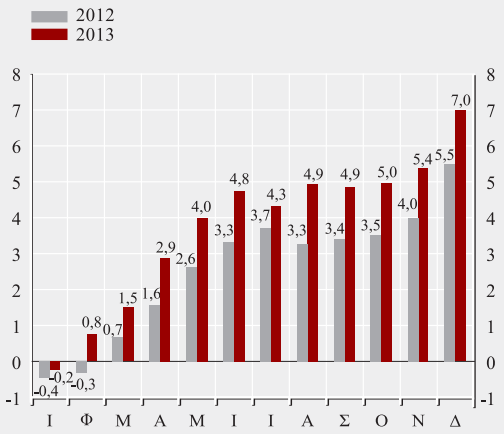

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.
Σημείωση: Τα "μηνιαία" στοιχεία είναι το σωρευτικό ποσοστό από την αρχή του έτους. Διευκρινίζεται ότι δεν περιλαμβάνεται το αποτέλεσμα του Οργανισμού Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΟΠΕΚΕΠΕ).

Ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις

Προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος του ΠΟΠ που αφορά τη μείωση του συνολικού ύψους των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων (απλήρωτες υποχρεώσεις από δαπάνες, καθώς και εκκρεμείς επιστροφές φόρων), συμφωνήθηκε με τους εταίρους η χρηματοδότηση της εκκαθάρισής τους με κύριο στόχο να μη δημιουργηθούν νέες. Στο πλαίσιο αυτό, τέθηκε σε εφαρμογή το Δεκέμβριο του 2012 πρόγραμμα αποπληρωμής ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων ύψους έως 8 δισεκ. ευρώ. Μέσα στο 2013 αποπληρώθηκαν συνολικά ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις ύψους 6,0 δισεκ. ευρώ, καθώς κατά την εφαρμογή του προγράμματος προέκυψαν καθυστερήσεις που επιβράδυναν το ρυθμό εξόφλησής τους. Οι πληρωμές αυτές αποτέλεσαν ταμειακές δαπάνες για τον ΚΠ, ενώ δεν επηρεάζουν το εθνικολογιστικό αποτέλεσμα της ΓΚ για το 2013, καθώς έχουν επιβαρύνει το αποτέλεσμα

Πίνακας VI.6 Πηγές κάλυψης ταμειακού ελλείμματος κρατικού προϋπολογισμού

(εκατ. ευρώ)

	2010		2011		2012		2013*	
	Ποσά	Εκατοστιαία συμμετοχή	Ποσά	Εκατοστιαία συμμετοχή	Ποσά	Εκατοστιαία συμμετοχή	Ποσά	Εκατοστιαία συμμετοχή
Ομολογιακοί τίτλοι και έντοκα γραμμάτια Ελληνικού Δημοσίου[1]	1.155[4]	4,9	-19.763[5]	-85,4	-8.365[6]	-78,2	-11.799	-92,2
Μεταβολή λογαριασμών κεντρικής κυβέρνησης στο πιστωτικό σύστημα[2]	-8.148	-34,8	3.086	13,3	-2.895	-27,1	3.415	26,7
Εξωτερικός δανεισμός[3]	-1.314	-5,6	-1.650	-7,1	-1.071	-10,0	-3.600	-28,1
Δανεισμός από το Μηχανισμό Στήριξης	31.703	135,5	41.471	179,2	23.028	215,3	24.778	193,7
– από ΕΕ	*21.000*		*31.900*		*21.397*		*18.100*	
– από ΔΝΤ	*10.703*		*9.571*		*1.631*		*6.678*	
Σύνολο	**23.396**	**100,0**	**23.144**	**100,0**	**10.697**	**100,0**	**12.794**	**100,0**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.
* Προσωρινά στοιχεία.
1 Περιλαμβάνονται τα έντοκα γραμμάτια, οι βραχυπρόθεσμοι τίτλοι και τα ομόλογα του Δημοσίου που έχουν εκδοθεί στο εσωτερικό, καθώς και τα προμέτοχα.
2 Περιλαμβάνονται οι μεταβολές των λογαριασμών της κεντρικής κυβέρνησης στην Τράπεζα της Ελλάδος και τα πιστωτικά ιδρύματα, ενώ δεν περιλαμβάνεται η μεταβολή του λογαριασμού του ΟΠΕΚΕΠΕ.
3 Περιλαμβάνονται οι εκδόσεις τίτλων και η σύναψη δανείων στο εξωτερικό (σε οποιοδήποτε νόμισμα). Δεν περιλαμβάνεται η διακράτηση τίτλων από κατοίκους του εξωτερικού που έχουν εκδοθεί στο εσωτερικό της χώρας.
4 Δεν περιλαμβάνεται η έκδοση ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου για την εξόφληση οφειλών νοσοκομείων και ΕΛΓΑ. Βλ. και υποσημείωση 5 του Πίνακα VI.5.
5 Δεν περιλαμβάνεται η έκδοση ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου για την εξόφληση οφειλών νοσοκομείων, ΕΛΓΑ και Ολυμπιακής. Βλ. και υποσημείωση 6 του Πίνακα VI.5.
6 Δεν περιλαμβάνεται η έκδοση ομολόγων για την εξόφληση από το Ελληνικό Δημόσιο οφειλών προς την Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσ/κης ύψους 9,9 εκατ. ευρώ.

του έτους στο οποίο δημιουργήθηκαν οι αντίστοιχες υποχρεώσεις.

Η αποπληρωμή των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων έχει θετική επίπτωση στη ρευστότητα της οικονομίας, με προϋπόθεση τη μη δημιουργία νέων. Εντούτοις, μέσα στο 2013 έχουν δημιουργηθεί νέες ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις ύψους περίπου 1,4 δισεκ. ευρώ, κυρίως από το Ταμείο Πρόνοιας Δημοσίων Υπαλλήλων και τον ΕΟΠΥΥ. Είναι σημαντικό να συνεχιστεί η προσπάθεια για αποτελεσματικότερο έλεγχο και συγκράτηση των δαπανών, καθώς και για την ολοκλήρωση του προγράμματος αποπληρωμής ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων, για το οποίο έχει υπάρξει χρονική επέκταση μέσα στο 2014 με ετήσιο στόχο 1,5 δισεκ. ευρώ. Σημειώνεται ότι το σύνολο των ληξιπρόθεσμων οφειλών στο τέλος του 2013 ανέρχεται σε 4,7 δισεκ. ευρώ, από τα οποία 519 εκατ. ευρώ αφορούν εκκρεμείς επιστροφές φόρων.

Χρέος Γενικής Κυβέρνησης

Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2014, το δημόσιο χρέος εκτιμάται ότι θα ανέλθει στα 321 δισεκ. ευρώ ή 175,5% του ΑΕΠ το 2013, από 303,9 δισεκ. ευρώ ή 156,9% του ΑΕΠ το 2012 (βλ. Πίνακα VI.7). Η παρατηρούμενη αύξηση του ύψους του δημόσιου χρέους το 2013 αποδίδεται κυρίως στη χρηματοδότηση της αναμενόμενης ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών μέσω του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (7,2 δισεκ. ευρώ) και στον πρόσθετο δανεισμό για την αποπληρωμή των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων ύψους 6,5 δισεκ. ευρώ. Παρά τα εξαιρετικά χαμηλά επιτόκια, εξακολουθεί να είναι ιδιαίτερα επιβαρυντική η διαφορά επιτοκίων-ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης. Επιπλέον, αναμένεται ότι και το πρωτογενές έλλειμμα (κατά ESA 95, βλ. υποσημείωση 2 για ορολογία ελλειμμάτων) θα συμβάλει στην αύξηση του δημόσιου χρέους, ενώ η προσαρ-

Πίνακας VI.7 Ενοποιημένο χρέος γενικής κυβέρνησης[1]

(εκατ. ευρώ)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις	2.478	2.180	5.791	12.335	11.886	14.464	18.723
– τίτλοι	943	1.625	5.496	10.820	9.121	11.844	16.516
– δάνεια	1.536	555	295	1.515	2.765	2.620	2.207
Μεσομακροπρόθεσμες υποχρεώσεις	221.409	236.617	256.768	285.878	316.623	339.857	284.431
– τίτλοι	178.600	192.712	211.515	242.802	244.312	240.154	77.098
– δάνεια	42.809	43.905	45.253	43.076	72.311	99.703	207.333
Κέρματα και καταθέσεις	988	693	728	1.477	1005	820	774
Σύνολο	**224.876**	**239.490**	**263.287**	**299.690**	**329.514**	**355.141**	**303.928**
% του ΑΕΠ	*107,8*	*107,3*	*112,9*	*129,7*	*148,3*	*170,3*	*156,9*
– χρέος σε ευρώ	222.820	237.574	261.655	298.430	329.514	355.141	303.928
εκ του οποίου:							
προς την Τράπεζα της Ελλάδος	*(7.991)*	*(7.521)*	*(7.051)*	*(6.581)*	*(6.111)*	*(5.684)*	*(5.212)*
προς το Μηχανισμό Στήριξης					*(27.121)*	*(65.379)*	*(174.558)*
– χρέος σε νομίσματα εκτός ευρώ	2.056	1.916	1.632	1.260	6.013	9.185	9.987[2]
εκ του οποίου: προς το Μηχανισμό Στήριξης					*(4.704)*	*(7.831)*	*(8.541)*

Πηγή: Γενικό Λογιστήριο του Κράτους.
1 Σύμφωνα με τον ορισμό της Συνθήκης του Μάαστριχτ.
2 Αποτίμηση με βάση τις συναλλαγματικές ισοτιμίες στις 31.12 εκάστου έτους.

Πίνακας VI.8 Ανάλυση των μεταβολών του λόγου του χρέους της γενικής κυβέρνησης προς το ΑΕΠ[1]

(εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013*
Λόγος χρέους γενικής κυβέρνησης προς το ΑΕΠ	97,4	98,9	110,0	107,8	107,3	112,9	129,7	148,3	170,3	156,9	175,5
Μεταβολές λόγου χρέους γενικής κυβέρνησης προς το ΑΕΠ	-4,2	1,4	11,2	-2,2	-0,5	5,6	16,8	18,6	22,0	-13,4	18,6
– Επίδραση του πρωτογενούς αποτελέσματος	0,7	2,6	1,0	1,3	2,0	4,8	10,5	4,9	2,4	4,0	8,3
– Επίδραση από τη μεταβολή του ΑΕΠ και τη μεταβολή των επιτοκίων	-4,3	-1,9	0,7	-3,5	-2,2	0,5	6,2	11,2	16,9	18,0	13,6
– Προσαρμογή ελλείμματος-χρέους[2]	-0,6	0,8	9,5	-0,1	-0,2	0,3	0,1	2,6	2,7	-35,5	-3,3

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, Γενική Διεύθυνση Οικονομικής Πολιτικής "Hellas: Macroeconomic Aggregates".
* Προσωρινά στοιχεία.
1 Η μαθηματική σχέση που χρησιμοποιείται για την ανάλυση των μεταβολών του λόγου του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ είναι η εξής:

$$\left(\frac{D_t}{Y_t} - \frac{D_{t-1}}{Y_{t-1}}\right) = \frac{PB_t}{Y_t} + \left(\frac{D_{t-1}}{Y_{t-1}} * \frac{i_t - g_t}{1 + g_t}\right) + \frac{SF_t}{Y_t}$$

όπου D_t = χρέος γενικής κυβέρνησης
PB_t = πρωτογενές αποτέλεσμα (έλλειμμα ή πλεόνασμα)
Y_t = ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές
g_t = ονομαστικός ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ
i_t = μέσο ονομαστικό επιτόκιο δανεισμού του Δημοσίου
SF_t = προσαρμογή ελλείμματος-χρέους

2 Η "προσαρμογή ελλείμματος-χρέους" περιλαμβάνει και δαπάνες ή ανάληψη υποχρεώσεων που, ενώ δεν επηρεάζουν το έλλειμμα, αυξάνουν το χρέος, καθώς και εισπράξεις (π.χ. από αποκρατικοποιήσεις) οι οποίες δεν επηρεάζουν το έλλειμμα αλλά μειώνουν το χρέος.

μογή ελλείμματος-χρέους υπολογίζεται ότι θα το μειώσει (βλ. Πίνακα VI.8).

Για το 2014, η προβλεπόμενη επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος θα έχει θετική επίδραση στην αποκλιμάκωση του δημόσιου χρέους, εντούτοις προβλέπεται η συνέχιση (αλλά σε μικρότερο βαθμό) της αρνητικής επίδρασης της σχέσης ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης και μεσοσταθμικού επιτοκίου δανεισμού. Ως εκ τούτου, το 2014 το χρέος προβλέπεται να σταθεροποιηθεί στο επίπεδο του 2013 και να διαμορφωθεί στα 320 δισεκ. ευρώ ή 174,8% του ΑΕΠ. Πρόκειται για σημαντική εξέλιξη η οποία σε συνδυασμό με τη συνέχιση της επίτευξης πρωτογενών πλεονασμάτων και την επανεκκίνηση της οικονομίας θα οδηγήσει σε μείωση του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ.

3 ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ 2014

Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2014, το έλλειμμα της ΓΚ (κατά ESA 95 και χωρίς την επίπτωση του προγράμματος στήριξης των τραπεζών) θα διαμορφωθεί σε 4.266 εκατ. ευρώ ή 2.3% του ΑΕΠ το 2014 και το πρωτογενές πλεόνασμα της ΓΚ (κατά ESA 95) προβλέπεται να διαμορφωθεί σε 5.399 εκατ. ευρώ (ή 2,9% του ΑΕΠ). Αφαιρώντας τα έσοδα από ANFA και SMP, το πρωτογενές αποτέλεσμα (σύμφωνα με τον ορισμό του ΠΟΠ) προβλέπεται να διαμορφωθεί σε πλεόνασμα ύψους 2.956 εκατ. ευρώ ή 1,6% του ΑΕΠ, οριακά καλύτερο από το στόχο του ΠΟΠ (2.751 εκατ. ευρώ ή 1,5% του ΑΕΠ). Σε σχέση με το 2013, το πρωτογενές αποτέλεσμα προβλέπεται να βελτιωθεί κατά περίπου 1,2% του ΑΕΠ το 2014.

Το μεγαλύτερο μέρος της προσαρμογής αναμένεται από τον Κρατικό Προϋπολογισμό, του οποίου το ταμειακό πρωτογενές αποτέλεσμα προβλέπεται να διαμορφωθεί σε πλεόνασμα 2,5% του ΑΕΠ από πλεόνασμα 0,3% του ΑΕΠ το 2013 (και έλλειμμα 1,8% του ΑΕΠ το 2012) (βλ. Πίνακα VI.2). Η βελτίωση αυτή αναμένεται τόσο από την αύξηση των καθα-

ρών εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού, λόγω της προσδοκώμενης αυξημένης απόδοσης των άμεσων φόρων, όσο και από τη συγκράτηση πρωτογενών δαπανών του ΤΠ.

Η επίτευξη των στόχων για το 2014 βασίζεται σε μέτρα ύψους περίπου 3,4 δισεκ. ευρώ, τα οποία έχουν ήδη ψηφιστεί και περιλαμβάνονται στο ΜΠΔΣ 2013-2016, σε ένα νέο πρόγραμμα διαρθρωτικών δράσεων για την ενίσχυση των εσόδων από ασφαλιστικές εισφορές και την καταπολέμηση της εισφοροδιαφυγής, στις καλύτερες μακροοικονομικές συνθήκες που προβλέπονται για το 2014, στη βελτιωμένη φορολογική συμμόρφωση και στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.

4 ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΜΕΤΡΑ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής

Η δημοσιονομική προσπάθεια θα πρέπει να συνεχιστεί και τα επόμενα χρόνια, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι του ΠΟΠ για πρωτογενές πλεόνασμα γενικής κυβέρνησης ύψους 1,5% του ΑΕΠ το 2014, 3,0% του ΑΕΠ το 2015 και 4,5% του ΑΕΠ το 2016. Στον Προϋπολογισμό του 2014 περιλαμβάνονται μέτρα που έχουν ήδη ψηφιστεί και αφορούν παρεμβάσεις του ΜΠΔΣ 2013-2016 με εκτιμώμενη απόδοση 3,4 δισεκ. ευρώ. Σημαντικό μέρος των παρεμβάσεων αφορά μεταβολές στη φορολογία, όπως η νέα κλίμακα φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων για όλους τους φορολογουμένους, η αύξηση της φορολογίας για ατομικές επιχειρήσεις και ελεύθερους επαγγελματίες και η κατάργηση των περισσότερων φοροαπαλλαγών με παράλληλη διατήρηση των υφιστάμενων τεκμηρίων διαβίωσης. Επιπλέον, τα έσοδα του 2014 αναμένεται να ενισχυθούν και από την αύξηση της φορολογίας των κερδών των Ο.Ε. και Ε.Ε., την αύξηση της φορολόγησης με συντελεστή 26% (από 20%) των αδιανέμητων κερδών των Α.Ε. και Ε.Π.Ε.[16] και την επιβολή του φόρου υπεραξίας στις μετοχές, μερίδια προσωπικών εταιριών, κρατικά και εταιρικά ομόλογα και παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα ύψους 15% (Ν. 4172/2013). Ωστόσο, η ταυτόχρονη επιβολή του φόρου υπεραξίας και η ύπαρξη του φόρου συναλλαγών ύψους 0,2% δημιουργούν κινδύνους όσον αφορά την επίδραση στη συναλλακτική κίνηση. Η επιβολή τέλους παραμονής και πλόων για τα σκάφη αναψυχής, η φορολόγηση αποθεματικών που δεν είχαν φορολογηθεί, καθώς και η απόδοση της προσυμπλήρωσης των φορολογικών δηλώσεων των συνταξιούχων θα ενισχύσουν περαιτέρω τα έσοδα. Επιπλέον, η εφαρμογή ενός προγράμματος διαρθρωτικών δράσεων με στόχο την ενίσχυση των εσόδων από ασφαλιστικές εισφορές και την καταπολέμηση της εισφοροδιαφυγής εκτιμάται ότι θα εισφέρει ετησίως τουλάχιστον 600 εκατ. ευρώ.[17]

Με τον Ν. 4223/2013[18] επιβάλλεται ο νέος Ενιαίος Φόρος Ιδιοκτησίας Ακινήτων (ΕΝΦΙΑ), ενώ παράλληλα μειώνεται ο φόρος μεταβίβασης από περίπου 10% σε 3%. Οι διατάξεις του εν λόγω νόμου είναι δημοσιονομικά ουδέτερες και προβλέπεται να εξορθολογίσουν τους φόρους περιουσίας, όπως ισχύει και σε άλλες χώρες του ΟΟΣΑ (βλ. υποσημείωση 4). Μεταξύ άλλων, ο νόμος επιβάλλει ετήσια "παροχή" για τα τρία επόμενα χρόνια (2014-2016) στη ναυτιλιακή κοινότητα για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης της χώρας.[19] Επίσης, προβλέπει τη φορολόγηση με συντελεστή 26% των κερδών από επιχειρηματική δραστηριότητα των νομικών προσώπων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα (αδιακρίτως της κατηγορίας τύπου βιβλίων που τηρούν). Με διάταξη στο πολυνομοσχέδιο που αφορά την αναβολή πλειστηριασμών παρατείνεται μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2014 η εφαρμογή του μειωμένου συντελεστή ΦΠΑ 13% στις υπηρεσίες εστίασης (η οποία ισχύει από την 1η Αυγούστου 2013), καθώς κρίθηκε από την κυβέρ-

16 Στα διανεμόμενα κέρδη θα επιβάλλεται επιπλέον φόρος με συντελεστή 10%, έναντι 25% που ίσχυε.
17 Ν. 4225/2014 "Αναβάθμιση και βελτίωση των μηχανισμών είσπραξης των ασφαλιστικών φορέων, πρόστιμα για την ανασφάλιστη και αδήλωτη εργασία και λοιπές διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας".
18 "Ενιαίος Φόρος Ιδιοκτησίας Ακινήτων και άλλες διατάξεις".
19 Η έκτακτη παροχή θα είναι ίση με το διπλάσιο του τελικού φόρου που βεβαιώθηκε την προηγούμενη χρονιά για κάθε πλοίο.

νηση ότι είχε θετικές επιπτώσεις στην ιδιωτική δραστηριότητα και δεν οδήγησε σε σημαντική πτώση των εσόδων από ΦΠΑ.[20]

Εξοικονόμηση δαπανών θα προέλθει από την πλευρά των λειτουργικών και αμυντικών δαπανών, ενώ θετικά θα συμβάλουν και ο περιορισμός των δικαιούχων του ΕΚΑΣ (αφορά όσους είναι κάτω των 65 ετών) και ο περιορισμός των εφάπαξ και των επικουρικών συντάξεων βάσει προηγούμενων νομοθετικών παρεμβάσεων. Με τροπολογία του Υπουργείου Υγείας σε νόμο που ψηφίστηκε στις 28 Νοεμβρίου 2013[21] προωθούνται ρυθμίσεις που συμβάλλουν στον περαιτέρω περιορισμό της τιμής των φαρμάκων μέσω του επανακαθορισμού της τιμής των πρωτοτύπων και γενοσήμων και των ποσοστών επιστροφής (rebates). Οι ρυθμίσεις αυτές συμβάλλουν σε επιπρόσθετη ετήσια εξοικονόμηση των προϋπολογισμών των Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης, του ΕΟΠΥΥ και των νοσηλευτικών ιδρυμάτων, ύψους 480 εκατ. ευρώ.

Όπως όμως αναφέρεται και στο ΜΠΔΣ 2013-2016, απαιτούνται πρόσθετα μέτρα ύψους 1.877 εκατ. ευρώ το 2015 και 2.765 εκατ. ευρώ το 2016, για να διασφαλιστεί η επίτευξη των στόχων του 2015 και του 2016. Τα μέτρα αυτά αναμένεται να περιληφθούν στο αναθεωρημένο ΜΠΔΣ 2014-2017, το οποίο έχει καθυστερήσει αρκετά εξαιτίας των παρατεταμένων διαπραγματεύσεων με την τρόικα.

Θεσμικές δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις

Το 2013 συνεχίστηκε η προσπάθεια αναμόρφωσης της φορολογικής διοίκησης και εκσυγχρονισμού των φορολογικών διαδικασιών. Συγκεκριμένα, υιοθετήθηκαν ρυθμίσεις που αφορούν την αναδιοργάνωση του ελεγκτικού μηχανισμού, την επιτάχυνση της είσπραξης των ληξιπρόθεσμων χρεών προς το Δημόσιο και την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής. Οι έλεγχοι επικεντρώνονται στους φορολογουμένους μεγάλου πλούτου, διαχωρίζονται τα χρέη σε εισπράξιμα και μη, μειώνονται στο 1/5 τα πρόστιμα σε περίπτωση οικειοθελούς συμμόρφωσης και θεσπίζεται η δυνατότητα ηλεκτρονικών κατασχέσεων τραπεζικών καταθέσεων για χρέη προς το Δημόσιο, καθώς και η δυνατότητα άμεσων πλειστηριασμών για την εξόφληση οφειλών.

Στο πλαίσιο της προσπάθειας καταπολέμησης της φοροδιαφυγής αποφασίστηκε να ενισχυθεί η ανεξαρτησία της φορολογικής διοίκησης.[22] Για να επιτευχθεί αυτό αυξήθηκαν οι αρμοδιότητες της Γενικής Γραμματείας Εσόδων σε φορολογικά και τελωνειακά θέματα, ενώ ελήφθη μέριμνα για πιο αποτελεσματικούς μηχανισμούς φορολογικού ελέγχου, καθώς και ενίσχυση των διαδικασιών είσπραξης. Επιπλέον, με διατάξεις που περιλήφθηκαν στο νόμο για τον νέο ΕΝΦΙΑ και στο νόμο 4224/2013, διευρύνονται οι ελεγκτικές δυνατότητες του φορολογικού μηχανισμού (π.χ. διενέργεια ελέγχων σε 24ωρη βάση) και αυξήθηκαν οι ποινές και τα πρόστιμα που επιβάλλονται σε περιπτώσεις φοροδιαφυγής, μη ύπαρξης φορολογικού πιστοποιητικού και σε περιπτώσεις καθυστέρησης εξόφλησης βεβαιωμένων οφειλών προς την εφορία. Επίσης, με τροποποίηση του Ν. 4172/2013 διευκρινίζεται ότι το εισόδημα φυσικών προσώπων (ανεξάρτητα από το αν προέρχεται από άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας) θα μπορεί να προσδιορίζεται με κάθε διαθέσιμο στοιχείο ή έμμεσες τεχνικές ελέγχου, όπως γίνεται σήμερα για τους επιτηδευματίες και τις επιχειρήσεις. Αυτό αφορά τις περιπτώσεις που το ποσό του δηλούμενου εισοδήματος δεν επαρκεί για την κάλυψη των προσωπικών δαπανών διαβίωσης ή σε περίπτωση που υπάρχει προσαύξηση περιουσίας η οποία δεν καλύπτεται από το δηλούμενο εισόδημα. Παράλληλα, γίνονται περαιτέρω βήματα απλοποίησης των

20 Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του ΓΛΚ, η απώλεια εσόδων το 2014 από τη διατήρηση του ΦΠΑ στο 13% (έναντι 23%) υπολογίζεται ότι θα ανέλθει σε 44 έως 107 εκατ. ευρώ, ανάλογα με την εξέλιξη της ιδιωτικής κατανάλωσης. Βλ. σχέδιο νόμου "Κυβερνητικό Συμβούλιο Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους, Ελληνικό Επενδυτικό Ταμείο, Αξιοποίηση Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου και άλλες κατεπείγουσες διατάξεις", το οποίο κατατέθηκε στη Βουλή στις 19.12.2013.

21 "Προσαρμογή της εθνικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 2011/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 9ης Μαρτίου 2011 περί εφαρμογής των δικαιωμάτων των ασθενών στο πλαίσιο της διασυνοριακής υγειονομικής περίθαλψης (L 88/45/4.4.2011)".

22 Ν. 4152/2013 "Επείγοντα μέτρα εφαρμογής των Ν. 4046/2012, 4093/2012 και 4127/2013".

κανόνων φορολογικής απεικόνισης των συναλλαγών,[23] ενώ με διάταξη στο πολυνομοσχέδιο που αφορά την αναστολή πλειστηριασμών απλοποιείται και το σύστημα βεβαίωσης και είσπραξης οφειλών.[24]

Ανάλογες ενέργειες ενδυνάμωσης των μηχανισμών ελέγχου, διασταυρώσεων και αυστηροποίησης των προστίμων προκειμένου να καταπολεμηθεί η εισφοροδιαφυγή στην κοινωνική ασφάλιση περιλαμβάνονται σε νόμο του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας (Ν. 4225/2014), ο οποίος ψηφίστηκε από τη Βουλή στις 11 Δεκεμβρίου 2013. Το νέο νομοθετικό πλαίσιο αναμένεται να συμβάλει στον περιορισμό των ελλειμμάτων των ασφαλιστικών ταμείων μέσω της είσπραξης των ληξιπρόθεσμων οφειλών.

Ωστόσο, τα έως τώρα αποτελέσματα από τους φορολογικούς ελέγχους δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά, καθώς, παρότι οι έλεγχοι σε αυτοαπασχολουμένους και μεγάλους φορολογουμένους έχουν ενταθεί, ο αριθμός τους υπολείπεται των αναθεωρημένων στόχων, ενώ και το ποσοστό είσπραξης βεβαιωμένων οφειλών υπολείπεται του ετήσιου στόχου.

Θετική εξέλιξη αποτέλεσε η υιοθέτηση ενός μόνιμου και ενός έκτακτου σχήματος είσπραξης δόσεων (που διευκολύνει τους οφειλέτες που αντιμετωπίζουν χρηματοδοτικούς περιορισμούς λόγω της ύφεσης) που αφορούν ληξιπρόθεσμες φορολογικές και ασφαλιστικές οφειλές προκειμένου να αντικατασταθούν οι επαναλαμβανόμενες φορολογικές αμνηστίες, οι οποίες, όπως επισημαίνει και ο ΟΟΣΑ (2013), αποθαρρύνουν τη φορολογική συμμόρφωση και οδηγούν σε συσσώρευση ανείσπρακτων οφειλών.

Σημαντικές δράσεις έχουν αναληφθεί για την εξοικονόμηση των δημόσιων δαπανών, εξακολουθούν όμως να υπάρχουν καθυστερήσεις στην υλοποίηση των αλλαγών. Επιπλέον, η μη εφαρμογή του ενιαίου μισθολογίου σε ορισμένες υπηρεσίες και φορείς του Δημοσίου δημιουργεί προβλήματα ισονομίας και στερεί προϋπολογισμένους πόρους από το πρόγραμμα προσαρμογής.

Παρ' όλα αυτά, η αποτελεσματική εφαρμογή του κανόνα "1 πρόσληψη για κάθε 5 αποχωρήσεις" και ο περιορισμός των συμβάσεων ορισμένου χρόνου συνέβαλε ώστε το συνολικό τακτικό και λοιπό προσωπικού του δημόσιου τομέα (πλην ΔΕΚΟ) να μειωθεί κατά 19.670 άτομα την περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2013, με αποτέλεσμα αυτό να διαμορφωθεί σε 681.388 άτομα το Νοέμβριο του 2013, από 701.058 το Δεκέμβριο του 2012 και 868.457 το Δεκέμβριο του 2009. Στο πλαίσιο του περιορισμού του μεγέθους του κράτους και της βελτίωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών του, θετικές είναι οι δράσεις που αναλήφθηκαν το 2013 για την αναδιοργάνωση δημόσιων οργανισμών και επιχειρήσεων, όπως η ΕΡΤ, τα ΕΑΣ, η ΕΛΒΟ, η ΛΑΡΚΟ, καθώς επίσης και οι σχεδιαζόμενες παρεμβάσεις το Φεβρουάριο του 2014 που στοχεύουν σε διοικητικές απλουστεύσεις με στόχο την άρση των διοικητικών βαρών, τον εξορθολογισμό των δομών με την κατάργηση δημόσιων φορέων και την καλύτερη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού μέσω νέου, μεταβατικού τρόπου αξιολόγησης των δημοσίων υπαλλήλων.[25] Εξοικονόμηση δαπάνης, μείωση της γραφειοκρατίας και βελτίωση της αποδοτικότητας του Δημοσίου επιφέρει και η ενεργοποίηση του Εθνικού Συστήματος Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων.

Επιπλέον, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα λειτουργικά προβλήματα του ΕΟΠΥΥ, με νόμο που ψηφίστηκε το Φεβρουάριο του 2014[26] αποφασίστηκε η μετατροπή του ΕΟΠΥΥ αποκλειστικά σε αγοραστή (και όχι πάροχο) υπη-

23 Καταργείται η υποχρεωτική χρήση του δελτίου αποστολής και αντικαθίσταται από την εφαρμογή κατάλληλων δικλίδων για την παρακολούθηση των παραλαμβανομένων και μη τιμολογημένων ακόμη από τους προμηθευτές αποθεμάτων, καθώς και των αποθεμάτων που έχουν διακινηθεί και εκκρεμεί η τιμολόγησή τους.

24 Δίνεται η δυνατότητα σε περιπτώσεις οικειοθελούς συμμόρφωσης να επιλέγει ο ίδιος ο οφειλέτης μεταξύ περισσότερων χρεών ποιο θα εξοφληθεί πρώτο, ενώ μέχρι σήμερα αυτό το αποφάσιζε η φορολογική αρχή.

25 Στις 11.2.2014 κατατέθηκε στη Βουλή το σχέδιο νόμου "Διοικητικές απλουστεύσεις – Καταργήσεις, Συγχωνεύσεις Νομικών Προσώπων και Υπηρεσιών του Δημόσιου Τομέα – Τροποποίηση διατάξεων Π.Δ. 318/1992 (Α' 161) και λοιπές ρυθμίσεις".

26 Ν. 4238/2014 "Πρωτοβάθμιο Εθνικό Δίκτυο Υγείας (Π.Ε.Δ.Υ.), αλλαγή σκοπού Ε.Ο.Π.Υ.Υ. και λοιπές διατάξεις".

ρεσιών υγείας. Λειτουργώντας μόνο ως αγοραστής υπηρεσιών υγείας, ο ΕΟΠΥΥ θα μπορεί να επιτυγχάνει πιο συμφέρουσες συμβάσεις με τους παρόχους υγείας ώστε να καταστεί δυνατή η ορθολογική αξιοποίηση των διατιθέμενων πόρων. Ο ίδιος νόμος προβλέπει επίσης την ανάπτυξη του Πρωτοβάθμιου Εθνικού Δικτύου Υγείας (ΠΕΔΥ), ενός ενιαίου συστήματος Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας (ΠΦΥ) στην Ελλάδα, μέσω της ενοποίησης των δομών ΠΦΥ του ΕΟΠΥΥ και του ΕΣΥ. Προς το σκοπό αυτό, το σύνολο του μόνιμου και με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου προσωπικού των Μονάδων Υγείας του ΕΟΠΥΥ τίθεται αυτοδικαίως σε καθεστώς διαθεσιμότητας επί ένα μήνα (και αμείβεται με το 75% των αποδοχών του) και στη συνέχεια μετατάσσεται/μεταφέρεται σε οργανικές θέσεις που συστήνονται για τον σκοπό αυτό στις Διοικήσεις των αντίστοιχων χωροταξικά Υγειονομικών Περιφερειών. Αυτό εκτιμάται ότι θα μειώσει τον κατακερματισμό του συστήματος υγείας και θα ενδυναμώσει τόσο τις μονάδες ΠΦΥ όσο και τις εξειδικευμένες υπηρεσίες.

Ιδιαίτερα θετική κρίνεται η αναθεώρηση του δημοσιονομικού πλαισίου σύμφωνα με τον Ν. 4111/2013, που προβλέπει αυστηρότερη εποπτεία, αλλά και κυρώσεις σε όλους τους φορείς της Γενικής Κυβέρνησης προκειμένου να περιοριστούν οι αποκλίσεις από τους στόχους, καθώς και την υποχρέωση λήψης διορθωτικών μέτρων.

Το 2013 έγινε προσπάθεια επανεκκίνησης του προγράμματος αξιοποίησης της περιουσίας του Δημοσίου. Σε αυτό συνέβαλαν οι αποκρατικοποιήσεις του ΟΠΑΠ, των Κρατικών Λαχείων και της ΔΕΣΦΑ, καθώς και η ανάδειξη, από το ΤΑΙΠΕΔ, πλειοδότη για το "Αστήρ Παλλάς Βουλιαγμένης Α.Ξ.Ε.". Ωστόσο, η μη επιτυχής έκβαση της διαδικασίας αποκρατικοποίησης της ΔΕΠΑ οδήγησε σε νέα προς τα κάτω αναθεώρηση των στόχων των εσόδων για το 2013 (1.230 δισεκ. ευρώ, έναντι αρχικού σχεδιασμού για 2,6 δισεκ. ευρώ).

Σύμφωνα με τον Προϋπολογισμό του 2014, ο ετήσιος στόχος εσόδων από αποκρατικοποιήσεις το 2014 έχει τεθεί στα 3.560 εκατ. ευρώ. Προς το σκοπό αυτό, η κυβέρνηση έχει εγκρίνει την αναδιάρθρωση και ιδιωτικοποίηση των ΕΑΣ, ΕΑΒ και ΛΑΡΚΟ το 2014 και της ΔΕΗ (σε τρία στάδια) έως το 2016. Ενώ το ΤΑΙΠΕΔ συνεχίζει την προετοιμασία διαφόρων περιουσιακών στοιχείων προς ιδιωτικοποίηση (π.χ. μικρά λιμάνια και μαρίνες, ΟΛΠ, ΟΛΘ, περιφερειακά αεροδρόμια, ΤΡΑΙΝΟΣΕ, Ελληνική Εταιρεία Συντήρησης Σιδηροδρομικού Τροχαίου Υλικού (ΕΕΣΣΤΥ), έκταση Ελληνικού, ΔΕΠΑ, καθώς και ακίνητα στο εξωτερικό), ταυτόχρονα γίνεται επεξεργασία σχεδίου τιτλοποίησης μελλοντικών εσόδων από την αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου. Επίσης, με την αποπληρωμή των ληξιπρόθεσμων οφειλών του Δημοσίου προς τις ΕΥΔΑΠ και ΕΥΑΘ βελτιώνεται η οικονομική κατάσταση των εταιριών και διευκολύνεται έτσι η ιδιωτικοποίησή τους. Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων, απαιτείται επιτάχυνση των διαδικασιών και εντατικοποίηση των προσπαθειών από το ΤΑΙΠΕΔ και όλους τους εμπλεκόμενους φορείς.

Πλαίσιο VI.1

ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2010-2012

Παρά τις όποιες καθυστερήσεις στην εφαρμογή των απαιτήσεων του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής (ΠΟΠ), τις έντονες πολιτικές αναταράξεις και το αρνητικό διεθνές κλίμα, η προσπάθεια δημοσιονομικής εξυγίανσης της περιόδου 2010-2012 συνέβαλε αποφασιστικά στον περιορισμό των δημοσιονομικών ανισορροπιών. Το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης (ΓΚ) το 2012 διαμορφώθηκε σε 9,0% του ΑΕΠ, από 15,7% του ΑΕΠ το 2009. Η μείωση του ελλείμματος της

ΓΚ είναι σημαντικά μεγαλύτερη αν αφαιρεθεί η καθαρή επίπτωση της κρατικής υποστήριξης προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Συγκεκριμένα, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης το 2012 διαμορφώνεται σε 6,2% του ΑΕΠ (βλ. Διάγραμμα Α).

Το πρωτογενές έλλειμμα της ΓΚ, σύμφωνα με τη μεθοδολογία του ΠΟΠ, διαμορφώθηκε το 2012 σε 1,5% του ΑΕΠ, δηλαδή περιορίστηκε κατά περίπου 9,0 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2010-2012. Αν απομονωθεί η επίδραση του οικονομικού κύκλου και προσωρινών παρεμβάσεων στα έσοδα και στις δαπάνες του Δημοσίου, η βελτίωση του διαρθρωτικού πρωτογενούς αποτελέσματος της ΓΚ την περίοδο 2010-2012 είναι πολύ μεγαλύτερη. Εκτιμάται σε 14,9 εκατοστιαίες μονάδες του δυνητικού ΑΕΠ, με συνέπεια το διαρθρωτικό πρωτογενές αποτέλεσμα να μεταστραφεί σε μικρό πλεόνασμα ύψους 0,2% του δυνητικού ΑΕΠ το 2012 (βλ. Διάγραμμα VI.1 στο κυρίως κείμενο).

Διάγραμμα Α Έλλειμμα, πρωτογενές έλλειμμα και χρέος γενικής κυβέρνησης

(ως % του ΑΕΠ)

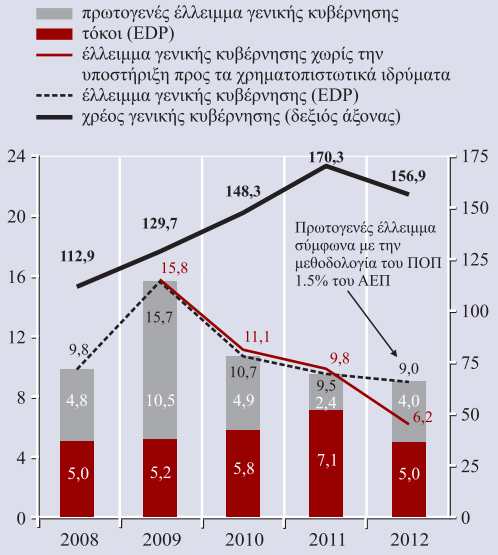

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

Η μείωση του πρωτογενούς ελλείμματος της ΓΚ ως ποσοστό του ΑΕΠ (σύμφωνα με τη μεθοδολογία του ΠΟΠ) την περίοδο 2010-2012 αποδίδεται κατά περίπου 38% στη μείωση του λόγου πρωτογενών δαπανών προς ΑΕΠ και κατά περίπου 62% στην αύξηση του λόγου εσόδων προς ΑΕΠ. Οι πρωτογενείς δαπάνες περιορίστηκαν κατά 3,4 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν στο 45,4% του ΑΕΠ το 2012. Αντίστοιχα, τα έσοδα αυξήθηκαν κατά 5,6 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ την περίοδο 2010-2012, φθάνοντας το 43,9% του ΑΕΠ το 2012.

Η μείωση των πρωτογενών δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ οφείλεται στον περιορισμό των δαπανών προσωπικού, στη μείωση της ενδιάμεσης καταναλωτικής δαπάνης του Δημοσίου και στη δραστική περικοπή του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων.[1] Αντιθέτως, οι κοινωνικές δαπάνες, παρά την ονομαστική τους μείωση κατά 9,5% (ή 4,7 δισεκ. ευρώ), ακολούθησαν αυξητική τάση ως ποσοστό του ΑΕΠ, φθάνοντας στο 22,9% του ΑΕΠ το 2012 (από 21,2% του ΑΕΠ το 2009), εν μέρει εξαιτίας της ανόδου της ανεργίας και των αυξημένων συνταξιοδοτήσεων.

Οι βασικές παρεμβάσεις από την πλευρά των δαπανών, ειδικά το 2010, είχαν στόχο την επίτευξη άμεσου δημοσιονομικού αποτελέσματος, γι' αυτό βασίστηκαν κατά κύριο λόγο σε περικοπές μισθών, συντάξεων, επιδομάτων και δώρων. Με στόχο τη μείωση του μισθολογικού κόστους προωθήθηκε επίσης η καθιέρωση του ενιαίου μισθολογίου και η ίδρυση της Ενιαίας Αρχής Πληρωμών (Ν. 3845/2010). Με τον περιορισμό των προσλήψεων με τον κανόνα "1 πρόσληψη για κάθε 5 αποχωρήσεις" και τη συνακόλουθη μείωση των απασχολούμενων με συμβάσεις ορισμένου χρόνου, ο αριθμός των δημοσίων υπαλλήλων στη ΓΚ περιορίστηκε κατά 194.093 άτομα από το 2009 και διαμορφώθηκε σε 713.258 άτομα στο τέλος του 2012.[2]

1 Οι δαπάνες προσωπικού περιορίστηκαν σε 12,4% του ΑΕΠ το 2012, από 13,4% του ΑΕΠ το 2009. Την ίδια περίοδο η ενδιάμεση κατανάλωση του Δημοσίου περιορίστηκε κατά 2,4% του ΑΕΠ, ενώ οι δημόσιες επενδύσεις μειώθηκαν κατά 1,3% του ΑΕΠ, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν σε 5,0% και 1,8% του ΑΕΠ αντίστοιχα το 2012.

2 Το 2011 ο περιορισμός των προσλήψεων έγινε με τον κανόνα "1 πρόσληψη για κάθε 10 αποχωρήσεις".

Στο πλαίσιο του περιορισμού του μεγέθους του κράτους και με στόχο την εξυγίανση της λειτουργίας των ΟΤΑ, την καταπολέμηση της σπατάλης και την επίτευξη οικονομιών κλίμακας, ψηφίστηκε ο νόμος για τη νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης ("Πρόγραμμα Καλλικράτης" Ν. 3852/2010). Επίσης, από το 2010 ξεκίνησε η προσπάθεια κατάργησης και συγχώνευσης δημόσιων φορέων και οργανισμών, η οποία όμως δεν έδωσε έως σήμερα σημαντικά αποτελέσματα. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην εξυγίανση και αναδιάρθρωση των δημόσιων επιχειρήσεων και ειδικά στους ομίλους ΟΣΕ-ΤΡΑΙΝΟΣΕ και ΟΑΣΑ.[3]

Διάγραμμα Β Φορολογική επιβάρυνση

(ως % του ΑΕΠ)

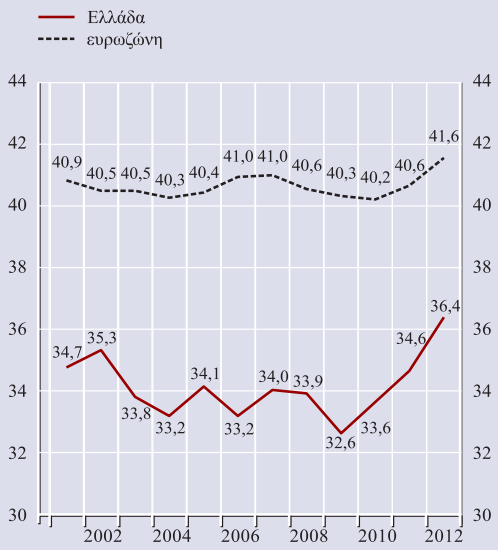

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ και Eurostat.

Σειρά μέτρων στόχευαν επίσης στον περιορισμό της δημόσιας ιατροφαρμακευτικής δαπάνης και την εξυγίανση της λειτουργίας των νοσοκομείων (Ν. 3840, 3868/2010), με αποτέλεσμα η δημόσια δαπάνη υγείας να περιοριστεί από 7,4% του ΑΕΠ το 2009 σε 5,8% του ΑΕΠ το 2012.[4] Προκειμένου να εξορθολογιστούν οι παροχές και εισφορές υγείας, δημιουργήθηκε ο Εθνικός Οργανισμός Παροχής Υπηρεσιών Υγείας (ΕΟΠΥΥ). Παρά τη σημαντική προσπάθεια αποπληρωμής ληξιπρόθεσμων οφειλών προηγούμενων ετών, η μεγάλη συσσώρευση ληξιπρόθεσμων οφειλών του ΕΟΠΥΥ έως και σήμερα υποδηλώνει ότι δεν έχει επιτευχθεί ο απαιτούμενος έλεγχος των δαπανών.

Η ασφαλιστική μεταρρύθμιση του Ιουλίου του 2010 (Ν. 3863, 3865/2010) οδήγησε σε μεταβολή του τρόπου υπολογισμού της σύνταξης και σταδιακή αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης από το 2015 και έπειτα. Η ασφαλιστική μεταρρύθμιση θεωρήθηκε επιτυχής, γιατί περιόρισε σημαντικά τη μελλοντική συνταξιοδοτική δαπάνη ως ποσοστό του ΑΕΠ.[5] Την περίοδο 2011-2012 προωθήθηκαν σημαντικές νομοθετικές παρεμβάσεις, όπως η ενοποίηση των κυριότερων επικουρικών ταμείων μισθωτών υπό το Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης (ΕΤΕΑ), καθώς και ο καθορισμός ενός συστήματος "νοητής" κεφαλαιοποίησης καθορισμένων εισφορών για όσους ασφαλίστηκαν μετά την 1.1.2011. Αποφασίστηκε επίσης η αύξηση του θεσμικού ορίου συνταξιοδότησης από τα 65 στα 67 έτη με ισχύ από 1.1.2013,[6] ενώ παράλληλα σημαντικές παρεμβάσεις συνέβαλαν στην αναδιάρθρωση και την καλύτερη στόχευση των κοινωνικών δαπανών.

Παράλληλα, υλοποιήθηκαν ιδιαίτερα σημαντικές θεσμικές αλλαγές (Ν. 3871/2010, Ν. 4111/2013), που έθεσαν τις βάσεις για τη βελτίωση του συστήματος κατάρτισης και παρακολούθησης του προϋπολογισμού σε επίπεδο ΓΚ, τον καλύτερο έλεγχο των δημόσιων δαπανών, τη δυνατότητα ανα-

3 Ν. 3833, 3845, 3871, 3891, 3895, 3899/2010, Ν. 3899, 3920, 3986, 4002/2011 και Ν. 4038, 4051/2012.

4 Η εκτίμηση για το 2012 προέρχεται από πρόσφατη έκθεση του ΔΝΤ. Βλ. IMF (2013), Greece: Fourth Review Under the Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility, and Request for Waivers of Applicability and Modification of Performance Criterion, July, *Country Report* No 13/241 (Box 2, σελ. 30).

5 Συγκεκριμένα, ενώ προ της μεταρρύθμισης εκτιμάτο ότι το 2060 η συνταξιοδοτική δαπάνη θα αποτελούσε το 24,1% του ΑΕΠ, μετά τη μεταρρύθμιση εκτιμάται ότι το 2060 η δαπάνη αυτή θα απορροφήσει το 14,6% του ΑΕΠ (European Commission (2012), *The 2012 Ageing Report*, σελ. 154, Πίνακας 2.27.

6 Ν. 4024/2011, Ν. 4093/2012 και Ν. 4052/2012.

προσαρμογής των ορίων δαπανών ανάλογα με την πορεία των εσόδων, τη λήψη διορθωτικών μέτρων και την κατάρτιση μεσοπρόθεσμων προγραμμάτων δημοσιονομικής πολιτικής.

Οι άμεσοι και έμμεσοι φόροι, καθώς και τα έσοδα από εισφορές κοινωνικής ασφάλισης αποτέλεσαν τους βασικούς πυλώνες της δημοσιονομικής προσαρμογής από την πλευρά των εσόδων. Συγκεκριμένα, οι άμεσοι φόροι αυξήθηκαν από 8,3% του ΑΕΠ το 2009 σε 10,1% του ΑΕΠ το 2012, ενώ οι έμμεσοι φόροι αυξήθηκαν από 11,3% του ΑΕΠ το 2009 σε 12,5% του ΑΕΠ το 2012. Επιπλέον, οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης αυξήθηκαν από 12,7% του ΑΕΠ το 2009 σε 13,7% του ΑΕΠ το 2012. Εξαιτίας των φορολογικών παρεμβάσεων της περιόδου 2010-2012, η φορολογική επιβάρυνση (δηλαδή το σύνολο των άμεσων και έμμεσων φόρων, των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης και των φόρων κεφαλαίου) αυξήθηκε κατά περίπου 4% του ΑΕΠ, από 32,6% το 2009 σε 36,4% το 2012 (βλ. Διάγραμμα Β). Εξακολουθεί όμως να υπολείπεται σημαντικά (αν και η απόκλιση βαίνει μειούμενη) των αντίστοιχων μέσων όρων για τις χώρες της ζώνης του ευρώ, πιθανόν λόγω της αδυναμίας των φορολογικών αρχών να αντιμετωπίσουν φαινόμενα φοροδιαφυγής και εισφοροδιαφυγής.

Προκειμένου να επιτευχθεί άμεση τόνωση των εσόδων, ειδικά το 2010, έλαβαν χώρα διαδοχικές αυξήσεις έμμεσων φόρων, όπως οι αυξήσεις του ΦΠΑ και των ειδικών φόρων κατανάλωσης καπνού, οινοπνευματωδών και υγρών καυσίμων).[7] Πέρα από τις αυξήσεις των έμμεσων φόρων, οι περισσότερες παρεμβάσεις είχαν κατά κύριο λόγο εισπρακτικό χαρακτήρα. Δηλαδή δόθηκε έμφαση στη διεύρυνση της φορολογικής βάσης με επιπλέον επιβάρυνση των ήδη φορολογουμένων παρά μέσω της καταπολέμησης της φοροδιαφυγής. Ειδικότερα, αποφασίστηκε η επιβολή έκτακτων εισφορών στα φυσικά και νομικά πρόσωπα και η επιβολή του έκτακτου τέλους ηλεκτροδοτούμενων επιφανειών μέσω της ΔΕΗ. Επίσης, επήλθαν διαδοχικές μεταβολές στη φορολογία εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων, καθώς και στη φορολόγηση της περιουσίας, με περιορισμό του αφορολόγητου ορίου και των φοροαπαλλαγών και μεταβολή των συντελεστών με στόχο την περαιτέρω ενίσχυση των εσόδων του προϋπολογισμού.[8] Ωστόσο, οι συχνές αλλαγές της βασικής κλίμακας του φόρου εισοδήματος και οι διαδοχικές φορολογικές παρεμβάσεις, που κατά κανόνα επιβαρύνουν τους ήδη συνεπείς φορολογουμένους, δεν συνέβαλαν στη διαμόρφωση ενός σταθερού θεσμικού και φορολογικού πλαισίου.

Ταυτόχρονα, έγιναν και κάποιες προσπάθειες προκειμένου να ενισχυθεί ο φοροεισπρακτικός μηχανισμός. Ήδη από το 2010 προωθήθηκε η αναδιάρθρωση των φορολογικών υπηρεσιών με στόχο την εντατικοποίηση των ελέγχων σε ομάδες "υψηλού κινδύνου" διάπραξης φοροδιαφυγής. Το Μάιο του 2011 υιοθετήθηκαν ρυθμίσεις (Ν. 3943/2011) που αφορούσαν την επιτάχυνση της επίλυσης φορολογικών διαφορών, την αυστηροποίηση των ποινών, την καθιέρωση του θεσμού του Εισαγγελέα οικονομικού εγκλήματος, την αναδιάρθρωση του ελεγκτικού και εισπρακτικού μηχανισμού και την καθιέρωση εσωτερικών μηχανισμών ελέγχων. Το 2012 αποφασίστηκε η ενίσχυση της λειτουργίας, αυτονομίας και λογοδοσίας των φορολογικών αρχών με το διορισμό μόνιμου Γενικού Γραμματέα Δημοσίων Εσόδων (Ν. 4046, 4093/2012).Τέλος καθιερώθηκε η χρήση έμμεσων τεχνικών φορολογικού ελέγχου (μέσω του τεκμαρτού προσδιορισμού του εισοδήματος από διάφορες πηγές) σε όλες τις κατηγορίες φορολογούμενων (Ν. 4038, 4079/2012).

Τα αποτελέσματα όμως από τη μάχη κατά της φοροδιαφυγής δεν ήταν ενθαρρυντικά, με συνέπεια ο στόχος για είσπραξη εσόδων ύψους 1,5% του ΑΕΠ (σωρευτικά) από δράσεις κατά της

7 Οι σημαντικότερες φορολογικές παρεμβάσεις της περιόδου 2010-2012 περιλαμβάνονται στους παρακάτω νόμους: Ν. 3815, 3828, 3833, 3842, 3843, 3845, 3888, 3899/2010, Ν. 3986, 4002, 4021, 4024, 4046,4051/2011 και Ν. 4110, 4024, 4038, 4046, 4072, 4092, 4093/2012.

8 Στην απλοποίηση του φορολογικού συστήματος συνέβαλε η κατάργηση του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων και η αντικατάστασή του από τον Κώδικα Φορολογικής Απεικόνισης Συναλλαγών.

φοροδιαφυγής να έχει πλέον μετατεθεί για την περίοδο 2014-2016.

Δημόσιο χρέος

Το δημόσιο χρέος, από 129,7% του ΑΕΠ το 2009, αυξήθηκε στο 170,3% το 2011, για να διαμορφωθεί σε 156,9% του ΑΕΠ το 2012. Η πορεία του δημόσιου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ επηρεάστηκε από τα πρωτογενή ελλείμματα. Ωστόσο, εξαιρώντας την κρατική υποστήριξη προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, η συμβολή των πρωτογενών ελλειμμάτων στην ανοδική πορεία του χρέους βαίνει μειούμενη όσο βελτιώνεται η δημοσιονομική θέση της χώρας. Ιδιαίτερα επιβαρυντική ήταν η επίπτωση της διαφοράς μεταξύ επιτοκίου και ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης (snowball effect), καθώς, παρά τα χαμηλά επιτόκια δανεισμού στο πλαίσιο του Μηχανισμού Στήριξης, συνέβαλε στη σωρευτική αύξηση του λόγου δημόσιου χρέους προς ΑΕΠ την περίοδο 2010-2012 κατά 46,0% του ΑΕΠ (βλ. Διάγραμμα Γ).

Διάγραμμα Γ Μεταβολή του λόγου του χρέους της γενικής κυβέρνησης προς το ΑΕΠ

(ως % του ΑΕΠ)

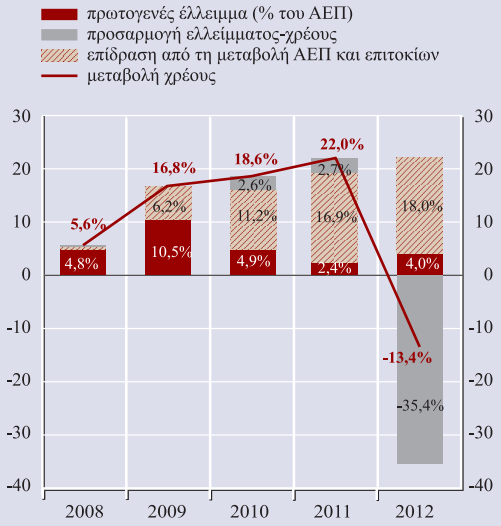

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών.

Η μείωση του ύψους του δημόσιου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ για το 2012 είναι αποτέλεσμα της συμφωνίας ανταλλαγής ομολόγων (PSI) του Μαρτίου του 2012 και της συμφωνίας για την επαναγορά δημόσιου χρέους (του Δεκεμβρίου 2012). Η επίδραση των εν λόγω εξελίξεων αντανακλάται στη διαμόρφωση της "προσαρμογής ελλείμματος-χρέους", η οποία εκτιμάται στο 35,4% του ΑΕΠ για το 2012.

Πιο αναλυτικά, η μείωση του αποθέματος χρέους το 2012 κατά 51,2 δισεκ. ευρώ οφείλεται στη συμφωνία ανταλλαγής ομολόγων (κατά 106 δισεκ. ευρώ), καθώς και στο πρόγραμμα επαναγοράς χρέους (κατά 31,9 δισεκ. ευρώ), ενώ μετριάζεται σημαντικά κυρίως από: α) την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών με έκδοση νέου χρέους (ύψους 41 δισεκ. ευρώ), β) το δανεισμό ύψους 11,3 δισεκ. ευρώ για την επαναγορά χρέους, γ) τη μείωση της αξίας των ομολόγων που διακρατούσαν τα ελληνικά ασφαλιστικά ταμεία (ύψους 16,2 δισεκ. ευρώ), η οποία δεν οδήγησε σε μείωση του χρέους επειδή επρόκειτο για ενδοκυβερνητικό χρέος, και δ) την ανάγκη νέου δανεισμού (17,4 δισεκ. ευρώ) για την κάλυψη του ελλείμματος του 2012 (συμπεριλαμβανομένης της πληρωμής δεδουλευμένων τόκων το Φεβρουάριο του 2012).

Θετική εξέλιξη αποτέλεσε η ίδρυση του ΤΑΙΠΕΔ, καθώς συνέβαλε στον καλύτερο προγραμματισμό και συντονισμό του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων και αξιοποίησης της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου. Ωστόσο, η εξέλιξη του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων και αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας χαρακτηρίστηκε από σημαντικές καθυστερήσεις και συχνές αναθεωρήσεις των ιδιαίτερα φιλόδοξων στόχων που είχαν τεθεί στο ΜΠΔΣ 2012-2015 (έσοδα ύψους 50 δισεκ. ευρώ έως και το 2015). Συνολικά, τα έσοδα από αποκρατικοποιήσεις την περίοδο 2010-2012 ανήλθαν σε περίπου 1,7 δισεκ. ευρώ, με αποτέλεσμα να έχουν μέχρι στιγμής ασκήσει αμελητέα επίδραση στην εξέλιξη του δημόσιου χρέους.

Πλαίσιο VI.2

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΔΟΚΙΩΝ ΤΩΝ ΑΓΟΡΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ

Ένα βασικό συστατικό του προγράμματος οικονομικής προσαρμογής (ΠΟΠ) αποτελεί η υπόθεση ότι η δημοσιονομική εξυγίανση θα οδηγήσει σε βελτίωση των προσδοκιών όσον αφορά τις μεσομακροπρόθεσμες προοπτικές της ελληνικής οικονομίας. Δηλαδή οι διεθνείς αγορές θα αξιολογήσουν θετικά τις προσπάθειες δημοσιονομικής προσαρμογής, ενώ και οι εγχώριοι καταναλωτές και επενδυτές (πέρα από τις άμεσες αρνητικές επιπτώσεις της δημοσιονομικής πολιτικής) θα διαμορφώσουν θετικές προσδοκίες όσον αφορά την έξοδο από την ύφεση και την αποτελεσματική αντιμετώπιση της κρίσης χρέους. Οι θετικές αυτές προσδοκίες αναμένεται να συμβάλουν μεσομακροπρόθεσμα σε περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων της δημοσιονομικής προσαρμογής και σε ταχύτερη οικονομική ανάκαμψη.

Με βάση το οικονομετρικό υπόδειγμα SVAR των Blanchard and Perotti (2002) και τις αναλύσεις των Ardagna (2009), Laubach (2009), Favero and Giavazzi, (2007, 2012) και Tagkalakis (2013), εξετάζεται η επίπτωση της μείωσης των δημόσιων δαπανών και της αύξησης των δημόσιων εσόδων στο πραγματικό ΑΕΠ για την περίοδο α′ τρίμηνο 2000-α′ τρίμηνο 2013.[1] Ακολουθώντας την Ardagna (2009), χρησιμοποιείται ως μέτρο προσέγγισης των προσδοκιών των κεφαλαιαγορών η εξέλιξη του δείκτη τιμών του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών (ΧΑΑ), καθώς επίσης και το spread των 10ετών ελληνικών και γερμανικών ομολόγων.

Προκειμένου να αξιολογηθεί ο ρόλος των προσδοκιών, εξετάζονται δύο περιπτώσεις: α) Στην πρώτη γίνεται η υπόθεση ότι οι μεταβλητές που αντικατοπτρίζουν τις προσδοκίες των αγορών δεν αντιδρούν στην περίπτωση περικοπής των δημόσιων δαπανών ή αύξησης των φόρων (restricted SVAR). Στην περίπτωση αυτή εξετάζεται μόνο η άμεση επίπτωση των δημοσιονομικών παρεμβάσεων στο πραγματικό ΑΕΠ. Δηλαδή, δεν λαμβάνεται υπόψη οποιαδήποτε έμμεση επίδραση μέσω των χρηματοοικονομικών μεταβλητών. β) Στη δεύτερη περίπτωση δεν υφίστανται οι προαναφερθέντες περιορισμοί και οι χρηματοοικονομικές μεταβλητές αντιδρούν άμεσα στις μεταβολές της δημοσιονομικής πολιτικής (unrestricted SVAR).

Τα βασικά αποτελέσματα είναι τα εξής:

- Όπως προκύπτει από το unrestricted SVAR, η περικοπή των δημόσιων δαπανών και η αύξηση των φόρων στο πλαίσιο της δημοσιονομικής προσαρμογής βελτιώνουν τις μεσομακροπρόθεσμες προσδοκίες των κεφαλαιαγορών για τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας, όπως αντικατοπτρίζονται από την αύξηση του δείκτη του χρηματιστηρίου και την πτώση του spread.

- Τα θετικά αυτά αποτελέσματα στο δείκτη του χρηματιστηρίου συμβάλλουν στο να περιοριστούν σε μέγεθος και σε διάρκεια οι αρνητικές επιπτώσεις της δημοσιονομικής προσαρμογής στο πραγματικό ΑΕΠ, σε σύγκριση με την περίπτωση που έχει αποκλειστεί ο δίαυλος των προσδοκιών

1 Blanchard, O. and R. Perotti (2002), "An empirical characterization of the dynamic effects of changes in government spending and taxes on output", *Quarterly Journal of Economics*, 117, 1329-68. Ardagna, S. (2009), "Financial markets' behavior around episodes of large changes in the fiscal stance", *European Economic Review*, 53(1): 37-55. Favero, C. and F. Giavazzi (2007), "Debt and the effects of fiscal policy", NBER, Working Paper No 12822. Favero, C. and F. Giavazzi (2012),"Measuring tax multipliers: The narrative method in fiscal VARs", *American Economic Journal*: *Economic Policy* 4, 69-94. Laubach, T. (2009), "New Evidence on the Interest Rate Effects of Budget Deficits and Debt," *Journal of the European Economic Association*, MIT Press, vol. 7(4), 858-885, 06. Tagkalakis, A. (2013), "The unemployment effects of fiscal policy: recent evidence from Greece", *IZA Journal of European Labor Studies*, 2.1 (2013): 11.

(restricted SVAR). Ειδικότερα, εξαλείφεται κάθε αρνητική επίπτωση στο ΑΕΠ 4-5 χρόνια μετά την αρχική μείωση των δημόσιων δαπανών. Ενώ, αν και παραμένουν αρνητικές επιπτώσεις από την αρχική αύξηση των φόρων, αυτές αντιστοιχούν σε λιγότερο από το 1/3 αυτών που προκύπτουν από τον αποκλεισμό του διαύλου των προσδοκιών.

• Στην περίπτωση που η δημοσιονομική προσαρμογή οδηγεί σε πτώση των spread, το πραγματικό ΑΕΠ εμφανίζει σημάδια ανάκαμψης 3 έως 3,5 χρόνια μετά τις αρχικές δημοσιονομικές παρεμβάσεις, συγκριτικά με την περίπτωση που έχει αποκλειστεί ο δίαυλος των προσδοκιών (restricted SVAR). Δηλαδή τα άμεσα αρνητικά αποτελέσματα της δημοσιονομικής προσαρμογής στο ΑΕΠ αρχίζουν να αναστρέφονται.

• Στην περίπτωση που αποκλειστεί ο δίαυλος των προσδοκιών (π.χ. για εξωγενείς λόγους, όπως η καθυστέρηση της εφαρμογής του προγράμματος προσαρμογής ή η αδυναμία λήψης γρήγορων αποφάσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο), η δημοσιονομική προσαρμογή που δίνει μεγαλύτερη έμφαση στις αυξήσεις φόρων θα έχει σημαντικά υψηλότερη και μεγαλύτερης διάρκειας αρνητική επίπτωση στο ΑΕΠ.

Συμπεράσματα

• Η ανάλυση επιβεβαιώνει τις θετικές επιδράσεις που έχει η δημοσιονομική προσαρμογή στη διαμόρφωση θετικών προσδοκιών στις αγορές κεφαλαίων, οι οποίες με την σειρά τους περιορίζουν τον αρνητικό αντίκτυπο της δημοσιονομικής προσαρμογής. Στην περίπτωση της χώρας μας, αυτό θα συνέβαλλε στην έξοδο της ελληνικής οικονομίας από την κρίση.

• Η δημιουργία αυτών των θετικών προσδοκιών συνηγορεί υπέρ μιας εμπροσθοβαρούς δημοσιονομικής προσπάθειας. Ωστόσο, αναδεικνύεται επίσης το γεγονός ότι τυχόν καθυστερήσεις στην εφαρμογή του προγράμματος προσαρμογής ή και θεσμικές αδυναμίες σε ευρωπαϊκό επίπεδο για τη λήψη γρήγορων αποφάσεων (π.χ. στην αντιμετώπιση της κρίσης χρέους) ενδεχομένως επηρεάζουν αρνητικά τη λειτουργικότητα του διαύλου των προσδοκιών και κατ' επέκταση το μετριασμό των άμεσων αρνητικών επιπτώσεων της δημοσιονομικής προσαρμογής.

Πλαίσιο VI.3

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΑ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ

Ο ρόλος των ανεξάρτητων εθνικών Δημοσιονομικών Ιδρυμάτων (ΔΙ) – στα οποία περιλαμβάνονται τα Δημοσιονομικά Συμβούλια (ΔΣ) και γενικότερα οποιασδήποτε μορφής ανεξάρτητες δημοσιονομικές αρχές – για τη διασφάλιση της ορθής δημοσιονομικής διαχείρισης αποκτά βαρύνουσα σημασία, καθώς ο έντονος πολιτικός κύκλος αφήνει περιθώρια δημοσιονομικής εκτροπής. Εν όψει του στόχου για βελτίωση της παρακολούθησης των δημοσιονομικών εξελίξεων, αποστολή των ΔΙ είναι να συμβάλλουν στον περιορισμό των παρεκκλίσεων από τους δημοσιονομικούς στόχους, οι οποίες ενδέχεται να θέσουν σε κίνδυνο την πορεία μιας οικονομίας. Ο ρόλος τους συνίσταται: στην παροχή ανεξάρτητων εκτιμήσεων για την πορεία μιας οικονομίας και το ύψος του δημοσιονομικού ελλείμματος και του δημόσιου χρέους, αλλά και στην αξιολόγηση της εφαρμογής των δημοσιονομικών κανόνων (ΔΚ).

Η βιβλιογραφία περί των ΔΙ αναφέρεται στη σκοπιμότητα εισαγωγής τους (Debrun[1] et al. 2007, 2012), το εύρος των αρμοδιοτήτων (Kopits[2] 2011 και Calmfors[3] et al. 2010α) και τη σημασία και επιρροή που έχουν τα ΔΙ στο δημόσιο διάλογο και τον καθορισμό της δημοσιονομικής πολιτικής (Curristine[4] et al. 2013). Παράλληλα, σύμφωνα με τους Schaechter et al. (2012),[5] η εισαγωγή ΔΚ σε παγκόσμιο επίπεδο εντείνεται σημαντικά κατά την πρόσφατη δεκαετία (από συνολικά 7 εισηγμένους δημοσιονομικούς κανόνες το 1985, αυξάνονται σε 167 το 2011), διευρύνοντας περαιτέρω το πεδίο παρέμβασης των ΔΙ.

Ειδικότερα στην ΟΝΕ, λόγω της εφαρμογής του Δημοσιονομικού Συμφώνου (fiscal compact) από την 1η Ιανουαρίου 2014, αποτελεί θεσμική υποχρέωση των χωρών-μελών η δημιουργία ΔΙ. Στα ΔΙ θα πρέπει να διαβιβαστούν αρμοδιότητες που θα εξασφαλίζουν την τήρηση των δεσμεύσεων των χωρών-μελών της ΟΝΕ υπό το νέο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΕ).

Τι δείχνουν οι εμπειρικές μελέτες;

Οι εμπειρικές μελέτες (αν και περιορισμένες σε αριθμό) υποδεικνύουν τη θετική συμβολή των ανεξάρτητων Δημοσιονομικών Ιδρυμάτων στις δημοσιονομικές επιδόσεις. Ενδεικτικά, οι Lebrun (2006)[6], Coene (2010)[7], Hageman (2011),[8] συγκρίνοντας δείκτες δημοσιονομικών επιδόσεων πριν και μετά τη λειτουργία των δημοσιονομικών ιδρυμάτων διαπιστώνουν ότι τα ΔΙ συμβάλλουν θετικά στις δημοσιονομικές επιδόσεις. Ακόμη, οι Debrun and Kumar (2008),[9] εξετάζοντας ένα δείγμα 15 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υποστηρίζουν τη συμπληρωματικότητα των δημοσιονομικών κανόνων και συμβουλίων, καθώς οι δημοσιονομικοί κανόνες συσχετίζονται θετικά με τις δημοσιονικές επιδόσεις, ενώ και τα ΔΙ βοηθούν στην καλύτερη εφαρμογή τέτοιων κανόνων.

Α. Το Δημοσιονομικό Σύμφωνο

Το Δημοσιονομικό Σύμφωνο αποτελεί μέρος της Συνθήκης για τη Σταθερότητα, το Συντονισμό και τη Διακυβέρνηση στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΣΣΔΟΝΕ[10]), με την οποία τίθεται σε ισχύ ένα αυστηρό πλαίσιο κανόνων, προκειμένου να διασφαλιστεί η επίτευξη των διακηρυγμένων στόχων και να αποφευχθούν μελλοντικές δημοσιονομικές αποκλίσεις και ανισορροπίες. Υποχρέωση των χωρών-μελών αποτελεί η δημιουργία ενός αυτόματου μηχανισμού για τη διόρθωση τυχόν αποκλίσεων από τους στόχους.

Προβλέπεται ότι τα κράτη-μέλη θα πρέπει να διαθέτουν αυστηρούς αριθμητικούς δημοσιονομικούς κανόνες με σαφώς διατυπωμένο καθορισμό στόχων και μηχανισμούς αποτελεσματικής και έγκαιρης παρακολούθησης. Οι κανόνες αυτοί θα πρέπει να βασίζονται σε αξιόπιστη και ανεξάρτητη ανάλυση και αντικειμενικές και ρεαλιστικές μακροοικονομικές προβλέψεις από ανε-

1 Debrun, X. and M.S. Kumar (2007), "The Discipline-Enhancing Role of Fiscal Institutions: Theory and Empirical Evidence", International Monetary Fund, Fiscal Affairs Department. Debrun X., M. Gérard, J. Harris (2012), "Fiscal Policies in Crisis Mode: Has the Time for Fiscal Councils Come at Last?", International Monetary Fund, Fiscal Affairs Department.
2 Kopits, G. (2011), "Independent fiscal institutions: Developing good practices", *OECD Journal on Budgeting*, Volume 2011 no 3.
3 Calmfors L., G. Kopits and C. Teulings (2010), "A new breed of fiscal watchdogs", EVRO Intelligence 2010.
4 Curristine, T., J. Harris andJ. Seiwald (2013), *Case studies of fiscal councils, functions and impact*, International Monetary Fund.
5 Schaechter, A., T. Kinda, N. Budina And A. Weber (2012), "Fiscal rules in response to the crisis-toward the 'Next-generation' rules. A New Dataset", International Monetary Fund.
6 Lebrun, I. (2006), "Fiscal Councils, Independent Forecasts and the Budgetary Process: Lessons from the Belgian Case", in Ayuso-i-Casals et al. (2006), *Policy instruments for Sound Fiscal Policy*, Palgrave MacMillan.
7 Coene, C. (2010),"Lessons from Belgium", paper presented at the Conference on Independent Fiscal Institutions, Budapest, 18-19 March.
8 Hagemann, R. (2011), "How can fiscal councils Strengthen Fiscal Performance?", *OECD Journal: Economic Studies*, Vol. 2011/1.
9 Debrun, X. and M.S. Kumar (2008), "Fiscal Rules, Fiscal Councils and All That: Commitment Devices, Signaling Tools or Smokescreens?", Proceedings of the Banca d'Italia Public Finance Workshop, Banca d'Italia, Rome.
10 Κύρωση με τον Ν. 4063/2012.

ξάρτητους φορείς ή φορείς με λειτουργική αυτονομία έναντι των δημοσιονομικών αρχών των κρατών-μελών.[11]

Βάσει της Οδηγίας 85/2011, άρθρο 4, παρ. 5, τα κράτη-μέλη είναι υποχρεωμένα να ορίσουν ποιο όργανο είναι αρμόδιο για την κατάρτιση των μακροοικονομικών και δημοσιονομικών προβλέψεων και να δημοσιεύουν τις επίσημες μακροοικονομικές και δημοσιονομικές προβλέψεις που καταρτίζονται για το δημοσιονομικό σχεδιασμό, συμπεριλαμβανομένων των μεθοδολογιών, παραδοχών και σχετικών παραμέτρων στις οποίες στηρίζονται οι εν λόγω προβλέψεις.

Β. Η χρησιμότητα των Δημοσιονομικών Ιδρυμάτων

Σύμφωνα με το Δημοσιονομικό Σύμφωνο, τα εθνικά ΔΙ θα είναι αρμόδια για την επιτήρηση της δημοσιονομικής πορείας και τη συμμόρφωση των χωρών μελών τόσο ως προς την επίτευξη ισοσκελισμένου προϋπολογισμού κατά τη διάρκεια του οικονομικού κύκλου όσο και ως προς τη δυνατότητα ενεργοποίησης ενός διορθωτικού μηχανισμού στην περίπτωση που παρατηρηθούν πιθανές αποκλίσεις. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να είναι ανεξάρτητα και αυτόνομα, ώστε να παρέχουν:

- Αμερόληπτη αξιολόγηση της τήρησης των δημοσιονομικών κανόνων και υποχρεώσεων των χωρών.

- Διαρκή ενημέρωση των πολιτών για τις δημοσιονομικές εξελίξεις.

- Συστάσεις προς τις κυβερνήσεις για τις δημοσιονομικές και μακροοικονομικές εξελίξεις αναφορικά με τους στόχους που θα πρέπει να επιτευχθούν,[12] γεγονός που καθιστά τις κυβερνήσεις υπεύθυνες απέναντι στους ψηφοφόρους τους, αφού θα πρέπει να δικαιολογήσουν τυχόν διαφωνίες τους με τις συστάσεις των ΔΙ ή να τις υιοθετήσουν.

Βέβαια αυτό προϋποθέτει ότι, πέρα από την προαναφερθείσα ανεξαρτησία και αυτονομία, τα εθνικά ΔΙ θα έχουν τόσο τους απαραίτητους πόρους όσο και πρόσβαση στις πληροφορίες που χρειάζονται για την επίτευξη του έργου τους, καθώς επίσης και την απαραίτητη στελέχωση με καταρτισμένο προσωπικό.

Η βελτιστοποίηση της αποτελεσματικότητας των Εθνικών Δημοσιονομικών Συμβουλίων, όπως επανειλημμένα έχει επισημανθεί[13] από την Τράπεζα της Ελλάδος, εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο και λειτουργεί συμπληρωματικά με την ύπαρξη τόσο των δημοσιονομικών κανόνων όσο και των ποσοτικοποιημένων δημοσιονομικών στόχων, καθώς όλα αποτελούν στοιχεία ενός ολοκληρωμένου δημοσιονομικού σχεδιασμού.

Συμπερασματικά, ένα αυστηρό πλαίσιο εθνικών δημοσιονομικών κανόνων, σε συνδυασμό με τους εν ισχύ ευρωπαϊκούς κανόνες και θεσμούς, εφόσον συμπληρωθεί με μια ανεξάρτητη εθνική δημο-

11 Όπως προβλέπει η Οδηγία 85/2011 στο άρθρο 6, παρ. 1β.

12 Ειδικότερα, σύμφωνα με τον εφαρμοστικό Κανονισμό 473/2013 της ΣΣΔΟΝΕ, οι εν λόγω φορείς παρέχουν δημόσιες εκτιμήσεις σχετικά με: α) την ύπαρξη περιστάσεων που οδηγούν στην ενεργοποίηση του διορθωτικού μηχανισμού όπου παρατηρείται σημαντική απόκλιση από το μεσοπρόθεσμο στόχο ή την πορεία προσαρμογής προς αυτόν σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 2 του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1466/97, β) το κατά πόσον η εκτέλεση της δημοσιονομικής διόρθωσης διενεργείται σύμφωνα με τους εθνικούς κανόνες και σχέδια και γ) τυχόν ύπαρξη περιστάσεων (αναφέρονται στο άρθρο 5 παρ. 1 δέκατο εδάφιο του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1466/97) που μπορεί να επιτρέπουν προσωρινή απόκλιση από το μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό στόχο ή την πορεία προσαρμογής προς αυτόν, υπό τον όρο ότι η απόκλιση αυτή δεν θέτει σε κίνδυνο τη μεσοπρόθεσμη δημοσιονομική σταθερότητα.

13 Εκθέσεις του Διοικητή για τα έτη 1999, 2001, 2003, 2004, 2008.

σιονομική αρχή που επιφορτίζεται με την τήρηση των δημοσιονομικών δεσμεύσεων της χώρας, θα συμβάλει στην ορθή δημοσιονομική διαχείριση και θα απομακρύνει το ενδεχόμενο μελλοντικής δημοσιονομικής εκτροπής. Σύμφωνα με τις επιταγές της ΣΣΔΟΝΕ και τις διεθνείς δεσμεύσεις της χώρας, κάτι τέτοιο απαιτεί τη δημιουργία μιας νέας ανεξάρτητης αρχής που θα επιφορτιστεί με το ρόλο του ΔΙ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ VI
ΜΕΤΡΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Κατά τη διάρκεια του 2013 συνεχίστηκε η προσπάθεια εδραίωσης της δημοσιονομικής εξυγίανσης και πειθαρχίας, με δράσεις που αφορούν την ενίσχυση των φορολογικών εσόδων και την αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος. Οι βασικές ρυθμίσεις περιλαμβάνονται σε επτά συνολικά νομοθετήματα: στους δύο φορολογικούς νόμους που ψηφίστηκαν τον Ιανουάριο[1] και τον Ιούλιο του 2013, στους "πολυνόμους" του Απριλίου και του Μαΐου, στον Κώδικα Φορολογικών Διαδικασιών του Ιουλίου, στο νέο Ενιαίο Φόρο Ιδιοκτησίας στα Ακίνητα και στον "πολυνόμο" του Δεκεμβρίου. Με αυτούς τους νόμους ολοκληρώνεται η πρώτη φάση της μεταρρύθμισης του φορολογικού συστήματος με την υιοθέτηση ενός νέου, απλοποιημένου κώδικα φορολογίας εισοδήματος. Επιπλέον, επιδιώκεται η αναμόρφωση της φορολογικής διοίκησης και ο εκσυγχρονισμός των φορολογικών διαδικασιών με διατάξεις που διαμορφώνουν το νέο ποινολόγιο και συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής. Τέλος, θεσπίζεται νέος ενιαίος φόρος στα ακίνητα, που αντικαθιστά το ειδικό τέλος ακινήτων και το φόρο ακίνητης περιουσίας.

Ο "πολυνόμος" **4141/2013**[2] του Απριλίου 2013 περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, σειρά ρυθμίσεων που αφορούν την οργάνωση του ελεγκτικού μηχανισμού, την επιτάχυνση της είσπραξης των ληξιπρόθεσμων χρεών και την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής με απώτερο στόχο την ενίσχυση των εισπράξεων του Δημοσίου. Σ' αυτό το πλαίσιο, δίδεται έμφαση στον έλεγχο των φορολογουμένων μεγάλου πλούτου, διαχωρίζονται τα χρέη σε εισπράξιμα και μη, μειώνονται στο 1/5 τα πρόστιμα για οικειοθελή συμμόρφωση, θεσπίζεται η δυνατότητα ηλεκτρονικών κατασχέσεων για χρέη προς το Δημόσιο και η δυνατότητα άμεσων πλειστηριασμών για την εξόφληση οφειλών.

Με την ερμηνευτική εγκύκλιο **υπ' αριθ. ΔΕΣ/Α1077357/ΕΞ 10.5.2013**, ενεργοποιείται η διάταξη του Ν. 4079/2012 που αφορά τις έμμεσες μεθόδους τεκμαρτού προσδιορισμού των φορολογητέων εισοδημάτων σε όλες τις κατηγορίες φορολογουμένων (φυσικά πρόσωπα, ελεύθερους επαγγελματίες, επιχειρήσεις). Το πραγματικό φορολογητέο εισόδημα κάθε φορολογουμένου θα προσδιορίζεται με βάση όλα τα έσοδα και τα έξοδά του, τα περιουσιακά του στοιχεία (κινητά και ακίνητα) και τις καταθέσεις του.

Στο πλαίσιο της καταπολέμησης της διαφθοράς στο δημόσιο βίο, το Μάιο δημοσιοποιήθηκε το **"Στρατηγικό σχέδιο καταπολέμησης της διαφθοράς στη φορολογική και τελωνειακή διοίκηση"**. Οι βασικοί του άξονες περιλαμβάνουν τη βελτίωση του νομικού και θεσμικού πλαισίου που αφορά τη διαφανή λειτουργία του οργανισμού, την ενίσχυση των εσωτερικών και εξωτερικών ελέγχων (φορολογικών και τελωνειακών), την ενίσχυση της συνεργασίας (εσωτερικής και εξωτερικής) και της ανταλλαγής πληροφοριών και την ενίσχυση της πρόληψης, της ευαισθητοποίησης και της δημόσιας ακεραιότητας.

Με την απόφαση **ΠΟΛ.1101/13.5.2013 του Γ.Γ. Δημοσίων Εσόδων** ορίζονται τα κριτήρια με τα οποία ο φορολογούμενος μπορεί να ζητήσει απαλλαγή ή περισσότερες δόσεις για το ειδικό τέλος ακινήτων για το 2013.

Με τον "πολυνόμο" **4152/2013**[3] του Μαΐου 2013 ρυθμίζονται μεταξύ άλλων σημαντικά θέματα όσον αφορά τη φορολογία των ακινήτων. Επιπλέον, περιλαμβάνονται διατάξεις που στοχεύουν στην είσπραξη των ληξιπρόθεσμων οφειλών, την προώθηση της οικειοθελούς συμμόρφωσης των φορολογουμένων και την ενίσχυση των αρμοδιοτήτων της Γενικής Γραμματείας Εσόδων. Συγκεκριμένα:

– Προβλέπεται η μετονομασία του τέλους των ακινήτων (πρώην ΕΕΤΗΔΕ) σε Έκτακτο Ειδικό Τέλος Ακινήτων (ΕΕΤΑ), που εξακολουθεί να εισπράττεται μέσω των λογαριασμών της ΔΕΗ. Επιπλέον, προβλέπεται η ορι-

1 Ν. 4110/2013. Τα μέτρα μέχρι το Φεβρουάριο του 2013 περιγράφονται στην Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2012, σελ. 171-178.
2 "Επενδυτικά εργαλεία ανάπτυξης, παροχή πιστώσεων και άλλες διατάξεις".
3 "Επείγοντα μέτρα εφαρμογής των νόμων 4046/2012, 4093/2012 και 4127/2013".

ζόντια μείωση του φόρου κατά 15% και η εξόφλησή του καθορίζεται σε 5 διμηνιαίες δόσεις. Τέλος, καθορίζεται ότι ο φόρος ακίνητης περιουσίας για τα έτη 2011 και 2012 πρόκειται να εξοφληθεί σε έως και επτά μηνιαίες δόσεις, ενώ για το 2013 σε 4 μηνιαίες δόσεις. Ελάχιστο ποσό δόσης ορίζονται τα 50 ευρώ.

– Ορίζεται ότι οι των άνω των 18 ετών, εφόσον δεν έχουν εισόδημα και είναι προστατευόμενα μέλη, απαλλάσσονται από το τεκμήριο διαβίωσης και από την υποχρέωση υποβολής φορολογικής δήλωσης.

– Επιδιώκεται η αναμόρφωση του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου ρυθμίσεων τμηματικής καταβολής των βεβαιωμένων και ληξιπρόθεσμων οφειλών προς τις εφορίες και τα ασφαλιστικά ταμεία. Οι δόσεις καθορίζονται σε 48, ενώ για τα φυσικά πρόσωπα που έχουν χρέη έως 5.000 ευρώ θα είναι απεριόριστες με ελάχιστο ποσό της μηνιαίας δόσης τα 10 ευρώ. Το ίδιο ισχύει και για όσους χρωστούν ποσά άνω των 5.000 ευρώ, με την προϋπόθεση ότι θα αποδεικνύουν οικονομική αδυναμία. Οι ρυθμιζόμενες οφειλές θα επιβαρύνονται με ετήσιο επιτόκιο 8,75%.

– Ορίζονται οι όροι και οι προϋποθέσεις για τη διαγραφή χρεών προς το Δημόσιο. Συγκεκριμένα, τίθενται οι προϋποθέσεις για το ποιες οφειλές είναι ανεπίδεκτες είσπραξης και υπό ποιους όρους θα διαγράφονται. Την απόφαση για το αν μια οφειλή είναι επιδεκτική ή ανεπίδεκτη είσπραξης τη λαμβάνει ο Γ. Γ. Δημοσίων Εσόδων με τη σύμφωνη γνώμη της Διεύθυνσης Πολιτικής Εισπράξεων ή της Διεύθυνσης Τελωνειακών Διαδικασιών, κατά περίπτωση, εφόσον πρόκειται για συνολική βασική οφειλή μέχρι 1,5 εκατ. ευρώ, ενώ για τις άνω του 1,5 εκατ. ευρώ οφειλές θα απαιτείται και η σύμφωνη γνώμη του αρμόδιου Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

– Γίνονται αλλαγές στο σύστημα πληρωμής ΦΠΑ: Προβλέπεται υποβολή της περιοδικής δήλωσης ΦΠΑ με την καταβολή τουλάχιστον του ποσού των 10 ευρώ. Το υπόλοιπο ποσό θα εξοφλείται σε δύο μηνιαίες δόσεις, εφόσον έχει υποβληθεί εμπρόθεσμα η δήλωση.

– Αναβαθμίζεται ο θεσμός της διοικητικής επίλυσης φορολογικών διαφορών: για να προσφύγει ο φορολογούμενος στη δικαιοσύνη για την επίλυση φορολογικών διαφορών με την εφορία, θα πρέπει να καταβάλει το 50% του αμφισβητούμενου ποσού της πράξης επιβολής στην οποία έχει προχωρήσει η φορολογική αρχή.

Με το νόμο **4170/2013**[4] του Ιουλίου ρυθμίζονται διοικητικά και οργανωτικά θέματα του Υπουργείου Οικονομικών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ενεργοποίηση των διαδικασιών για την κατάσχεση καταθέσεων από τις τράπεζες για όσους έχουν ληξιπρόθεσμα χρέη προς το Δημόσιο. Ειδικότερα, ενσωματώνεται στο εθνικό δίκαιο η Οδηγία 2011/16/ΕΕ του Συμβουλίου της 15ης Φεβρουαρίου 2011 που ορίζει την υποχρεωτική αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ για την καταπολέμηση της φορολογικής απάτης. Επιπλέον, επιταχύνονται οι διαδικασίες για το άνοιγμα τραπεζικών λογαριασμών υπόπτων για φοροδιαφυγή ύστερα από αίτημα των ελεγκτικών μηχανισμών. Με άλλη διάταξη δίνεται στο Δημόσιο η δυνατότητα να επιβάλλει κατασχέσεις χρηματικών καταθέσεων εις χείρας των πιστωτικών ιδρυμάτων, ως τρίτων, με χρήση σύγχρονων τεχνολογιών, διασφαλίζοντας συγχρόνως την ασφαλή διακίνηση των σχετικών δεδομένων. Επίσης προβλέπεται ότι οι κάτοχοι τραπεζικών λογαριασμών θα πρέπει να δηλώνουν τον ΑΦΜ τους. Τέλος, ορίζεται ότι για την καταβολή οικογενειακού επιδόματος θα λαμβάνονται υπόψη όλα τα εισοδήματα, ακόμη και αυτά που φορολογούνται αυτοτελώς.

Ο "πολυνόμος" **4172/2013**[5] του Ιουλίου περιλαμβάνει το νέο Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος και θέτει νέο πλαίσιο για τη φορο-

4 "Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2011/16/ΕΕ, ρύθμιση θεμάτων της Ε.Λ.Τ.Ε., αναμόρφωση Οργανισμού του Ν.Σ.Κ. και άλλες διατάξεις".

5 "Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του Ν. 4046/2012 και του Ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις".

λόγηση των εισοδημάτων των φυσικών και νομικών προσώπων και νομικών οντοτήτων, που θα ισχύσει για τα εισοδήματα του 2014. Κορμό της κωδικοποίησης αποτελεί ο φορολογικός νόμος 4110/2013[6] του Ιανουαρίου, που επέφερε αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης και εισήγαγε τη διακριτή φορολόγηση των εισοδημάτων ανάλογα με την πηγή προέλευσής τους. Ειδικότερα, θεσπίζονται διατάξεις σχετικά με τη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων, τη φορολογία νομικών προσώπων, ζητήματα παρακράτησης φόρου, καθώς και διατάξεις για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής. Αναλυτικότερα, με τον νέο Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος:

– Κωδικοποιούνται διάσπαρτες νομοθετικές διατάξεις, κυρίως του φορολογικού νόμου 4110/2013,[7] που αφορούν τη φορολόγηση του εισοδήματος για τα φυσικά και τα νομικά πρόσωπα, καθώς και ζητήματα παρακράτησης φόρου.

– Προσδιορίζονται λεπτομερώς οι δαπάνες των επιχειρήσεων που εκπίπτουν από τα ακαθάριστα έσοδα και αντίστοιχα οι δαπάνες που δεν εκπίπτουν.

– Προβλέπεται ότι, εάν με τον προσδιορισμό των επιχειρηματικών κερδών, το αποτέλεσμα είναι ζημία εντός του φορολογικού έτους, η ζημία αυτή μεταφέρεται για να συμψηφιστεί με τα επιχειρηματικά κέρδη διαδοχικά στα επόμενα πέντε φορολογικά έτη.

– Νομοθετείται για πολλοστή φορά ο φόρος υπεραξίας επί των χρηματοπιστωτικών μέσων, που επιβάλλεται με συντελεστή 15% σε όλα τα χρηματοπιστωτικά μέσα, δηλαδή μετοχές εισηγμένων και μη εταιριών, καθώς και τα παράγωγα προϊόντα, στα ελληνικά κρατικά και εταιρικά ομόλογα και στα έντοκα γραμμάτια του Ελληνικού Δημοσίου που αποκτώνται από 1.1.2014 και μετά. Επιπλέον, προβλέπεται η μεταφορά τυχόν ζημίας από συναλλαγές πραγματοποιούμενες κατά τη διάρκεια ενός έτους, σε επόμενα έτη επ' αόριστον.

– Στο 15% μειώνεται και ο συντελεστής του φόρου υπεραξίας στα ακίνητα.[8] Καταργείται το κριτήριο του χρόνου αγοράς του ακινήτου από τον πωλητή. Συνεπώς, ο φόρος υπεραξίας επιβάλλεται σε ακίνητα που μεταπωλούνται μετά την 1.1.2014, όποτε και αν αποκτήθηκαν. Ως υπεραξία νοείται η διαφορά μεταξύ της τιμής κτήσης που κατέβαλε ο φορολογούμενος και της τιμής πώλησης που καταβάλλεται σε αυτόν και λαμβάνεται αποπληθωρισμένη.

– Επανέρχεται το "πόθεν έσχες", καθώς ορίζεται ότι η απόκτηση ή ανέγερση ακινήτων, η αγορά μετοχών, μεριδίων αμοιβαίων κεφαλαίων, ομολόγων, όπως και τα κεφάλαια που διαθέτει κάθε φορολογούμενος για να συστήσει οποιασδήποτε μορφής επιχείρηση ή να συμμετέχει στο μετοχικό κεφάλαιο οποιασδήποτε εταιρίας θα θεωρούνται τεκμήρια απόκτησης περιουσιακών στοιχείων.

– Προβλέπεται η αναδρομική επιβολή φόρου πολυτελούς διαβίωσης στα αυτοκίνητα, στις πισίνες και στα αεροσκάφη από το 2013 και όχι από το 2014, όπως είχε αρχικά προβλεφθεί με τον Ν. 4111/2013. Για το οικονομικό έτος 2013 η καταβολή του φόρου ορίζεται εφάπαξ. Σε περίπτωση εμπρόθεσμης υποβολής δήλωσης φορολογίας εισοδήματος και εμπρόθεσμης καταβολής του συνολικά οφειλόμενου φόρου πολυτελούς διαβίωσης προβλέπεται έκπτωση 1,5%. Λόγω της αδυναμίας συμβεβαίωσής του με τον φόρο εισοδήματος στο ίδιο εκκαθαριστικό κατά το τρέχον οικονομικό έτος, ρυθμίζεται νομοθετικά η χωριστή βεβαίωσή του ειδικά για το οικονομικό έτος 2013.

– Προβλέπεται από 1.8.2013 μέχρι και 31.12.2013 η μείωση του ΦΠΑ στην εστίαση στο 13% από 23% αρχικά, ενώ με τον Ν. 4224/2013 (βλ. πιο κάτω), η ισχύς αυτής της μείωσης παρατείνεται μέχρι 31.12.2014.

6 Ο φορολογικός νόμος 4110/2013 έχει ήδη παρουσιαστεί στην Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2012, σελ. 174-177.
7 Οι βασικές του ρυθμίσεις περιγράφονται στην Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2012, σελ. 174-177.
8 Με τον Ν. 4110/2013 είχε επιβληθεί φόρος υπεραξίας στη μεταβίβαση ακινήτων από 1.1.2013 και μετά με συντελεστή 20% που όμως δεν ίσχυσε.

Ο **Ν. 4174/2013**[9] του Ιουλίου περιλαμβάνει τον Κώδικα Φορολογικών Διαδικασιών και κωδικοποιεί διάσπαρτες νομοθετικές διατάξεις, που αφορούν τις φορολογικές διαδικασίες, τη σχέση μεταξύ φορολογουμένου και φορολογικής διοίκησης και τις διαδικασίες είσπραξης των φόρων, και θεσπίζει μέτρα που έχει συστήσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη μείωση της φοροαποφυγής.

Ειδικότερα, μεταξύ άλλων, ορίζεται η διαδικασία είσπραξης των φόρων και η δυνατότητα του πολίτη να εντάσσεται σε προγράμματα ρύθμισης υπό προϋποθέσεις, θεσπίζονται μέτρα διασφάλισης υπέρ του Δημοσίου για την είσπραξη των φόρων, όπως να προβαίνει χωρίς δικαστική απόφαση στην επιβολή συντηρητικής κατάσχεσης κινητών και ακινήτων, και προβλέπονται τόκοι και πρόστιμα σε περίπτωση παραβάσεων και εκπρόθεσμης καταβολής φόρων ή και δηλώσεων. Τέλος, προβλέπεται μείωση των προστίμων, προκειμένου να γίνει εφικτή η είσπραξή τους.

Με την Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου **ΦΕΚ Α' 176/9-8-2013**[10] δίνεται η δυνατότητα στο Δημόσιο να επιβάλλει κατασχέσεις εις βάρος επιχειρήσεων που φοροδιαφεύγουν και έχουν σημαντικό ύψος ταμειακά βεβαιωμένων οφειλών προς αυτό και κατά τη διάρκεια της νύχτας, τα Σάββατα, τις Κυριακές, τις ημέρες που εξαιρεί ο νόμος, καθώς και το μήνα Αύγουστο.

Με τον **Ν. 4203/2013,**[11] του Νοεμβρίου παρατείνονται για δύο έτη οι προθεσμίες παραγραφής του δικαιώματος του Δημοσίου για κοινοποίηση φύλλων ελέγχου και κάθε άλλης πράξης επιβολής φόρων, τελών, προστίμων και εισφορών που λήγουν στις 31.12.2013. Η διάταξη αυτή αφορά όλα τα φορολογικά αντικείμενα (εισόδημα, ΦΠΑ, κεφάλαιο, ακίνητη περιουσία κ.λπ.).

Με τον **Ν. 4223/2013**[12] του Δεκεμβρίου ολοκληρώνεται η πρώτη φάση της φορολογικής μεταρρύθμισης με την επιβολή ενιαίου φόρου ιδιοκτησίας (ΕΝΦΙΑ) σε όλα τα ακίνητα σε αντικατάσταση του ειδικού τέλους ακινήτων και του φόρου ακίνητης περιουσίας. Επιπλέον, περιλαμβάνονται συμπληρώσεις, διασαφηνίσεις και τροποποιήσεις όσον αφορά τον Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος[13] και τον Κώδικα Φορολογικών Διαδικασιών.[14] Αναλυτικότερα:

– Από 1.1.2014 επιβάλλεται ενιαίος φόρος ιδιοκτησίας ακινήτων (ΕΝΦΙΑ) σε όλα τα ακίνητα (κτίσματα, οικόπεδα εντός σχεδίου πόλεως και οικισμού και αγροτεμάχια) με κριτήριο το εμβαδόν, την τοποθεσία και άλλα χαρακτηριστικά. Ο ΕΝΦΙΑ προκύπτει ως άθροισμα του κύριου φόρου επί του κάθε ακινήτου και του συμπληρωματικού φόρου επί της συνολικής αξίας των δικαιωμάτων επί των ακινήτων του υποκείμενου στο φόρο φυσικού ή νομικού προσώπου. Συγκεκριμένα, για τις κατοικίες ο κύριος φόρος κυμαίνεται από 2 έως 13 ευρώ ανά τ.μ., για τα οικόπεδα εντός σχεδίου πόλεως από 0,003 ευρώ έως 9 ευρώ ανά τ.μ. και για τα οικόπεδα εκτός σχεδίου ορίζεται στο 0,001 ευρώ ανά τ.μ. Ο φόρος βαρύνει όλα τα ακίνητα, πλην αυτών που ανήκουν στο Δημόσιο, στο Ταμείο Αξιοποίησης της Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου και στην Εταιρεία Ακινήτων Δημοσίου, ενώ άλλοι φορείς του Δημοσίου, μη κερδοσκοπικά ιδρύματα κ.λπ., είναι όλοι υποκείμενοι στο φόρο για ακίνητα που δεν ιδιοχρησιμοποιούν. Προβλέπεται χορήγηση έκπτωσης 50% ή και 100% σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, καθώς και υπό προϋποθέσεις η αναστολή πληρωμής φόρου για τα νομικά πρόσωπα, προκειμένου να μπορούν να επιλέξουν το χρόνο καταβολής του ΕΝΦΙΑ σε καταλληλότερο γι' αυτά χρόνο. Ο φόρος καταβάλλεται εφάπαξ ή σε ισόποσες μηνιαίες δόσεις, όχι μικρότερες των 10 ευρώ η καθεμία, μέχρι την τελευταία εργάσιμη του Δεκεμβρίου του ίδιου έτους. Επιπλέον, θεσπίζεται συμπληρωματικός φόρος που θα επιβαρύνει τους ιδιοκτήτες

9 "Φορολογικές διαδικασίες και άλλες διατάξεις".
10 "Επείγουσες ρυθμίσεις εφαρμογής Κώδικα Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων".
11 "Ρυθμίσεις θεμάτων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και άλλες διατάξεις".
12 "Ενιαίος Φόρος Ιδιοκτησίας Ακινήτων και άλλες διατάξεις".
13 Ν. 4172/2013, βλ. πιο πάνω.
14 Ν. 4174/2013, βλ. πιο πάνω.

με ακίνητη περιουσία άνω των 300.000 ευρώ, με συντελεστές που ξεκινούν από 0,1% για ακίνητα συνολικής αξίας πάνω από το αφορολόγητο όριο των 300.000 ευρώ και φθάνουν το 1% για συνολική ακίνητη περιουσίες αξίας άνω του 1.000.000 ευρώ. Με ρύθμιση του ίδιου νόμου, από 1.1.2014 μειώνεται από 10% σε 3% ο φόρος μεταβίβασης ακινήτων εξ επαχθούς αιτίας.

– Προβλέπεται για τα έτη 2013-2016 η επιβολή έκτακτης παροχής της ναυτιλιακής κοινότητας προς το Δημόσιο για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, ίση με το διπλάσιο του τελικού φόρου που βεβαιώθηκε την προηγούμενη χρονιά για κάθε πλοίο.

– Παρατείνεται μέχρι 31.12.2014 η προθεσμία για την αντικατάσταση αυτοκινήτων παλαιάς τεχνολογίας (απόσυρση) με καινούργια επιβατικά ΙΧ αυτοκίνητα μέχρι 2000 κ.εκ, με τα υφιστάμενα κίνητρα απαλλαγής ή μείωσης του τέλους ταξινόμησης.

– Με πληθώρα διατάξεων του ίδιου νόμου συμπληρώνεται και οριστικοποιείται το κείμενο του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος του Ιουλίου (Ν. 4172/2013): Καταργείται ο περιορισμός των 9.250 ευρώ για τις δαπάνες που εκπίπτουν από τα ακαθάριστα έσοδα των ελεύθερων επαγγελματιών. Ενσωματώνεται σειρά ειδικών φορολογικών κινήτρων, όπως η έκπτωση των δαπανών επιστημονικής και τεχνολογικής έρευνας, προσαυξημένων κατά ποσοστό 30%, από τα ακαθάριστα έσοδα των επιχειρήσεων. Προβλέπεται προσαύξηση κατά 50% του φορολογητέου εισοδήματος του πρώτου κλιμακίου της φορολογικής κλίμακας για τους φορολογουμένους που κατοικούν μόνιμα σε νησιά με πληθυσμό κάτω από 3.100 κατοίκους, όπως επίσης και μείωση κατά 40% των φορολογικών συντελεστών για τα κέρδη των νομικών προσώπων και νομικών οντοτήτων που προκύπτουν από επιχειρηματική δραστηριότητα που ασκείται στα νησιά αυτά.

– Προβλέπεται ότι τα νομικά πρόσωπα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα φορολογούνται για τα κέρδη από επιχειρηματική δραστηριότητα με συντελεστή 26%, αδιακρίτως της κατηγορίας βιβλίων που τηρούν.

– Αλλαγές επέρχονται και στο καθεστώς συλλογής αποδείξεων: Προβλέπεται ότι από το 2014 οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι θα πρέπει να συλλέγουν αποδείξεις για το 10% του εισοδήματός τους.[15] Οι δαπάνες για τις οποίες θα απαιτείται η συλλογή αποδείξεων, καθώς και οι φορολογούμενοι με εισοδήματα από μισθούς και συντάξεις που θα εξαιρούνται από την υποχρέωση κάλυψης του 10% του εισοδήματός τους, θα καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών.

– Προβλέπεται η παρακράτηση φόρου με συντελεστή 20% στα εισοδήματα από μισθωτή εργασία και στις συντάξεις που καταβάλλονται αναδρομικά σε μεταγενέστερο χρόνο. Επίσης ορίζεται ότι οι φορολογικές δηλώσεις για τα φυσικά πρόσωπα θα υποβάλλονται έως και τις 30 Απριλίου κάθε έτους, αρχής γενομένης από το 2015, και η καταβολή του φόρου θα γίνεται σε 5 μήνες από την υποβολή της δήλωσης.

– Τροποποιούνται οι διατάξεις για την αναγνώριση των δαπανών τόκων ως επιχειρηματικών δαπανών που εκπίπτουν από το εισόδημα: Το ποσοστό των πλεοναζουσών δαπανών τόκων που εκπίπτουν αυξάνεται σε μόνιμη βάση (από 25% σε 30%) και ειδικά για τα προσεχή τρία έτη αυξάνεται περισσότερο (σε ποσοστό 40% έως και 60% των φορολογητέων κερδών προ τόκων, φόρων και αποσβέσεων). Αντίστοιχα, το ποσό των καθαρών δαπανών τόκων που αναγνωρίζονται πλήρως ως εκπίπτουσες επιχειρηματικές δαπάνες αυξάνεται σε 5.000.000 ευρώ για μεταβατική περίοδο δύο ετών και σε 3.000.000 ευρώ σε μόνιμη βάση. Τέλος, κάθε δαπάνη τόκων που δεν εκπίπτει μεταφέρεται στα επόμενα έτη, χωρίς χρονικό περιορισμό.

– Προβλέπεται εξαίρεση από την υποχρέωση τήρησης βιβλίων για όσους πραγματοποιούν

15 Το παρόν σύστημα (φορολογικός νόμος 4110/2013) προβλέπει τη συλλογή αποδείξεων για το 25% του εισοδήματός τους.

συναλλαγές σε μετοχές εισηγμένων εταιριών, κρατικά ή εταιρικά ομόλογα, μερίδια προσωπικών εταιριών και παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα. Διορθώνεται συνεπώς η στρέβλωση που υπήρχε στον Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (Ν. 4172/2013) που προέβλεπε ότι όποιος πραγματοποιεί τρεις συναλλαγές εντός ενός εξαμήνου στο χρηματιστήριο θα θεωρείται από την εφορία επιτηδευματίας και θα καλείται να καταβάλει φόρο 26% ή 33%, καθώς και να ανοίξει βιβλία εσόδων-εξόδων. Όσον αφορά τις ομολογιακές εκδόσεις μη εισηγμένων εταιριών, κάθε επενδυτής που θα πραγματοποιεί τρεις πράξεις εντός ενός εξαμήνου θα χαρακτηρίζεται ως επιτηδευματίας και θα υποχρεώνεται να ανοίγει βιβλία εσόδων-εξόδων. Με τη διευκρινιστική εγκύκλιο **ΠΟΛ.1004/2.1.2014**[16] καθορίζεται ο τρόπος υπολογισμού της αξίας τίτλων που αποκτήθηκαν κατά το παρελθόν.

– Εισάγονται τροποποιήσεις στον Κώδικα Φορολογικών Διαδικασιών του Ιουλίου (Ν. 4174/2013), ώστε να περιλαμβάνει το σύνολο των προβλεπόμενων στη νομοθεσία φόρων και προστίμων. Επιπλέον, προστίθεται σειρά μεταβατικών διατάξεων, προκειμένου να αποσαφηνιστεί η μετάβαση στο νέο καθεστώς. Ειδικότερα, διευρύνεται το πεδίο εφαρμογής του Κώδικα Φορολογικών Διαδικασιών (Κ.Φ.Δ.) πέραν του Φόρου Εισοδήματος και του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας, σε μια σειρά άλλων φόρων, τελών, εισφορών και χρηματικών κυρώσεων.

– Προβλέπεται ότι θεωρείται απόκρυψη εισοδημάτων η μη απόδοση για κάθε φορολογικό έτος ποσού φόρου τουλάχιστον 10.000 ευρώ, εφόσον πρόκειται για φυσικά πρόσωπα ή υπόχρεους τήρησης διπλογραφικών βιβλίων και αντιστοίχως για ποσό φόρου τουλάχιστον 60.000 ευρώ για υπόχρεους τήρησης διπλογραφικών βιβλίων. Επιπλέον, ενσωματώνεται στον Κώδικα Φορολογικών Διαδικασιών η ήδη υπάρχουσα δυνατότητα της φορολογικής διοίκησης, εφόσον διαπιστώσει παραβάσεις φοροδιαφυγής, να επιβάλει εις βάρος του παραβάτη προληπτικά ή διασφαλιστικά του δημοσίου συμφέροντος μέτρα, όπως τη δέσμευση του 50% των καταθέσεων, των πάσης φύσεως λογαριασμών και του περιεχομένου των θυρίδων. Τέλος, παρατείνεται για δύο χρόνια ακόμη η υποχρέωση έκδοσης φορολογικού πιστοποιητικού από ΑΕ, ΕΠΕ και υποκαταστήματα αλλοδαπών επιχειρήσεων. Τα προβλεπόμενα πρόστιμα ανέρχονται πλέον σε 5.000 έως 40.000 ευρώ.

– Παρατείνεται η αναστολή για έναν ακόμη χρόνο (από 1.1.2015 αντί 1.1.2014) στην επιβολή φόρου 20% στις διαφημίσεις που προβάλλονται στην τηλεόραση.[17]

Με το νόμο **4224/2013**[18] του Δεκεμβρίου τροποποιούνται οι διατάξεις του Κ.Φ.Δ.[19] οι οποίες αφορούν τα πρόστιμα που επιβάλλονται σε ληξιπρόθεσμες οφειλές προς το Δημόσιο: Απλοποιείται η διαδικασία της βεβαίωσης και της είσπραξης και δίνεται για πρώτη φορά στον οφειλέτη η δυνατότητα να επιλέγει ο ίδιος, μεταξύ περισσότερων χρεών του, ποιο θα εξοφληθεί, ενώ έως τώρα τη σειρά αυτή καθόριζε η φορολογική αρχή. Μεταβολές υπάρχουν και στο καθεστώς υπολογισμού των τόκων και των λοιπών διοικητικών κυρώσεων επί εκπροθέσμου καταβολής, καθώς και στους όρους και τις περιπτώσεις απαλλαγής από τους τόκους.

Τέλος, με διάταξη του νόμου **4235/2014**[20] προβλέπεται η αύξηση του πάγιου φόρου των τσιγάρων από τα 80 στα 82,5 ευρώ ανά φορολογική μονάδα (1000 τσιγάρα).

16 "Προσδιορισμός της τιμής κτήσης, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 4 του άρθρου 42 του ν. 4172/2013, κατά τη μεταβίβαση με επαχθή αιτία τίτλων από φυσικά πρόσωπα, στις περιπτώσεις που οι τίτλοι αυτοί έχουν αποκτηθεί πριν την 29η Σεπτεμβρίου 1999".

17 Ο εν λόγω φόρος είχε πρωτοεπιβληθεί με τον Ν. 3835/2010. Είναι η τέταρτη φορά που αναστέλλεται η εφαρμογή του.

18 "Κυβερνητικό Συμβούλιο Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους, Ελληνικό Επενδυτικό Ταμείο Αξιοποίησης Περιουσίας του Δημοσίου και άλλες επείγουσες διατάξεις".

19 Ν. 4174/2013.

20 "Διοικητικά μέτρα, διαδικασίες και κυρώσεις στην εφαρμογή της ενωσιακής και εθνικής νομοθεσίας στους τομείς των τροφίμων, των ζωοτροφών και της υγείας και προστασίας των ζώων και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων".

VII ΑΓΟΡΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΣ, ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Η κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα από τα τέλη του 2009 και εξής κατ' εξοχήν επηρέασε τις νομισματικές και πιστωτικές εξελίξεις, τις αγορές κεφαλαίων και το τραπεζικό σύστημα. Σημειώθηκε έντονη συρρίκνωση των καταθέσεων και η χορήγηση τραπεζικής χρηματοδότησης περιορίστηκε δραστικά, ενώ καταγράφηκε σημαντική αύξηση των τραπεζικών επιτοκίων, ραγδαία άνοδος των αποδόσεων των κρατικών ομολόγων και πτώση των τιμών των μετοχών. Οι τράπεζες αποκόπηκαν από τις διεθνείς αγορές χρήματος και ομολόγων, κατέγραψαν ζημίες —εν μέρει λόγω της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους— και επιπλέον χρειάστηκε να δεσμεύσουν κεφάλαια για προβλέψεις δεδομένης της σημαντικής αύξησης των προβληματικών στοιχείων ενεργητικού.

Η Τράπεζα της Ελλάδος και η Πολιτεία ανακούφισαν τις πιέσεις επί της ρευστότητας των τραπεζών και το 2012 άρχισαν να αναπληρώνουν την κεφαλαιακή βάση των συστημικών πιστωτικών ιδρυμάτων με πόρους που διοχετεύθηκαν στη χώρα μέσω της δεύτερης δανειακής σύμβασης. Από τα μέσα εκείνης της χρονιάς το φαινόμενο των έντονων εκροών καταθέσεων έφθασε στο τέλος του, τα τραπεζικά επιτόκια και οι αποδόσεις των κρατικών ομολόγων άρχισαν να αποκλιμακώνονται, οι τιμές των μετοχών να ανακάμπτουν, η υποχώρηση της τραπεζικής χρηματοδότησης προς την πραγματική οικονομία να επιβραδύνεται και η ρευστότητα των τραπεζών να αποκαθίσταται. Ειδικότερα, το 2013 η ανακεφαλαιοποίηση των πιστωτικών ιδρυμάτων ολοκληρώθηκε, η αναδιάταξη και εξυγίανση του τραπεζικού συστήματος προχώρησε περαιτέρω και καταγράφηκαν μόνο περιορισμένες εκροές καταθέσεων. Οι ρυθμοί μείωσης των δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα συγκρατήθηκαν παράλληλα με περιορισμό της χρηματοδοτικής εξάρτησης των εμπορικών τραπεζών από την κεντρική τράπεζα, καθώς τα πιστωτικά ιδρύματα απέκτησαν εκ νέου πρόσβαση στη διασυνοριακή διατραπεζική αγορά, ενώ η καθοδική πορεία των τραπεζικών επιτοκίων και των μακροπρόθεσμων αποδόσεων παγιώθηκε.

Όσο δεν σημειώνεται αναζωπύρωση της αβεβαιότητας, οι ευνοϊκές εξελίξεις θα συνεχίζονται και μάλιστα, με την έλευση της οικονομικής ανάκαμψης, θα επιταχυνθούν και θα αποκτήσουν βάθος. Η αποκατάσταση της ρευστότητας και η εσωτερική δημιουργία ιδίων κεφαλαίων στις τράπεζες, όπως και η υποχώρηση του κόστους των κεφαλαίων για τη χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας, με τη σειρά τους θα συμβάλουν σε στήριξη της ανόδου της οικονομικής δραστηριότητας.

Ο τραπεζικός τομέας στην Ελλάδα δεν συνετέλεσε στη γένεση της κρίσης δημόσιου χρέους που ξέσπασε στα τέλη του 2009, αντίθετα επλήγη σοβαρά από την κρίση. Υπερέβη τις αντιξοότητες όμως, χωρίς να διαταραχθεί η χρηματοπιστωτική σταθερότητα, ανασυντασσόμενος με τη στήριξη της Τράπεζας της Ελλάδος και της Πολιτείας, και συνέβαλε στην αντιμετώπιση της κρίσης αποτρέποντας την απότομη πιστωτική συρρίκνωση.

Η αβεβαιότητα που έφερε η κρίση προκάλεσε μεγάλες εκροές καταθέσεων από το ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Οι καταθέσεις των νοικοκυριών στο εξωτερικό αυξήθηκαν σημαντικά, όπως επίσης και η εκτιμώμενη εγχώρια νομισματική κυκλοφορία.

Οι εκροές καταθέσεων και ο αποκλεισμός από τη διεθνή αγορά χρήματος και ομολόγων δημιούργησαν πιέσεις στη ρευστότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων, ενώ η αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους και η χειροτέρευση της ποιότητας των χαρτοφυλακίων δανείων λόγω της ύφεσης προκάλεσαν διάβρωση της κεφαλαιακής βάσης του τραπεζικού συστήματος.

Η άμεση αντίδραση των τραπεζών στη συρρίκνωση των καταθέσεων ήταν να αυξήσουν τα επιτόκια καταθέσεων προθεσμίας, οι εκτεταμένες εκροές όμως σταμάτησαν μόνον όταν άρχισε να εδραιώνεται κλίμα εμπιστοσύνης στις οικονομικές προοπτικές της Ελλάδος. Έτσι, τα επιτόκια των καταθέσεων προθεσμίας ακολούθησαν ανοδική πορεία από τις αρχές της κρίσης μέχρι τον Ιούνιο του 2012, ενώ έκτοτε υποχωρούν.

Όσο διατηρείται το κλίμα εμπιστοσύνης και βελτιώνονται οι οικονομικές επιδόσεις της χώρας, δεν θα παρατηρούνται εκροές, αλλ' αντιθέτως το απόθεμα των εγχώριων καταθέσεων θα αρχίσει να αυξάνεται καθώς η ζήτηση καταθέσεων θα ενισχύεται λόγω της ανάκαμψης της οικονομικής δραστηριότητας.

Κατά τα τελευταία έτη, οι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής της τραπεζικής χρηματοδότησης προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά υποχώρησαν και διαμορφώθηκαν σε αρνητικά επίπεδα. Τόσο η προσφορά όσο και η ζήτηση πιστώσεων περιορίστηκαν. Το Ευρωσύστημα και η Τράπεζα της Ελλάδος ενίσχυαν τη ρευστότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων. Επιπρόσθετα, πόροι των Ευρωπαίων εταίρων και του ΔΝΤ, που εξασφάλισε η χώρα μας μέσω της δεύτερης δανειακής σύμβασης, διοχετεύθηκαν στις σημαντικότερες ελληνικές τράπεζες μέσω του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας προκειμένου να αναπληρωθεί η κεφαλαιακή τους βάση. Η ανακεφαλαιοποίηση του τραπεζικού συστήματος πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με εκτίμηση των κεφαλαιακών αναγκών των πιστωτικών ιδρυμάτων εκ μέρους της Τράπεζας της Ελλάδος. Η ενίσχυση της ρευστότητας και της κεφαλαιακής βάσης των τραπεζών συνέβαλε σε συγκράτηση της υποχώρησης της πιστωτικής επέκτασης, με αποτέλεσμα να αποβεί αναλογικά μικρότερη από την υποχώρηση των καταθέσεων και την υποχώρηση του ονομαστικού ΑΕΠ. Εντονότερη μεταξύ όλων των κατηγοριών πιστώσεων ήταν η υποχώρηση των καταναλωτικών.

Άλλα σημαντικά μέτρα πολιτικής εκτός των προαναφερθέντων ήταν ήδη από τα τέλη του 2008 η κεφαλαιακή ενίσχυση των τραπεζών με την ανάληψη προνομιούχων μετοχών από το Ελληνικό Δημόσιο και η κάλυψη τραπεζικών ομολόγων με κρατικές εγγυήσεις δεδομένης της έξαρσης της ανησυχίας στις χρηματοπιστωτικές αγορές διεθνώς μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers, ο εφοδιασμός του κοινού με ικανό όγκο τραπεζογραμματίων από τα τέλη του 2009 και εξής, προκειμένου να ικανοποιείται η ιδιαίτερα αυξημένη ζήτηση, και η νομοθέτηση το 2011 πλαισίου για την εξυγίανση των αδύναμων τραπεζών.

Στα πρώτα χρόνια της κρίσης, τα επιτόκια τραπεζικού δανεισμού αυξήθηκαν κυρίως λόγω της ανόδου των επιτοκίων καταθέσεων, της αύξησης του πιστωτικού κινδύνου και της αναγκαιότητας να περιοριστεί η προσφορά πιστώσεων όχι μόνο μέσω αυστηροποίησης των μη επιτοκιακών όρων δανεισμού, αλλά και με χρήση του μηχανισμού των τιμών. Σε διαφορετικό χρονικό σημείο μέσα στο 2011 για κάθε κατηγορία δανείων, το ονομαστικό επιτόκιο άρχισε να υποχωρεί. Διάφοροι παράγοντες συνετέλεσαν σε αυτή την εξέλιξη, η οποία συνεχίζεται, όπως π.χ. οι μειώσεις των επιτοκίων Euribor και οι μειώσεις του κόστους της χρηματοδότησης που αντλούν οι τράπεζες από την Τράπεζα της Ελλάδος (μετά το 2012).

Όσο δεν επιστρέφει η αβεβαιότητα της κρίσης, το επιτόκιο καταθέσεων θα υποχωρεί, δημιουργώντας τις συνθήκες για περαιτέρω αποκλιμάκωση των επιτοκίων τραπεζικού δανεισμού, υπό την προϋπόθεση ότι ο ανταγωνισμός στο τραπεζικό σύστημα θα διαφυλαχθεί. Σε ένα περιβάλλον οικονομικής ανάκαμψης (α) θα ενισχυθεί η εμπιστοσύνη προς τις τράπεζες, γεγονός που θα συμβάλει σε διεύρυνση της πρόσβασής τους στη διεθνή αγορά καταθέσεων χονδρικής, ενώ ήδη σχεδιάζεται να επιχειρηθεί άντληση πόρων και από την αγορά ομολόγων, (β) θα επανακατατίθενται σε τραπεζικούς λογαριασμούς και άλλα αποθησαυρισμένα τραπεζογραμμάτια, (γ) θα αυξάνεται η ζήτηση για εγχώριες καταθέσεις λιανικής και (δ) θα βελτιώνεται η κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών με την επανεπένδυση κερδών αλλά και την επιδιωκόμενη αποτελεσματικότερη διαχείριση των προβληματικών στοιχείων ενεργητικού. Όλα τούτα θα συμβάλουν στη δημιουργία κατάλληλων προϋποθέσεων ώστε μεσοπρόθεσμα να επέλθει αύξηση της προσφοράς τραπεζικών δανείων και άρα να ασκηθεί πρόσθετη καθοδική πίεση στα επιτόκια δανεισμού. Προς αυτή την κατεύθυνση θα επιδράσει και ο περιορισμός του πιστωτικού κινδύνου.

Η εξέλιξη της κρίσης συχνά περιγράφεται με αναφορά στις μεταβολές της διαφοράς αποδόσεων μεταξύ ελληνικών και γερμανικών μακροπρόθεσμων κρατικών ομολόγων. Πράγματι, η ανοδική πορεία της διαφοράς αποδόσεων έγινε έκδηλη από τα τέλη του 2009 και η μέγιστη τιμή της καταγράφηκε τις παραμονές της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους στις αρχές του 2012. Η διαφορά αποδόσεων μειώθηκε σημαντικά αφού, στα μέσα του 2012, με το σχηματισμό κυβέρνησης συνεργασίας, εξασφαλίστηκε η εφαρμογή οικονομικής πολιτικής συνεπούς με τις υποχρεώσεις της χώρας που απέρρεαν από τη δεύτερη δανειακή σύμβαση, η οποία θα επέτρεπε την παραμονή της Ελλάδος στη ζώνη του ευρώ. Κατ' αναλογία, οι μεταβολές των τιμών στην αγορά μετοχών αντικατόπτρισαν αρχικά την αβεβαιότητα και την ύφεση που προκάλεσε η κρίση. Από τα μέσα όμως του 2012 αντανακλούν την ευνοϊκή επίδραση της επιτελούμενης προόδου ως προς τον περιορισμό των μακροοικονομικών ανισορροπιών, την εισαγωγή διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και ειδικότερα την αναδιάταξη του τραπεζικού συστήματος.

Εξαγορές και μέτρα εξυγίανσης, σε συνδυασμό με τη διαδικασία ανακεφαλαιοποίησης, οδήγησαν σε αύξηση του μεριδίου των τεσσάρων συστημικών πιστωτικών ιδρυμάτων από περίπου 65% του συνολικού ενεργητικού των τραπεζών το 2009 σε άνω του 90% το 2013. Η εξέλιξη αυτή συμβάλλει σε εξάλειψη της πλεονάζουσας δυναμικότητας, ανοίγει το δρόμο για την αξιοποίηση συνεργειών και οικονομιών κλίμακας και δημιουργεί πολύ ανθεκτικότερες τράπεζες, επιτείνοντας ωστόσο την ανάγκη διαφύλαξης του ανταγωνισμού.

Μη επαναλαμβανόμενα γεγονότα (όπως η καταγραφή αρνητικής υπεραξίας στο πλαίσιο της προαναφερθείσας αναδιάταξης του τραπεζικού συστήματος) συνετέλεσαν στην πραγματοποίηση κερδών από τα πιστωτικά ιδρύματα το 2013. Ωστόσο, τα έτη 2010-2012 οι τράπεζες κατέγραψαν ζημίες λόγω του σχηματισμού αυξημένων προβλέψεων έναντι του πιστωτικού κινδύνου και της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους. Αρνητική επίδραση στα κέρδη άσκησε επίσης η αύξηση των επιτοκίων καταθέσεων και η προσφυγή σε έκτακτη χρηματοδότηση από την Τράπεζα της Ελλάδος, ενώ τα έσοδα από τόκους υποχώρησαν λόγω της συρρίκνωσης του ποσοστού των ενήμερων δανείων.

Εν κατακλείδι, το κατάλληλο επιχειρηματικό υπόδειγμα για τις ελληνικές τράπεζες στο νέο τοπίο που έχει δημιουργηθεί στο τραπεζικό σύστημα θα πρέπει να επιτυγχάνει εσωτερική δημιουργία κεφαλαίων κατ' αρχάς με εξορθολογισμό του κόστους λειτουργίας. Τα πιστωτικά ιδρύματα πρέπει να παρέχουν πλήρες φάσμα τραπεζικών εργασιών ορθά τιμολογημένων, καθώς και να επιδιώξουν πέραν της διαχείρισης των προβληματικών στοιχείων ενεργητικού, απεμπλοκή από τις μη αμιγώς τραπεζικές εργασίες και επανασχεδίαση των δραστηριοτήτων στο εξωτερικό.

I ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ

Χαρακτηριστικές της κρίσης ήταν οι εκτεταμένες και επαναλαμβανόμενες μηνιαίες εκροές από τις καταθέσεις των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και των νοικοκυριών (βλ. Πίνακα VII.1). Οι εκροές ήταν κυρίως αποτέλεσμα εξάρσεων της αβεβαιότητας, ενώ όποτε ενισχυόταν η εμπιστοσύνη σημειώνονταν εισροές καταθέσεων. Μέρος των εκροών αντανακλά την υποχώρηση της ζήτησης καταθέσεων σε συνάρτηση με την πτωτική τάση των ονομαστικών εισοδημάτων και του όγκου των συναλλαγών στην αγορά ακινήτων και στις εγχώριες αγορές χρηματοπιστωτικών στοιχείων.

Από τους 33 μήνες που παρήλθαν από την εκδήλωση της δημοσιονομικής κρίσης (τέλη Οκτωβρίου 2009) μέχρι τον Ιούνιο του 2012, οι 27 χαρακτηρίστηκαν από εκροές καταθέσεων. Σωρευτικά, η καθαρή εκροή από το σύνολο των καταθέσεων[1] ανήλθε σε 111 δισεκ.

1 Περιλαμβάνονται οι καταθέσεις της γενικής κυβέρνησης, των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων, των ασφαλιστικών επιχειρήσεων, των λοιπών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, των νοικοκυριών και των μη κατοίκων, στις τράπεζες (εκτός της Τράπεζας της Ελλάδος) στην Ελλάδα.

Πίνακας VII.1 Καταθέσεις στην Ελλάδα (εκτός καταθέσεων κεντρικής κυβέρνησης και μη κατοίκων[1])

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές,[2] μέσοι όροι έτους)

	2009	2010	2011	2012	2013
1. Καταθέσεις μίας ημέρας	3,3	1,4	-13,8	-19,9	-1,4
1.1 Όψεως και τρεχούμενοι λογαριασμοί	6,9	1,4	-9,4	-17,3	11,1
1.2 Ταμιευτηρίου	2,0	1,4	-15,9	-20,8	-7,3
2. Καταθέσεις προθεσμίας έως 2 ετών	16,8	-12,3	-10,8	-13,5	6,8
3. Καταθέσεις υπό προειδοποίηση έως 3 μηνών[3]	23,8	17,6	-9,5	-14,9	-8,5
4. Καταθέσεις όλων των παραπάνω κατηγοριών (1+2+3)	10,5	-6,6	-12,1	-16,2	3,2

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.
1 Περιλαμβάνονται ωστόσο οι καταθέσεις των κατοίκων των λοιπών χωρών της ζώνης του ευρώ.
2 Ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής του αντίστοιχου δείκτη διορθωμένοι για διακυμάνσεις συναλλαγματικών ισοτιμιών, σφάλματα ταξινόμησης κ.ά.
3 Περιλαμβάνονται και καταθέσεις ταμιευτηρίου σε λοιπά νομίσματα (εκτός ευρώ).

ευρώ (39% του αρχικού υπολοίπου των καταθέσεων το Σεπτέμβριο του 2009). Η καθαρή εκροή από τις καταθέσεις των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων ανήλθε σε 20 δισεκ. ευρώ (52% του αντίστοιχου αρχικού υπολοίπου) και αυτή από τις καταθέσεις των νοικοκυριών σε 69 δισεκ. ευρώ (36%). Όσον αφορά ειδικότερα τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά, η καθαρή εκροή από τις καταθέσεις προθεσμίας ανήλθε σε 53 δισεκ. ευρώ ή 39%, ενώ η καθαρή εκροή από τις καταθέσεις μίας ημέρας ανήλθε σε 35 δισεκ. ευρώ ή 36%.

Το γεγονός ότι οι εκροές προήλθαν αναλογικά περισσότερο από τις καταθέσεις των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων υποδηλώνει ότι οι επιχειρήσεις διαθέτουν μεγαλύτερες δυνατότητες από τα νοικοκυριά να διαχειριστούν τη ρευστότητά τους αποφεύγοντας την επί μακρόν διατήρηση υψηλών υπολοίπων στους καταθετικούς τους λογαριασμούς. Ένα συναφές φαινόμενο, που εξετάζεται στο Πλαίσιο VII.1, αφορά τον περιορισμό, σε σύγκριση με τα έτη πριν από την κρίση, των εμπορικών πιστώσεων μεταξύ των επιχειρήσεων και την υποκατάστασή τους με άμεσο διακανονισμό των συναλλαγών, κυρίως με μετρητά.

Το ότι οι εκροές επηρέασαν αναλογικά λιγότερο τις καταθέσεις μίας ημέρας συνδέεται με το γεγονός ότι αυτές χρησιμοποιούνται ως μέσα πληρωμής. Έτσι, ακόμη και υπό συνθήκες κρίσης, οι δυνατότητες υποκατάστασής τους είναι σχετικά μικρές.[2] Τουναντίον, η διακράτηση καταθέσεων προθεσμίας υπαγορεύεται κυρίως από το κίνητρο της επένδυσης. Υπό συνθήκες όξυνσης της αβεβαιότητας, τα τραπεζογραμμάτια ή οι τραπεζικές καταθέσεις ή άλλες επενδύσεις στο εξωτερικό θεωρήθηκε από το κοινό ότι διέθεταν αυξημένη ελκυστικότητα η οποία υπεραντιστάθμιζε μειονεκτήματα όπως ο κίνδυνος κλοπής ή καταστροφής των τραπεζογραμματίων, ο περιορισμένος συγκριτικά βαθμός ρευστότητας των στοιχείων στο εξωτερικό για έναν κάτοικο εσωτερικού κ.λπ. Τέλος, το γεγονός ότι οι καταθέσεις προθεσμίας μειώθηκαν αναλογικά περισσότερο είναι συνεπές με το εύρημα πολλών παραδοσιακών μελετών της ζήτησης χρήματος ότι το χρήμα με την ευρεία έννοια παρουσιάζει υψηλότερη εισοδηματική ελαστικότητα από το χρήμα με την στενή έννοια.

Σε σύγκριση με το γ′ τρίμηνο του 2009, μέχρι το β′ τρίμηνο του 2012 οι τραπεζικές καταθέσεις του συνόλου των ελληνικών επιχειρήσεων (εκτός ΝΧΙ) και νοικοκυριών στο εξω-

2 Ορισμένες πληρωμές μεγάλων σχετικά ποσών, για λόγους ασφαλείας και συμμόρφωσης με την κείμενη νομοθεσία, δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθούν με μετρητά. Η καταβολή της μισθοδοσίας από την επιχείρηση με πίστωση των τραπεζικών λογαριασμών των εργαζόμενων αποτελεί σχετικό παράδειγμα.

τερικό είχαν αυξηθεί κατά 24 δισεκ. ευρώ ή 160%. Αναλογικά μικρότερη αύξηση σημείωσαν οι τοποθετήσεις σε μετοχές και ομόλογα που έχουν εκδοθεί στο εξωτερικό. Εάν συνεχιστεί ο επαναπατρισμός κεφαλαίων που παρατηρήθηκε την περίοδο Ιουλίου 2012-Δεκεμβρίου 2013 (περίπου 5,7 δισεκ. ευρώ), είναι δυνατόν να επιστρέψουν σταδιακά σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα πόροι της τάξεως των 20 δισεκ. ευρώ για τη χρηματοδότηση της εγχώριας οικονομίας.

Είναι επίσης δυνατόν να υπολογιστεί ότι το απόθεμα των τραπεζογραμματίων σε κυκλοφορία[3] το β′ εξάμηνο του 2012 ήταν υπερδιπλάσιο σε σύγκριση με το 2009, και τούτο παρά το γεγονός ότι η οικονομική δραστηριότητα μειώθηκε σημαντικά (ενώ τα επιτόκια καταθέσεων είχαν αυξηθεί). Δεν πρέπει να υποτιμώνται οι δυσκολίες που έπρεπε να υπερπηδήσει η Τράπεζα της Ελλάδος για να ικανοποιηθούν οι εξάρσεις της ζήτησης μετρητών χωρίς ποσοτικά όρια ή καθυστερήσεις ώστε να αποφευχθεί η πρόκληση πρόσθετης ανησυχίας στο κοινό σε στιγμές που η αβεβαιότητα ήταν ήδη έντονη.

Οι τράπεζες προσπάθησαν να αναχαιτίσουν τις εκροές καταθέσεων αυξάνοντας το επιτόκιο στις καταθέσεις προθεσμίας, ενώ το επιτόκιο στις καταθέσεις μίας ημέρας μεταβλήθηκε ελάχιστα (βλ. Τμήμα VII.2). Η πολιτική αυτή συνέβαλε σε οριακή μόνο αύξηση του μεριδίου των καταθέσεων προθεσμίας στο σύνολο των καταθέσεων των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και νοικοκυριών από 58% το 2009 σε 60% το β′ εξάμηνο του 2012, ενώ κατά τη διάρκεια του 2013 το μερίδιο αυτό μειώθηκε παράλληλα με την υποχώρηση του επιτοκίου καταθέσεων προθεσμίας.

Ωστόσο, οι εκροές καταθέσεων αναστράφηκαν μόνο μετά τα μέσα του 2012, όταν ενισχύθηκε η εμπιστοσύνη στις οικονομικές προοπτικές της χώρας. Έτσι, το β′ εξάμηνο του 2012 σημειώθηκαν σχεδόν αποκλειστικά μηνιαίες καθαρές εισροές. Ενδεικτικό της ευαισθησίας που παρουσιάζουν οι καταθέσεις προθεσμίας των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και των νοικοκυριών στις αυξομειώσεις της αβεβαιότητας είναι το γεγονός ότι από τις καταθέσεις που επέστρεψαν κατά το β′ εξάμηνο του 2012, το 96% ήταν προθεσμίας και το 4% μίας ημέρας, παρά το ότι το επιτόκιο καταθέσεων προθεσμίας ακολουθούσε πτωτική τροχιά.

Το 2013 καταγράφηκαν και πάλι εκροές καταθέσεων, οι οποίες όμως είχαν πολύ μικρότερο μέγεθος κατά μέσο όρο (600 εκατ. ευρώ μηνιαίως) από ό,τι οι εκροές κατά την περίοδο από την εκδήλωση της κρίσης μέχρι τα μέσα του 2012 (4 δισεκ. ευρώ). Η σύγκριση αυτή επιβεβαιώνει ότι οι εκροές το 2013 δεν οφείλονταν σε εξάρσεις της αβεβαιότητας – αν εξαιρέσουμε τη μεγάλη εκροή τον Απρίλιο η οποία ήταν επακόλουθο της ανασφάλειας που προκάλεσε η κυπριακή κρίση με την απομείωση της αξίας των καταθέσεων στην Κύπρο – αλλά στην πτωτική τάση του ονομαστικού ΑΕΠ. Πάντως, το υπόλοιπο τόσο των συνολικών καταθέσεων όσο και των καταθέσεων των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και των νοικοκυριών παρέμεινε κατά μέσο όρο υψηλότερο το 2013 σε σύγκριση με το 2012.

Αρκετά σημαντική για τους συνολικούς πόρους του τραπεζικού συστήματος ήταν η εξέλιξη των καταθέσεων μη κατοίκων. Μεταξύ Σεπτεμβρίου 2009 και Δεκεμβρίου 2013 οι καταθέσεις των μη κατοίκων μειώθηκαν κατά 69%, ενώ καταγράφηκαν μειώσεις κατά 42% των καταθέσεων των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και κατά 31% των καταθέσεων των νοικοκυριών. Η εξέλιξη αυτή μάλλον δεν συνδέεται άμεσα με την πορεία της οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα, αλλά ενδέχεται να αντανακλά μείωση της ελκυστικότητας για τους μη κατοίκους των εγχώριων τραπεζών σε σύγκριση με τράπεζες του εξωτερικού (ή υποκαταστήματα ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό).

3 Κατ' ακρίβεια, το σύνολο των τραπεζογραμματίων που έχει θέσει στην κυκλοφορία η Τράπεζα της Ελλάδος. Λόγω της λειτουργίας της Νομισματικής Ένωσης, δηλ. των κατ' ουσίαν ελεύθερων εκροών τραπεζογραμματίων και κερμάτων προς τα λοιπά κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ και αντιστρόφως, τα τραπεζογραμμάτια και τα κέρματα που έχει θέσει σε κυκλοφορία η Τράπεζα της Ελλάδος δεν συμπίπτουν κατ' ανάγκην με τη νομισματική κυκλοφορία εντός της ελληνικής επικράτειας.

2 ΤΡΑΠΕΖΙΚΑ ΕΠΙΤΟΚΙΑ ΚΑΙ ΚΟΣΤΟΣ ΑΝΑΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Στα τέλη του 2009, οι τράπεζες αντιμετώπισαν, όπως προαναφέρθηκε, σημαντικές εκροές καταθέσεων. Ήδη από διετίας η πρόσβασή τους στις διεθνείς αγορές χρήματος συναντούσε προσκόμματα λόγω της χρηματοπιστωτικής αναταραχής. Όμως στα τέλη του 2009 η πρόσβαση χάθηκε πλέον σχεδόν ολοκληρωτικά, εξέλιξη την οποία επιτάχυναν και οι τότε υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας και των τραπεζών.

Προκειμένου να περιορίσουν την επίπτωση στη ρευστότητά τους, οι τράπεζες αύξησαν σταδιακά (Δεκέμβριος 2009-Ιούνιος 2012) τα επιτόκια των καταθέσεων προθεσμίας. Αύξησαν επίσης τα επιτόκια των καταθέσεων μίας ημέρας (Μάιος 2010-Δεκέμβριος 2012),[4] οριακά όμως, δεδομένου ότι οι δυνατότητες υποκατάστασης αυτών των καταθέσεων είναι μικρότερες.

Μεταξύ Νοεμβρίου 2009 (οπότε καταγράφηκε η ελάχιστη τιμή) και Ιουνίου 2012 (οπότε καταγράφηκε η μέγιστη τιμή), το επιτόκιο των καταθέσεων προθεσμίας των νοικοκυριών (των επιχειρήσεων) αυξήθηκε κατά 3 (3,4) εκατοστιαίες μονάδες.

Όταν οι εκροές καταθέσεων διακόπηκαν μετά τα μέσα του 2012, το επιτόκιο των καταθέσεων προθεσμίας των νοικοκυριών άρχισε να υποχωρεί. Μεταξύ Ιουνίου 2012 (μέγιστη τιμή) και Δεκεμβρίου 2013, μειώθηκε κατά περίπου 2 εκατοστιαίες μονάδες. Το επιτόκιο των καταθέσεων προθεσμίας των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων είχε αρχίσει να υποχωρεί από τον Απρίλιο 2012. Μεταξύ Ιουνίου 2012 και Δεκεμβρίου 2013 μειώθηκε κατά περίπου 1½ εκατοστιαία μονάδα.

Τα επιτόκια δανεισμού άρχισαν να αυξάνονται στα τέλη του 2009. Η ανοδική πορεία διήρκεσε μέχρι το 2011. Μεταξύ της ελάχιστης (Οκτώβριος 2009) και της μέγιστης τιμής (Δεκέμβριος 2011), το μεσοσταθμικό επιτόκιο των πιστώσεων προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις αυξήθηκε κατά περίπου 2¾ εκατοστιαίες μονάδες. Το επιτόκιο των δανείων άνω του 1 εκατ. ευρώ, τα οποία αφορούν κυρίως μεγάλες επιχειρήσεις, αυξήθηκε περισσότερο (3¾ εκατοστιαίες μονάδες) από ό,τι το επιτόκιο στα δάνεια χαμηλότερου ύψους, που κατευθύνονται και σε επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους (2¾ εκατοστιαίες μονάδες), προφανώς σε μία προσπάθεια των τραπεζών να διαφοροποιήσουν το χαρτοφυλάκιο δανείων τους και να περιορίσουν το μέσο ποσό ανά χορήγηση. Τέλος, μεταξύ της ελάχιστης (Δεκέμβριος 2009) και της μέγιστης κατά τα έτη της κρίσης τιμής (Αύγουστος 2011), το μεσοσταθμικό επιτόκιο στεγαστικών (καταναλωτικών) δανείων κατέγραψε αύξηση κατά περίπου 1¼ (1½) εκατοστιαία μονάδα.

Η αυξητική πορεία των επιτοκίων δανεισμού (τέλη 2009-2011) ήταν συνεπής με:

1. την αύξηση του μέσου επιτοκίου καταθέσεων, καθώς αυτή επηρεάζει το κόστος συγκέντρωσης πόρων εκ μέρους των τραπεζών προς διοχέτευση σε χορηγήσεις,

2. την αύξηση των επιτοκίων Euribor (κατά μία εκατοστιαία μονάδα για το τρίμηνο επιτόκιο μεταξύ Μαρτίου 2010 και Ιουλίου 2011), καθώς αυτά χρησιμοποιούνται ως επιτόκια αναφοράς στις συμβάσεις πολλών δανείων – ιδίως στεγαστικών και καταναλωτικών.

3. την αύξηση των επιτοκίων της ΕΚΤ (Απρίλιος και Ιούλιος 2011), η οποία οδήγησε σε αύξηση του κόστους αναχρηματοδότησης των πιστωτικών ιδρυμάτων από την Τράπεζα της Ελλάδος. Το κόστος αναχρηματοδότησης αυξήθηκε περαιτέρω λόγω προσφυγής των πιστωτικών ιδρυμάτων σε έκτακτη χρηματοδότηση (κατ' ουσίαν από τον Αύγουστο 2011 και εξής) με υψηλότερο επιτόκιο σε σύγκριση με τις πράξεις ανοικτής αγοράς και τη διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος (στις οποίες επίσης τα πιστωτικά

4 Ως καταθέσεις μίας ημέρας χαρακτηρίζονται οι καταθέσεις ταμιευτηρίου και όψεως και οι τρεχούμενοι λογαριασμοί.

ιδρύματα έχουν πρόσβαση μέσω των λογαριασμών τους στην Τράπεζα της Ελλάδος).

Λόγω της εκροής καταθέσεων και της αδυναμίας πρόσβασης στη διατραπεζική αγορά, η εξάρτηση των πιστωτικών ιδρυμάτων από τις πράξεις νομισματικής πολιτικής και το μηχανισμό έκτακτης χρηματοδότησης αυξήθηκε. Το 2009, το υπόλοιπο των καταθέσεων (πλην διατραπεζικών) στο τραπεζικό σύστημα ήταν πάνω από 6 φορές μεγαλύτερο από το υπόλοιπο της αντλούμενης από το Ευρωσύστημα χρηματοδότησης. Το α΄ εξάμηνο του 2012 το υπόλοιπο της χρηματοδότησης από την κεντρική τράπεζα είχε φθάσει στα 4/5 του υπολοίπου των καταθέσεων. Ωστόσο, το 2013 το υπόλοιπο της εν λόγω χρηματοδότησης περιορίστηκε στο 1/3 περίπου των καταθέσεων.

Η αναχρηματοδότηση των τραπεζών έγινε δυσχερέστερη (τέλη 2009-αρχές 2012) λόγω της υποχώρησης των τιμών των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου (που αποτελούσαν την κυριότερη μορφή εξασφάλισης διαθέσιμη στις εγχώριες τράπεζες), σε συνδυασμό με την αύξηση των περικοπών αποτίμησης που εφάρμοζε το Ευρωσύστημα καθώς η πιστοληπτική αξιολόγηση της χώρας ολοένα υποβαθμιζόταν. Επιπλέον, λόγω των υποβαθμίσεων οι καλυμμένες τραπεζικές ομολογίες και τα χρεόγραφα που προέκυπταν από τιτλοποίηση δανείων έπαυσαν (στη διάρκεια της διετίας 2011-2012) να γίνονται αποδεκτά ως εξασφαλίσεις στις πράξεις νομισματικής πολιτικής. Τα ποσά ρευστότητας που ήταν δυνατόν να αντληθούν από το Ευρωσύστημα και να εξασφαλιστούν με το χαρτοφυλάκιο τίτλων των πιστωτικών ιδρυμάτων γίνονταν ολοένα και χαμηλότερα. Προκειμένου να μετριάσει αυτή τη δυσμενή εξέλιξη, η Πολιτεία αύξησε (2010-2011) το συνολικό ποσό των εγγυήσεων που παρείχε για κάλυψη ομολόγων τα οποία εκδίδουν τα πιστωτικά ιδρύματα, ώστε να είναι δυνατόν να χρησιμοποιούνται ως εξασφαλίσεις, και εξέδωσε προς τα πιστωτικά ιδρύματα πρόσθετα ειδικά ομόλογα, επίσης για να χρησιμοποιηθούν ως εξασφαλίσεις.

Κατά τη διάρκεια του 2011, η πορεία των ονομαστικών επιτοκίων δανεισμού αντιστράφηκε και έγινε πτωτική. Μεταξύ Δεκεμβρίου 2011 και Δεκεμβρίου 2013, το επιτόκιο επιχειρηματικών πιστώσεων μειώθηκε περίπου κατά 1¾ εκατοστιαία μονάδα. Το επιτόκιο των στεγαστικών (καταναλωτικών) δανείων ακολούθησε καθοδική πορεία μετά τον Αύγουστο 2011 και μειώθηκε μέχρι το Νοέμβριο του 2013 κατά περίπου 1¾ (3¼) εκατοστιαίες μονάδες.

Η συνεχιζόμενη υποχώρηση των ονομαστικών επιτοκίων είναι συνεπής με:

1. την πτώση των επιτοκίων Euribor μετά τον Ιούλιο του 2011 (μέχρι το Δεκέμβριο 2013 το τρίμηνο επιτόκιο είχε μειωθεί περίπου κατά 1¼ εκατοστιαία μονάδα),

2. την υποχώρηση των επιτοκίων καταθέσεων που προαναφέρθηκε,

3. τη σημαντική κάμψη του κόστους αναχρηματοδότησης από την Τράπεζα της Ελλάδος από τα τέλη του 2012 και εξής. Η κάμψη αυτή ενσωμάτωσε τις μειώσεις των επιτοκίων του Ευρωσυστήματος και πραγματοποιήθηκε κατόπιν της υπαγωγής εκ νέου των τίτλων που έχει εκδώσει ή καλύψει με εγγυήσεις το Δημόσιο στις αποδεκτές από το Ευρωσύστημα εξασφαλίσεις στα τέλη Δεκεμβρίου 2012. Τότε τα πιστωτικά ιδρύματα υποκατέστησαν την προσφυγή σε έκτακτη χρηματοδότηση με συμμετοχή στις πράξεις του Ευρωσυστήματος. Προηγουμένως, το μερίδιο της έκτακτης χρηματοδότησης στη συνολική χρηματοδότηση από την Τράπεζα της Ελλάδος είχε αυξηθεί από 14% τον Αύγουστο του 2011 σε 55% τον Ιούνιο και 95% το Νοέμβριο του 2012[5] (2013: 20%).

Πάντως, επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με απλή εκτίμηση,[6] τα επιτόκια δανεισμού σε πραγ-

5 Σε σχετικό περιορισμό της προσφυγής σε έκτακτη χρηματοδότηση συνέβαλε το γεγονός ότι η αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους, η ανακεφαλαιοποίηση και η εξυγίανση του τραπεζικού συστήματος, όπως επίσης και η επαναγορά χρέους από το Ελληνικό Δημόσιο είχαν ως αποτέλεσμα τα πιστωτικά ιδρύματα να αποκτήσουν ομόλογα του EFSF, τα οποία είναι αποδεκτά με χαμηλή περικοπή αποτίμησης ως εξασφαλίσεις στις συνήθεις πράξεις νομισματικής πολιτικής, καθώς και σε διασυνοριακές διατραπεζικές συναλλαγές.

6 Το πραγματικό επιτόκιο για ένα δεδομένο μήνα προκύπτει όταν από το ονομαστικό επιτόκιο που παρατηρείται το συγκεκριμένο μήνα αφαιρεθεί ο δωδεκάμηνος ρυθμός πληθωρισμού ο οποίος καταγράφεται τον ίδιο μήνα.

ματικούς όρους ακολουθούν ανοδική τάση από το 2010. Τούτο μάλλον οφείλεται στο γεγονός ότι ο απλός υπολογισμός υπερεκτιμά το πραγματικό επιτόκιο, διότι υποεκτιμά τον αναμενόμενο σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα πληθωρισμό, καθώς τον προσεγγίζει με τον πραγματοποιούμενο πληθωρισμό, ο οποίος, λόγω της προηγηθείσας πολυετούς ύφεσης, είναι προσωρινά αρνητικός.

3 ΠΙΣΤΩΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ

Οι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής της τραπεζικής χρηματοδότησης αφενός προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και αφετέρου προς τα νοικοκυριά (βλ. Διάγραμμα VII.1) είχαν αρχίσει να υποχωρούν πριν από το 2009. Από τα τέλη του 2007 οι τράπεζες αυστηροποιούσαν τα πιστοδοτικά κριτήρια, συνεπώς η προσφορά πιστώσεων περιοριζόταν, κυρίως διότι συναντούσαν δυσκολίες ως προς την άντληση ρευστών διαθεσίμων από τις χρηματοπιστωτικές αγορές λόγω της διεθνούς αναταραχής.

Τα επόμενα έτη υποχώρησε και η ζήτηση όλων των κατηγοριών τραπεζικών πιστώσεων, καθώς συρρικνώθηκε η οικονομική δραστηριότητα, υποχώρησαν οι τιμές και τα ενοίκια στην αγορά ακινήτων, αυξήθηκαν τα επιτόκια δανεισμού και εντάθηκε η αβεβαιότητα.

Εξάλλου, από τα τέλη του 2009 μέχρι τις αρχές του 2013 συνεχίστηκε η αυστηροποίηση των πιστοδοτικών κριτηρίων από τις τράπεζες, οι οποίες πλέον συναντούσαν δυσχέρειες και ως προς τη συγκέντρωση καταθέσεων λιανικής. Επιπροσθέτως, η κεφαλαιακή βάση η οποία ήταν διαθέσιμη για να υποστηρίξει την πιστοδοτική δραστηριότητα του τραπεζικού συστήματος περιοριζόταν (βλ. Τμήμα VII.6).

Το 2012 και 2013, η ανακεφαλαιοποίηση και η αναδιάρθρωση του τραπεζικού συστήματος αποκατέστησαν την επάρκεια των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων, ενώ και η πρόσβαση των τραπεζών σε χρηματοδοτικούς πόρους προς διοχέτευση σε δάνεια βελτιώθηκε (βλ. Τμήμα VII.1 και VII.2). Παραμένει ωστόσο η ανασταλτική για την πιστωτική επέκταση επίδραση των προβληματικών στοιχείων ενεργητικού και της υποχρέωσης των εμπορικών τραπεζών (που απορρέει από το Μνημόνιο) να περιορίσουν την άντληση χρηματοδότησης από την κεντρική τράπεζα. Σε ενίσχυση της προσφοράς τραπεζικών δανείων συνέβαλαν και συνεχίζουν να συμβάλλουν διάφορες κοινοτικές πρωτοβουλίες και η δράση του Εθνικού Ταμείου Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (ΕΤΕΑΝ).

Διάγραμμα VII.1 Χρηματοδότηση[1] από τα ΝΧΙ της Ελλάδος προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά (Ιανουάριος 2008-Δεκέμβριος 2013)

(ετήσια εκατοστιαία μεταβολή)

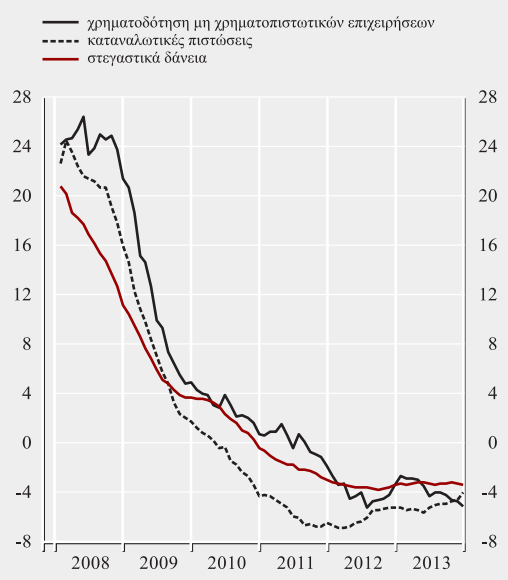

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.
1 Η χρηματοδότηση από τα εγχώρια Νομισματικά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα (ΝΧΙ) προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά περιλαμβάνει τα υπόλοιπα των δανείων και, στην περίπτωση των επιχειρήσεων, των εταιρικών ομολόγων που τα ΝΧΙ (κατ' ουσίαν τα πιστωτικά ιδρύματα και η Τράπεζα της Ελλάδος) διακρατούν στα χαρτοφυλάκιά τους. Επίσης, περιλαμβάνει τα υπόλοιπα των δανείων και, στην περίπτωση των επιχειρήσεων, των εταιρικών ομολόγων που έχουν τιτλοποιηθεί. Για τον υπολογισμό του ετήσιου ρυθμού μεταβολής εξουδετερώνεται η επίδραση διαγραφών και αναταξινομήσεων ή μεταβιβάσεων δανείων, καθώς και συναλλαγματικών διαφορών που προκύπτουν από την αποτίμηση σε ευρώ των δανείων σε ξένο νόμισμα.

Επίσης, η επιβράδυνση του ρυθμού μείωσης της οικονομικής δραστηριότητας συντελεί σε συγκράτηση της υποχώρησης της ζήτησης για πιστώσεις. Ταυτόχρονα, η βελτίωση των

οικονομικών προοπτικών θα ενθαρρύνει την προσφορά πιστώσεων από τις τράπεζες μεσοπρόθεσμα, καθώς συνδέεται με προσδοκίες μελλοντικού περιορισμού του πιστωτικού κινδύνου.

Η συγκράτηση της υποχώρησης της ζήτησης και της προσφοράς πιστώσεων (όπως στοιχειοθετείται και από την Έρευνα για τις Τραπεζικές Χορηγήσεις) εξηγεί το γεγονός ότι οι ρυθμοί μείωσης της τραπεζικής χρηματοδότησης, πρωτίστως προς τα νοικοκυριά και δευτερευόντως προς τις επιχειρήσεις, έχουν επιβραδυνθεί από τα μέσα του 2012 και μετά.

Σχετικά με την τραπεζική χρηματοδότηση προς τα νοικοκυριά, είναι αξιοσημείωτο ότι μεταξύ 2009 και 2013 μειώθηκε το μερίδιο των καταναλωτικών δανείων (από 32% σε 29%), ενώ αυξήθηκε αντίστοιχα το μερίδιο των στεγαστικών δανείων.[7] Αυτό αντανακλά το γεγονός ότι οι καταναλωτικές πιστώσεις είναι πιο βραχυπρόθεσμες: καθώς στο πλαίσιο της γενικής απομόχλευσης δεν ανανεώνονταν, το υπόλοιπό τους γρήγορα υποχώρησε, ενώ θα παρέλθει μεγαλύτερος χρόνος μέχρι να λήξουν τα υφιστάμενα στεγαστικά δάνεια. Επιπρόσθετα, οι καθυστερήσεις είναι σχετικά συχνότερες στα καταναλωτικά δάνεια (βλ. Τμήμα VII.6),[8] με αποτέλεσμα οι τράπεζες να αποφεύγουν τις νέες χορηγήσεις σε αυτή την κατηγορία.

Διάγραμμα VII.2 Χρηματοδότηση[1] από τα ΝΧΙ της Ελλάδος προς τη γενική κυβέρνηση (Ιανουάριος 2008-Δεκέμβριος 2013)

(μηνιαία καθαρή ροή, ετήσια εκατοστιαία μεταβολή)

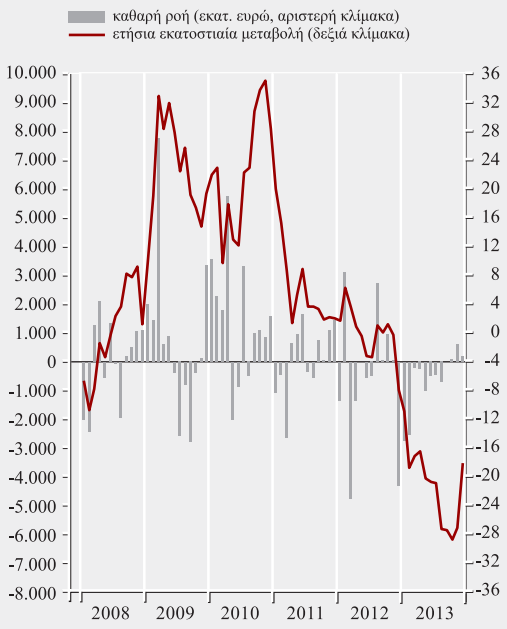

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.
1 Η χρηματοδότηση από τα εγχώρια ΝΧΙ προς τη γενική κυβέρνηση περιλαμβάνει τα υπόλοιπα των τραπεζικών δανείων προς τον εν λόγω τομέα, καθώς και το σύνολο των χρεογράφων του Ελληνικού Δημοσίου τα οποία διακρατούν τα ΝΧΙ. Για τον υπολογισμό του ετήσιου ρυθμού μεταβολής και της μηνιαίας καθαρής ροής χρηματοδότησης εξουδετερώνεται η επίδραση αναταξινομήσεων και διαγραφών δανείων, καθώς και μεταβολών στην αποτίμηση του χαρτοφυλακίου των κρατικών χρεογράφων οι οποίες προκύπτουν από διακυμάνσεις των τιμών τους ή της συναλλαγματικής ισοτιμίας (έτσι εξουδετερώνεται στο μεγαλύτερό της μέρος η επίδραση της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους στις αρχές του 2012).

Όσον αφορά τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, την περίοδο 2009-2013 οι μόνοι κλάδοι οι οποίοι αύξησαν το δανεισμό τους από το τραπεζικό σύστημα ήταν ο τουρισμός, η ναυτιλία και ο κλάδος του ηλεκτρισμού, του φωταερίου και της ύδρευσης. Δύο εξωστρεφείς κλάδοι (τουρισμός, ναυτιλία) ευνοήθηκαν έναντι λιγότερο εξωστρεφών κλάδων. Αυτό αποτελεί ένδειξη ότι η κατανομή των πιστώσεων από τις τράπεζες ήταν κατ' αρχήν συνεπής με τις απαιτήσεις της παραγωγικής αναδιάρθρωσης της οικονομίας. Κατ' ανάγκην όμως η κλίμακα της πιστοδοτικής δραστηριότητας των τραπεζών δεν είναι επαρκής για την οικοδόμηση του νέου παραγωγικού προτύπου. Όσον αφορά τα μερίδια των επιμέρους κλάδων της οικονομικής δραστηριότητας στη συνολική πιστωτική επέκταση προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, εντονότερη μείωση υπέστη ο κλάδος του εμπορίου (κατά 4 εκατοστιαίες μονάδες, από 26% σε 22%).

Την περίοδο 2009-2011, για την οποία είναι διαθέσιμη πλήρης κλαδική ανάλυση με την απαραίτητη λεπτομέρεια, η προστιθέμενη αξία υποχώρησε σε όλους τους κλάδους εκτός

7 Η εξέλιξη αυτή δεν οφείλεται σε διαφορετική συχνότητα διαγραφών μεταξύ των δύο κατηγοριών δανείων.
8 Τούτο βεβαίως σημαίνει ότι οι εξοφλήσεις είναι σπανιότερες, συνεπώς – αγνοώντας τις διαγραφές – το συνολικό υπόλοιπο των δανείων σε αυτή την κατηγορία υποχωρεί βραδύτερα από ό,τι αν όλα τα καταναλωτικά δάνεια εξυπηρετούνταν ομαλά.

της ναυτιλίας και του κλάδου του ηλεκτρισμού κ.λπ. Ο λόγος της υφιστάμενης τραπεζικής χρηματοδότησης προς την προστιθέμενη αξία αυξήθηκε σε όλους τους κλάδους.[9] Αυτό συνέβη διότι, με τη βοήθεια των μέσων πολιτικής που αναλύονται στο Τμήμα VII.6, η τραπεζική χρηματοδότηση είτε αυξήθηκε είτε ο ρυθμός με τον οποίον περιορίστηκε συγκρατήθηκε, με συνέπεια να υπολειφθεί του ρυθμού με τον οποίο μειώθηκε η προστιθέμενη αξία. Μάλιστα, στον κλάδο της ναυτιλίας και στον κλάδο του ηλεκτρισμού κ.λπ., στους οποίους η προστιθέμενη αξία σημείωσε αύξηση, η τραπεζική χρηματοδότηση αυξήθηκε ακόμη ταχύτερα.[10] Η παροχή τραπεζικής χρηματοδότησης είναι επιθυμητή για τη στήριξη κατά το δυνατόν της οικονομικής δραστηριότητας, θα πρέπει όμως να αποφεύγεται η χρόνια πιστοδότηση από το τραπεζικό σύστημα επιχειρήσεων οι οποίες δεν είναι βιώσιμες μακροπρόθεσμα.

Τέλος, περιορίστηκε το μερίδιο της γενικής κυβέρνησης στη συνολική τραπεζική χρηματοδότηση της οικονομίας (2009: 19%, 2013: 13%). Η πιστοδότηση του κυβερνητικού τομέα από τις εγχώριες τράπεζες (βλ. Διάγραμμα VII.2) αντικαταστάθηκε σε μεγάλο βαθμό από τη χρηματοδοτική στήριξη των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΔΝΤ.

9 Το συμπέρασμα αυτό εξάγεται εφόσον εξουδετερωθεί η επίδραση των αναταξινομήσεων και διαγραφών στα υφιστάμενα υπόλοιπα χρηματοδότησης. Εάν δεν γίνει αυτή η αναγκαία διόρθωση, τότε ο λόγος χρηματοδότησης προς προστιθέμενη αξία παρουσιάζει μείωση στον κλάδο της γεωργίας, δασοκομίας, αλιείας, στον κλάδο του εμπορίου και στον κλάδο των λοιπών δραστηριοτήτων (διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκπαίδευση, υγεία και άλλες υπηρεσίες).

10 Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν συνέχιση της ανόδου του λόγου τραπεζικής χρηματοδότησης προς προστιθέμενη αξία στον κλάδο των κατασκευών κατά το έτος 2012 και το δωδεκάμηνο δ΄ τριμήνου 2012-γ΄ τριμήνου 2013. Αντίθετα, στον κλάδο της γεωργίας κ.λπ. ο λόγος αυτός διαμορφώθηκε κατά την περίοδο δ΄ τριμήνου 2012-γ΄ τριμήνου 2013 σε χαμηλότερο επίπεδο από ό,τι το 2009 (με δεδομένη τη διόρθωση που αναφέρεται παραπάνω στην υποσημείωση 9).

Πλαίσιο VII.1

ΟΙ ΕΠΙΤΑΓΕΣ ΩΣ ΜΕΣΟ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΤΗ

Η ιδιωτική επιταγή (σε αντιδιαστολή προς την τραπεζική επιταγή, που επέχει θέση μετρητών) λειτουργεί μεταξύ άλλων ως μέσο παροχής εμπορικής πίστωσης: με τη μεταχρονολόγηση δημιουργείται χρονική υστέρηση μεταξύ της πραγματοποίησης της συναλλαγής και της ημερομηνίας χρέωσης του τραπεζικού λογαριασμού του εκδότη. Η χρονική υστέρηση αυξάνει τη σημασία της αξιοπιστίας του εκδότη της επιταγής, καθώς ο δικαιούχος της πληρωμής πρέπει να σταθμίσει αν ο εκδότης θα διαθέτει επαρκές υπόλοιπο στον τραπεζικό λογαριασμό του για την κάλυψή της. Επιπρόσθετα, οι επιταγές είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν ως ενέχυρο για τη χορήγηση τραπεζικών πιστώσεων από τα πιστωτικά ιδρύματα.

Από τα στοιχεία του συστήματος ΔΙΑΣ, τα οποία βεβαίως αφορούν μόνο τις επιταγές που διεκπεραιώνονται ηλεκτρονικά, είναι δυνατός ο διαχωρισμός σε τραπεζικές και ιδιωτικές επιταγές. Οι *ιδιωτικές* επιταγές αποτελούσαν το 2013 το 85% του συνολικού αριθμού επιταγών στο ΔΙΑΣ (έναντι 90% το 2008), ενώ η αξία τους αντιπροσώπευε το 67% του συνόλου (έναντι 72% το 2008).

Η Έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της ΕΚΤ για την πρόσβαση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση εξετάζει, μεταξύ άλλων, τη διαθεσιμότητα εμπορικών πιστώσεων.[1] Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των ελληνικών επιχειρήσεων στην έρευνα αυτή, η διαθεσιμότητα εμπορικών πιστώσεων επιδεινωνόταν από το β΄ εξάμηνο του 2010 μέχρι τα μέσα του 2012, ενώ στη συνέχεια η συρρίκνωση των εμπορικών πιστώσεων άρχισε σταδιακά να αναστρέφεται – παρόμοια ήταν και η μεταβολή του αριθμού των ιδιωτικών επιταγών στο σύστημα ΔΙΑΣ. Ο περιο-

1 Σημειώνεται ότι η έννοια των εμπορικών πιστώσεων στην Έρευνα αυτή περιλαμβάνει και άλλα μέσα εμπορικών πιστώσεων πέραν των ιδιωτικών επιταγών.

ρισμός της χρήσης επιταγών συνεπαγόταν για πολλές επιχειρήσεις συρρίκνωση της διαθεσιμότητας πιστώσεων επιπλέον από αυτήν της τραπεζικής χρηματοδότησης.

Στο διάγραμμα απεικονίζεται η εξέλιξη της αξίας των επιταγών (τραπεζικών και ιδιωτικών) στην Ελλάδα αντίστοιχα, όπως καταγράφεται: (i) στο Γραφείο Συμψηφισμού Αθηνών, (ii) στο ηλεκτρονικό σύστημα ΔΙΑΣ και (iii) από τα πιστωτικά ιδρύματα.[2]

Το ύψος της συνολικής αξίας των επιταγών την περίοδο 2003-2008, που ήταν πολλαπλάσιο του υπολοίπου της τραπεζικής χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα και ακόμη του ονομαστικού ΑΕΠ,[3] υπό τη βάσιμη παραδοχή ότι η πλειονότητα των επιταγών ήταν μεταχρονολογημένες, είναι ενδεικτικό του σημαντικού ρόλου που διαδραμάτιζαν οι εμπορικές αυτές πιστώσεις ως μέσο εξωτερικής χρηματοδότησης.

Αξία επιταγών και ονομαστικό ΑΕΠ

(δισεκ. ευρώ)

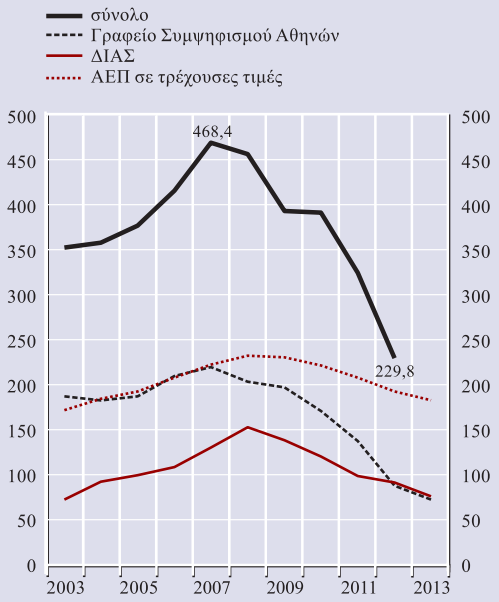

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος, Γραφείο Συμψηφισμού Αθηνών, ΔΙΑΣ ΑΕ, ΕΚΤ και ΕΛΣΤΑΤ.
Σημείωση: Η συνολική αξία των επιταγών το 2013 δεν είναι ακόμη διαθέσιμη.

Η κάμψη που εμφανίζουν ο αριθμός και η αξία των επιταγών από το 2008, με αποτέλεσμα στο τέλος του 2012 να έχουν μειωθεί[4] περίπου κατά το ήμισυ σε σχέση με το 2007, αποτυπώνει την ύφεση της ελληνικής οικονομίας και τη συνακόλουθη συρρίκνωση των εμπορικών συναλλαγών, συμπεριλαμβανομένων των αγοραπωλησιών ακινήτων.[5] Επίσης, αποτυπώνει την αύξηση του πιστωτικού κινδύνου, ο οποίος οδήγησε σε προτίμηση μεταξύ των συναλλασσομένων για χρήση μετρητών και σε αυστηρότερα κριτήρια χορήγησης μπλοκ επιταγών από τις τράπεζες, καθώς και τη μακροχρόνια και διεθνή τάση περιορισμού της χρήσης των επιταγών ως συναλλακτικού μέσου λόγω υψηλού κόστους διαχείρισης.[6]

Η αύξηση του πιστωτικού κινδύνου αντανακλάται στα στοιχεία για τις ακάλυπτες επιταγές:[7] αν και ακολουθούν πτωτική πορεία από το 2010, η συμμετοχή τους στο σύνολο αυξήθηκε σημαντικά την περίοδο 2009-2012 έναντι της προηγούμενης εξαετίας. Η προσφυγή στη χρήση μετρητών εκ μέρους των επιχειρήσεων κατά την κρίση εξυπηρετούσε τόσο το στόχο της αποφυγής των ακάλυπτων επιταγών, η συχνότητα των οποίων είχε αυξηθεί, όσο και το στόχο της κινητοποίησης αποθησαυρισμένων τραπεζογραμματίων τα οποία ούτως ή άλλως διακρατούσαν οι επιχειρήσεις αντι-

2 Διευκρινίζεται ότι οι επιταγές που καταγράφονται στο Γραφείο Συμψηφισμού Αθηνών και στο ΔΙΑΣ αφορούν συναλλαγές μεταξύ δύο λογαριασμών οι οποίοι τηρούνται σε διαφορετικές τράπεζες, ενώ η τρίτη σειρά (σύνολο) περιλαμβάνει επιπρόσθετα και τις συναλλαγές που αφορούν δύο λογαριασμούς εντός της ίδιας τράπεζας.
3 Ανάλογου μεγέθους είναι η αξία των επιταγών ως ποσοστό του ΑΕΠ και στην Πορτογαλία.
4 Με ρυθμό εντονότερο από εκείνον του ΑΕΠ και της βραχυπρόθεσμης τραπεζικής χρηματοδότησης.
5 Την περίοδο 2008-2012 η μεταβολή του αριθμού των τραπεζικών επιταγών συσχετίζεται με τη μεταβολή του αριθμού των συναλλαγών στην αγορά ακινήτων.
6 ECB (2010), "The Payment System: payments, securities and derivatives, and the role of the Eurosystem". Η επεξεργασία και ο συμψηφισμός των επιταγών σε φυσική μορφή έχει συγκριτικά μεγάλο κόστος σε σχέση με άλλα μέσα πληρωμών όπως οι ηλεκτρονικές συναλλαγές και τα εμβάσματα. Βεβαίως, γίνεται προσπάθεια μείωσης του κόστους διαχείρισης των επιταγών μέσω της αποϋλοποίησης της διαδικασίας συμψηφισμού και εκκαθάρισής τους.
7 Τειρεσίας Α.Ε.

δρώντας στη γενική αβεβαιότητα που χαρακτήρισε την κρίση. Πράγματι, παρατηρείται έντονη αρνητική συσχέτιση μεταξύ του αποθέματος των τραπεζογραμματίων στην Ελλάδα και του αριθμού των επιταγών που κυκλοφορούν.

Το γεγονός ότι ο λόγος της αξίας των ιδιωτικών επιταγών (όπως καταγράφονται στο ΔΙΑΣ) προς το ονομαστικό ΑΕΠ μειώθηκε κατά την κρίση επιβεβαιώνει ότι ο περιορισμός της αξίας των ιδιωτικών επιταγών δεν αντανακλά απλώς τη συρρίκνωση των συναλλαγών, αλλά και την αυξανόμενη χρήση μετρητών για να διακανονιστούν οι συναλλαγές που συνέχιζαν να πραγματοποιούνται μεταξύ των επιχειρήσεων, σε αντικατάσταση των επιταγών. Επιπλέον, το γεγονός ότι ο λόγος της αξίας των ιδιωτικών επιταγών (όπως καταγράφεται στο ΔΙΑΣ) προς τις καταθέσεις όψεως των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών υποχωρούσε κατά την κρίση υποδεικνύει ότι η υποχώρηση της αξίας των επιταγών δεν οφείλεται απλώς στο ότι μειώθηκε το διαθέσιμο υπόλοιπο των τραπεζικών καταθέσεων επί των οποίων επιτρέπεται να σύρονται επιταγές. Φαίνεται ότι παρά τον περιορισμό της χρήσης των επιταγών, οι οικονομικές μονάδες συνέχισαν να διακρατούν καταθέσεις όψεως ώστε να έχουν τη δυνατότητα υπεραναλήψεων ή αποστολής εμβασμάτων.

Η ανάκαμψη της οικονομίας, η ενίσχυση της εμπιστοσύνης και ο συνακόλουθος περιορισμός του πιστωτικού κινδύνου αναμένεται να επηρεάσουν θετικά την εξέλιξη των εμπορικών πιστώσεων. Όσον αφορά τις επιταγές, ωστόσο, σημαντικό ρόλο θα έχει και η μακροχρόνια τάση υποκατάστασής τους.

4 Η ΑΓΟΡΑ ΟΜΟΛΟΓΩΝ

Το 2008, ιδίως μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers, και στις αρχές του 2009, λόγω της χρηματοπιστωτικής αναταραχής οι συνθήκες στην αγορά ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου άρχισαν να επιδεινώνονται, καθώς οι επενδυτές προέβησαν σε δραστική επανεκτίμηση προς τα άνω των κινδύνων σε διεθνές επίπεδο. Από το τελευταίο τρίμηνο του 2009, οι αποδόσεις των ελληνικών κρατικών ομολόγων άρχισαν να αυξάνονται (βλ. Διάγραμμα VII.3), παράλληλα με αλλεπάλληλες υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας. Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν τελικά στον αποκλεισμό του Δημοσίου από τη διεθνή κεφαλαιαγορά το β΄ τρίμηνο του 2010.

Η άνοδος των αποδόσεων τροφοδοτήθηκε από ανησυχία όσον αφορά τη διατηρησιμότητα του δημόσιου χρέους στην Ελλάδα, τις δυνατότητες άρσης των δημοσιονομικών και των υπόλοιπων μακροοικονομικών ανισορροπιών της ελληνικής οικονομίας και την επάρκεια της στήριξης που θα της προσέφερε η Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρά τη χρηματοδοτική στήριξη που χορηγήθηκε στην Ελλάδα από το Μάιο του 2010 και την εφαρμογή του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων από την ΕΚΤ (βλ. Κεφ. IV), στη διάρκεια του 2011 η αβεβαιότητα για τις οικονομικές προοπτικές ενισχυόταν, όπως εξάλλου επιβεβαιώνει και η σειρά υποβαθμίσεων της πιστοληπτικής αξιολόγησης της χώρας την περίοδο αυτή. Έτσι καταγράφηκε διαρκής αύξηση των ομολογιακών αποδόσεων.

Το Μάρτιο (και δευτερευόντως τον Απρίλιο) του 2012 πραγματοποιήθηκε η ανταλλαγή ομολόγων στο πλαίσιο της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα στην αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους (PSI). Η αναδιάρθρωση πέτυχε σημαντική βελτίωση της δημοσιονομικής κατάστασης και οι αποδόσεις των νέων ομολόγων διαμορφώθηκαν σε σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα. Γρήγορα όμως επηρεάστηκαν εκ νέου από ανοδικές πιέσεις, κυρίως διότι στο πλαίσιο της προεκλογικής περιόδου οξύνθηκε η αβεβαιότητα σχετικά με την έκβαση της κρίσης δημόσιου χρέους και την παραμονή της χώρας στη ζώνη του ευρώ.

Διάγραμμα VII.3 Αποδόσεις δεκαετών ομολόγων του Ελληνικού[1] και του Γερμανικού Δημοσίου (Ιανουάριος 2008-14 Φεβρουαρίου 2014)

(ημερήσια στοιχεία, αποδόσεις σε ποσοστά %)

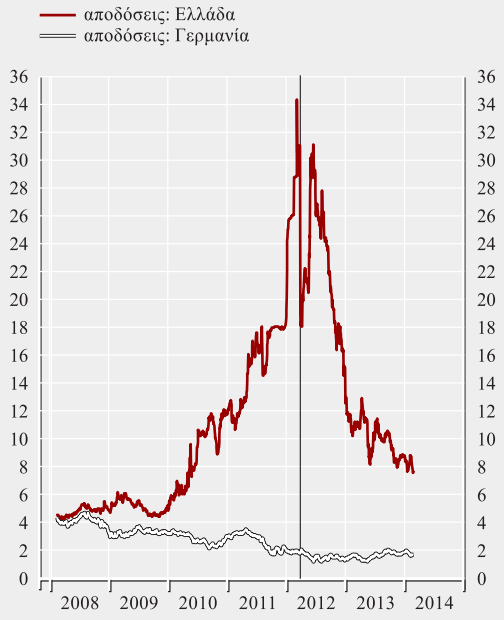

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1 Δεδομένου ότι η διαπραγμάτευση των ελληνικών κρατικών ομολόγων λαμβάνει χώρα σε διάφορες οργανωμένες αγορές (π.χ. ΗΔΑΤ, BrokerTec, MTS, ICAP κ.ά.) αλλά και σε ηλεκτρονικές πλατφόρμες εξωχρηματιστηριακής διαπραγμάτευσης (π.χ. Reuters, Bloomberg), κατά καιρούς παρατηρούνται αποκλίσεις στις τιμές (και τις αντίστοιχες αποδόσεις) μεταξύ των διαφορετικών παρόχων πληροφοριών για τις τιμές στις οποίες διεξήχθησαν οι συναλλαγές επί των τίτλων αυτών. Οι αποκλίσεις αυτές έγιναν έντονες το δ΄ τρίμηνο του 2011 λόγω του σημαντικού περιορισμού του όγκου και της αξίας των τελικών πράξεων σε ελληνικά ομόλογα και έκτοτε έχουν περιοριστεί χωρίς να εξαλειφθούν. Η κάθετη γραμμή απεικονίζει την ημερομηνία έναρξης διαπραγμάτευσης των νέων ελληνικών ομολόγων (12 Μαρτίου 2012) μετά την ολοκλήρωση της ανταλλαγής των παλαιών ελληνικών ομολόγων στο πλαίσιο του PSI.

Μετά τα μέσα Ιουνίου του 2012, με το σχηματισμό της κυβέρνησης συνεργασίας, η επενδυτική εμπιστοσύνη άρχισε να βελτιώνεται σταδιακά, καθώς η οικονομική πολιτική εκπλήρωνε τις υποχρεώσεις της χώρας που απέρρεαν από τις δανειακές συμβάσεις, γεγονός που οδήγησε σε σχεδόν συνεχή αποκλιμάκωση των αποδόσεων. Το 2013 η πτωτική τάση των αποδόσεων τροφοδοτήθηκε τόσο από την πρόοδο της δημοσιονομικής προσαρμογής όσο και από τη βελτίωση πολλών μακροοικονομικών μεγεθών και των προοπτικών της ελληνικής οικονομίας, που αποτυπώνονται και στις αναβαθμίσεις της πιστοληπτικής αξιολόγησης της χώρας από δύο μεγάλους διεθνείς οίκους. Ενδεικτικό της σταδιακής βελτίωσης του κλίματος είναι το γεγονός ότι η επίδραση που είχαν στις αποδόσεις παράγοντες που αφορούσαν αποκλειστικά τα ελληνικά ομόλογα περιοριζόταν σταδιακά υπέρ των διεθνών επιδράσεων.

Ειδικότερα, στο τέλος του 2013 η απόδοση των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου υποχώρησε σε 8,5%[11] (14.2.2014: 7,6%), έναντι 11,5% στο τέλος του 2012 – η υποχώρηση αυτή ήταν αισθητά μεγαλύτερη σε σύγκριση με τη μείωση των αποδόσεων ομολόγων άλλων χωρών με υψηλό δημόσιο χρέος όπως η Πορτογαλία και η Ιταλία. Η διαφορά αποδόσεων μεταξύ του ελληνικού και του γερμανικού δεκαετούς κρατικού ομολόγου περιορίστηκε σε 655 μονάδες βάσης στο τέλος του 2013 (προσεγγίζοντας δηλ. τα επίπεδα του Ιουνίου 2010), σε σύγκριση με 1.017 μονάδες βάσης στο τέλος του 2012 (μέσος όρος 2001-2007: 25 μονάδες βάσης, 14.2.2014: 591 μονάδες βάσης).

Η κλίση της καμπύλης αποδόσεων των ελληνικών ομολόγων, η οποία από τον Απρίλιο του 2010 ήταν αρνητική, το 2013 έγινε και πάλι θετική στις διάρκειες μεταξύ 10 και 15 ετών.

Η περίοδος από το 2009 χαρακτηρίστηκε από σημαντική μείωση της εμπορευσιμότητας των ελληνικών ομολόγων. Η μέση ημερήσια αξία των αγοραπωλησιών στο ΣΑΤ (ΗΔΑΤ) υποχώρησε την περίοδο αυτή και το 2013 διαμορφώθηκε σε 218 εκατ. ευρώ (6 εκατ. ευρώ), έναντι 10 δισεκ. ευρώ (1,3 δισεκ. ευρώ) το 2009.

Από τον Απρίλιο του 2010 και εξής το Δημόσιο εκδίδει μόνον έντοκα γραμμάτια (από το 2011 αποκλειστικά διάρκειας 13 και 26 εβδομάδων). Το 2013 αντλήθηκαν μέσω εντόκων γραμματίων 39,4 δισεκ. ευρώ, ποσό μειωμένο κατά 10% περίπου σε σχέση με το 2012, ενώ το μέσο σταθμικό επιτόκιο, που άρχισε να

11 Αποδόσεις βάσει στοιχείων Reuters.

υποχωρεί από το 2012, διαμορφώθηκε το 2013 στο 4,1% (α΄ δίμηνο 2014: 3,9%).

5 Η ΑΓΟΡΑ ΜΕΤΟΧΩΝ

Το δυσμενές επενδυτικό κλίμα που διαμορφώθηκε από τα τέλη του 2009 λόγω της κρίσης, σε συνδυασμό με την επίδραση της ύφεσης στα οικονομικά μεγέθη των εισηγμένων επιχειρήσεων, οδήγησαν τις τιμές των μετοχών στο Χρηματιστήριο Αθηνών σε έντονη υποχώρηση (14.10.2009-5.6.2012: -84%, βλ. Διάγραμμα VII.4). Η πορεία των τιμών των μετοχών στο ελληνικό χρηματιστήριο απέκλινε σημαντικά από τις άλλες ανεπτυγμένες αγορές. Οι διακυμάνσεις των τιμών των μετοχών κάτω από την καθοδική τους τάση συσχετίζονταν στενά με τις εξάρσεις αβεβαιότητας που προκαλούσαν αύξηση της διαφοράς αποδόσεων των ελληνικών έναντι των γερμανικών κρατικών ομολόγων.

Από τα τέλη του α΄ εξαμήνου του 2012, οι τιμές των μετοχών ακολούθησαν ανοδική πορεία (6.6.2012-31.12.2013: +144%) λόγω της βελτίωσης της εμπιστοσύνης και των μακροοικονομικών συνθηκών, καθώς επίσης και των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και ειδικότερα της επιτυχούς ανακεφαλαιοποίησης των ελληνικών τραπεζών εν μέρει με ιδιωτικά κεφάλαια. Ένδειξη της βελτίωσης του κλίματος στη χρηματιστηριακή αγορά αποτελεί το γεγονός ότι η συσχέτιση των εξελίξεων στο Χρηματιστήριο Αθηνών με τις χρηματιστηριακές αγορές διεθνώς την περίοδο αυτή ενισχύθηκε και πάλι.

Ειδικότερα στη διάρκεια του 2013, ο γενικός δείκτης τιμών των μετοχών στο Χρηματιστήριο Αθηνών αυξήθηκε κατά 28% (1.1.2014-14.2.2014: 10%), επίδοση που υπερέβη την άνοδο του δείκτη Dow Jones EURO STOXX στη ζώνη του ευρώ. Η υποβάθμιση του ελληνικού χρηματιστηρίου σε αναδυόμενη αγορά από τον οίκο MSCI οδήγησε σε σημαντική εισροή κεφαλαίων από ξένους επενδυτές που έχουν ειδικό ενδιαφέρον για τις αγορές αυτές.

Διάγραμμα VII.4 Γενικός δείκτης τιμών μετοχών Χρηματιστηρίου Αθηνών και αξία συναλλαγών (Ιανουάριος 2008-14 Φεβρουαρίου 2014)

(ημερήσια στοιχεία)

Πηγή: Χρηματιστήριο Αθηνών.

Μετά τη μεγάλη κάμψη (-75%) που παρουσίασε την τετραετία 2009-2012, η μέση ημερήσια αξία των συναλλαγών στο Χρηματιστήριο Αθηνών ενισχύθηκε το 2013 και διαμορφώθηκε σε 87 εκατ. ευρώ (1.1.2014-14.2.2014: 100 εκατ. ευρώ). Αυτό συνέβη κυρίως λόγω της προαναφερθείσας καθαρής εισροής κεφαλαίων από ξένους επενδυτές, η οποία ανήλθε συνολικά το 2013 σε 2,3 δισεκ. ευρώ, έναντι σωρευτικής εκροής 1,4 δισεκ. ευρώ την προηγούμενη τριετία. Η άντληση κεφαλαίων μέσω του Χρηματιστηρίου Αθηνών την περίοδο 2009-2013 προήλθε ως επί το πλείστον από τις ελληνικές τράπεζες. Η άντληση κεφαλαίων από μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις έβαινε μειούμενη στη διάρκεια της εν λόγω περιόδου και τη διετία 2012-2013 ήταν ιδιαίτερα υποτονική (2008: 472 εκατ. ευρώ, 2012-2013: συνολικά 226 εκατ. ευρώ).

Από τα τέλη του 2009 μέχρι τον Ιούνιο του 2012 οι τιμές των μετοχών του τραπεζικού κλάδου υποχώρησαν κατά 96% (14.10.2009-5.6.2012), ως αποτέλεσμα των επιπτώσεων της κρίσης στις ελληνικές τράπεζες (βλ. Τμήμα

VII.6). Στη συνέχεια, μέχρι τις αρχές Απριλίου 2013 οι τιμές των τραπεζικών μετοχών σημείωσαν περαιτέρω πτώση, καθώς επικρατούσε αβεβαιότητα σχετικά με τις δυνατότητες του ιδιωτικού τομέα να καλύψει επαρκώς τις απαιτούμενες στο πλαίσιο της ανακεφαλαιοποίησης κεφαλαιακές ανάγκες ώστε να διατηρήσει τον έλεγχο των συστημικών τραπεζών. Έκτοτε μέχρι το τέλος του 2013, οι τιμές των μετοχών του τραπεζικού κλάδου σημείωσαν άνοδο κατά 75% (1.1.2014-14.2.2014: 9%) επειδή διαλύθηκε η προαναφερθείσα αβεβαιότητα, ενώ βελτιώθηκαν τα οικονομικά αποτελέσματα των τραπεζών και γενικότερα δημιουργήθηκαν θετικές προσδοκίες λόγω της επιτυχούς αναδιάταξης του τραπεζικού συστήματος.

6 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Ο τραπεζικός τομέας στην Ελλάδα, σε αντίθεση με ό,τι παρατηρήθηκε σε άλλες χώρες, όχι μόνο δεν προξένησε την κρίση, αλλά ήταν ο αποδέκτης πρωτοφανών προκλήσεων, στις οποίες αντεπεξήλθε με τη βοήθεια των συντονισμένων ενεργειών της Τράπεζας της Ελλάδος και της Πολιτείας. Οι πρώτοι κραδασμοί έγιναν αισθητοί με το ξέσπασμα της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008 και οι πιέσεις εντάθηκαν στη συνέχεια εξαιτίας της εγχώριας δημοσιονομικής κρίσης. Αποτελεί επίτευγμα το γεγονός ότι παρά τις πιέσεις δεν διαταράχθηκε η σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος, ενώ κατά τη διάρκεια της αναγκαίας εκ βάθρων αναδιάταξής του, κανένας αποταμιευτής δεν υπέστη απομείωση των καταθέσεών του. Ήδη υλοποιείται το επόμενο κρίσιμο βήμα για τον ελληνικό τραπεζικό τομέα βάσει ενός μακροχρόνια βιώσιμου επιχειρηματικού υποδείγματος, το οποίο θα συμβάλει στον επαναπροσδιορισμό και τη στήριξη του νέου αναπτυξιακού προτύπου της ελληνικής οικονομίας μεσοπρόθεσμα.

Τα πρώτα χρόνια της κρίσης οι τράπεζες επέδειξαν ατολμία και οι πρωτοβουλίες για συγχωνεύσεις δεν τελεσφόρησαν. Μετά την επίπτωση της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους στην κεφαλαιακή τους βάση, κατέστη επιτακτική η ανάγκη αναδιάταξης και ισχυροποίησης του κλάδου. Αυτό πραγματοποιήθηκε μέσω εξαγορών, εφαρμογής μέτρων εξυγίανσης και της διαδικασίας ανακεφαλαιοποίησης.[12] Παράλληλα, περιορίστηκε η παρουσία ξένων τραπεζών στην Ελλάδα εξαιτίας αφενός προβλημάτων που αντιμετώπισαν οι μητρικές τους, ως απόρροια της διεθνούς κρίσης, και αφετέρου του αναπροσανατολισμού της στρατηγικής τους.[13] Συρρίκνωση παρατηρήθηκε και στο μερίδιο των λοιπών ελληνικών τραπεζών.[14] Πλέον, η δομή του τραπεζικού τοπίου είναι εντελώς διαφορετική εκείνης που επικρατούσε στην αρχή της κρίσης. Έχει εξαλειφθεί η πλεονάζουσα δυναμικότητα και λειτουργούν λιγότερες αλλά ισχυρότερες τράπεζες, ενώ τα πρώτα οφέλη από την αξιοποίηση συνεργειών είναι ήδη ορατά.

Σύμφωνα με στοιχεία τέλους Σεπτεμβρίου 2013, το ενεργητικό των τεσσάρων συστημικών τραπεζών αποτελούσε το 91,6% του συνολικού ενεργητικού του τραπεζικού συστήματος, έναντι 63,4% το 2009. Εάν συμπεριληφθούν τα υποκαταστήματα των ξένων τραπεζών, ο αριθμός των πιστωτικών ιδρυμάτων παρουσιάζεται μειωμένος σε 43, από 66 στο τέλος Δεκεμβρίου 2008.

Η Τράπεζα της Ελλάδος, ως εποπτική αρχή, είχε επανειλημμένα υποστηρίξει ότι το μέγεθος της ελληνικής οικονομίας και η παρούσα οικονομική συγκυρία απαιτούν λιγότερες σε αριθμό τράπεζες, περισσότερο ανθεκτικές στις οικονομικές αναταράξεις. Η μεγιστοποί-

12 Η Τράπεζα Πειραιώς εξαγόρασε το υγιές τμήμα της ATEbank, τη Γενική Τράπεζα, τις εγχώριες δραστηριότητες των κυπριακών τραπεζών (Ελληνική Τράπεζα, Τράπεζα Κύπρου και Cyprus Popular Bank) και τη Millennium Bank Ελλάδος. Η ΕΤΕ εξαγόρασε το υγιές τμήμα της First Business Bank και της Probank, καθώς και το σύνολο των καταθέσεων των Συνεταιριστικών Τραπεζών Αχαΐας, Λαμίας και Λέσβου-Λήμνου. Η Eurobank εξαγόρασε τη Νέα Proton Bank και το Νέο Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο. Τέλος, η Alpha Bank εξαγόρασε την Εμπορική Τράπεζα και το σύνολο των καταθέσεων των Συνεταιριστικών Τραπεζών Δυτικής Μακεδονίας, Δωδεκανήσου και Ευβοίας.

13 Οι μητρικές τράπεζες κάλυψαν πλήρως τις κεφαλαιακές ανάγκες των θυγατρικών και υποκαταστημάτων τους στην Ελλάδα πριν από την πώλησή τους.

14 Στην κατηγορία "λοιπές ελληνικές τράπεζες" περιλαμβάνονται οι μικρές εμπορικές τράπεζες, οι συνεταιριστικές τράπεζες και το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων.

Διάγραμμα VII.5 Ποσοστιαία διάρθρωση του παθητικού των ελληνικών τραπεζικών ομίλων[1]

(ποσοστά %)

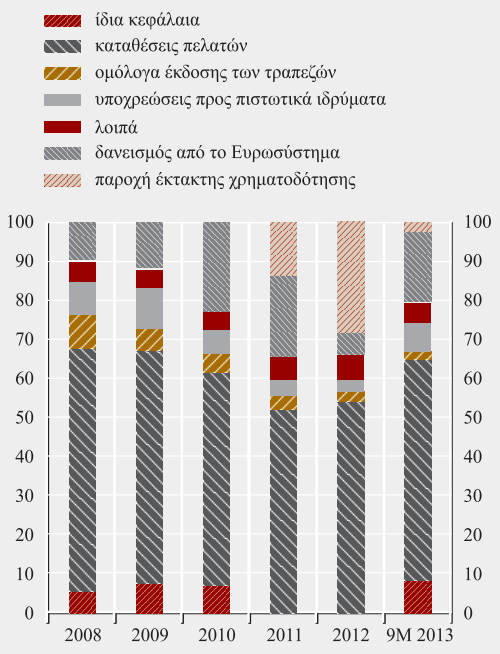

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.
1 Η ποσοστιαία συμμετοχή των ιδίων κεφαλαίων στη διάρθρωση του παθητικού στρογγυλοποιείται σε 0% για το 2011 και -1% για το 2012.

ηση της ευημερίας των χρηστών των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών απαιτεί βέβαια, πέρα από τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, και διατήρηση του ανταγωνισμού στο τραπεζικό σύστημα.

Το σύνολο του ελληνικού τραπεζικού τομέα δέχθηκε ισχυρές πιέσεις στη ρευστότητα, την κερδοφορία και την κεφαλαιακή του βάση από τη συνδυαστική επίδραση:

- της αδυναμίας πρόσβασης στις διεθνείς αγορές,
- των συνεχών εκροών καταθέσεων,
- της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους,
- των επιπτώσεων της ύφεσης στο μέγεθος και στην ποιότητα των δανειακών χαρτοφυλακίων.

Αναφορικά με τη ρευστότητα, είναι εμφανής η μεταβολή στη διάρθρωση των στοιχείων παθητικού των τραπεζών (βλ. Διάγραμμα VII.5), όπου παρατηρείται μείωση του μεριδίου των καταθέσεων, των τραπεζικών ομολόγων και της άντλησης χρηματοδότησης μέσω της διατραπεζικής αγοράς, ιδίως την περίοδο 2008-2011. Ωστόσο, από τον Ιούνιο του 2012 παρατηρείται βελτίωση με την επιστροφή καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα και την ανάκτηση πρόσβασης, ακόμη σχετικά μικρής, στη διεθνή αγορά διατραπεζικών repos.

Οι εκροές καταθέσεων είχαν ως αποτέλεσμα την επιδείνωση του λόγου δανείων προς καταθέσεις παρά τον περιορισμό της χορήγησης νέων δανείων. Με τη σταδιακή ανάκαμψη των καταθέσεων ο λόγος αυτός μειώθηκε σε ικανοποιητικό επίπεδο σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μέσο όρο των χωρών της ζώνης του ευρώ (βλ. Διάγραμμα VII.6).

Καταλυτική για τα μεγέθη του τραπεζικού τομέα υπήρξε η απομείωση της κεφαλαιακής βάσης λόγω της επίδρασης της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους το Μάρτιο του 2012, ως συνέπεια της οποίας οι ελληνικές τράπεζες κατέγραψαν ζημίες 37,7 δισεκ. ευρώ. Οι ζημίες αυτές αποτέλεσαν το σημαντικότερο παράγοντα για τον καθορισμό των κεφαλαιακών αναγκών των τραπεζών, στο πλαίσιο της άσκησης ανακεφαλαιοποίησης που διενήργησε η Τράπεζα της Ελλάδος το 2012.

Η ύφεση αλλά και η αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης οδήγησαν σε επιδείνωση της χρηματοοικονομικής κατάστασης νοικοκυριών και επιχειρήσεων. Κατά συνέπεια, ο πιστωτικός κίνδυνος αυξήθηκε, ενώ ο λόγος των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των δανείων εξαπλασιάστηκε μέσα σε μία πενταετία (Σεπτέμβριος 2013: 31,2%, Δεκέμβριος 2008: 5,1%) (βλ. Διάγραμμα VII.7). Ο ρυθμός σχηματισμού δανείων σε καθυστέρηση ήταν συγκρατημένος μέχρι το 2010, αλλά αυξήθηκε σημαντικά το 2011 και το 2012, ως αποτέλεσμα της βάθυνσης της ύφεσης και της γενικευμένης αβεβαιότητας που φαίνεται να επηρέασε τη συναλλακτική συμπεριφορά. Το εννεάμηνο

Διάγραμμα VII.6 Δείκτης χορηγήσεων προς καταθέσεις ελληνικών εμπορικών τραπεζών και τραπεζών στις χώρες της ζώνης του ευρώ

(σε ενοποιημένη βάση, %)

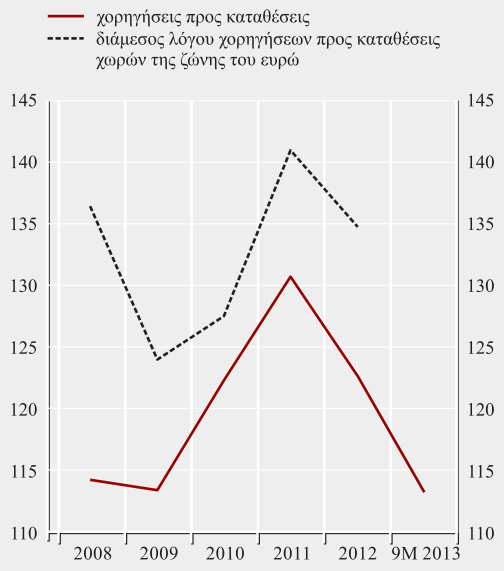

Πηγές: ΕΚΤ και Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα VII.7 Εξέλιξη του λόγου των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των δανείων, ανά κατηγορία δανείων

(ποσοστά %)

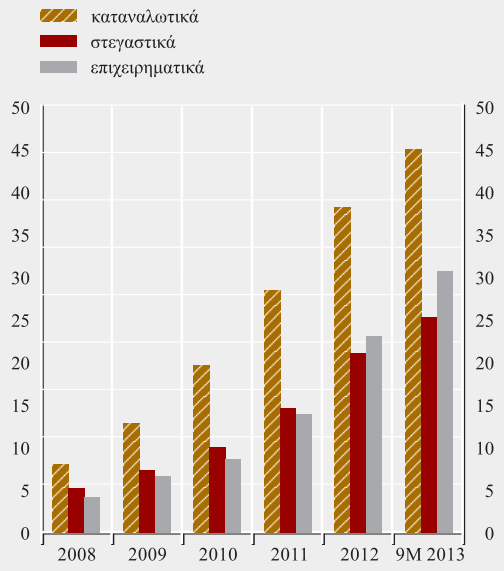

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

του 2013 παρουσίασε σημάδια σταθεροποίησης. Όπως και τα προηγούμενα έτη, στο τέλος Σεπτεμβρίου 2013, το υψηλότερο ποσοστό δανείων σε καθυστέρηση παρατηρήθηκε στα καταναλωτικά δάνεια[15] (45,8%), δεδομένου ότι συνήθως δεν καλύπτονται από εξασφαλίσεις (βλ. Διάγραμμα VII.7). Τα στεγαστικά δάνεια εμφάνισαν χαμηλότερο ποσοστό καθυστερήσεων (Σεπτέμβριος 2013: 25,8%), ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τα επιχειρηματικά δάνεια ήταν 31,2%.

Οι τράπεζες, διστακτικά στην αρχή και πιο ενεργά στη συνέχεια, προέβησαν σε ρυθμίσεις δανείων με στόχο να διευκολύνουν τους δανειολήπτες και να περιορίσουν το σχηματισμό δανείων σε καθυστέρηση. Παράλληλα, οι τράπεζες επιδίωξαν να επαυξήσουν τις εξασφαλίσεις για την κάλυψη δανείων που είχαν ήδη χορηγηθεί (με στόχο να μειώσουν τη ζημία σε περίπτωση αθέτησης) και κατέστησαν πιο αυστηρά τα κριτήρια χορήγησης νέων δανείων.

Η κρίση επηρέασε και τους παράγοντες εκείνους που προσδιορίζουν την ανθεκτικότητα του τραπεζικού τομέα, δηλ. την κερδοφορία, την πολιτική προβλέψεων και την κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών. Μετά την περιορισμένη κερδοφορία του 2009, ακολούθησε μία τριετία κατά την οποία οι τράπεζες, λόγω της ανάγκης σχηματισμού αυξημένων προβλέψεων για τον πιστωτικό κίνδυνο αλλά και, ιδίως το 2011, της επίδρασης της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους, κατέγραψαν σημαντικού ύψους ζημίες (μετά από φόρους).

Την περίοδο 2009-2012, μείωση εμφάνισαν τα καθαρά έσοδα από τόκους, τα οποία διαχρονικά αποτελούν τη σημαντικότερη πηγή εσόδων των τραπεζών. Τα έσοδα από τόκους μειώθηκαν, αφενός λόγω της αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων (για τα οποία δεν εισπράττονται οι οφειλόμενοι τόκοι) και αφετέρου λόγω της μείωσης του υπολοίπου των δανείων (δεδομένου ότι περιορίστηκαν οι νέες χορηγήσεις δανείων). Παράλληλα, τα

15 Συμπεριλαμβανομένων των ανοιγμάτων σε πιστωτικές κάρτες και των υπεραναλήψεων από τρεχούμενους λογαριασμούς.

έξοδα τόκων επιβαρύνθηκαν κατά διαστήματα και από τη χρήση του μηχανισμού έκτακτης χρηματοδότησης της Τράπεζας της Ελλάδος.[16] Η μείωση των τραπεζικών εργασιών επηρέασε και τα καθαρά έσοδα από προμήθειες, που αποτελούν τη δεύτερη σημαντικότερη πηγή εσόδων των τραπεζών. Επιπροσθέτως, η οικονομική ύφεση οδήγησε σε μείωση και των "λοιπών εσόδων", δηλ. των εσόδων από μερίσματα θυγατρικών εταιριών, ασφαλιστικών εργασιών κ.λπ. Κάμψη εμφάνισαν επίσης τα έσοδα από τις διεθνείς δραστηριότητες των τραπεζών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, με εξαίρεση τις δραστηριότητες στην Τουρκία, που παρέμειναν ιδιαίτερα αποδοτικές. Τις ανωτέρω αρνητικές επιδράσεις αντιστάθμισε, σε μικρό ωστόσο βαθμό, η περιστολή του λειτουργικού κόστους, κυρίως των εξόδων προσωπικού. Τα επόμενα χρόνια αναμένεται να επιτευχθεί περαιτέρω βελτίωση στη διαχείριση του λειτουργικού κόστους μέσω των συνεργειών.

Εξάλλου, τα αποτελέσματα των τραπεζών (βλ. Διάγραμμα VII.8) επιβαρύνθηκαν από την επιδείνωση της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου, εξέλιξη που κατέστησε αναγκαίο το σχηματισμό αυξημένων προβλέψεων έναντι του πιστωτικού κινδύνου.[17] Από την άλλη πλευρά, η πολιτική αυτή συνέβαλε ώστε ο δείκτης κάλυψης των δανείων σε καθυστέρηση από συσσωρευμένες προβλέψεις να παραμένει σχετικά ικανοποιητικός και εφάμιλλος της διαμέσου τιμής των χωρών της ζώνης του ευρώ.

Σημάδια ανάκαμψης σε όλες τις κατηγορίες εσόδων εμφανίζονται στα μέχρι στιγμής αποτελέσματα του 2013, αν και η μετά από φόρους κερδοφορία οφείλεται κυρίως σε μη επαναλαμβανόμενα γεγονότα. Επίσης, συνεχίστηκαν οι προσπάθειες περιστολής του λειτουργικού κόστους.

Μολονότι οι ελληνικές τράπεζες είχαν εισέλθει στην κρίση με ικανοποιητικούς δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας, οι ζημίες από το 2010 και μετά και κυρίως η επίπτωση του PSI είχαν ως αποτέλεσμα οι περισσότερες

Διάγραμμα VII.8 Εξέλιξη των κερδών μετά από φόρους των ελληνικών τραπεζικών ομίλων

(δισεκ. ευρώ)

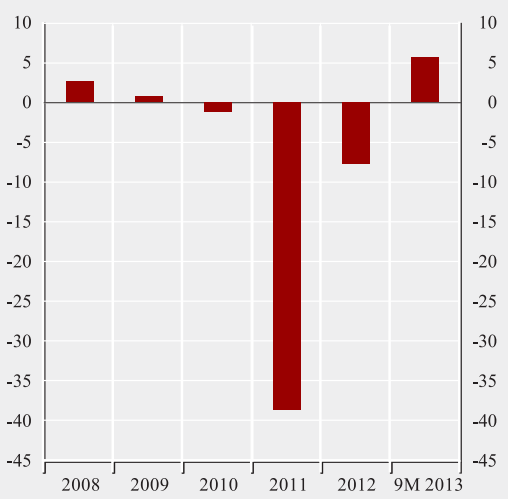

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

τράπεζες να βρεθούν στο τέλος του 2011 με έλλειμμα κεφαλαίων (βλ. Διάγραμμα VII.9). Με τη μεταβατική ανακεφαλαιοποίηση των συστημικών τραπεζών το 2012 και την ολοκλήρωση της διαδικασίας στο τέλος του πρώτου εξαμήνου του 2013, οι δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών τραπεζών αποκαταστάθηκαν. Πλέον, το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας είναι ο σημαντικότερος μέτοχος των τεσσάρων συστημικών τραπεζών, ενώ διατηρεί απόθεμα ασφαλείας ύψους άνω των 8 δισεκ. ευρώ, το οποίο θα ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθεί σε περίπτωση που κάποια τράπεζα χρειαστεί περαιτέρω ενίσχυση κεφαλαίων υπό το φως των αποτελεσμάτων της διενεργούμενης άσκησης προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (stress test). Θετική επίσης εξέλιξη αποτελεί και η βελτίωση της ποιότητας των κεφαλαίων, τα οποία αποτελούνται πλέον σχεδόν αποκλειστικά από Βασικά Ίδια Κεφάλαια, σε αντίθεση με το 2008, οπότε τα Συμπληρωματικά Ίδια Κεφάλαια αποτελούσαν το 1/5 του

16 Συνεπάγεται υψηλότερα επιτόκια σε σύγκριση με την άντληση ρευστότητας μέσω των πράξεων του Ευρωσυστήματος.

17 Μεταξύ τέλους 2008 και τέλους Σεπτεμβρίου 2013, οι συσσωρευμένες προβλέψεις των τραπεζών έναντι του πιστωτικού κινδύνου υπερτριπλασιάστηκαν.

Διάγραμμα VII.9 Ανάλυση των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων και εξέλιξη της κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών εμπορικών τραπεζών

(αριστερή κλίμακα εκατ. ευρώ, δεξιά κλίμακα ποσοστά %)

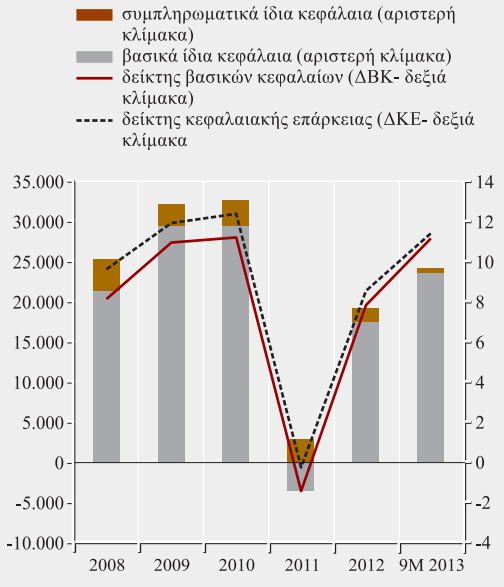

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

συνόλου των κεφαλαίων (βλ. Διάγραμμα VII.9).[18]

Εν μέσω της δυσμενούς συγκυρίας, η Τράπεζα της Ελλάδος και η Πολιτεία προέβησαν σε σειρά αποφασιστικών ενεργειών που αποσκοπούσαν στη διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και την προστασία των καταθέσεων. Μεταξύ των ενεργειών αυτών, κρίσιμη σημασία είχαν:

– η αδιάλειπτη κάλυψη των βραχυπρόθεσμων αναγκών ρευστότητας των τραπεζών και της ζήτησης τραπεζογραμματίων εκ μέρους του κοινού,

– η διασφάλιση της επάρκειας των δημόσιων πόρων που προορίζονταν για την κάλυψη κεφαλαιακών αναγκών και του κόστους αναδιάταξης του ελληνικού τραπεζικού τομέα,

– η εξυγίανση αδύναμων τραπεζών,[19] βάσει ενός διευρυμένου νομικού πλαισίου, και

– η απαίτηση προς όλες τις ελληνικές τράπεζες να αυξήσουν την κεφαλαιακή τους βάση σε ένα συντηρητικά εκτιμημένο επαρκές επίπεδο.

Η διαμόρφωση του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου για την εξυγίανση των πιστωτικών ιδρυμάτων με το νόμο 4021/2011[20] επέτρεψε την εύρυθμη αναδιάταξη του τραπεζικού τομέα. Μέχρι το τέλος 2013 είχαν εξυγιανθεί έξι εμπορικές και έξι συνεταιριστικές τράπεζες, είτε με τη μεταφορά των υγιών στοιχείων ενεργητικού τους σε άλλη τράπεζα είτε με τη σύσταση μεταβατικού πιστωτικού ιδρύματος.[21]

Η Τράπεζα της Ελλάδος, θέλοντας να προαγάγει τη διαφάνεια και την εμπιστοσύνη προς τον τραπεζικό τομέα και στο πλαίσιο των υποχρεώσεών της εκ του Μνημονίου, ανέθεσε τον Ιούλιο του 2013, για δεύτερη φορά, στη διεθνώς αναγνωρισμένη συμβουλευτική εταιρία BlackRock Solutions τη διεξαγωγή διαγνωστικής μελέτης στα δανειακά χαρτοφυλάκια των ελληνικών τραπεζών. Τα αποτελέσματα της διαγνωστικής μελέτης, σε συνδυασμό με τα σχέδια αναδιάρθρωσης που έχουν υποβάλει οι τράπεζες, θα ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο της άσκησης προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (stress test) που βρίσκεται σε εξέλιξη.

Οι κυριότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο τραπεζικός τομέας στην πορεία προς την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας είναι:

– η διεύρυνση των πηγών χρηματοδότησης των τραπεζών,

18 Προς την κατεύθυνση αυτή συνέβαλε και η διενέργεια εθελοντικών προτάσεων επαναγοράς υβριδικών τίτλων και τίτλων μειωμένης εξασφάλισης των ελληνικών τραπεζών στο πλαίσιο του επιμερισμού του κόστους ανακεφαλαιοποίησης και στους κατόχους των τίτλων αυτών.

19 Σύμφωνα με το σχέδιο Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση πλαισίου για την ανάκαμψη και την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων, ως "εξυγίανση" ορίζεται η αναδιάρθρωση ενός ιδρύματος με σκοπό να διασφαλιστεί η συνέχιση των ουσιαστικών λειτουργιών του, να διατηρηθεί η χρηματοπιστωτική σταθερότητα και να αποκατασταθεί η βιωσιμότητα του συνόλου ή μέρους των δραστηριοτήτων του ιδρύματος.

20 Σε συνέχεια και εξειδίκευση του νόμου 3601/2007.

21 Τον Ιούλιο του 2012 το ΤΧΣ προέβη στην πώληση των δύο μεταβατικών πιστωτικών ιδρυμάτων που είχαν συσταθεί (Νέα Proton Bank και Νέο Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο) στη Eurobank.

– η διαχείριση των προβληματικών στοιχείων ενεργητικού (δηλ. των δανείων σε καθυστέρηση και των ρυθμισθέντων δανείων),

– ο επανασχεδιασμός του επιχειρηματικού υποδείγματος των τραπεζών ώστε να προσαρμοστεί στις νέες οικονομικές συνθήκες που διαμορφώνονται,

– η συμβολή του κλάδου στη γενικότερη προσπάθεια ανασυγκρότησης των κλάδων της πραγματικής οικονομίας.

Το 2013 οι ελληνικές τράπεζες ανέκτησαν, όπως προαναφέρθηκε, την πρόσβαση στη διατραπεζική χρηματοδότηση. Επίσης, ξένα επενδυτικά κεφάλαια και θεσμικοί επενδυτές συμμετείχαν στις αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου τους, καθώς και στη διάθεση μετοχών τους στη συνέχεια.[22] Ωστόσο, βασική επιδίωξη παραμένει η έκδοση τραπεζικών ομολόγων (χωρίς εξασφαλίσεις) στις διεθνείς αγορές, όποτε το επιτρέψουν οι συνθήκες. Αργότερα θα μπορούσε να διερευνηθεί η δυνατότητα έκδοσης και τιτλοποιημένων απαιτήσεων. Η διαφοροποίηση των πηγών χρηματοδότησης θα μειώσει την εξάρτηση των ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα και θα επιτρέψει την παροχή περισσότερων νέων πιστώσεων μεσοπρόθεσμα.

Απαραίτητη είναι η αποτελεσματική διαχείριση των προβληματικών στοιχείων ενεργητικού. Η συσσώρευση δανείων σε καθυστέρηση αποθαρρύνει τη χορήγηση νέων πιστώσεων, μεταξύ άλλων αποστερώντας τις τράπεζες από πόρους που θα μπορούσαν να διοχετεύσουν σε νέα δάνεια. Επίσης, καθιστά αναγκαίο το σχηματισμό προβλέψεων και αυξάνει τις ανάγκες των τραπεζών σε κεφάλαια, περιορίζοντας περαιτέρω τη δυνατότητα και τη διάθεση των τραπεζών για ανάληψη κινδύνων και άρα χορήγηση δανείων. Η βελτίωση της ποιότητας του χαρτοφυλακίου δανείων, μέσω της αποτελεσματικής διαχείρισης αλλά και ως απόρροια της βελτίωσης των οικονομικών συνθηκών, αφενός θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη των καταθετών και των αγορών και αφετέρου θα οδηγήσει σε μείωση των επιτοκιακών περιθωρίων.

Τα παραπάνω μπορούν να επιτευχθούν μόνο μέσω του σχεδιασμού ενός μακροχρόνια βιώσιμου επιχειρηματικού υποδείγματος. Οι βασικοί άξονες του σχεδιασμού στον τραπεζικό τομέα πρέπει να επικεντρώνονται: (α) στον εξορθολογισμό του κόστους λειτουργίας και γενικότερα την εσωτερική δημιουργία κεφαλαίου μέσω οργανικής κερδοφορίας, (β) στην απεμπλοκή από μη αμιγώς τραπεζικές εργασίες, (γ) στον επανασχεδιασμό των δραστηριοτήτων στο εξωτερικό, (δ) στην ενεργό διαχείριση των προβληματικών στοιχείων ενεργητικού, (ε) στην παροχή πλήρους φάσματος τραπεζικών εργασιών και στην ορθή τιμολόγησή τους.

Η Τράπεζα της Ελλάδος θα συνεχίσει να ενεργεί με γνώμονα τη διατήρηση της σταθερότητας του τραπεζικού τομέα, την προστασία των καταθέσεων και τη δημιουργία μακροχρόνια βιώσιμων πιστωτικών ιδρυμάτων με ισχυρή κεφαλαιακή βάση.

7 Η ΑΓΟΡΑ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

Συνοπτική παρουσίαση της πορείας της αγοράς ιδιωτικής ασφάλισης μετά την ανάληψη της εποπτείας από την Τράπεζα της Ελλάδος

Το 2013 ολοκληρώθηκαν τρία χρόνια από την ανάληψη από την Τράπεζα της Ελλάδος και της εποπτείας της αγοράς ιδιωτικής ασφάλισης. Τα συσσωρευμένα προβλήματα του κλάδου, σε συνδυασμό με την επίπτωση της δημοσιονομικής κρίσης, οδήγησαν αναπόφευκτα στην ανάκληση της άδειας λειτουργίας πέντε ασφαλιστικών επιχειρήσεων, ενώ δύο ακόμη εταιρίες έκλεισαν με ιδία βούληση, αφού πρώτα μετέφεραν το χαρτοφυλάκιό τους σε άλλη εταιρία. Οι θεσμικές και ελεγκτικές παρεμβάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος είχαν ως γνώμονα αφενός την εξυγίανση της λει-

22 Χαρακτηριστικό παράδειγμα η διάθεση κυρίως σε ξένους επενδυτές του μεριδίου της Millennium BCP στην Τράπεζα Πειραιώς, ύψους 400 εκατ. ευρώ. Θετική εξέλιξη το 2013 αποτελεί και η άσκηση μέρους των παραστατικών τίτλων δικαιωμάτων κτήσης μετοχών (warrants) στην Alpha Bank, με τους οποίους αγοράστηκαν μετοχές αξίας 96 εκατ. ευρώ.

τουργίας της ιδιωτικής ασφάλισης προς όφελος των καταναλωτών και αφετέρου την έγκαιρη και πλήρη προετοιμασία της αγοράς για τη μετάβαση στο νέο θεσμικό καθεστώς της Φερεγγυότητας ΙΙ (Solvency II). Με τους ενδελεχείς και εντατικούς ελέγχους που διενεργήθηκαν, ασκήθηκε πίεση ώστε οι ίδιες οι επιχειρήσεις να επιδιώκουν τη διαρκή βελτίωση των διαδικασιών τους, αλλά και να προχωρήσουν σε αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου συνολικού ύψους περίπου 2 δισεκ. ευρώ.

Η σταθεροποίηση της πορείας προς τον εξορθολογισμό και τον εκσυγχρονισμό των δομών αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την αποτελεσματική ανάπτυξη της ασφαλιστικής αγοράς, παρά τις αντιξοότητες της αρνητικής οικονομικής συγκυρίας. Στην κατεύθυνση αυτή, η Τράπεζα της Ελλάδος με συνεχείς ελέγχους στοχεύει στη βελτίωση της εσωτερικής οργάνωσης των ασφαλιστικών επιχειρήσεων, τη διαφάνεια των συναλλαγών, καθώς και την προστασία της αγοράς, συνεπώς και του χρηματοπιστωτικού τομέα γενικότερα, από κάθε είδους αθέμιτες και ζημιογόνες πρακτικές, προς όφελος του κοινωνικού συνόλου και της ελληνικής οικονομίας.

Η αγορά ιδιωτικής ασφάλισης κατά το 2013

Στο τέλος Σεπτεμβρίου 2013, η ασφαλιστική αγορά στην Ελλάδα περιλάμβανε εβδομήντα δύο (72) ασφαλιστικές επιχειρήσεις με καθεστώς εγκατάστασης, με συνολικό ενεργητικό ύψους 14,9 δισεκ. ευρώ. Σε όρους παραγωγής ασφαλίστρων, το μερίδιο αγοράς των ελληνικών ανώνυμων εταιριών ανήλθε σε 50,9%, των θυγατρικών ομίλων ΕΕ σε 42,8%, των υποκαταστημάτων τρίτων χωρών και των υποκαταστημάτων κρατών-μελών της ΕΕ σε 6,3%. Όσον αφορά το βαθμό συγκέντρωσης, ως προς την παραγωγή ασφαλίστρων, οι 5 και 10 μεγαλύτερες επιχειρήσεις κατέχουν το 71,8% και 89,8% της αγοράς στις ασφαλίσεις ζωής και το 37,5% και 63,2% στις ασφαλίσεις κατά ζημιών αντίστοιχα.

Την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2013, κύρια χαρακτηριστικά της ασφαλιστικής αγοράς ήταν η μείωση για δεύτερη συνεχή χρονιά της παραγωγής ασφαλίστρων και η συνέχιση των αυξήσεων μετοχικού κεφαλαίου, το ύψος των οποίων κατά την επισκοπούμενη περίοδο ανήλθε σε 200 εκατ. ευρώ. Αναφορικά με άλλα μεγέθη, τα έσοδα από πάσης φύσεως ασφάλιστρα υποχώρησαν κατά 9,75% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2012 και ανήλθαν σε 3 δισεκ. ευρώ, εκ των οποίων το 40,3% προήλθε από ασφαλίσεις ζωής και το 59,7% από ασφαλίσεις κατά ζημιών. Ειδικότερα, η μείωση των εσόδων από ασφαλίσεις ζωής ήταν της τάξεως του 13,7%, ενώ των εσόδων από ασφαλίσεις κατά ζημιών 6,9%. Το σύνολο των Τεχνικών Αποθεμάτων των ασφαλιστικών επιχειρήσεων που εποπτεύονται από την Τράπεζα της Ελλάδος υποχώρησε περαιτέρω και διαμορφώθηκε σε 11,7 δισεκ. ευρώ (2012: 12,0 δισεκ. ευρώ). Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στις ασφαλίσεις ζωής, εξαιτίας των εξαγορών συμβολαίων αλλά και της υποχώρησης της νέας παραγωγής.

Κατά την ίδια περίοδο, η Τράπεζα της Ελλάδος συνέχισε την πολιτική εντατικοποίησης των επιτόπιων ελέγχων στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις, διενεργώντας πάνω από 100 επιτόπιους έλεγχους και επιβάλλοντας τα προβλεπόμενα εποπτικά μέτρα στις περιπτώσεις όπου παρατηρήθηκαν αποκλίσεις από τα προβλεπόμενα στο κανονιστικό πλαίσιο. Παράλληλα, σε τακτά χρονικά διαστήματα, πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις με τις διοικήσεις και στελέχη των επιχειρήσεων, όπου και τους επισημάνθηκαν ζητήματα διοικητικής οργάνωσης και κανονιστικής συμμόρφωσης, με έμφαση στην προετοιμασία της σταδιακής προσαρμογής των πρακτικών της αγοράς και της εσωτερικής οργάνωσης στις απαιτήσεις της Φερεγγυότητας ΙΙ.

Στο πλαίσιο της εν λόγω προετοιμασίας, συνεχίστηκε και κατά το 2013 η συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο σχεδιασμό και την υλοποίηση πανευρωπαϊκών ασκήσεων ποσοτικών επιπτώσεων. Συγκεκριμένα, η Τράπεζα της Ελλάδος συμμετείχε, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Αρχή Ασφαλίσεων και Επαγγελματικών Συντάξεων (EIOPA), στην πανευ-

ρωπαϊκή άσκηση για την εκτίμηση των οικονομικών επιπτώσεων μιας σειράς τροποποιήσεων που αφορούν προϊόντα με μακροχρόνιες εγγυήσεις επιτοκίου (Long Term Guarantees – LTG).

Συνεχίστηκαν επίσης οι εργασίες των οκτώ Ομάδων Εργασίας, που συστάθηκαν το 2012 με πρωτοβουλία της Τράπεζας της Ελλάδος, με σκοπό την αναβάθμιση της ποιότητας των κατάλληλων στατιστικών στοιχείων των επιχειρήσεων αλλά και τη δημιουργία κατάλληλων αναλογιστικών υποδειγμάτων αποτίμησης συγκεκριμένων ασφαλιστικών κινδύνων. Σε συνεργασία με τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις, πραγματοποιήθηκε ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη των λογισμικών για την παραγωγή των στατιστικών στοιχείων και την υποστήριξη των εν λόγω υποδειγμάτων και οριστικοποιήθηκαν οι σχετικές εκθέσεις.

Εκτός από τα μέτρα ενδιάμεσης εφαρμογής της Οδηγίας "Φερεγγυότητα ΙΙ", οι ρυθμιστικές παρεμβάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος επεκτάθηκαν και στον κλάδο της ασφαλιστικής διαμεσολάβησης, με την έκδοση των Πράξεων Εκτελεστικής Επιτροπής 30 και 31/30.9.2013 (ΦΕΚ Β 2556). Με την Πράξη 30/2013 για τη "*Ρύθμιση θεμάτων διοικητικής και λογιστικής οργάνωσης των ασφαλιστικών επιχειρήσεων, ιδία δε αναφορικά με την εμπορική πολιτική, την πρόσκτηση εργασιών και τα συναφή με αυτήν δίκτυα, καθώς και την παρακολούθηση της παραγωγής, της είσπραξης ασφαλίστρων και της απόδοσης προμηθειών, και συναφείς κανόνες Δεοντολογίας*", οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις υποχρεούνται, μεταξύ άλλων, να υιοθετήσουν και να εφαρμόσουν εμπορική πολιτική, κανονισμό πωλήσεων και πολιτική διαχείρισης παραγωγής και είσπραξης ασφαλίστρου, το ελάχιστο περιεχόμενο των οποίων καθορίζει η Πράξη. Επίσης, περιγράφονται οι θεμελιώδεις αρχές που διέπουν τις συναλλαγές των ασφαλιστικών επιχειρήσεων με τους ασφαλιστικούς διαμεσολαβητές, ενώ επιβάλλονται συγκεκριμένες υποχρεώσεις τήρησης αρχείων και υποβολής αναφορών στην εποπτική αρχή. Η Πράξη 31/2013 "*Κανονισμός Συμπεριφοράς των (Αντ)ασφαλιστικών Διαμεσολαβητών*" περιγράφει τα πρότυπα ενημέρωσης και επαγγελματικής συμπεριφοράς που οφείλουν να τηρούν οι διαμεσολαβητές κατά την προώθηση ασφαλιστικών προϊόντων, τόσο έναντι του πελάτη όσο και έναντι των άλλων διαμεσολαβητών και των ασφαλιστικών επιχειρήσεων. Η Πράξη περιέχει ενδεικτική περιπτωσιολογία αθέμιτων ή παραπλανητικών πρακτικών και προβλέπει την επιβολή διοικητικών κυρώσεων σε βάρος όσων ασφαλιστικών διαμεσολαβητών μετέρχονται αυτές. Επίσης, διά της θέσεως σε ισχύ της εν λόγω Πράξης, καταργήθηκε το Π.Δ. 298/86 (ΦΕΚ Α 133) "*Δικαιώματα και υποχρεώσεις ασφαλιστικών πρακτόρων και παραγωγών ασφαλίσεων και Κανονισμός Συμπεριφοράς για την άσκηση του επαγγέλματος αυτών*", που προέβλεπε ότι οι ασφαλιστικοί πράκτορες μπορούν να παρακρατούν το εισπραχθέν από τους πελάτες ασφάλιστρο για ένα δίμηνο και, σε ό,τι αφορά τους χρόνους απόδοσης των ασφαλίστρων, εφαρμόζεται πλέον η διάταξη του άρθρου 33 παρ. 2 του Ν.Δ. 400/1970. Οι Πράξεις τέθηκαν σε ισχύ από την 1 Ιανουαρίου 2014.

Παράλληλα με την αλλαγή του κανονιστικού πλαισίου για την ασφαλιστική διαμεσολάβηση, η Τράπεζα της Ελλάδος πραγματοποίησε ήδη έναν πρώτο κύκλο επισκέψεων σε επιχειρήσεις (αντ)ασφαλιστικής διαμεσολάβησης με μεγάλη παραγωγή. Σκοπός των συναντήσεων ήταν η γόνιμη ανταλλαγή απόψεων και προβληματισμών εν όψει της προετοιμασίας και του κλάδου της διαμεσολάβησης για τον ουσιαστικότερο ρόλο του στο καθεστώς της Φερεγγυότητας ΙΙ.

Τέλος, στο πλαίσιο της άσκησης προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων κρίσης που διεξήγαγε η Τράπεζα της Ελλάδος στα πιστωτικά ιδρύματα, αξιολογήθηκαν και οι κεφαλαιακές απαιτήσεις των ασφαλιστικών εταιριών που αποτελούν θυγατρικές τραπεζών.

VIII ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

Στη διάρκεια του 2013 ισχυροποιήθηκαν περαιτέρω τα επιστημονικά ευρήματα για το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής και απέκτησαν πρόσθετη τεκμηρίωση οι προτάσεις πολιτικής για την αναγκαιότητα επείγουσας δράσης. Η διεθνής συνεργασία για τη μείωση των εκπομπών δεν προχώρησε ουσιαστικά, υπάρχουν όμως ενδείξεις ότι μπορεί να υπάρξει ένα θετικό αποτέλεσμα το 2015, όταν επιδιώκεται να υπογραφεί μια νέα διεθνής συμφωνία. Η Ευρωπαϊκή Ένωση εξετάζει τον καθορισμό νέων στόχων πολιτικής για το κλίμα και την ενέργεια, εν μέρει πιο φιλόδοξων και εν μέρει πιο μετριοπαθών, λαμβάνοντας υπόψη και την ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας, που έχει επηρεαστεί δυσμενώς από το σχετικά υψηλό κόστος της ενέργειας. Η Ελλάδα συνεχίζει να βρίσκεται εντός των στόχων του Κιότο, ενώ η κατάταξή της βάσει ενός νέου δείκτη περιβαλλοντικά βιώσιμης ανταγωνιστικότητας ήταν καλύτερη από ό,τι βάσει του παραδοσιακού δείκτη. Ωστόσο, μια πρόσφατη έρευνα επισήμανε την ανάγκη να αντιμετωπιστούν οι παρενέργειες —όσον αφορά την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής βιομηχανίας— ορισμένων αλλαγών στο Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών και η ελληνική κυβέρνηση υπέβαλε σχετική πρόταση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Ιανουάριο του τρέχοντος έτους. Οι κυριότερες νομοθετικές και διοικητικές ρυθμίσεις του δωδεκαμήνου αφορούσαν την αναδιάρθρωση και αποκρατικοποίηση της ΔΕΗ, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την αντιμετώπιση της "ενεργειακής φτώχειας" σε συνδυασμό με το πρόβλημα της αιθαλομίχλης. Τέλος, οι κυριότερες επενδύσεις στον τομέα της ενέργειας αφορούσαν την απόκτηση της πλειοψηφίας του μετοχικού κεφαλαίου του ΔΕΣΦΑ από τη SOCAR και την επιλογή του Αδριατικού αγωγού, που θα διέρχεται από την Ελλάδα, για τη μεταφορά αερίου από το Αζερμπαϊτζάν στην Ευρώπη, ενώ αξιοσημείωτη ήταν η συμφωνία με την οποία η πολυεθνική BP κατέστη αποκλειστικός αγοραστής της παραγωγής πετρελαίου από τα κοιτάσματα του Πρίνου για την επόμενη εξαετία.

I Η ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

I.I ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΜΗΝΟ

Η κυριότερη επιστημονική έκθεση των τελευταίων μηνών ήταν η 5η Έκθεση Αξιολόγησης της 1ης Ομάδας Εργασίας της Διακυβερνητικής Επιτροπής Εμπειρογνωμόνων για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC) του ΟΗΕ που δημοσιεύθηκε το Σεπτέμβριο του 2013.[1] Η έκθεση είναι προϊόν συνεργασίας 259 επιστημόνων από 39 χώρες και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ανθρώπινη επίδραση είναι το κύριο αίτιο της ανόδου της θερμοκρασίας από τα μέσα του 20ού αιώνα, επισημαίνοντας ότι η άνοδος αυτή είναι αναμφισβήτητη, ότι έχουν καταγραφεί πολλές αλλαγές χωρίς προηγούμενο στο κλιματικό σύστημα και ότι τα αποδεικτικά στοιχεία έχουν αυξηθεί. Όπως έγραψε ο Sir Nicholas Stern, μετά τη δημοσίευση της Έκθεσης Αξιολόγησης του IPCC, "οι κυβερνήσεις και οι επιχειρήσεις δεν πρέπει πλέον να αμφιβάλλουν καθόλου σχετικά με τους κινδύνους που συνεπάγεται η καθυστέρηση περαιτέρω περικοπών των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου".[2]

Προηγουμένως, έκθεση της Διεθνούς Υπηρεσίας Ενέργειας[3] είχε καταλήξει σε πολύ ενδιαφέροντα συμπεράσματα:

– Οι εκπομπές CO_2 έφθασαν σε επίπεδα ρεκόρ το 2012.

– Οι δύο χώρες με τις μεγαλύτερες εκπομπές (οι ΗΠΑ και η Κίνα) έκαναν ενθαρρυντικά βήματα προς την "αποανθρακοποίηση". Το 2012 οι εκπομπές στις ΗΠΑ είχαν υποχωρήσει στα επίπεδα των μέσων της δεκαετίας του 1990, ενώ η αύξηση των εκπομπών CO_2 ήταν από τις χαμηλότερες της τελευταίας δεκαετίας.

1 IPCC 5th Assessment Report – Working Group I, *Climate Change 2013 – The Physical Science Basis – Summary for Policymakers*, 27.9.2013.
2 Nicholas Stern, "World leaders must act faster on climate change", *Financial Times*, 30.9.2013.
3 IEA, *Redrawing the Energy-Climate Map*, 10.6.2013.

– Ωστόσο, η τάση των εκπομπών CO_2 προοιωνίζεται μακροπρόθεσμη άνοδο της θερμοκρασίας έως 5,3°C.

Τα ευρήματα αυτά αντανακλώνται σε έκθεση του Περιβαλλοντικού Προγράμματος του ΟΗΕ,[4] η οποία συμπεραίνει ότι, αν δεν υπάρξει τώρα δράση για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και τον περιορισμό της ανόδου της θερμοκρασίας στους 2°C, θα είναι πολύ πιο δύσκολο και πιο δαπανηρό να επιτευχθεί αυτό αργότερα. Εξάλλου, στη διάρκεια του 2013 και τις αρχές του 2014 συνεχίστηκε η επιστημονική διερεύνηση της συσχέτισης της κλιματικής αλλαγής με τα ακραία καιρικά φαινόμενα, τα οποία παρατηρούνται ολοένα και συχνότερα.[5] Το ότι η αυξημένη συχνότητα εμφάνισης ακραίων καιρικών καταστάσεων συνδέεται με την ανθρωπογενή κλιματική αλλαγή υποστηρίζεται και από τις επιστημονικές εκθέσεις της Ένωσης Ευρωπαϊκών Ακαδημιών[6] και της IPCC.[7]

1.2 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ – ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η 19η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή

Η 19η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή πραγματοποιήθηκε στη Βαρσοβία στις 11-22 Νοεμβρίου 2013.[8] Σκοπός της διάσκεψης ήταν να προετοιμάσει το έδαφος για την υπογραφή μιας νέας δεσμευτικής παγκόσμιας συμφωνίας το 2015 στο Παρίσι, με απώτερο στόχο να περιοριστεί στους 2°C η άνοδος της θερμοκρασίας του πλανήτη έως το τέλος του αιώνα. Ωστόσο, οι εργασίες της διάσκεψης ολοκληρώθηκαν χωρίς να τεθεί χρονοδιάγραμμα για την κατάθεση δεσμευτικών στόχων. Οι γρήγορα αναπτυσσόμενες οικονομίες, που έχουν και τεράστια "αποτυπώματα" εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου, επιμένουν πως παραμένουν αναπτυσσόμενες και ως εκ τούτου δεν θα έπρεπε να καλούνται να λαμβάνουν περιοριστικά μέτρα, όπως εκείνα των ανεπτυγμένων χωρών. Από την πλευρά τους, οι ανεπτυγμένες χώρες απέρριψαν το αίτημα για αποζημιώσεις στις νησιωτικές χώρες χαμηλού υψομέτρου για ζημίες από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας. Ταυτόχρονα, εκατοντάδες εκπρόσωποι μη κυβερνητικών περιβαλλοντικών οργανώσεων, οι οποίοι συμμετείχαν στη σύνοδο ως παρατηρητές, λίγο πριν από τη λήξη της συνόδου αποσύρθηκαν από το χώρο των διαπραγματεύσεων, σε ένδειξη διαμαρτυρίας, καταγγέλλοντας παράλληλα το γεγονός ότι την ίδια χρονική περίοδο πραγματοποιήθηκε στη Βαρσοβία το Παγκόσμιο Φόρουμ Άνθρακα, που εκπροσωπεί τη βιομηχανία από την οποία προέρχεται μεγάλο μέρος των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.

Τελικά συμφωνήθηκαν τα εξής:

– πρώτον, οι χώρες να αρχίσουν ή να εντείνουν την προετοιμασία για τη συμβολή τους στη διεθνή συμφωνία που επιδιώκεται να συναφθεί το 2015 και να ισχύσει από το 2020,

– δεύτερον, να δημιουργηθεί ένας διεθνής μηχανισμός προστασίας των πιο ευάλωτων

4 UN Environment Programme, *Emissions Gap Report*, 5.11.2013.

5 Βλ. π.χ. Peterson, T.C., M.P. Hoerling, P.A. Stott and S. Herring, (eds), "Explaining Extreme Events of 2012 from a Climate Perspective", *Bulletin of the American Meteorological Society*, 2013, vol. 94(9), 1–74, καθώς και "Assessing the Role of Global Warming in Extreme Weather of 2012" και "Research Cites Role of Warming in Extremes", *New York Times*, 5-6.9.2013. Βλ. επίσης έκθεση του Climate Council της Αυστραλίας που δημοσιεύθηκε στα μέσα Ιανουαρίου 2014 ("Australian heatwave shows man-made climate change, scientists say", *Financial Times*, 16.1.2014), και σύνοψη των ευρημάτων του Rutherford Appleton Laboratory για την ηλιακή δραστηριότητα ("Is our Sun Falling Silent?", BBC News, 18.1.2014, και "Στη δίνη της υπερθέρμανσης ή μιας μίνι εποχής παγετώνων ο πλανήτης;", *Ημερησία*, 25.1.2014).

6 Βλ. (1) "Extreme Weather Events in Europe: preparing for climate change adaptation", Norwegian Meteorological Institute, *NILU*, 2013, των Øystein Hov, Ulrich Cubasch, Erich Fischer, Peter Höppe, Trond Iversen, Nils Gunnar Kvamst, Zbigniew W. Kundzewicz, Daniela Rezacova, David Rios, Filipe Duarte Santos, Bruno Schädler, Ott Veisz, Christos Zerefos, Rasmus Benestad, John Murlis, M. Donat, Gregor C. Leckebusch, Uwe Ulbrich και (2) "Trends in extreme weather events in Europe: implications for national and European Union adaptation strategies", EASAC *Policy Report 22*, 2013, των Øystein Hov, Ulrich Cubasch, Erich Fischer, Peter Höppe, Trond Iversen, Nils Gunnar Kvamst, Zbigniew W. Kundzewicz, Daniela Rezacova, David Rios, Filipe Duarte Santos, Bruno Schädler, Ott Veisz, Christos Zerefos, Rasmus Benestad, Mike Norton, John Murlis.

7 *IPCC Special Report on Managing the Risks of Extreme Events and Disasters to Advance Climate Change Adaptation* (SREX), επιμ. Field, C.B., V. Barros, T.F. Stocker, D. Qin, D.J. Dokken, K.L. Ebi, M.D. Mastrandrea, K.J. Mach, G.-K. Plattner, S.K. Allen, M. Tignor, και P.M. Midgley, Cambridge University Press, 2012.

8 UNFCCC, "UN Climate Change Conference in Warsaw keeps governments on a track towards 2015 climate agreement", Press release, 23.11.2013. Στη διάσκεψη συμμετείχαν οι 195 χώρες που έχουν υπογράψει τη Σύμβαση-πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή (United Nations Framework Convention on Climate Change), συνέχεια της οποίας υπήρξε το Πρωτόκολλο του Κιότο το 1997, το οποίο έχει κυρωθεί από 192 χώρες μέχρι στιγμής.

χωρών από "απώλειες και ζημίες" που οφείλονται σε ακραία καιρικά φαινόμενα ή στη σταδιακή άνοδο της στάθμης της θάλασσας,

– τρίτον, να βοηθήσουν οι ανεπτυγμένες τις αναπτυσσόμενες χώρες να μειώσουν τις εκπομπές αερίων που προέρχονται από την αποψίλωση και τη μείωση των δασικών εκτάσεων (οι ΗΠΑ, η Νορβηγία και το Ην. Βασίλειο δεσμεύθηκαν να χρηματοδοτήσουν την πρωτοβουλία REDD+ (Collaborative initiative on Reducing Emissions from Deforestation and forest Degradation in developing countries) με 280 εκατ. δολ.) και

– τέταρτον, οι ανεπτυγμένες χώρες (συμπεριλαμβάνονται η Αυστρία, το Βέλγιο, η Φινλανδία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Νορβηγία, η Σουηδία και η Ελβετία) να χρηματοδοτήσουν με πάνω από 100 εκατ. δολ. το Ταμείο Προσαρμογής (Adaptation Fund), ενώ 48 από τις φτωχότερες χώρες οριστικοποίησαν σχέδια για την αντιμετώπιση των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής.

Στις 14.1.2014 η Christiana Figueres, εκτελεστική γραμματέας για τη Σύμβαση-πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή, εκτίμησε ότι έως το τέλος του τρέχοντος έτους θα έχει καταρτιστεί ένα σχέδιο της διεθνούς συμφωνίας που επιδιώκεται να υπογραφεί το 2015 και ότι θα περιλαμβάνει στόχο μηδενικών καθαρών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου έως το δεύτερο μισό του αιώνα.[9]

Είναι χαρακτηριστικό ότι στη διάρκεια της Διάσκεψης ο Γεν. Γραμματέας του ΟΗΕ Ban Ki-moon δήλωσε ότι είχε "καλέσει τους ηγέτες του κόσμου να είναι πιο φιλόδοξοι και να αφιερώσουν στην κλιματική αλλαγή τους ήδη περιορισμένους πόρους τους", προσθέτοντας ότι "έπρεπε να έχουν ένα ευρύτερο όραμα, αντί να λαμβάνουν υπόψη βραχυπρόθεσμες εγχώριες σκοπιμότητες".[10]

Ανάλογες σκέψεις διατύπωσαν σημαντικοί επιστήμονες και σχολιαστές, με αφορμή τη Διάσκεψη του ΟΗΕ. Ο Jeffrey Sachs (ειδικός σύμβουλος του Γεν. Γραμματέα του ΟΗΕ και Διευθυντής του Sustainable Development Solutions Network) ανέδειξε τέσσερις κατευθύνσεις δράσης: περισσότερη ηλεκτρική ενέργεια από τεχνολογίες χαμηλής περιεκτικότητας σε άνθρακα, αντικατάσταση των στερεών καυσίμων με την ηλεκτρική ενέργεια σε τομείς όπως τα αυτοκίνητα και η θέρμανση των κατοικιών, μεγαλύτερη ενεργειακή αποδοτικότητα στη βιομηχανία και τις κατοικίες, τέρμα στη μείωση των δασικών εκτάσεων.[11] Ο γνωστός αρθρογράφος Martin Wolf προέβαλε τα τελευταία ευρήματα του οικονομολόγου William Nordhaus,[12] σύμφωνα με τα οποία το κόστος του περιορισμού της ανόδου της θερμοκρασίας κατά 2°C εκτιμάται στο 1,5% του παγκόσμιου ΑΕΠ, εφόσον ακολουθηθεί η ορθή πολιτική, και πολύ μεγαλύτερο αν δεν συμμετάσχουν οι χώρες που ευθύνονται για το 50% των εκπομπών.[13] Εξάλλου, το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (WEF), με αφορμή τη δημοσίευση της ετήσιας έκθεσής του *Global Risks 2014* (16.1.2014), που συνοψίζει τις απαντήσεις ειδικών και ηγετικών στελεχών της οικονομίας διεθνώς, συμπέρανε ότι μία από τις 4 κυριότερες απειλές για την παγκόσμια σταθερότητα τα επόμενα 5-10 χρόνια είναι "*η βραδεία πρόοδος όσον αφορά τις παγκόσμιες προκλήσεις, καθώς το συνεχιζόμενο αδιέξοδο στους θεσμούς παγκόσμιας διακυβέρνησης έχει αποτέλεσμα να μην αντιμετωπίζονται κατάλληλα οι περιβαλλοντικές και αναπτυξιακές προκλήσεις που έχουν πραγματικά παγκόσμιο χαρακτήρα*". Η έκθεση συγκαταλέγει τα ακραία καιρικά φαινόμενα και την κλιματική αλλαγή μεταξύ των πέντε πιθανότερων παγκόσμιων κινδύνων ("most likely risks"), ενώ η κλιματική αλλαγή θεωρείται ο δεύτερος σημαντικότερος κίνδυνος

9 "Compelling case for global deal on climate, says UN", *Financial Times*, 14.1.2014. Γίνεται αναφορά σε "goal of zero net greenhouse gas emissions by the second half of the century".
10 "UN presses rich nations to act on climate funds", *Financial Times*, 22.11.2013.
11 Jeffrey Sachs, "We risk more Haiyans if we ignore climate change", *Financial Times*, 16.11.2013.
12 William Nordhaus, *The Climate Casino*, Yale University Press, 2013.
13 M. Wolf, "Green growth is a worthwhile goal", *Financial Times*, 26.11.2013.

με κριτήριο τις ενδεχόμενες επιπτώσεις ("most potentially impactful risks").[14]

*

Σημαντικές ήταν και δύο εκθέσεις του ΟΟΣΑ που δημοσιεύθηκαν τον Οκτώβριο και το Νοέμβριο του 2013.[15] Σ' αυτές τονιζόταν ότι "η αξιόπιστη και συνεπής τιμολόγηση του άνθρακα πρέπει να αποτελέσει τον ακρογωνιαίο λίθο των κυβερνητικών πολιτικών για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής" και ότι "οι φόροι επί του άνθρακα και τα συστήματα εμπορίας των εκπομπών είναι οι αποτελεσματικότεροι τρόποι, από πλευράς κόστους, προκειμένου να μειωθούν οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα".

Πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι η πολιτική της ΕΕ αρχικά συνοψίστηκε στην Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής "Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή",[16] η οποία υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο ECOFIN στις 21.6.2013. Στις 18 Δεκεμβρίου 2013 εκπρόσωποι του Συμβουλίου και του Ευρωκοινοβουλίου κατέληξαν σε συμφωνία επί της πρότασης που είχε υποβάλει στις 7 Νοεμβρίου η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχετικά με τη μείωση της χρήσης και των εκπομπών των φθοριούχων αερίων του θερμοκηπίου, δηλαδή των υδροφθορανθράκων (HFC), των υπερφθορανθράκων (PFC) και του εξαφθοριούχου θείου (SF_6). Ο σχετικός κανονισμός (του οποίου απομένει η τυπική έγκριση) θα προβλέπει τη μείωση των πωλήσεων υδροφθορανθράκων κατά 80% και τον περιορισμό των εκπομπών φθοριούχων αερίων κατά τα 2/3 έως το 2030.[17] Είχαν προηγηθεί τον Ιούνιο συμφωνία ΗΠΑ-Κίνας για μείωση και το Σεπτέμβριο σχετική δέσμευση των ηγετών της Ομάδας των 20 (G20).[18]

Στις 22 Ιανουαρίου 2014 ανακοινώθηκαν οι προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με το πλαίσιο πολιτικής για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και για την ενέργεια με ορίζοντα το 2030. Το προτεινόμενο νέο πλαίσιο περιλαμβάνει στόχους για το 2030, που – αφού εγκριθούν ή τροποποιηθούν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 20-21 Μαρτίου εφέτος – θα αντικαταστήσουν τους στόχους για το 2020 που είχαν τεθεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το Μάρτιο του 2007 (την περίφημη τριάδα 20-20-20: μείωση των εκπομπών κατά 20% έως το 2020 σε σύγκριση με το 1990, αύξηση του μεριδίου των ΑΠΕ στη συνολική κατανάλωση ενέργειας στο 20% και βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης – δηλαδή εξοικονόμηση κατανάλωσης ενέργειας – έως το 2020 κατά 20% σε σύγκριση με τις υπάρχουσες το 2007 εκτιμήσεις για το 2020). Πριν από την υποβολή των προτάσεων, οι αρμόδιοι υπουργοί της Γαλλίας, της Γερμανίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιταλίας είχαν απευθύνει επιστολή προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (7 Ιανουαρίου) προτείνοντας να τεθεί πλέον ένας πιο φιλόδοξος δεσμευτικός στόχος – *για μείωση των εκπομπών έως το 2030 κατά 40% σε σύγκριση με το 1990.*[19] Ταυτόχρονα, άρχισε έντονος διάλογος, ο οποίος συνεχίζεται και αφορά μεταξύ άλλων τα εξής: (α) αν θα τεθούν δεσμευτικοί στόχοι για τη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, (β) ποιος είναι ο καταλληλότερος συνδυασμός μέσων και στόχων, προκειμένου *και* η μείωση των εκπομπών να επιτευχθεί *και* να αποφευχθεί επιβάρυνση της ανταγωνιστικότητας ορισμέ-

14 World Economic Forum, "Worsening Wealth Gap Seen as Biggest Risk Facing the World in 2014", δελτίο τύπου 16.1.2014 για την έκθεση *Global Risks 2014.*

15 OECD, 1) *Aligning prices and policies,* 9.10.2013, 2) *Effective carbon prices,* 4.11.2013.

16 16.4.2013, COM(2013) 216 final.

17 Βλ. "Η Επιτροπή προτείνει σημαντική μείωση των εκπομπών φθοριούχων αερίων που προκαλούν άνοδο της θερμοκρασίας του πλανήτη", δελτίο τύπου 7.11.2013, και "Memo – European Commissioner Connie Hedegaard welcomes major step forward to reduce some of the most dangerous greenhouse gases", δελτίο τύπου 18.12.2013.

18 Οι υδροφθοράνθρακες (HFC) αντικατέστησαν τους χλωροφθοράνθρακες (CFC), των οποίων η χρήση σταμάτησε βάσει του Πρωτοκόλλου του Μόντρεαλ επειδή κατέστρεφαν το στρώμα του όζοντος. Οι HFC δεν επηρεάζουν το στρώμα του όζοντος, προβλέπεται όμως ότι, αν δεν ελεγχθούν οι εκπομπές τους, θα συμβάλλουν όλο και περισσότερο στο φαινόμενο του θερμοκηπίου, καθώς η δυνητική επίδρασή τους στην άνοδο της θερμοκρασίας είναι *υπερπολλαπλάσια* (έως 23.000 φορές!) από εκείνη του διοξειδίου του άνθρακα, όπως επισημαίνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ("The warming effect of F-gases on the atmosphere is up to 23,000 times stronger than carbon dioxide", δελτίο τύπου 18.12.2013). Βλ. επίσης "Curbing a Potent Greenhouse Gas", κύριο άρθρο *New York Times*, 7.1.2014.

19 Για τα προβλήματα της ενεργειακής πολιτικής στην ΕΕ και των διαφορετικών εθνικών επιλογών, βλ. και "Europäische Energiewenden", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 29.10.2013.

νων κλάδων της οικονομίας[20] (βλ. και Τμήμα 2.2 πιο κάτω). Τελικά, οι προτάσεις της Επιτροπής, οι οποίες κρίθηκαν ανεπαρκείς από τις κυριότερες οικολογικές οργανώσεις,[21] μεταξύ άλλων προβλέπουν:[22]

1ον Ένα δεσμευτικό στόχο μείωσης των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου κατά 40% κάτω από το επίπεδο του 1990, ο οποίος μπορεί να επιτευχθεί έως το 2030 μόνο με εθνικά μέτρα. Οι εκπομπές από τομείς που δεν υπάγονται στο σύστημα εμπορίας εκπομπών θα πρέπει να μειωθούν κατά 30% κάτω από το επίπεδο του 2005. Η Επιτροπή καλεί το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να συμφωνήσουν ότι η ΕΕ θα δεσμευθεί για τη μείωση κατά 40% στο πλαίσιο των διεθνών διαπραγματεύσεων για τη νέα παγκόσμια συμφωνία για το κλίμα που θα ολοκληρωθούν στο Παρίσι στο τέλος του 2015.

2ον Ένα δεσμευτικό στόχο, *αλλά μόνο σε επίπεδο ΕΕ και όχι επιμέρους χωρών*, για τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας τουλάχιστον κατά 27% επί του συνόλου της κατανάλωσης έως το 2030. Ο στόχος σε επίπεδο ΕΕ είναι απαραίτητος για να ενθαρρύνει τη συνέχιση των επενδύσεων στον κλάδο, αλλά δεν θα μεταφραστεί σε εθνικούς στόχους, ώστε να αφήσει στα κράτη-μέλη ευελιξία ως προς το μετασχηματισμό του ενεργειακού τους συστήματος.

3ον Η βελτιωμένη ενεργειακή απόδοση κρίνεται απαραίτητη για τη μετάβαση προς ένα ανταγωνιστικό και βιώσιμο ενεργειακό σύστημα, αλλά ο ρόλος της με ορίζοντα το 2030 "θα εξεταστεί περαιτέρω κατά την επανεξέταση της οδηγίας για την ενεργειακή απόδοση που πρόκειται να ολοκληρωθεί εντός του έτους".

Η ανακοίνωση της Επιτροπής συνοδεύεται από έκθεση σχετικά με τις ενεργειακές τιμές και το κόστος, η οποία διαπιστώνει μεταξύ άλλων ότι: (α) οι τιμές της ενέργειας αυξήθηκαν σχεδόν σε όλα τα κράτη-μέλη από το 2008, κυρίως λόγω των φόρων και των τελών, αλλά και λόγω του υψηλότερου κόστους δικτύου, (β) η σύγκριση με τους εμπορικούς εταίρους της ΕΕ αναδεικνύει τη διεύρυνση των διαφορών στις τιμές, ιδίως με τις τιμές αερίου στις ΗΠΑ,[23] η οποία θα μπορούσε να υπονομεύσει την ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης, ιδίως για τις ενεργοβόρες βιομηχανίες, (γ) η αύξηση των τιμών της ενέργειας μπορεί να αντισταθμιστεί εν μέρει με τις οικονομικά αποδοτικές ενεργειακές και κλιματικές πολιτικές, τις ανταγωνιστικές αγορές ενέργειας και μέτρα βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης, όπως η χρήση ενεργειακά αποδοτικότερων προϊόντων. Η έκθεση προσθέτει ότι "*...οι προσπάθειες της ευρωπαϊκής βιομηχανίας για την ενεργειακή αποδοτικότητα μπορεί να χρειαστεί να προχωρήσουν ακόμη περισσότερο, έχοντας κατά νου τους φυσικούς περιορισμούς, καθώς οι ανταγωνιστές κάνουν το ίδιο και η ευρωπαϊκή βιομηχανία επενδύει στο εξωτερικό ώστε να είναι πιο κοντά στις διευρυνόμενες αγορές*". Ταυτόχρονα, η Επιτροπή εξέδωσε και Σύσταση "με σκοπό τη διασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος και του κλίματος από την τεχνική της υδραυλικής ρωγμάτωσης μεγάλου όγκου που χρη-

20 Βλ. και: N. Butler, "Energy Policy – Europe takes power", *Financial Times*, 5-6.1.2014 και "EU considers scrapping 2030 binding renewables targets", *Financial Times*, 14.1.2014. "Sluggish Economy Prompts Europe to Reconsider Its Intentions on Climate Change", *New York Times*, 17.1.2014. "Rewrite energy policy and re-industrialise Europe", άρθρο του Lakshmi Mittal, επικεφαλής της βιομηχανίας χάλυβα ArcelorMittal, *Financial Times*, 20-21.1.2014. Δηλώσεις του Υπουργού Οικονομίας και Ενέργειας της Γερμανίας Sigmar Gabriel, "German Energy Official Sounds a Warning", *New York Times*, 21.1.2014, και "Germany cautions on impact of renewables", *Financial Times*, 21-22.1.2014. "High energy prices hold Europe back", κύριο άρθρο *Financial Times*, 21-22.1.2014.

21 Βλ. "Ευρωπαϊκή οπισθοδρόμηση οι προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το νέο κλιματικό και ενεργειακό πακέτο 2030", ανακοίνωση WWF, 22.1.2014, http://www.wwf.gr/news/913-2030. Επίσης: "New EU climate targets 'weaken renewable energy goals" και "EU sets out new climate change goals", *Financial Times*, 22-23.1.2014, καθώς και "Europe, Facing Economic Pain, May Ease Climate Rules", *New York Times*, 23.1.2014.

22 Βλ. "Κλιματικοί και ενεργειακοί στόχοι για το 2030 για μια οικονομία της ΕΕ ανταγωνιστική, ασφαλή και με χαμηλές εκπομπές άνθρακα", δελτίο τύπου Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 22.1.2014.

23 Η μείωση του κόστους ενέργειας στις ΗΠΑ μεταξύ άλλων ανανακλά και την αυξανόμενη αξιοποίηση του σχιστολιθικού φυσικού αερίου (shale gas), η οποία ωστόσο φαίνεται να οδήγησε σε αύξηση των εξαγωγών άνθρακα και επομένως σε "εκτόπιση" των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου σε άλλες περιοχές του πλανήτη. Για το θέμα αυτό και για τις δυνατότητες της Ευρώπης να προχωρήσει σε οικονομικά συμφέρουσα εξόρυξη και αξιοποίηση του σχιστολιθικού αερίου, βλ. (α) Daniel Yergin, "The Global Impact of US Shale", Project Syndicate, 8.1.2014, (β) Florence Gény, *Can Unconventional Gas be a Game Changer in European Gas Markets?*, Oxford Institute for Energy Studies, Δεκέμβριος 2010, και (γ) Γ. Παλαιολόγου, "Διχάζει ο ενεργειακός θησαυρός της Ευρώπης", *Καθημερινή*, 9.2.2014.

σιμοποιείται ιδίως σε έργα εξόρυξης σχιστολιθικού αερίου". Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι ο Fatih Birol, επικεφαλής οικονομολόγος της Διεθνούς Υπηρεσίας Ενέργειας, δήλωσε ότι το υψηλό κόστος της ενέργειας στην Ευρώπη δεν οφείλεται κατά κύριο λόγο στην πολιτική της ΕΕ για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής ή στις επιδοτήσεις για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, αλλά στο υψηλό κόστος της εισαγόμενης ενέργειας.[24] Επίσης, έκθεση του οργανισμού "Climate Strategies", που στηρίζεται σε ευρήματα έγκυρων ευρωπαϊκών ερευνητικών ιδρυμάτων, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το κόστος της ενέργειας έχει μόνο μικρή επίδραση στην ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας και ότι η Ευρώπη πρέπει να παραμείνει στην πρωτοπορία της παγκόσμιας προσπάθειας για "αποανθρακοποίηση".[25]

Με δεδομένους αυτούς τους προβληματισμούς, είναι ενδιαφέρον ότι κατά τις προγραμματικές δηλώσεις της κυβέρνησης συνασπισμού στη Γερμανία η καγκελάριος Μέρκελ επιβεβαίωσε το φιλόδοξο στόχο για στροφή προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ώστε αυτές να καλύπτουν το 80% των ενεργειακών αναγκών της χώρας έως το 2050, από 25% σήμερα.[26]

Εξάλλου, στις ΗΠΑ δόθηκε νέα ώθηση στην πολιτική για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής όταν η ομοσπονδιακή Υπηρεσία Προστασίας του Περιβάλλοντος (Environmental Protection Agency) άρχισε να εκδίδει αυστηρούς κανονισμούς (για τους οποίους δεν απαιτείται έγκριση του Κογκρέσου), εξαιτίας των οποίων ουσιαστικά σταμάτησε η κατασκευή νέων μονάδων παραγωγής ενέργειας από άνθρακα, ενώ και οι υπάρχουσες ενδέχεται να οδηγηθούν σε διακοπή λειτουργίας. Εξάλλου, σύμφωνα με δημοσιεύματα του τύπου,[27] ο Υπουργός Εξωτερικών επιδιώκει στενή συνεργασία με την Κίνα προκειμένου να υπάρξει το 2015 νέα παγκόσμια συνθήκη, με την οποία οι ΗΠΑ και άλλες χώρες θα δεσμευθούν για ιστορικής σημασίας μειώσεις στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου. Στην Κίνα, πάντως, στη διάρκεια του 2013 βρέθηκε στο προσκήνιο της διεθνούς δημοσιότητας το οξύτατο πρόβλημα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης λόγω αιωρούμενων μικροσωματιδίων στις πόλεις της, αποτέλεσμα του υψηλού επιπέδου των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και της εκτεταμένης χρήσης του άνθρακα ως καυσίμου στις μονάδες παραγωγής ενέργειας στη χώρα αυτή.[28] Στις ΗΠΑ, στην ομιλία του για την "Κατάσταση της Ένωσης" στις 28.1.2014, ο πρόεδρος Ομπάμα τόνισε ότι η ασφαλής εξόρυξη του φυσικού αερίου έχει συμβάλει καθοριστικά ώστε να πλησιάσει η χώρα του την ενεργειακή ανεξαρτησία και ανέδειξε την επέκταση της χρήσης ηλιακής ενέργειας.[29]

Τέλος, στην Ελλάδα δημοσιεύθηκε το Σεπτέμβριο του 2013 εκτενής έκθεση του WWF-Ελλάς,[30] στην οποία μεταξύ άλλων αναλύονται οι βασικές προτεραιότητες για τη μετάβαση σε βιώσιμη οικονομία.

2 ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ ΑΕΡΙΩΝ ΤΟΥ ΘΕΡΜΟΚΗΠΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΕ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (2011-2012) ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΕΚΠΟΜΠΗΣ

2.1 ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ

Το 2011, το σύνολο των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην ΕΕ-27 (με εξαίρεση τον τομέα "χρήσεις γης, αλλαγή χρήσεων γης και δασοπονία", καθώς και τις εκπομπές που προέρχονται από τις διεθνείς αερομεταφορές και τη ναυτιλία) ανήλθε σε 4.550 εκατ. τόνους ισο-

24 "Energy price gap with the US to hurt Europe for 'at least 20 years'", *Financial Times*, 30.1.2014.
25 Βλ. Climate Strategies, *Staying with the Leaders: Europe's Path to a Successful Low-Carbon Economy*, 6.2.2014, και "Claims of high EU energy prices 'overblown'", *Financial Times*, 7.2.2014.
26 "Chancellor Merkel delivers State of the Nation", *Deutsche Welle*, 29.1.2014.
27 "Kerry Quietly Makes Priority of Climate Pact", *New York Times*, 2.1.2014.
28 Βλ. Thomas Friedman, "Too Big to Breathe?", *New York Times*, 5.11.2013, "China's Dirty Air" (κύριο άρθρο), *New York Times*, 7.11.2013, "Airpocalypse – China is getting airy ambitions", *Financial Times*, 31.12.2013.
29 President Barack Obama, "State of the Union Address", 28.1.2014.
30 Η έκθεση έχει τίτλο *Ζωντανή ελληνική οικονομία.*

Πίνακας VIII.1 Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου[1] και στόχοι του Πρωτοκόλλου του Κιότο

	Στοιχεία 2011							Προσωρινές εκτιμήσεις 2012	
	1990	Πρωτόκολλο Κιότο (έτος βάσης)[2]	2011	Μεταβολή 2010-2011	Μεταβολή 1990-2011	Μεταβολή έτους βάσης-2011	Στόχοι Κιότο 2008-2012	Μεταβολή 2011-2012	Μεταβολή 1990-2012
Χώρα	(σε εκατ. τόνους ισοδυνάμου CO_2)			(εκατοστιαίες μεταβολές)				(εκατοστιαίες μεταβολές)	
Αυστρία	78,2	79,0	82,8	-2,6	6,0	4,8	-13,0	-3,0	2,8
Βέλγιο	143,1	145,7	120,2	-8,8	-16,0	-17,5	-7,5	-2,3	-18,0
Γαλλία	556,4	563,9	485,5	-5,6	-12,7	-13,9	0,0	0,7	-12,1
Γερμανία	1.250,3	1.232,4	916,5	-2,9	-26,7	-25,6	-21,0	1,4	-25,7
Δανία	68,7	69,3	56,2	-8,1	-18,1	-18,9	-21,0	-7,0	-23,9
Ελλάδα	*104,6*	*107,0*	*115,0*	*-1,9*	*10,0*	*7,5*	*25,0*	*1,2*	*11,3*
Ην. Βασίλειο	767,3	776,3	552,6	-7,0	-28,0	-28,8	-12,5	3,1	-25,7
Ιρλανδία	55,2	55,6	57,5	-6,5	4,1	3,4	13,0	0,4	4,5
Ισπανία	282,8	289,8	350,5	0,5	23,9	21,0	15,0	0,9	22,8
Ιταλία	519,0	516,9	488,8	-2,3	-5,8	-5,4	-6,5	-5,0	-10,5
Λουξεμβούργο	12,9	13,2	12,1	-1,3	-6,2	-8,1	-28,0	-3,1	-9,1
Ολλανδία	211,8	213,0	194,4	-7,1	-8,2	-8,8	-6,0	0,4	-7,9
Πορτογαλία	61,0	60,1	70,0	-2,0	14,8	16,4	27,0	-0,2	14,5
Σουηδία	72,8	72,2	61,4	-6,2	-15,5	-14,8	4,0	3,9	-18,8
Φινλανδία	70,4	71,0	67,0	-10,1	-4,9	-5,6	0,0	-7,6	-12,1
ΕΕ-15	**4.254,5**	**4.265,5**	**3.630,7**	**-4,2**	**-14,7**	**-14,9**	**-8,0**	**-0,3**	**-14,9**
ΕΕ-27[3]	**5.574,4**	**...**	**4.550,2**	**-3,3**	**-18,4**	**...**	**...**	**-0,9**	**-19,1**

Πηγές: Για το 2011: European Environment Agency Technical Report no. 8/2013, *Annual European Union greenhouse gas inventory 1990-2011 and inventory report 2013*, 29.5.2013. Για το 2012: European Environment Agency Technical Report no. 14/2013, *Approximated EU GHG inventory: Early GHG Estimates for 2012*, 30.9.2013.

1 Εξαιρούνται οι εκπομπές του τομέα "χρήσεις γης, αλλαγή χρήσεων γης και δασοπονία", καθώς και οι εκπομπές από διεθνείς αερομεταφορές και ναυτιλία.

2 Για τα αέρια CO_2, CH_4, N_2O το σύνολο των χωρών-μελών επέλεξε ως έτος βάσης το 1990. Για τα αέρια HFC, PFC, SF_6 12 χώρες-μέλη επέλεξαν το 1995 ως έτος βάσης, ενώ η Αυστρία, η Γαλλία και η Ιταλία επέλεξαν το 1990. Επίσης, διευκρινίζεται ότι για την Κύπρο, τη Μάλτα και την ΕΕ-27 δεν υπάρχουν στόχοι βάσει του Πρωτοκόλλου του Κιότο ούτε και αντίστοιχα δεδομένα "έτους βάσης".

3 Οι προσωρινές εκτιμήσεις για το 2012 αναφέρονται στην ΕΕ-28, εν όψει της ένταξης της Κροατίας ως 28ου μέλους της ΕΕ από 1.7.2013.

δυνάμου διοξειδίου του άνθρακα (CO_2) και ήταν μειωμένο κατά 18% σε σύγκριση με το 1990. Το ίδιο έτος οι εκπομπές αερίων στην ΕΕ-15 ανήλθαν σε 3.631 εκατ. τόνους (μείωση κατά 15% σε σχέση με το 1990), αντιπροσωπεύοντας το 80% των συνολικών εκπομπών της ΕΕ-27 (έναντι 76% το 1990). Από τις παλαιές χώρες-μέλη, η Γερμανία και το Ην. Βασίλειο ευθύνονται για το μεγαλύτερο μέρος των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην ΕΕ το 2011 (32% των συνολικών εκπομπών της ΕΕ-27 και 40% των ρύπων της ΕΕ-15), ενώ ακολουθούν η Γαλλία και η Ιταλία (το αντίστοιχο ποσοστό είναι 13% για καθεμία). Οι χώρες-μέλη με τη μικρότερη συμβολή είναι το Λουξεμβούργο (0,3%), η Δανία, η Ιρλανδία, η Σουηδία και η Φινλανδία (1% για καθεμία), διατηρώντας παρόμοια ποσοστά συμμετοχής και ως προς το σύνολο των ρύπων της ΕΕ-15 (βλ. Πίνακα VIII.1).

Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι χώρες οι οποίες λόγω μεγέθους συμβάλλουν περισσότερο στις συνολικές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου *έχουν καλύτερες επιδόσεις όσον αφορά τις εκπομπές ρύπων κατά κεφαλήν ή τις εκπομπές*

Πίνακας VIII.2 Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου ανά κατηγορία σε ΕΕ-27, ΕΕ-15 και Ελλάδα

(σε εκατ. τόνους ισοδυνάμου CO_2)

	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ΕΕ-27										
Ενέργεια	4.297	4.029	3.981	4.084	4.080	4.015	3.936	3.659	3.763	3.614
Βιομηχανικές διεργασίες	458	437	390	403	400	412	388	323	335	332
Διαλύτες	17	14	13	12	12	12	11	10	10	10
Γεωργία	600	517	505	478	474	475	474	463	460	461
Απόβλητα	204	198	177	152	150	146	142	139	137	133
*Σύνολο**	*5.574*	*5.195*	*5.066*	*5.129*	*5.117*	*5.059*	*4.952*	*4.593*	*4.705*	*4.550*
ΕΕ-15										
Ενέργεια	3.282	3.206	3.259	3.348	3.329	3.265	3.200	2.972	3.048	2.898
Βιομηχανικές διεργασίες	353	350	310	311	303	308	292	254	261	253
Διαλύτες	13	12	11	10	10	9	9	8	8	8
Γεωργία	434	412	413	385	380	380	379	370	369	370
Απόβλητα	172	166	144	119	116	113	109	106	104	102
*Σύνολο**	*4.255*	*4.146*	*4.138*	*4.173*	*4.138*	*4.075*	*3.989*	*3.710*	*3.790*	*3.631*
Ελλάδα										
Ενέργεια	77	81	96	106	105	107	104	100	92	92
Βιομηχανικές διεργασίες	10	12	14	14	12	12	12	10	10	9
Διαλύτες	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Γεωργία	11	10	10	10	9	10	9	9	9	9
Απόβλητα	6	6	6	5	5	5	5	5	5	5
*Σύνολο**	*105*	*109*	*126*	*135*	*131*	*134*	*130*	*124*	*117*	*115*

Πηγές: European Environment Agency, *Annual European Union greenhouse gas inventory 1990-2011 and inventory report 2013*, 29.5.2013 και ΥΠΕΚΑ, *Annual inventory submission of Greece under the Convention and the Kyoto Protocol for greenhouse and other gases for the years 1990-2011*, Απρίλιος 2013.

* Εξαιρούνται οι εκπομπές του τομέα "χρήσεις γης, αλλαγή χρήσεων γης και δασοπονία", καθώς και οι εκπομπές από διεθνείς αερομεταφορές και ναυτιλία.

ρύπων ανά μονάδα ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ).[31] Αυτό κατά πάσα πιθανότητα αντανακλά καλύτερες επιδόσεις όσον αφορά την ενεργειακή απόδοση των μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας καθώς και άλλων εργοστασιακών μονάδων, την εξοικονόμηση ενέργειας στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, την απελευθέρωση των αγορών ενέργειας κ.ά.

Ως προς την ποσοστιαία κατανομή των εκπομπών των έξι αερίων του θερμοκηπίου στην ΕΕ-27 το 2011, το διοξείδιο του άνθρακα (CO_2) κατέχει το μεγαλύτερο μερίδιο (82%). Ακολουθούν με μικρότερα ποσοστά, 9% και 7% αντίστοιχα, το μεθάνιο (CH_4) και το υποξείδιο του αζώτου (N_2O). Σχετικά με την εξέλιξη των ρύπων των ανωτέρω αερίων, το διοξείδιο του άνθρακα (CO_2) ανήλθε το 2011 σε 3.743 εκατ. τόνους (μείωση κατά 15% σε σχέση με το 1990), ενώ το μεθάνιο (CH_4) και το υποξείδιο του αζώτου (N_2O) έφθασαν το ίδιο έτος σε 389 και 335 τόνους ισοδυνάμου διοξειδίου

31 Για παράδειγμα, το Λουξεμβούργο και η Φινλανδία, αν και έχουν μικρή συμβολή στην παραγωγή ρύπων (μόλις 0,3% και 2% των ρύπων της ΕΕ-15), κατατάσσονται μεταξύ των χωρών με τις υψηλότερες εκπομπές ρύπων κατά κεφαλήν (23 και 13 τόνοι ισοδυνάμου CO_2 αντίστοιχα) και ανά μονάδα ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (0,45 και 0,40 κιλά ισοδυνάμου CO_2 αντίστοιχα). Αντίθετα, τα αντίστοιχα μεγέθη για τη Γερμανία και το Ην. Βασίλειο, που έχουν τη μεγαλύτερη ποσοστιαία συμμετοχή στις συνολικές εκπομπές ρύπων όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, είναι 11 και 9 τόνοι ισοδυνάμου CO_2 κατά κεφαλήν και 0,37 και 0,30 κιλά ισοδυνάμου CO_2 ανά μονάδα ΑΕΠ.

του άνθρακα και ήταν μειωμένα κατά 35% και 36% αντίστοιχα, σε σύγκριση με το 1990. Σχετικά με την προέλευση των εκπομπών αερίων (βλ. Πίνακα VIII.2), οι δραστηριότητες που έχουν σχέση με την ενέργεια αποτελούν τη μεγαλύτερη πηγή αερίων του θερμοκηπίου, με ποσοστό 79% το 2011 για την ΕΕ-27 (3.614 εκατ. τόνοι ισοδυνάμου CO_2). Δεύτερη σε σπουδαιότητα πηγή αερίων του θερμοκηπίου, μετά την ενέργεια, είναι η γεωργία με μερίδιο 10% (461 εκατ. τόνοι ισοδυνάμου CO_2), ενώ ακολουθούν οι βιομηχανικές διεργασίες και τα απόβλητα, με μερίδια 7% και 3% (332 και 133 εκατ. τόνοι ισοδυνάμου CO_2 αντίστοιχα).

Ως προς την εξέλιξη των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου σε σχέση με τους στόχους του Πρωτοκόλλου του Κιότο, αξίζει να σημειωθεί ότι τα περισσότερα κράτη-μέλη της ΕΕ-15 βρίσκονται εντός του στόχου που έχει τεθεί για καθένα από αυτά (βλ. Πίνακα VIII.1). Από τις παλαιές χώρες-μέλη, οκτώ **(μεταξύ τους και η Ελλάδα)** έχουν ήδη υπερκαλύψει τους στόχους τους βάσει του Κιότο, ενώ επτά απέχουν ακόμη. **Για την Ελλάδα, ο στόχος του Πρωτοκόλλου του Κιότο είναι να περιορίσει στο 25% την αύξηση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου μεταξύ του "έτους βάσης" και της περιόδου 2008-2012. Το 2011, το επίπεδο των εκπομπών ήταν μόνο κατά 7,5% υψηλότερο από ό,τι το έτος βάσης (δηλαδή εντός του στόχου), εξέλιξη που εν μέρει αντανακλά και την υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας, ενώ το 2012 αυξήθηκε —βάσει προσωρινών εκτιμήσεων— κατά 1,2%, παραμένοντας εντός στόχου.**

2.2 ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΕΚΠΟΜΠΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία, κατά την 3η φάση του Συστήματος Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπής (ΣΕΔΕ), η οποία καλύπτει την περίοδο 2013-2020, προβλέπεται σημαντική αύξηση του μεριδίου των δικαιωμάτων προς δημοπράτηση. *Η δημοπράτηση, και όχι η δωρεάν κατανομή, αποτελεί πλέον την επικρατούσα μέθοδο για την κατανομή των δικαιωμάτων*, ενώ για τα δικαιώματα που εξακολουθούν να δίδονται δωρεάν εφαρμόζονται εναρμονισμένοι κανόνες κατανομής.

Όπως επισημάνθηκε σε πρόσφατη μελέτη του ΙΟΒΕ,[32] "*από την 1η Ιανουαρίου 2013 οι εταιρείες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι υποχρεωμένες να αγοράζουν το σύνολο των δικαιωμάτων εκπομπής CO_2. Η δαπάνη αυτή αποτελεί πρόσθετο κόστος, το οποίο συντελεί στη διαμόρφωση της τιμής χονδρικής ηλεκτρικής ενέργειας. Ανάλογα με τη δομή της αγοράς, μπορεί να μετακυλιστεί πλήρως ή μερικώς στα τιμολόγια ηλεκτρισμού των προμηθευτών ηλεκτρικής ενέργειας, επιβαρύνοντας τους τελικούς καταναλωτές ηλεκτρικής ενέργειας (έμμεσο κόστος εκπομπών). Η πρακτική που ακολούθησε η ΔΕΗ ΑΕ, ο σχεδόν αποκλειστικός προμηθευτής ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα, είναι η μετακύλιση της δαπάνης αγοράς δικαιωμάτων εκπομπής στα τιμολόγια προς τους πελάτες της.*"

Έτσι, επιβαρύνεται η ανταγωνιστική θέση των επιχειρήσεων στις οποίες η ηλεκτρική ενέργεια αποτελεί σημαντικό στοιχείο του κόστους παραγωγής, καθώς και αυτών που ανταγωνίζονται επιχειρήσεις τρίτων χωρών που δεν επιβαρύνονται με το έμμεσο κόστος εκπομπών. Οι επιχειρήσεις αυτές είναι εκτεθειμένες στον "κίνδυνο διαρροής άνθρακα", είναι δηλαδή πιθανόν να μη μπορέσουν να αντεπεξέλθουν στην επιδείνωση της ανταγωνιστικότητάς τους, με συνέπεια είτε την παύση της λειτουργίας τους είτε τη μετεγκατάστασή τους σε χώρες που δεν επιβάλλουν περιορισμούς σχετικά με τις εκπομπές άνθρακα.

Σύμφωνα με τη μελέτη του ΙΟΒΕ, οι οικονομικές επιπτώσεις από το αυξημένο έμμεσο κόστος εκπομπών, σε κλάδους της ελληνικής βιομηχανίας που είναι εκτεθειμένοι στον "κίν-

32 ΙΟΒΕ, *Οικονομικές επιπτώσεις από τη μετακύλιση του κόστους αγοράς δικαιωμάτων εκπομπής CO_2 στις τιμές ηλεκτρικής ενέργειας προς τους κλάδους που είναι εκτεθειμένοι στον κίνδυνο "διαρροής άνθρακα" (carbon leakage)*, 23.10.2013. Το θέμα αυτό συζητήθηκε σε ημερίδα με θέμα "Ανταγωνιστικότητα και Πολιτικές για την Κλιματική Αλλαγή", που διοργάνωσε το Συμβούλιο του ΣΕΒ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη στις 6.2.2014.

δυνο διαρροής άνθρακα", είναι σημαντικές. Οι κλάδοι της μεταποίησης που έχουν προσδιοριστεί ως εκτεθειμένοι στον "κίνδυνο διαρροής άνθρακα"[33] συμβάλλουν κατά 5,9% στην προστιθέμενη αξία και κατά 4,1% στην απασχόληση της εγχώριας μεταποίησης, ενώ συνεισφέρουν σημαντικά και στο εμπορικό ισοζύγιο, καθώς το 2012 οι εξαγωγές τους προσέγγισαν το 1,5 δισεκ. ευρώ (5,4% του συνόλου των ελληνικών εξαγωγών και 14,3% των εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων, εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών).

Για τον υπολογισμό των οικονομικών επιπτώσεων, στη μελέτη χρησιμοποιήθηκαν τρία σενάρια, τα οποία διαφοροποιούνται ως προς το ύψος της τιμής των δικαιωμάτων (5, 15 και 25 ευρώ/tCO_2). Ειδικότερα, με την τιμή των 5 ευρώ/tCO_2 (πλησιέστερη προς τη σημερινή), η συνολική απώλεια προστιθέμενης αξίας στην οικονομία, λόγω του έμμεσου κόστους εκπομπών, υπολογίστηκε σε 95 εκατ. ευρώ, ενώ σε όρους απασχόλησης οι απώλειες ανέρχονται σε 1.921 θέσεις εργασίας. Οι απώλειες αυξάνονται σε περίπτωση ανόδου της τιμής των δικαιωμάτων και μπορεί να ανέλθουν μέχρι τα 474 εκατ. ευρώ και τις 9.600 θέσεις εργασίας (με τιμή 25 ευρώ/tCO_2). Αυτοί οι υπολογισμοί δεν λαμβάνουν ρητά υπόψη το ενδεχόμενο πτώχευσης επιχειρήσεων λόγω του αυξημένου ενεργειακού κόστους, ο οποίος είναι όμως ιδιαίτερα αυξημένος μετά από μακρά περίοδο ύφεσης. Επιπλέον, η μελέτη εκτιμά ότι, αν ληφθούν υπόψη το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα που προκύπτει από τις διασυνδέσεις των άμεσα θιγόμενων κλάδων με την υπόλοιπη οικονομία (έμμεση επίδραση), καθώς και η ευρύτερη επίδραση στη ζήτηση λόγω των εισοδημάτων που προκύπτουν από την άμεση και έμμεση δραστηριότητα (προκαλούμενη επίδραση), *"το σύνολο της επίδρασης (των υπό εξέταση κλάδων) σε όρους προστιθέμενης αξίας ξεπερνά τα €3,4 δισ., ενώ σε όρους απασχόλησης τις 70.000 θέσεις εργασίας".*

Οι αρνητικές συνέπειες μπορούν να αποφευχθούν με ένα μηχανισμό αντιστάθμισης του έμμεσου κόστους εκπομπών (δυνατότητα που προβλέπεται στην Οδηγία 2009/29/ΕΚ), ενώ το κόστος του μηχανισμού μπορεί να αντισταθμιστεί κατά μεγάλο μέρος από την αποφυγή απώλειας φορολογικών εσόδων ή με άλλους τρόπους. Παρόμοιοι μηχανισμοί εφαρμόζονται ήδη σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Γερμανία, το Ην. Βασίλειο και η Νορβηγία. Το ΙΟΒΕ επισήμαινε τον Οκτώβριο του 2013 ότι η Ελλάδα δεν είχε ακόμη επεξεργαστεί τέτοιο σχέδιο. Όμως στις 24 Ιανουαρίου 2014 ανακοινώθηκε ότι το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής ανέλαβε πρωτοβουλία, στο πλαίσιο της χάραξης της Ευρωπαϊκής Ενεργειακής και Κλιματικής Πολιτικής, και πρότεινε να υπάρξει **ειδική μέριμνα για χώρες που εμφανίζουν παρατεταμένη οικονομική ύφεση και για χώρες που η γεωγραφική τους θέση τις καθιστά ευάλωτες στον ανταγωνισμό** από χώρες που δεν είναι ενταγμένες στο μηχανισμό δικαιωμάτων εκπομπών ρύπων CO_2, "με παράλληλο σεβασμό, από την πλευρά των χωρών αυτών, όλων των δεσμεύσεων ενάντια στην κλιματική αλλαγή και στο φαινόμενο του θερμοκηπίου". Σύμφωνα με μελέτη που υπέβαλε το ΥΠΕΚΑ στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με βάση τις τρέχουσες τιμές των δικαιωμάτων εκπομπών στα χρηματιστήρια ενέργειας, οι επιπτώσεις από το άμεσο και έμμεσο κόστος εκπομπών εκτιμώνται σε 380 εκατ. ευρώ (περίπου 0,2 % του ΑΕΠ) και σε απώλεια 5.500 θέσεων εργασίας ετησίως για την ελληνική οικονομία την περίοδο 2013-2020. Όπως αναφέρεται: "*Με δεδομένη την πρόσφατη απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για το "backloading", δηλαδή την απόσυρση από την αγορά 900 εκατ. δικαιωμάτων εκπομπών προκειμένου να προκληθεί τεχνητή αύξηση των τιμών τους, οι επιπτώσεις εκτιμώνται έως και 2,2 δισεκ. ευρώ (1,1% του ΑΕΠ) και απώλεια 32.700 θέσεων εργασίας (...). Σε περίπτωση που υπάρξει και εξαίρεση κλάδων από τη λίστα "διαρροής άνθρακα", τότε εκτιμώνται επιπλέον κόστος 90-550 εκατ. ευρώ και επιπλέον απώλειες 1.200-7.600 θέσεων εργασίας.*"[34]

33 Οι εν λόγω κλάδοι ανήκουν στους ευρύτερους κλάδους της κλωστοϋφαντουργίας, της χαρτοποιίας, της χημικής βιομηχανίας και των βασικών μετάλλων, οι οποίοι συμβάλλουν κατά 15% στην προστιθέμενη αξία και κατά 13% στην απασχόληση της μεταποίησης συνολικά.

34 ΥΠΕΚΑ, δελτίο τύπου, 24.1.2014.

3 ΠΡΟΣΦΑΤΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΜΕΤΡΑ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ – ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

3.1 ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

– Στις **24 Ιουλίου 2013** υιοθετήθηκε, με την Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου αρ. 15,[35] το Σχέδιο αναδιάρθρωσης και αποκρατικοποίησης της ΔΕΗ, το οποίο προβλέπει τον ιδιοκτησιακό διαχωρισμό του Διαχειριστή Συστήματος ΑΔΜΗΕ (Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας) από τη ΔΕΗ έως το τέλος του β΄ τριμήνου του 2014, τη δημιουργία νέας καθετοποιημένης, βιώσιμης και ανταγωνιστικής εταιρίας ηλεκτρισμού (στην οποία θα δοθεί το 30% περίπου του παραγωγικού δυναμικού της ΔΕΗ) και η αποκρατικοποίηση της ΔΕΗ. Σε ό,τι αφορά τον ΑΔΜΗΕ, το Σχέδιο αυτό τροποποιείται από το σχέδιο νόμου "Ρύθμιση θεμάτων της ΑΔΜΗΕ ΑΕ", που κατατέθηκε στη Βουλή και ψηφίστηκε στις **6 Φεβρουαρίου 2014**. Ο νέος Ν. 4237/2014 προβλέπει ότι ο ιδιοκτησιακός διαχωρισμός συντελείται με φροντίδα της ΔΕΗ, μέσω (α) της πώλησης και μεταβίβασης ποσοστού 66% των μετοχών εκδόσεως της ΑΔΜΗΕ ΑΕ σε επενδυτή ο οποίος θα επιλεγεί, με Συμφωνία Αγοραπωλησίας Μετοχών που θα συναφθεί έως το τέλος του β΄ τριμήνου του 2014 και (β) της απόκτησης από το Ελληνικό Δημόσιο ποσοστού 34% (καταστατική μειοψηφία). Σε ό,τι αφορά τη ΔΕΗ, ο νόμος προβλέπει ότι δεν επιτρέπεται να μετατεθεί η ημερομηνία ολοκλήρωσης της διαδικασίας αναδιάρθρωσης και αποκρατικοποίησης της εταιρίας πέραν του α΄ τριμήνου του 2016.

– Στις **14 Οκτωβρίου 2013** η κυβέρνηση ανακοίνωσε τη διεύρυνση των κριτηρίων για τη χορήγηση του επιδόματος πετρελαίου θέρμανσης, προκειμένου να δικαιούνται περισσότεροι πολίτες το επίδομα.

– Στις **24 Οκτωβρίου 2013** ψηφίστηκε ο Ν. 4203/2013 "Ρυθμίσεις θεμάτων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και άλλες διατάξεις",[36] με τον οποίο μεταξύ άλλων (α) ορίζονται συγκεκριμένα κριτήρια για την παράταση αδειών εγκατάστασης σταθμών ΑΠΕ, (β) αποσαφηνίζονται ζητήματα σχετικά με την αδειοδότηση των μεγάλων υδροηλεκτρικών σταθμών και τη δυνατότητα εγκατάστασής τους σε δασικές εκτάσεις, (γ) ορίζεται υπό προϋποθέσεις η δυνατότητα μεταφοράς της θέσης εγκατάστασης σταθμών ΑΠΕ, (δ) αποσαφηνίζονται ζητήματα που σχετίζονται με την απόδοση στους οικιακούς καταναλωτές των ποσών που αντιστοιχούν στην εισφορά 1% από την προ ΦΠΑ τιμή πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ΑΠΕ, (ε) περιορίζεται η ετήσια αναπροσαρμογή των τιμών της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ, εκτός από φωτοβολταϊκά, σε ποσοστό 25% του ΔΤΚ του προηγούμενου έτους και (στ) προσδιορίζονται τα κριτήρια βάσει των οποίων θα καθορίζονται οι τιμές για νεοεισερχόμενους φωτοβολταϊκούς σταθμούς. Επίσης, για πρώτη φορά θεσπίζεται η δυνατότητα σύναψης "συμβάσεων διακοψιμότητας" μεταξύ του ΑΔΜΗΕ και των ενεργοβόρων βιομηχανιών υψηλής τάσης (χαλυβουργιών, τσιμεντοβιομηχανιών, υαλουργιών κ.ά.). Συγκεκριμένα, ο ΑΔΜΗΕ θα μπορεί να ζητά από τις ενεργοβόρες βιομηχανίες να περιορίσουν την κατανάλωσή τους ή ακόμη και να τη διακόψουν, σταθεροποιώντας το σύστημα με την απόσυρση φορτίων ηλεκτρικού ρεύματος, όποτε κρίνεται αναγκαίο για την επάρκεια και ασφάλεια του συστήματος. Οι βιομηχανίες που θα υπογράψουν τις σχετικές συμβάσεις θα αποζημιώνονται και με αυτό τον τρόπο θα εξασφαλίζουν μείωση του κόστους του ηλεκτρικού ρεύματος. Το οικονομικό αντιστάθμισμα για τη χρηματοδότηση της συγκεκριμένης ρύθμισης δεν θα επιβαρύνει τους καταναλωτές, όπως συμβαίνει σε άλλες χώρες της Ευρώπης, αλλά όλη την παραγωγή ενέργειας μέσω του "μεταβατικού τέλους ανεφοδιασμού". Τέλος, για πρώτη φορά θεσπίζεται η δυνατότητα εγκατάστασης

35 ΦΕΚ Α΄ 168/24.7.2013.
36 Ν. 4203/2013 "Ρυθμίσεις θεμάτων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και άλλες διατάξεις", ΦΕΚ Α΄ 235/1.11.2013.

φωτοβολταϊκών σταθμών και σταθμών μικρών ανεμογεννητριών συνολικής ισχύος μέχρι 50KW από αυτοπαραγωγούς, καθώς και η κατάρτιση ειδικού προγράμματος ανάπτυξης μικρών ανεμογεννητριών προκειμένου να επιτευχθεί η ορθολογική ανάπτυξή τους.

– Στις **23 Δεκεμβρίου 2013** εκδόθηκαν, με αφορμή το πρόβλημα της αιθαλομίχλης (της ατμοσφαιρικής ρύπανσης από αιωρούμενα σωματίδια), δύο Υπουργικές Αποφάσεις (μία για την τροποποίηση της εφαρμογής του "Κοινωνικού Οικιακού Τιμολογίου" ηλεκτρικού ρεύματος, και μία για τα κριτήρια ένταξης σε ειδικό "Τιμολόγιο Υπηρεσιών Αλληλεγγύης") και μία Κοινή Υπουργική Απόφαση που αφορά "βραχυπρόθεσμα σχέδια δράσης για την αντιμετώπιση ατμοσφαιρικής ρύπανσης από αιωρούμενα σωματίδια". Στις **3 Ιανουαρίου 2014** εκδόθηκε μία πρόσθετη Κοινή Υπουργική Απόφαση που αφορά την "ειδική επιδότηση οικιακής κατανάλωσης ηλεκτρικού ρεύματος για την αντιμετώπιση ατμοσφαιρικής ρύπανσης από αιωρούμενα σωματίδια".

– Στις **2 Ιανουαρίου 2014** η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ) ανακοίνωσε την απόφαση που έλαβε για αύξηση, από 1.3.2014, του Ειδικού Τέλους για τη Μείωση Εκπομπών Αερίων Ρύπων (ΕΤΜΕΑΡ), εφόσον μέχρι τότε δεν έχουν νομοθετικά θεσπιστεί ή κανονιστικά ρυθμιστεί ή δεν έχουν αποδώσει επαρκώς οι ρυθμίσεις για την οριστική διευθέτηση του ελλείμματος του Ειδικού Λογαριασμού ΑΠΕ & ΣΗΘΥΑ (του Λειτουργού της Αγοράς ΛΑΓΗΕ ΑΕ).

– Στις **24 Ιανουαρίου 2014** το ΥΠΕΚΑ ανακοίνωσε ότι υπέβαλε μελέτη και πρόταση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή για να ληφθεί ειδική μέριμνα ώστε σε ευάλωτες χώρες και κλάδους να αντιμετωπιστεί η αύξηση του ενεργειακού κόστους λόγω των αλλαγών στο σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών.

– Στις **6 Φεβρουαρίου 2014** ψηφίστηκε ο Ν. 4237/2014 για τον ΑΔΜΗΕ (το νομοσχέδιο είχε κατατεθεί στις 20.12.2013).

3.2 Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ, ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΙΘΑΛΟΜΙΧΛΗΣ ΚΑΙ Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ

Στην περυσινή *Έκθεση του Διοικητή*[37] είχαν αναφερθεί, με αφορμή την εξίσωση του ΕΦΚ του πετρελαίου θέρμανσης και του πετρελαίου κίνησης και τη χορήγηση επιδόματος θέρμανσης,[38] οι παράμετροι και οι περιορισμοί που καθιστούν το πρόβλημα ιδιαίτερα σύνθετο. Υπάρχουν ταυτόχρονα:

– ζήτημα δημόσιων εσόδων, σε συνθήκες δημοσιονομικής προσαρμογής αλλά και ανάγκης να καταπολεμηθεί το λαθρεμπόριο καυσίμων,

– ζήτημα αντιμετώπισης φαινομένων "ενεργειακής φτώχειας",[39]

– ζήτημα προστασίας της δημόσιας υγείας, η οποία κινδυνεύει άμεσα αλλά και μακροπρόθεσμα από την –πέραν των ανεκτών ορίων– συγκέντρωση αιωρούμενων μικροσωματιδίων στην ατμόσφαιρα (αποτέλεσμα της καύσης ξύλων),[40]

– ζήτημα μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (που συνεπάγεται περιορισμό της χρήσης πετρελαίου, καυσόξυλων, αλλά και λιγνίτη για την ηλεκτροπαραγωγή).

Η κυβέρνηση, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, έχει ήδη λάβει χρήσιμα μέτρα, αφενός για να διευρύνει τον αριθμό των δικαιούχων επιδόματος πετρελαίου θέρμανσης και αφετέρου για να αποθαρρύνει τη χρήση καυσόξυλων και να καταστήσει οικονομικά πιο προσιτή τη χρήση ηλεκτρικής ενέργειας από τα φτωχά

37 *Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2012*, Φεβρ. 2013, σελ. 213.
38 Άρθρο 5 του Ν. 4092/2012, Οκτώβριος 2012.
39 Βλ. και έρευνα του Εργαστηρίου Φυσικής Κτιριακού Περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου Αθηνών, η οποία συνοψίζεται στο *Βήμα*, 24.11.2013. Βλ. και http://env.mg.uoa.gr.
40 Βλ. καθ. Δ. Κρεμαστινού, "Πόσο πραγματικά επικίνδυνη είναι η αιθαλομίχλη", *Τα Νέα*, 9.1.2014. Επίσης, "Γίναμε Πεκίνο με την αιθαλομίχλη", *Τα Νέα*, 10.1.2014, όπου καταγράφονται δηλώσεις του κ. Γερασόπουλου, Διευθυντή Ερευνών του Ινστιτούτου Ερευνών Περιβάλλοντος και Βιώσιμης Ανάπτυξης του Εθνικού Αστεροσκοπείου Αθηνών, σχετικά με εν εξελίξει έρευνα μέτρησης των αιωρούμενων μικροσωματιδίων στην περιοχή, καθώς και σχετικές δηλώσεις της καθ. Κλ. Κατσουγιάννη της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και του καθ. Π. Μπεχράκη της Σχολής Δημόσιας Υγείας του Πανεπιστημίου Harvard.

νοικοκυριά, αλλά και προτιμητέα από πολύ περισσότερα νοικοκυριά (όχι μόνο φτωχά) σε περιόδους έξαρσης της αιθαλομίχλης. Παραμένει όμως αναγκαία η σφαιρική και σε βάθος εξέταση του ζητήματος, σε δύο άξονες: την αλλαγή του ενεργειακού μοντέλου, σε ό,τι αφορά τη θέρμανση των κατοικιών και άλλων κτιρίων (στην κατεύθυνση της χρήσης μορφών ενέργειας φιλικών προς το περιβάλλον), και την ένταση της προσπάθειας για τη βελτίωση της "ενεργειακής απόδοσης" των κτιρίων (με καλύτερη θερμομόνωση κ.λπ., επιλογές που ενθαρρύνονται με προγράμματα όπως το "Εξοικονόμηση κατ' οίκον").[41] Σύμφωνα με απολογισμό του ΥΠΕΚΑ για την πρώτη τριετία εφαρμογής του θεσμού της ενεργειακής επιθεώρησης κτιρίων (9.1.2011-9.1.2014),[42] τα 2/3 των 509.000 πιστοποιητικών ενεργειακής απόδοσης που εκδόθηκαν στο διάστημα αυτό αφορούσαν κτίρια (κυρίως διαμερίσματα) που επρόκειτο να μισθωθούν. Είναι αξιοσημείωτο ότι: (α) το 2013 διπλασιάστηκαν σε σύγκριση με το 2012 τόσο ο αριθμός όσο και το ποσοστό των πιστοποιητικών που εκδόθηκαν λόγω πρώτης ενεργειακής επιθεώρησης εν όψει συμμετοχής στο πρόγραμμα "Εξοικονόμηση κατ' οίκον" (σε 14,7% του συνόλου από 7,5%) και (β) από τα στοιχεία των επιθεωρήσεων "*αναδεικνύεται το τεράστιο δυναμικό εξοικονόμησης ενέργειας του κτιριακού αποθέματος της χώρας*" (όπως διαπιστώνει το ΥΠΕΚΑ).[43]

3.3 ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Στην τελευταία έκθεση ανταγωνιστικότητας του World Economic Forum (*Global Competitiveness Report 2013-2014*, 6.9.2013) περιλαμβάνεται, για πρώτη φορά, και ο Δείκτης Ανταγωνιστικότητας Προσαρμοσμένος για την Περιβαλλοντική Βιωσιμότητα, ο οποίος λαμβάνει υπόψη "τους θεσμούς, τις πολιτικές και τους παράγοντες που διασφαλίζουν την αποτελεσματική διαχείριση των πόρων ως προϋπόθεση της ευημερίας στο παρόν και το μέλλον". Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα κατέλαβε την 56η θέση μεταξύ 126 χωρών βάσει αυτού του προσαρμοσμένου δείκτη, ενώ είχε καταλάβει την 91η θέση μεταξύ 148 χωρών βάσει του Γενικού (μη προσαρμοσμένου) Δείκτη Ανταγωνιστικότητας.

4 ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Δύο ήταν οι πιο σημαντικές εξελίξεις στο πεδίο των ενεργειακών επενδύσεων το 2013:

– Στις 28 Ιουνίου 2013 το Αζερμπαϊτζάν επέλεξε τον Αδριατικό αγωγό φυσικού αερίου (Trans Adriatic Pipeline – TAP) για τη μεταφορά φυσικού αερίου από την Κασπία στην Ευρώπη. Ο TAP θα διέρχεται από τη Βόρεια Ελλάδα και την Αλβανία, θα διασχίζει υποθαλάσσια την Αδριατική και θα καταλήγει στην Ιταλία. Από την απόφαση αυτή η Ελλάδα αναμένεται να ωφεληθεί σημαντικά, τόσο σε όρους ξένων άμεσων επενδύσεων όσο και σε όρους δημιουργίας θέσεων εργασίας.

– Στις 21 Δεκεμβρίου 2013 υπογράφηκε η συμφωνία πώλησης του 66% των μετοχών του ΔΕΣΦΑ ΑΕ (Διαχειριστή Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου) από το ΤΑΙΠΕΔ και την ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΑΕ στην αζέρικη εταιρία "State Oil Company of the Republic of Azerbaijan" (SOCAR). Ταυτόχρονα, υπογράφηκε και η Συμφωνία Μετόχων μεταξύ του Δημοσίου, του ΤΑΙΠΕΔ και της SOCAR, η οποία αφορά τη διοίκηση του ΔΕΣΦΑ μετά τη μεταβίβαση των μετοχών στη SOCAR.

Στο πρόγραμμα του ΤΑΙΠΕΔ για το 2014 παραμένει η αποκρατικοποίηση της ΔΕΠΑ.

Παράλληλα, στο πλαίσιο του προγράμματος ανάπτυξης των ΑΠΕ, συνεχίζεται από το ΥΠΕΚΑ η έγκριση περιβαλλοντικών όρων για

41 Βλ. και τον Ν. 4122/2013, που εναρμονίζεται με την Οδηγία 2010/31/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.
42 Δελτίο τύπου ΥΠΕΚΑ, 16.1.2014.
43 Για τους ισχύοντες ανανεωμένους όρους του προγράμματος, που απευθύνεται σε νοικοκυριά με ετήσιο οικογενειακό εισόδημα 80.000 ευρώ ή χαμηλότερο, βλ. http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=526&language=el-GR. Προβλέπεται επιχορήγηση για το 70% της δαπάνης και άτοκο δάνειο για το 30%, προκειμένου για νοικοκυριά με χαμηλά εισοδήματα, ενώ για τα υψηλότερα προβλέπεται επιχορήγηση για το 15% της δαπάνης και άτοκο δάνειο για το 85%.

την κατασκευή και λειτουργία μεγάλων αιολικών πάρκων. Το Δεκέμβριο του 2013 και τον Ιανουάριο του 2014 οι σχετικές εγκρίσεις αφορούσαν 23 αιολικά πάρκα στα μη διασυνδεδεμένα νησιά και στην ηπειρωτική χώρα, συνολικής ισχύος 888 MW. Η κατασκευή τους εκτιμάται από το ΥΠΕΚΑ ότι θα αποφέρει 1,1 δισεκ. ευρώ στην πραγματική οικονομία.

Εξάλλου, αξιοσημείωτη ήταν η συμφωνία που υπογράφηκε στις 13 Ιανουαρίου 2014, βάσει της οποίας η πολυεθνική εταιρία British Petroleum (BP) κατέστη ο αποκλειστικός αγοραστής της παραγωγής πετρελαίου από τα κοιτάσματα του Πρίνου την επόμενη εξαετία.

5 ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ (ΕΜΕΚΑ) ΤΟ 2013

5.1 Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Η Επιτροπή Μελέτης Επιπτώσεων Κλιματικής Αλλαγής της Τράπεζας της Ελλάδος (ΕΜΕΚΑ) συνεχίζει το ερευνητικό της έργο, καθώς η έρευνα – και κατά συνέπεια η γνώση και η πρόβλεψη – θα μπορούσε να χρησιμεύσει για να αντιμετωπιστούν οι παράγοντες που πλήττουν σήμερα, ή αναμένεται να πλήξουν αύριο, το φυσικό περιβάλλον.

Όπως καταδεικνύουν μελέτες της επιστημονικής κοινότητας τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς (βλ. Τμήμα 1.1 του παρόντος κεφαλαίου), η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή ανάγεται σε μείζον ζήτημα διαφύλαξης των πόρων και επιβίωσης των κατοίκων του πλανήτη, σήμερα και στο μέλλον. Γι' αυτό η ΕΜΕΚΑ, αφού αρχικά παρήγαγε μια πρώτη εκτίμηση των περιβαλλοντικών, οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στην Ελλάδα, στην τρέχουσα δεύτερη φάση των εργασιών της ασχολείται με την επεξεργασία μιας *εθνικής στρατηγικής προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή* (ΕΣΠΚΑ), αρχίζοντας από την εκπόνηση μελετών που επικεντρώνονται σε επιμέρους τομείς. Μέχρι στιγμής βρίσκεται στο στάδιο της ολοκλήρωσης η επιμέρους μελέτη για τον τουρισμό, ενώ στο στάδιο του σχεδιασμού βρίσκεται η επιμέρους μελέτη για την υγεία, σε σχέση πάντοτε με το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή.

5.2 ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΙ ΝΕΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, η αύξηση της θερμοκρασίας της ατμόσφαιρας και συναφή φαινόμενα, όπως η εξέλιξη της υγρασίας και του ανέμου, καθώς και η ενδεχόμενη περαιτέρω μείωση των υδάτινων πόρων, είναι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής που αναμένεται να επηρεάσουν τον τουρισμό, το τουριστικό προϊόν και τους δείκτες τουριστικής ευφορίας. Στο πλαίσιο της σχετικής έρευνας, η ΕΜΕΚΑ, με τη συνδρομή εκπροσώπων φορέων και ειδικών του κλάδου του τουρισμού, οργάνωσε στις 9 Ιουλίου 2013 ημερίδα με θέμα "Ελληνικός τουρισμός και κλιματική αλλαγή: πολιτικές προσαρμογής και νέα στρατηγική ανάπτυξης". Σ' αυτήν συμμετείχαν καταξιωμένοι επιστήμονες, επικεφαλής τουριστικών φορέων και οργανώσεων, ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Τουρισμού και ο Γενικός Γραμματέας Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής. Οι ενέργειες που προτάθηκαν, στο πλαίσιο της προσαρμογής του τουρισμού στην κλιματική αλλαγή, μπορούν να συμβάλουν αρχικά στην ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας και στη συνέχεια στη βιώσιμη ανάπτυξή της, ενισχύοντας αισθητά το ΑΕΠ και την απασχόληση.

Όσον αφορά το επιχειρείν του κλάδου, τονίστηκε πως οι επενδυτικές πρωτοβουλίες χρειάζεται να έχουν μακροπρόθεσμο ορίζοντα και σφαιρική προσέγγιση. Πιο συγκεκριμένα, προτάθηκε:

– διαμόρφωση του τουριστικού προϊόντος ώστε αυτό να περιλαμβάνει όλες τις περιοχές της χώρας καθ' όλη τη διάρκεια του έτους,

– οι επενδυτικές πρωτοβουλίες να σέβονται την πολιτιστική και περιβαλλοντική κληρονομιά και

– περιορισμός του περιβαλλοντικού αποτυπώματος των υφιστάμενων υποδομών.

Καταδεικνύοντας τους διακριτούς και αλληλοσυμπληρούμενους ρόλους πολιτείας και επιχειρήσεων, προτάθηκαν τα παρακάτω που αφορούν το ρόλο της πολιτείας:

– αξιοποίηση των υφιστάμενων –περιορισμένων σήμερα– πόρων για τη βελτίωση των υποδομών, ώστε να επιτευχθεί αναβάθμιση των παρεχόμενων τουριστικών και περιβαλλοντικών υπηρεσιών,

– βελτίωση του περιβάλλοντος της επιχειρηματικής δραστηριότητας στον κλάδο,

– συντονισμός κεντρικών και τοπικών αρχών, αλλά και ενίσχυση της αποκέντρωσης,

– στήριξη της τουριστικής-περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε πανεπιστημιακό επίπεδο.

Αξίζει, επιπλέον, να αναφερθούν επιμέρους προτάσεις που αφορούν:

– τη συγχρηματοδότηση έργων υποδομής, με συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα,

– τη συλλογική συμμετοχή επιχειρήσεων στη χρηματοδότηση δραστηριοτήτων που συντελούν στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου,

– την αναθεώρηση του ειδικού χωροταξικού σχεδίου για τον τουρισμό,

– την εφαρμογή συστήματος περιβαλλοντικής τυποποίησης,

– τη βελτίωση των υπηρεσιών που προσφέρουν οι μαρίνες, καθώς και

– το σχεδιασμό νέων τουριστικών προϊόντων με έμφαση και σε μικρές μονάδες και παραδοσιακά καταλύματα.

Σχετικές πληροφορίες έχουν αναρτηθεί στο δικτυακό τόπο της Τράπεζας της Ελλάδος, ενώ τα αποτελέσματα της ημερίδας και της έρευνας της ΕΜΕΚΑ θα δημοσιευθούν σε ειδική έκδοση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 2013

ΚΑΙ Η ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΩΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΝ ΟΡΚΩΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ..... Π 4-5

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΚΕΡΔΩΝ ..... Π 6

ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΝ ΟΡΚΩΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΩΝ ..... Π 7-8

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ..... Π 9-14

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ..... Π 15-55

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗΣ ΕΤΗΣΙΑΣ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ ..... Π 56

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΥΝΑΜΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ..... Π 57

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ 31ης ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2013
ΕΤΟΣ ΟΓΔΟΗΚΟΣΤΟ ΕΚΤΟ

(σε ευρώ)

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	31.12.2013	31.12.2012
1. Χρυσός και απαιτήσεις σε χρυσό	**4.145.310.521**	**5.984.958.512**
2. Απαιτήσεις σε συνάλλαγμα έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ	**1.059.044.295**	**992.872.970**
2.1 Απαιτήσεις έναντι του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ)	889.700.605	925.936.960
2.2 Καταθέσεις σε τράπεζες, χρεόγραφα, δάνεια και λοιπές απαιτήσεις	169.343.690	66.936.010
3. Απαιτήσεις σε συνάλλαγμα έναντι κατοίκων ζώνης ευρώ	**323.744.770**	**343.692.770**
3.1 Απαιτήσεις έναντι της γενικής κυβέρνησης	269.674.472	286.157.016
3.2 Λοιπές απαιτήσεις	54.070.298	57.535.754
4. Απαιτήσεις σε ευρώ έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ	**23.869**	**23.873**
4.1 Καταθέσεις σε τράπεζες, χρεόγραφα και δάνεια	23.869	23.873
4.2 Απαιτήσεις που απορρέουν από πιστωτικές διευκολύνσεις στο πλαίσιο του ΜΣΙ ΙΙ	0	0
5. Δάνεια σε ευρώ προς πιστωτικά ιδρύματα ζώνης ευρώ σχετιζόμενα με πράξεις νομισματικής πολιτικής	**63.225.800.000**	**19.346.500.000**
5.1 Πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης	61.780.800.000	17.401.500.000
5.2 Πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης	1.385.000.000	1.945.000.000
5.3 Αντιστρεπτέες πράξεις εξομάλυνσης βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας	0	0
5.4 Διαρθρωτικές αντιστρεπτέες πράξεις	0	0
5.5 Διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης	60.000.000	0
5.6 Πιστώσεις για την κάλυψη περιθωρίων	0	0
6. Λοιπές απαιτήσεις σε ευρώ έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων ζώνης ευρώ	**9.790.608.293**	**101.850.944.365**
7. Χρεόγραφα σε ευρώ κατοίκων ζώνης ευρώ	**21.119.431.709**	**20.782.519.037**
7.1 Χρεόγραφα που διακρατούνται για σκοπούς νομισματικής πολιτικής	6.070.173.067	6.964.976.237
7.2 Λοιπά χρεόγραφα σε ευρώ κατοίκων ζώνης ευρώ	15.049.258.642	13.817.542.800
8. Μακροπρόθεσμες απαιτήσεις σε ευρώ έναντι της γενικής κυβέρνησης	**5.657.654.356**	**6.170.409.022**
9. Απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος	**1.742.834.574**	**1.813.849.138**
9.1 Συμμετοχή στο κεφάλαιο, τα αποθεματικά και τις προβλέψεις της ΕΚΤ	531.289.922	533.636.713
9.2 Απαιτήσεις από τη μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ	1.129.060.170	1.131.910.591
9.3 Καθαρές απαιτήσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ	0	0
9.4 Καθαρές απαιτήσεις που απορρέουν από το υπόλοιπο του λογαριασμού δοσοληψιών με το ΕΣΚΤ (TARGET2)	0	0
9.5 Λοιπές απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος (καθαρές)	82.484.482	148.301.834
10. Στοιχεία ενεργητικού υπό τακτοποίηση	**1.592.003**	**2.341.587**
11. Λοιπά στοιχεία ενεργητικού	**2.428.819.510**	**2.464.824.430**
11.1 Κέρματα	66.350.306	69.373.412
11.2 Ενσώματα και ασώματα πάγια στοιχεία ενεργητικού	815.306.920	824.757.986
11.3 Λοιπά χρηματοοικονομικά στοιχεία ενεργητικού	29.261.974	29.122.874
11.4 Διαφορές αναπροσαρμογής της αξίας πράξεων εκτός ισολογισμού	241.762	137.272
11.5 Μεταβατικοί λογαριασμοί και δεδουλευμένα έσοδα	647.824.052	684.101.549
11.6 Λοιπά στοιχεία	869.834.496	857.331.337
ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	**109.494.863.900**	**159.752.935.704**

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΕΚΤΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ (ΤΑΞΕΩΣ)	31.12.2013	31.12.2012
1. Τίτλοι του Ελληνικού Δημοσίου από τη διαχείριση του "Κοινού Κεφαλαίου Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και Ασφαλιστικών Φορέων" σύμφωνα με τον Ν. 2469/97	20.844.649.345	19.791.242.415
2. Τίτλοι του Ελληνικού Δημοσίου και λοιπά χρεόγραφα από τη διαχείριση και θεματοφύλαξη κεφαλαίων δημόσιων οργανισμών, ασφαλιστικών φορέων και ιδιωτών και τίτλοι του EFSF κυριότητας του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας	16.546.729.134	15.702.881.516
3. Περιουσιακά στοιχεία αποδεκτά από το Ευρωσύστημα ως ασφάλεια για πράξεις νομισματικής πολιτικής και παροχή ενδοημερήσιας ρευστότητας μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων	84.630.052.242	25.568.946.751
4. Περιουσιακά στοιχεία αποδεκτά από την Τράπεζα της Ελλάδος ως ασφάλεια για πράξεις έκτακτης παροχής ρευστότητας προς τα πιστωτικά ιδρύματα	58.286.098.571	191.524.930.187
5. Λοιποί λογαριασμοί τάξεως	26.495.148.210	22.694.818.331
ΣΥΝΟΛΟ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ ΤΑΞΕΩΣ	**206.802.677.502**	**275.282.819.200**

Σημειώσεις:

1 Σύμφωνα με το άρθρο 54Α του Καταστατικού της Τράπεζας, οι οικονομικές καταστάσεις καταρτίζονται με βάση τους κανόνες και τις λογιστικές αρχές που έχουν καθοριστεί από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και ισχύουν για τα μέλη του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ).

(σε ευρώ)

ΠΑΘΗΤΙΚΟ	31.12.2013	31.12.2012
1. Τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία	**24.640.887.450**	**23.576.814.320**
2. Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων ζώνης ευρώ σχετιζόμενες με πράξεις νομισματικής πολιτικής	**1.958.581.341**	**2.168.651.315**
2.1 Τρεχούμενοι λογαριασμοί (περιλαμβανομένων των υποχρεωτικών καταθέσεων)	748.581.341	1.369.351.315
2.2 Διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων	1.150.000.000	410.000.0000
2.3 Καταθέσεις προθεσμίας	0	0
2.4 Αντιστρεπτέες πράξεις εξομάλυνσης βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας	0	0
2.5 Καταθέσεις για την κάλυψη περιθωρίων	60.000.000	389.300.000
3. Λοιπές υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων ζώνης ευρώ	**0**	**0**
4. Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι λοιπών κατοίκων ζώνης ευρώ	**7.985.961.670**	**7.188.910.666**
4.1 Γενική κυβέρνηση	6.943.160.210	5.721.347.961
4.2 Λοιπές υποχρεώσεις	1.042.801.460	1.467.562.705
5. Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ	**990.392.122**	**1.008.139.644**
6. Υποχρεώσεις σε συνάλλαγμα έναντι κατοίκων ζώνης ευρώ	**76.581.690**	**32.019.524**
7. Υποχρεώσεις σε συνάλλαγμα έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ	**2.128**	**2.224**
7.1 Καταθέσεις και λοιπές υποχρεώσεις	2.128	2.224
7.2 Υποχρεώσεις που απορρέουν από πιστωτικές διευκολύνσεις στο πλαίσιο του ΜΣΙ ΙΙ	0	0
8. Λογαριασμός ειδικών τραβηκτικών δικαιωμάτων του ΔΝΤ	**874.914.774**	**911.998.065**
9. Υποχρεώσεις εντός του Ευρωσυστήματος	**61.955.261.464**	**112.814.781.585**
9.1 Υποχρεώσεις συνδεόμενες με γραμμάτια τα οποία καλύπτουν την έκδοση χρεογράφων από την ΕΚΤ	0	0
9.2 Καθαρές υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ	10.839.345.715	14.459.590.040
9.3 Καθαρές υποχρεώσεις που απορρέουν από το υπόλοιπο του λογαριασμού δοσοληψιών με το ΕΣΚΤ (TARGET2)	51.115.915.749	98.355.191.545
9.4 Λοιπές υποχρεώσεις εντός του Ευρωσυστήματος (καθαρές)	0	0
10. Στοιχεία παθητικού υπό τακτοποίηση	**1.799.852**	**3.232.633**
11. Λοιπές υποχρεώσεις	**1.167.521.706**	**769.535.751**
11.1 Διαφορές αναπροσαρμογής της αξίας πράξεων εκτός ισολογισμού	1.310	96.926
11.2 Μεταβατικοί λογαριασμοί και δεδουλευμένα έξοδα	32.433.809	116.573.701
11.3 Λοιπά στοιχεία	1.135.086.587	652.865.124
12. Προβλέψεις	**6.651.794.477**	**6.213.496.005**
13. Λογαριασμοί αναπροσαρμογής	**2.375.664.547**	**4.249.859.880**
14. Μετοχικό Κεφάλαιο και Αποθεματικά	**815.500.679**	**815.494.092**
14.1 Μετοχικό κεφάλαιο	111.243.362	111.243.362
14.2 Τακτικό αποθεματικό	111.243.362	111.243.362
14.3 Έκτακτο αποθεματικό	84.500.000	84.500.000
14.4 Ειδικό αποθεματικό από την αναπροσαρμογή της αξίας των ακινήτων	507.247.856	507.247.856
14.5 Λοιπά ειδικά αποθεματικά	1.266.099	1.259.512
ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ	**109.494.863.900**	**159.752.935.704**

2 Η κλείδα συμμετοχής της Τράπεζας της Ελλάδος στο Ευρωσύστημα στις 31 Δεκεμβρίου 2013 ήταν 2,80097%.

3 Οι απαιτήσεις και οι υποχρεώσεις σε ευρώ ή συνάλλαγμα διαχωρίζονται σε απαιτήσεις/υποχρεώσεις έναντι κατοίκων ή μη κατοίκων της ζώνης του ευρώ.

4 Τα υπόλοιπα των λογαριασμών που σχετίζονται με πράξεις νομισματικής πολιτικής εμφανίζονται σε διακριτές κατηγορίες.

5 Η αξία του χρυσού έχει υπολογιστεί με βάση την τιμή σε ευρώ ανά ουγγιά χρυσού που αναφέρεται στο δελτίο τιμών της ΕΚΤ της 31ης Δεκεμβρίου 2013: 871,220 ευρώ ανά ουγγιά, έναντι 1.261,179 ευρώ στις 31 Δεκεμβρίου 2012.

6 Οι απαιτήσεις και οι υποχρεώσεις σε συνάλλαγμα έχουν αποτιμηθεί με βάση τις ισοτιμίες του ευρώ έναντι των ξένων νομισμάτων που αναφέρονται στο δελτίο τιμών της ΕΚΤ της 31ης Δεκεμβρίου 2013.

7 Η αξία των εμπορεύσιμων χρεογράφων (εκτός αυτών που πρόκειται να διακρατηθούν μέχρι τη λήξη τους) έχει υπολογιστεί με βάση τις μέσες αγοραίες τιμές που ίσχυαν στις 31 Δεκεμβρίου 2013. Τα εμπορεύσιμα χρεόγραφα που πρόκειται να διακρατηθούν μέχρι τη λήξη τους καθώς και οι μη εμπορεύσιμοι τίτλοι αποτιμώνται στο κόστος κτήσης προσαρμοσμένο με τις υπό και τις υπέρ το άρτιο αποσβεσθείσες διαφορές και υπόκεινται σε έλεγχο απομείωσης της αξίας τους. Από τον έλεγχο που διενεργήθηκε στο τέλος της χρήσης 2013 διαπιστώθηκε ότι δεν συντρέχει λόγος απομείωσης της αξίας τους.

8 Στους λοιπούς λογαριασμούς τάξεως παρακολουθείται και η υποσχετική επιστολή ύψους 26 δισεκ. ευρώ (SDR 23,3 δισεκ.) που έχει εκδώσει η ελληνική κυβέρνηση για το συνολικό ποσό του δανείου που έχει λάβει από το ΔΝΤ μέχρι 31.12.2013.

9 Ορισμένα στοιχεία του ισολογισμού και των αποτελεσμάτων της χρήσεως 2012 αναταξινομήθηκαν ώστε να είναι συγκρίσιμα με τα αντίστοιχα της χρήσεως 2013.

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΣ 2013

(σε ευρώ)

	2013	2012
1. Καθαροί τόκοι - έσοδα	**1.386.780.492**	**2.673.764.628**
1.1 Τόκοι - έσοδα	1.864.134.636	3.827.258.869
1.2 Τόκοι - έξοδα	-477.354.144	-1.153.494.241
2. Καθαρό αποτέλεσμα από χρηματοοικονομικές πράξεις, αποσβέσεις και προβλέψεις για κινδύνους	**26.806.573**	**66.279.995**
2.1 Πραγματοποιηθέντα κέρδη από χρηματοοικονομικές πράξεις	26.806.573	66.279.995
2.2 Αποσβέσεις χρηματοοικονομικών στοιχείων ενεργητικού και θέσεων	-10.077.881	-73.849
2.3 Μεταφορά από πρόβλεψη έναντι πιστωτικών κινδύνων και κινδύνων από τη διακύμανση των συναλλαγματικών ισοτιμιών, των επιτοκίων και της τιμής του χρυσού	10.077.881	73.849
3. Καθαρά έσοδα από αμοιβές και προμήθειες	**70.215.064**	**71.834.689**
3.1 Έσοδα από αμοιβές και προμήθειες	72.870.971	75.723.080
3.2 Έξοδα για αμοιβές και προμήθειες	-2.655.907	-3.888.391
4. Έσοδα από μετοχές και συμμετοχές	**54.181.615**	**20.133.200**
5. Καθαρό αποτέλεσμα από τη συγκέντρωση και την αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος	**52.200.784**	**148.822.314**
6. Λοιπά έσοδα	**10.137.298**	**14.600.772**
Σύνολο καθαρών εσόδων	**1.600.321.826**	**2.995.435.598**
7. Δαπάνες προσωπικού	**-146.748.221**	**-157.870.006**
8. Δαπάνες συνταξιοδοτικών παροχών	**-98.370.014**	**-112.234.922**
9. Λοιπές δαπάνες διαχείρισης	**-37.019.678**	**-40.072.577**
10. Αποσβέσεις ενσώματων και ασώματων παγίων στοιχείων ενεργητικού	**-13.981.296**	**-13.583.648**
11. Δαπάνες για τον έλεγχο του Χρηματοπιστωτικού Συστήματος	**-4.260.362**	**-10.291.676**
12. Προβλέψεις	**-468.793.052**	**-2.342.733.566**
Σύνολο εξόδων	**-769.172.623**	**-2.676.786.395**
ΚΕΡΔΗ ΧΡΗΣΕΩΣ	**831.149.203**	**318.649.203**

ΔΙΑΘΕΣΗ ΚΕΡΔΩΝ

(Άρθρο 71 του Καταστατικού)

(σε ευρώ)

	2013	2012
Μέρισμα προς πληρωμή: 0,49728 ευρώ ανά μετοχή σε 19.864.886 μετοχές (έναντι 0,5376 ευρώ ανά μετοχή στη χρήση 2012)*	9.878.410	10.679.362
Φόρος μερισμάτων (συντελεστής 26%, άρθρο 9, παρ. 30 του Ν. 4110/2013)	3.470.793	2.669.841
Υπόλοιπο περιεχόμενο στο Ελληνικό Δημόσιο	817.800.000	305.300.000
	831.149.203	**318.649.203**

* *Το μικτό μέρισμα της χρήσης 2013 ανέρχεται σε 0,6720 ευρώ ανά μετοχή. Στο πληρωτέο μέρισμα (0,49728 ευρώ ανά μετοχή) θα γίνει παρακράτηση φόρου με συντελεστή 10% σύμφωνα με τον Ν. 4110/2013, άρθρο 6 παρ. 2.*

Αθήνα, 20 Ιανουαρίου 2014

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΠΡΟΒΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΟΓΙΣΤΗΡΙΟΥ

ΜΑΡΙΑ ΜΑΥΡΙΔΟΥ

Προς τους Μετόχους της ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.

Έκθεση επί των Οικονομικών Καταστάσεων:

Ελέγξαμε τις συνημμένες οικονομικές καταστάσεις της ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε. (η "Τράπεζα") που αποτελούνται από τον ισολογισμό της 31 Δεκεμβρίου 2013, την κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσεως και τον πίνακα διάθεσης αποτελεσμάτων της χρήσεως που έληξε την ημερομηνία αυτή, καθώς και περίληψη σημαντικών λογιστικών πολιτικών και λοιπές επεξηγηματικές πληροφορίες.

Ευθύνη της Διοίκησης για τις Οικονομικές Καταστάσεις

Η Διοίκηση είναι υπεύθυνη για την κατάρτιση και εύλογη παρουσίαση αυτών των οικονομικών καταστάσεων σύμφωνα με τις λογιστικές αρχές που έχει καθορίσει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) όπως αυτές έχουν υιοθετηθεί από την Τράπεζα στο άρθρο 54Α του Καταστατικού της και τα Λογιστικά Πρότυπα που προδιαγράφονται από την Ελληνική Νομοθεσία για τα θέματα που τυχόν δεν καλύπτονται από τους κανόνες της ΕΚΤ, όπως και για εκείνες τις εσωτερικές δικλείδες, που η Διοίκηση καθορίζει ως απαραίτητες ώστε να καθίσταται δυνατή η κατάρτιση οικονομικών καταστάσεων, απαλλαγμένων από ουσιώδη ανακρίβεια, που οφείλεται είτε σε απάτη είτε σε λάθος.

Ευθύνη του Ελεγκτή

Η δική μας ευθύνη είναι να εκφράσουμε γνώμη επί αυτών των οικονομικών καταστάσεων, με βάση τον έλεγχό μας. Διενεργήσαμε τον έλεγχό μας σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα της Ελεγκτικής. Τα Πρότυπα αυτά απαιτούν να συμμορφωνόμαστε με κανόνες δεοντολογίας, καθώς και να σχεδιάζουμε και να διενεργούμε τον έλεγχο με σκοπό την απόκτηση εύλογης διασφάλισης για το εάν οι οικονομικές καταστάσεις είναι απαλλαγμένες από ουσιώδη ανακρίβεια.

Ο έλεγχος περιλαμβάνει τη διενέργεια διαδικασιών για την απόκτηση ελεγκτικών τεκμηρίων, σχετικά με τα ποσά και τις γνωστοποιήσεις στις οικονομικές καταστάσεις. Οι επιλεγόμενες διαδικασίες βασίζονται στην κρίση του ελεγκτή περιλαμβανομένης της εκτίμησης του κινδύνου ουσιώδους ανακρίβειας των οικονομικών καταστάσεων, που οφείλεται είτε σε απάτη είτε σε λάθος. Κατά τη διενέργεια αυτών των εκτιμήσεων κινδύνου, ο ελεγκτής εξετάζει τις εσωτερικές δικλείδες που σχετίζονται με την κατάρτιση και εύλογη παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων της Τράπεζας, με σκοπό το σχεδιασμό ελεγκτικών διαδικασιών κατάλληλων για τις περιστάσεις, αλλά όχι με σκοπό την έκφραση γνώμης επί της αποτελεσματικότητας των εσωτερικών δικλείδων της Τράπεζας. Ο έλεγχος περιλαμβάνει επίσης την αξιολόγηση της καταλληλότητας των λογιστικών πολιτικών που χρησιμοποιήθηκαν και του εύλογου των εκτιμήσεων που έγιναν από τη Διοίκηση, καθώς και αξιολόγηση της συνολικής παρουσίασης των οικονομικών καταστάσεων.

Πιστεύουμε ότι τα ελεγκτικά τεκμήρια που έχουμε συγκεντρώσει είναι επαρκή και κατάλληλα για τη θεμελίωση της ελεγκτικής μας γνώμης.

Γνώμη

Κατά τη γνώμη μας, οι συνημμένες οικονομικές καταστάσεις απεικονίζουν ακριβοδίκαια την οικονομική θέση της ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε. κατά την 31 Δεκεμβρίου 2013 και τη χρηματοοικονομική της επίδοση για τη χρήση που έληξε την ημερομηνία αυτή σύμφωνα με τις λογιστικές αρχές που έχει καθορίσει η ΕΚΤ, όπως αυτές έχουν υιοθετηθεί από την Τράπεζα στο άρθρο 54Α του Καταστατικού της και τα Λογιστικά Πρότυπα που προδιαγράφονται από την Ελληνική Νομοθεσία για τα θέματα που τυχόν δεν καλύπτονται από τους κανόνες της ΕΚΤ.

Αναφορά επί Άλλων Νομικών και Κανονιστικών Θεμάτων

Επαληθεύσαμε τη συμφωνία και την αντιστοίχηση του περιεχομένου της Έκθεσης του Διοικητή επί των αποτελεσμάτων χρήσεως του 2013 με τις συνημμένες οικονομικές καταστάσεις, στα πλαίσια των οριζόμενων από τα άρθρα 37 και 43α του Κ.Ν. 2190/1920.

Αθήνα, 20 Ιανουαρίου 2014

KPMG Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.
Α.Μ. ΣΟΕΛ 114

Μάριος Τ. Κυριάκου
Ορκωτός Ελεγκτής Λογιστής
Α.Μ. ΣΟΕΛ 11121

Νικόλαος Βουνισέας
Ορκωτός Ελεγκτής Λογιστής
Α.Μ. ΣΟΕΛ 18701

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

ΛΟΓΙΣΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Γενικές αρχές κατάρτισης των οικονομικών καταστάσεων

Οι οικονομικές καταστάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος καταρτίζονται, σύμφωνα με το άρθρο 54Α του Καταστατικού της, με βάση τους κανόνες και τις λογιστικές αρχές που ισχύουν κάθε φορά για το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών, όπως καθορίζονται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) (Κατευθυντήρια Γραμμή ΕΚΤ της 11.11.2010 ΕΚΤ/2010/20 – τροποποιητικές αποφάσεις της 21.12.2011 ΕΚΤ 2011/27 και της 10.12.2012 ΕΚΤ 2012/29).

Οι κανόνες και οι αρχές αυτές βασίζονται σε γενικώς αποδεκτά διεθνή λογιστικά πρότυπα και έχουν σχεδιαστεί έτσι ώστε να καλύπτουν με το βέλτιστο τρόπο τις ανάγκες των Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών (ΕθνΚΤ) του Ευρωσυστήματος, στις ιδιαίτερες συνθήκες λειτουργίας τους.

Για τα θέματα που τυχόν δεν καλύπτονται από τους κανόνες και τις οδηγίες της ΕΚΤ ή η εφαρμογή τους δεν είναι υποχρεωτική αλλά συνιστώμενη, ακολουθούνται είτε οι συστάσεις της ΕΚΤ είτε οι διατάξεις του Καταστατικού της Τράπεζας και ο Κ.Ν. 2190/1920 “Περί ανωνύμων εταιριών”.

Βασικές λογιστικές αρχές

Οι βασικές λογιστικές αρχές, οι οποίες ισχύουν για το Ευρωσύστημα (ΕΚΤ και ΕθνΚΤ των χωρών της ζώνης του ευρώ) και κατά συνέπεια εφαρμόζονται και από την Τράπεζα της Ελλάδος, είναι οι εξής:

• ***Η αρχή της διαφάνειας*** στην απεικόνιση των χρηματοοικονομικών στοιχείων της Τράπεζας, ώστε να παρουσιάζουν την πραγματική οικονομική της κατάσταση.

• ***Η αρχή της συντηρητικότητας.*** Με βάση την αρχή αυτή, τα μη πραγματοποιηθέντα κέρδη από την αποτίμηση του χρυσού, των χρηματοοικονομικών μέσων σε ξένο νόμισμα και των χρεογράφων δεν λογίζονται ως έσοδα στο λογαριασμό αποτελεσμάτων χρήσεως, αλλά μεταφέρονται απευθείας σε λογαριασμούς αναπροσαρμογής (revaluation accounts). Αντίθετα, οι μη πραγματοποιηθείσες ζημίες από αποτίμηση που προκύπτουν στο τέλος της χρήσεως, κατά το ποσό που υπερβαίνουν προηγούμενα μη πραγματοποιηθέντα κέρδη που έχουν καταγραφεί στους λογαριασμούς αναπροσαρμογής, λογίζονται ως έξοδα και μεταφέρονται στο λογαριασμό αποτελεσμάτων χρήσεως.

• ***Η αρχή της αναγνώρισης γεγονότων*** που συνέβησαν μεταξύ της ημερομηνίας κλεισίματος του ετήσιου ισολογισμού και της ημερομηνίας έγκρισης των οικονομικών καταστάσεων. Εφόσον τα γεγονότα αυτά επηρεάζουν ουσιωδώς την οικονομική κατάσταση της Τράπεζας, πραγματοποιείται προσαρμογή των στοιχείων ενεργητικού και παθητικού.

• ***Η αρχή του ουσιώδους των λογιστικών γεγονότων και της μη παρέκκλισης από τους λογιστικούς κανόνες.***

• ***Η αρχή της συνεχιζόμενης δραστηριότητας.***

• ***Η αρχή των δεδουλευμένων στα έσοδα/έξοδα.*** Τα έσοδα και τα έξοδα αναγνωρίζονται στο οικονομικό έτος το οποίο αφορούν, ανεξάρτητα από το χρόνο είσπραξης ή πληρωμής τους.

• ***Η αρχή της συνέπειας και συγκρισιμότητας.*** Τα κριτήρια για την αποτίμηση των στοιχείων του ισολογισμού και τη λογιστικοποίηση των αποτελεσμάτων εφαρμόζονται με συνέπεια, προκειμένου να διασφαλίζεται η συγκρισιμότητα των στοιχείων στις οικονομικές καταστάσεις.

Μέθοδοι λογιστικής καταγραφής των συναλλαγών

• Η λογιστική καταγραφή των συναλλαγών σε ευρώ γίνεται την ημερομηνία του διακανονισμού της συναλλαγής (value date), σύμφωνα με τη μέθοδο της ταμειακής προσέγγισης.

• Για τη λογιστική καταγραφή των συναλλαγών σε ξένο νόμισμα, των χρηματοοικονομικών μέσων που είναι εκφρασμένα σε ξένο νόμισμα και των σχετικών δεδουλευμένων εσόδων/εξόδων, ακολουθείται η μέθοδος της οικονομικής προσέγγισης, σύμφωνα με την οποία:

– Την ημερομηνία συμφωνίας της συναλλαγής (transaction/trade date) γίνεται καταχώρηση του ποσού της συναλλαγής σε λογαριασμούς εκτός ισολογισμού (τάξεως).

– Την ημερομηνία διακανονισμού της συναλλαγής (settlement/value date) αντιλογίζονται οι εγγραφές στους λογαριασμούς τάξεως και γίνονται εγγραφές σε λογαριασμούς του ισολογισμού.

– Με την εφαρμογή της μεθόδου της οικονομικής προσέγγισης, η θέση κάθε ξένου νομίσματος, τα πραγματοποιηθέντα κέρδη και ζημίες που προκύπτουν από τις καθαρές πωλήσεις, καθώς και ο προσδιορισμός του μέσου κόστους επηρεάζονται από την ημερομηνία συμφωνίας της συναλλαγής.

– Οι δεδουλευμένοι τόκοι των χρηματοοικονομικών μέσων σε ξένο νόμισμα, καθώς και οι σχετικές διαφορές υπέρ ή υπό το άρτιο υπολογίζονται και λογιστικοποιούνται σε ημερήσια βάση και αντίστοιχα επηρεάζεται η συναλλαγματική θέση.

Κανόνες αποτίμησης του ισολογισμού

• Οι απαιτήσεις και υποχρεώσεις της Τράπεζας σε ξένα νομίσματα και χρυσό αποτιμώνται με βάση τις ισχύουσες ισοτιμίες της ημερομηνίας κλεισίματος του ισολογισμού που αναφέρονται στο δελτίο συναλλαγματικών ισοτιμιών αναφοράς της ΕΚΤ.

• Τα έσοδα και τα έξοδα μετατρέπονται σε ευρώ με την ισοτιμία που ίσχυε κατά το χρόνο της συναλλαγής.

• Για το χρυσό δεν γίνεται καμία διάκριση μεταξύ των διαφορών από αναπροσαρμογή της τιμής και της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Λογιστικοποιείται μία και μόνη αποτίμηση της αξίας του χρυσού με βάση την τιμή του σε ευρώ ανά ουγγιά καθαρού χρυσού, όπως αυτή προκύπτει από τη συναλλαγματική ισοτιμία ευρώ/δολαρίου ΗΠΑ την ημερομηνία κλεισίματος του ισολογισμού.

• Η αναπροσαρμογή της αξίας των απαιτήσεων και υποχρεώσεων σε συνάλλαγμα γίνεται χωριστά κατά νόμισμα, συμπεριλαμβανομένων των εντός και εκτός ισολογισμού στοιχείων.

• Τα εμπορεύσιμα χρεόγραφα, εκτός από αυτά που πρόκειται να διακρατηθούν μέχρι τη λήξη τους, αποτιμώνται στις μέσες αγοραίες τιμές της ημερομηνίας κλεισίματος του ισολογισμού, χωριστά για κάθε τίτλο (κατά ISIN). Για τη χρήση που έληξε στις 31 Δεκεμβρίου 2013 χρησιμοποιήθηκαν οι μέσες αγοραίες τιμές της 31ης Δεκεμβρίου 2013.

• Τα εμπορεύσιμα χρεόγραφα που πρόκειται να διακρατηθούν μέχρι τη λήξη τους και οι μη εμπορεύσιμοι τίτλοι αποτιμώνται στο κόστος κτήσης προσαρμοσμένο με τις αποσβεσθείσες διαφορές υπέρ ή υπό το άρτιο και υπόκεινται σε έλεγχο απομείωσης της αξίας τους.

• Τα χρεόγραφα που διακρατούνται για σκοπούς νομισματικής πολιτικής μέχρι τη λήξη τους αποτιμώνται στο κόστος κτήσης προσαρμοσμένο με τις αποσβεσθείσες διαφορές υπέρ ή υπό το άρτιο και υπόκεινται σε έλεγχο απομείωσης της αξίας τους σε εναρμονισμένη βάση σε επίπεδο Ευρωσυστήματος.

Αναγνώριση εσόδων

• Τα πραγματοποιηθέντα κέρδη και οι πραγματοποιηθείσες ζημίες από πράξεις επί συναλλάγματος και χρεογράφων μεταφέρονται στο λογαριασμό αποτελεσμάτων χρήσεως. Τα εν λόγω κέρδη και ζημίες υπολογίζονται με βάση το μέσο κόστος των αντίστοιχων στοιχείων κατά την ημερομηνία πραγματοποίησής τους.

• Τα μη πραγματοποιηθέντα κέρδη (κέρδη από αποτίμηση) δεν αναγνωρίζονται ως έσοδα, αλλά μεταφέρονται απευθείας σε λογαριασμούς αναπροσαρμογής (revaluation accounts).

• Οι μη πραγματοποιηθείσες ζημίες (ζημίες από αποτίμηση), κατά το ποσό που υπερβαίνουν προηγούμενα κέρδη από αποτίμηση, τα οποία έχουν καταγραφεί στον αντίστοιχο λογαριασμό αναπροσαρμογής, μεταφέρονται στο τέλος της χρήσεως στο λογαριασμό αποτελεσμάτων και δεν αντιλογίζονται έναντι νέων εξ αποτιμήσεως κερδών επόμενων χρήσεων. Επίσης, μη πραγματοποιηθείσες ζημίες που αφορούν οποιοδήποτε χρεόγραφο ή νόμισμα ή διαθέσιμα σε χρυσό δεν συμψηφίζονται με μη πραγματοποιηθέντα κέρδη από άλλα χρεόγραφα ή νομίσματα ή χρυσό. Το μέσο κόστος του χρηματοοικονομικού στοιχείου από το οποίο θα προκύψουν μη πραγματοποιηθείσες ζημίες στο τέλος του έτους προσαρμόζεται στη συναλλαγματική ισοτιμία ή στην αγοραία τιμή που ίσχυε στο τέλος του έτους.

• Οι διαφορές υπέρ ή υπό το άρτιο που προκύπτουν από αγορασθέντες τίτλους υπολογίζονται και εμφανίζονται ως τμήμα των εσόδων από τόκους και αποσβένονται κατά την εναπομένουσα διάρκεια ζωής των χρεογράφων.

• Οι ζημίες από απομείωση μεταφέρονται στα αποτελέσματα χρήσεως και δεν αντιλογίζονται τα επόμενα έτη, εκτός εάν η απομείωση μειώνεται και η μεταβολή αυτή μπορεί να σχετιστεί με παρατηρήσιμο γεγονός που επήλθε μετά την καταγραφή της απομείωσης για πρώτη φορά.

Πράξεις εκτός ισολογισμού

Οι προθεσμιακές πράξεις συναλλάγματος, τα προθεσμιακά σκέλη των πράξεων ανταλλαγής νομισμάτων και άλλες πράξεις επί νομισμάτων οι οποίες συνεπάγονται την ανταλλαγή ορισμένου νομίσματος έναντι άλλου σε μελλοντική ημερομηνία, περιλαμβάνονται στις καθαρές συναλλαγματικές θέσεις, προς το σκοπό του υπολογισμού του μέσου κόστους αγοράς και των συναλλαγματικών κερδών και ζημιών.

Τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία

Η ΕΚΤ και οι 17 Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες (ΕθνΚΤ), οι οποίες συναποτελούν το Ευρωσύστημα, εκδίδουν τα τραπεζογραμμάτια ευρώ[1]. Η συνολική αξία των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ κατανέμεται στις ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος την τελευταία εργάσιμη ημέρα κάθε μήνα, σύμφωνα με την κλείδα κατανομής τραπεζογραμματίων[2].

Επί της συνολικής αξίας των τραπεζογραμματίων ευρώ σε κυκλοφορία το 8% θεωρείται πως εκδίδεται από την ΕΚΤ, ενώ το υπόλοιπο 92% κατανέμεται στις ΕθνΚΤ με βάση την κλείδα συμ-

1 Απόφαση της ΕΚΤ της 13ης Δεκεμβρίου 2010 σχετικά με την έκδοση τραπεζογραμματίων ευρώ: (αναδιατύπωση) ΕΚΤ/2010/29 ΕΕ L35, 9.2.2011, σελ 26, όπως έχει τροποποιηθεί.

2 Με τον όρο "κλείδα κατανομής τραπεζογραμματίων" νοείται το 92% του μεριδίου συμμετοχής κάθε ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος στο συνολικά καταβεβλημένο κεφάλαιο της ΕΚΤ από όλες τις ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος.

μετοχής τους στο Ευρωσύστημα. Το μερίδιο των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ που αναλογεί στην Τράπεζα της Ελλάδος απεικονίζεται στην κατάσταση του ισολογισμού στο στοιχείο 1 του παθητικού "Τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία".

Η διαφορά μεταξύ της αξίας των τραπεζογραμματίων ευρώ που κατανέμεται σε κάθε ΕθνΚΤ, σύμφωνα με την κλείδα κατανομής τραπεζογραμματίων, και της αξίας των τραπεζογραμματίων ευρώ που αυτή πράγματι θέτει σε κυκλοφορία, δημιουργεί υπόλοιπα απαιτήσεων ή υποχρεώσεων εντός του Ευρωσυστήματος. Οι εν λόγω απαιτήσεις ή υποχρεώσεις, οι οποίες είναι έντοκες[3], απεικονίζονται αντίστοιχα στα στοιχεία του ισολογισμού "Καθαρές απαιτήσεις/υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ".

Από το έτος υιοθέτησης του ευρώ, μέχρι και τα επόμενα πέντε έτη τα υπόλοιπα εντός του Ευρωσυστήματος των ΕθνΚΤ, που δημιουργήθηκαν από την κατανομή των τραπεζογραμματίων ευρώ, προσαρμόζονται για λόγους υπολογισμού του νομισματικού εισοδήματος προκειμένου να μην προκύψουν σημαντικές μεταβολές στο νομισματικό εισόδημα των ΕθνΚΤ σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια.

Τα ποσά των προσαρμογών υπολογίστηκαν αφού ελήφθησαν υπόψη οι διαφορές μεταξύ του μέσου όρου της αξίας των τραπεζογραμματίων σε κυκλοφορία κάθε ΕθνΚΤ κατά την περίοδο αναφοράς (η περίοδος αυτή αναφέρεται στη χρονική περίοδο 24 μηνών, η έναρξη της οποίας τίθεται 30 μήνες πριν από την υιοθέτηση του κοινού νομίσματος από το αντίστοιχο κράτος-μέλος) και του μέσου όρου της αξίας των τραπεζογραμματίων που θα αναλογούσαν σε καθεμιά από τις ΕθνΚΤ κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου, σύμφωνα με την κλείδα κατανομής στο κεφάλαιο της ΕΚΤ.

Η συνεχιζόμενη έκτοτε προσαρμογή των υπολοίπων, κατά ένα πολύ μικρό ποσό, οφείλεται στις αντίστοιχες προσαρμογές που γίνονται στα υπόλοιπα των ΕθνΚΤ που εντάσσονται στο Ευρωσύστημα και οι οποίες επηρεάζουν και τα υπόλοιπα των ήδη ενταγμένων ΕθνΚΤ. Στην κλειόμενη χρήση οι προσαρμογές προέρχονται από την ένταξη των ΕθνΚΤ της Κύπρου και της Μάλτας (1.1.2008), της Σλοβακίας (1.1.2009) και της Εσθονίας (1.1.2011).

Τα έσοδα και τα έξοδα από τόκους που απορρέουν από τις εν λόγω απαιτήσεις/υποχρεώσεις εκκαθαρίζονται μέσω των λογαριασμών της ΕΚΤ και απεικονίζονται στο λογαριασμό αποτελεσμάτων χρήσεως, στο στοιχείο "Καθαρά έσοδα/έξοδα από τόκους" κάθε ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος.

Διανομή των κερδών της ΕΚΤ

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ έχει αποφασίσει ότι τα έσοδα της ΕΚΤ, που απορρέουν από το μερίδιό της (8%) επί της συνολικής αξίας των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ, τα οποία εκδίδονται για λογαριασμό της ΕΚΤ και το καθαρό έσοδο από τα χρεόγραφα που έχει αγοράσει για σκοπούς νομισματικής πολιτικής στο πλαίσιο του προγράμματος SMP (Securities Markets Programme), αποτελούν οφειλή που θα πρέπει να αποδοθεί εξ ολοκλήρου στις ΕθνΚΤ εντός του οικονομικού έτους το οποίο αφορούν. Η ΕΚΤ θα διανέμει τα έσοδα αυτά τον Ιανουάριο του επόμενου έτους, με τη μορφή ενδιάμεσης διανομής κερδών[4]. Τα έσοδα αυτά διανέμονται εξ ολο-

3 Απόφαση της ΕΚΤ της 25ης Νοεμβρίου 2010 σχετικά με την κατανομή του νομισματικού εισοδήματος των Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών των κρατών–μελών με νόμισμα το ευρώ: (αναδιατύπωση) ΕΚΤ/2010/23 ΕΕ L35, 9.2.2011, σελ.17, όπως έχει τροποποιηθεί.

4 Απόφαση της ΕΚΤ της 25.11.2010 σχετικά με την ενδιάμεση διανομή στις ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος του εισοδήματος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας από τα κυκλοφορούντα τραπεζογραμμάτια ευρώ και από την αγορά τίτλων βάσει του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων (Securities Markets Programme - SMP): (αναδιατύπωση) ΕΚΤ/2010/24 ΕΕ L6, 11.1.2011, σελ. 35, όπως έχει τροποποιηθεί.

κλήρου στις ΕθνΚΤ εκτός εάν το καθαρό κέρδος της ΕΚΤ για το έτος είναι μικρότερο του εισοδήματος από αυτές τις πηγές και αν το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφασίσει να μεταφέρει ποσά για την ενίσχυση της πρόβλεψης της ΕΚΤ έναντι πιστωτικού κινδύνου και κινδύνων από τη διακύμανση των συναλλαγματικών ισοτιμιών, των επιτοκίων και της τιμής του χρυσού. Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ μπορεί ακόμη να αποφασίσει να χρεώσει τα κόστη που έχουν βαρύνει την ΕΚΤ και σχετίζονται με την έκδοση και διαχείριση των τραπεζογραμματίων ευρώ έναντι των εσόδων από τα κυκλοφορούντα τραπεζογραμμάτια ευρώ.

Το ποσό που διανέμεται στις ΕθνΚΤ απεικονίζεται στο λογαριασμό αποτελεσμάτων χρήσεως, στο στοιχείο "Έσοδα από μετοχές και συμμετοχές".

Γεγονότα μετά την ημερομηνία κλεισίματος του Ισολογισμού

Σε περίπτωση κατά την οποία μεταξύ της ημερομηνίας κλεισίματος του ισολογισμού και της ημερομηνίας έγκρισής του από τη Γενική Συνέλευση των Μετόχων λάβουν χώρα γεγονότα που επηρεάζουν ουσιαστικά τις απαιτήσεις και τις υποχρεώσεις, προσαρμόζονται κατ' αρχήν αναλόγως οι αντίστοιχοι λογαριασμοί και, αν απαιτείται, σχηματίζονται προβλέψεις σε βάρος των αποτελεσμάτων της κλειόμενης χρήσης.

Σε περίπτωση που δεν επηρεάζουν τα μεγέθη του ισολογισμού, τα εν λόγω γεγονότα αναφέρονται μόνο στις γνωστοποιήσεις.

Υπόλοιπα εντός του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών/Υπόλοιπα εντός του Ευρωσυστήματος

Τα υπόλοιπα εντός του ΕΣΚΤ προκύπτουν από διασυνοριακές συναλλαγές που πραγματοποιούνται μεταξύ ΕθνΚΤ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (με εντολέα και αποδέκτη κυρίως ιδιωτικές επιχειρήσεις). Οι συναλλαγές αυτές κατά κύριο λόγο πραγματοποιούνται μέσω του TARGET2[5] δημιουργώντας διμερή υπόλοιπα σε λογαριασμούς τηρούμενους μεταξύ των ΕθνΚΤ της Ευρωπαϊκής Ένωσης που συνδέονται με το TARGET2. Αυτά τα διμερή υπόλοιπα συμψηφίζονται καθημερινά με την ΕΚΤ, ώστε κάθε ΕθνΚΤ να εμφανίζεται με μία καθαρή διμερή θέση έναντι της ΕΚΤ και μόνο. Τα εκφρασμένα σε ευρώ υπόλοιπα εντός του Ευρωσυστήματος της Τράπεζας της Ελλάδος έναντι της ΕΚΤ που συνδέονται με το TARGET2 εμφανίζονται στον ισολογισμό ως μία καθαρή απαίτηση ή υποχρέωση στο στοιχείο του ενεργητικού ή παθητικού "Καθαρές απαιτήσεις/υποχρεώσεις που απορρέουν από το υπόλοιπο του λογαριασμού με το ΕΣΚΤ (TARGET2)".

Υπόλοιπα εντός ΕΣΚΤ έναντι ΕθνΚΤ εκτός ζώνης ευρώ που δεν πραγματοποιούνται μέσω TARGET2 εμφανίζονται είτε στο στοιχείο "Απαιτήσεις σε ευρώ έναντι μη κατοίκων της ζώνης ευρώ" είτε στο στοιχείο "Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι μη κατοίκων της ζώνης ευρώ".

Διάφορα άλλα υπόλοιπα εντός του Ευρωσυστήματος εκφρασμένα σε ευρώ (όπως η ενδιάμεση διανομή κερδών της ΕΚΤ προς τις ΕθνΚΤ και η αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος) εμφανίζονται στον ισολογισμό της Τράπεζας της Ελλάδος ως μία καθαρή απαίτηση ή υποχρέωση στο στοιχείο "Λοιπές απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος (καθαρές)" ή στο στοιχείο "Λοιπές υποχρεώσεις εντός του Ευρωσυστήματος (καθαρές)".

5 TARGET2: Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer System (Διευρωπαϊκό Αυτοματοποιημένο Σύστημα Ταχείας Μεταφοράς Κεφαλαίων σε Συνεχή Χρόνο).

Οι απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος από τη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο, τα αποθεματικά και τις προβλέψεις της ΕΚΤ περιλαμβάνονται στο στοιχείο "Συμμετοχή στο κεφάλαιο, τα αποθεματικά και τις προβλέψεις της ΕΚΤ".

Τα υπόλοιπα εντός του Ευρωσυστήματος που προκύπτουν από την κατανομή των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ μεταξύ των ΕθνΚΤ περιλαμβάνονται συμψηφιστικά σε ένα στοιχείο, είτε ενεργητικού είτε παθητικού, ως "Καθαρές απαιτήσεις/υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ".

Τα υπόλοιπα εντός του Ευρωσυστήματος, που προκύπτουν από τη μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ από τις ΕθνΚΤ όταν αυτές γίνονται μέλη του Ευρωσυστήματος, είναι εκφρασμένα σε ευρώ και περιλαμβάνονται στο στοιχείο "Απαιτήσεις από τη μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ".

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ

1. Χρυσός και απαιτήσεις σε χρυσό

Διαθέσιμα και απαιτήσεις σε χρυσό	31.12.2013	31.12.2012	Μεταβολή
Βάρος σε χιλιάδες ουγγιές	4.758,0	4.746,0	12,0
Βάρος σε τόνους	148,0	147,6	0,4
Αξία χρυσού σε εκατ. ευρώ	4.145,3	5.985,0	-1.839,7

Στην παραπάνω αξία του χρυσού περιλαμβάνονται τα διαθέσιμα της Τράπεζας σε χρυσό διεθνών προδιαγραφών και χρυσές λίρες Αγγλίας (3.606 χιλιάδες ουγγιές), οι απαιτήσεις της σε χρυσό έναντι του Ελληνικού Δημοσίου (986 χιλιάδες ουγγιές), οι οποίες απορρέουν από τη συμμετοχή της Ελλάδος στο ΔΝΤ (καταβολή από την Τράπεζα στο ΔΝΤ για λογαριασμό του Ελληνικού Δημοσίου του μεριδίου συμμετοχής του σε χρυσό), καθώς και ο χρυσός μη διεθνών προδιαγραφών και λοιπά χρυσά νομίσματα (166 χιλιάδες ουγγιές). Σημαντικό μέρος των διαθεσίμων σε χρυσό φυλάσσεται σε τράπεζες του εξωτερικού.

Τα διαθέσιμα και οι απαιτήσεις σε χρυσό σημείωσαν μικρή αύξηση κατά 12 χιλ. ουγγιές, η οποία αφορά τα διαθέσιμα της Τράπεζας σε χρυσές λίρες Αγγλίας (αύξηση κατά 9 χιλ. ουγγιές) και το χρυσό μη διεθνών προδιαγραφών και τα χρυσά νομίσματα (αύξηση κατά 3 χιλ. ουγγιές), ενώ η μείωση κατά 1.839,7 εκατ. ευρώ της αξίας τους σε ευρώ οφείλεται στη σημαντική πτώση της τιμής του χρυσού κατά τη διάρκεια του 2013.

Το εξ αποτιμήσεως αποτέλεσμα που προέκυψε από τη σύγκριση της αξίας του χρυσού στις 31.12.2013 με το μέσο κόστος κτήσης, ανέρχεται σε 2.359,4 εκατ. ευρώ και περιλαμβάνεται στο στοιχείο 13 του παθητικού "Λογαριασμοί αναπροσαρμογής". Το ποσό αυτό αφορά μη πραγματοποιηθέν κέρδος και αντιπροσωπεύει αποθεματικό ασφαλείας έναντι πιθανών δυσμενών εξελίξεων στη διακύμανση της τιμής του χρυσού.

Η αποτίμηση του χρυσού γίνεται με βάση την τιμή του σε ευρώ ανά ουγγιά καθαρού χρυσού, που ισχύει στο τέλος του έτους. Η τιμή αυτή αναφέρεται στο Δελτίο Συναλλαγματικών Ισοτιμιών Αναφοράς της ΕΚΤ και προκύπτει από την ισχύουσα τιμή του χρυσού σε δολάρια ΗΠΑ στην αγορά του Λονδίνου στο τέλος του έτους, σε συνάρτηση με την ισοτιμία ευρώ/δολαρίου ΗΠΑ την ίδια ημερομηνία. Στις 31.12.2013 η τιμή του χρυσού ανήλθε σε 871,220 ευρώ ανά ουγγιά, έναντι 1.261,179 ευρώ στις 31.12.2012.

2. Απαιτήσεις σε συνάλλαγμα έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ

Στο στοιχείο αυτό περιλαμβάνονται οι απαιτήσεις σε ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα (SDR) έναντι του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), υπόλοιπα τρεχούμενων λογαριασμών σε τράπεζες του εξωτερικού (ανταποκριτές), προθεσμιακές καταθέσεις, τοποθετήσεις σε τίτλους, καθώς και η αξία των ξένων τραπεζογραμματίων που βρίσκονται στα ταμεία της Τράπεζας.

2.1 Απαιτήσεις σε SDR έναντι του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ)

Οι απαιτήσεις αυτές απορρέουν από τη συμμετοχή της Ελλάδος στο ΔΝΤ.

Ειδικότερα περιλαμβάνονται:

– Τα διαθέσιμα στο ΔΝΤ σε SDR.

– Το μερίδιο της συμμετοχής της Ελλάδος στο κεφάλαιο του ΔΝΤ (Quota) που είναι εκφρασμένο σε SDR.

Απαιτήσεις έναντι του ΔΝΤ *(σε εκατ.)*	**31.12.2013**		**31.12.2012**		**Μεταβολή**	
	SDR	***Ευρώ***	***SDR***	***Ευρώ***	***SDR***	***Ευρώ***
Διαθέσιμα σε SDR	554,7	620,3	553,5	645,2	1,2	-24,9
Μερίδιο συμμετοχής της Ελλάδος στο κεφάλαιο του ΔΝΤ (Quota) σε SDR	240,9	269,4	240,8	280,7	0,1	-11,3
Σύνολο	**795,6**	**889,7**	**794,3**	**925,9**	**1,3**	**-36,2**

- **Διαθέσιμα σε SDR**

Το μεγαλύτερο μέρος των διαθεσίμων σε SDR στο ΔΝΤ προήλθαν από κατανομές SDR του ΔΝΤ προς τη χώρα μας που έγιναν το 2009 στο πλαίσιο της γενικής κατανομής SDR ύψους αντίστοιχου των 250 δισεκ. δολαρίων ΗΠΑ προς όλες τις χώρες-μέλη του ΔΝΤ, η οποία εγκρίθηκε από το Συμβούλιο των Διοικητών του ΔΝΤ στις 7.8.2009 και τέθηκε σε ισχύ στις 28.8.2009.

Σκοπός της εν λόγω κατανομής είναι η παροχή ρευστότητας στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα με την ενίσχυση των συναλλαγματικών διαθεσίμων των χωρών-μελών του ΔΝΤ. Η κατανομή πραγματοποιήθηκε κατ' αναλογία προς τα ισχύοντα μερίδια συμμετοχής τους στο κεφάλαιο του ΔΝΤ.

Σημειώνεται ότι τα διαθέσιμα αυτά σε SDR χρησιμοποιούνται και για την πληρωμή προμηθειών, τόκων, διαφόρων εξόδων και λοιπών επιβαρύνσεων, που αφορούν τις δόσεις του δανείου του ΔΝΤ προς την Ελλάδα στο πλαίσιο του Μηχανισμού Στήριξης της χώρας μας από το ΔΝΤ και την Ευρωπαϊκή Ένωση, με αντίστοιχη χρέωση του λογαριασμού του Ελληνικού Δημοσίου σε ευρώ. Το μεγαλύτερο μέρος των διαθεσίμων αυτών που χρησιμοποιήθηκαν γι' αυτό το σκοπό αναπληρώθηκε από αγορές SDR που πραγματοποίησε η Τράπεζα.

- **Μερίδιο συμμετοχής της Ελλάδος στο κεφάλαιο του ΔΝΤ (Quota) σε SDR**

Η Τράπεζα της Ελλάδος έχει χρηματοδοτήσει το Ελληνικό Δημόσιο για τη συμμετοχή του στο ΔΝΤ και διαχειρίζεται τις εν λόγω απαιτήσεις. Το μερίδιο συμμετοχής της Ελλάδος στο κεφάλαιο του ΔΝΤ που είναι εκφρασμένο σε ευρώ (961,9 εκατ. ευρώ) περιλαμβάνεται στο στοιχείο 5 του παθητικού "Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ". Το συνολικό μερίδιο συμμετοχής της Ελλάδος στο κεφάλαιο του ΔΝΤ (συνολική Quota) ανέρχεται σε 1.101,8 εκατ. SDR στις 31.12.2013.

Οι μειώσεις που σημειώθηκαν στο αντίτιμο σε ευρώ των παραπάνω απαιτήσεων οφείλονται στις αναπροσαρμογές, που έγιναν στο τέλος του έτους, λόγω της ανατίμησης του ευρώ έναντι του SDR.

Η ισοτιμία του SDR έναντι του ευρώ στις 31.12.2013, όπως αναφέρεται στο Δελτίο Συναλλαγματικών Ισοτιμιών Αναφοράς της ΕΚΤ, διαμορφώθηκε σε 1 SDR=1,1183 ευρώ, έναντι 1 SDR=1,1657 ευρώ στις 31.12.2012.

2.2 Καταθέσεις σε τράπεζες, χρεόγραφα, δάνεια και λοιπές απαιτήσεις

Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται απαιτήσεις σε συνάλλαγμα έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ, οι οποίες αφορούν: προθεσμιακές καταθέσεις, υπόλοιπα τρεχούμενων λογαριασμών σε ανταποκριτές εξωτερικού, ομόλογα, έντοκα γραμμάτια, καθώς και τα ξένα τραπεζογραμμάτια που βρίσκονται στα ταμεία της Τράπεζας.

Κατηγορίες απαιτήσεων	**31.12.2013**	**31.12.2012**	**Μεταβολή**
	(σε εκατ. ευρώ)		
Προθεσμιακές καταθέσεις σε τράπεζες του εξωτερικού	114,4	23,2	91,2
Υπόλοιπα τρεχούμενων λογαριασμών σε ανταποκριτές εξωτερικού	18,3	8,6	9,7
Εμπορεύσιμοι τίτλοι (ομόλογα/έντοκα γραμμάτια) που δεν αποτελούν πάγια επένδυση	16,5	11,6	4,9
Ξένα τραπεζογραμμάτια στα ταμεία της Τράπεζας	20,1	23,5	-3,4
Σύνολο	**169,3**	**66,9**	**102,4**

Στις 31.12.2013 το μεγαλύτερο μέρος των παραπάνω απαιτήσεων αφορούσε κυρίως τοποθετήσεις σε δολάρια ΗΠΑ.

3. Απαιτήσεις σε συνάλλαγμα έναντι κατοίκων ζώνης ευρώ

Περιλαμβάνονται απαιτήσεις έναντι του Ελληνικού Δημοσίου από χορήγηση μακροπρόθεσμων δανείων και προθεσμιακές καταθέσεις σε τράπεζες του εξωτερικού.

3.1 Απαιτήσεις έναντι της γενικής κυβέρνησης

Στις απαιτήσεις αυτές περιλαμβάνονται:

– Τα δάνεια σε SDR που έχει χορηγήσει η Τράπεζα προς το Ελληνικό Δημόσιο για τη συμμετοχή του στο κεφάλαιο του ΔΝΤ (Quota) και αφορούν το μερίδιο συμμετοχής του που είναι εκφρασμένο σε SDR.

– Τα δάνεια σε δολάρια ΗΠΑ και το δάνειο με ρήτρα χρυσού που έχουν χορηγηθεί στο Ελληνικό Δημόσιο για τη συμμετοχή του σε διεθνείς οργανισμούς.

Το ύψος των απαιτήσεων αυτών στις 31.12.2013 ανέρχεται σε 269,7 εκατ. ευρώ έναντι 286,2 εκατ. ευρώ στις 31.12.2012. Η μείωση οφείλεται κυρίως σε αναπροσαρμογές που έγιναν στο τέλος του έτους, λόγω της διακύμανσης των συναλλαγματικών ισοτιμιών και της τιμής του χρυσού το 2013 (το ευρώ ανατιμήθηκε έναντι του SDR και έναντι του δολαρίου ΗΠΑ. Η τιμή του χρυσού σημείωσε πτώση).

3.2 Λοιπές απαιτήσεις

Το υπόλοιπο στις 31.12.2013 αφορά προθεσμιακές καταθέσεις σε συνάλλαγμα σε αντισυμβαλλομένους της ζώνης του ευρώ. Το ύψος των καταθέσεων αυτών στις 31.12.2013 ανέρχεται σε 54,1 εκατ. ευρώ έναντι 57,5 εκατ. ευρώ στις 31.12.2012.

4. Απαιτήσεις σε ευρώ έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ

4.1 Καταθέσεις σε τράπεζες, χρεόγραφα και δάνεια

Περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα έντοκων τρεχούμενων λογαριασμών σε τράπεζες εξωτερικού (υπόλοιπο 31.12.2013: 24 χιλ. ευρώ).

5. Δάνεια σε ευρώ προς πιστωτικά ιδρύματα ζώνης ευρώ σχετιζόμενα με πράξεις νομισματικής πολιτικής

Στο στοιχείο αυτό περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των λογαριασμών χορηγήσεων της Τράπεζας προς τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα, στο πλαίσιο άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής στις χώρες της ζώνης του ευρώ.

Κατηγορίες πράξεων	**31.12.2013**	**31.12.2012**	**Μεταβολή**
	(σε εκατ. ευρώ)		
Πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης	61.780,8	17.401,5	44.379,3
Πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης	1.385,0	1.945,0	-560,0
Διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης	60,0	0	60,0
Σύνολο	**63.225,8**	**19.346,5**	**43.879,3**

Η χορήγηση ρευστότητας, τόσο μέσω των πράξεων αναχρηματοδότησης (κύριας και πιο μακροπρόθεσμης), όσο και μέσω της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης, πραγματοποιείται έναντι επαρκών ασφαλειών, τις οποίες παρέχουν οι αντισυμβαλλόμενοι. Τα υποκείμενα περιουσιακά στοιχεία διακρίνονται σε εμπορεύσιμα και μη εμπορεύσιμα και πρέπει να πληρούν τα κριτήρια καταλληλότητας που θέτει το Ευρωσύστημα.

Σημειώνεται ότι, σύμφωνα με το άρθρο 32.4 του καταστατικού του ΕΣΚΤ και της ΕΚΤ, οι Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες, που διενεργούν πράξεις στο πλαίσιο της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, συμμετέχουν από κοινού στα έσοδα και τις ζημιές σύμφωνα με τις ισχύουσες κλείδες συμμετοχής τους στο Ευρωσύστημα.

Ζημίες από τις πράξεις αυτές μπορεί να υλοποιηθούν μόνο εφόσον ο αντισυμβαλλόμενος χρεοκοπήσει και τα διαθέσιμα που προκύψουν από τη ρευστοποίηση του ενεχύρου δεν είναι επαρκή. Σε περίπτωση που συγκεκριμένα ενέχυρα δεν είναι αποδεκτά από το Ευρωσύστημα, αλλά γίνονται αποδεκτά από τις ΕθνΚΤ, τον κίνδυνο τον επωμίζεται η συγκεκριμένη ΕθνΚΤ και δεν μοιράζεται μεταξύ όλων των ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος.

Ειδικότερα σημειώνονται και τα ακόλουθα:

5.1 Πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης

Οι πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης διενεργούνται μέσω αντιστρεπτέων συναλλαγών παροχής ρευστότητας διάρκειας μίας εβδομάδος, συνήθως μέσω των τακτικών εβδομαδιαίων δημοπρασιών και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επίτευξη των στόχων της εκάστοτε εφαρμοζόμενης νομισματικής πολιτικής. Από τον Οκτώβριο του 2008 οι πράξεις αυτές διενεργούνται ως δημοπρασίες σταθερού επιτοκίου και με πλήρη κάλυψη του συνόλου των αιτούμενων προσφορών.

5.2 Πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης

Οι πράξεις αυτές έχουν ως στόχο την παροχή στους αντισυμβαλλόμενους πρόσθετης αναχρηματοδότησης πιο μακροπρόθεσμης διάρκειας. Διενεργούνται μέσω αντιστρεπτέων συναλλαγών και έχουν διάρκεια ίση με τη διάρκεια της περιόδου τήρησης των ελάχιστων υποχρεωτικών αποθεματικών (έως 35 ημέρες), καθώς και διάρκεια τριών, έξι, δώδεκα και τριάντα έξι μηνών. Από τον Οκτώβριο του 2008 διενεργούνται με σταθερό επιτόκιο και με πλήρη κάλυψη του συνόλου των αιτούμενων προσφορών. Το υπόλοιπο των πράξεων αυτών στις 31.12.2013 προέρχεται κυρίως από πράξεις διάρκειας τριάντα έξι μηνών.

5.5 Διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης

Οι πράξεις διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης έχουν ως σκοπό την κάλυψη προσωρινών αναγκών σε ρευστότητα των αντισυμβαλλομένων. Έχουν διάρκεια μίας ημέρας, προκαθορισμένο επιτόκιο και χορηγούνται έναντι ασφαλειών με τη μορφή αποδεκτών περιουσιακών στοιχείων.

6. Λοιπές απαιτήσεις σε ευρώ έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων ζώνης ευρώ

Στο στοιχείο αυτό, εκτός από υπόλοιπα τρεχούμενων λογαριασμών σε τράπεζες εξωτερικού, απεικονίζονται από τις 18.4.2012 οι πράξεις ELA (Emergency Liquidity Assistance), μετά από συμφωνία της ΕΚΤ και των ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος που διενεργούν πράξεις ELA, στο πλαίσιο εναρμόνισης των οικονομικών τους καταστάσεων σε επίπεδο Ευρωσυστήματος.

Μέσω των πράξεων ELA, διενεργείται έκτακτη χορήγηση ρευστότητας προς τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα προκειμένου να αντισταθμιστούν παράγοντες που μειώνουν τη ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος. Οι πράξεις αυτές διενεργούνται από τις ΕθνΚΤ με βάση το ισχύον θεσμικό πλαίσιο του Ευρωσυστήματος και με την έγκριση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

Η χορηγηθείσα ρευστότητα, μέσω των ανωτέρω πράξεων, διαμορφώθηκε σε 9,8 δισεκ. ευρώ στις 31.12.2013, έναντι 101,8 δισεκ. ευρώ στις 31.12.2012, μειωμένη σημαντικά κατά 92 δισεκ. ευρώ. Η μείωση αυτή οφείλεται στην εξομάλυνση των οικονομικών συνθηκών και στην εκ νέου πρόσβαση των πιστωτικών ιδρυμάτων αφενός σε χρηματοδότηση μέσω πράξεων στα πλαίσια άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος και αφετέρου στις διεθνείς χρηματαγορές.

Για τις πράξεις έκτακτης χορήγησης ρευστότητας (ELA), μέσω των οποίων παρέχεται ρευστότητα σε εξαιρετικές περιπτώσεις σε πιστωτικά ιδρύματα που αντιμετωπίζουν προσωρινά προβλήματα ρευστότητας, η Τράπεζα λαμβάνει επαρκή περιουσιακά στοιχεία ως ασφάλεια. Επίσης το Ελληνικό Δημόσιο χορηγεί εγγύηση απευθείας στην Τράπεζα για τη διενέργεια των πράξεων αυτών.

Η Τράπεζα της Ελλάδος επωμίζεται το κόστος και τους κινδύνους που προκύπτουν από τις πράξεις έκτακτης χορήγησης ρευστότητας.

7. Χρεόγραφα σε ευρώ κατοίκων ζώνης ευρώ

7.1 Χρεόγραφα που διακρατούνται για σκοπούς νομισματικής πολιτικής

Κατηγορίες χρεογράφων	31.12.2013	31.12.2012	Μεταβολή
	(σε εκατ. ευρώ)		
Χρεόγραφα στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών του Ευρωσυστήματος (Covered Bonds Purchase Programme - CBPP1)	1.193,3	1.346,9	-153,6
Χρεόγραφα στο πλαίσιο του Προγράμματος του Ευρωσυστήματος για τις Αγορές Τίτλων (Securities Markets Programme – SMP)	4.876,9	5.618,1	-741,2
Σύνολο	**6.070,2**	**6.965,0**	**-894,8**

– **Χρεόγραφα στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών του Ευρωσυστήματος (Covered Bonds Purchase Programme – CBPP1)**[6]

Αφορούν καλυμμένες τραπεζικές και εταιρικές ομολογίες χωρών της ζώνης του ευρώ διάρκειας μέχρι 12 έτη, που αγοράστηκαν από την Τράπεζα στο πλαίσιο του παραπάνω προγράμματος.

Σημειώνεται ότι το πρόγραμμα αυτό ολοκληρώθηκε στις 30.6.2010 και η συνολική αξία των καλυμμένων ομολογιών που κατέχει το Ευρωσύστημα στις 31.12.2013 ανέρχεται σε 41,6 δισεκ. ευρώ.

Στις 3 Νοεμβρίου 2011 η ΕΚΤ αποφάσισε την εφαρμογή δεύτερου Προγράμματος Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών (CBPP2)[7], στο οποίο η Τράπεζα της Ελλάδος δεν συμμετείχε.

– **Χρεόγραφα στο πλαίσιο του Προγράμματος του Ευρωσυστήματος για τις Αγορές Τίτλων (Securities Markets Programme – SMP)**[8]

Το Πρόγραμμα του Ευρωσυστήματος για τις Αγορές Τίτλων (SMP) τέθηκε σε εφαρμογή το Μάιο του 2010. Σύμφωνα με το πρόγραμμα η ΕΚΤ και οι ΕθνΚΤ μπορούσαν να αγοράσουν δημόσια και ιδιωτικά χρεόγραφα της ζώνης του ευρώ, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η δυσλειτουργία ορισμένων τμημάτων της αγοράς χρεογράφων της ζώνης του ευρώ και για την αποκατάσταση της εύρυθμης λειτουργίας του μηχανισμού μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής στις χώρες της ζώνης του ευρώ. Το Σεπτέμβριο του 2012 το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε τη λήξη του συγκεκριμένου προγράμματος.

Στο πλαίσιο του εν λόγω προγράμματος οι ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος και η ΕΚΤ, αγόρασαν ομόλογα η συνολική αξία των οποίων στις 31.12.2013 ανερχόταν σε 178,8 δισεκ. ευρώ. Οι αγορές αφορούν σε ομόλογα κυβερνήσεων χωρών της ευρωζώνης.

6 Απόφαση της ΕΚΤ της 2.7.2009 σχετικά με την εφαρμογή του Προγράμματος Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών CBPP1 (ECB/2009/16), ΕΕ L175, 4.7.2009, σελ.18.
7 Απόφαση της ΕΚΤ της 3.11.2011 σχετικά με την εφαρμογή του Προγράμματος Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών CBPP2 (ECB/2011/17), ΕΕ L297, 16.11.2011, σελ.70.
8 Απόφαση της ΕΚΤ της 14.5.2010 σχετικά με την υιοθέτηση του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων (Securities Markets Programme-SMP) (ECB/2010/5), ΕΕ L124, 20.5.2010, σελ. 8.

Σύμφωνα με το άρθρο 32.4 του Καταστατικού της ΕΚΤ, οι ζημιές από τη διακράτηση χρεογράφων στο πλαίσιο του προγράμματος SMP, εάν αυτές πραγματοποιηθούν, θα κατανέμονται εξ ολοκλήρου στις ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος, σύμφωνα με τις ισχύουσες κλείδες συμμετοχής τους στο Ευρωσύστημα.

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αξιολογεί σε τακτική βάση τους χρηματοοικονομικούς κινδύνους που συνδέονται με τα χρεόγραφα τα οποία έχουν αγοραστεί στο πλαίσιο του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων (SMP), καθώς και των δύο προγραμμάτων Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών (CBPP1 και CBPP2).

Τα χρεόγραφα του Προγράμματος Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών (CBPP1) και του Προγράμματος για τις αγορές τίτλων (SMP) πρόκειται να διακρατηθούν έως τη λήξη τους, αποτιμώνται στο κόστος κτήσης προσαρμοσμένο με τις υπό ή υπέρ το άρτιο αποσβεσθείσες διαφορές και υπόκεινται σε έλεγχο απομείωσης της αξίας τους (impairment tests).

Κατά τον έλεγχο απομείωσης της αξίας των χρεογράφων στο πλαίσιο του προγράμματος SMP, που διενεργήθηκε στο τέλος της χρήσης 2013 σε εναρμονισμένη βάση σε επίπεδο Ευρωσυστήματος, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ διαπίστωσε ένα συμβάν ενεργοποίησης των διαδικασιών ελέγχου απομείωσης που σχετίζεται με τα κρατικά ιρλανδικά χρεόγραφα. Το συμβάν αυτό προέκυψε το Φεβρουάριο του 2013 λόγω της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους της Ιρλανδίας με την ανταλλαγή υποσχετικών επιστολών (promissory notes) με μακροπρόθεσμα κρατικά ομόλογα. Μετά το σχετικό έλεγχο, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε ότι το συμβάν αυτό δεν οδηγεί σε απομείωση της αξίας του χαρτοφυλακίου SMP, αφού με βάση τη διαθέσιμη πληροφόρηση της 31ης Δεκεμβρίου 2013 δεν υπάρχει κάποια ένδειξη ότι θα επηρεαστούν οι μελλοντικές ταμειακές ροές. Κατά συνέπεια, δεν προέκυψαν ζημιές απομείωσης στο τέλος της χρήσης 2013 για τα ιρλανδικά χρεόγραφα, ούτε για τα υπόλοιπα χρεόγραφα του χαρτοφυλακίου SMP που κατέχει η Τράπεζα της Ελλάδος.

7.2 Λοιπά χρεόγραφα σε ευρώ κατοίκων ζώνης ευρώ

Περιλαμβάνονται ομόλογα και έντοκα γραμμάτια σε ευρώ που έχουν εκδοθεί από κυβερνήσεις χωρών της ζώνης του ευρώ, συμπεριλαμβανομένου του Ελληνικού Δημοσίου. Πρόκειται για τα χαρτοφυλάκια που κατέχει η Τράπεζα για καθαρά επενδυτικούς σκοπούς.

Είδη χρεογράφων	**31.12.2013**	**31.12.2012**	**Μεταβολή**
	(σε εκατ. ευρώ)		
Α΄ Εμπορεύσιμα χρεόγραφα κυβερνήσεων χωρών της ζώνης του ευρώ (εκτός αυτών που χαρακτηρίζονται ως διακρατούμενα έως τη λήξη τους)			
Χρεόγραφα χωρών ζώνης ευρώ εκτός ΕΔ			
Ομόλογα	1.256,1	640,9	615,2
Έντοκα γραμμάτια	3.312,8	3.746,9	-434,1
Χρεόγραφα ΕΔ			
Έντοκα γραμμάτια	585,9	0	585,9
Σύνολο Α΄	**5.154,8**	**4.387,8**	**767,0**

Β′ Εμπορεύσιμα χρεόγραφα διακρατούμενα έως τη λήξη τους			
Ομόλογα Ελληνικού Δημοσίου	3.553,1	3.807,1	-254,0
Κρατικά ομόλογα άλλων χωρών της ζώνης του ευρώ	6.341,4	5.622,6	718,8
Σύνολο Β′	**9.894,5**	**9.429,7**	**464,8**
Γενικό σύνολο	**15.049,3**	**13.817,5**	**1.231,8**

Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα, το μεγαλύτερο μέρος των επενδυτικών χαρτοφυλακίων της Τράπεζας αποτελείται από χρεόγραφα που πρόκειται να διακρατηθούν έως τη λήξη τους (Σύνολο Β′).

Τα χρεόγραφα αυτά αποτιμήθηκαν στο κόστος κτήσης προσαρμοσμένο με τις υπό ή υπέρ το άρτιο αποσβεσθείσες διαφορές και από τον έλεγχο απομείωσης της αξίας τους, που διενεργήθηκε στο τέλος της χρήσεως 2013, διαπιστώθηκε ότι δεν συντρέχουν αντικειμενικές αποδείξεις για απομείωση της αξίας τους.

Τα λοιπά χρεόγραφα (Σύνολο Α′) αποτιμήθηκαν με τις μέσες αγοραίες τιμές της 31.12.2013. Τα κέρδη που προέκυψαν μεταφέρθηκαν στους λογαριασμούς αναπροσαρμογής (revaluation accounts), ενώ οι ζημίες ύψους 6,3 εκατ. ευρώ καλύφθηκαν από την πρόβλεψη που έχει σχηματιστεί για το σκοπό αυτό.

8. Μακροπρόθεσμες απαιτήσεις σε ευρώ έναντι της γενικής κυβέρνησης

Αφορούν τα μακροπρόθεσμα δάνεια σε ευρώ που έχει χορηγήσει η Τράπεζα στο Ελληνικό Δημόσιο.

Ειδικότερα πρόκειται για:

– έντοκα δάνεια τα οποία χορηγήθηκαν στο Ελληνικό Δημόσιο μέχρι 31.12.1993,

– έντοκα δάνεια που χορήγησε η Τράπεζα στο Ελληνικό Δημόσιο στις 31.12.1993 στο πλαίσιο της ρύθμισης του υπολοίπου του λογαριασμού “Συναλλαγματικές διαφορές Ν. 1083/80”,

– άτοκα δάνεια σε ευρώ που έχουν χορηγηθεί από την Τράπεζα στο Ελληνικό Δημόσιο για τη συμμετοχή του στο κεφάλαιο του ΔΝΤ (Quota) και αφορούν το μερίδιο συμμετοχής του που είναι εκφρασμένο σε ευρώ. Το ποσό του μεριδίου είναι κατατεθειμένο από το ΔΝΤ στην Τράπεζα και περιλαμβάνεται στο στοιχείο 5 του παθητικού “Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ”.

Υπόλοιπο δανείων στις 31.12.2013	5.657,7 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο δανείων στις 31.12.2012	6.170,4 εκατ. ευρώ
Μ ε ί ω σ η	512,7 εκατ. ευρώ

Η μείωση οφείλεται κυρίως στη σταδιακή εξόφληση των έντοκων δανείων.

9. Απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος

9.1 Συμμετοχή στο κεφάλαιο, τα αποθεματικά και τις προβλέψεις της ΕΚΤ

Στον παρακάτω πίνακα απεικονίζονται τα στοιχεία που αφορούν τη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο, τα αποθεματικά και τις προβλέψεις της ΕΚΤ.

Στοιχεία 31.12.2013	*(σε ποσοστά %)*	*(σε εκατ. ευρώ)*
Εγγεγραμμένο κεφάλαιο της ΕΚΤ (συμμετέχουν και οι 28 χώρες-μέλη της ΕΕ)		**10.825,0**
Κλείδα κατανομής της Τράπεζας της Ελλάδος στο εγγεγραμμένο κεφάλαιο της ΕΚΤ	1,9483	
Καταβεβλημένο κεφάλαιο της ΕΚΤ από τις 17 ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος		**7.529,7**
Κλείδα συμμετοχής της Τράπεζας της Ελλάδος στο Ευρωσύστημα	2,80097	
Συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο της ΕΚΤ		210,9
Συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στα αποθεματικά και τις προβλέψεις της ΕΚΤ		320,4
Συνολικό μερίδιο συμμετοχής της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο, τα αποθεματικά και τις προβλέψεις της ΕΚΤ στις 31.12.2013		**531,3**

Σύμφωνα με το άρθρο 28 του Καταστατικού του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) και της ΕΚΤ, οι Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες του ΕΣΚΤ είναι οι μόνοι εγγεγραμμένοι μεριδιούχοι του κεφαλαίου της ΕΚΤ.

Η εγγραφή στο κεφάλαιο της ΕΚΤ πραγματοποιείται σύμφωνα με την κλείδα κατανομής κάθε ΕθνΚΤ, η οποία ισούται με το άθροισμα του 50% του μεριδίου συμμετοχής του οικείου κράτους-μέλους στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του 50% του μεριδίου συμμετοχής του στον πληθυσμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 29 παρ. 1 του Καταστατικού του ΕΣΚΤ).

Το μερίδιο συμμετοχής της Τράπεζας στο κεφάλαιο της ΕΚΤ ανέρχεται σε 210,9 εκατ. ευρώ και είναι εξ ολοκλήρου καταβεβλημένο. Αντιστοιχεί στο 2,80097% (σταθμισμένη κλείδα κατανομής) του καταβεβλημένου από τις 17 ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος κεφαλαίου της ΕΚΤ, το οποίο, μετά τις αναπροσαρμογές που έλαβαν χώρα το 2013, ανέρχεται σε 7.529,7 εκατ. ευρώ.

Το υπόλοιπο ποσό, ύψους 320,4 εκατ. ευρώ, αφορά τη συμμετοχή της Τράπεζας στα αποθεματικά και τις εξομοιούμενες με αυτά προβλέψεις της ΕΚΤ.

Με βάση το άρθρο 29 παρ. 3 του Καταστατικού του ΕΣΚΤ, οι κλείδες κατανομής των ΕθνΚΤ για τη συμμετοχή τους στο κεφάλαιο της ΕΚΤ αναπροσαρμόζονται ανά πενταετία μετά την ίδρυση του ΕΣΚΤ (τελευταία αναπροσαρμογή 2009). Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 48.3 του Καταστατικού του ΕΣΚΤ, το εγγεγραμμένο κεφάλαιο της ΕΚΤ αυξάνεται αυτομάτως όταν ένα νέο μέλος (κράτος) εντάσσεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η αντίστοιχη ΕθνΚΤ εντάσσεται στο ΕΣΚΤ. Η αύξηση καθορίζεται πολλαπλασιάζοντας το υφιστάμενο ύψος του εγγεγραμμέ-

νου κεφαλαίου της ΕΚΤ με το λόγο της κλείδας συμμετοχής της νεοεισερχόμενης ΕθνΚΤ στο ΕΣΚΤ προς το άθροισμα των κλειδών συμμετοχής των ΕθνΚΤ που είναι ήδη μέλη του ΕΣΚΤ.

Την 1.7.2013, με την είσοδο της Κροατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως νέου κράτους-μέλους, το εγγεγραμμένο κεφάλαιο της ΕΚΤ αυξήθηκε από 10.760,7 εκατ. ευρώ σε 10.825,0 εκατ. ευρώ. Η κλείδα κατανομής της Τράπεζας της Ελλάδος στο εγγεγραμμένο κεφάλαιο της ΕΚΤ διαμορφώθηκε σε 1,9483% από 1,9649%, με αποτέλεσμα να μεταβληθούν και τα μερίδια συμμετοχής της Τράπεζας στο κεφάλαιο, στα αποθεματικά και τις προβλέψεις της ΕΚΤ από 211,4 εκατ. ευρώ σε 210,9 εκατ. ευρώ και από 322,2 εκατ. ευρώ σε 320,4 εκατ. ευρώ αντίστοιχα.

Σημειώνεται επίσης ότι από 1.1.2014, λόγω πενταετούς αναθεώρησης και εισόδου της Λεττονίας στο Ευρωσύστημα, η κλείδα κατανομής της Τράπεζας της Ελλάδος στο εγγεγραμμένο κεφάλαιο της ΕΚΤ διαμορφώνεται σε 2,0332% και η κλείδα συμμετοχής της Τράπεζας της Ελλάδος στο Ευρωσύστημα σε 2,90547%.

9.2 Απαιτήσεις από τη μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ

Στοιχεία 31.12.2013	*(σε ποσοστά %)*	*(σε εκατ. ευρώ)*
Συνολικά συναλλαγματικά διαθέσιμα που έχουν μεταβιβαστεί στην ΕΚΤ από τις 17 ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος		40.309,6
Κλείδα συμμετοχής της Τράπεζας της Ελλάδος στο Ευρωσύστημα	2,80097	
Απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος στις 31.12.2013 από τη μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ		**1.129,1**

Αφορούν τις απαιτήσεις της Τράπεζας που απορρέουν από τη μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ, σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης Ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 30 του Καταστατικού του ΕΣΚΤ).

Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα μεταφέρθηκαν κατ' αναλογία του μεριδίου συμμετοχής της Τράπεζας στο καταβεβλημένο κεφάλαιο της ΕΚΤ και αφορούσαν κατά 85% δολάρια ΗΠΑ και γιεν Ιαπωνίας και κατά 15% χρυσό.

Οι απαιτήσεις αυτές είναι εκφρασμένες σε ευρώ και αποφέρουν τόκο που υπολογίζεται με το 85% του εκάστοτε οριακού επιτοκίου των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος (η διαφορά 15% αντιστοιχεί στο μέρος της απαίτησης που προήλθε από τη μεταφορά του χρυσού και θεωρείται ότι έχει μηδενική απόδοση)[9].

Οι προσαρμογές των κλειδών κατανομής στο κεφάλαιο της ΕΚΤ την 1.7.2013, οδήγησαν στην προσαρμογή της απαίτησης της Τράπεζας της Ελλάδος από τη μεταφορά συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ. Λόγω της μείωσης της κλείδας κατανομής, η απαίτηση της Τράπεζας της Ελλάδος μειώθηκε κατά 2,8 εκατ. ευρώ (από 1.131,9 εκατ. ευρώ σε 1.129,1 εκατ. ευρώ).

9 Κατευθυντήρια γραμμή της ΕΚΤ της 3 Νοεμβρίου 1998, όπως τροποποιήθηκε από την κατευθυντήρια γραμμή της 16 Νοεμβρίου 2000 σχετικά με τη σύνθεση και αποτίμηση των συναλλαγματικών διαθεσίμων και τις λεπτομέρειες της αρχικής μεταβίβασής τους, το νόμισμα στο οποίο εκφράζονται οι ισοδύναμες απαιτήσεις και την απόδοσή τους (ECB/2000/15) ΕΕ L336, 30.12.2000, σελ.114.

9.3 Καθαρές απαιτήσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ

Στις 31.12.2013 το καθαρό αποτέλεσμα από την κατανομή εντός του Ευρωσυστήματος των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ αποτελεί υποχρέωση της Τράπεζας και απεικονίζεται στο στοιχείο 9.2 του παθητικού "Καθαρές υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ".

9.4 Καθαρές απαιτήσεις που απορρέουν από το υπόλοιπο του λογαριασμού δοσοληψιών με το ΕΣΚΤ (TARGET2)

Στις 31.12.2013 το καθαρό αποτέλεσμα που απορρέει από το υπόλοιπο του λογαριασμού δοσοληψιών με το ΕΣΚΤ (TARGET2) είναι πιστωτικό για την Τράπεζα και απεικονίζεται στο στοιχείο 9.3 του παθητικού "Καθαρές υποχρεώσεις που απορρέουν από το υπόλοιπο του λογαριασμού δοσοληψιών με το ΕΣΚΤ (TARGET2)".

9.5 Λοιπές απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος (καθαρές)

Οι λοιπές απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος ύψους 82,5 εκατ. ευρώ προέκυψαν ως εξής:

– Από το αποτέλεσμα που προέκυψε για την Τράπεζα από την αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος του Ευρωσυστήματος του 2013[10] ύψους 43,8 εκατ. ευρώ. Το πραγματικό συγκεντρωθέν από την Τράπεζα νομισματικό εισόδημα ήταν μικρότερο του αναλογούντος με βάση τη σταθμισμένη κλείδα κατανομής της, ήτοι:

Συγκεντρωθέν νομισματικό εισόδημα από την Τράπεζα	424,0 εκατ. ευρώ
Αναλογούν νομισματικό εισόδημα σύμφωνα με το μερίδιο συμμετοχής της στο κεφάλαιο της ΕΚΤ	467,8 εκατ. ευρώ
Θετικό αποτέλεσμα	43,8 εκατ. ευρώ

– Από το ποσό 356 χιλιάδων ευρώ που εισέπραξε η Τράπεζα από διορθώσεις που έγιναν στην αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος προηγούμενων ετών.

– Από το ποσό 38,4 εκατ. ευρώ που εισέπραξε η Τράπεζα ως έσοδο από την ενδιάμεση διανομή κερδών της ΕΚΤ της χρήσης 2013.

10. Στοιχεία ενεργητικού υπό τακτοποίηση

Το υπόλοιπο στις 31.12.2013 των υπό τακτοποίηση στοιχείων του ενεργητικού ύψους 1,6 εκατ. ευρώ αφορούσε προϊόν επιταγών που δεν είχαν ακόμη διακανονιστεί καθώς και υπό τακτοποίηση υπόλοιπα ενδιάμεσων λογαριασμών.

11. Λοιπά στοιχεία ενεργητικού

11.1 Κέρματα

Στο στοιχείο αυτό παρακολουθείται η αξία των κερμάτων που υπάρχουν στα ταμεία της Τράπεζας και τα οποία έχουν εκδοθεί από τις 17 χώρες της ζώνης του ευρώ.

10 Για τον υπολογισμό του ποσού της αναδιανομής του νομισματικού εισοδήματος χρησιμοποιήθηκαν τα τελευταία διαθέσιμα προϋπολογιστικά στοιχεία από την ΕΚΤ, κατά την ημερομηνία κατάρτισης του ισολογισμού και έγκρισής του από το Γενικό Συμβούλιο της Τράπεζας.

Αξία κερμάτων στις 31.12.2013	66,4 εκατ. ευρώ
Αξία κερμάτων στις 31.12.2012	69,4 εκατ. ευρώ
Μ ε ί ω σ η	3,0 εκατ. ευρώ

11.2 Ενσώματα και ασώματα πάγια στοιχεία ενεργητικού

Στα πάγια στοιχεία περιλαμβάνονται τα ακίνητα (οικόπεδα, κτίρια και εγκαταστάσεις κτιρίων, κτίρια υπό κατασκευή), τα έπιπλα, τα μηχανήματα, ο ηλεκτρονικός εξοπλισμός και τα έξοδα λογισμικού. Τα πάγια στοιχεία εμφανίζονται στο κόστος κτήσης προσαρμοσμένο με τις αποσβέσεις και τυχόν απομειώσεις.

Η αξία των παγίων στις 31.12.2013 είναι μειωμένη κατά τα ποσά των αποσβέσεων που έχουν διενεργηθεί μέχρι την ημερομηνία αυτή.

Οι αποσβέσεις διενεργούνται με τη μέθοδο της σταθερής απόσβεσης για όλη τη διάρκεια της προσδοκώμενης ωφέλιμης ζωής του πάγιου στοιχείου.

Αναπόσβεστη αξία πάγιων στοιχείων

Κατηγορίες παγίων:	**31.12.2013**	**31.12.2012**	**Μεταβολή**	**Συντελεστές απόσβεσης (%)**
	(σε εκατ. ευρώ)			
Οικόπεδα	542,3	542,3	0	0
Κτίρια - εγκαταστάσεις κτιρίων	231,7	235,2	-3,5	2,5
Κτίρια υπό κατασκευή και προκαταβολές κτήσεως παγίων	16,0	17,4	-1,4	0
Λοιπός εξοπλισμός	23,8	29,2	-5,4	8-24
Έξοδα πολυετούς απόσβεσης (έξοδα λογισμικού κ.λπ.)	1,5	0,7	0,8	20-24
Σύνολο	**815,3**	**824,8**	**-9,5**	

11.3 Λοιπά χρηματοοικονομικά στοιχεία ενεργητικού

Περιλαμβάνονται οι μετοχές της εταιρείας ΔΙΑΣ (Διατραπεζικά Συστήματα Α.Ε.), η συμμετοχή στο ΤΕΚΕ (Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων και Επενδύσεων), οι μετοχές της εταιρίας ΕΧΑΕ (Ελληνικά Χρηματιστήρια Α.Ε.), οι μετοχές του οργανισμού SWIFT, καθώς και οι μετοχές σε SDR της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών (BIS) που έχει στην κατοχή της η Τράπεζα.

Η αξία των παραπάνω μετοχών και συμμετοχών, οι οποίες αποτιμώνται στο κόστος κτήσης, ανέρχεται σε 29,3 εκατ. ευρώ στις 31.12.2013.

11.4 Διαφορές αναπροσαρμογής της αξίας πράξεων εκτός ισολογισμού

Υπόλοιπο 31.12.2013	242 χιλ. ευρώ

Στο στοιχείο αυτό εμφανίζεται το αποτέλεσμα που προέκυψε από την αναπροσαρμογή στο τέλος του έτους των εκκρεμών πράξεων που παρακολουθούνται σε λογαριασμούς εκτός ισολογισμού (τάξεως).

Πρόκειται για μη πραγματοποιηθέντα κέρδη ύψους 242 χιλ. ευρώ, τα οποία προήλθαν από την αποτίμηση τίτλων εκδόσεως του Ελληνικού Δημοσίου (warrants) και καταχωρήθηκαν σε λογαριασμούς αναπροσαρμογής (revaluation accounts). Οι τίτλοι αυτοί απεικονίζονται σε λογαριασμούς τάξεως στην ονομαστική τους αξία.

11.5 Μεταβατικοί λογαριασμοί και δεδουλευμένα έσοδα

Περιλαμβάνονται οι αγορασθέντες δεδουλευμένοι τόκοι χρεογράφων και οι δεδουλευμένοι και μη εισπραχθέντες μέχρι 31.12.2013 πιστωτικοί τόκοι και λοιπά δεδουλευμένα έσοδα. Τα τελευταία θα εισπραχθούν το νέο οικονομικό έτος και αφορούν κυρίως τόκους χορηγηθέντων από την Τράπεζα δανείων στο πλαίσιο άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, χρεογράφων, τοποθετήσεων σε τράπεζες, καθώς και τους τόκους που αντιστοιχούν στα συναλλαγματικά διαθέσιμα που έχουν μεταβιβαστεί στην ΕΚΤ.

Υπόλοιπο στις 31.12.2013	647,8 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2012	684,1 εκατ. ευρώ
Μ ε ί ω σ η	36,3 εκατ. ευρώ

11.6 Λοιπά στοιχεία

Στα λοιπά στοιχεία ενεργητικού περιλαμβάνονται τα αποθέματα του ΙΕΤΑ τέλους χρήσης, τα υπόλοιπα των προσωρινών χρεωστικών λογαριασμών, τα ανεξόφλητα υπόλοιπα των δανείων προς το προσωπικό της Τράπεζας, καθώς και περιουσιακά στοιχεία των πρώην κλάδων ασφάλισης του προσωπικού της Τράπεζας.

Υπόλοιπο στις 31.12.2013	869,8 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2012	857,3 εκατ. ευρώ
Α ύ ξ η σ η	12,5 εκατ. ευρώ

ΠΑΘΗΤΙΚΟ

1. Τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία

Υπόλοιπο στις 31.12.2013	24.640,9 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2012	23.576,8 εκατ. ευρώ
Αύξηση	1.064,1 εκατ. ευρώ

Αφορά το μερίδιο της Τράπεζας της Ελλάδος στο σύνολο των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ, υπολογιζόμενο με βάση την κλείδα κατανομής τραπεζογραμματίων της Τράπεζας (2,5770%). Η μεταβολή οφείλεται στην αύξηση της συνολικής κυκλοφορίας τραπεζογραμματίων ευρώ σε όλες τις χώρες, εντός και εκτός ζώνης ευρώ, η οποία ανήλθε σε 956,2 δισεκ. ευρώ στις 31.12.2013, έναντι 912,6 δισεκ. ευρώ στις 31.12.2012. (βλ. "Τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία" στην ενότητα "Λογιστικές πολιτικές").

Το μέσο ύψος της κυκλοφορίας τραπεζογραμματίων ευρώ που αντιστοιχεί στην Τράπεζα της Ελλάδος, με βάση την κλείδα κατανομής, ανήλθε κατά τη διάρκεια του 2013 σε 23,1 δισεκ. ευρώ, έναντι 22,8 δισεκ. ευρώ το 2012.

	31.12.2013	**31.12.2012**	**Μεταβολή**
	(σε εκατ. ευρώ)		
Αξία τραπεζογραμματίων ευρώ που έχουν τεθεί σε κυκλοφορία από την Τράπεζα	35.480,2	38.036,4	-2.556,2
Μείον:			
Υποχρέωση που απορρέει από το μερίδιο που εκδίδεται για λογαριασμό της ΕΚΤ (8% επί της συνολικής αξίας των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ επί την κλείδα συμμετοχής στο Ευρωσύστημα)[11]	-2.142,6	-2.050,2	-92,4
Μείον:			
Υποχρέωση που απορρέει από την κατανομή εντός του Ευρωσυστήματος των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ[11]	-8.696,7	-12.409,4	3.712,7
Αξία τραπεζογραμματίων ευρώ σε κυκλοφορία από την Τράπεζα της Ελλάδος με βάση την κλείδα κατανομής τραπεζογραμματίων	**24.640,9**	**23.576,8**	**1.064,1**

11 Απεικονίζονται στο στοιχείο του παθητικού 9.2 "Καθαρές υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ".

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του πίνακα, η αξία των τραπεζογραμματίων ευρώ που έχουν τεθεί σε κυκλοφορία από την Τράπεζα της Ελλάδος παρουσίασε μείωση κατά 2.556,2 εκατ. ευρώ, ως αποτέλεσμα της συνεχιζόμενης τάσης επιστροφής των τραπεζογραμματίων που είχαν αναληφθεί από το τραπεζικό σύστημα κυρίως το 2011 και το α′ εξάμηνο του 2012.

2. Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων ζώνης ευρώ σχετιζόμενες με πράξεις νομισματικής πολιτικής

2.1 Τρεχούμενοι λογαριασμοί (περιλαμβανομένων των υποχρεωτικών καταθέσεων)

Οι λογαριασμοί αυτοί εμφανίζουν τις καταθέσεις των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων στην Τράπεζα της Ελλάδος, οι οποίες χρησιμοποιούνται για την εκπλήρωση της υποχρέωσής τους για τήρηση ελάχιστων αποθεματικών στο Ευρωσύστημα και για την τακτοποίηση των μεταξύ τους πληρωμών. Τα υπόλοιπα των ελάχιστων αποθεματικών που τηρούν τα πιστωτικά ιδρύματα στην Τράπεζα εκτοκίζονται ημερησίως με βάση το ισχύον επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος (MRO rate).

Υπόλοιπο στις 31.12.2013	748,6 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2012	1.369,4 εκατ. ευρώ
Μ ε ί ω σ η	620,8 εκατ. ευρώ

Το μέσο υπόλοιπο των τρεχούμενων λογαριασμών των πιστωτικών ιδρυμάτων κατά τη διάρκεια του 2013 διαμορφώθηκε σε 1,9 δισεκ. ευρώ έναντι 1,8 δισεκ. ευρώ το 2012.

2.2 Διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων

Αφορά την πάγια διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων που παρέχει το Ευρωσύστημα στα πιστωτικά ιδρύματα, στο πλαίσιο άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής στις χώρες της ζώνης του ευρώ.

Ειδικότερα, πρόκειται για τις καταθέσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων στην Τράπεζα της Ελλάδος διάρκειας μίας ημέρας (overnight), με προκαθορισμένο επιτόκιο.

Υπόλοιπο στις 31.12.2013	1.150,0 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2012	410,0 εκατ. ευρώ
Α ύ ξ η σ η	740,0 εκατ. ευρώ

2.5 Καταθέσεις για την κάλυψη περιθωρίων

Πρόκειται για καταθέσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων με σκοπό την κάλυψη της μείωσης της αξίας των περιουσιακών στοιχείων που έχουν χορηγηθεί στην Τράπεζα ως ασφάλεια έναντι παροχής ρευστότητας στο πλαίσιο άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος (στοιχείο 5 ενεργητικού).

Υπόλοιπο στις 31.12.2013	60,0 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2012	389,3 εκατ. ευρώ
Μ ε ί ω σ η	329,3 εκατ. ευρώ

4. Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι λοιπών κατοίκων ζώνης ευρώ

4.1 Γενική κυβέρνηση

Περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των λογαριασμών καταθέσεων του Ελληνικού Δημοσίου, των Δημόσιων Οργανισμών και του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων.

Υπόλοιπο στις 31.12.2013	6.943,2 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2012	5.721,3 εκατ. ευρώ
Α ύ ξ η σ η	1.221,9 εκατ. ευρώ

Το μέσο υπόλοιπο των παραπάνω καταθέσεων αυξήθηκε κατά τη διάρκεια του 2013 και διαμορφώθηκε σε 6,2 δισεκ. ευρώ έναντι 4,4 δισεκ. ευρώ το 2012.

4.2 Λοιπές υποχρεώσεις

Υπόλοιπο στις 31.12.2013	1.042,8 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2012	1.467,6 εκατ. ευρώ
Μ ε ί ω σ η	424,8 εκατ. ευρώ

Πρόκειται για υπόλοιπα λογαριασμών καταθέσεων διαφόρων φορέων και οργανισμών.

Περιλαμβάνονται η κατάθεση του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας ύψους 488,8 εκατ. ευρώ, τα κεφάλαια του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων ύψους 455 εκατ. ευρώ, υπόλοιπα άτοκων κυρίως λογαριασμών καταθέσεων διαφόρων φορέων και οργανισμών, καθώς και τα υπόλοιπα των λογαριασμών εκκαθάρισης των συναλλαγών του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών.

Η κατάθεση του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας προέρχεται από κεφάλαια του Μηχανισμού Στήριξης της Ελλάδος από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΔΝΤ, είναι έντοκη και εκτοκίζεται με βάση τα επιτόκια: EONIA μείον 10 μονάδες βάσης και Deposit Facility. Σημειώνεται ότι για ολόκληρο το 2013 το επιτόκιο της παραπάνω κατάθεσης κυμάνθηκε σε μηδενικά επίπεδα.

Οι καταθέσεις του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων είναι επίσης έντοκες (μέσο ετήσιο επιτόκιο 0,34%) και προορίζονται για την ενίσχυση της χώρας μας στους τομείς της αγροτικής οικονομίας και των επιχειρήσεων.

5. Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ

Υπόλοιπο στις 31.12.2013	990,4 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2012	1.008,1 εκατ. ευρώ
Μ ε ί ω σ η	17,7 εκατ. ευρώ

Περιλαμβάνονται καταθέσεις διαφόρων φορέων και οργανισμών.

Το μεγαλύτερο μέρος (961,9 εκατ. ευρώ) αφορά το λογαριασμό καταθέσεων σε ευρώ που τηρεί το ΔΝΤ στην Τράπεζα και αντιστοιχεί στο μερίδιο συμμετοχής της Ελλάδος στο κεφάλαιο του ΔΝΤ που είναι εκφρασμένο σε ευρώ (μέρος της Quota). Μέσω του παραπάνω λογαριασμού διενεργούνται οι συναλλαγές της Τράπεζας (εισπράξεις/πληρωμές) με τρίτες χώρες, σύμφωνα με σχετικές εντολές του ΔΝΤ, στο πλαίσιο των διεθνών συναλλαγών του.

Η μείωση που παρατηρείται οφείλεται αποκλειστικά στην αναπροσαρμογή του υπολοίπου λόγω ανατίμησης του ευρώ έναντι του SDR το 2013.

6. Υποχρεώσεις σε συνάλλαγμα έναντι κατοίκων ζώνης ευρώ

Οι υποχρεώσεις αυτές αφορούν κυρίως έντοκες καταθέσεις δημόσιων οργανισμών σε συνάλλαγμα.

Υπόλοιπο στις 31.12.2013	76,6 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2012	32,0 εκατ. ευρώ
Αύξηση	44,6 εκατ. ευρώ

7. Υποχρεώσεις σε συνάλλαγμα έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ

7.1 Καταθέσεις και λοιπές υποχρεώσεις

Πρόκειται για άτοκες και έντοκες καταθέσεις διαφόρων φορέων και οργανισμών ύψους 2 χιλ. ευρώ.

8. Λογαριασμός ειδικών τραβηκτικών δικαιωμάτων του ΔΝΤ

Στο λογαριασμό αυτό εμφανίζονται οι υποχρεώσεις της Τράπεζας προς το ΔΝΤ από κατανομές ειδικών τραβηκτικών δικαιωμάτων (SDR) ύψους 782,3 εκατ. SDR. Η διάθεση του εν λόγω ποσού από το ΔΝΤ προς την Ελλάδα έγινε τμηματικά. Από το 1970 μέχρι το 1981 διατέθηκαν 103,5 εκατ. SDR και το 2009 τα υπόλοιπα 678,8 εκατ. SDR. Οι κατανομές του έτους 2009 πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της γενικής κατανομής SDR ύψους αντίστοιχου των 250 δισεκ. δολαρίων ΗΠΑ προς όλες τις χώρες-μέλη του ΔΝΤ, η οποία εγκρίθηκε από το Δ.Σ. του ΔΝΤ στις 7.8.2009 και τέθηκε σε ισχύ στις 28.8.2009.

Σκοπός της εν λόγω κατανομής είναι η παροχή ρευστότητας στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα με την ενίσχυση των συναλλαγματικών διαθεσίμων των χωρών-μελών του ΔΝΤ και πραγματοποιήθηκε κατ' αναλογία προς τα ισχύοντα μερίδια συμμετοχής τους στο κεφάλαιο του ΔΝΤ.

Υπόλοιπο στις 31.12.2013	874,9 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2012	912,0 εκατ. ευρώ
Μείωση	37,1 εκατ. ευρώ

Η μείωση οφείλεται στην αναπροσαρμογή του υπολοίπου λόγω ανατίμησης του ευρώ έναντι του SDR το 2013.

9. Υποχρεώσεις εντός του Ευρωσυστήματος

9.2 Καθαρές υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ

Στο στοιχείο αυτό περιλαμβάνονται οι υποχρεώσεις της Τράπεζας της Ελλάδος που απορρέουν από την κατανομή εντός του Ευρωσυστήματος των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ (βλ. "Τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία" στην ενότητα "Λογιστικές πολιτικές").

Υπόλοιπο στις 31.12.2013	10.839,3 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2012	14.459,6 εκατ. ευρώ
Μείωση	3.620,3 εκατ. ευρώ

Το ύψος της υποχρέωσης στις 31.12.2013 διαμορφώθηκε από τα παρακάτω μεγέθη:

– 2.142,6 εκατ. ευρώ αφορούν την αξία των τραπεζογραμματίων ευρώ τα οποία έχουν εκδοθεί από την Τράπεζα της Ελλάδος για λογαριασμό της ΕΚΤ (ποσοστό 8% επί της συνολικής αξίας των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ θεωρείται ότι εκδίδεται για λογαριασμό της ΕΚΤ). Το μερίδιο που αντιστοιχεί στην Τράπεζα υπολογίζεται σύμφωνα με τη κλείδα συμμετοχής της στο Ευρωσύστημα. Το παραπάνω ποσό αυξήθηκε κατά 92,4 εκατ. ευρώ σε σχέση με την 31.12.2012 (2.050,2 εκατ. ευρώ), λόγω της γενικής αύξησης των τραπεζογραμματίων ευρώ σε κυκλοφορία σε επίπεδο Ευρωσυστήματος.

– 8.696,7 εκατ. ευρώ αφορούν το ποσό κατά το οποίο προσαρμόστηκε (μειώθηκε) η αξία των τραπεζογραμματίων ευρώ που πραγματικά έχουν τεθεί σε κυκλοφορία από την Τράπεζα, μετά την αφαίρεση του 8% υπέρ της ΕΚΤ, ώστε το μερίδιο της Τράπεζας στο σύνολο των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ (στοιχείο 1 του παθητικού) να αντιστοιχεί σ' αυτό που προκύπτει με βάση την κλείδα κατανομής τραπεζογραμματίων. Το 2013 το παραπάνω ποσό μειώθηκε κατά 3.712,7 εκατ. ευρώ, λόγω της μείωσης που σημειώθηκε στην αξία των τραπεζογραμματίων ευρώ που πραγματικά τέθηκαν σε κυκλοφορία από την Τράπεζα κατά τη διάρκεια του 2013 (βλ. πίνακα σελ. 31).

9.3 Καθαρές υποχρεώσεις που απορρέουν από το υπόλοιπο του λογαριασμού δοσοληψιών με το ΕΣΚΤ (TARGET2)

Πρόκειται για τις καθαρές υποχρεώσεις της Τράπεζας έναντι του ΕΣΚΤ που απορρέουν από τις διευρωπαϊκές συναλλαγές των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων και τις συναλλαγές της Τράπεζας της Ελλάδος με τις λοιπές ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος, με την ΕΚΤ, καθώς και με τις κεντρικές τράπεζες των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εκτός Ευρωσυστήματος) που συμμετέχουν στο σύστημα TARGET2 (Διευρωπαϊκό Αυτοματοποιημένο Σύστημα Ταχείας Μεταφοράς Κεφαλαίων σε Συνεχή Χρόνο).

Το υπόλοιπο της θέσης αυτής εκτοκίζεται ημερησίως με βάση το ισχύον επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος (MRO rate).

Υπόλοιπα λογαριασμού TARGET2 *(σε εκατ. ευρώ)*						
31.12.2007	**31.12.2008**	**31.12.2009**	**31.12.2010**	**31.12.2011**	**31.12.2012**	**31.12.2013**
10.796,6	35.348,3	49.036,1	87.088,1	104.750,0	98.355,2	51.115,9

Μέσα ετήσια υπόλοιπα λογαριασμού TARGET2 *(σε εκατ. ευρώ)*						
2007	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
9.298	14.650	37.647	77.022	93.090	105.084	63.893

Η δημιουργία των υποχρεώσεων αυτών χρονολογείται από την ημερομηνία ένταξης της Τράπεζας στο Ευρωσύστημα (1.1.2001).

Με την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης το έτος 2008 και ιδιαίτερα κατά την τριετία 2010-2012, σημειώνεται σημαντική σταδιακή αύξηση του υπολοίπου του λογαριασμού, λόγω των χρηματοπιστωτικών συνθηκών που επικράτησαν και των επιπτώσεών τους στις πληρωμές προς και από το εξωτερικό. Ωστόσο, το 2013 το υπόλοιπο του λογαριασμού, λόγω βελτίωσης του οικονομικού περιβάλλοντος, παρουσίασε σημαντική μείωση κατά 47.239,3 εκατ. ευρώ, επανερχόμενο στα επίπεδα του Φεβρουαρίου 2010 με συνεχιζόμενη τάση βελτίωσης.

9.4 Λοιπές υποχρεώσεις εντός του Ευρωσυστήματος (καθαρές)

Στις 31.12.2013 το καθαρό αποτέλεσμα των λοιπών συναλλαγών της Τράπεζας της Ελλάδος με το Ευρωσύστημα είναι χρεωστικό (απαίτηση) και απεικονίζεται στο στοιχείο 9.5 του ενεργητικού "Λοιπές απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος (καθαρές)".

10. Στοιχεία παθητικού υπό τακτοποίηση

Περιλαμβάνονται κυρίως επιταγές και εντολές πληρωτέες που δεν έχουν ακόμη διακανονιστεί, συνολικού ύψους 1,8 εκατ. ευρώ.

11. Λοιπές υποχρεώσεις

11.1 Διαφορές αναπροσαρμογής της αξίας πράξεων εκτός ισολογισμού

Υπόλοιπο στις 31.12.2013	1.310 ευρώ

Στο στοιχείο αυτό εμφανίζεται το αποτέλεσμα που προέκυψε από την αναπροσαρμογή στο τέλος του έτους των εκκρεμών πράξεων που παρακολουθούνται σε λογαριασμούς εκτός ισολογισμού (τάξεως).

Πρόκειται για διαφορές ύψους 1.310 ευρώ, οι οποίες προήλθαν από την αποτίμηση πράξεων forward και έχουν συμπεριληφθεί στους λογαριασμούς αναπροσαρμογής (στοιχείο 13 του παθητικού).

11.2 Μεταβατικοί λογαριασμοί και δεδουλευμένα έξοδα

Στους λογαριασμούς αυτούς περιλαμβάνονται οι δεδουλευμένοι και μη πληρωθέντες μέχρι 31.12.2013 χρεωστικοί τόκοι και λοιπά έξοδα. Οι τόκοι και τα έξοδα αυτά θα καταβληθούν το νέο οικονομικό έτος και αφορούν κυρίως διάφορους χρεωστικούς τόκους (επί του υπολοίπου του λογαριασμού TARGET2, των υποχρεωτικών καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων και λοιπών υποχρεώσεων).

Υπόλοιπο στις 31.12.2013	32,4 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2012	116,6 εκατ. ευρώ
Μ ε ί ω σ η	84,2 εκατ. ευρώ

11.3 Λοιπά στοιχεία

Λοιπά στοιχεία παθητικού	**31.12.2013**	**31.12.2012**	**Μεταβολή**
	(σε εκατ. ευρώ)		
Ποσό μερισμάτων προς διανομή τρέχουσας χρήσης	9,9	10,7	-0,8
Φόρος μερισμάτων	3,5	2,7	0,8
Υπόλοιπο κερδών χρήσης περιεχόμενο στο Ελληνικό Δημόσιο	817,8	305,3	512,5
Υποχρέωση προς το Ελληνικό Δημόσιο (μερίδιο συμμετοχής της Ελλάδος στο ΔΝΤ σε SDR)	269,4	280,7	-11,3
Λοιπές υποχρεώσεις	34,5	53,5	-19,0
Σύνολο	**1.135,1**	**652,9**	**482,2**

Περιλαμβάνονται τα προς καταβολή μερίσματα της κλειόμενης χρήσεως, ο φόρος που αναλογεί επί των μερισμάτων, το υπόλοιπο κερδών χρήσης που περιέρχεται στο Ελληνικό Δημόσιο, η υποχρέωση της Τράπεζας προς το Ελληνικό Δημόσιο που αφορά το μερίδιο συμμετοχής της Ελλάδος στο ΔΝΤ σε SDR (η αντίστοιχη απαίτηση της Τράπεζας έναντι του ΔΝΤ εμφανίζεται στο στοιχείο του ενεργητικού 2.1 "Απαιτήσεις έναντι του ΔΝΤ"), λοιποί φόροι προς απόδοση, τα υπόλοιπα των προσωρινών πιστωτικών λογαριασμών και διαφόρων λογαριασμών υπέρ τρίτων (προμηθευτές κ.λπ.), καθώς και λοιπές υποχρεώσεις.

12. Προβλέψεις

Κατηγορίες προβλέψεων	31.12.2013	31.12.2012	Μεταβολή
	(σε εκατ. ευρώ)		
α. Ειδικές προβλέψεις για πιθανούς κινδύνους εκμετάλλευσης, έκτακτες ζημίες και επισφαλείς απαιτήσεις	126,0	139,5	-13,5
β. Πρόβλεψη για δαπάνες συνταξιοδοτικών παροχών	2.099,8	2.095,5	4,3
γ. Πρόβλεψη έναντι χρηματοοικονομικών κινδύνων (συμπεριλαμβάνονται κίνδυνοι από τις επενδυτικές δραστηριότητες της Τράπεζας και κίνδυνοι στο πλαίσιο άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος)	3.231,0	3.208,1	22,9
δ. Πρόβλεψη έναντι γενικών λειτουργικών κινδύνων και υποχρεώσεων (άρθρο 71 του Καταστατικού)	1.195,0	770,4	424,6
Σύνολο	**6.651,8**	**6.213,5**	**438,3**

Το συνολικό ύψος των προβλέψεων διαμορφώθηκε σε 6.651,8 εκατ. ευρώ.

Η πρακτική σχηματισμού υψηλών προβλέψεων και αποθεματικών ακολουθείται στο πλαίσιο της εφαρμοζόμενης από την ΕΚΤ και τις ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος αρχή της συντηρητικότητας. Μέσω της διενέργειας υψηλών προβλέψεων ισχυροποιείται η οικονομική θέση της Τράπεζας της Ελλάδος, ώστε αυτή να αντεπεξέρχεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στα καθήκοντα που της έχουν ανατεθεί και τους κινδύνους που αναλαμβάνει.

Η Τράπεζα επαναξιολογεί σε ετήσια βάση το σύνολο των προβλέψεων και επαναπροσδιορίζει το ύψος τους μετά από εκτίμηση των κινδύνων. Η αξιολόγηση λαμβάνει υπόψη μια σειρά παραγόντων όπως:

– το ύψος των περιουσιακών στοιχείων που ενέχουν κινδύνους,
– το βαθμό έκθεσης σε κινδύνους,
– μελέτες αξιολόγησης και εκτίμησης των χρηματοοικονομικών κινδύνων,
– τις εξελίξεις στις αγορές χρήματος και τις γενικότερες οικονομικές συνθήκες στην ζώνη του ευρω και την Ελλάδα,
– τα υφιστάμενα αποθεματικά και προβλέψεις,
– τα υπόλοιπα των λογαριασμών αναπροσαρμογής (revaluation accounts).

Αναλυτικά οι προβλέψεις έχουν ως εξής:

α. Ειδικές προβλέψεις για πιθανούς κινδύνους εκμετάλλευσης, έκτακτες ζημίες και επισφαλείς απαιτήσεις

Πρόκειται για ειδικές προβλέψεις που σχηματίστηκαν για την κάλυψη πιθανών κινδύνων, ζημιών, εξόδων και υποχρεώσεων που συνδέονται άμεσα με τη λειτουργία της Τράπεζας, όπως:

– διαχειριστικά ελλείμματα,
– καταβολή αποζημιώσεων σε υπαλλήλους κατά την έξοδο από την υπηρεσία,
– επισφαλείς απαιτήσεις.

Ο σχηματισμός των παραπάνω ειδικών προβλέψεων προήλθε από πραγματικές ανάγκες και υποχρεώσεις, ενώ ο προσδιορισμός του ύψους των προβλέψεων έγινε μετά από εκτιμήσεις των ποσών που ενδεχομένως απαιτηθούν για την κάλυψη κινδύνων και ζημιών και των ποσών των επισφαλών απαιτήσεων που δεν θα εισπραχθούν.

β. Πρόβλεψη για δαπάνες συνταξιοδοτικών παροχών

Η Τράπεζα έχει αναλάβει και ενεργεί, σύμφωνα με τον Ν.3863/2010, άρθρο 64, την κοινωνική ασφάλιση του προσωπικού της στους κλάδους κύριας και επικουρικής σύνταξης.

Για την κάλυψη της παραπάνω υποχρέωσης, αλλά και γενικότερα για την κάλυψη συνταξιοδοτικών και συναφών παροχών, σχηματίστηκε η παραπάνω πρόβλεψη. Το ύψος της πρόβλεψης έχει υπολογιστεί σχεδόν στο σύνολό του με βάση σχετικές αναλογιστικές μελέτες.

γ. Πρόβλεψη έναντι χρηματοοικονομικών κινδύνων (συμπεριλαμβάνονται κίνδυνοι από τις επενδυτικές δραστηριότητες της Τράπεζας και κίνδυνοι στο πλαίσιο άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος)

Η Τράπεζα και στη χρήση 2013, ακολουθώντας την πάγια πρακτική της, η οποία συνάδει με την πρακτική της ΕΚΤ και άλλων κεντρικών τραπεζών στην ευρωζώνη, και λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων των παραπάνω κινδύνων που διενεργήθηκαν από την ΕΚΤ και από τη Μονάδα Διαχείρισης Κινδύνων που λειτουργεί στην Τράπεζα, καθώς και τα αποτελέσματα των ελέγχων απομείωσης (impairment tests) της αξίας των χαρτοφυλακίων διακράτησης μέχρι τη λήξη (SMP, CBPP1 και ιδίων διαθεσίμων), ενίσχυσε οριακά την πρόβλεψη για την κάλυψη των παραπάνω κινδύνων.

Ειδικότερα, η πρόβλεψη αυτή προορίζεται να καλύψει:

- πιστωτικούς κινδύνους που ενδέχεται να προέλθουν από τη χορήγηση ρευστότητας στο πιστωτικό σύστημα, τα χρεόγραφα που αποκτήθηκαν στο πλαίσιο του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων (Securities Markets Programme – SMP) και τα χρεόγραφα που αποκτήθηκαν στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών του Ευρωσυστήματος (Covered Bonds Purchase Programme – CBPP1),

- πιστωτικούς κινδύνους και κινδύνους αγοράς (επιτοκιακός, συναλλαγματικός) των χαρτοφυλακίων χρεογράφων και συναλλάγματος που διαχειρίζεται η Τράπεζα.

Όσον αφορά την ειδική πρόβλεψη έναντι κινδύνων από πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος που είχε σχηματιστεί στη χρήση 2008, μετά από απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ και σύμφωνα με το άρθρο 32.4 του Καταστατικού του ΕΣΚΤ και της ΕΚΤ, απελευθερώθηκε πλήρως το εναπομείναν ποσό των 8,1 εκατ. ευρώ.

Το αρχικό ύψος της πρόβλεψης ανερχόταν σε 149,5 εκατ. ευρώ για την Τράπεζα, ενώ σε επίπεδο Ευρωσυστήματος ανερχόταν σε 5.736 εκατ. ευρώ.

Στις χρήσεις 2009, 2010, 2011, 2012 και 2013 με τη σταδιακή αξιοποίηση των ασφαλειών που έχουν ληφθεί από το Ευρωσύστημα για τη κάλυψη πράξεων νομισματικής πολιτικής και τη μείωση του σχετικού κινδύνου, απελευθερώθηκε σταδιακά το σύνολο της αρχικής πρόβλεψης ύψους 5.736 εκατ. ευρώ. Τα αντίστοιχα ποσά, που απελευθερώθηκαν για την Τράπεζα, ανήλθαν σε 45 εκατ. ευρώ το 2009, 47 εκατ. ευρώ το 2010, 32,8 εκατ. ευρώ το 2011, 16,6 εκατ. ευρώ το 2012 και 8,1 εκατ. ευρώ το 2013. Τα ποσά αυτά μεταφέρθηκαν στα έσοδα από αχρησιμοποίητες προβλέψεις και εμφανίζονται στα αποτελέσματα χρήσεως στο στοιχείο 5 "Καθαρό αποτέλεσμα από τη συγκέντρωση και την αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος".

Σημειώνεται ότι οι ΕθνΚΤ που διενεργούν πράξεις νομισματικής πολιτικής εκ μέρους του Ευρωσυστήματος, περιλαμβανομένης και της Τράπεζας της Ελλάδος, συμμετέχουν στο νομισματικό εισόδημα και κατά συνέπεια και στις προβλέψεις έναντι κινδύνων, σύμφωνα με τις κλείδες συμμετοχής τους στο Ευρωσύστημα.

Το θεσμικό πλαίσιο που ισχύει σήμερα, όσον αφορά αφενός τη χορήγηση από τα πιστωτικά ιδρύματα επαρκών και αποδεκτών από το Ευρωσύστημα περιουσιακών στοιχείων ως ασφάλειας έναντι της παροχής ρευστότητας στο πλαίσιο άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής και αφετέρου τον έλεγχο των σχετικών κινδύνων, είναι επαρκές.

Η αυξημένη όμως δραστηριότητα του Ευρωσυστήματος στις αγορές χρήματος, κυρίως κατά την πενταετία 2009-2013, προκειμένου να συμβάλει στη διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα, είχε ως αποτέλεσμα την έκθεση σε υψηλότερους κινδύνους, παράλληλα βέβαια με την πραγματοποίηση ικανοποιητικών εσόδων.

Στο πλαίσιο αυτό και για την κάλυψη πιθανών κινδύνων σχηματίζονται οι αναγκαίες προβλέψεις, με βάση την αρχή της συντηρητικότητας.

Ο βαθμός χρησιμοποίησης των προβλέψεων αυτών εξαρτάται από τις μελλοντικές εξελίξεις στις αγορές χρήματος.

δ. Πρόβλεψη έναντι γενικών λειτουργικών κινδύνων και υποχρεώσεων (άρθρο 71 του Καταστατικού)

Η πρόβλεψη αυτή προορίζεται να καλύψει γενικούς κινδύνους και υποχρεώσεις που ενδέχεται να υφίστανται και δημιουργούνται κατά την εκτέλεση των εργασιών της ως κεντρικής τράπεζας της χώρας και στο πλαίσιο διεθνών συμφωνιών, όπως αναφέρονται στο άρθρο 71 του Καταστατικού.

13. Λογαριασμοί αναπροσαρμογής (Revaluation Accounts)

Σύμφωνα με τους κανόνες και τις λογιστικές αρχές που έχει καθορίσει η ΕΚΤ για τις τράπεζες-μέλη του ΕΣΚΤ, ιδίως την αρχή της συντηρητικότητας, τα μη πραγματοποιηθέντα κέρδη που προκύπτουν από την αποτίμηση του χρυσού, των χρηματοοικονομικών μέσων σε ξένο νόμισμα, των χρεογράφων και των χρηματοοικονομικών μέσων εντός και εκτός ισολογισμού δεν λογίζονται ως έσοδα στο λογαριασμό αποτελεσμάτων χρήσεως, αλλά μεταφέρονται απευθείας σε λογαριασμούς αναπροσαρμογής (λειτουργούν ως αποθεματικά μόνο για τα συγκεκριμένα περιουσιακά στοιχεία). Αντιθέτως, οι ζημίες από αποτίμηση που προκύπτουν στο τέλος του έτους

λογίζονται ως έξοδα και μεταφέρονται στα αποτελέσματα χρήσεως (βλ. "Αναγνώριση εσόδων" στην ενότητα "Λογιστικές Πολιτικές").

Από την αποτίμηση στο τέλος της χρήσεως 2013 προέκυψαν μη πραγματοποιηθέντα κέρδη ύψους 2.375,7 εκατ. ευρώ (το μεγαλύτερο μέρος αφορά το χρυσό), τα οποία μεταφέρθηκαν στους αντίστοιχους λογαριασμούς αναπροσαρμογής (revaluation accounts) και εμφανίζονται αναλυτικά στον παρακάτω πίνακα.

Μη πραγματοποιηθέντα κέρδη από την αποτίμηση	**31.12.2013**	**31.12.2012**	**Μεταβολή**
	(σε εκατ. ευρώ)		
– των χρεογράφων	16,3	30,3	-14,0
– του χρυσού	2.359,4	4.219,6	-1.860,2
Σύνολο	**2.375,7**	**4.249,9**	**-1.874,2**

Οι μη πραγματοποιηθείσες ζημίες ύψους 10,1 εκατ. ευρώ που προέκυψαν από την αποτίμηση των χρεογράφων και του συναλλάγματος στις 31.12.2013 μεταφέρθηκαν στα αποτελέσματα χρήσεως και καλύφθηκαν από την πρόβλεψη που έχει σχηματιστεί για το σκοπό αυτό.

14. Μετοχικό κεφάλαιο και αποθεματικά

Το σύνολο των ιδίων κεφαλαίων της Τράπεζας ανέρχεται σε 815,5 εκατ. ευρώ.

Το μετοχικό κεφάλαιο και το τακτικό αποθεματικό είναι εξισωμένα και ανέρχονται σε 111,2 εκατ. ευρώ έκαστο.

Αναλυτικά το μετοχικό κεφάλαιο και τα αποθεματικά έχουν ως εξής:

14.1 Μετοχικό κεφάλαιο

Το μετοχικό κεφάλαιο της Τράπεζας, μετά τις αυξήσεις που έγιναν σύμφωνα με το Ν.Δ. 413/70 και 889/71, τους Ν. 542/77 και 1249/82, την Υπουργική Απόφαση Ε. 2665/88, τον Ν. 2065/92, την Υπουργική Απόφαση 1281/30.10.96 και τις Πράξεις Υπουργικού Συμβουλίου 8/4.2.2000, 32/23.5.2002, 17/4.7.2005 και 8/10.6.2008, ανέρχεται σε 111.243.362 ευρώ, διαιρούμενο σε 19.864.886 μετοχές ονομαστικής αξίας 5,60 ευρώ εκάστη.

14.2 Τακτικό αποθεματικό

Το τακτικό αποθεματικό ανέρχεται σε 111.243.362 ευρώ και είναι εξισωμένο με το μετοχικό κεφάλαιο.

14.3 Έκτακτο αποθεματικό

Το έκτακτο αποθεματικό ανέρχεται σε 84,5 εκατ. ευρώ, αμετάβλητο σε σχέση με την προηγούμενη χρήση.

14.4 Ειδικό αποθεματικό από την αναπροσαρμογή της αξίας των ακινήτων

Το ειδικό αυτό αποθεματικό σχηματίστηκε από την υπεραξία που προέκυψε από την αναπροσαρμογή της λογιστικής αξίας των ακινήτων της Τράπεζας στην εύλογη (αγοραία) αξία τους, κατά τις χρήσεις 2004 και 2007, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις ανεξάρτητων εκτιμητών.

Μέρος της υπεραξίας κεφαλαιοποιήθηκε κατά τις χρήσεις 2005 και 2008 με διανομή δωρεάν μετοχών στους μετόχους, ενώ μικρό μέρος, που προερχόταν από τα ακίνητα της Τράπεζας που πωλήθηκαν, μεταφέρθηκε στα κέρδη της Τράπεζας κατά τις χρήσεις 2008, 2009 και 2010.

Το υπόλοιπο του λογαριασμού στις 31.12.2013 ανέρχεται σε 507,2 εκατ. ευρώ.

14.5 Λοιπά ειδικά αποθεματικά

Ανέρχονται σε 1,3 εκατ. ευρώ και αφορούν την αξία έργων τέχνης και πάγιων στοιχείων (κυρίως κτιρίων) τα οποία έχουν παραχωρηθεί δωρεάν στην Τράπεζα.

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΕΚΤΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ (ΤΑΞΕΩΣ)

	31.12.2013	31.12.2012	Μεταβολή
	(σε εκατ. ευρώ)		
1. Τίτλοι του Ελληνικού Δημοσίου από τη διαχείριση του "Κοινού Κεφαλαίου Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και Ασφαλιστικών Φορέων" σύμφωνα με τον Ν. 2469/97	20.844,6	19.791,3	1.053,3
2. Τίτλοι του Ελληνικού Δημοσίου και λοιπά χρεόγραφα από τη διαχείριση και θεματοφύλαξη κεφαλαίων δημόσιων οργανισμών, ασφαλιστικών φορέων και ιδιωτών και τίτλοι του EFSF κυριότητας του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας	16.546,7	15.702,9	843,8
3. Περιουσιακά στοιχεία αποδεκτά από το Ευρωσύστημα ως ασφάλεια για πράξεις νομισματικής πολιτικής και παροχή ενδοημερήσιας ρευστότητας μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων	84.630,1	25.568,9	59.061,2
4. Περιουσιακά στοιχεία αποδεκτά από την Τράπεζα της Ελλάδος ως ασφάλεια για πράξεις έκτακτης παροχής ρευστότητας προς τα πιστωτικά ιδρύματα	58.286,1	191.524,9	-133.238,8
5. Λοιποί λογαριασμοί τάξεως*	26.495,2	22.694,8	3.800,4
Σύνολο	**206.802,7**	**275.282,8**	**-68.480,1**

* Στους λοιπούς λογαριασμούς τάξεως παρακολουθούνται:
- Η υποσχετική επιστολή (promissory note) ύψους 26 δισεκ. ευρώ (SDR 23,3 δισεκ.) που εξέδωσε η Ελληνική Κυβέρνηση για το ποσό του δανείου που έχει λάβει από το ΔΝΤ μέχρι 31.12.2013 στο πλαίσιο της συμφωνίας στήριξης της χώρας μας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΔΝΤ, η οποία δεν δημιουργεί τόκους και είναι μη διαπραγματεύσιμη. Η Ελληνική Κυβέρνηση έχει την αποκλειστική υποχρέωση αποπληρωμής του εν λόγω δανείου.
- Η υποσχετική επιστολή φυλάσσεται στην Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία ενεργεί ως αντιπρόσωπος (Fiscal Agent) της Ελλάδος έναντι του ΔΝΤ.
- Πράξεις forward (προθεσμιακές) και πράξεις spot που αφορούν τα χαρτοφυλάκια της Τράπεζας,
- Εντολές ενέγγυων πιστώσεων προς εκτέλεση, εγγυητικές επιστολές τρίτων για εξασφάλιση καλής εκτέλεσης έργων ή συμβάσεων προμηθειών, κέρματα στην αποθήκη της Τράπεζας κ.λπ.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 2013

Τα κέρδη της Τράπεζας στη χρήση 2013 ανήλθαν σε 831,1 εκατ. ευρώ, έναντι 318,6 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 2013

ΕΣΟΔΑ

Τα συνολικά καθαρά έσοδα από την άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, τους τόκους των χαρτοφυλακίων, τις προμήθειες και τα λοιπά έσοδα από τις εργασίες εσωτερικού και εξωτερικού διαμορφώθηκαν σε 1.600,3 εκατ. ευρώ, έναντι 2.995,4 εκατ. ευρώ στη χρήση 2012, σημειώνοντας μείωση κατά 46,6%.

Ειδικότερα:

- ***Τα καθαρά έσοδα από τόκους, χρηματοοικονομικές πράξεις και την αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος του Ευρωσυστήματος*** διαμορφώθηκαν σε 1.465,8 εκατ. ευρώ έναντι 2.888,9 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση, σημειώνοντας μείωση κατά 49,3%,

- ***τα καθαρά έσοδα από αμοιβές και προμήθειες*** μειώθηκαν κατά 2,2% και διαμορφώθηκαν σε 70,2 εκατ. ευρώ έναντι 71,8 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση,

- ***τα έσοδα από μετοχές και συμμετοχές*** αυξήθηκαν κατά 34,1 εκατ. ευρώ και διαμορφώθηκαν σε 54,2 εκατ. ευρώ έναντι 20,1 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση.

- ***Τέλος, τα λοιπά έσοδα*** ανήλθαν σε 10,1 εκατ. ευρώ έναντι 14,6 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση, σημειώνοντας μείωση κατά 30,8%.

ΕΞΟΔΑ

Τα συνολικά έξοδα στη χρήση 2013 μειώθηκαν κατά 1.907,6 εκατ. ευρώ και διαμορφώθηκαν σε 769,2 εκατ. ευρώ, έναντι 2.676,8 εκατ. ευρώ στη χρήση 2012, κυρίως λόγω του σχηματισμού χαμηλότερων προβλέψεων σε σχέση με την προηγούμενη χρήση. Επίσης, τα γενικά λειτουργικά έξοδα πλην προβλέψεων σημείωσαν μείωση.

Ειδικότερα:

- ***Τα γενικά λειτουργικά έξοδα της Τράπεζας πλην προβλέψεων*** (δαπάνες προσωπικού, συντάξεις, αποσβέσεις, λοιπά έξοδα) μειώθηκαν κατά 33,7 εκατ. ευρώ (-10,1%) και διαμορφώθηκαν σε 300,4 εκατ. ευρώ, έναντι 334,1 εκατ. ευρώ στην προηγούμενη χρήση, παρά την επιβάρυνση με έκτακτες δαπάνες ύψους 4,3 εκατ. ευρώ που απαιτήθηκαν για τον έλεγχο του Χρηματοπιστωτικού Συστήματος.

- ***Οι προβλέψεις*** στη χρήση 2013 διαμορφώθηκαν σε 468,8 εκατ. ευρώ, σημαντικά μειωμένες σε σχέση με τη χρήση 2012 (βλ. σχετικές σημειώσεις στο στοιχείο 12 παθητικού).

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ ΚΑΘΑΡΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Τα συνολικά καθαρά έσοδα της Τράπεζας στη χρήση 2013 από την άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, τους τόκους των χαρτοφυλακίων, τις προμήθειες και τα λοιπά έσοδα από τις εργασίες εσωτερικού και εξωτερικού διαμορφώθηκαν σε 1.600,3 εκατ. ευρώ έναντι 2.995,4 εκατ. ευρώ στη χρήση 2012, σημειώνοντας μείωση κατά 46,6%.

Τα καθαρά έσοδα αναλύονται κατά κατηγορία και σε σύγκριση με την προηγούμενη χρήση ως εξής:

1. Καθαροί τόκοι-έσοδα

Τα καθαρά έσοδα από τόκους (τόκοι-έσοδα μείον τόκοι-έξοδα) μειώθηκαν κατά 48,1% και ανήλθαν σε 1.386,8 εκατ. ευρώ, έναντι 2.673,8 εκατ. ευρώ στην προηγούμενη χρήση.

Αναλυτικά οι επιμέρους κατηγορίες τόκων έχουν ως εξής:

1.1 Τόκοι-έσοδα

Μειώθηκαν κατά 1.963,1 εκατ. ευρώ και ανήλθαν σε 1.864,1 εκατ. ευρώ, έναντι 3.827,2 εκατ. ευρώ στην προηγούμενη χρήση, κυρίως λόγω μείωσης του ύψους ειδικών χορηγήσεων σε πιστωτικά ιδρύματα μέσω πράξεων παροχής έκτακτης ρευστότητας (ELA).

Τόκοι - έσοδα	**2013**	**2012**	**Μεταβολή**
	(σε εκατ. ευρώ)		
α. από δάνεια σε πιστωτικά ιδρύματα σχετιζόμενα με πράξεις νομισματικής πολιτικής	364,3	418,2	-53,9
β. χρεογράφων που διακρατούνται για σκοπούς νομισματικής πολιτικής	365,6	408,2	-42,6
γ. ειδικών χορηγήσεων σε πιστωτικά ιδρύματα με ενέχυρο τίτλους και εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου	484,9	2.272,1	-1.787,2
δ. επενδυτικών χαρτοφυλακίων (εκτός χρεογράφων Ελληνικού Δημοσίου)	272,8	289,0	-16,2
ε. επενδυτικού χαρτοφυλακίου σε χρεόγραφα Ελληνικού Δημοσίου	305,5	320,5	-15,0
στ. μακροπρόθεσμων απαιτήσεων σε ευρώ από τη μεταφορά συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ	5,4	8,6	-3,2
ζ. μακροπρόθεσμων απαιτήσεων έναντι του Ελληνικού Δημοσίου	62,2	105,4	-43,2
η. από διαθέσιμα και συμμετοχές σε SDR στο ΔΝΤ	0,7	0,9	-0,2
θ. από δάνεια στο προσωπικό της Τράπεζας	2,6	4,1	-1,5
ι. λοιποί τόκοι - έσοδα	0,1	0,2	-0,1
Σύνολο	**1.864,1**	**3.827,2**	**-1.963,1**

Ειδικότερα:

α) Τόκοι από δάνεια σε πιστωτικά ιδρύματα σχετιζόμενα με πράξεις νομισματικής πολιτικής

Πρόκειται για τους τόκους που προέρχονται από δάνεια της Τράπεζας προς τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα μέσω των πράξεων ανοικτής αγοράς και της πάγιας διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης που διενεργούνται από το Ευρωσύστημα για τη χορήγηση ρευστότητας στο πλαίσιο της άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής στις χώρες της ζώνης του ευρώ.

Στη χρήση 2013, οι τόκοι της κατηγορίας αυτής ανήλθαν σε 364,3 εκατ. ευρώ, έναντι 418,2 εκατ. ευρώ το 2012. Η μεταβολή οφείλεται στη μείωση του επιτοκίου των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος, το οποίο διαμορφώθηκε στο 0,55% το 2013 (μέσος όρος), έναντι 0,88% το 2012.

Αναλυτικά, οι τόκοι κατά κατηγορία πράξεων έχουν ως εξής :

Τόκοι από δάνεια προς πιστωτικά ιδρύματα	**2013**	**2012**	**Μεταβολή**
	(σε εκατ. ευρώ)		
– από πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης	352,1	224,6	127,5
– από πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης	8,9	184,6	-175,7
– από πάγια διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης	3,3	9,0	-5,7
Σύνολο	**364,3**	**418,2**	**-53,9**

β) Τόκοι χρεογράφων που διακρατούνται για σκοπούς νομισματικής πολιτικής

Ανήλθαν σε 365,6 εκατ. ευρώ έναντι 408,2 εκατ. ευρώ το 2012 και αφορούν τους τόκους των χρεογράφων που αγοράστηκαν από την Τράπεζα στο πλαίσιο του Προγράμματος του Ευρωσυστήματος για την αγορά Καλυμμένων Ομολογιών (CBPP1) και του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων (Securities Markets Programme-SMP). Τα προγράμματα αυτά τέθηκαν σε εφαρμογή στο πλαίσιο των παρεμβάσεων του Ευρωσυστήματος στις αγορές χρεογράφων της ευρωζώνης, προκειμένου να διασφαλιστεί η ρευστότητα και να αντιμετωπιστούν οι δυσλειτουργίες ορισμένων τμημάτων της αγοράς χρεογράφων, καθώς επίσης και να αποκατασταθεί η εύρυθμη λειτουργία του μηχανισμού μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής. Η αξία των χρεογράφων αυτής της μορφής που κατείχε η Τράπεζα στις 31.12.2013 ανερχόταν σε 6,1 δισεκ. ευρώ, έναντι 7,0 δισεκ. ευρώ στις 31.12.2012. Η αξία αυτή αντιπροσωπεύει την αξία κτήσης προσαρμοσμένη με τις υπό και υπέρ το άρτιο αποσβεσθείσες διαφορές.

γ) *Τόκοι ειδικών χορηγήσεων σε πιστωτικά ιδρύματα με ενέχυρο τίτλους και εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου*

Ανήλθαν σε 484,9 εκατ. ευρώ, έναντι 2.272,1 εκατ. ευρώ το 2012, και αφορούν τους τόκους των ειδικών χορηγήσεων προς τα πιστωτικά ιδρύματα κυρίως μέσω πράξεων παροχής έκτακτης ρευστότητας (ELA) (βλ. σημειώσεις σελ. 21 “6. Λοιπές απαιτήσεις σε ευρώ έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων ζώνης ευρώ”).

δ) Τόκοι επενδυτικών χαρτοφυλακίων (εκτός χρεογράφων Ελληνικού Δημοσίου)

Το μεγαλύτερο ποσό των τόκων της κατηγορίας αυτής αφορά τους τόκους χρεογράφων σε ευρώ εκδόσεως κυβερνήσεων χωρών της ζώνης του ευρώ.

Τόκοι κατά κατηγορία επενδύσεων	**2013**	**2012**	**Μεταβολή**
	(σε εκατ. ευρώ)		
– από χρεόγραφα	272,7	288,9	-16,2
– από προθεσμιακές καταθέσεις και τρεχούμενους λογαριασμούς	0,1	0,1	0
Σύνολο	**272,8**	**289,0**	**-16,2**

Η παρατηρούμενη μείωση κατά 16,2 εκατ. ευρώ έναντι της προηγούμενης χρήσης οφείλεται στις χαμηλότερες αποδόσεις των χρεογράφων εξωτερικού.

ε) Τόκοι επενδυτικού χαρτοφυλακίου σε χρεόγραφα Ελληνικού Δημοσίου

Οι τόκοι του χαρτοφυλακίου της Τράπεζας σε χρεόγραφα του Ελληνικού Δημοσίου σημείωσαν μείωση κατά 15,0 εκατ. ευρώ σε σχέση με την προηγούμενη χρήση (2013: 305,5 εκατ. ευρώ, 2012: 320,5 εκατ. ευρώ), λόγω της μείωσης της μέσης ετήσιας απόδοσης του χαρτοφυλακίου.

στ) Τόκοι μακροπρόθεσμων απαιτήσεων σε ευρώ από τη μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ

Η κατηγορία αυτή αφορά τους τόκους επί της απαίτησης σε ευρώ που προέκυψε από τη μεταφορά των συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ, σύμφωνα με το άρθρο 30 του Καταστατικού του ΕΣΚΤ. Το 2013 οι τόκοι αυτοί, οι οποίοι υπολογίζονται με το 85% του εκάστοτε ισχύοντος οριακού επιτοκίου των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος, παρουσίασαν μείωση κατά 3,2 εκατ. ευρώ έναντι της προηγούμενης χρήσης και διαμορφώθηκαν σε 5,4 εκατ. ευρώ (2012: 8,6 εκατ. ευρώ). Η μείωση οφείλεται κυρίως στη μείωση του επιτοκίου (μέσος όρος 2013: 0,55% έναντι 0,88% το 2012).

ζ) Τόκοι μακροπρόθεσμων απαιτήσεων έναντι του Ελληνικού Δημοσίου

Η κατηγορία αυτή αφορά τους τόκους επί των δανείων που έχει χορηγήσει η Τράπεζα προς το Ελληνικό Δημόσιο μέχρι 31.12.1993.

Το 2013 οι τόκοι αυτοί ανήλθαν συνολικά σε 62,2 εκατ. ευρώ, σημειώνοντας μείωση κατά 43,2 εκατ. ευρώ σε σχέση με το προηγούμενο έτος (2012: 105,4 εκατ. ευρώ). Η μείωση αυτή προήλθε αφενός από τη μείωση των επιτοκίων του ευρώ (LIBOR και LIBID για καταθέσεις 12 μηνών), με τα οποία εκτοκίζονται τα δάνεια προς το Ελληνικό Δημόσιο που προήλθαν από τη ρύθμιση του υπολοίπου του λογαριασμού "Συναλλαγματικές διαφορές Ν. 1083/80" και αφετέρου από τη μείωση του κεφαλαίου, λόγω της σταδιακής εξόφλησης όλων των δανείων.

η) Τόκοι από διαθέσιμα και συμμετοχές σε SDR στο ΔΝΤ

Διαμορφώθηκαν σε χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με την προηγούμενη χρήση (2013: 0,7 εκατ. ευρώ, 2012: 0,9 εκατ. ευρώ) και αφορούν κυρίως τους τόκους που προέρχονται από το μερίδιο συμμετοχής της Ελλάδος στο ΔΝΤ (Quota) σε SDR και από τα διαθέσιμα σε SDR, που προέρχονται από τις κατανομές SDR του ΔΝΤ που έλαβαν χώρα το 2009, στο πλαίσιο της γενικής κατανομής SDR προς όλες τις χώρες-μέλη του ΔΝΤ. Η μείωση των τόκων αυτών οφείλεται κυρίως στη μείωση του επιτοκίου του SDR. Ανάλογη μείωση σημειώθηκε και στους χρεωστικούς τόκους επί των υποχρεώσεων της Τράπεζας σε SDR προς το ΔΝΤ.

θ) Τόκοι από δάνεια στο προσωπικό της Τράπεζας

Οι τόκοι αυτοί, οι οποίοι προέρχονται από δάνεια που έχουν χορηγηθεί στο προσωπικό της Τράπεζας (στεγαστικά και οικονομικών αναγκών), ανήλθαν σε 2,6 εκατ. ευρώ έναντι 4,1 εκατ. ευρώ στην προηγούμενη χρήση.

ι) Λοιποί τόκοι-έσοδα

Ανήλθαν σε 153 χιλ. ευρώ, έναντι 215 χιλ. ευρώ στη χρήση 2012.

1.2 Τόκοι-έξοδα

Μειώθηκαν κατά 58,6 % και διαμορφώθηκαν σε 477,4 εκατ. ευρώ, έναντι 1.153,5 εκατ. ευρώ το 2012.

Τόκοι - έξοδα	**2013**	**2012**	**Μεταβολή**
	(σε εκατ. ευρώ)		
α. του λογαριασμού δοσοληψιών της Τράπεζας με το ΕΣΚΤ (TARGET2)	378,1	937,8	-559,7
β. υποχρεώσεων που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ	69,9	162,4	-92,5
γ. λογαριασμών καταθέσεων τραπεζών από άσκηση νομισματικής πολιτικής (περιλαμβανομένων των υποχρεωτικών καταθέσεων)	9,8	19,6	-9,8
δ. επί των καταθέσεων του Ελληνικού Δημοσίου	17,2	28,2	-11,0
ε. καταθέσεων διαφόρων φορέων και οργανισμών σε ευρώ και συνάλλαγμα	1,7	2,6	-0,9
στ. από κατανομές ειδικών τραβηκτικών δικαιωμάτων (SDR) του ΔΝΤ	0,7	1,0	-0,3
ζ. επί καταθέσεων του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας	0	1,9	-1,9
Σύνολο	**477,4**	**1.153,5**	**-676,1**

Αναλυτικά:

α) Τόκοι και έξοδα του λογαριασμού δοσοληψιών της Τράπεζας με το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (σύστημα TARGET2)

Τόκοι-έξοδα λογαριασμού TARGET2 *(σε εκατ. ευρώ)*						
2007	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
369,7	545,2	477,1	779,8	1.186,8	937,8	378,1

Οι παραπάνω τόκοι και έξοδα υπολογίζονται επί των ημερήσιων υπολοίπων του λογαριασμού δοσοληψιών της Τράπεζας της Ελλάδος με την ΕΚΤ και τις ΕθνΚΤ του ΕΣΚΤ (σύστημα TARGET2).

Η μείωση που παρατηρείται το 2013 οφείλεται αφενός στη μείωση του μέσου ημερήσιου υπολοίπου του λογαριασμού TARGET2 (2013: 63,9 δισεκ. ευρώ, 2012: 105,1 δισεκ. ευρώ) και αφετέρου στη μείωση του βασικού επιτοκίου της ΕΚΤ με το οποίο εκτοκίζεται το υπόλοιπο αυτό (ο μέσος όρος του επιτοκίου από 0,88% το 2012 διαμορφώθηκε σε 0,55% το 2013).

β) Τόκοι καθαρών υποχρεώσεων που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ

Ανήλθαν σε 69,9 εκατ. ευρώ, έναντι 162,4 εκατ. ευρώ το 2012. Κατά τη διάρκεια του 2013, η αξία των τραπεζογραμματίων που πραγματικά τέθηκαν σε κυκλοφορία από την Τράπεζα ήταν μεγαλύτερη του μεριδίου που της αναλογούσε με βάση την κλείδα κατανομής τραπεζογραμματίων. Επί της διαφοράς που προέκυψε, η οποία αντιπροσωπεύει υποχρέωση της Τράπεζας έναντι του Ευρωσυστήματος, πληρώθηκαν τόκοι 69,9 εκατ. ευρώ, οι οποίοι υπολογίστηκαν με το βασικό επιτόκιο της ΕΚΤ.

Ειδικότερα, οι παραπάνω τόκοι υπολογίζονται:

– επί της ενδοσυστημικής απαίτησης/υποχρέωσης που προκύπτει από την προσαρμογή του πραγματικού υπολοίπου των τραπεζογραμματίων ευρώ σε κυκλοφορία, ώστε το μερίδιο της Τράπεζας στο σύνολο των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ, μετά την αφαίρεση ποσοστού 8% υπέρ της ΕΚΤ, να αντιστοιχεί σ' αυτό που προκύπτει με βάση την κλείδα κατανομής τραπεζογραμματίων ευρώ,

– επί της υποχρέωσης της Τράπεζας που απορρέει από την έκδοση τραπεζογραμματίων ευρώ για λογαριασμό της ΕΚΤ (ποσοστό 8% επί της συνολικής αξίας των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ εκδίδεται για λογαριασμό της ΕΚΤ).

Σχετικά με τα παραπάνω βλ. "Τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία" στην ενότητα "Λογιστικές Πολιτικές", καθώς και τη σημείωση στο στοιχείο 9.2 του παθητικού.

γ) Τόκοι λογαριασμών καταθέσεων τραπεζών από την άσκηση νομισματικής πολιτικής (περιλαμβανομένων των υποχρεωτικών καταθέσεων)

Αφορούν τόκους επί των υποχρεωτικών καταθέσεων (ελάχιστα υποχρεωτικά αποθεματικά), καθώς οι τόκοι επί της πάγιας διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων και επί των καταθέσεων για την κάλυψη περιθωρίων ήταν μηδενικοί.

Στη χρήση 2013 οι εν λόγω τόκοι παρουσίασαν σημαντική μείωση κατά 9,8 εκατ. ευρώ (2013: 9,8 εκατ. ευρώ, 2012: 19,6 εκατ. ευρώ), η οποία οφείλεται αφενός στη μείωση του βασικού επιτοκίου της ΕΚΤ (το μέσο ετήσιο επιτόκιο διαμορφώθηκε σε 0,55%, έναντι 0,88% το 2012) και στο μηδενικό επιτόκιο της πάγιας διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων της ΕΚΤ σε όλη τη διάρκεια του 2013 και αφετέρου στις μειωμένες καταθέσεις των τραπεζών (το μέσο ύψος των καταθέσεων ανήλθε σε 2,2 δισεκ. ευρώ κατά τη διάρκεια του 2013, έναντι 3,7 δισεκ. ευρώ το 2012, προερχόμενο κυρίως από τη μείωση των καταθέσεων για την κάλυψη περιθωρίων).

δ) Τόκοι επί των καταθέσεων του Ελληνικού Δημοσίου

Διαμορφώθηκαν σε 17,2 εκατ. ευρώ, έναντι 28,2 εκατ. ευρώ το 2012, λόγω της μείωσης του επιτοκίου.

Το μέσο ημερήσιο επιτόκιο του λογαριασμού ταμειακής διαχείρισης Ελληνικού Δημοσίου διαμορφώθηκε σε 0,51% έναντι 0,81% το 2012.

ε) Τόκοι καταθέσεων διαφόρων φορέων και οργανισμών σε ευρώ και συνάλλαγμα

Μειώθηκαν σε 1,7 εκατ. ευρώ, έναντι 2,6 εκατ. ευρώ το 2012, αφενός λόγω της μείωσης των καταθέσεων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και αφετέρου λόγω της μείωσης του επιτοκίου (μέσος όρος 2013: 0,34% έναντι 0,50% το 2012).

στ) Τόκοι από κατανομές ειδικών τραβηκτικών δικαιωμάτων (SDR) του ΔΝΤ

Οι τόκοι επί των υποχρεώσεων της Τράπεζας από τις κατανομές ειδικών τραβηκτικών δικαιωμάτων (SDR) του ΔΝΤ σημείωσαν μείωση κατά 0,3 εκατ. ευρώ (2013: 0,7 εκατ. ευρώ, 2012: 1 εκατ. ευρώ), λόγω της μείωσης του επιτοκίου του SDR.

ζ) Τόκοι καταθέσεων του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας

Οι τόκοι επί των καταθέσεων του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας διαμορφώθηκαν σε μηδενικά επίπεδα σε σχέση με την προηγούμενη χρήση (2012: 1,9 εκατ. ευρώ). Η μείωση αυτή οφείλεται στο μηδενικό επιτόκιο που ίσχυε τη χρήση 2013 (μέσος όρος 2013: 0%, έναντι 0,18% το 2012).

2. Καθαρό αποτέλεσμα από χρηματοοικονομικές πράξεις, αποσβέσεις και προβλέψεις για κινδύνους

Το καθαρό αποτέλεσμα από χρηματοοικονομικές πράξεις στη χρήση 2013 μειώθηκε κατά 39,5 εκατ. ευρώ και διαμορφώθηκε σε 26,8 εκατ. ευρώ έναντι 66,3 εκατ. ευρώ στην προηγούμενη χρήση.

Αναλυτικά, το αποτέλεσμα αυτό προέκυψε ως εξής:

2.1 Καθαρά πραγματοποιηθέντα κέρδη από χρηματοοικονομικές πράξεις	**2013**	**2012**	**Μεταβολή**
	(σε εκατ. ευρώ)		
– από πράξεις επί συναλλάγματος	6,4	3,3	3,1
– από πράξεις επί χρεογράφων	13,9	47,9	-34,0

– από συναλλαγματικές διαφορές λόγω μεταβολών της σχέσης €/SDR	1,1	0,5	0,6
– από αγοραπωλησίες χρυσών νομισμάτων	5,4	14,6	-9,2
Σύνολο	**26,8**	**66,3**	**- 39,5**
2.2 Αποσβέσεις χρηματοοικονομικών στοιχείων ενεργητικού και θέσεων (μη πραγματοποιηθείσες ζημίες)			
– από την αποτίμηση των χρεογράφων και του συναλλάγματος	-10,1	-0,1	- 10,0
Σύνολο	**-10,1**	**- 0,1**	**-10,0**
2.3 Μεταφορά από πρόβλεψη έναντι πιστωτικών κινδύνων και κινδύνων από τη διακύμανση των συναλλαγματικών ισοτιμιών, των επιτοκίων και της τιμής του χρυσού	**10,1**	**0,1**	**10,0**
Γενικό σύνολο	**26,8**	**66,3**	**-39,5**

Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα, η μείωση κατά 39,5 εκατ. ευρώ του καθαρού αποτελέσματος από χρηματοοικονομικές πράξεις οφείλεται στη μείωση των κερδών από τις πράξεις επί χρεογράφων.

Επίσης, στα αποτελέσματα του 2013 καταγράφηκαν και μη πραγματοποιηθείσες ζημίες από την αποτίμηση στο τέλος του έτους των χρεογράφων και του συναλλάγματος, ύψους 10,1 εκατ. ευρώ (στοιχείο 2.2), έναντι 74 χιλιάδων ευρώ το 2012. Οι ζημίες αυτές καλύφθηκαν εξ ολοκλήρου από την πρόβλεψη που έχει σχηματιστεί για το σκοπό αυτό.

3. Καθαρά έσοδα από αμοιβές και προμήθειες

Τα καθαρά έσοδα από αμοιβές και προμήθειες στη χρήση 2013 μειώθηκαν κατά 2,2% και διαμορφώθηκαν σε 70,2 εκατ. ευρώ, έναντι 71,8 εκατ. ευρώ στην προηγούμενη χρήση.

Αναλυτικά, οι επιμέρους κατηγορίες των αμοιβών και προμηθειών απεικονίζονται στον παρακάτω πίνακα.

Καθαρά έσοδα από αμοιβές και προμήθειες	**2013**	**2012**	**Μεταβολή**
	(σε εκατ. ευρώ)		
3.1 Έσοδα από αμοιβές και προμήθειες			
– από τη διαχείριση τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου	9,9	11,6	-1,7
– από τη διενέργεια εισπράξεων και πληρωμών για λογαριασμό του Ελληνικού Δημοσίου	36,9	35,3	1,6
– από τη διαχείριση του "Κοινού Κεφαλαίου Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και Ασφαλιστικών Φορέων Ν. 2469/97"	16,8	17,2	-0,4

– από τις υπηρεσίες εποπτείας των ιδιωτικών ασφαλιστικών εταιρειών	4,3	4,9	-0,6
– λοιπά έσοδα από αμοιβές και προμήθειες	5,0	6,7	-1,7
Σύνολο	**72,9**	**75,7**	**-2,8**
3.2 Έξοδα για αμοιβές και προμήθειες	**-2,7**	**-3,9**	**1,2**
Σύνολο καθαρών εσόδων από αμοιβές και προμήθειες	**70,2**	**71,8**	**-1,6**

4. Έσοδα από μετοχές και συμμετοχές

Τα έσοδα από μετοχές και συμμετοχές της Τράπεζας στη χρήση 2013 αυξήθηκαν και διαμορφώθηκαν σε 54,2 εκατ. ευρώ, έναντι 20,1 εκατ. ευρώ στη χρήση 2012.

Έσοδα από μετοχές και συμμετοχές	**2013**	**2012**	**Μεταβολή**
	(σε εκατ. ευρώ)		
• έσοδα από την ΕΚΤ			
– Μερίδιο από την ενδιάμεση διανομή κερδών της ΕΚΤ	38,4	16,1	22,3
– Μερίδιο από τη διανομή των καθαρών κερδών της ΕΚΤ	11,9	0	11,9
• λοιπά έσοδα από μετοχές και συμμετοχές	3,9	4,0	-0,1
Σύνολο	**54,2**	**20,1**	**34,1**

• Έσοδα από την ΕΚΤ

Από τα διανεμηθέντα έσοδα της ΕΚΤ της χρήσης 2013 που προήλθαν από την ενδιάμεση διανομή κερδών της ΕΚΤ στην Τράπεζα αναλογεί ποσό 38,4 εκατ. ευρώ. Το μερίδιο της Τράπεζας επί του υπολοίπου των προς διανομή κερδών της ΕΚΤ της χρήσης 2012 έχει ωφελήσει τη χρήση 2013 και ανέρχεται σε 11,9 εκατ. ευρώ.

• Λοιπά έσοδα από μετοχές και συμμετοχές

Ανήλθαν σε 3,9 εκατ. ευρώ και το μεγαλύτερο μέρος αφορά εισπραχθέντα μερίσματα για τη χρήση 2012 από τις συμμετοχές της Τράπεζας στις εταιρίες: BIS (Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών), ΔΙΑΣ (Διατραπεζικά Συστήματα Α.Ε.) και ΕΧΑΕ (Ελληνικά Χρηματιστήρια Α.Ε.).

5. Καθαρό αποτέλεσμα από τη συγκέντρωση και την αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος

	2013	**2012**	**Μεταβολή**
	(σε εκατ. ευρώ)		
Πραγματικό συγκεντρωθέν από την Τράπεζα νομισματικό εισόδημα	424,0	527,5	-103,5
Αναλογούν με βάση το μερίδιο συμμετοχής της Τράπεζας στο κεφάλαιο της ΕΚΤ	467,8	657,3	-189,5

– Αποτέλεσμα από τη συγκέντρωση και αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος[12]	43,8	129,8	-86,0
– Διορθώσεις νομισματικού εισοδήματος προηγουμένων ετών	0,3	2,4	-2,1
– Μεταφορά από πρόβλεψη έναντι κινδύνων από πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος	8,1	16,6	-8,5
Σύνολο	**52,2**	**148,8**	**-96,6**

Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα το αποτέλεσμα από τη συγκέντρωση και αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος του Ευρωσυστήματος ήταν 52,2 εκατ. ευρώ, έναντι 148,8 εκατ. ευρώ στην προηγούμενη χρήση.

Αναλυτικά, η διάρθρωση των επιμέρους μεγεθών έχει ως εξής:

Καθαρό αποτέλεσμα από τη συγκέντρωση και την αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος του Ευρωσυστήματος

Νομισματικό εισόδημα είναι το εισόδημα που συγκεντρώνουν οι ΕθνΚΤ κατά την άσκηση των καθηκόντων τους στον τομέα της νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος.

Το ποσό του νομισματικού εισοδήματος κάθε ΕθνΚΤ προσδιορίζεται με υπολογισμό των πραγματικών και τεκμαρτών ετήσιων εσόδων τα οποία απορρέουν από τα στοιχεία του ενεργητικού που έχει στην κατοχή της έναντι της νομισματικής βάσης.

Η νομισματική βάση αποτελείται από τα ακόλουθα στοιχεία του παθητικού:

– τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία,
– υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων της ζώνης του ευρώ σχετιζόμενες με πράξεις νομισματικής πολιτικής,
– καθαρές υποχρεώσεις εντός του Ευρωσυστήματος που απορρέουν από το υπόλοιπο του λογαριασμού δοσοληψιών με το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (TARGET2),
– καθαρές υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ.

Ποσά τόκων που έχουν πληρωθεί επί των παραπάνω υποχρεώσεων που αποτελούν τη νομισματική βάση αφαιρούνται από το νομισματικό εισόδημα κάθε ΕθνΚΤ.

Τα στοιχεία του ενεργητικού των οποίων οι αποδόσεις λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό του νομισματικού εισοδήματος είναι τα ακόλουθα:

– δάνεια σε ευρώ προς πιστωτικά ιδρύματα της ζώνης του ευρώ σχετιζόμενα με πράξεις νομισματικής πολιτικής,
– χρεόγραφα που διακρατούνται για σκοπούς νομισματικής πολιτικής. Πρόκειται για καλυμμένες ομολογίες (covered bonds) πιστωτικών ιδρυμάτων χωρών της ζώνης του ευρώ και χρεόγραφα στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγοράς Τίτλων του Ευρωσυστήματος (Securities Markets Pro-

12 Για τον υπολογισμό του ποσού της αναδιανομής του νομισματικού εισοδήματος χρησιμοποιήθηκαν τα τελευταία διαθέσιμα προϋπολογιστικά στοιχεία από την ΕΚΤ, κατά την ημερομηνία κατάρτισης του ισολογισμού και έγκρισής του από το Γενικό Συμβούλιο της Τράπεζας.

gramme – SMP). Η απόδοση των καλυμμένων ομολογιών υπολογίζεται σε ημερήσια βάση με το τελευταίο διαθέσιμο οριακό επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος, ενώ για τα χρεόγραφα του Προγράμματος Αγοράς Τίτλων υπολογίζεται η πραγματική τους απόδοση,

– απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος από τη μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ,
– καθαρές απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος που απορρέουν από το υπόλοιπο του λογαριασμού δοσοληψιών με το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (TARGET2),
– καθαρές απαιτήσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ,
– ένα ελάχιστο ποσό διαθεσίμων χρυσού για κάθε ΕθνΚΤ, κατ' αναλογία της κλείδας κατανομής της. Ο χρυσός θεωρείται ότι δεν παράγει εισόδημα.

Στις περιπτώσεις που η αξία των στοιχείων του ενεργητικού των οποίων οι αποδόσεις λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό του νομισματικού εισοδήματος υπερβαίνει ή υπολείπεται της αξίας της νομισματικής βάσης, η απόδοση της διαφοράς (gap) υπολογίζεται σε ημερήσια βάση με το εκάστοτε ισχύον οριακό επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος.

Στο τέλος κάθε οικονομικού έτους το νομισματικό εισόδημα του Ευρωσυστήματος κατανέμεται μεταξύ των ΕθνΚΤ, σύμφωνα με τις ισχύουσες κλείδες τους στο Ευρωσύστημα. Η συγκέντρωση και αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος επιφέρει καθαρά αναδιανεμητικά αποτελέσματα, που οφείλονται στις διαφορετικές αποδόσεις που αποκομίζουν οι ΕθνΚΤ από τα ταυτοποιημένα στοιχεία ενεργητικού καθώς και στους διαφορετικούς χρεωστικούς τόκους που καταβάλλουν επί της νομισματικής βάσης. Επιπρόσθετα, το ύψος της νομισματικής βάσης καθώς και το ύψος των ταυτοποιημένων στοιχείων ενεργητικού των ΕθνΚΤ συνήθως αποκλίνει από αυτό που τους αναλογεί με βάση την κλείδα τους στο Ευρωσύστημα.

Το θετικό αποτέλεσμα 43,8 εκατ. ευρώ που προέκυψε για την Τράπεζα το 2013 οφείλεται στο γεγονός ότι το πραγματικό συγκεντρωθέν από την Τράπεζα νομισματικό εισόδημα το 2013, ύψους 424 εκατ. ευρώ, ήταν μικρότερο του αναλογούντος με βάση τη κλείδα συμμετοχής της Τράπεζας στο Ευρωσύστημα που υπολογίστηκε σε 467,8 εκατ. ευρώ (βλ. υποσημείωση 12). Το τελικό αποτέλεσμα διαμορφώθηκε και από την είσπραξη ποσού 0,3 εκατ. ευρώ που προήλθε από διορθώσεις του νομισματικού εισοδήματος προηγούμενων ετών (βλ. σημείωση στο στοιχείο 9.5 του ενεργητικού).

Ο παραπάνω τρόπος κατανομής που νομισματικού εισοδήματος του Ευρωσυστήματος καθιερώθηκε με την απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ 2010/23.

Μεταφορά στα έσοδα από την πρόβλεψη έναντι κινδύνων από πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος

Στη χρήση 2013 μεταφέρθηκε στα έσοδα το εναπομείναν ποσό ύψους 8,1 εκατ. ευρώ από την παραπάνω πρόβλεψη αρχικού ύψους 149,5 εκατ. ευρώ. Κατά τις χρήσεις 2009, 2010, 2011 και 2012 είχαν μεταφερθεί 45, 47, 32,8 και 16,6 εκατ. ευρώ αντίστοιχα.

Η πρόβλεψη αυτή σχηματίστηκε αρχικά το 2008, μετά από σχετική απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ (18.12.2008), για την αντιμετώπιση των ιδιαίτερα δυσμενών συνθηκών που επικρατούσαν την περίοδο εκείνη στην αγορά χρήματος, οι οποίες επηρέασαν και τις πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος για την παροχή ρευστότητας στο πιστωτικό σύστημα.

Στο πλαίσιο αυτό, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ, τηρώντας τη γενική λογιστική αρχή της συντηρητικότητας, θεώρησε ορθό να δημιουργηθεί μία πρόβλεψη "ως απόθεμα ασφαλείας", ύψους 5,7 δισεκ. ευρώ, έναντι κινδύνων αντισυμβαλλομένων κατά τη διενέργεια πράξεων νομισματικής πολιτικής.

Σύμφωνα με το Καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) και της ΕΚΤ, η πρόβλεψη αυτή επιμερίστηκε σε όλες τις Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες των συμμετεχόντων κρατών-μελών με βάση τα μερίδια συμμετοχής τους στο κεφάλαιο της ΕΚΤ.

Με βάση την ίδια απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ της 18.12.2008, η συνολική πρόβλεψη 5,7 δισεκ. ευρώ αναπροσαρμόζεται αφού συνεκτιμηθούν το αποτέλεσμα από την πώληση ή ωρίμανση των χρεογράφων καθώς και η ετήσια αποτίμηση των χρεογράφων που έχουν ληφθεί ως ασφάλεια έναντι της χορηγηθείσης ρευστότητας στις τράπεζες που δεν εκπλήρωσαν τις υποχρεώσεις τους.

Το ευνοϊκό αποτέλεσμα από την επανεκτίμηση των ασφαλειών και της υπολειπόμενης ακάλυπτης έκθεσης σε κίνδυνο που έγινε τα έτη 2009, 2010, 2011, 2012 και 2013 οδήγησε σταδιακά σε οριστική εξάλειψη του σχετικού κινδύνου και κατά συνέπεια σε ολική απελευθέρωση της συνολικής πρόβλεψης του Ευρωσυστήματος το 2013 και στη μεταφορά του ποσού των 5,7 δισεκ. ευρώ στα έσοδα από αχρησιμοποίητες προβλέψεις των χρήσεων 2009, 2010, 2011, 2012 και 2013 των ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος.

6. Λοιπά έσοδα

Τα λοιπά έσοδα μειώθηκαν κατά 4,5 εκατ. ευρώ και ανήλθαν σε 10,1 εκατ. ευρώ έναντι 14,6 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση.

Στα λοιπά έσοδα περιλαμβάνονται τα έσοδα του ΙΕΤΑ ύψους 8,9 εκατ. ευρώ που προέρχονται από την παραγωγή προϊόντων κυρίως για λογαριασμό του Ελληνικού Δημοσίου (κέρματα, λαχεία, διαβατήρια, έντυπα), καθώς επίσης και διάφορα άλλα έσοδα ύψους 1,2 εκατ. ευρώ που προέρχονται από χορήγηση πιστοποίησης επαγγελματικής επάρκειας, έκπτωση φόρου κ.λπ.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΕΞΟΔΑ - ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ

	2013	2012	Μεταβολή
	(σε εκατ. ευρώ)		
• ΔΑΠΑΝΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ	146,7	157,9	-11,2
• ΔΑΠΑΝΕΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΩΝ ΠΑΡΟΧΩΝ	98,4	112,2	-13,8
• ΛΟΙΠΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	37,0	40,1	-3,1
• ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΣΩΜΑΤΩΝ ΠΑΓΙΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	14,0	13,6	0,4
ΣΥΝΟΛΟ ΕΞΟΔΩΝ ΠΛΗΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΕΨΕΩΝ	296,1	323,8	-27,7
• ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	4,3	10,3	-6,0
ΣΥΝΟΛΟ ΕΞΟΔΩΝ ΠΛΗΝ ΠΡΟΒΛΕΨΕΩΝ	300,4	334,1	-33,7
• ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ	468,8	2.342,7	-1.873,9
ΣΥΝΟΛΟ ΕΞΟΔΩΝ	769,2	2.676,8	-1.907,6

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ ΕΞΟΔΩΝ

Τα συνολικά έξοδα στη χρήση 2013 μειώθηκαν κατά 1.907,6 εκατ. ευρώ και διαμορφώθηκαν σε 769,2 εκατ. ευρώ έναντι 2.676,8 εκατ. ευρώ στη χρήση 2012, λόγω σχηματισμού χαμηλότερων προβλέψεων και μείωσης των λειτουργικών εξόδων.

Ειδικότερα:

• **Τα λειτουργικά έξοδα πλην προβλέψεων (δαπάνες προσωπικού, συντάξεις, αποσβέσεις, λοιπά έξοδα)** μειώθηκαν κατά 33,7 εκατ. ευρώ (-10,1%) και διαμορφώθηκαν σε 300,4 εκατ. ευρώ, έναντι 334,1 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση, παρά την επιβάρυνση με έκτακτες δαπάνες ύψους 4,3 εκατ. ευρώ που απαιτήθηκαν για τον έλεγχο του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Αναλυτικά:

– ***Οι δαπάνες για το προσωπικό*** μειώθηκαν κατά 11,2 εκατ. ευρώ (-7,1%) και διαμορφώθηκαν σε 146,7 εκατ. ευρώ, έναντι 157,9 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση.

– ***Οι δαπάνες συνταξιοδοτικών παροχών*** μειώθηκαν κατά 13,8 εκατ. ευρώ και ανήλθαν σε 98,4 εκατ. ευρώ, έναντι 112,2 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση, λόγω εφαρμογής νόμων για μείωση συντάξεων.

– ***Οι λοιπές δαπάνες διαχείρισης*** μειώθηκαν κατά 3,1 εκατ. ευρώ (-7,7%) και διαμορφώθηκαν σε 37,0 εκατ. ευρώ έναντι 40,1 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση. Στα έξοδα αυτά περιλαμβάνονται κυρίως οι αναλώσεις πρώτων υλών από το ΙΕΤΑ για την παραγωγή τραπεζογραμματίων και προϊόντων για λογαριασμό του Ελληνικού Δημοσίου (κέρματα, λαχεία, διαβατήρια, έντυπα), τα έξοδα για επισκευές και συντήρηση κτιρίων, οι προμήθειες μηχανογραφικού και λοιπού εξοπλισμού, ασφάλιστρα και λοιπές τρέχουσες λειτουργικές δαπάνες.

– ***Οι αποσβέσεις παγίων*** αυξήθηκαν κατά 0,4 εκατ. ευρώ (2,9%) και διαμορφώθηκαν σε 14,0 εκατ. ευρώ έναντι 13,6 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση.

– ***Οι έκτακτες δαπάνες για τον έλεγχο του χρηματοπιστωτικού συστήματος*** που απαιτήθηκαν στη χρήση 2013 ανήλθαν σε 4,3 εκατ. ευρώ.

• **Οι προβλέψεις στη χρήση 2013** ανήλθαν σε 468,8 εκατ. ευρώ και προορίζονται για την κάλυψη λειτουργικών κινδύνων και λοιπών υποχρεώσεων της Τράπεζας (βλ. σχετικές σημειώσεις στο στοιχείο 12 του παθητικού "Προβλέψεις").

ΔΙΑΘΕΣΗ ΚΕΡΔΩΝ

(Άρθρο 71 του Καταστατικού)

Τα κέρδη της Τράπεζας στη χρήση 2013 ανήλθαν σε 831,1 εκατ. ευρώ έναντι 318,6 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση.

Το Γενικό Συμβούλιο προτείνει στη Γενική Συνέλευση τα κέρδη να διατεθούν ως εξής:

	2013	2012
	(σε ευρώ)	
Μέρισμα προς πληρωμή 0,49728 ευρώ ανά μετοχή σε 19.864.886 μετοχές (έναντι 0,5376 ευρώ ανά μετοχή τη χρήση 2012)	9.878.410	10.679.362
Φόρος μερισμάτων (συντελεστής 26%, άρθρο 9, παρ. 30 του Ν.4110/2013)	3.470.793	2.669.841
Υπόλοιπο περιερχόμενο στο Ελληνικό Δημόσιο	817.800.000	305.300.000
	831.149.203	**318.649.203**

Το μικτό μέρισμα της χρήσης 2013 ανέρχεται σε 0,6720 ευρώ ανά μετοχή. Στο πληρωτέο μέρισμα 0,49278 ευρώ ανά μετοχή θα γίνει παρακράτηση φόρου με συντελεστή 10% σύμφωνα με το Ν.4110/2013 άρθρο 6, παρ. 2.

Αθήνα, 20 Ιανουαρίου 2014

Για το Γενικό Συμβούλιο
Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΠΡΟΒΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΣΤΗΝ 80η ΕΤΗΣΙΑ ΤΑΚΤΙΚΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΙΣ ΣΤΙΣ 25 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2013

(ΜΕ ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΟΝ κ. ΓΕΩΡΓΙΟ Α. ΠΡΟΒΟΠΟΥΛΟ, ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ)

1. Εγκρίθηκαν:

- η Ετήσια Έκθεση του Διοικητή, ο Ισολογισμός και οι λοιπές Οικονομικές Καταστάσεις χρήσεως 2012, καθώς και η σχετική Έκθεση των Ελεγκτών,

- η διάθεση των καθαρών κερδών ύψους €318.649.203, ως εξής:

  – για μέρισμα €0,5376 ανά μετοχή σε 19.864.886 μετοχές (έναντι €0,67 ανά μετοχή στη χρήση 2011) €10.679.362.-

  – για φόρο εισοδήματος (συντελεστής 20%, άρθρο 14 παρ. 10 Ν. 3943/2011) €2.669.841.-

  – υπόλοιπο περιερχόμενο στο Ελληνικό Δημόσιο €305.300.000.-

- η συμπλήρωση του άρθρου 71 του Καταστατικού της Τράπεζας.

2. Ανακοινώθηκαν:

- ο διορισμός του κ. Ηλία Σ. Πλασκοβίτη ως μέλους του Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής με εξαετή θητεία με το από 20.7.2012 Προεδρικό Διάταγμα (ΦΕΚ ΥΟΔΔ 356/26.7.2012), ο οποίος είναι, ως εκ του λειτουργήματός του, και μέλος του Γενικού Συμβουλίου της Τράπεζας (άρθρα 21 και 35Α του Καταστατικού της Τράπεζας),

- ο ορισμός του κ. Ηλία Σ. Πλασκοβίτη, μέλους του Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής και του Γενικού Συμβουλίου, ως μέλους της Επιτροπής Ελέγχου, σύμφωνα με την από 7.9.2012 (Συν. 9η) απόφαση του Γενικού Συμβουλίου,

- η κύρωση, με το άρθρο 165 παρ. 7 του Ν. 4099/2012 (ΦΕΚ Α′ 250/20.12.2012), της από 24.4.2012 απόφασης της 79ης Ετήσιας Τακτικής Γενικής Συνέλευσης των Μετόχων της Τράπεζας της Ελλάδος, περί τροποποίησης άρθρων του Καταστατικού της (τροποποίηση των άρθρων 1, 8, 13, 26, 28, 31, 55Α και 71), και

- η παραίτηση του κ. Γεωργίου Ε. Οικονόμου από το Συμβούλιο Νομισματικής Πολιτικής και, συνακόλουθα, από το Γενικό Συμβούλιο της Τράπεζας της Ελλάδος.

3. Καθορίστηκαν:

- η αποζημίωση και τα οδοιπορικά έξοδα των μελών του Γενικού Συμβουλίου, καθώς και

- η αμοιβή των Ελεγκτών για τη χρήση 2013.

4. Απαλλάχθηκαν:

- από κάθε προσωπική ευθύνη τα μέλη του Γενικού Συμβουλίου και οι Ελεγκτές για τα πεπραγμένα και τη διαχείριση του έτους 2012.

5. Εκλέχθηκαν:

- **Σύμβουλοι:** Ευάγγελος Γεραniωτάκης και Γεώργιος Κασιμάτης
- **Ελεγκτής της Διαχείρισης του έτους 2013:** KPMG Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΥΝΑΜΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ 2008-2013 (31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ)

ΚΛΑΔΟΣ	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Διοίκηση	6	6	5	6	5	6
Οικονομολόγων	30	25	24	20	16	15
Λογιστικός	981	923	896	842	793	786
Ταμιακός	742	693	705	668	585	563
Τεχνικός	258	238	223	216	201	194
Δικηγόρων	35	36	42	37	33	33
Δακτυλογράφων	17	9	4	2	1	0
Ασφαλείας	333	322	301	295	268	264
Βοηθητικού προσωπικού	31	28	47	47	40	36
Καθαριστριών	62	55	6	4	2	2
Γενικό σύνολο	**2.495**	**2.335**	**2.253**	**2.137**	**1.944**	**1.899**

ISSN: 1105 - 0497